This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

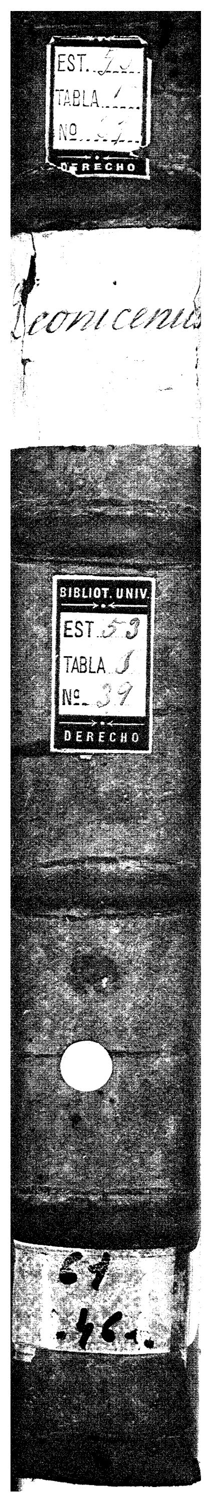
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

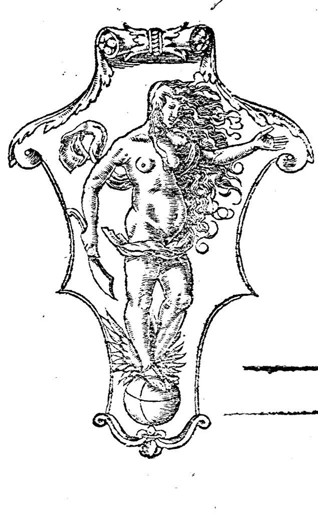
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BIBLIOT. UNIV.
EST. 53
TABLA 1
Nº 39
DERECHO

NICOLAI LEONICENI VICENTINI, PHILOSOPHI & Medici clariſſimi, opuſcula: quorum catalogum uerſa pagina indicabit.

Per D. Andream Leennium Medicum, à multis quibus ſcatebant uitijs, repurgata, atque annotatiunculis illuſtrata.

Cum gratia & priuilegio Cæſareo.

BASILEAE

M. D. XXXII

LIBRORVM HOC OPERE CONTENTORVM ELENCHVS.

De Plinij & plurium aliorum Medicorum in medicina erroribus, libri quatuor. fol. 1

De tribus doctrinis ordinatis, ſecũdum Galeni ſententiam liber unus. 62

De uirtute formatiua, liber unus. 83

De dipſade, & pluribus alijs ſerpentibus, liber unus. 93

De Tiro ſeu uipera, liber unus. 108

De morbo Gallico, ſiue Neapolitano, liber unus. 111

Contra ſuarũ translationũ obtrectatores Apologia. 126

MEDICI ROMANI, Nicolai Leoniceni diſcipuli, Antiſophiſta. 146

Soy de la Libreria del Colegio de la Concepcion de Alcalá.

INDEX EORVM QVAE PRAECIPVA IN HISCE LEONICENI LIBRIS HABENTVR.

ACcidētia ſanis, ſymptomata ægris propria 152.A.154.D
Aconitū duplex, lupis & pardis nocuum. 12.D
Actuarius medicus græcus. 58.A
Adarce, ſalſugo harūdinibus adhærens. 4.A.16.C
Aegilops. 19.C.D 23.B.& 27.B
Aera quid ſit. 10.C.19.A.B.23.B.41.B
Albaras quid. 115.B.C
Albotim. 116.C
Albugo. 52.D
Alcibium & Echis. 20.D
Alcinous philoſophus Platonicus. 65.D
Alexipharmacū quid ſit. 103.D
Aliabas fidus Galeni interpres. 175.C
Allium theriaca rusticorum. 103.A
Alluatim, hulcera crurū. 116.C
Ammi quid. 98.B
Ammoatis ſerpens. 96.B
Amphisbena ſerpens. 94.A
Amaracus herba, quæ & ſampſychus dicit̄. 8.A
Andromachus Neronis medicus. 103.A
Andrius ſerpens. 100.A
Animæ quędam proprietates. 152.C.D.A.153.B
Antidotus. 102.C
Antidotorū tres ſpecies. 102.C.103.C
Anthrax morbus. 117.B
Aparine herba. 25.D.
Apiū ſylueſtre & raninum. 31.A (40.B
Aquarū diluuium. 124.B
Arachis ſerpēs malign⁹. 99.C
Arcij genus unum. 9.D
Argemon. 52.C
Ariſtoteles grande miraculum. 37.B
Ariſtotelis locus explicatur. 84.D
Ariſtotelis locus reſtitutuitur. 107.D
Armelruta ſylueſtris, uel cicuta. 11.C
Armene ſerpens. 97.B.C
Arteria trachea. 35.A
Arteriarum motus uſus. (132.A
Aſafati. 115.D
Aſili morſus. 99.A
Aſinus Indicus unicornis. 36.D
Aſpalathus. 7.D
Aſpidū tres ſpecies. 98.C
Athenæi de Galeno iudicium. 147.A
Atriplex. 32.C
Auerrois, Ariſtotelis expoſitor. 68.D
Auicēnæ errores in Theriaces deſcriptione. 6.D
Auicennæ librorum ordo. 78.A
Auicēnæ errores de ixia. 57.B.C
Auicēnæ doctrina chaos quoddam. 47.C
Auicennæ & Alberti de ſerpentibus multi errores. 100.D 106.A
Auicēna morbos natura diſtātes cōfundit. 118.D
Auicennæ modus citādi ueteres autores. 97.B
Auricula muris. 9.B
Auſter non omnis calidus. 133.B

B

BAllotis. 2.B
Bartholomæi Montagnanæ errores. 109.B
Baſiliſcus. 96.D
Baſiliſci morſus medicina. 96.D
Βατράχιον herba. 31.B
Betonica herba. 3.A
Bezaar, gręce Alexipharmacon. 103.D
Bilis uariæ ſpecies. 140.B
Bilis nigræ humor pernicem hominis indicat. 140.C
Blundus Forliuienſis hiſtoricus. 124.B
Braſſica marina. 58.C
Bruſcus. 10.A
Bubonis duæ ſpēs. 117.D
Buboniū inguinaria herba. 117.C
Bugloſſa. 59.D
Bugloſſum magnū. 60.A

C

CAchile herba. 114.C
Cali quid. 114.C
Calor innatus ſimilis calori ſtellarū. 86.A
Caluitium. 37.C
Canū rabioſorū morſus non oībus nocet. 107.A
Carbo morbus. 141.A
Cardina herba. 56.D
Carlina herba unde. 56.D
Carpeſium. 10.B
Carpi errores in peritoneo. 128.D
Caſſia fiſtula. 54.B
Cataphora duplex. 165.D
Catoblepa. 96.D
Cauſarum diuiſio. 157.D
Celſi errata. 133.D
Cenchridis morſus. 99.B
Centaurium maius. 15.D
Centunculus. 8.C

BIBLIOTECA
DERECHO

Ceraſtes ſerpens. 97.D
Camædaphne frutex. 9.
D. 18.B
Chamælea.56.C (5.C
Chamæleæ foliorũ uſus.
Chamæleon in om̃es co=
lores ſe mutat præter in
rubrũ & cãdidum.56.D
Chamęmelõ herba, quæ
& parthenium. 3.B
Χερσαῖος ſerpens 98.C
Cicerbita aſpera. 60.C.D
Cicerchia ſiue cicercula.
Cichorium. 3.C (61.A
Cicuta. 12.C.13.A
Cinnabaris. 11.A.22.A
Ciſſampelos herba. 123.A
Ciſſi & ciſthi mẽtio. 16.D
17.A.B.D
Cœliacus morbus. 31.C
Colli partes. 42.C
Conciliatoris error. 67.A
Cõiũcta cauſa quæ. 157.D
Conuoluulũ herba. 21.B.
Corneola. 29.B
Coronopi uaria noĩa.32.A
Coryza duplex. 166.C
Cotula herba. 3.B
Crocodilus terreſtris &
fluuiatilis. 107.B
Cubebe. 10.C
Cyclamini radix aduerſa
prægnantibus. 3.C
Cyminum Indum. 98.B

D

DEiectio nigra cur
peſſima. 145.A
Demõſtratiõis uſus.68.A
Diagnoſtica ars. 72.A
Dioclis medicus. 81.D
Δῖος multas habet ſignifi=
cationes. 137.B
Dipſas. 93.D
Dipſadis deſcriptio.108.C
Diſſimilares partes. 85.D
Diuiſionis artificiũ. 17.B
Diuiſionũ modi plures.
65.D
Doctrinarũ quatuor offi
cia. 64.D
Doctrinarũ cur quatuor
tantũ ſint methodi.65.A
Doctrinę nomine qd in=
telligatur. 72.B
Dorſi diuiſio in quatuor
partes. 167.D

E

EChios herba, quæ &
alcibium. 5.C
Electuariũ de Sebeſten
celebre. 54.D
Elephãtiaſis morbus. 112.
B.D. 113.B
Empiricorum doctrina.
76.D
Empetrũ, quod & ſarxi=
phages dicitur. 3.A
Eryſipela. 118.A.B.119.A
Εὔδλιον. 130.A.B
Experiẽtia ratiõis expers
fortuna eget. 96.D

F

FAliuiſus. 99.B
Fames ac peſtilentia
comes inũdatiõis.124.C
Fauces. 41.D
Fauus ſpecies tineę.116.A
Febribus in quibus ſan=
guis mittendus. 118.B
Fel nigrum. 142.C
Ferandus chirurgus inſi
gnis. 108.D
Fœtus quõ formet̃. 83.D
Frictionis uirtus. 67.C

G

GAlli crus. 32.A
Gallicus morbus.
Gallici morbi cu= (125.B
ratio. 125.D
Gallicus morbus deſcri=
bitur. 112.A
Genitura. 92.A
Gẽtilis aĩa Auicẽnę.105.A
Glaſtũ cuiuſmodi ſit. 5.A
Gluten albotim. 116.C
Gramen aculeatum. 32.B
Guttur tripliciter accipi=
tur. 43.A

H

HEdera in Cypro nõ
naſcitur. 4.D
Hæmorrhous. 100.B.C
Heliotropiũ, & duo eius
genera. 3.D.20.D
Helxine. 21.B
Hepatica uera quæ ſit.
114.C
Heraclium papaueris ge
nus. 2.D
Hermodactyli cõfectio.
Hermolaus Pli= (31.B
nij defenſor. 13.C.D
Hermolai Barbari imma
tura mors. 22.B
Herpes formica come=
dens. 119.A
Herpetis ueſicoſi medica
men. 118.D
Hippocrates nihil ocio=
ſum habet. 137.C
Hippocrates quandoq;
tropis uſus. 163.B
Hirundinacea. 98.C
Hydrus. 100.B
Hydri iecur. 110.D
Hypociſtis. 4.D

I

IEiunum inteſtinũ un=
de dictum. 51.D
Ignis duplex. 86.A
Ignis Perſicus. 118.A
Impetigo. 113.D.115.B
Indicũ quid ſit apud Dio
ſcoridem & Plin. 5.A.B
Inteſtinũ duodenũ. 48.B
Intybũ herba, quæ & he=
liotropium. 3.C
Inuidiæ mores. 126.C
Iſatis herba. 5.C
Iſatis ſatiua. 20.B
Iſophagus & ſtomachus
idem. 35.A
Iuiubæ. 54.D
Ixia uenenum. 56.A

Ixiaſa uenenum. 12.D

K

Kιοσὸς & κιϑός. 1.B

L

LAdanum uel ledon 4.C.14.D
Lana quõ cõburať.120.D
Lapis Armenus. 11.D
Laſine herba. 21.B
Lauer odoratum. 21.C
Laurẽtiani errores. 128.C 143.A.B.C.D
Lazuli lapis. 11.D
Lemnia terra quæ. 4.A
Lemnium ſigillum. 4.A. 11.B.21.D
Lepra quid. 112.C.115.B.C
Lepra cancer totius cor= poris. 112.B
Leucographida lapis, q & Morochthus. 2.C
Librorũ qui Lumina in= ſcribuntur obſcuritas. 109.C
Lichen. 113.C.D.115.B
Liguſtri flores. 9.A
Luna eſt minor terra.2.A. 29.A
Luteum herba infectiua. (29.D
Lutũ ſapiẽtiæ.106.B
Lyſimachiũ herba. 29.B
Lyſimachij foliorum ſuc= cus dyſentericis ꝓdeſt. 29.D

M

MAnna. 55.A
Manna thuris.55.A
Maraſſus eſt uipera. 94.B
Marcellus Florentinus. (168.B
Marrubiũ.32.C
Marſi in Italia. 95.D
Medicus in omni arte ſit exercitatus. 148.D
Medicorũ diligẽtia. 67.C
Medici ratiocinatio in morbis dijudicandis. 67.C
Medicamentorũ duplex compoſitio. 78.B
Medicinę definitio, ſecũ= dum Herophilũ. 149.C
Melãcholiæ ſpecies.139.B
Melanurus. 96.B
Memucle. 100.C
Memite herba uitia ocu= lorum tollit. 30.A
Meſareon unde. 48.A
Meſenterion unde dictũ. (48.A
Methodus quid ſi= gnificet. 76.A
Michaël Epheſius. 87.D
Miliaris ſerpens. 99.A
Milos. 16.B
Mixa fructus. 54.D
Mneſitheus medic9. 81.D
Mõtagnana medicus ce= lebris. 11.D
Mulieres uerno tempo= re cur plurimum abor= tiunt. 132.C
Mulieres frigorũ toleran tiores ꝙ uiri. 132.D
Mulieres & pueri calui= tij immunes. 36.D.37.A
Mũdini error in motu de glutionis. 46.A.B
Muſculus quid ſit. 39.C
Myrmecium. 100.C.121.B

N

NApellũ herba. 12.C
Nard9 celtica. 10.D
Naturæ definitio. 74.C
Natura multis modis di= citur. 90.D
Natura nihil ocioſũ pro= ducit. 87.C
Nil ſiue Nilegi herba.5.D

O

OBiectionibus Pata= uinis reſpõdet Leo nicenus. 145.A
Oculorum uenæ ad cere brum & ſtomachũ per tingunt. 38.A
Oris partes. 42.C
Orminon herba. 2.B
Oxymyrſine. 10.A

PAndectarij error in herba lichene.114.B
Papauer cornutum. 30.A
Papulæ. 115.A
Parietaria herba, quæ & muralium. 3.B.114.A
Parthenium. 3.B
Pediculus uulturis.100.C
Pedis coruini compoſi= tio ex Paulo Aeg. 31.C
Pelops Leoniceni præce ptor. 140.C
Pentaphyllon herba. 3.D
Percorallium compoſitio ad podagras. 31.D
Perſonatia. 9.D.20.C
Pes coruinus herba. 30.B
Petroſelinum Macedoni cum. 7.A
Phalangiũ myrmeciũ. 33. (B
Pharynx quid ſit proprie 41.C.35.A
Phlegmatis uarij colores 164.D
Phu radix odorata. 10.B
Piſces capiẽdi aſtutia. 3.B
Piſces nõ ſine neruis, cõ= tra Plinium. 41.A
Pigmæi brutis animalib. adnumerantur. 107.B
Pityuſa. 58.A
Plãtæ duplici ratiõe ſtran gulantur. 24.D
Plinij error in animalib. & metallis. 23.A
Plinij eloquentia. 37.D
Plinij error de elephãtis. 38.D
Plin. error in auena.26.D
Plinij locus de Crocodi= lo reſtituitur. 107.C
Polium & Tripolium mi ſcuit Plinius. 2.C.D
Pliſtonicus medicus.81.D
Polij uſus. 2.D
Portanarius. 48.B
Preſter ſerpens. 96.C
Priorum & poſteriorum

Ariſtot.inſcriptionis ratio.62.C
Procatartica cauſa qd ſit. 157.D
Proclus Euclidis expoſitor &mathematicus excellentiſſimus. 67.A
Pruna, ignis Perſicus,anthrax, & carbo, quales les morbi. 117.B
Preſter ſerpens. 96.C
Pſora quid. 115.C
Pſydracia quid. 116.A
Pſylli in Libya. 108.A
Pylorus. 49.C

Q

QVercinæ ſerpẽtes. 93.D

R

RAphanus agreſtis. 15.C
Ratio multis modis accipitur. 149.D
Renũ medicamen. 114.D
Reſolutio. 63.D
Reſolutorij uocabuli ratio. 63.D
Reſolutiuæ doctrinę Galeni exemplum. 68.C
Reſolutionis ſpecies tres 66.A
Reuponticum. 6.D
Rupontícũ, idem quod Reubarbarum. 6.D
Ruſcus. 10.A

S

SAl Conſtantinopolitanus. 55.D
Sal theriacum. 102.A
Saliunca herba. 10.D
Sambucus. 32.D
Sanguis draconis. 11.A
Sanguinaria herba, quæ & capriola. 32.B
Sanitatis definitio. 152.A
Satyriaſis morbus Gallicus. 113.A
Scammonium tenue. 8.D
Σχῖνος. 15.B
Scinifes. 116.B
Scordion herba. 8.B
Scorodon agrion. 8.B
Scurtio ſerpens. 109.D
Scytale ſerpens. 94.A.& (100.D
Sebra. 58.A
Securina herba. 25.D
Semen quid. 92.A
Senſuum iudiciũ certiſſimum. 16.D
Sepiarũ aſtutia. 160.A
Serpẽtes alati in Arabia. (94.B
Serpigo. 114.A
Serpyllũ unde dictum. 100.A
Sideritis herba. 11.B
Sius herba. 10.D
Sius calculũ frangit. 21.D
Sij duo genera. 21.C
Silaus. 10.D
Siliqua dulcis. 54.C
Simonis Genuẽſis error in Abdomine. 127.D
Similariũ generatio non eadem. 85.D
Siſeculus ſerpens, quem Græci amphiſelenen uocant. 100.D
Sirtalis ſerpens. 98.A
Soldana herba.58.C.114.C
Speciem,generis nomen aliquando ſortiri pluribus philoſophorum rationibus probatˀ. 142.B
Speculatio à fine uerſus principiũ tendit, actio uero contrà. 74.B
Spondylorũ diuiſio.163.B 64.C
Spongiola. 11.C.163.B
Spontini motus. 88.D
Spuens ſerpens. 98.C
Stachys herba. 2.B
Strumarum medicamen. 106.B (17.D
Suffruticũ multa genera.
Symptomata & accidẽtia quomõ differant. 152.A

T

TArãtula uel Rutela. 33.B.
Tarãtulæ ictus,cuius operationis. 33.C
Teramnon et ateramnon legumen. 26.B
Theriaces miſtura. 7.B.C
Theriaca Andromachi. 78.B
Tirus ſerpens. 109.A.B.C
Tiri caro. 110.A
Thorax. 168.C
Thryalis herba. 16.B
Toxeumata ſunt miſſilia ueneno tincta. 12.C
Toxicon. 12.C
Trochiſci theriaci. 103.B
Turbit eſt Tripoliũ. 57.D 58.C.D

V

VEnenum ueneni remediũ eſt. 110.D
Venenum terræ quod dicunt Campani. 3.B
Venetorũ inſigne collegium Medicorũ. 109.D
Vernilago. 15.D
Verrucæ. 121.B
Vertebrarum in corpore numerus. 72.D
Vipera. 40.B.93.D.95.A 96.C.109.A
Vipera Libyca. 95.B
Viperarum caro. 95.D
Virtus à corpore quomodo ſeparabilis, ſecundũ Ariſtotelem. 87.B
Vitriolum,herba. 114.A
Volubilis,herba. 122.D
Vſue,herba. 114.C

Z

ZEmas. 113.D
Zucharum. 55.A
Zurmar quale cantamẽ. 107.A

INDICIS FINIS.

ANGELVS POLITIANVS
NICOLAO LEONICENO S. D.

DICTATA illa tua Nicolaë, quibus Auicennę refellis inſcitiam, docesq; Medicos iuniores quanta in caligine rerũ uerſent̃, neſcio plus ne mihi uoluptatis, an doloris attulerint. Nam & gauiſus mirifice ſum res eas, quibus hominum uita ſalusq; cõtinetur, ab eo potiſſimum uiro æditas eſſe in lucem, quem quidem ego ſemper ingenij diſciplinarumq; merito, plurimi fecerim. Et indolui rurſus generis humani uicem, quod in ſe graſſari tandiu impune triſtem hanc ignorantiam patiatur, atq; ab his interdũ uitę ſpem precio emat, unde mors certiſſima proficiſcatur. Quis enim nõ uideat plus eſſe à Medico, quàm à morbo periculi, ſiquidem & morbus alius pro alio curetur, & alia pro alijs remedia afferantur? Quod ſi te priſca illa Nicolaë tuliſſet ætas, in qua pro meritis præmia reddebantur, ne deorum quidem honoribus caruiſſes: niſi forte maius eſſe credimus unũ aut alterum, quod Aeſculapius fecit, à morte, quàm omneis pariter homines, quod ipſe facis, à mortis etiã periculo eripere. Quare perge obſecro qua inſtituiſti uia, ſcilicet ut una opera & immortalem tibi gloriã parias, & omnibus uere hactenus mortalibus ægris uitam ſalutemq; concilies. Quod autem Plinium quoq; redarguis noſtrum, quaſi Ciſthon pro hedera acceperit, in hoc ego, ut libere agam & amice, longe à te diſſentio. Nec autem uerebor eius uiri patrociniũ ſuſcipere audacter, qui fuerit de uita & literis tam præclare meritus, præſertim aduerſus te, hoc eſt aduerſus eminentẽ philoſophũ, cui nihil ueritate ipſa debeat eſſe antiquius. De ueſtris enim ſunt illa ſcholis: Amicus Socrates, amicior ueritas, & item amici ambo, plus tamen habendum eſt honoris ueritati. Plinius igitur, ut quidẽ tu ais, perinde atq; Auicẽna ciſthon ab hedera non diſtinguit, errore, ſiquidẽ ita ſit, maximo: quando ciſthos ab hedera plurimum & figura & colore & uiribus differat. Addisq;, mirandum de Plinio magis quàm de Auicenna, quoniã græcæ linguæ peritus, ſecernere à ciſſo, hoc eſt ab hedera, ciſthon debuerat. Argumentũ affers quamobrem alteram ab altera non ſeparet, quod in libro Naturalis hiſtoriæ decimo ſexto, hederam diuidat in marem ac fœminam, floremq; utriuſq; ſimilem dicat eſſe roſæ ſylueſtri. Tum idem libro quarto & uigeſimo, ciſthon quoq; illam ſub qua naſcitur hypociſtis, in marem diuidat & fœminã: mariq; roſaceũ, fœminæ album tribuat florem. Poſtremo quod etiam ciſthi huius feciſſe inter hederas mentionẽ ſe dicat. Quocirca ſic uidêris poſſe colligere: Quum Plinius libro quarto & uigeſimo mentionẽ ſe de ciſtho inter hederas feciſſe doceat, cuius tamen uocabulum nuſquã ſuperius inter hederas citetur, facilis coniectura eſt, ciſthon ab eo hederæ nomine comprehenſam, præſertim qui ſic hederam, quemadmodum & ciſthon in marem fœminamq; partiatur, & in hederis florem deſcribat ciſthi. Iam quoniam quid tibi uideatur expoſui, quid ego contrà opiner ediſſeram. Nego uſquam à Plinio inter hederas ciſthi mẽtionem factam præterquam libro quarto & uigeſimo, ubi illam præclare diſtinxit ab hedera. Nam quod tibi ſumis quaſi Plinij teſtimonium, alibi eum de ciſtho inter hederas locutũ, hoc ego neutiquam concedo. Mihi enim ubi hoc ait, in quarto & uigeſimo ſcilicet libro, diſſerere de ciſtho aduſq; illam tantũ clauſulam uidet̃, quæ ſic eſt apud ipſum: Sub his maxime naſcitur hypociſtis. Poſt id autem ſtatim interpungitur, ac de integro ſic uerba incipiunt: Quam inter hederas diximus: ciſſos erythranos ab ijſdem appellatur ſimilis hederæ. Nec autem uereor (quæ tua eſt in literis elegantia) quin figuram agnoſcas, cuiuſmodi apud Ouidium eſt:

Pro deo apud ueteres habitus qui de rebus humanis bene meritus & ingens bonũ cõtuliſſet Hinc tot prodiere deorũ nomina, quot beneficia.

Lib.10.cap.37

Cap.43

Quam legis à rapta Briſeide litera uenit. Et iterum:
Quam, niſi tu dederis, caritura eſt ipſa, ſalutem

Mittit Amazonio Creſſa puella uiro.

Quod ſi illud, quã, referre ad id malis quod antegreditur, cogeris ad hypociſtida po
tius (hæc enim ſtatim prior) quàm ad ciſthon referre. Deq́; hypociſtide tacet omni=
no ſuperius, hoc eſt, libro decimoſexto inter hederas, quum de Erithrano tamen lo
quatur. Quid, quod nec ciſthon alibi uſquã nominat inter hederas, nec maris fœmi
neq́; diſcrimen tam ciſthi proprium, quàm omnium planè arborũ, uirgultorũq́; ui=
detur, quod nec idem Plinius diſſimulat? Quid, quod flos quoq́; diuerſus perhibe=
tur, in hedera quidẽ maris & fœminę cõcolor, in ciſtho autem planè diſcolor? Nam
quod hederaceum ſylueſtri roſæ comparat, non tam colorem inſinuari quàm lanu
ginem puto, qualis intra roſas eſt: unde etiã hederæ florem χνοώδη Theophraſtus
appellauerit. Satis igitur, ut arbitror, apparet, nihil eſſe quod nos fateri cogat Pliniũ
libro decimoſexto, Ciſthon inter hederas retuliſſe: qui tamen idem libro quarto &
uigeſimo, ſic hederæ ciſthon, quemadmodum & chamæciſſon adnexuit: nõ quod
ciſthon hederãq́; eſſe idem crediderit, ſed quod eam Græci uicino (ſic enim inquit)
uocabulo appellent. Quare ne quenquam ſimilitudo uocabuli falleret, ibi potiſſi=
mum diſtinctionem adhibuit, ubi confuſionis occaſio naſcebatur. Nec eo conten=
tus, etiam ciſthi proprietates prorſus ab hedera diuerſas, adiecit. Nuſquam enim he
deram ſic ante deſcripſerat, ut aut maiorem thymo aut ocimi folijs, aut poſtremo al
bo eſſe flore docuerit. Quamobrem quis iam dubitet, ſecundum Plinium pronun
ciari oportere, quem ne ſuſpicio quidem ulla iſtius erroris attingat? Illud obiter mi
rari me fateor, quid ita tibi in mentem uenerit, Ledon herbam, ſeu tu Ladan mauis,
unde & Ladanum uocetur, latinam uocem arbitrari prorſus: quaſi non & Dioſco=
rides, & alij ueteres Gręci paſſim ut patria uernaculaq́; utantur tam Leda hercule,
q̃ & Ladano. Hæc habui mi Nicolaë, quæ tibi pro Plinio, uerá ne an falſa neſcio,
ſed mihi tamen ueriſimilia, obijcerem. Quæ ſi tibi doctiſſimo homini probabuntur,
lætabor equidem latinum autorem non in eadem eſſe alea qua barbari: Sin minus,
expecto iam quid ad hæc noſtra qualiacunq́; reſpondeas. Etenim cum
grauiſſima ſit apud erudítiſſimũ quenq́; Plinij autoritas, aut non
tentanda fuit, aut aliquanto fortius, quàm certe adhuc fe=
ciſſe uideris, conuellenda. Vale. Florentiæ, die
III Ianuarij. M. CCCC. XCI.

A NICOLAI LEONICENI

VICENTINI DE PLINII ET ALIORVM in medicina erroribus, ad doctiſſimum uirum Angelum Politianum, Liber primus.

GAVDEO plurimũ, Angele uir doctiſſime, ſtudium meum in refellenda inſcitia barbarorum, qui de medicina ſcripſerunt, abs te nunquã ſatis laudato uiro probari. Non enim ego id de te ſentio, quod forte pleriq; qui in ea hæreſi ſunt, hominem eloquentem nõ poſſe de alijs diſciplinis iudicare, quaſi earum peritia carere ſit neceſſariũ ei, qui bonarum literarũ ac politioris humanitatis ſtudijs fuerit imbutus. Noui ego tuum perſpicaciſſimũ ingenium, noui feruens iam inde à pueritia ſtudium, non minus ad philoſophiæ doctrinam, quàm ad oratoriam atq; poëticam capeſſendam: in quibus omnibus tantum profeciſti, ut tua te patria inclyta Florentia, omnium liberalium artium utatur præceptore. Nec ſanè mirandum te unum eſſe perpaucorũ, qui ætate noſtra eloquentiam cum ſapientia iunxerunt: quũ in eiuſdem ſapientiæ ſtudio habeas ducem ac comitem diuino uirum ingenio Ioannem Picum Mirandulam noſtrũ, cum quo dies ac noctes in omni doctrinarum meditatione uerſaris: ac præterea tibi omnia ad ingenue philoſophandũ adiumenta ſuppeditet fauor ac gratia Laurentij Medicis, maximi hac tempeſtate ſtudiorum patroni, qui miſſis per uniuerſum terra-

Perpaucorũ, id eſt cui nõ adeò multi reperiantur æquales.

Laurentij Medicis laus & affectio.

B rum orbem nuncijs, in omni diſciplinarum genere libros ſumma ope conquirit, nulli ſumptui parcit, quò tibi ac reliquis præclaris ingenijs bonarum artium ſtudia æmulantibus inſtrumenta abundantiſſima paret. Audiui te referente, uocem illam præclaram ex Laurentij ore prodijſſe, optare tanta ſibi abs te ac Pico noſtro ad libros emendos præſtari incitamenta, ut tandem deficientibus ſumptibus totam ſupellectilem oppignerare cogatur. Quum igitur omnia & animi & fortunæ bona in te cumulatiſſima ſint, nihil eſt quod Angelo Politiano pro me contra barbaros pronunciante, quempiam deinceps timere debeam, qui illorum patrocinium ſit ſuſcepturus. Quod autem ut iure à me barbaros reprehendi iudicaſti, ita non approbas, quod Plinium de uita ac literis optime meritum, intra eandem cum barbaris aleam poſuerim, cuius tanta ſit apud peritiſſimum quenque autoritas, ut aut eam tentare non debuerim: aut ſi omnino cõuellendam duxeram, fortius id à me fieri, quàm adhuc feciſſe uidear, oportuerit. Si me forte hiſce uerbis (ut qui mecum amice omnia potes) temeritatis atque impudentiæ tacite accuſas, qui tantæ exiſtimationis uirum per calumniam, quodammodo reprehendere quæſiuerim, habeo iam excuſationẽ mihi ex tua epiſtola paratam: fateris enim uera eſſe quæ in ſcholis noſtris lectitantur: Amicus Plato, Amica ueritas: ſed quum ambo ſint amici, pium eſſe ueritatẽ in honore præferre. Quum igitur ego ita ſentirem, Plinium non minus quàm cæteros in hæderæ deſcriptione alterius plantæ, quæ apud Græcos κισθὸς appellatur, nominis uicinitate deceptum, quoniam hædera à Græcis κισσὸς dicatur, indicia nõ ſine errore miſcuiſſe, nolui quantum in me erat, pati ueritatem ipſam in obſcuro iacêre. Quod autem fortius atq; euidentius hunc à me errorem indicari oportuiſſe cenſes, ſcito nõ fuiſſe tunc animi mei propoſitũ, Plinij uelle autoritatem peſſundare. Nam cum illa dictabam,

Platonis dictũ in Sympoſio. et item in libro de Repub. decimo

C præcipua erat mihi contentio cum barbaris: atque ideo quũ de hædera ſermo ha=
beretur, cuius naturam non ſatis Auicennæ cognitam fuiſſe probare contende=
bam, obiter ac ueluti quodam in tranſcurſu Plinium quoq; in aliorum mentione
nominaui, quem tamen non dixi unà cum Auicenna, ac reliquis erraſſe, ſed uide
ri in eodem cum alijs errore uerſari. Vide quanto modeſtius de Plinio quàm de
alijs tunc ſim locutus, quos non uideri eodem errore deuiare, ſed planè aberrare
aſſeueraui. Quod ſi is mihi animus tunc fuiſſet, aut nunc etiam eſſet, Plinij errata
in lucem patefacere, potuiſſem & tunc, & nunc quoque poſſem integrum de eiſ=
dem implere uolumẽ. Pauca tamen è multis hoc in loco cenſui aperienda, ut in=
telligas me non temerario iudicio, ſed certiſſimis rationibus adductum, ut exiſti=
marem Plinium ita in hæderæ deſcriptione, quemadmodum in multis alijs ad me
dicinam pertinentibus aberraſſe. Illud uero mihi primùm tecum conueniat, tam
apud Græcos quàm apud Latinos, atque etiam barbaros, Dioſcoridem eſſe ſum=
mum autorem, atque præcipuum, cui in herbarum ac fruticum deſcriptionibus fi
des ſit adhibenda. Nam & Plinius ipſe non hunc minus quàm Theophraſtum in
hac parte ſecutus uidetur, ut qui utranque linguam & græcam & latinam noue=
rit, ſententias integras Dioſcoridis quaſi uerbũ ex uerbo à Plinio translatas agno
ſcat. Galenus præterea homo cum in omnium liberalium artium, tum in medici=
næ præſertim diſciplina præcipuus, in ſuo de ſimplicibus medicaminibus libro,
ſe à deſcribendis herbarum imaginibus ſuperſediſſe fatetur, quoniam abunde in
hoc ſtudio fuerat à Dioſcoride ſatisfactum. Nec Serapio Arabs herbas deſcribe=
re aggreſſus, alijs eas notis indicauit quàm Dioſcorides, quamuis & ipſe non re=
cte in omnibus imitando Dioſcoridem, libros ſuos innumeris impleuit errori=
D bus, quos niſi ſperarem aliquando in lucem fore detegendos ſtudio ac diligentia
inclyti præſulis Hermolai Barbari patriarchæ Aquileienſis, uiri omnium diſcipli
narum peritiſſimi, libentius ſanè aliquando notarẽ, quàm hoſce Plinij in præſen=
tiarum ſim recitaturus, tum quia magis me iuuat contra homines barbaros quàm
latinos agere, tum quia maius humano generi ex Serapionis inſcitia quàm ex Pli
nio periculum imminet: ſiquidem ætate noſtra omnes ferè medici in ſimplicium
medicaminum cognitione Serapionem ſequuntur: Plinium autem nec legendũ
quidem exiſtimant, quod eum in numero grammaticorum, uel oratorum, nõ au=
tem philoſophorum aut medicorum habendum iudicent. Ego uero etſi non infi=
cias eo, Plinium omnium doctrinarum ſtudia excoluiſſe, multa tamen de quibus
in ſuis De naturali hiſtoria libris conſcripſit, non ſatis illi comperta atque explora
ta fuiſſe crediderim. Ex quo illud ſecutum eſt, ut quum non ea ſcriberet quæ ipſe
nouiſſet, ſed quæ potius à diuerſis autoribus uarie ſcripta collegiſſet, ſæpius diuer
ſa pro eiſdem, atque eadem pro diuerſis retuliſſe uideatur: quam quidem rem
me tibi homini doctiſſimo facile probaturum ſpero, ſi paululum ſepoſito affectu
non tanquam Plinij patronus, ſed potius iudex, hæc quæ in Plinio notaturi ſu=
mus errata diligentius perpendere, atque examinare uolueris. Nolo tamen hoc
in loco ea quæ uel ad Aſtronomiam, aut reliquas philoſophiæ attinent partes, à
Plinio tractata, ad examen rationis adducere: plura enim mihi taxanda occurre=
rent, quàm præſenti inſtituto conueniat.

Serapio num is ſit cuius meminit Cornel. Celſus, eruditioribus coniectandum relinquo.

Plinij error Aſtronomicus, aſſeuerantis lunam terra maiorem eſſe. II

EOrum igitur eſt illud unum, uel maximum, quod in ſecundo ſui de naturali
hiſtoria uoluminis libro lunam terra maiorem ſcripto prodere nõ dubitauit,
quam tamen Ptolemæus & plures alij aſtronomi inſignes, mathematicis rationi=
bus

A bus (quibus nullæ poſſunt eſſe firmiores) multo minorem terra eſſe probauerunt. Quod etiam ex his quæ Plinius ipſe in eodem loco conſcripſit, facile poſſit oſtendi. Nam ſi umbra terræ in quam incidens luna obſcuratur, uel æqualis eſt, uel excedit lunæ magnitudinem: alioquin enim non poſſet tota umbræ tenebris abſcondi. Eandem autem umbram à terra miſſam, quum ſol cui ſe obijciens terra umbram iacit, magnitudinē terræ exuperet, neceſſe eſt, quod & Plinius ipſe ibidem confirmat, in uerticem extenuari, ac figuram metæ ſeu turbinis inuerſi accipere: hac ratione colligitur latitudinis umbræ lunam obtenebrantis diametrum multo minorem fieri terræ diametro. Quod ſi umbræ latitudo minor eſt latitudine terræ, eadem aũt umbræ latitudo uel lunæ latitudinem adæquat, uel etiam ſuperat, ſequitur neceſſariò lunam terra eſſe minorē. Quod uero Plinius ſuæ aſſertionis profert argumentum, fieri ſcilicet non poſſe, ut totus ſol intercedente luna terris adimatur, ſi maior ſit terra quàm luna: adeò debile exiſtit, ut quicunque uel aſtronomicas uel perſpectiuas delibauerit rationes, idem facile poſſit infringere. Neque enim quum ſol deficit, totus lunæ interuentu adimitur terris, ſed pro uarietate terrarum ſitus alicubi deficit totus, alicubi pars una tantummodo, alicubi nec deficit quidem. Quibuſdam aũt terris deficere totum, quamuis luna ſit minor terra nihil prohibet, quum ratio perſpectiua probet corpora inæqualia, cuiuſmodi ſunt ſolis & lunæ, propter inæqualē à terra diſtantiā æqualia apparere. Quo fit, ut quũ ſe tantā nobis luna repræſentet propter uicinitatē, quantus ſol longe à nobis remotior uidetur, mirandũ non ſit eum aliquando totum lunæ interuentu in aliquo terræ flexu hominũ cōſpectibus adimi. Sed hæc ad matheſim pertinentia omittamus, atq; ad ea ueniamus, ex quorũ occaſione diſputatio noſtra ſumpſit ini-
B tium, de herbis, de fruticibus, rebuſq; alijs terreſtribus ad medicinæ uſum accommodatis agamus. Videamus nunquid Plinius in hiſce omnibus cum Dioſcoride Galeno ac Paulo, cæteris'ue præſtantibus medicis, atq; cum ipſa rerum magiſtra experientia conſentiat: an ut dici ſolet, quandoque bonus dormitet Homerus.

Lunam terra eſſe minorē.

Error Plinij in medicinali materia, deſcribendis fruticibus, & herbis ex nominum ſimilitudine decepti, dicentiſq; multas herbas folium praſſi, id eſt porri, quas Græci autores non porri, ſed praſſij, id eſt marrubij folio pinxerunt. II

PRimum ab ijs exordiamur, in quibus uicinitas nominis, quemadmodum in ciſtho & ciſſo, eidem Plinio errandi præbuit occaſionem. Illud uero me iuuat, quod ad te ſcribo: quem noui non magis oratorum ac philoſophorum quàm etiam medicorũ noſtrorum fuiſſe in libris aſſiduum. Hoc enim mihi futurum eſt ad breuitatem aptius, quum Dioſcoridis Galeni Pauliue dicta ad probanda quæ aſſero, non omnia ſcribere ſit neceſſarium, quæ tu aut quicunq; alius Angelo Politiano eruditione ſimilis, ſuis quælibet locis apud eos autores quorum teſtimonia citauero, facilime poſſit inuenire. Satis enim mihi ſit, ne ſim prolixus, uerba ipſa, ſi quis legere uoluerit, ubi quærere oporteat, & autorem, & uoluminis ordinem aperuiſſe. Multas herbas ac frutices folijs marrubio ſimilibus ſcribũt Dioſcorides, Galenus ac Paulus, quas omnes Plinius non praſſio, id eſt marrubio, ſed praſſo, id eſt porro folia tradit habere ſimilia. Sic orminon libro uigeſimoſecundo dixit ſemen habere cymino ſimile, cætera porro. Sic balloten (quæ alio nomine marrubium nigrum à ſimilitudine foliorum appellatur) Plinius libro uigeſimoſeptimo ſcripſit alia nuncupatione porrum nigrum à Græcis uocari, ac folijs quàm porri maioribus conſtare. Sic ſtachyn porri habere ſimilitudinem longioribus folijs pluribuſq;, libro uigeſimoquarto notauit.

Cap. 25. circa finem.

Cap. 8

Cap. 15

C *Error Plinij putantis Leucographida eſſe herbam, quæ tamen eſt ſpecies lapidis.* III

Cap.11 IDem Plinius libro uigeſimoſeptimo de leuce, leucoleuce, aliarũq; herbarũ ge-
neribus tractãs, nominis ſimilitudine ac dictionis figura deceptus, eiſdẽ leuco-
graphida quoque annumerauit, uiſusq; eſt proculdubio leucographida herbam
putaſſe, quam tamen Dioſcorides, Galenus & Paulus genus lapidis (quod alio
uocabulo Morochthus nuncupatur) eſſe teſtantur. Et ne quis forte pro Plinio ob
ijciat, herbam etiam eſſe quæ eodem nomine cum lapide cenſeatur: eaſdem uires
proprietatesq; leucographidi Plinius adſcripſit, quas in eiuſdem nominis lapide
Cap.11 Dioſcorides, Galenus ac Paulus pariter retulerũt. Scribit præterea Plinius de leu
cographide qualiſnam eſſet, ab autoribus ſcriptum non reperiſſe, quum tamen
Cap.100 Dioſcorides & quid ea ſit, & qualis, ſuo quinto de Simplicibus medicaminibus
libro ſatis notificauerit.

Error Plinij de flore tripolij miraculum flori polij adſcribentis. IIII

Cap.7 OB eandem nominis uicinitatem polium pro tripolio, & uiciſſim tripolium
pro polio Plinius accepit. Nam libro uigeſimoprimo, duo polij genera de-
Lib.3.cap.116 ſcribit, quemadmodũ & Dioſcorides: alterum campeſtre, alterum ſylueſtre, folijs
Lib.21.cap.7 utrunq; canis hominis ſimilibus. At quod miraculũ in polio affert, eiuſdem folia
mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpici: hoc de tripolij flo
Lib.4.ca.126 re à Dioſcoride ſcribitur. Polium uero atque tripoliũ non modò locorum diuer-
ſitate, *in quibus utrunq; gignitur*, ſed figura *inſuper*, atque colore, ac proprietati
bus etiam inter ſe plurimum differunt. Polium ſiquidem utriuſq; generis partim
in campis, partim in montibus naſcitur: Tripolium uero in maritimis tantum lo-
D cis quæ unda maris allidit. Polium habet, ut diximus, folia canis hominis ſimilia,
unde & illi apud Græcos nomen tripolium: folijs iſatidis conſtat, quemadmodũ
de utroq; ſcribit Dioſcorides, & Plinius ipſe libro uigeſimoſexto cõfirmat. Nam
Cap.7 quod apud Plinium legitur de tripolio, *folio ſatis groſſiore*, palmo alto, error eſt
Plinij locus reſtituitur ex Dioſcoride. codicis. Ita enim legi oportet: Tripoliũ in maritimis naſcitur ſaxis ubi allidit un-
da, neq; in mari neq; *in ſolo*, folio iſatidis craſſiore, palmeo caule, in mucrone di-
uiſo. Hæc em̃ omnia uerba ferè ex uerbo Plinius ex Dioſcoride tranſtulit. Quod
uero poſtea idem Plinius ſubiungit, hanc herbam eandem uideri quibuſdã, quæ
polium, miror ipſum quoq; illorum errorem ſequi potius atq; imitari, quàm im-
probare, atq; abijcere uoluiſſe, quum quod de tripolij flore miraculum legitur,
polij folijs aſſignauerit. Sed paruum hoc futurum erat in uita periculum, ſi non
Lib.26.cap.7 etiam polij uires uiciſſim tripolio adſcripſiſſet: ſcribit enim tripolij radicem dari
hepaticis in farre coctam: quod quidem tripolij remedium apud nullum gra-
uioris autoritatis medicum legitur. Polium autem non hepatis tantum, ſed o-
mnium planè uiſcerum uitijs auxiliari, autor eſt Galenus in octauo de ſimplici-
bus medicaminibus libro.

Error Plinij folium papaueris Heraclij, non ſtruthio herbæ ſicuti Dioſcorides, ſed paſſeri potius ſimile facientis. V

Cap.61 SCribit Dioſcorides libro quarto, quoddam papaueris genus quod ab aliqui-
bus Heraclium appellatur, habere folium tenue ſimile ſtruthio herbæ ita uo-
catæ: quia uero ſtruthion apud Græcos ſignificat etiam paſſerem, deceptus nomi
nis æquiuocatione Plinius, hanc ſimilitudinem ad auem potius retulit, quàm ad
Cap.19 herbam. Ita enim de heraclio libro uigeſimo ſcribit: Alterum eſt in ſylueſtribus
heraclium, folijs ſi procul intuearis, ſpeciem paſſerum repræſentãtibus. Sed qui
fidem

A fidem ex re ipſa habere non poſſit, aliquanto ſanè probabilius exiſtimet, herbam herbæ potius, quàm auibus folium habere perſimile.

Plinij error empetro herbæ uim purgatoriam habenti, alterius empetri quæ ſarxiphages nominatur aßignantis. VI

EMpetrum ubi naſcatur, & quas habeat uires in trahenda bile ac pituita ſcribit
Plinius libro uigeſimoſeptimo, eodẽ quo Dioſcorides modo: alias tamen ei- *Cap.19*
dem ſubiungit facultates, quod urinã ciet, & calculos frangit, quæ à nullo alio au-
tore de hoc empetro traduntur. Quin contrà Galenus empetrum, quod etiã pra-
ſoides appellat̃, ſolis purgationibus ſexto libro utile eſſe teſtatur. At quos in alte-
ro empetro, quod etiã ſarxiphages dicitur, Plinius legerat effectus, à Græcis au-
toribus ac præſertim Dioſcoride traditos, huic empetro à ſarxiphage diuerſa, q̊d
uim purgatoriam habet, nominis æquiuocatione deceptus, adſcripſit.

Error Plinij, folium herbæ britanicæ, alteri ſcilicet betonicæ adſcribentis. VII

BEtonicã à Romanis dictam, à Græcis ceſtrũ pingit Plinius folio lapatij, Dio- *Lib.26.cap.11*
ſcorides autem (cui magis aſtipulatur ſenſus) folio quercus. Alterã uero be-
tonicam, quæ alio nomine britanica appellatur, folia lapatij habere idem Dioſcori *Lib.4.cap.2*
des tradit, ut uériſimile ſit Plinium alteram pinxiſſe pro altera.

Error Plinij, parthenium herbam, quæ alio nomine muralium dicitur, cum parthenio altera, quæ uocatur etiam chamæmelon, confundentis. VIII

PArthenium ſcribit Plinius lib. xxi. apud Celſum uocari perditiũ & muraliũ: *Cap.50*
deinde ſubiungit eaſdem parthenio (quod muralium appellatur) uires, quas *Celſus lib.5*
Dioſcorides alteri parthenio adſcribit (quod chamæmelon alio nomine dicitur) *Lib.3.ca.147*
B quoniã parum folijs & flore ab herba chamæmelo differat: hanc autem partheniũ
chamæmelo ſimilem herbã nõnulli ex recentioribus medicis cotulam appellant.
Sed hæc parthenium non uocatur à Celſo perditium atq; muralium, ſed altera po
tius, quæ helxine à Græcis, & ſimul perditium, ac parthenium quoq; nũcupatur,
à Latinis autem parietaria & muraliũ dicitur, quia paſſim in parietibus ſeu muris
naſcatur: noſtro quoq; æuo uulgò una litera dempta pro parietaria, paritariam ap
pellant. Hanc eandem herbam, ſiue muralium ſiue parietaria dicatur, cõnumerat
Celſus libro ſuo de medicina tertio, inter ea quæ uim habent reprimendi ſimul ac
refrigerandi, quæ ſanè facultas ei parthenio, quæ perditium & parietaria appella-
tur, nõ autem alteri, quæ etiam chamæmelon dicitur, ab omnibus ferè medicinæ
autoribus aſcribitur: hæc enim ſunt de eadem Dioſcoridis uerba: Habent folia re-
frigerandi atq; aſtringendi facultatem, nec de ea aliter Paulus atq; Galenus tradi-
derunt. Ipſe pariter Plinius libro uigeſimoſecundo eandem & partheniũ, & per-
ditium quoq; nominari confirmat.

Error Plinij, ariſtolochiæ proprietates radici cyclamini aßignantis. IX

PLinium etiã non tantũ nominũ, ſed rerum quoq; ipſarũ ſimilitudo aliquando
decepit: Nam cyclamini radicem, quæ rapum terræ propter rotunditatẽ dicit̃,
ariſtolochiæ rotũdæ, quæ & ipſa à radicis rotũditate nomẽ accepit, radicẽ eſſe exi-
ſtimaſſe uidetur. Nam lib. xxv. quo in loco ariſtolochiã quatuor diſtinguit generi
bus, eius quæ rotunda dicitur radicem ſcribit à piſcatoribus Campaniæ uenenũ
terræ uocari, ac coram ſe contuſam immixta calce atq; in mari ſparſam, cõtinuoq;
aduolaſſe piſces mira cupiditate, ſtatimq; exanimatos fluitaſſe. Hoc idem ut à ui-
ris grauiſſimis accepi, noſtro fit æuo ab eiſdem piſcatoribus, non ariſtolochiæ ro-
tundæ, ſed cyclamini potius radice, piſces alliciendi atque exanimandi cauſa. Ipſe

C quocꝫ Plinius eoſdem effectus nõ ariſtolochiæ rotundæ, ſed cuiuſdam cyclamin radici lib.xxv.tribuit. Aut igitur fatendũ eſt, duas eſſe radices, quæ eoſdem præſtent effectus, quarũ tamen alterã eſſe ariſtolochiæ rotundæ radicẽ, necꝫ ab aliquo autore ſcriptum reperitur, necꝫ experientia comprobatũ. Aut illud dicendũ erit, cyclaminum quæ radicem habet rotundam, quartũ eſſe ariſtolochiæ genus, quo nihil dici poſſet rerũ naturæ repugnantius: ſiquidem inde apud græcos ari-
Plinius lib.25. cap.8 ſtolochiæ nomen, ut Dioſcorides, ac Plinius ipſe teſtatur, quoniam ſit optima prægnantibus. Radix uero cyclamini adeò eſt aduerſa prægnantibus, ut ſi eam mu-
Dioſcor.lib.3. cap.5 lier grauida tranſcenderit, abortum faciat, ueluti Dioſcorides pluresꝗ alij medici inſignes retulerunt, ac Plinius ipſe quocꝫ confirmat.

Error Plinij, intybi ſpeciem cichorium à medicis nominatã, cum heliotropij generibus confundentis. X

Lib.4.cap.183 & 184 QVamuis plures ſint herbæ, quæ circũaguntur cum ſole, Dioſcorides tamen duo facit heliotropij genera: alterũ folijs ocymi, flore albo, ſubruffo, recuruo, ut ſcorpionis cauda poſſit uideri, unde & illi ſcorpiuri apud Græcos nomen:
Cap.21 alterũ non abſimile folijs iuxta paludes naſcens. Plinius uero lib.xxij. quũ & ipſe duo genera heliotropij deſcribat, in eiſdem cõprehendere uidet̃ illam intybi ſpeciem, quæ à medicis græco nomine cichoriũ appellat̃: ita enim eodẽ libro de heliotropio ſcribit: Heliotropij miraculũ ſæpe diximus cum ſole ſe circũagentis, etiã nubilo die: tãtus ſyderis amor eſt: noctu ueluti deſiderio cõtrahit cæruleũ florẽ. Genera eius duo, *tricoccũ*, & *helioſtrophiũ*. Hoc altius (quancꝫ utrũcꝫ ſemipedalem altitudinem nõ excedat) ab ima radice ramoſum. Semen *in* folliculo meſſibus col-
D ligitur. Naſcitur non niſi pingui ſolo, cultocꝫ maxime: tricoccũ ubicꝫ. Si decoquatur, inuenio in cibis placere. Quidnam aliud erit heliotropij genus, cuius flos cæruleus exiſtat, et nõ niſi pingui cultocꝫ ſolo naſcatur, quodcꝫ ſi decoquat̃ in cibis, placeat, præter eam quam diximus intybi ſpeciem: hanc tamen Dioſcorides quũ de ſeride tractaret, ueluti unã eiuſdem ſeridis ſpeciẽ notificandã duxit, ac proprietates longe ab heliotropij uiribus diuerſas aſſignauit. Quare mirandũ eſt quo pacto Plinius hoc loco *ubi intybũ* deſignare uidetur, eaſdẽ tamen uires poteſtatesꝗ ſubſcribat, quas *in* utrocꝫ heliotropij genere tradidit Dioſcorides. Auget etiam illud magis admirationẽ, quod idem Plinius intyborũ remedia, ac præſertim illius quod cichorium à Græcis dicitur, cuius flos cæruleus cum ſole circumuertitur,
Cap.15 priore in libro ſcilicet uigeſimoprimo ſuo loco notauerat, plurimũ ab ijs quæ de utrocꝫ heliotropio traduntur differentia.

Error Plinij, herbam fragra ferentem cum pentaphyllo miſcentis. XI

SImili errore Plinius pentaphyllon, atcꝫ herbã fragra ferentẽ pro eadem acce-pit, ac pentaphylli notas ſimul ac uires eidẽ herbæ, præter pentaphylli nomen
Cap.9 cenſuit aſcribẽdas: ſic eñ lib.xxv. de pentaphyllo retulit: Pentaphyllũ nulli ignotum eſt, quũ fragra quocꝫ gignendo cõmendet̃. Exiſtimarẽ tamen in re tam nota eſſe codicis potius ꝙ Plinij errorẽ, ac pro pentaphyllo trifoliũ legi oportere: quoniam ea herba quæ fragra gignendo cõmendatur, & quæ nulli ignota eſt, nõ quinis, ſed trinis conſtat folijs, niſi poſtea Plinius alia nomina græca ſubiungeret, atque alia afferret indicia, quæ non ſunt alterius herbæ, quàm pentaphylli propria.

Error Plinij, adarcen, quæ ſalſugo eſt harundinibus adhærens, inter ſpecies harundinum connumerantis. XII

Cap.36 ADarcen Plinius inter ſpecies harundinũ lib.xvi. connumerat, ubi ita ſcribit: Eſt & in Italia naſcens adarce nomine, paluſtris ex cortice tantũ ſub ipſa coma:

A ma: utiliſſima dentibus. Adarcen uero Dioſcorides, Galenus & Paulus, nõ harundinis ſpeciem, ſed potius ſalſuginem quandam in exiccatis paludibus harundinibus adhærentem eſſe ſcripſerunt. *Dioſcor. lib. 5. cap. 91*

Error Plinij, lemniam rubricã à lemnia ſphragide ſeu terra ſigillata non diſtinguentis. XIII

PLinius lib. xxxv. inter cæteros colores natiuos lemniam quoq; rubricã connumerat, cui inter alia rubricæ genera palma à ueteribus dabatur. Hanc præterea multũ ab antiquis celebratã cum inſula in qua naſcit̃, refert, nec niſi ſigillatam uenundari ſolitam: unde & ſphragidos illi nomen fuerit apud Græcos. Hac præterea miniũ ſubliniri adulterariq;, remq; in medicina preclarã eſſe teſtatur: omnes enim huic lemniæ rubricæ facultates ſubſcribit, quas priſci medici in terra ſigillata tradiderunt. Videtur itaq; Plinius lemniam rubricã, & lemniã ſphragida ſiue terram ſigillatã eandem eſſe exiſtimaſſe. At Galenus, tum aliarũ rerum quæ ſunt in medicinæ uſu, tum huius præſertim terræ ſigillatæ diligentiſſimus inueſtigator, ut qui quẽadmodũ de ſe ſcribit, longis itineribus ad Lemnũ inſulã nauigauerit, ob nullam aliam cauſam, niſi ut lemniã ſphragida, & quomodo naſceret̃, & qualiſnam eſſet oculis ipſis contemplaret̃: aliud eſſe rubricã lemniã, aliud lemniã ſphragida in ſuo de theriaca ad Piſonẽ lib. apertiſſime oſtendit: ita enim in eodem libro de lemnia ſphragide ſiue terra ſigillata ſcribit: Præſtat aũt eam nõ appellare rubricã, ſed terrã: eſt eñ quædã rubrica, quæ in inſula Lemno naſcit̃, qua ad alios utimur effectus, diuerſos ab his ad quos terra ſigillata adhibet̃. In nono aũt ſui de ſimplicibus medicaminibus libro idem Galenus terrã lemniam tribus diſtinguit generibus: Primũ eſt eius quæ ſacra dicebat̃, quam neminẽ præterquã Dianæ ſacerdotem attrectare fas erat, cui etiam eiuſdẽ deæ ſignatura imprimebat̃, atq; ob *Cap. 6*
B id lemniũ ſigillum uocabatur. Secundũ eius quæ eſt uere rubrica qua fabri lignarij utebantur. Tertiũ illius quæ uires habet abſtergentes, atq; ob id erat in uſu fullonum præcipua. Si itaq; in re, quã adeò curioſe inueſtigauit Galenus, eidem magis quàm Plinio credere oportet, non recte Plinius quæ de terra ſigillata à ueteribus medicis tradita fuerant, eadem lemniæ quoq; rubricæ, quæ inter colores ponitur, ac non fuit tantæ celebritatis, ut non niſi ſigillata uenderet̃, neq; eoſdem habet quos lemnium ſigillum in medicina uſus, cenſuit adſcribẽda. Et hæc quidem omnia probant Plinium ea quæ omnino inuicem diſtant, aliquando rei, ſæpius uero nominis ſimilitudine deceptum, eadem eſſe exiſtimaſſe.

Error Plinij, ciſthon, id eſt herbã ladaniferam, cum ciſſo, id eſt hædera confundentis. XIIII

DE ciſſo uero ac ciſtho, quanquã nõ per uolumen, ſed per priuatã epiſtolam, ut qui nolim mihi cum homine mihi amiciſſimo, quem colo & obſeruo, publicas eſſe de ſtudijs contentiones, tuis quas mihi pro Plinio obieciſti rationibus, reſpondere ſtatuerã: hic tamen locus exigit, ut pluribus etiã argumentis quàm in dictatis feceram, oſtendam Plinium alteram ab altera neſciuiſſe diſtinguere. Plinius libro decimoſeptimo deſcribens omnia hæderarum genera, prima in marem ac fœminam diuidit, ac utriuſq; florem ſimilem ait roſæ ſylueſtri, colore floris in mare ad purpuram accedente: ex quo illud intelligi uoluit, fœminæ florem magis albeſcere. Hæc autem maris ac fœminæ differentia, floriſq; in figura ſimilitudo, in colore diuerſitas, neque à Theophraſto, neque à Dioſcoride, neque ab alio grauioris autoritatis uiro in hædera, ſed in ciſtho planè deſcribitur. Veriſimile igitur eſt, Plinium nominis uicinitate deceptum, eo in loco quæ de duobus ciſthi generibus traduntur, hæderis tribuiſſe. Idem Plinius libro duodecimo, ubi de ladano tractans, quo pacto ab hircorũ barbis depectatur inſinuat, ita ſcripſit: *Cap. 34. et lib. 24. cap. 10* *Cap. 17*

C Sed hæderæ flore deroſo, paſtibus matutinis, quũ eſt rorulenta Cypros: Deinde
nebula ſole diſcuſſa in puluerẽ madentibus uillis adhærere, atq; ita ladanũ depe-
ƈti. Poteſt'ne lucidius oſtendi Plinium pro ciſtho ciſſon, id eſt hæderã accepiſſe?
nam quis unquã retulit præter Pliniũ, qui ciſſon, id eſt hæderã, pro ciſtho poſuit,
pingue illud quod à lada herba, quæ etiã ciſthos dicitur, ladanũ nuncupatur, bar-
bis hircorũ hæderã uel hæderæ florem depaſcentium adhæreſcere? Hoc enim de
ciſtho ſiue lada, quod & ladani nomen indicat, ab eadem herba deriuatũ, non aũt
de ciſſo ſiue hædera, Dioſcorides, Galenus, Paulus, & quicunq; de ladani genitu
ra ſcripſerunt, uno conſenſu retulerunt. Quin Plinius ipſe eodem in loco ita ſcri-
bit: Sunt qui in Cypro herbã ex qua id fiat, ladam appellant, etenim illi ladanũ uo
cant huius pingue inſidens. Ac poſtea lib. uigeſimoſexto, de eadem herba ac lada
Cap. 8 no nõ aliter ſcripſit, quàm ſuprà cõmemorati uiri: hæc enim ſunt eius uerba: Lada
appellatur herba, ex qua ladanũ fit in Cypro, caprarũ barbis adhæreſcens. Eſt igi
tur ciſthos uel lada ſiue ledon, non aũt ciſſos, id eſt hædera, cuius flore depaſto la-
Cap. 17 danum hircorũ barbis adhæreſcit, quod Plinius ipſe hoc in loco lib. ſcilicet xxvi.
planè confirmat: quamuis lib. xij. uiſus ſit dubitaſſe, utrũ eſſet hædera uel lada, ex
qua in Cypro ladanũ fieret. Cuius dubitationis originẽ inde manaſſe crediderim,
quod aliquando ex ciſtho, aliquando ex lada (quoniã utroq; nomine eadem her-
ba indicat̃) ladanũ colligi apud diuerſos autores legiſſet. Ipſe tamẽ modus quẽ Pli
nius inſinuat, q̊ pacto ladanũ hircorũ barbis adhæreſcat, facile oſtendit fruticẽ uel
herbã, cui pingue illud inſideat, humilẽ eſſe ac per terrã ſe ſpargentẽ, nõ quemad-
Lib. 12. cap. 17 modum hædera per arbores ſe ab humo attollentẽ, cum ita ſcribat: Deinde nebu
la ſole diſcuſſa in puluerẽ madentibus uillis adhæreſcere. Neq; enim barbæ hirco
D rum hæderã depaſcentiũ, quæ ut nõnullis placet, ideo hædera dicitur, quia ædita
petat, nebula in puluerẽ ſole diſcuſſa maderẽt, niſi nõ ciſſum ſiue hæderã, ſed cha-
mæciſſum potius, hoc eſt hæderã humi repentẽ depaſcant̃. Atqui quo pacto hoc
etiã in Cypri inſula fieri poſſit, in qua ſi Theophraſto grauiſſimo autori credimus,
nec hædera quidẽ naſcat̃? ſiquidẽ Cypros inſula ſit ad Aſiã pertinẽs, ut oẽs co-
ſmographi cõſentiunt, nec *Plinius* ipſe diſſentit, qui etiã fruſtra ab Harpalo hæde
Lib. 16. cap. 34 ram in Aſia ſatam affirmat. Vtrũ uero ſuis temporibus in eodẽ cœli tractu proue-
niret nõ aſſerere auſus, id tantũ ſcripſit: Hædera iam dicit̃ in Aſia naſci: unde luce
clarius apparet, Pliniũ in eundẽ errorẽ incidiſſe, in quẽ lapſus eſt Auicẽna, quum
in ſuo de ſimplicibus medicaminibus libro, herbã ex qua fit ladanũ, hæderæ ſpe-
ciem ſignificauit. In xxiiij. libro Plinius, quũ poſt factam de hæderis mentionẽ de
duobus quoq; ciſthi generibus ſcribit, ea uerba ſubiungit: Sub his maxime naſci-
tur hypociſtis. Ex quibus uidetur innuere, ſub his quidem ciſthi generibus maxi-
me naſci hypociſtidẽ: ſub hæderis aũt naſci etiã aliquando, licet nõ adeò frequen-
ter. Neq; enim eo in loco aut alibi, Plinius de alijs ciſthi generibus aliquid dixerat,
ut id maxime ad eorũ potius quàm ad hæderarũ cõparationẽ poſſet referri. Poſ-
Lib. 26. ca. 34 ſum ergo ſic colligere: Hædera apud Pliniũ diuidit̃ in marem ac fœminã: utriuſq;
flos ſimilis roſæ ſylueſtri deſcribit̃ eodem autore: in inſula Cypro, hæderæ flore
deterſo, ladanũ hircorum barbis adhæreſcit: ſub hæderis quoq; hypociſtidẽ naſci
aliquãdo ſignificat̃. Hæc autem omnia à nullo autore, excepto Plinio, de hæderis
ſcribunt̃, aut ſenſu ipſo ſiue experientia cõprobant̃: ſed de duobus ciſthi generi-
bus planè tradunt̃, atq; uſu ipſo ita eſſe cognoſcunt̃. Hæc igit̃ euidentiſſima ſunt
argumenta, Pliniũ eodẽ cum cæteris errore deuiaſſe, qui ciſthon à ciſſo, hoc eſt ab
hædera neſciuere ſecernere. Atq; his quidẽ, ut ego arbitror, rationibus motus eſt
autor libri, qui Cornucopiæ inſcribit̃, uir ut apparet in herbarũ inueſtigatione nõ
indiligens, neque omnino earũ imperitus, ut de hæderis tractans ſcribat ciſthon à
quibuſdã

A quibuſdam inter hæderarũ genera cõnumerari. Hoc enim in Plinio eſt ita mani=
feſtum, ut de eo nulla dubitatio haberi poſſit. Sed quoniã ut in prouerbio dicitur,
ſi cæcus cæcũ ducat, ambo in foueã cadunt, exiſtimauit idem uir alioquin græca=
rum doctiſs. literarũ, ciſthon eſſe arbuſculã quandã à lada differentẽ, atq; ab illa ci
ſthum, ab hac ladanum, id eſt pingue, q̄d utriuſq; plantæ folijs inſideat, appellari,
quũ tamen Dioſcorides, Galenus & Paulus eandem eſſe teſtentur ciſthon & la=
dam ſiue ledon, à qua id genus odoris quod ladanũ dicitur, nomen acceperit.

Error Plinij, putantis glaſtum herbam infectiuã, eſſe ab iſatide differentem. XV

NEq; uero in eo tantũ Plinius erraſſe uidet̃, quoniã ut ſuprà oſtendimus, res
omnino diuerſas pro eiſdem accepit, ſed ob id etiam quod eaſdem ob nomi
num uarietatem putauit eſſe diuerſas: quanq; & eas quæ eodem nomine nuncu=
pantur, uarijs in locis tam uarie deſcripſerit, ut q̄uis eædem eſſent, ipſum tamen
differentes exiſtimaſſe iure quiſpiã poſſit arbitrari. Glaſti ſimilis herbæ plantagi=
ni ſucco ſcribit Plin. lib. xxij. infici ueſtes, idq; ei herbæ nomen eſſe apud Gallos: Cap. 1.
noſtro quoq; æuo paucis mutatis literis guadum appellatur: at conſtat hanc ean
dem herbã à Græcis iſatidem uocari. Nam Dioſcorides ſcribit, iſatidis ſucco uti
infectores lanarũ, eandemq; herbam habere foliũ plantagini ſimile, atq; à Roma
nis glutam uel glaſtum nuncupari. At Plinius lib. xx. iſatidem tertiũ genus facit Cap. 7.
lactucæ ſponte naſcẽtis, quarto ſimili lapatho ſylueſtri dicit uti infectores lanarũ:
Quod etiã ipſum à Græcis iſatidẽ dici idem Plinius eo in loco facile indicat, quo=
niam eoſdem effectus quarto generi tribuit, quos Dioſcor. iſatidi aſſignat. Quũ
igitur Plinius nullam eodẽ in loco admonitionẽ adiecerit, eandem eſſe hanc iſa=
tidem à Græcis uocatã, quam lib. xxij. à Gallis glaſtũ appellari docuerat, uidetur
B profectò ignoraſſe quã herbã Græci Iſatidis nuncupatione ſignificarent: alioqui
ſicuti eaſdem uires in quarto genere lactucæ ſponte naſcentis ſcripſerat, quas in
iſatide Dioſcorides, ita eidem folia plantaginis ſicuti in glaſto fecerat, deſignaſſet.
Quid quod etiã (niſi menda ſit codicis) quæ à Græcis dicatur iſatis, radiculã à La=
tinis uocari, ac folijs oleæ conſtare ſcribitur eiuſdem Plinij libro xx. ac poſtmo=
dum eandem radiculam non iſatim, ſed ſtruthion potius ab eiſdem Græcis appel
lari, eiuſdemq; ramos tingentibus præparari, lib. xxiiij. inſinuat̃. Quænam igitur Cap. 11.
hæc erit nominum ac rerum ipſarũ confuſio, ſi eadem herba aliquando glaſti, ali=
quando radiculæ, aliquando iſatis, aliquando ſtruthij nomine in Plinio legatur, et
nunc oleæ, nunc plantaginis, nunc uero lapathi folio deſcribatur? Non ab re itaq;
uenerandus antiſtes Petrus Barotius epiſcopus Patauinus, quemadmodũ in o=
mnium bonarũ artiũ diſciplina eminentiſſimus, ita in hac quoq; medicinæ parte,
neq; ipſis medicis inferior, herbarũ notitiã noſtris temporibus penè impoſſibilem
arbitratur: quoniã priſca earũ nomina ſunt nobis ignota. In nulla uero tam mani=
feſta indicia ab antiquis tradita habemus, quin totidem ex aduerſo in contrariam
poſſint adferri ſententiã: ſiue hæc aut tradendi, aut diſcendi herbarũ ſcientiã diffi=
cultas inde habeat originẽ, quod uarijs anni temporibus herbæ faciẽ cum ætate
cõmutent, ſiue quod earũ colores atq; figuras nõ tam facile ſit homini deſcribere,
quàm naturæ pingere atq; formare. Hinc illa autorũ in eiſdem notificandis diſſen
ſio: hinc illa nominũ ambiguitas, ut ferè maior pars medicorũ neſciat quid ſtruthij
quod Arabes condiſi appellant, quid eupatorij, quid centaureæ maioris, quid al=
ſines, quid oxymyrſines uocabulis antiqui autores ſignificare uoluerint: Qui ue=
ro ſeſe ſcire opinantur, illi etiã in maiori errore uerſentur. Nam quũ ſeculũ noſtrũ
ab Hippocrate, Dioſcoride, Galeno, atq; omĩ uetere medicina ad garrulas quaſ=
dam atq; ſophiſticas diſputationes declinauerit, multa nos latent: quæ ſi ueterũ li
bros ita legendos cenſeremus, ſicuti Calculatores, Iacobos, Conciliatores, Pluſq;

C cõmentatores,reliquoſq́ huiuſcemodi autores,in quibus plurimũ oſtentationis
minimũ utilitatis,nõ ignoraremus.Neq; enim impendio arduũ eſſet,ſi nõ omnia
ſaltem earũ pleraq; cognoſcere, quæ adeò familiaria ſunt ut nõ modo ad medici-
nam, ſed ad alios quoq; uſus aliquãdo adhibeanẽ, quemadmodũ de oxymryſine
atq; arctio ſumus indicaturi.Nam quum hæc atq; alia ſimilia nomina plurimũ ſint
ab illis,quibus hodie in eiſdem rebus ſignificandis utimur differentia,plerũq; ac-
cidit,ut quũ eadem in ueterũ libris lectitanẽ,aut medicamina peregrina,aut à cõ-
muni uſu remotiſſima eſſe putentur, quũ tamen nemo ſit qui illa in horto ſuo nõ
habeat, ac nõ eiſdem frequentiſſime utatur, non ſine omni tamen periculo, quũ
quis eis aliter utitur,q̃ priſci medicinæ autores ſtatuerunt. Siquidem quid ipſi de
huiuſmodi rebus ſenſerint, coniectare nõ poſſumus, quarum nomina apud eoſ-
dem uſitata ignorentur: tum uero maxime (ut diximus)aberratur, quum quiſpiã
ſe noſſe exiſtimat quid aliquo nomine ab antiquis indicetur,quod tamen ſub alia
ab eiſdem nuncupatione comprehenditur.

Diſcordia autorum Arabum in deſcriptione eupatorij. XVI

QVemadmodũ in eupatorio, centaurea maiore, argemonio, ac pleriſq; alijs
plantis cõtingit, pro quibus diuerſæ ab ijs,quas eiſdem uocabulis antiqui
deſignarũt, quotidie à noſtræ ætatis medicis recipiuntur: quibus tamen nõ adeò
Plinius quàm Arabes autores,qui & ipſi alius aliter de eadem re tradiderunt,er-
Auicenna ſimpliciũ medicaminũ libro, capite 244.
randi occaſionẽ præſtiterũt. Auicenna ſcribit eupatoriũ habere folia canabis, flo
rem nenufaris. Meſue idem eupatoriũ folijs centaureæ minoris floribus ſubcitri
nis,longitudinis paucæ conſtare. Serapio folijs pentaphylli aut canabis, florem
autem nõ explicat. Fortunatũ eſſe oporteat qui diuinare uoluerit, quiſnam horũ
D ueriora retulerit: ac quod medicus ille precabatur, qui medicinã ſorti cõmiſerat,
Dij ſua cuiq; remedia quibus illa extraherentur ſecundarent,itidem à nobis oran
dum,ut bona fortuna in uerum incidamus autorem.

Error Auicennæ ac Serapionis,in herba Iſatide,quam Nileg Arabice nominarunt. XVII

BEne tamen ſe res habet,quod ea de qua paulò ante loquebamur,iſatis nõ eſt,
ſicuti eupatoriũ in medicina frequens:neq; enim de ea minus,q̃ apud Pliniũ
legitur,uaria à noſtris traduntur qui Arabes autores ſequunẽ, quibusq́ maxima
ætate noſtra fides adhibetur in exponendis uocabulis,medicamina quæ in libris
ueterũ medicorũ leguntur,ſignificantibus hanc à Græcis iſatidem herbã appella
tam,Arabes Nil atq; nilegi appellant,licet hoc Simon Genuenſis,& autor Pan-
dectarũ,& Conciliator in expoſitionibus Dioſcoridis,ignoraſſe uideantur:Nam
Simon iſatidem nunc ſine h aſpiratione, nunc cũ h aſpiratione ſcribit,& aliquãdo
oſatim, aliquando iſatidem uocat: ſiquidem in litera I,refert Dioſcoridis de iſati-
de uerba,neq; ut in alijs quorum certiorem habet ſcientiã admonet,iſatidem ean-
dem eſſe, quæ Nil ſiue nilegi ab Auicen.atq; Serapione appellatur, quin Nil her
bam arabice dictam,neſme græce,nõ autẽ iſatidem uocari aſſeuerat. Atqui facile
erat aduertere,q̃d ea quæ de iſatide ſatiua & ſyluestri à Dioſcoride ſcribuntur,ea
dem ferè omnia de Nil ſiue nilegi à Serapione atq; Auicenna traduntur, quanq;
& hi ambo autores hanc herbam ipſam quæ à Græcis iſatis diceretur, nõ ſatis no
uiſſe uideanẽ,alioquin non ita uarij atq; ancipites in eadem referenda fuiſſent.Se-
rapio quidem Nigel ſuam, quam pro iſatide poſuit, quãuis ex ſententia Dioſcori
dis eandem deſcribat, affert tamen & aliorũ autorum ſententias, quorũ aliqui ni-
leg habere florem coriandri dixerunt, aliqui folio phaſeolorũ conſtare:quas qui-
dem opiniones facile improbare potuiſſet, ſi herbam ipſam non tam ex aliorum
ſcriptis, quàm ex ſe ipſo cognitam atq; perſpectam habuiſſet.

A *Error Simonis Genuenſis in ſucco herbæ qua panni tinguntur: Et quid ſit Indicum ſecundum Dioſcoridem & Plinium.* XVIII

IDem Serapio plantam quæ Habnil, id eſt granum indicum gignit, ſcribit eſſe
ſimilem plantæ Lelib, id eſt inuoluolo ſiue uolubili, ut uocabulis utar apud
medicos noſtros uſitatis, ac ramis præterea folijsq; uiridibus, flore in cuiuſque
folij radice purpureo conſtare, pluraq; alia eiuſdem plantæ addit indicia, quæ pla
nè oſtendunt eam eſſe omnino ab iſatide differentem. Hinc ortus eſt Simonis er=
ror, qui de Nil in litera N ita ſcripſit: Nil arabice eſt indicum, quo panni tingun=
tur, & eſt ſuccus plantæ ſimilis uolubili: ſemen eius inter laxatiua ponitur. In qui=
bus uerbis, ſi Simon illud indicum innuat, de quo Dioſcorides, Galenus & Pau
lus tradiderunt, multiplex eſt mendacium. Neque enim indicum eſt herbæ ſuc=
cus: uerum ut ſcribit Dioſcorides libro quinto, & Plinius quoque idem retulit li Cap.61
bro trigeſimoſeptimo, indicum eſt duorum generum: alterum quod fit harundi= Cap.10
num indicarum ſpumæ adhæreſcente limo: alterum ex purpuræ ſpuma in pur=
purarijs officinis cortinis innatante. Si uero ita indicum accipiat, ut nos uulgò uo
care conſueuimus ſuccum quendam herbæ, quæ à Græcis iſatis, à noſtris gua=
dum, ut antea docuimus uocitatur, quod indicum dixerit herbæ ſuccum, non ſa=
nè à uero diſſentit. At quod ea herba ex qua is ſuccus exprimitur, qui indicum
appellatur, ſit inuoluolo ſimilis, tam eſt in propatulo falſum, ut improbatione
non egeat. Idem Simon in litera H refert ex ſententia Theodori Priſciani, iſatim
eſſe Rubeam tinctorum. Poſtmodũ in litera O dicit, oſatim, ut Macer ſcribit, eſſe
gratam tinctoribus herbam: quæ dicta tam uaria non paruam fidem faciunt igno
raſſe Simonem, quid apud Græcos iſatis, & quid apud Arabes Nil ſignificaret:
B quanquam in hoc poſtremo Simoni ſit ignoſcendum, nam & Arabes ipſi de ea=
dem Nil ſibi non conſtant, quemadmodum ex ſcriptis Serapionis probauimus.
Auicenna quoq; quamuis uires potius ac proprietates plantarũ enarrare quàm
earum effigies indicare ſtuduerit, quum tamen ipſe quoq; de eadem iſatide tribus
in locis ſub Nii uocabulo ſcribat, meritò ſuſpicionẽ affert, ſe etiam titubaſſe atq;
ancipitem fuiſſe quidnam eſſet iſatis, nam in litera N eadem de Nil ſcribit, quæ de
iſatide Dioſcorides, quoniã eodem modo diuidit in ſatiuam, atq; ſylueſtrem, atq;
eaſdem ferè uires ac proprietates herbæ Nil tribuit, quas iſatidi Dioſcorides. Sed Cap.297
rurſus idem Auicenna in litera G ita ſcribit: Guaſmeim eſt foliũ Nil. Et quædam
alia ſubinfert, quæ in litera N de eodem folio declarauerat: unũ tantũmodo addit,
quod capillos inficit: Nõ tamen in his neq; à ſeipſo, neq; à Dioſcoride multũ Aui
cenna diſſentit, ob id tantũ reprehendendus, quod fruſtra de eadem re in diuerſis
literis ſcribat. At in eadem litera G plurinũ à Dioſcoride ac ueritate ipſa uidetur
diſcrepare, de grano enim Nil ita ſcribit: Granum Nil eſt cartamũ Indum: deinde
multas proprietates ſubinfert, quæ nihil ad iſatidem pertinẽt, pro qua Nil ſiue ni=
gel idem Auicẽna in N litera retulerat. Meſue quoq; hunc errorem animaduer=
tens, ubi de cartamo ſcribit, dicit quoſdam falſo putaſſe cartamũ eſſe granum Nil.

Error Pandectarij in herba Iſatide, quam putauit eſſe radiculam. XIX

NEc minor eſt apud autorem Pandectarũ in eiſdem rebus nominibusq; col= Cap.11
luuio, nam & ipſe falſo ſcripſit, quod arabice Nigel dicitur, Neſme à Græcis
appellari, à Latinis autem Indicum. Et quamuis herbæ Nil ſiue indico omnes fa=
cultates ſubſcripſiſſet, quas Dioſcorides atq; Galenus & Paulus iſatidi tribuunt,
idem tamen alio in loco uidelicet in litera B ſcribit, oſatidem uel potius iſatidem
& Borith græce, arabice autem Agiſdo, latine ſaponariam uel herbam fullonum

C omnibus hiſce nominibus eandem herbam nuncupari. Ex quibus uerbis uidetur innuere iſatim, quam ipſe uitioſe oſatim appellat, eſſe radiculam illam, cuius
Cap. 7 adeò ſuccum in purgandis lanis Plinius libro uigeſimo extollit, niſi quod poſtmodum proprietates ſubſcribit, quæ non ſunt radiculæ ſeu herbæ fullonum, ſed iſatidis potius, id eſt herbæ tinctorum propriæ. Quantum uero huic autori Pandectarum credere debeamus, uno eiuſdem uiri ignorantiæ argumento recitato patebit. Docet Dioſcorides ex folijs chamæleæ cum duabus partibus abſinthij addito melle uel aqua fieri catapotia, id eſt pilulas. Hic autem bonus uir quicunque fuerit, qui libros omnia mendacia cõtinentes compoſuit, neſciens catapotia apud antiquos ſignificare eas quas nos uulgò pilulas appellamus, dixit docere Dioſcoridem fieri trochiſcos admixto abſinthio duplici menſura, & una parte chamæleæ, & cataputiæ: quaſi apud Dioſcoridem hoc uerbum Catapotia non pilulas, ſed plantam potius, quæ uulgò cataputia dicitur, ſignificaret. Sed ne dum aliorũ potius quàm Plinij errata perſequimur, uſq; ad faſtidium uolumen excreſcat, ad propoſiti noſtri inſtitutum reuertamur.

Error Plinij in Echi & Alcibio, quas duas eſſe herbas putauit, cum tamen ſit eadem. XX

ECHios alterũ genus deſcribit Plinius, eodem quo Dioſcorides modo, lanugine ſpinoſa, & capitulis uiperis ſimilibus: hanc eandem refert Dioſcorides libro quarto ab aliquibus Alcibium uocari. Plinius tamen libro uigeſimoſepti-
Cap. 9 mo quaſi de alia re uerba faciens quàm de echi, quam libro uigeſimoquinto con-
Lib. 27. cap. 5 tra ſerpentes bibi ex uino & aceto docuerat, ita ſcribit: Alcibium qualis eſſet her-
D ba apud autores non reperi: ſed radicem eius ac folia trita ad ſerpentis morſus im-
Cap. 27 poni & bibi iubent. Sic Dioſcorides libro quarto, echios radicem ac folia è uino potari iubet contra eoſdem ſerpentes. Eſſe uero eandem alcibiũ & echiũ, illud nõ tenue eſt argumentum, quod neq; Dioſcorides, neq; Paulus de alcibio ſeorſum ſcripſerunt, ſed de echi tantummodo, quam alio uocabulo alcibium ſiue alcibia-
Verba Nicandri ſunt eodem loco apud Marcellum ſcripta. dion dici pariter retulerũt. Nicãder etiã in Theriacis ſuis, id eſt in eo libro, in quo remedia ſcribit contra animalia uenenata, eandem herbam alcibium & echin utroq; nomine nũcupat, atq; eiuſdem libri expoſitor: Alcibium quidem ab inuentore, uel ut Demetrius inquit, ab Alcibio quodã qui primus ex eadem herba remedium ſenſit: Echium autem, quoniam contra uiperarum ictus utiliter bibitur, ſcribit appellatam.

Error medicorum recentiorum exiſtimantium ſerpentem tirum quem nominant, cuius carnes in compoſitione theriacali ſumuntur, eſſe ſerpentem peregrinum, qui tamen innaſcitur Italiæ, latine uipera, uulgò autem maraſſus ſeu Scurzo nominatus. XXI

SEd quoniam de theriacis facta eſt mentio, non poſſum me tẽperare quin hoc in loco medicorum noſtrorum errorem patefaciam, qui nobile illud antido-
Theriaca. tum, quod theriaca uocatur, non ἀπὸ τῶν θηρίων, id eſt feris, contra quorum uenena exhibetur, aut quæ in eiuſdem compoſitione miſcentur (non ſunt autem
Tirus ſerpens. aliæ quàm uiperæ) ſed à quodam ſerpente qui proprio nomine Tirus nuncupetur, quemq; omnino huic antidoto addere oporteat, nomen traxiſſe opinantur: eundem autem ſerpentem ex Aegypto uſq; petunt, & qui fidem facere uolunt ſe omnia diligentiſſime conquiſiuiſſe, quæ ad theriaces compoſitionem ſint neceſſaria, unà cum alijs quæ eidem miſturæ adiunguntur, publice ueſcendũ expo-

nunt,

A nunt: ſed neq; ſerpentem illum norũt, quem huius antidoti inuentores, theriacæ
addi iuſſerunt, neq; pleraq; alia, quæ in eadem compoſitione iunguntur. Neq;
enim tiri nomen in libris Arabum aliud ſignificat, q̃ eam ſerpentis ſpeciem quã
Græci echidnam, nos uiperã appellamus. Videntur ſiquidem Arabes quod no=
men eſt generis, apud Græcos tribuiſſe ſpeciei: nam uipera θηρίον, id eſt feræ ſpe=
cies eſt. Arabes autem uiperã pro Therio thiron (corrupto uocabulo) nominãt.
Et qui à Galeno & Paulo trochiſci ſiue paſtilli theriaci nuncupantur, quoniam in *Lib.5*
ipſis theria, id eſt uiperæ quæ è genere ferarũ ſunt commiſcentur, ab Auicenna
in deſcriptione theriaces Andromachi, trochiſci tiri appellãtur. Nihil uero aliud
in libris Arabum ſignificare tiron quàm uiperã uel eo potiſſimũ argumento pro=
batur, quod quæcunq; Serapio de tiri carne cõſcripſit, & quonam modo pro uſu
medicinæ paretur, & quoſnam præſtet effectus, hæc omĩa à Dioſcoride, Galeno,
ac Paulo de uipera ſerpente ſcribuntur, quorum etiam autorum Dioſcoridis præ
ſertim atq; Galeni, idem Serapio in huius ſerpẽtis uſu affert teſtimonia: atqui neq;
tirus neque aliud pro tiro ſerpentis nomen præter echidnam, id eſt uiperam, uſ=
quam in Galeno aut Dioſcoride legitur. Conſtantinus autem qui medicinam in
Arabum libris edidicit, ſigna morſus tiri, atq; ad eundem remedia, non alia quàm
Dioſcorides in echidna, id eſt uipera, retulit. Scribit Plinius libro nono, pilo ca= *Cap.14*
rentium duo tantum animal generare, Delphinum & uiperam. Hoc idem de ti=
ro legitur in libris Ariſtotelis de animalibus ex arabica in linguam latinam tranſ=
latis. Pudet me opinionem tam uanam, quæ ſeipſam refellit, pluribus argumen=
tis improbare: neque ſatis mirari poſſum multos ætate noſtra medicos celeberri=
mos hæc uaria in diuerſis linguis interpretamenta parum diligenter intuentes,
B quum aliquando tirum, aliquando uiperam in medicorum libris lectitarent, non
nominum tantum, ſed animalium quoq; diuerſitatem eſſe exiſtimantes, alios cre=
didiſſe trochiſcos è uipera, alios è tiro, tirumq; eſſe peregrinum ſerpentem, quem
ad theriaces compoſitionem ex Syria uſq; quærere oporteret. Vtinam tiri, id eſt *Tirus uipera*
uiperæ, quæ uulgò à quibuſdam Maraſſi, à quibuſdam Scorzones appellãtur, in *& Maraſſus*
Italia non naſcerentur, neq; enim dolendum eſſet nos eo carere ſerpente, quo & *idem.*
ſi aliquando ad hominum ſalutem uti poſſimus, ſæpius tamen eſt ſuo ueneno no=
xius quàm remedio ſalutaris.

Error Auicennæ atq; Gentilis eius expoſitoris, putantium tirum eſſe ſerpentem diuerſum à uipera. XXII

HVius tamen erroris præcipuus, ut mihi uidetũ, autor fuit Auicenna: qui quũ
uarias theriaces compoſitiones ſcribat, eoſdem trochiſcos qui in eadem the=
riaca miſcentur, aliquando trochiſcos è uiperis, aliquando trochiſcos tiri nomi=
nat. Atqui idem trochiſci in quibus uiperæ ponuntur, non alia ratione trochiſci
theriaci à Græcis appellantur, niſi quoniam theria, id eſt uiperæ quæ ex ferorum
animalium genere ſunt, eiſdem trochiſcis adiunguntur: durat tamen hæc ut dixi
mus perſuaſio apud noſtros, tirum ſerpentem alium eſſe à uiperis, qui quoniam
apud Aegyptios tantummodo reperiatur, non aliunde quàm ex Memphi opti
mam ad nos theriacam apportari arbitrantur. Gentilis etiam maximæ æuo no *Gentilis.*
ſtro autoritatis medicus, in expoſitionibus ſuis in quintum Auicennæ librum, ui
peras ex quibus docet Auicenna fieri trochiſcos, exiſtimat, non eſſe id ſerpentis
genus, de quo Nicander, ut Galenus etiam teſtatur, elegantiſſimo carmine græ=
co in hanc ſententiam ſcribit, quam nos ut potuimus in latinã uertimus linguam:

Vipera ſæua caput letali dente mariti

C Mordicus abſcindit, ſed nata è ſemine proles,
Viſcera dilaniat matris, lucemq; requirit.
Sic patris interitum ſub primo ulciſcitur ortu.

Hæc autem ſunt Gentilis, loco quem diximus, uerba. Vt apparet uipera ſumitur pro cõmunibus ſerpentibus, nõ pro illis quæ caput maſculi in ſpecie ſua præſcindunt quando coit cum ea, unde filij facientes matris uindictam eas ſcindunt. Sed quod hoc ipſum ſerpentis genus de quo ſcribit Nicander, ac non cõmunes ſerpentes, ut opinat̃ Gentilis, in theriaca miſcere oporteat, docet Galenus in ſuo de theriaca ad Piſonem lib. in quo de uipera, quæ ponitur in theriaca, ita ex Nicandi ſententia refert: Hoc aũt animal, quod uipera dicitur, habet præ omnibus alijs caput ad perniciem idoneum, ferunt enim ipſam ore aperto ſemen maris excipere, quo deinde ſuſcepto, eiuſdem caput abſcindit: talis eſt uiperarũ exitialis complexus: demum ex ſemine geniti catuli quodã naturæ inſtinctu, uterũ matris abrodunt, atque erumpunt in lucem, mortem patris uindicantes. Hæc uero etſi non ſcribant̃ ab Auicenna de uiperis, multa tamen alia de eiſdem exponit, quæ etiam Galenus in eo quem diximus de theriaca ad Piſonem lib. de echidnis, id eſt uiperis refert: nam ea quam notat Auicenna inter marem ac fœminã ex numero dentium differentia, in eodem lib. ſcribitur à Galeno inter echin & echidnam, id eſt inter uiperã marem ac fœminã, adeò ut nulla dubitatio relinquatur, Auicennã nõ cõmunes quoſdam, ſed proprij generis ſerpentes, quemadmodũ & Galenum in compoſitione theriaces miſceri uoluiſſe, licet eoſdem ſerpentes aliquando Tiros, aliquando uiperas nominans, plurimis errandi dederit occaſionem.

D *Errores plures in compoſitione theriaces, præter Auicennam & Gentilem.* XXIII

SEd & alij non pauci præter hunc de tiro & uipera in Auicenna atq; eius expoſitore Gentile legunt̃ errores, in eiuſdẽ theriaces deſcriptione: nam quũ idem Auicenna primã Andromachi cõpoſitionem maxime probet, adeò ut nihil ei aut addendũ aut ſubtrahendum aut omnino immutandũ exiſtimet, eandem tamen in multis à uera Andromachi deſcriptione differentẽ quinto ſui uoluminis libro notauit. Bis enim in eadem centauream repetit, & pentaphyllon prætermittit, quod tamen ab Andromacho inſeritur. Centaureã uero pro pentaphyllo eſſe ab Auicenna ſcriptam, facile eſt animaduertere. Paulus enim quẽ maxime ſecutus fuiſſe uidetur Auicenna, quum Andromachi compoſitionem recitat, in quadam eiuſdem particula ita ſcribit: Smyrnes, croci, zinziberis, rupontici, pentaphylli, calamenti, praſij, petroſelyni, ſtichados, & reliqua: eundem ordinem imitans Auicenna ita notauit: Myrrhæ, croci, zinziberis, reubarbari, centaureæ, calamenti montani, praſij, petroſelini, ſtichados. Quî lucidius poſſit oſtendi centauream pro pentaphyllo poſitam? quũ præſertim eandem centauream in eadem theriaces deſcriptione ponat Auicenna, atque in hac totius compoſitionis particula, omnia quadrent in Paulo & Auicenna, præter centaureã, pro qua pentaphyllon in Paulo atq; Andromacho legit̃. Quod etiam animaduertit Gentilis: qui quum uideret centauream bis in Auicennæ deſcriptione poſitam, & prætermiſſum pentaphyllon, non temere centaureã pro pentaphyllo ſcriptam iudicauit. Quod uero pro rupontico Auicenna reubarbarum ſcribit, eadem qua Andromachus Pauluſq; menſura, non eſt admodũ admiratione dignum. Quam enim radicem Græci ruponticum uocant, eandem Arabes reubarbarũ. Eſt uero longe diuerſa ab ea quã nos uulgò reuponticũ appellamus, quæ non ut prior, in his quæ ſupra Pontum regionibus naſcitur (unde etiam nomen ſortita uidetur) ſed & in Italia, & in pluribus

A ribus alijs prouenit locis, hanc tamen noſtri tẽporis medici pro reubarbaro, id eſt
ea radice quæ à græcis rupontícum appellatur, geminato pondere ad eoſdem ad=
hibent uſus. Quod ſi interrogentur ubi apud Dioſcoridem, aut Galenũ, aut etiam
Serapionem atq; Auicennam de hac eadem radice, quæ eſt tantum colore reubar
baro ſimilis, figura uero atq; natura ac ſolo in quo naſcitur plurimum differens, ali
quid legerint, tam reſpondere quid ſciuerint, quàm de re ab omnibus penè ætate
noſtra ignorata, quam tamen nos aliquando ſumus indicaturi: hic enim nõ omnia
docere, ſed plures tantummodo errores aperire, atq; homines admonere ſtatui=
mus, ne tam temere atq; inconſulte eis medicaminibus utantur, quorũ quum nul=
lam ex probatiſſimis autoribus habeant ſcientiam, neq; ueram etiam atq; ſecuram
tenere poſſint experientiã. Miror tamen Gentilem nihil de hac uarietate nominũ
in Andromacho atq; Auicenna dubitaſſe, quum tamen idem Gentilis in his ipſis
Andromachi atq; Auicennæ deſcriptionibus comparãdis, tam diligens haberi uo
luerit, ut notandum cenſuerit, Macedonicum ab Andromacho in theriaces deſcri
ptione poſitũ, ab Auicenna autẽ prætermiſſum. Viſus eſt enim exiſtimaſſe Genti
lis, id quod plures ne dicam omnes etiã æuo noſtro medici opinãtur, petroſelinon
eſſe id herbæ genus, quod paſſim naſcitur in hortis, ac uulgò etiam petroſelinon
nuncupatur: ſic etiam Macedonicum eam apij ſpeciem, quam aliqui uulgò ma= *Macedonicum.*
cerones appellant, putaſſe idem Gentilis apparet: qua in re facile oſtendit uulga=
rem ſe potius quandam habuiſſe herbarum notitiam, quàm eam quam Dioſcori=
dus atque Galenus ac reliqui ueteres medicinæ autores ſuis in libris poſteris reli=
querunt. Eſt enim petroſelinon, ut tertio lib. ſcribit Dioſcorides, ſemen ſimile am *Cap. 71*
mi, quod non ubiq; prouenit, ſed in Macedonia in montium gignitur præcipitijs:
B unde & à loco, & à patria in qua naſcitur petroſelinon Macedonicum dicitur. Ga
lenus quoque de hoc eodem in ſuo de theriaca ad Pamphilianum libro ita ſcribit:
Omnes igitur affirmarunt Irim eſſe optimam, quæ in Illyria naſcitur, petroſelinon
autem Macedonicũ, aſphaltum uero Iudaicum. Nihil igitur Auicenna ex rebus
quæ in theriaces cõpoſitione miſcentur, hac quidem ratione prætermiſit, quoniam
petroſelino Macedonicũ non adiecit, ſed patriam tantum in qua naſceretur omi=
ſit. Illud uero difficilioris eſt in Auicẽna excuſationis, quomodo ſagapenon in ſua
deſcriptione tacuerit, quod tamen cum alijs ab Andromacho iũgitur. Atqui ipſe
Auicenna quum uariari menſuras medicaminum in diuerſis deſcriptionibus inſi
nuat, eandem uarietatẽ non minus in ſagapeno, ſiue ut ipſe ſcribit ſerapino, quàm
in caſtoreo accidiſſe confirmat. Neq; dici poteſt ſub appellatione bezaard ſerapi=
num intelligi: nam paulò inferius Auicenna eo nomine galbanum ſignificari de=
monſtrat, quod tamen galbanum in ſecunda theriaces deſcriptione connumera=
tur ab eodem Auicenna inter ſex medicamina, quibus ſecunda deſcriptio ſupera
bundat à prima: adeò omnia in Auicenna ſunt dubitationibus plena. Nam & in
prima deſcriptione bdeliũ ſubalbidũ ab Auicenna ponitur, de quo nulla fit neq;
ab Andromacho neq; à Galeno aut Paulo Andromachi cõpoſitionem referenti=
bus, mentio. At ſi ordinem Pauli, quem Auicenna imitari uidetur, diligenter atten
dimus, pro galbano bdelium ſubalbidũ, pro ſagapeno bezaard ab Auicenna ſcri
ptum reperitur. Paulus ſiquidem in una eiuſdem cõpoſitionis particula ita ſcribit:
Seminis dauci, galbani, ſagapeni, aſphalti, opopanacis, caſtorei, centaureæ, clema
tidis ana drachmas duas. Apud Auicennã autẽ ita legitũ: Dauci, bdelij, ſubalbidi
ana aureos quatuor, bezaard, aſphalti, opopanacis, centaureæ minoris, ariſtolo=
chiæ rotundæ, omnium aureos quindecim. Facile eſt intueri in hac theriaces por=
tione, pro galbano, quod in Paulo ſemen dauci ſtatim ſubſequitur, poſitũ eſſe ab

C Auicenna bdeliũ ſubalbidum, quod ut diximus, Andromachus, Galenus & Pau
lus, omnino prætermittunt: pro ſagapeno autem in eodem ordine ſcribi ab Aui=
cenna bezaard: pro ariſtolochia autem clematide, ariſtolochiam rotundam. Et ca=
ſtoreum, quod ab Andromacho in theriaces compoſitione ponitur, ab Auicenna
in eiuſdem antidoti deſcriptione prætermittitur: aut ſi poſtea ſubiungitur, quum
eiuſdem pondus uariari in diuerſis deſcriptionibus admonet, quî tueri poterimus
Auicennam, ne in numero medicaminum ex quibus tota theriaces miſtura con=
ficitur, erraſſe uideatur? Erunt enim caſtoreo adiecto ſexagintaquinque, non au=
tem ſexagintaquatuor, quem numerũ Auicẽna in prima deſcriptione notauit, de
quo etiam numero ſcrupulus non latuit Gentilem, adeò ut in Auicennæ deſcri=
ptione ſuperfluere exiſtimet ſeminis ſiſeleos, quum ſtatim antea ſiſeleos ſcribatur,
quod idem eſſe Gentilis arbitratur. At ſi Pauli contextum inſpicimus, quem, ut ſu
prà diximus, in deſcribenda Andromachi theriaca ſequitur Auicenna, pro thla=
ſpeos uocabulo uidetur in Auicenna ſcriptũ eſſe ſiſeleos: nam in Paulo ita ea par=
ticula legitur: Storacis, ſeminis apij, ſiſeleos, thlaſpeos, ameos, chamædryos, cha=
mæpityos, hypociſtidos. In Auicenna autem hæc eadem particula ita ſe habet: Sto
racis liquidæ, ſeminis apij, ſiſeleos, ſeminis ſiſeleos, ameos, chamædryos, ſucci hy=
pociſtidos. In hac medicaminum cõnumeratione nõ differt Auicenna à Paulo, ni
ſi quod pro nomine thlaſpeos, ut diximus, ſcribitur in Auicenna ſiſeleos. Hanc au
tem eandem thlaſpin Auicenna in deſcriptione antidoti, quod mithridatum appel
latur, nominat alſeis, & exponit quod eſt naſturtium Babylonicum. Nam ſi quis
eiuſdem antidoti in Auicenna deſcriptionem, Pauli deſcriptioni comparet, nõ du
bitabit pro thlaſpi alſeis ab Auicenna cum reliquis medicaminibus idem antido=
D tum componentibus connumerari. Neque uero mirandum eſt de hac thlaſpeos
in ſiſeleos, aut alſeis apud Auicennam tranſuerſione, ne dicam peruerſione: nam
& trochiſci hedichroi, qui in eadem theriaces cõpoſitione iungũtur, corrupto uo=
cabulo trochiſci aldaracaron ab Auicenna appellantur: ab Aliabate autem & Ni=
colao, ut teſtatur etiam Gentilis, trochiſci diacoralli, deprauato itidem hediochroi
uocabulo in diacoralli.

*Error Nicolai pro aſpalatho, quem Arabes darſiſaan nominant, corallos ponen
tis in theriaca: Et declaratio quid ſit aſpalathus.* XXIIII

NEq; ſanè de uerborũ momentis cura eſſet habẽda, his quibus tantarũ rerum
inueſtigatio proponitur, niſi ex nominum ignorantia maximus ſæpe in re=
bus ipſis error accideret: nam Nicolaus quem diximus, cui ſumma atq; præcipua
ætate noſtra in deſcribendis medicaminũ cõpoſitionibus fides adhibetur, hac forſi
Darſiſaan tan uocabuli deprauatione deceptus, pro darſiſaan, quod in eorũdem trochiſcorũ
Aſpalathus deſcriptione legitur apud Arabes: ac pro aſpalatho, quod idem eſt apud Græcos
q̊d apud Arabes darſiſaan, ponit corallos: Sed longe alia res eſt à corallis, id quod
græce aſpalathus, arabice darſiſaan dicitur: nam ut primo libro ſcribit Dioſcori=
Cap.19 des, aſpalathus eſt planta, quæ in Syria & Rhodo naſcitur, qua unguẽtarij ad ſpiſ=
ſanda unguenta utuntur, uireſq; habet excalefaciendi ac parumper aſtringendi:
probatur maxime grauis, ſubrubens, aut in purpuram uergens detracto cortice,
denſa, guſtu amara, & reliqua. Nonnulli tamen falſo putarunt, aſpalathon eſſe ma
lum Punicum ſylueſtre, atque eius radice pro aſpalatho utendum cenſuerunt: cu
ius ſententiæ etiam Serapio fuiſſe uidetur, ut titulus indicat eius partis, in qua de
darſiſaan ſcribit: Aliqui radicem ſpinæ Indæ, ut Auicẽna refert, qui etiam pro eo=
dem ponit ſemen aliembut, id eſt ſemen xylocaractæ: Aliqui (ut ſcribit Gentilis)
exiſtimarunt

A exiſtimarunt eſſe ſpinam albam, aliqui cinnamomũ: tanta eſt autorũ in hac planta diſſenſio, ut neq; quid ea ſit, neque quid eius loco accipi oporteat, ex illorum ſcriptis ſatis conſtet. Nam & Galenus ac Paulus, quibus in hac parte magis q̃ Auicennæ crediderim, pro aſpalatho nõ ſemen xylocaractæ, ſed ligi, id eſt eius arboris, quã uulgò agnũ caſtum appellamus, recipi in ſuis antiballomenis aſſeruerũt.

ἀντιβαλλόμενα, id eſt, æqualia, & quæ noſtræ ætatis medici Quid pro quo dicunt.

Error Auicennæ in amaraco herba, quam ipſe dicit eſſe alacoën albam. XXV

IN eorundem trochiſcorũ edicroi, ſiue aldaracaron deſcriptione, pro amaraco ſcribitur in Auicenna emeruche, & ipſe idem Auicenna exponit, quod eſt alacoën alba, ignotũ ſcilicet per ignotius, ut dici ſolet: hanc enim alacoën albam aliqui camomillam albam, aliqui matricariam, aliqui cotulam, ut Gentilis teſtatur, eſſe arbitrantur. Quicquid uero ſit alacoën alba, certum eſt amaracum, pro qua emeruche legitur in Auicenna, nihil eorum ſignificare, quod de alacoë alba à diuerſis autoribus exponitur. Eſt enim amaracus herba odorata, quæ alio nomine ſampſychus appellatur, aut eidem ſampſycho ſimilima. Nam & Dioſcorides libro tertio, ſampſychum à Ciſſicenis ac Siculis alio nomine amaracum dici teſtatur: & idem plures alij, in quorum etiam numero eſt Plinius, confirmant. *Cap. 43* Apud eundem Auicennam in prima theriaces deſcriptione legitur ſceæ montanæ, exponitur autem à Gentile quod ſit ſtichados uel abſinthiũ: Sed ſtichados hoc in loco ſignificare non poteſt: nam id ſub propria appellatione ponitur ſuprà: neque etiam abſinthium: quoniam de abſinthio in Andromachi theriaca à nullo fit mentio.

B *Error Auicennæ, miſcentis in quadam compoſitione theriaces allium ſyluestre, pro ſcordio herba: Et quæ qualiſq; herba ſit ſcordion ſecundum Dioſcoridem.* XXVI

IN prima etiam quam ſcribit Auicenna eiuſdem theriaces compoſitione legitur ſcordion: in ſecunda autem pro eadem ſcordio, ſcribitur allium ſylueſtre. *Scordion.* Hinc error uulgatiſſimus emanauit, ut quoniam ſcorodon ſignificat apud Græcos allium, pro ſcordio alliũ ſylueſtre non in theriaca ſolum, ſed in pluribus alijs compoſitionibus accipiant: ſed aliud eſt ſcorodon agrion, id eſt allium ſylueſtre, aliud ſcordion herba, quæ ut ſcribit libro tertio Dioſcorides, folijs trixaginis conſtat, *Cap. 117* eſtq; præcipui contra uenena ac ſerpentum ictus remedij: unde non ab re & theriacæ, & pleriſq; alijs antidotis admiſcetur. De hac eadem herba Galenus in ſuo de theriaca ad Pamphilianum, & de antidotis libro, in hanc ſcribit ſententiam: Scordion optimum affertur ex Creta, quanquam neque improbandum in alijs gentibus reperitur: ſcriptum uero de eo à grauiſſimis medicinæ autoribus, quod quum corpora eorum, qui in prælio ceciderant, diu inſepulta iacere contigiſſet, quæcunque ſors tulit, ut ſuprà ſcordium iacerent, multo minus quàm reliqua ſenſiſſe putredinem, atque eas præſertim ex toto corpore partes, quas ipſius herbæ tactus defendit: Vnde creditum eſt eandem contra animalium uenena ac peſtifera medicamẽta, quæ uim habent putrefaciendi, auxiliari. Hanc pariter herbam idem Galenus lib. de ſimplicibus medicaminibus nono, inter cæteras quæ putrefactionibus aduerſantur, præcipue commẽdari teſtatur. Quod ſi, ut ſcribit Galenus in ſuo de theriaca ad Pamphilianum libro, unius medicaminis adulterati uitium, poteſt totam theriaces compoſitionem corrumpere: quî nos ſperare poſſimus, eandem mixturam optime confici, ubi maxima pars ſimplicium medicaminũ quæ in ipſa iunguntur, ignoretᷣ: niſi forte arbitramur Arabes aut Aegy

C ptios nunc eſſe, quàm unquã fuerit Auicenna doctiores, apud quos cõſtat omnê
philoſophiæ ac medicinæ ſtudium iampridem ſui (ut fertur) Mahometi præce-
pto aboleuiſſe. Illud potius minus mirari oportet, quum neque apud nos, neque
apud illos huius antidoti certa habeatur ſcientia, theriacã noſtris temporibus nõ
eos præſtare effectus, quos de eadem ueteres medici pollicentur. Sed ne ſcriben-
di prolixitas tædium legentibus pariat, ad id unde digreſſi ſumus, hoc eſt ad Pli-
nium ipſum reuertamur.

Error Plinij in centunculo herba, lagine, & laſine. Præterea quid ſit tenue ſcamo-
nium apud Plinium. Item de helxine & conuoluulo. XXVII

CEntunculum ſcribit Plinius libro uigeſimoquarto, uocari ab Italis herbã ro
Cap.15 ſtratis folijs, ad ſimilitudinem capitis penularum iacentem in aruis, eandem
autem à Græcis clematidem appellari. Eius præterea egregiũ effectum ad ſiſten-
Cap.124 dam aluum in uino auſtero teſtatur. At Dioſcorides libro tertio, non clematidem
à Græcis nuncupatam: ſed gnaphalium potius ſcribit, à Romanis centunculum
dici, atꝗ eundem ferè in gnaphalio refert effectum, quem in centũculo Plinius:
nam eius folia in uino auſtero pota dyſentericis prodeſſe confirmat, quod idem
Cap.10 Plinius libro uigeſimoſeptimo, de gnaphalio ſcribẽs pariter aſſerit. Dioſcorides
Lib.4.cap.7 præterea qui omnes clematidis ſpecies diligenter atque accurate conſcripſit, nul-
lam tamẽ hoc nomine à Græcis inſinuat uocitari, qualem deſignat Plinius roſtra-
tis folijs ad ſimilitudinem capitis penularum in aruis iacentem. Idem Plinius eo-
dem libro uigeſimoquarto, atꝗ eodem in loco ubi centunculum nominat, lagi-
Cap.22 nem quoꝗ inter clematidas connumerat, quam libro uigeſimoſecundo, laſinem
D nominauit. De laſine ſiquidẽ libro uigeſimoſecũdo ita ſcribit: Salutaris eſt phthi-
Cap.15 ſim patiẽtibus. At libro uigeſimoquarto de lagine ita: Phthiſicos iuuat cum mel-
le. Item de laſine: Mulieribus lactis ubertatẽ facit. De lagine ſimiliter: Lactis uber
tatem facit. De laſine quoꝗ: Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremꝗ
eius cutem facit. De lagine pariter: Et infantibus illita capillum alit. Vtranꝗ ue-
ro & laſinem & laginem in cibis placere, & Venerem ſtimulare teſtatur. Quorũ
uicinitas nominum, & pares propemodum effectus, argumento eſſe poſſint, uel
laſinem uel laginem in utroꝗ libro eſſe legendum, atque eandem plantam pro
Lib.24.ca.15 diuerſis bis fruſtra à Plinio repetitam. Eandem præterea laginem ſcribit Plinius
ab aliquibus echiten uocari, & tenue ſcamonium: quod dictum me ſuſpicari fa-
cit, ne laginem & echiten, pro helxine & euſine, codicis forſitan errore, ſcribat.
Neꝗ enim agnoſcitur planta, quæ uerius tenue ſcamonium dici poſſit, quàm ea
quam Græci aiijs uocabulis & helxinem, & euſinem, & ciſſampelon etiã appel-
lant: habẽt enim hæc, omnes ſcammonij notas. Libro ſiquidẽ quarto ſcribit Dio
Cap.36 ſcorides, helxinẽ habere folia hæderæ ſimilia. At eiuſdem hæderæ folijs & helxi
nes pariter, ſcamonium libro eodem ab eodẽ Dioſcoride ſcribitur: Helxine quo
que florem fert candidum, calathi figura, & plurimo lacte manat, & aluum ciet, ſi
cuti ſcamonium. Hanc eandem helxinen Plinius (niſi fallor) libro uigeſimopri-
mo conuoluulum appellat, ob id quod (ut etiam de helxine ſcribit Dioſcorides)
omnibus in quas inciderit plantis circũuoluitur. Eiuſdem florem ſcribit Plinius
eſſe rudimentum naturæ lilia facere condiſcentis.

Error literatorum quorundam de flore liguſtri apud Virgilium,
quam Græci Cypron appellant. XXVIII

IN quo dicto flore plurimi decipiunt literatores, qui Simonis Genuenſis auto
ritate

A ritate freti, exiſtimant eundẽ florem eſſe liguſtrũ, de quo Virgilius: Alba liguſtra
cadunt: quum tamen liguſtrum ſit arbuſcula, quæ quidem flores albos profert,
ſed plurimum a conuoluuli flore differentes. Eadem arbuſcula hodie quoque in
aliquibus Italiæ locis ab incolis laguſtrũ, pro liguſtro corrupto nomine dicitur.
Audio etiam à pleriſque caprifolium appellari: quoniam eius folio capræ præci-
pue ueſcantur. Non longe huic diſſimilis in Aſia naſcitur, quæ à Græcis cypros,
ab Arabibus alcana uocatur.

*Error Auicennæ, multas herbas figura & natura diuer-
ſas uno capite confundentis.* XXIX

MInus uero mirãdum ſit, Plinium hominem quantum negocijs ciuilibus de-
ditum, tantum ab omni medicinæ exercitatione remotũ, in hac fruticum
ac herbarũ cõtemplatione aliquando ceſpitaſſe, quãdo & Auicenna ipſe, quem,
ſi uere eum quem illi omnium ferè ætatis noſtræ medicorum tribuit conſenſus
in medicina principatum, mereatur, non ſolum ſcriptis, ſed rerum quoque expe
rimentis atq; operibus uere medicum fuiſſe oportuerit, tam in eiſdem rebus ad
uſum medicinæ neceſſarijs uidet̃ fuiſſe implicitus atq; perplexus, ut hanc ipſam
helxinem, ſiue ciſſampelon, quæ latine cõuoluulum dici poteſt: & alſinem, quam
ſcribit Dioſcorides auriculam muris à Romanis nuncupari, & aliam quam Græ *Auricula*
ci propius myoſotida, id eſt auriculam muris appellant: & anagallidem, qua- *muris.*
tuor ſcilicet herbas & natura & figura plurimum differentes, ſub unius auricu-
læ muris appellatione cõfunderet. Quod ſi quis pro Auicenna obijciat, potuiſſe
eum & alſinem, & eam quæ proprie auricula muris dicitur, & anagallidem, has
B treis omnes herbas auriculæ muris nomine nuncupare, quoniam æque omnes
folijs muſculorum auribus ſimilibus cõſtant: hoc tamen de conuoluulo, cuius fo
lia ſunt hæderæ folijs ſimilia, nequaquã dici potuerit. Cur etiam poſtmodũ Aui-
cenna ſeorſum de anagallide ſub proprio nomine tractauit, cuius antea proprie
tates in auricula muris aſſignauerat? Cur etiam eiuſdẽ proprietatibus, alias com
miſcendas duxit, quæ ſunt eius herbæ, quæ proprie muris auricula uocatur, non
autem anagallidis peculiares? Sed ne uideamur Auicennam per calumniam fal-
ſo reprehendere, eiuſdem Auicennæ uerba ex ſecũdo ipſius de ſimplicibus me-
dicaminibus libro in medium afferemus: Auricula muris, inquit, eſt herba, cu- *Cap. 18*
ius uirtus ſecundum Galenum eſt propinqua uirtuti herbæ, qua uitrum abſter-
gitur. Hic Auicenna alſinem ſine dubio innuit, quam Dioſcorides atque Gale-
nus teſtantur habere ſimiles uires helxinæ, id eſt parietariæ, ſiue herbæ qua ua-
ſa uitrea abſterguntur. Deinde ſubiungit Auicenna: Et hoc nomen abſolutum
eſt duabus herbis, quarum una eſt, quam nominat Galenus, & odoratur ex ea
odor malus, & non habet duritiem. Hæc quidem Auicennæ dicta uera ſunt de
eadem alſinæ, cuius mentionem facit Galenus libro ſexto, quanquam nihil de ta
li odore retulerit. Quod uero demum addit Auicenna, quod altera quam no-
minauit Dioſcorides, ſit ſimilis uolubili, niſi quia minora habet folia: omnino fal
ſum eſt. Hoc enim Dioſcorides ſcribit de helxine, quæ & ciſſampelos dicitur, *Lib. 4. cap. 36*
quod habeat folia hæderæ ſimilia, minora tamen. Auicenna ſiquidem ab effectu
hæderam uolubilem nonnunquam appellat, ſicuti eadem ratione hæc ipſa plan-
ta, quæ apud Græcos helxine & ciſſampelos dicitur, latine conuoluulum appel-
latur. Sed quænam conuoluulo cum alſine, ſiue auricula muris in folijs, aut flo-
re poteſtatibus ue ſocietas? quãuis tenuis quædam in nomine tantum apud Græ

C cos ſimilitudo reperiatur. Nam auricula muris alſine, cõuoluulum autem ab eiſ=
dem Græcis helxine uocatur: quæ ſanè uicinitas nominis decepit Auicennam,
qui poſtmodũ ſerpentes auibus, & tigribus urſos geminare uidetur, hoc eſt res
omnino differentes in una deſignare, quum conuoluuli effigiem atque anagalli
dis pariter pingit. Ita enim poſt uerba paulò ante ſcripta ſubiungit: Et eſt herba
expanſa ſuper faciem terræ, paruos habens ſtipites, domeſtica, bona, ſine odo=
re, & non habet ſaporem fortem, azulinos habens flores, cuius ſemen ſemini co
riandri aſſimilatur. Hæc omnia Auicennæ uerba indicant, alterum genus ana=
gallidis, quod florem profert cæruleũ, & fœmina dicitur, ſicuti etiam effectus ana
gallidis proprij ab Auicenna ſubiuncti manifeſtiſſime oſtendunt: quos ut antea
ſcripſimus, quum ſeorſum de utroq; anagallidis genere ſub proprio nomine tra
ctat ipſe Auicenna, ſubſcribit: addit tamen & aliam, quæ nõ eſt anagallidis ex ſen
tentia cuiuſdam Muſaich, facultatem, ſcilicet quod iuuamentũ eius eſt iuuamen=
tum abſinthij: hoc autem non de anagallide, ſed ea herba quæ proprie myoſo=
tis, id eſt auricula muris à Græcis appellatur, differtq; ab alſine, & utraque ſpecie
Lib.2. cap.33 anagallidis legitur apud Paulũ, qui eam ad occidendos adhibet uermes. Ex qui=
bus omnibus colligitur, uerum id eſſe quod diximus, Auicennam maiori erro=
re quàm Plinium, qui res eaſdem tanq; diuerſas expoſuit, herbarũ natura ac figu=
ra differentiũ proprietates ac uires in uno (ut dicitur) capite miſcuiſſe. Sed nõ eſt
nũc nobis cum Auicenna, ſed cum Plinio negociũ, quare ad ipſum reuertamur.

*Error Plinij, duobus arcij generibus nomen perſonatiæ tribuentis, quum unum tan=
tum ſit quod perſonatia nominetur. Atq; præterea eiuſdem Plinij error in qui=
buſdam herbis deſcribendis, alterius alteri uires formamq; tribuentis.* XXX

D

Cap.9 PLinius libro uigeſimoquinto de arcio, quamuis echion errore codicis (ut ar
bitror) legatur, ita ſcribit: Arcium quidam perſonatiam uocant, cuius folio
nullum eſt latius, grandes lappas ferentem: huius radicẽ decoctam ex aceto dant
potui. De eadem perſonatia non multos infrà uerſus Plinius ita ſcribit: Perſo=
natia, quam nemo ignorat (licet autem & hic pro perſonatia perſolata uitioſe ſcri
batur, tamen quod ſequitur, probat perſonatiam eſſe legendum, ita enim ſubiun
git) Græci uero arcion uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutio=
ra, nigrioraq; & craſſiora, radicẽ albam & grandem: hæc ex uino bibitur denario
rum duorũ pondere. Videtur profectò Plinius duo arcij genera putauiſſe, quo=
rum utrunq; perſonatia diceret, alterumq; biberetur contra ſerpentes ex aceto,
alterũ ex uino. Attamen & Dioſcorides & Galenus ac Paulus de uno tantum=
modo arcio προσωπίτι, id eſt perſonatia ſcripſerunt. Eſſe uero idem arcion ſiue
eandem perſonatiam, quam primo & ſecũdo loco deſcribit Plinius, eiuſdem Pli=
nij uerba apertiſſime oſtendunt. Nam de prima ita ſcribit: Quidam arcion perſo=
natiam uocãt, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Hic autem
proculdubio Plinius innuit illam, quæ à noſtris tum bardana, tum lappa maior
appellatur: quam ideo ueteres perſonatiam dixerunt, quoniam hac propter am=
plitudinem foliorum ad perſonatos faciendos utebãtur. Hanc uero eandem ea=
dem ratione Dioſcorides, Galenus ac Paulus proſopiten, id eſt perſonatiam nun
cuparunt, ac folijs cucurbitæ, nigrioribus tamen atq; hirſutioribus conſtare tra=
Cap.30 diderũt. Plinius libro decimoquinto chamædaphnen ita deſcribit: Eſt & chamæ
daphne ſylueſtris frutex, eſt & Alexandrina, quam aliqui ideam, aliqui hippo=
glotton, alij daphnitim, alij carpophyllon, alij hypelaten uocant: ramos ſpargit à

A radice dodrantales, topiarij ac coronarij operis,folio acutiore quàm myrti,mol=
liore ac cãdidiore, maiore ſemine inter folia rubro:plurima in Ida,& circa Hera=
cleam Ponti,nec niſi in montoſis.Eandem chamædaphnen poſtmodum Plinius
libro uigeſimoquarto ita deſcribit: Chamædaphne unico ramulo eſt cubitali fe= Cap.15
rè,folio tenui,lauri ſimilitudine,& reliqua . Quis nõ uideat Plinium eidem plan
tæ differẽtes deſcriptiones afferre? Eſt enim prior deſcriptio in daphne Alexan
drina, non autem in chamædaphne libro quarto à Dioſcoride tradita.Eſſe uero Cap.140
chamædaphnen à daphne Alexãdrina differentem, nõ ſolum Dioſcorides, ſed
Galenus pariter & Paulus in ſuis de ſimplicibus medicaminibus lib.oſtendũt.

Dubitatio Plinij de oxymyrſine, nunquid ſit myrtus agreſtis,aut ruſcus,
de quo tamen non fuit dubitandum. XXXI

IDem Plinius quũ myrtũ ſatiuam lib.xxiij. deſcripſiſſet, eiusq́ uires ac faculta Cap.9
tes aſſignaſſet,poſtmodũ ſubiungit:Myrti etiam ſylueſtris,quæ à Græcis oxy
myrſine dicitur,proprietates adeò ut putaſſe uideaƭ, oxymyrſinen,quæ & myr=
tus agreſtis dicitur,à myrto ſatiua,ſicuti pleraq́ alia herbarũ,fruticũ,atq́ arbuſcu
larum genera, ſylueſtris tantũmodo atq́ ſatiuæ diſcrimine differre.Idcirco de ru
ſco, qui oxymyrſine & myrtus agreſtis à Græcis nuncupatur,tanq̃ de re ab oxy
myrſine diuerſa, ſeparatis in locis ſæpe cõmeminit:quanq̃ nõ alias in ruſco,q̃ in
oxymyrſine uires ſubſcribat.Eodem tamen lib.xxiij.Plinius adducit Caſtorem,
qui id,quod uerũ erat, exiſtimauit eandẽ ſcilicet eſſe oxymyrſinẽ apud Græcos,
quæ latine ruſcus,uulgò autẽ etiã à medicis bruſcus appellaƭ:ex quo Plinij tem=
poribus,ſicut hodie quoq́,fiebãt ruri ſcopæ. Sed præter Caſtorẽ Dioſcor.etiã li Cap.157
B bro quarto teſtaƭ oxymyrſinen ſiue myrtũ agreſtẽ,à Romanis ruſcum nũcupari.

Error Serapionis,exiſtimãtis oxymyrſinen,id eſt ruſcũ,eſſe arbuſculam ferentẽ cubebas. XXXII

MInori tamen (ut uerũ fatear) errore dubitauit Plinius, nũquid oxymyrſine
eſſet ruſcus,an alia arbuſcula,tanq́ ſylueſtris à myrto ſatiua differẽs,quam
Serapio Arabs affirmauerit oxymyrſinen eſſe arborẽ ferentem fructũ, qui apud
Arabes cubebe uocaƭ,friuolæ ſatis rationi ſubnixus,quod neq́ Galenus de oxy
myrſine ſiue myrto agreſti,neq́ Dioſcorides de carpeſio,id eſt cubebis (ita enim
Arabes carpeſion interpretãtur) quicq́ in ſuis de ſimplicibus medicaminibus li
bris tradidiſſent.Sed longe alia res eſt carpeſiũ ab oxymyrſine,& qui utrunq́ no
uit fructum cubebas ſcilicet & baccas rubẽtes,quas oxymyrſine uel ruſcus pro=
fert,ceraſijs ſimiles,quantũ deceptus fuerit ſua cõiectura Serapio facile iudicabit.

Error alter Serapionis & Auicennæ ſimul exiſtimantium carpeſion eſſe cubebas.
Rurſus Auicennæ error,male carpeſij ſimilitudinem referentis. XXXIII

NEq́ eo tantum fallitur Serapio,quod oxymyrſines fructum,de qua ſcripſit
Dioſcorides,putet eſſe cubebas : ſed ob id etiam, quod carpeſium de quo
Galenus,non autem Dioſcorides facit mentionem,cubebas eſſe opinatur.Nam
neque idem eſt carpeſium atque oxymyrſine. Et licet Arabes,in quorum nume
ro etiam eſt Auicenna, pro carpeſio cubebas accipiant, aliud tamen ſignificare
carpeſium apud Græcos, quàm grana illa minuta, quæ Arabes cubebas uocãt,
indicat Galenus in libro ſuo de theriaca ad Piſonem, qui ſcribit, carpeſiũ eſſe fe=
ſtucas quaſdã tenues aromaticas ſimiles in guſtu phu,id eſt radici odoratæ cuiuſ=
dam herbæ , quam nonnulli illam eſſe opinantur , quæ uulgò ualeriana dicitur:
licet non omnia,quæ de phu ſcribit Dioſcorides, ualerianæ conueniant. In Aui= Lib.1.cap.10

C cenna autem qui omnia ferè refert de cubebis, quæ de carpeſio Galenus, alter eſt
etiam error. Nam quum ſcribat Galenus, ut diximus, carpeſium ſimiles uires ha-
bere phu, magis tamen ſubtili partium conſtare ſubſtantia: hoc non de phu, ſed
de rubea in Auicenna legitur. Hæc enim ſunt eiuſdem Auicēnæ uerba pro car-
Auicen. 2. ſuorum ſimpliciũ libro cap. 138 peſio cubebas indicantis: Cubebe quid eſt, eius uirtus eſt ſimilis rubeæ, uerun-
tamen eſt ſubtilior.

Error Plinij putantis lolium ab æra differre, & ſimiliter auenam ab ægilope. XXXIIII

Cap. 90 AEram à Græcis dici granum illud, quod à noſtris lolium appellatur, ſcribit
Cap. 17 Dioſcorides libro ſecundo: ac præterea hi qui ab Ariſtotele in libro de ſo-
mno & uigilia, atq; à Plinio libro decimooctauo de eadē æra ſcribūtur effectus,
quod ſcilicet capitis grauedinem & uertigines faciat, manifeſtiſſime probant. Pli-
nius tamen eodem libro, atq; eodem capite æram deſcribit, & lolium quoq; tan-
quam ab æra differat, ſeparatim nominat. Nam ſi idem putauit & loliũ & æram,
mirum quod ſicuti in alijs pleriſque frugibus atq; earum uitijs, in quibus nomi-
na latina non deerāt, ſicuti in frumento, hordeo & auena, Græcis utendum non
cenſuit, non idem quoq; in lolio ſtatuerit, tam præſertim apud omnes uſitato uo-
cabulo: quanquam ſimilis quoque de auena error in eodem libro & capite legi-
tur. Nam quum in principio uitia frugum exponit, ſcribit hordeum in auenam
degenerare: *paululum uero infrà refert idem Plinius*, hordeum necari à feſtuca,
Lib. 4. ca. 130 quæ nominatur ægilops. At ſi Dioſcoridi credimus, quæ à Græcis ægilops dici-
D tur, à Latinis auena nuncupatᷣ. Galenus quoq; in primo ſui de alimentis uolumi-
nis libro, quum in tritico atq; hordeo generatio minus proſpere ceſſerit, alterum
in æram, alterum in ægilopen frequentius cōuerti teſtatur: quod etiam maximũ
eſt argumentũ, æram idem eſſe quod lolium, & ægilopen idem quod auena.

Error Plinij, putantis nardum Celticam & ſaliuncam eſſe herbas diuerſas. Rurſus alter in ſio & ſilao. XXXV

QVam Plinius Gallicā nardũ appellat, Dioſcorides Celticam uocat, quem-
admodũ illa apertiſſime indicant, quæ de nardo Celtica & Gallica ab utro
Cap. 7 que autore referūtur. Hanc eandem nardum Celticam ſcribit Dioſcorides libro
primo in alpibus Liguriæ naſci, atque ab incolis ſaliuncam appellari. Plinius ta-
men de nardo Gallica & ſaliunca locis ſeparatis, tanquā rebus differentibus tra-
Cap. 7 ctat: ſaliuncā nihilominus libro uigeſimoprimo herbam odoratam eſſe fatetur,
quæ ſi ueſtibus interponatur gratiſſima ſit. Eandem quoq; teſtatur in alpibus na
ſci, atq; eius in medicina uſum tradit, non multum à nardo Celtica differentem.
Cap. 22 Idem Plinius libro uigeſimoſecūdo ſcribit: Sion folijs apij, ſed latioribus in aqua
Cap. 94 naſci, aliasq; eidem proprietates uiresq; ſubſcribit, quas etiam Dioſcorides libro
ſecundo refert. De eodem poſtmodũ Plinius lib. uigeſimoſexto, de ſilao ferè ea-
dem: Silaus naſcitᷣ glareoſis & perennibus riuis, cubitalis, apij ſimilitudine: Co-
quitur ut olus acidũ, magna utilitate ueſicæ. Vtraq; deſcriptio ſine dubio ei her-
bæ conuenit, apio ſimili in aquis naſcenti, quam quidam falſo ſenecionem appel
lant, aliqui uulgò criſſones uocāt. Videtur tamen Plinius aliud Sij, aliud ſilai no
mine indicare uoluiſſe: aut ſi pro ſilao ſion legendum ſit, fruſtra eandem herbam
duobus in locis deſcripſiſſe.

Error

A

Error Plinij credentis cinnabarim eſſe ſanguinem draconis: Et quid ſit minium & cinnabaris. XXXVI

QVid quod Plinius aliquando uidetur uulgarem ſequi opinionem, quum
libro trigeſimotertio ſcribat: Cinnabari, cuius color in picturis proprie ſan Cap.7
guinem reddit, eſſe ſanguinem draconis eliſi elephantorum morientium ponde-
re permixto utriuſque animalis ſanguine, quam quidem cinnabarim utilem an-
tidotis medicamentis'que eſſe confirmat. Medicos uero ſui temporis, qui pro
hac cinnabari utebantur minio, quoniam & ipſum cinnabaris uocaretur, iure re
prehendit. Nam hæc cinnabaris, quæ etiam minium dicitur, uenenum eſt, quum
ex ea fiat argentum uiuum, quemadmodum uiciſſim ex argento uiuo fit cinnaba
ris factitia, quam nos uulgò cenabrium uocamus. Neque ego ſum neſcius, ple-
roſque etiam medicos ætate noſtra in eundem labi errorem, quum cinnabarim
in receptis (ſic enim ſuas compoſitiones appellant) ſcriptum inueniunt, ac pro ea
nominis ſimilitudine decepti, cenabrio utuntur, quod uenenum eſſe probatur.
Quemadmodum igitur conſulo hunc cinnabarim in uſu medicinæ fugiendam,
ita non ſuadeo draconum atque elephantorum ſaniem ex India petendam: nam
ut fabuloſum eſſe putem, cinnabarim illam, quæ ad uſum picturæ & medicinæ
adhibetur, ex utriuſque animalis ſanguine permixto concinnari, grauiſſimi teſtis
Dioſcoridis me facile mouet autoritas, qui quinto ſui uoluminis libro, in quo de Cap.63
metallicis tractat, falſo quoſdã aſſerit exiſtimaſſe, coloris ſimilitudine deceptos,
cinnabarim ſanguinem eſſe draconis. Durat uero adhuc antiquorum in eodem
nomine perſuaſio: nam hodie quoq; metallicum illud, quod Dioſcorides atque
Galenus cinnabarim nominant, uulgò ſanguis draconis appellatur: quanquam
B fere omnes noſtra ætate medici Serapionis atque Auicennæ errorem ſequentes, *Sanguis draconis.*
id genus ſanguinis draconis, quod in uſu eſt, ſuccum herbæ cuiuſdam arbitran-
tur, quæ à Græcis ſideritis uocatur: Sed de ſideritide quidem herba, omnibusq; *Sideritis.*
eius generibus pleniſſime ſcripſit Dioſcorides: ex nulla tamen eiuſdem ſpecie ta- *Lib.4.cap.32*
lem exprimi ſuccum edocuit, quo medici pariter atque pictores ad ſuum utriq;
opus uterentur. Hunc tamen duplicem & in pictura & medicina uſum comper
tum habemus in eo quod purum ſanguinem draconis appellant, & de cinnaba-
ri eundem Dioſcorides Pliniusq; teſtantur, quod me maxime mouit, ut exiſtima
rem idem eſſe cinnabarim, de qua Plinius ac ueteres autores Græci ſcripſerunt,
& id quod nos uulgò ſanguinem draconis uocamus. Nam hic quoque ſanguini
colorem quamſimilimum reddit, & eſt rarus inuentu atque difficilis, nec minus
carus quàm legitur fuiſſe apud antiquos, quando ſyncerus atq; incorruptus ue-
nundat̃. Nam qui paſſim in medicamentariorũ officinis uenalis exponitur, adul-
terinus eſt, licet eum pro uero in medicinæ uſu recipiamus, quemadmodum ui-
lem quandam terram atq; uulgarem pro lemnia terra, quam (ut ſuprà diximus)
ueteres medici lemnium ſigillum appellabant. Sed in hac omnium rerum etiam
ad uitam pertinentium incuria, ſit ſanè ueniæ locus, ſi alterum pro altero negli-
genter accipitur, modo in uenenum præceps non feratur ignorantia, ut in cinna
bari diximus, pro qua ſæpe minium factitium recipitur, quod uenenum eſſe do-
cuimus: Liceat pro terra lemnia terram noſtratẽ gypſeo colore recipere, quæ li-
cet nihil habeat cum illa cõmune, præter quendã ficti tamen ſigilli characterem,
non tamen eſt hic error cum uitæ pernicie. Pro argemonio herba, quæ ut ſcribit
libro ſecũdo Dioſcorides, habet foliũ ſimile papaueri agreſti, florem pariter ruſ- Cap.163

C ſum, radicem rotũdam plurimo ſucco croceo manantem: utantur altero frutice, qui etſi plurimum à uero argemonio, & effigie, & uiribus diſtet, in multis tamen morbis utilis eſſe probatur. Pro eupatorio Eupatoris regis inuento, ſumatur herba uulgaris paſſim in foueis naſcens, quam licet quid ſit, à pluribus ignoretur, conſtat tamen nõ eſſe uenenũ. Pro ſpina alba quam Arabes uocant bedaguard, quoniam hæc à medicis ignoratur, utantur ſpongiola roſæ ſylueſtris, quæ in ſpinis naſcitur. Nam etſi hæc plurimum in medicinæ uſu differat à ſpina alba, nõ tamen eſt hæc permutatio exitialis.

Error medicorum per armel, quæ miſcetur pilulis ex hermodactylis, cicutam intelligentium. Arabum error in lapide lazuli, & lapide armeno. XXXVII

HOſce atq; alios quanquam & ipſos reprehenſione dignos errores, quandoquidem interitum manifeſtum non afferunt, condonemus illis, quorum intererat hæc potius, tam ad uſum medicinæ neceſſaria, quàm pleraq; alia nullius ad uitam momenti diligenter atque ſubtiliter perſcrutari, modò pro ſemine rutæ ſylueſtris, ſemen cicutæ (quam nemo ignorat eſſe uenenum) non admittant.
Armel. Non ſit tanti unus accentus, ut quo quum armel ſcribitur apud Arabes cum aſpi-
Ruta ſylueſtris. ratione, ſignificat cicutam, quum ſine aſpiratione, rutam ſylueſtrem, aliquãdo ex tantilla nota hominum uita periclitetur. Ego quidem ſæpius artifices, qui pilulas ex hermodactylis ac fœtidas cõficiunt, huius erroris admonui, nec ceſſo quotidie admonere, quamuis maior inueteratæ conſuetudini, quàm mihi fides adhibeatur. Quod ſi me audiant, neq; pilulis è lapide lazuli eum lapidem adiungant,
Montagnana quo paſſim pictores utuntur. Montagnana quidem medicus ſua ætate celeber-
D rimus, huius lapidis uſum periculoſum exiſtimat, quoniã ſæpius nõ natiuus, ſed
Lapis lazuli arte, quam alchimicam uocant, fictus uenũdatur. Ego uero tam naturalem, quàm fictitium cauendum cenſeo: quoniam non minus eſt uenenum, quàm minium, quod uulgò cenabrium uocari indicauimus, atque ideo nihil de hoc lapide apud Græcos autores legitur, quod ad purgandam atram bilem ſit efficax, aut quod
Lapis armenus alios, quos de eo ſcribit Meſue, præſtet effectus, quos ego uerius de lapide armeno affirmari poſſe exiſtimauerim. Nam & Meſue ipſe, licet lapidem lazuli à lapide armeno diſtinguat, non tamen uires ac proprietates admodum differentes in utroque conſcripſit. Serapio uero quum lapidem lazuli notificat, eiusq; poteſtates exponit, non alia refert, quàm quæ de lapide armeno à Græcis tradũtur: neq; poſtea quicquam lapidis armeni alio in loco cõmeminit: quod ſanè non tenue eſt argumentũ, Serapionem eundem putaſſe lapidem, & qui armenus à ſolo in quo gignitur, & lazuli à colore cæruleo, quẽ Arabes lazul appellãt, uocaret. Auicenna uero etſi ſeorſum de azul, id eſt lapide lazuli, & de lapide armeno inter alios lapides ſcribat, quæcunq; tamen de lapide lazuli refert, eadem omnia ferè à Græ-
Dioſcor. lib. 5. Cap. 59 cis autoribus, Dioſcoride præſertim atque Galeno, de lapide armeno ſcribuntur. Hæc enim ſunt Auicẽnæ de lapide lazuli uerba: Virtus eius eſt ſicuti uirtus eius quo adhæret aurũ. Dioſcorides de lapide armeno lib. v. ita: Eadẽ facit chryſo-
Lib. 2. cap. 57 colla. Auicenna de azul ſiue lapide lazuli ſic: Ineſt ei uirtus eradicatiua, putrefactiua, & abſterſio eius cũ acuitate & ſtypticitate pauca. Galenus & Paulus de armeno lapide eadẽ ferè. Habet uires abſtergẽtes cum acredine, & pauca quadam aſtringendi facultate. Auicẽna de lapide lazuli pariter: Bonos efficit pilos palpebrarum, & eſt ultimum (ſicut dicitur) propter proprietatem quæ eſt in ipſo. Et dicitur, quod propterea, quia ipſum euacuat humores malos prohibentes oriri

pilos

A pilos bene. In eandem quoqꝫ fere ſententiã, Galenns de lapide armeno ita ſcribit:
Quum igitur tali natura præditus ſit, miſcet̃ medicaminibus oculorũ: ipſum quo-
que ſeorſum terentes, & in puluerem quodammodo redigentes, utuntur ſicco ad
augendos pilos palpebrarum, quando ob humorum acredinem quidam ex ipſis
decidunt, quidam non augentur, neqꝫ nutriuntur. Nam ubi huiuſcemodi humo-
rum acrimonia fuerit conſumpta, ad naturalem habitũ palpebra reſtituitur. Ex his
igitur tam ſimilibus, ac pene eiſdem tum Auicennæ, tum Dioſcoridis atque Gale
ni de lapide lazuli, & lapide armeno ſententijs, unicuique uideri poteſt Auicen-
nam æque ac Serapionẽ in lapide lazuli lapidem armenum deſignare. Magis ue-
ro in hoc Serapio, quàm Auicenna laudãdus: quoniam quum lapidem armenum
ſub lapidis lazuli nuncupatione notificaſſet, nihil poſtea ſeorſum de lapide arme-
no, tanquam re à lapide lazuli differente, id quod Auicenna feciſſe probatur, ſcri-
bendum cenſuerit. Quod ſi pauca quædã in lapide lazuli addit Auicẽna, ut quod
uirtutem habeat eradicatiuam & putrefactiuam, quæ de lapide armeno à Græcis
non ſcribuntur, ſed de altero metallo potius, quod ab eiſdem Græcis cyaneus ap-
pellatur; non ſanè mirandum eſt, Auicennã ut in plerisqꝫ alijs, ita in hoc quoqꝫ la-
pide rerum differentium proprietates miſcuiſſe. Vnde illud euenit, ut ſibi parum
conſtare, atque inuicem pugnantia in hoc eodem lapide ſcribere uideatur. Nam ſi
uirtutem habet eradicatiuam, quemadmodum de ipſo ſcribit, quo pacto nutrit aut
producit capillos ex proprietate quæ eſt in eo, quos ex uirtute eradicatiua debeat
extirpare? Quod ſi etiam ſit putrefactiuus, quũ ea quæ putrefaciendi uim habent,
à medicis doctiſſimis, ac Galeno præſertim inter uenena cõputentur, qua ratio-
ne pilulæ ex eodem ſine uitæ periculo ſumantur? Hoc enim eſt id, quod ex lapi-
B dis lazuli uſu nõ paruum imminere periculum ſignificaui. Eundem enim eſſe cen
ſeo illi quem Dioſcorides atqꝫ Galenus ſub cyanei appellatione notificãt: quemqꝫ
idem Dioſcorides libro quinto, uim deſtruendi ac putrefaciendi habere teſtat̃: at-
que ideo nullus ex Græcis autoribus, ſicuti lapidem armenum, ita cyaneum quo-
que purgandæ atræ bilis gratia docuit in pilulis deuorari. Neqꝫ me latet, quædam
eſſe, quæ per ſe ſumpta ſint exitialia uenena, alijs tamen admiſta ſalutaria reddan-
tur. Sed dicat aliquis, quiſnam uſus aut ratio hoc in lapide lazuli deprehenderit,
niſi forte in eadem re Arabibus autoribus fidem adhibere uelimus, quos ueriſimi
le eſt lapidem lazuli à lapide armeno neſciuiſſe diſtinguere, quum unius uires ac
proprietates in altero notent. Huius ſiquidem erroris non eſt omnino neque ipſe
Serapio expers: nam licet de lapide lazuli tantummodo ſcribat, quo nomine lapi-
dem armenum uoluit intelligi (quoniam uerba Galeni quæ Serapio in lapide la-
zuli refert, ſunt ab eodem Galeno in lapide armeno cõſcripta) in fine tamen ſub-
iungit, ex cuiuſdã Alchanzi ſententia, lapidem lazuli habere uirtutem aduſtiuam
& putrefactiuam, atqꝫ ideo auferre uerrucas. Hæc autem (ut diximus) non eſt la-
pidis armeni, ſed alterius potius medicaminis, quod à Græcis cyaneũ, à Latinis
cæruleum appellatur, poteſtas.

*Hæſitatio Auicennæ in cicuta herba uulgari. Eiuſdem error ſcribentis de napello & tur
dis, id quod Galenus de cicuta & ſturnis.* XXXVIII

NEqꝫ uero mirandũ eſt, Auicennã in lapide armeno, qui etiam à noſtræ æta-
tis medicis ignoratur, hæſitaſſe quid eſſet, qui in cicuta herba adeò uulgari
tam anceps fuerit ac dubius, ut eam aliquando folijs cucumeris, aliquando man-
dragoræ iuxta diuerſorum autorũ opiniones cõſtare tradiderit, & nunc eandem
ſuccaram, nunc alpharas, & nonnunquam hyoſcyamum nigrum appellet. Nam

C in ſuo de ſimplicibus medicaminibus libro ſecundo, ſub ſuccaram appellatione ci
cutam deſcribit, eoſdem ſiquidem ſuccaram tribuit effectus, quos cicutæ Dioſcori
des. In quarto autem libro, ubi de uenenis agit, cicutam non ſuccaram, ſed alpha=
ras uocat, & exiſtimat ipſam eſſe napellum aut uenenũ, quod interficit hominem,
Galen. de ſturnis cicuta ueſcẽtibus. & non interficit turdos: & poſtea ſubiungit eandem huius rei cauſam, quam affert
Galenus, non in napello & turdis, ſed potius in cicuta & ſturnis. Hæc enim ſunt
Galeni uerba tertio de ſimplicibus medicaminibus libro ſic: Cicuta hominẽ qui=
dem interficit ob meatuũ latitudinem, & caloris abundantiã, ac propter magnam
quam habent arteriæ in attrahendo uim, pollens adhuc pertingit ad cor. Non exa
nimat autẽ ſturnos contrarijs ex cauſis. In eandem ſententiã ſcribit idem Galenus
libro ſecũdo de alimentis, & tertio de cõplexionibus, de cicuta & ſturnis, non au=
tem de napello & turdis, ut in ore eſt omniũ ferè medicorũ, qui ſola Auicennæ au
toritate freti, id cõſtanter affirmãt, quod nulla habent experientia cõpertum. Quis
enim ſciat, an turdi ſine noxa napello ueſcantur, quũ quid ſit napellus ex ipſo Aui
cenna non conſtet? Signa enim quæ ab Auicenna ponuntur in eo, qui hauſerit na
pellum, ſunt eadem his, quæ à Dioſcoride & Paulo ſcribuntur in his, qui toxicum
Toxicon. biberint. Eſt autem toxicon quoddam ueneni genus, quo ſagittæ ab antiquis tin=
gebantur, hinc enim illi apud Græcos nomen, quoniam miſſilia quæ ipſi toxeuma
ta appellant, hoc potiſſimum medicamine inficerentur. Sed hoc idem ueneni ge=
nus ipſe Auicenna paulò infra nominat, corrupto uocabulo, pro toxico tuſſon: cu
ius ſe neq; naturam neq; nomen noſſe fatetur, eoſdem tamen in eo ex aliorum ſen
tentia tradit effectus, quos etiam Dioſcorides ac Paulus in toxico notant, ac quos
paulò ſuprà idem Auicenna in napello conſcripſerat. Quod autem in autore Pan
D dectarum legitur, atq; ab omnibus ferè medicis creditur, napellũ eſſe ſpeciem aco
Aconitum duplex. niti, id ex Auicennæ ſententia affirmari nõ poteſt. Aconitum enim duplex eſt au=
tore Galeno, aliud quod interficit lupos, atq; idcirco apud Græcos lycoctonos di
citur: aliud quod pantheras exanimat, ac ſimili ratione ab eiſdẽ Græcis pardalian=
ches appellatur. De his autem duobus aconiti generibus Auicenna eundem Ga
Fen. 6. tracta. 1 lenum ſecutus, ſub nomine ſtrangulatoris, adib, id eſt lupi, & ſtrangulatoris leo=
pardi ſeorſum à napello tractauit. Quod ſi Auicenna nõ minus noxias, quàm etiã
ſalutares herbas incognitas habuiſſe probañ, quodnam ex eius uiri doctrina, aut
in euitandis uenenis, aut in capiendis remedijs auxilij ſperare poſſimus? Atqui
omnium artium profeſſores hæc duo ſuſcipere ac polliceri uidentur, bonorum ſci
licet ac malorum in ſua quiſq; arte ſcientiam.

Error Auicennæ, cicutam hioſcyamum nigrum appellantis. Alter eiuſdem Auicennæ, gummi rutæ agreſtis cum ixia ueneno confundentis. XXXIX

IDem Auicenna (ut ad id unde digreſſi ſumus redeamus) eandem cicutam eo=
dem libro ſcilicet quarto, ubi de uenenis agit, hioſcyamũ nigrũ nominat. Nam
quæcunq; ſigna ab Auicenna ſcribũtur in eo, qui hauſerit hioſcyamum nigrum,
ac contra idem uenenũ remedia non alia ſunt, quàm quæ in cicuta Dioſcorides ac
Paulus pariter notauerũt. Nec minus idem Auicenna in altera herba, quam pro
cicuta recipi oportere in pilulis ex hermodactylis inſinuauimus, incertus fuiſſe ui
detur, quid eſſet, quum gummi eius inter uenena ponat, atq; ea ſigna pariter, atq;
remedia in his, qui idem gummi hauſerint, ſcribat, quæ Dioſcorides ac Paulus nõ
in gummi rutæ ſylueſtris ſiue montanæ (neq; enim uſquam legitur aliquam rutæ
Ixia uenenum. ſylueſtris ſpeciem habere gũmi tale, quod uenenũ ſit) ſed potius in ueneno quo=
dam, quod ixiaſa appellatur: de quo etiam Nicander in theriacis ſuis facit mentio=
nem

A nem, pariter notauerũt. Auicenna & in eodem iiij. lib. ubi docet curationẽ morſus
uiperæ, ſcribit rutam agreſtem non eſſe (ut multi opinant) harmel, quũ tamen &
Dioſcorides & Galenus ac Paulus quoddã genus rutæ agreſtis moly beſaſa, atq; *Dioſcor. lib. 3.*
harmalum appellari teſtentur. Quod quoniam (ut idem tradunt autores) uim ha *cap. 50*
bet incidendi, & diſcutiendi lentos ac tenaces humores in articulorũ doloribus,
ad quos pilulæ ex hermodactylis ualent, quoniam magna ex parte talium humo-
rum uitio proueniunt, utilius adhiberi exiſtimauerim, quàm cicutam, quæ ſua fri-
giditate augere potius eundem morbum poſſit, quàm tollere. Galenus ſiquidem
libro de ſimplicibus medicaminibus primo, ſemen cicutæ præ omnibus alijs frigi
diſſimũ eſſe teſtatur. In quinto uero eiuſdem uoluminis libro, etſi quædam uehe-
menter frigida probat hebetandi ſenſus gratia, ubi impatibiles crutient dolores,
uſum tamen cicutæ in totum damnat, ut quæ nõ ſolum frigiditate, ſed etiã ſuper-
flua humiditate ſit pernicioſa. Sed neſcio quo pacto dum alia ex alijs in medicina
errata corrigenda ſe ſuggerunt, à Plinio ad Auicennã noſtra ſe oratio deuoluit: in
cuius autoris erroribus explicandis expatiari ſi uelim, nullus huic operi terminus
futurus erit, quũ omnes eius de medicina libri, ac ſecundus præſertim, in quo de
ſimplicibus medicaminibus tractat, de quibus hactenus ſermo habitus eſt, innu-
meris ſcateãt erroribus. Nõ ignoro igitur quos trãſeo, ſed breuitatis potius cauſa
prætermitto. Alteri enim hic mihi labor eſt uolumini deſtinatus, in q̃ toto ſolius
Auicennæ tractabuntur errores. Quare hæc in Plinio, tum obiter etiã in reliquis
qui de eiſdem rebus non recte (ut ego quidẽ ſentio) ſcripſerũt, in præſentiarũ no-
taſſe ſufficiat, quæ ad te Angele uir doctiſſime ſcribẽda, tuoq; iudicio grauiſſimo
ac maximo ſubijciẽda exiſtimaui, ut à te perſpicaciſſimæ doctrinæ uiro probabun
B tur. Gaudeã ſanè cõtra obtrectationis inuidiam, quã non dubito aduerſus me plu
rimum hoc præſertim uolumine ædito, ac tuo nomini dedicato exortũ iri, tuũ mi-
hi non deeſſe patrocinium. Quod ſi in his etiam quæ ad Plinium attinent, longe
aliter q̃ ego ſenſeris, meq; potius in errore quàm Plinium fore iudicaueris, nõ læ-
tabor minus, & Plinium abs te defendi, & me ab homine mihi amiciſſimo corrigi
atq; emendari. Nam quũ hic non de uerborũ momentis, ſed de rebus agatur, ex
quibus hominũ ſalus ac uita dependet, impium ſanè ſit, atq; inhumanũ, ſicuti tibi
alienos, ita mihi meos uelle errores obnixe atq; obſtinate contra ueritatem tueri.
Vt aũt de me loquar, hæc omnia quæ præſenti uolumini inſerui, animo ab omni
contentione alieno, atq; ad ſolam ueritatem ſpectante ſcripſiſſe, illud non leue ar-
gumentum eſſe potuerit, quod quemadmodũ in Plinium, ita in Serapionem atq;
Auicennam, pluresq; alios qui circa eandem cum Plinio materiam ſcribendo de
ſimplicibus medicaminibus fuere uerſati, in quibus à Dioſcoride, Galeno ac Pau
lo, atq; ab ipſa rerum parente natura diſſentire mihi uiſi ſunt, ut cõmuni hominũ
ſaluti conſulerem, inuehendum pariter duxerim. Vtrum autem recte, an perpe-
ram hoc munus pro tempore obierim, tuum erit, atq; aliorum qui de
ſimilibus rebus iudicare poſſunt, officium, non tam autori
tatem ſcribentium, quàm ueritatem ipſam in-
ſpiciendo, itidẽ ſine ullo animi affe-
ctu pronunciare.

LIBRI PRIMI FINIS.

NICOLAI LEONICENI VICENTINI

C DE PLINII ET ALIORVM PLVRIVM IN ME-
DICINA ERRORIBVS, AD HERMOLAVM
BARBARVM PONTIFICEM AQVI-
LEIENSEM, LIB. II.

VIX dici poſſet, doctiſſime Hermolaë (ſit enim hæc tui præfa-
tio, mihi hoc in loco conceſſa, quoniam ut te lepide ac ſcite di-
cere audio, plures iam Hermolaũ literatũ norunt quàm can-
didatum) quantum lætitiæ ac uoluptatis acceperim, ex erudi-
tiſſimi operis tui Plinianarum caſtigationũ æditione, nõ ob id
tantum quod Plinij de naturali hiſtoria libros qui prius men-
doſiſſimi ac quaſi demortui habebãtur, adeò ut ſi Plinius ipſe
reuixiſſet, atq; uti pridẽ habebant depravatos inſpexiſſet, ſuos eſſe omnino perne
gaſſet, tuo ſtudio ac diligentia in lucem reſtitutos, ac quodãmodo renatos fateri li
ceat. Sed quod multiplex in eodẽ opere fructus, ex uarijs tam græce quàm roma-
næ linguæ uoluminibus erutus, unà cum Plinianis caſtigationibus cõtineat, ne-
mini ſanè diſpliceant tot millia Plinio ab impreſſoribus ſiue librarijs uulnera ada-
cta, quæ dum tu ſanare ſtuduiſti, tam multa digna memoratu tibi ſcribendi dede-
re occaſionẽ. Multos certe futuros ſcio, qui nõ tam ueram Plinij lectionem, quàm
tuam excellentẽ in eo libro doctrinã, ſunt quæſituri. Quod uero me in eodẽ præ
cæteris ſummopere delectauit, illud ipſum fuit, q̃d pleriq; mihi futurũ fuiſſe mo-
leſtum ſuſpicari potuiſſent, Plinij quoq; defenſionẽ in quibuſdã locis à me in eo
autore notatis, obiter fuiſſe ſuſceptã. Neq; enim ego is ſum, qui uelim mea ſcripta
D ſine cõtradictione legi. Nam quod in calce libri de Plinij, atq; aliorum medicorũ
erroribus æditi ſcribit, gauiſurũ me eſſe, ſi quis Plinij patrociniũ ſuſciperet, meq;
potius, quàm tantũ erraſſe uirum demonſtraret: id non adeò Angelo Politiano,
ad quẽ idem liber deſtinabatur, quàm omnibus planè in tota Italia eruditis uolui
inſinuatum exiſtimari. Sed quod idem Angelus Politianus, uir alioquin in enar-
randis poëtarum, oratorum, ac philoſophorum libris occupatiſſimus, hactenus fa
cere diſtulit, uel quod Plinij defenſionẽ ſuis alijs grauioribus ſtudijs poſtponen-
dam cenſuerit, ſiue quod mei libelli confutationem noſtræ ueteri amicitiæ condo
donandam exiſtimauerit: dolebam à pluribus alijs uere atque ingenue doctis
prætermiſſam, atq; hoc Plinij tutandi munus à quibuſdã hominibus uſurpari, qui
nihil minus in ſua uita tractaſſent, quàm res illas, de quibus mihi erat cũ Plinio diſ-
ſenſio: quas ut etiam ſcirent, à meipſo per meos diſcipulos latenter explorabant.
Quid enim ipſi agerẽt, quũ neq; medicinæ ſtudijs unquã incubuiſſent, neq; græ-
corum medicorũ autoritates, quas ego in meis ſententijs cõfirmandis adhibuerã,
unq; legiſſent: aut ſi nunc demũ legere inciperent, quoniã græcas literas ignora-
rent, nec unum quidẽ uerbũ poſſent intelligere, niſi ab alijs illa docerent, quæ ſub
ſuo nomine erant impudenter æadituri, & ne nihil de ſuo interſeruiſſe uiderentur,
iurgijs atq; conuicijs pro Plinio cõtenderent. Quũ igitur non parum ſanè dolerẽ
litem mihi eſſe cum uiris non ſolum imperitis, ſed etiam inſolentibus & contume
lioſis, tandem uel caſus, uel ratio talem qualem merebatur Plinius attulit defenſo
rem, te ſcilicet Hermolaë, qui tantus in omni doctrinarũ genere haberis, ut Mar-
cum illum Varronẽ, Latinorũ atq; Græcorũ habitum aliquando doctiſſimũ, ſolus
ætate noſtra repræſentes. Equidẽ quũ ad me huius à te pro Plinio ſuſcepti patro-
cinij fama perueniſſet, teſtes habeo Ferrariæ q̃plurimos, qui me illud dictitantẽ
audiuerũt, iactum eſſe maioris machinæ ſaxum; quæ ab illo mœnia nõ forent ſub-
uerſa,

A uerſa, nemo ſperaret fundis poſſe demoliri. Neque hæc ſanè iactabam tanquam
eſſem de meipſo ſecurus, quinimò ꝙ eſſet mea in ancipiti fama periculo, omni=
bus prædicabam. Rem mihi eſſe cum uiro eloquentiſſimo, philoſopho perſpica=
ciſſimo, multarū rerum quæ aliȷs eſſent abſtruſæ atq; reconditæ, ſcientia prædito,
ac quod præcipue meo nomini poſſet officere, iam multos annos dum Plinianas
caſtigationes ac Dioſcoridis translationem unà parturiret, ſoli ſimplicium medi=
caminū indagationi uacante: non me tamen propterea ceſſurum affirmabam, ſed
ueluti nauis forti compage ſubnixa, ubi ſemel anchoram iecerit, quamuis

Nunc Eurus Zephyruſq; ruant, creberq; procellis
Africus, & uaſtos tollant ad ſydera fluctus,

Contra tamen tot uentorū atq; oblatrantium impetus fluctuum, ſtabilis atq; incō
cuſſa perdurat, ſtatuiſſe me fortiter ſtare, ac quanto maior me uis oppugnaret, tan
to audentius pro ueritate certare. Tandem quū tuæ in Pliniū caſtigationes ad ma
nus meas perueniſſent, tunc demū intellexi temere me ſuſpicatū, te mihi fore ad=
uerſarium, qui eſſes mei libelli propugnator acerrimus. Tu enim Pliniȷ (ut tuis
utar uerbis) cauillū, lunā terra maiorē ſtatuentis, nō alia ꝙ ego ratione confutaſti.
Tu de porro, atq; marrubio, errorē in Plinio hallucinante cōfirmaſti. Tu poliȷ at=
que tripoliȷ confuſionē in eodem autore notaſti. De parthenio altera, quā Celſus
nominarat, diuerſam ab ea, quā Plinius eandē putarat, idem ꝗd ego ſenſiſti. Dio=
ſcoridem ſaliuncā à nardo Celtica nō exiſtimaſſe differentē, tu unà mecū iudicaſti:
quamuis plus Plinio contrarium opinanti, credendū cenſueris. De papauere he=
raclio herbæ ſtruthio ſimili, ac nō paſſeribus ut ſcribit Plinius, quāuis certiorē ſen
tentiam ferre diſtuleris, mihi tamen adſtipulari uerba Dioſcoridis non negaſti.
B Herbam etiam fragra ferentem, non eſſe quinquefoliam, ſed potius trifoliam, tu
etiam contra Plinium pronunciaſti. Meam de empetro, de betonica, de cyclami=
no opinionem tacendo comprobaſti. Deniq; ſi quis res ipſas potius quàm ſermo
nis elegantiam, qua longe abs te ſuperari confiteor, conſiderat, illud dicere au=
deat, Vel Barbarus leonicizat, uel Leonicenus barbarizat: nō quod tu à me, aut
ego à te aliquid fuerimus mutuati: ſed quod ea ſit nobis conſenſio animorū, ut plu
res qui aderant docti ſanè uiri, quū Ferrariæ in palatio Ducis illuſtriſſimi Hercu=
lis, de ſimplicibus medicaminibus ſermones inuicem haberemus, nō parum ſint
admirati te, quū uix ego ad loquendum os aperuiſſem, meos anticipaſſe cogita=
tus, meq; item ex uno plerunq; uerbo abs te prolato, quæ deinceps proferre uole
bas, diuinaſſe. Quod ſi in his quæ ad Plinium attinent numero ſanè paucis, ac nō
magni ad uitam momenti, contigit diſſentire, minus certe mirandū, in ea præſer=
tim materia, de qua nulla incertior atq; inconſtantior apud medicos habetur ſcien
tia. Adde quod tu Plinium, quem in nouam educendo lucem, ueluti adoptiuum
tibi filium feciſti, animo paterno caſtigaſti, plura illi errata indulgendo, ac leuiter
perſtringendo, atque omnia ferè librariȷs uel impreſſoribus imputando. Ego qui
alienior eram, ſeuerius fortaſſis quàm decuit, egi aduerſus hominē, meo quidem
iudicio præſtantiſſimū, atq; de hominum genere optime meritum: quem tamen,
quoniam humanum ſit labi, decipi, & errare, deuium à ueritate iter aliquando te=
nuiſſe ſuſpicabar. Atq; ideo quū de rebus ageretur, in quibus hominum ſalus ac *Inſcitia medico*
uita continetur, quoniam in nulla tantum, quantum ſit in huiuſmodi inſcitia peri= *rum capitalis.*
culum, nolui ueritatem in obſcuro iacere: atq; idcirco librum de Pliniȷ atq; aliorū
medicorū erroribus cenſui publicandum. Neq; uero id tu mihi uitio uertere po=
tes, quod pleriq; æmuli cumulandæ inuidiæ gratia mihi criminoſius obiecerunt,
temerarium me hominem atq; impudentem uocitantes, qui tanto in lingua latina

C autori auſus ſim contradicere: eſt enim abs te, qua nulla magis mihi poſſit in hac
cauſa ſuffragari, xxxij. libro Plinianarũ caſtigationũ præclariſſima ſcripta ſenten-
tia: Cogitationem aliquam huiuſmodi ſupprimere, nõ eſſe parcere ueteribus, ſed
inuidere poſteris. Erat autem (niſi fallor) ea tua cogitatio, quod Plinius non recte
imitatus Theophraſtum, libro prædicto ſcripſiſſet, reperiri in Hiſpanijs minium,
ſed durum & arenoſum: quoniam Theophraſtus non de Hiſpanijs, ſed de altera
loqueretur Hiberia, quæ Albanis eſt iuncta. Quod ſi tu in his quæ à quibuſdã mi-
nutioris forte curæ iudicarentur, nec Plinio quidem tuo parcendum cenſuiſti: de-
bui ego qui artem medendi profiteor, in rebus ad ſalutem hominum attinẽtibus,
ſi quãdo Plinium aduerti dormitantẽ, uiri alioquin doctiſſimi errata tacere? Quan-
quam tu forte inquies, quis tibi hoc iuſſit ſilentium? ego enim non te uetui, quæ à
Plinio erant nõ recte ſcripta, notari: quando & ipſe quoque non ſolum librariorũ,
ſiue codicis menda caſtigaui, ſed plures etiã autoris hallucinationes aperui: at quæ
erãt à Plinio ueriſſime dicta, eidem pro erratis aſcribi nolui permittere. Si mihi nõ
ſit de moribus apud te tanquam cenſorẽ, ſed de doctrina potius penes iudicẽ pro
me ipſo dicendũ, difficiliorẽ aliquanto uideo mihi cauſam futuram: quoniã mihi ſit
neceſſarium à te uiro doctiſſimo, atque ampliſſima prædito dignitate diſſentire:
quam tamẽ rem eo æquiore animo ferre debes, qui ſis in ea inclyta ciuitate Vene-
tiarũ natus atq; educatus, in qua nemo Cæſar, nemo perpetuus Dictator, à cuius
ſententia prouocare nõ liceat. Ego quidem ſic exiſtimo, quanto aliquis magis opi-
bus atq; *honoribus præſtet, tanto ſe in literario* certamine æquabiliorẽ præſtare
oportere, ne quod rationibus ſit obtinendũ, id ui extorquere uelle uideatur. Ni-
colaus quintus Pontifex ſummus, atque idem in ſuo pontificatu literarum patro-
D nus eximius, cuidam theologo ipſi familiari, quem aliquando ad diſputandum de
theologia ſolebat inuitare, hanc ſemper largiebatur ueniam, ut ei non tanquã Ro-
mano pontifici, ſed magiſtro Thomæ de Sarzana (hoc enim illi fuerat, antequam
ad pontificium culmẽ aſcenderet nomen) ſine ulla reuerentia, aut ſacroſanctæ po-
teſtatis formidine reſponderet. An non tu quoq; pontifex Aquileienſis, in calce
tui operis hortaris omnes literatos, ut libere de tuis ſcriptis pronuncient. Quod ſi
tu, uel tua quoque taxandi poteſtatem cunctis conceſſiſti, quanto ego æquius ea
in meis defendẽdis uti potuerim? Quare ut iam eo iure tecũ agam, quod tum cæte-
ris, tum mihi præcipue qui abs te fui ante notatus, permiſiſti, ſingula Plinianæ de-
fenſionis capita eodem ordine, atque iiſdem ferè uerbis, quibus à te ſcripta ſunt, in
medium adducentur, & nunquid ſufficienter Plinium ab erroribus uindicent,
eruditorum iudicio ſubijcientur.

De ciſtho & hædera diſputatio habita in primo libro confirmatur.

NOn uidetur tibi Plinius libro duodecimo iure reprehenſus, qui ciſthon her-
bam ex qua fit ladanum, hæderam nominauerit: quoniã (ut inquis) Paulus
Aegineta ciſthon, hanc etiam ciſſon, id eſt hæderam nominet, & Dioſcorides
eandem ciſſaron, id eſt hæderulam uocari tradat. Ego quod cum ueniæ præfatio-
ne dicere liceat doctiſſime Hermolaë, nuſquã reperi apud Paulum, ac Dioſcori-
dem herbam illam ex qua conficitur ladanũ, de qua nobis eſt diſputatio præſens,
ciſſon, id eſt hæderã, uel ciſſarion, id eſt hæderulã nũcupari: ſed potius ciſthũ, aut
ledon, ſiue ladona: hæc enim ſunt Pauli uerba quarto ſui de medicina libro uolu-
mine, in quo agit de ſimplicibus medicaminibus: λάδανον ἀπὸ τοῦ κισθοῦ τοῦ λάδωνος λε-
γομένου γίνεται, id eſt ladanũ ex ciſtho ladone appellata fit. Sic Galenus medicamen-
tum id, quod ladanũ appellatur ex ciſtho, nõ aũt ex ciſſo fieri atteſtañ. Neq; Aëtius
his

A his ætate aliquanto poſterior, non tamen exiguæ apud græcos autoritatis medi-
cus, alia uſus eſt in eadem herba quàm ciſthi appellatione: alterã tamen huic non
longe diſſimilem ſub qua naſcitur hypociſtis, nõ ciſſaron, ſed ciſtharũ duo iſti no-
biliſſimi medici nuncuparunt. Dioſcorides uero alterũ ciſthi genus ſub quo naſci Libro medici-
tur hypociſtis, tam ciſtharum, quàm etiam ciſſarũ à quibuſdam ſcribit nominari: alte- nalis materiæ,
rum uero ex quo fit ladanũ, non ciſſaron, ſed ledon tantũ à quibuſdã inquit uoci- cap. 117. & 118
tari: quo fit ut ciſſari nomen, quod latine hæderulam recte dici poſſe arbitraris, nõ
ei herbæ, ex qua ladanũ generatur, ſed illi potius ſub qua naſcitur hypociſtis etiã
Dioſcoride teſte cõueniat: quæ etiam herba ladanifera, ſi nomine à ciſſo uel hæde
ra diuerſo diceret̃, κίσσος potius quàm κισσὸς pronunciaret̃, faciendæ gratia inter ipſam
atque hæderã ſaltem ex accentu differentiæ: Quare ἀπὸ τοῦ κισσοῦ uox diminutiua for-
mata, nõ hæderulã, ſed proprij generis herbã ſignificaret, quod etiã ſit de altera,
ſub qua naſcit̃ hypociſtis, ſtatuendũ: Quanquam & Plinius ipſe ciſthũ nõ idem cum
hædera nomẽ, ſed uicinũ tantum ſortitã eſſe inſinuauit: Vicinũ aũt nomen uel κί-
σθος fuerit, uel κίσσος, à quo per diminutionẽ κισσάριον, ſicuti ἀπὸ τοῦ κισθοῦ κισθάριον. Neque
uero hanc ipſam plantam, ut etiã tibi conceſſerim facta ἀπὸ τοῦ κισσοῦ diminutione à
Græcis ciſſariũ nũcupari, puto à Latinis recte hæderulã poſſe nominari: quoniam
non ſequitur, ut ſi κίσσος, uel κισσάριον multa ſignificent apud græcos, plantam ſci
licet ſub qua naſcit̃ hypociſtis, & hæderã uel hæderulã, ſi qua inter hæderæ ſpe-
cies alijs minor exiſtit, qualis eſt ea quæ à Theophraſto elice, nõ aũt ciſſarũ nomina
tur: idcirco & hædera uel hæderula totidẽ habeat apud latinos ſignificatus, tanquam
is frutex qui arbores ſcandit ac circũuoluitur, quàm etiam alter ſuffrutex, ſub quo naſcit̃
hypociſtis: Quæ duæ plantæ inter ſe nõ ſolũ genere atque natura, ſed etiam colore
B atque figura plurimũ diſtant, hæderæ uocabulo cõprehendant̃. In hoc ſanè, quem-
admodũ in multis alijs, errore, fuit autor Pandectarũ, qui uolens (ut arbitror) Aui
cennã tueri æque ac Pliniũ medicinã utranque confundentẽ, hæderæ nomen ali-
quanto etiam quàm cæteri fuſius accepit, adeò ut omnẽ herbã qua capræ libenter ue-
ſcũtur, ab edendo hæderã appellari poſſe putauerit. At tibi homini literatiſſimo,
quẽ craſſa Minerua dedecet, ſcio hanc rationẽ nõ probari, atque ideo nõ parua me
cepit admiratio, quo pacto unquam in animũ inducere potueris, ut hæderæ nomẽ apud
latinos plantã ex qua ſit ladanũ, ſignificare poſſe credideris, quũ nuſquã inueniri
poſſit huiuſmodi ſignificatus exemplũ: quando & Plinius ipſe lib. xij. dubitare ui
detur, utrum ſit hædera uel lada, quam hirci depaſcentes medicamen id quod la-
danum nuncupat̃, barbarũ uillis adglutinẽt. Non te ſanè latet, uirũ tam græca quàm
etiam latina inſignẽ literatura, pleraque apud græcos uocabula multipliciter dici,
quæ tamẽ apud nos nõ ſeruant eandẽ ſignificatus multiplicitatẽ: Nam φιλέω uer- Φιλέω
bum apud illos ſignificat amare, & oſculari: amare aũt pro oſculari nunquã (ut ar-
bitror) in noſtro ſermone reperies. Sed ut ab ipſis de quibus agitur plantis ſumat̃
exemplum, σχῖνος in græcorũ lingua, & lentiſcum arborẽ, & id cepe genus quod Σχῖνος
ab ipſis σκίλλα, à latinis ſcilla appellatur, ſignificat: non tamen in noſtra lentiſci uo
cabulo aliud quàm arbor deſignatur. An non tu Theodorũ Gazam, quẽ tamen in
Themiſtij editione, præ cæteris imitandũ tibi propoſuiſſe fateris, in hoc tamen Pli
nianarum caſtigationum opere carpis, quod nimium linguæ latinæ amplificandæ
ſtudioſus, id genus raphani agreſtis, quod à Græcis ἄπιος uel ἰσχίας appellatur:
quoniam ἄπιος apud illos etiam pirum ſignificat, latine dixerit pirũ? Quid enim
aliud innuere uolebas, niſi nõ eſſe piri apud latinos æque atque græcos τοῦ ἀπίου du-
plex ſignificatũ? Ego uero Theodoro Gazæ in hac parte patrocinari nõ uerebor.

C

Defenditur Theodorus Gaza, quod raphanum agreſtem recte potuerit pirum latine dicere: Reprehenditur autem quod idem raphani genus etiam caricam nominauerit. II.

THeodorum ego puto ἄπιον etiam pro raphano agreſti pirum recte conuertiſſe: quoniam id raphani genus idcirco tale nomen apud Græcos ſortitũ uidetur, quod piri effigiem ſua figura repræſentat: Quare ob eandẽ ſimilitudinem etiam à noſtris commode pirum diceretur. Græci ſanè uel ruſtici, qui eiuſdem raphani uſum, quem & Theophraſtus, & Dioſcorides retulerunt, habent experientia compertum, quod ſcilicet pars eius ſuperior uomitum faciat, inferior uero aluum citat, nunc etiam chamæpidium, id eſt terreſtrẽ pirum uulgò uocare conſueuerunt. Multa tamen alia ſunt, in quibus iudico eundem Theodorum Gazam minus recte latinis uocabulis uſum fuiſſe pro græcis. Nam hoc ipſum (de quo diximus) raphani genus, quoniam non ſolum ἄπιος, ſed etiam ἰσχὰς uocari à quibuſdam in græco Theophraſti codice legitur, idem nomen Theodorus caricam tranſtulit. Sed quamuis ita apud Theophraſtum, cuius de plantis uolumina magna ex parte ſunt deprauata, legatur, neque tu id uerbum in Plinio caſtigaueris,

Lib.6.cap.21 Dioſcorides tamen, cuius liber aliquanto emendatior quàm Theophraſti apud Græcos habetur, nõ iſchada, ſed iſchiada potius alio nomine idem medicamentũ nuncupauit. Qui ſi etiam iſchas (ut apud Theophraſtum & Plinium ſcribitur) diceretur, non poſſe tamen caricæ uocabulum in lingua noſtra aliquam raphani ſpeciem, quæ nullam habeat caricæ ſimilationem, ſignificare, ijſdem rationibus, quas paulò ante de hædera attuli, auſim confirmare.

Error Theodori in centaurij maioris radice, quam fel terræ nominauit, quũ tamen dulcem habeat ſaporem. III

D

SImili errore, atque aliquanto ſanè maiore, Theodorus Gaza centaurium maius fel terræ nominauit: nam quum Theophraſtus libro nono de plantis ſcribat, centaurij radicem ad decem annos reſeruari, ac proculdubio cẽtaurium maius intelligat, cuius radix, non autem folia, quemadmodum contrà minoris folia, non autem radix ad uſum medicinæ adhibeatur: Hanc in utraq; centaurio differentiam non animaduertens Theodorus, ut qui apud Dioſcoridem, Galenũ, & Plinium etiam forte non legerat, centaurij minoris radicem eſſe ſuperuacuam: atq; ideo nullam eſſe ipſam reſeruandi neceſſitatem, ita illum Theophraſti locum eſt interpretatus: Publica uero omnium radicum differentia, quod aliæ plus, aliæ minus temporis durant: hellebori enim uel annis trecentis utilis durat: malum terræ aut quinque, aut ſex: uernilago quadraginta: fel terræ duodecim. Pinguis hæc ſpiſſaq; admodum eſt. Iam uero hic error Theodori manifeſtus apparet, qui ſcribente Theophraſto centaurij maioris radicem pinguem ac ſpiſſam, cuiuſmo-

Dioſcor. lib.3 cap.7 di eam Dioſcorides & Plinius etiam ſcripſerunt, ſicuti minoris tenuem, ac nullius in medicina uſus retulerunt. Ipſe tamen de minori ea ſcribi à Theophraſto

Plinius lib.27. cap.6 putauit, quæ nullo pacto eidem cõueniebant, atq; ideo centaurium fel terræ uocauit: quo ſanè nomine centaurium minus ob eximiam amaritudinẽ conuenientius inſignitur: maius uero tantũ abeſt ut fel terræ dici poſſit, ut multo rectius mel terræ uocaretur: nam eius radix eſſe ſubdulcis à Dioſcoride traditur, & qui eandem norunt, ita eſſe experientia cõprobarũt. Ego ſanè ſcio ipſam ab omnibus ferè medicis ætate noſtra ignorari.

Error Conciliatoris, dicentis centaurium maius fuiſſe ſua ætate incognitũ, cuius tamen radice ſæpe antè in uſu medicinæ fuerat uſus. IIII

Concilia-

A CONciliator quoq; differentia centena, centauriũ maius æuo ſuo incognitum fuiſſe teſtatur, licet millies ipſum (ut arbitror) uiderit, atq; ad opera medicinæ frequenter adhibuerit: quod etiã noſtri temporis medicis frequentiſſime cõtigit. At quî fieri poteſt (aliquis inquiet) ut uel Conciliator, uel eo poſteriores medici id medicamentũ ignorauerint, cuius uſum aliquãdo nouere: nam proculdubio hæc inuicẽ pugnantia uident̃. At ſi mihi more ſophiſtarũ loqui liceat, illud dicere auſim, centauriũ quidem maius à medicis noſci, nõ tamen ab eiſdem noſci centauriũ maius: quemadmodũ eupatoriũ agnoſcunt, nõ tamen agnoſcunt eupatorium, in quo ſanè minus q̃ in cẽtaurio maiore ſunt excuſandi. Nam licet hoc nõ ſolum peregrini, ſed etiã ſit ſoli Itali germen, nõ tamen in multis Italiæ prouenit locis. At eupatorium in pratis, in uiridarijs, in uepribus, in planicie, in montibus paſſim naſcitur, & niſi conniueamus, ubique ferè noſtros incurſat oculos. A Dioſcoride uero ac Plinio eius effigies ita deſcribitur, ut penè ante oculos poni uideatur: hæ quales ſint herbæ, quo nomine à noſtris uulgò uocitantur, conſultò celare conſtitui, ne quod quidam mihi ſuis contra me ſcriptis (ut audio) obiecerunt, qui ſcilicet inter te ac me diſcordiam quæſiuerunt, tuum uidear expectatiſſimum de huiuſmodi rebus præripere uelle tractatum.

Quædam medicis uſu nota, nominibus incognita ſunt.

Error Theodori, thryaliden herbam bibinellam interpretantis, ſcolopendrium autem linguam ceruinam: Et quid ſit thryalis herba antiquis medicis atq; philoſophis, & quo nomine nunc uulgò nuncupetur: Præterea ſcolopendrium non eſſe eam herbam quã nos linguã ceruinã dicimus, ſed potius aliam. V

REdeo ad Theodorũ, qui & thryalidem bibinellam, & ſcolopendriũ linguam ceruinam conuertit, eodem ſcilicet linguæ noſtræ amplificandæ ſtudio B permotus, nõ ſanè improbando, modò rerum proprietas & natura ſeruetur: nam ut de lingua ceruina taceam, quæ nõ eſt Græcis ſcolopendrium, ſed altera potius ab eiſdem hæmionites nominata, illi quidem uiribus proxima, figura aũt plurimum diſtãs: Licet tu in tuis caſtigationibus tam ambas ſimiles ſcripſeris, ut difficile ſit internoſcere: ut inquam de iſta taceam, ob eam ſaltem, quam habet cum ſcolopendrio poteſtatũ ſimilitudinem, thryalis omnino differt ab ea, quam uulgò bibinellam appellamus, eſt enim altera potius quam Græci tum phlomũ, tum etiã thryalida uocant, hoc eſt elychnium: quoniam pro elychnio in lucernis utuntur, Latini uerbaſcum nominant, quidam recentiores taxum barbatum.

Error Theodori, milon arborem taxum interpretantis. VI

PAri errore Theodorus milon arborẽ taxum latine dixit, quũ tamen taxus arbor non milos, ſed ſmilax à Græcis uocetur: De qua quidem ſmilace Theophraſtus tanq̃ arbore differẽte ſeorſum à milo tractauit. Quo etiam in loco Theodorus græcam ſeruauit appellationem, hoc eſt ſmilacem dixit, ubi taxum potuit interpretari: ubi aũt milon ſcribere oportuit, quoniam huic forte arbori nomen lingua latina non dedit, ipſe taxum nominauit.

Error Plinij, milon arborem inter fraxini ſpecies collocantis. VII

QVo tamen in errore magis eſt Theodoro ignoſcendum, quoniam & Plinius noſter, ſimili propinquitate deceptus, milon arborem inter meliæ, id eſt fraxini ſpecies libro decimo ſexto collocauit, quod facile eſt animaduertere, ſiquis quæ de milo arbore lib. tertio Theophraſtus, quæ de uarijs fraxini ſpeciebus ſcripſerit Plinius, diligentius inſpiciat. Vide quot nodi apud Theodorũ male aliquando Theophraſtum interpretantem, & Pliniũ etiam implicantur: qui niſi tu eos doctorum doctiſſimus ſolueris, mihi ſanè uidentur inexplicabiles.

C

Error Theodori chamædaphnem uincamperuincã interpretantis, & aparinen lappam, & ciſthon hæderam: Qui omnes Theodori errores à Plinio habuere occaſionem. VIII

IDem Theodorus chamædaphnem uincamperuincam apud Theophraſtũ interpretatur, quũ tamen chamædaphne alia ſit plãta, cuius deſcriptio apud Dioſcoridem plurimũ à uincaperuinca eſt aliena: cuius etiam uincæperuincæ naturã imaginemq́ꝫ accuratius cõtemplantibus, illa eſſe uidebiť, quæ à Dioſcoride ac Plinio pariter clematidis, atqꝫ daphnoidos, & polygonoidis nominibus deſignatur.

Theodorus inſuper aparinen lappam nominauit, quũ tamen lappæ nomen cõmunius appareat, ac ſicuti per excellentiã perſonatiæ potius grãdes lappas ferenti cõueniat. Hi tamen de uincaperuinca, & lappa Theodori errores ex Plinij autoritate, ita eaſdẽ herbas nũcupantis, habuere occaſionẽ: quemadmodũ & ille haud parui ſané momenti, quo æque ac Plinius Theodorus lib. vi. Theophraſti ciſthũ hæderã transtulit, atqꝫ eodem modo in marẽ diuiſit & fœminã, & florem utriqꝫ roſaceum aſcripſit, in mare purpuram accedente. Idcirco aũt ſuperiora illa in Theodori translatione errata notauimus, ut hoc poſtremum, quod plurimũ meæ opinioni aduerſabatur, exemplo aliorum magis confirmaremus. Iam enim quidam mihi Theophraſtum obijcere moliti ſunt lib. vi. interprete Theodoro Gaza, non aliter q̃ꝫ Pliniũ lib. decimoſeptimo hæderã diuidentẽ, eundemq́ꝫ illi florem deputantẽ: Quæ ſi pro ueris, atqꝫ fideliter ab utroqꝫ autore ſcriptis recipianť, nulla dubitatio relinquetur, ciſthum, id eſt ladam, poſſe etiã ciſſum, id eſt hæderã, ut tibi uideo placere, uocitari: & quæ de ciſtho Theophraſtus cæteriq́ꝫ autores Græci tradiderunt, *eadẽ à Latinis de hædera abſqꝫ ullo errore referri*. Quare quũ in hoc totius cõtrouerſiæ noſtræ cardo uertatur, liceat mihi hunc locũ cum bona abs te uenia impetrata, diligentius examinare: quando & tibi nõ fuit indecorũ ad leuia iſta noſtratia legenda, & iudicio cognoſcenda deſcẽdere. Hactenus quidẽ de ſolo nomine diſputauimus, liceret'ne ciſthũ utranqꝫ, tam eam ſcilicet quæ fert ladanũ, q̃ꝫ alteram ſub qua naſcitur hypociſtis, hæderã latine appellare. Sed eſto hoc uerbũ ciſſos apud Græcos tam de ciſtho altera plãta, q̃ꝫ de uera hædera proferať, ſicuti uox iſta Canis, tam de animali terreſtri, q̃ꝫ etiam de cœleſti ſydere diciť: at queadmodũ neqꝫ canem cœleſtẽ *recte in* marẽ ac fœminã diuiſerimus, neqꝫ utrunqꝫ ſexum habere latrãdi naturã cõceſſerimus: eadem ut puto ratione neqꝫ Plinius hæderã per maris ac fœminæ differentias iure partitur, neqꝫ utriſqꝫ florem roſaceũ cõuenientem aſſignat: quoniam hæc ciſtho, nõ autem ciſſo hæderæ à Theophraſto & Dioſcoride & ab ipſo Plinio lib. xxiiij. tribuuntur. Vt enim omittam illam hæderarũ in marem & fœminã lib. xvi. ab eodem Plinio poſitam diuiſionem, quam forte quiſpiam omnium plané herbarũ, fruticum, ſuffruticũ, atqꝫ arborũ cõmunem eſſe contenderet, quis unq̃ꝫ uidit roſaceum in hæderis florem? Tantíne eſſe debet Plinij, aut Theodori Theophraſtũ interpretantis autoritas, ut illis potius q̃ꝫ oculis noſtris credere debeamus? Magnus ſané philoſophus Ariſtoteles tanti iudicium ſenſuum exiſtimauit, ut ubi iſte adſit, uanum putet quærere rationẽ. Galenus omniũ medicorũ princeps, illos pro inſanis habendos putat, qui quũ ex ſenſibus poſſint habere probationes, eas ex demonſtrationibus petendas cenſent. Auicẽna eiuſdem Galeni, ut de ſeipſo fatetur, interpres, eos qui ſenſibus credere nolint, igne exurendos, aut flagellandos iudicauit, ut dolorem ſentientes, ſenſuũ iudicia uera eſſe perciperẽt. Et recte quidẽ hi uiri doctiſſimi ſunt arbitrati. Cur enim nobis oculos, & reliquorũ ſenſuũ opificia natura cõceſſit, niſi ut ad proſpiciendã inueſtigandamq́ꝫ ueritatẽ proprijs poſſimus niti ſubſidijs? Non debemus profectò ita noſmetipſos deſtituere, ut aliorũ ſemper ueſtigia ſequentes, nihil per noſmetipſos decernamus; Hoc eñ uere eſſet alienis oculis uidere, alienis auribus audire, alienis

Plinius lib. 17. cap. 34. & lib. 24. cap. 10

D

Cap. 10

Senſuum iudicium certiſſimum.

A naribus odorare, aliena ſapere intelligentia, ac nihil nos aliud ꝙ lapides eſſe ſtatue
re, ſi omnia aliorũ aſſertionibus cõmitteremus, nihilq́ à nobiſipſis diſcutiendũ pu
taremus. Quam tamẽ opinionem tum in omnibus alijs quæſtionibus, tum in hac
præſertim de ciſſo & ciſtho debemus abijcere, ubi tanta inter hæderæ florem, ac
roſam ſylueſtrem apparet differentia, ut eiuſdem roſæ cõparatione, hæderæ flos
aliud potius, quàm flos, id eſt lanugo quædam uideatur, qualis in uite, ac moro,
populo, ac plerisq; alijs plantis conſpicitur, quæ ita ab alijs diſcrepant flore, ut ne
flores quidem ullos unquam procreare exiſtimentur. Atq; ut iam ex ijs quæ ſen=
ſu percipi poſſunt, luce clarius oſtendamus, noluiſſe Theophraſtum ciſſum, id eſt
hæderam, ſed ciſthum potius diuidere in marem ac fœminam, ac roſæ ſylueſtri ſi=
milem florem utriq; ſubſcribere, quæ idem autor de hæderæ flore ſcribat libro pri
mo, differentiam plantarũ per flores oſtendens, in medium afferemus. Hæc ſunt,
ut tu optime noſti, Theophraſti, interprete Theodoro Gaza, libro quo diximus,
uerba: Nunc illud exploratũ habemus per omnes partes, plures differentias uario
modo exultare: Nam flores alij lanuginei, ut uitis, mori, hæderæ: Alij foliati, ut
amygdali, mali, piri, pruni. Vt uero etiã euidẽtius quid ſit apud Theophraſtũ flos
lanugineus intelligatᷣ, alia ipſius Theophraſti uerba de eodẽ flore lanugineo ſub=
texentur ex lib. iiij. ubi ita ſcribit: Huic plantago ſimilis cõſtat, niſi quod flores nõ
quemadmodũ illa particulatim ædit, ſed per totam ſpicã tritici modo: ambobus
tamen floſculus lanugineus exit, ſicuti frumento, & reliquis. Item Theophraſtus
de re eadem ita nono uolumine ediſſerit: Quin & floribus differentia tum natura,
tum poſitu data eſt, de quibus ferè in his quæ in uniuerſum digeſſimus ſatis dictũ
exiſtimamus: ſcilicet ꝙd alij lanuginei ut omniũ ferè germinantiũ ſpicã: Alij folijs
B cõſtant, ut leguminũ. Quod ſi quis adhuc etiã qualis ſit flos lanugineus, qualis ue
ei oppoſitus foliatus ignorat, ipſo Theophraſto exẽpla nõ pauca ſuggerente, pri=
mum quidẽ in uite, moro, plantagine, panico, milio: ſecundũ uero in amygdalo,
malo, pruno, & leguminibus cõtempletᷣ, neq; uel minimũ dubitabit, quin roſa ſyl
ueſtris in altero genere florũ, quos Theophr. foliatos appellat, cõprehendatᷣ, lanu
gineis ex aduerſo diſtinctos. Quare hæderæ flos nõ magis roſæ ſylueſtris, ꝙ flori
mori, uitis, plãtaginis, milij, panici ſimilationẽ cõtinebit. Sed quoniã nõnulli ſunt
qui mentis aciem longe clariorẽ, ꝙ corporis iudicant, atq; hebetis obtuſiq; homi=
nis putant omnia ſenſus teſtimonio, nihil aũt probare ratione: age & argumentis
ex media ſumptis philoſophia apertiſſime demonſtremus, nuſquã Theophraſtũ
illam de qua ſuprà diximus in ciſſo, id eſt hædera, ſed ciſtho potius libro ſecundo
feciſſe differentiã: quam tamen eius autoritatẽ aduerſarij cõtra nos adducẽtes nõ
aduerterunt, ſimili alterius Theodori ſcilicet, male Theophraſtũ interpretantis, er=
rore tueri. Illud mihi tecũ nõ minus Platonica, ꝙ Ariſtotelica diſciplina uiro con
ſpicuo primũ cõueniat, nõ paruũ eſſe diuiſionis qua philoſophi utuntᷣ artificium, *Diuiſionis arti*
quod Plato philoſophus excellentiſſimus adeò extollit atq; admiratᷣ, ut qui multa *ficium ſummũ.*
in unum recte collegerit, atq; unũ in plura recte diuidere ſciuerit, eius ueſtigia tan
quã diui cuiuſdã ſectari in dialogo, qui Cratillus inſcribitᷣ, ex perſona Socratis, di=
xerit. Eandem diligentiſſime diuiſionis ſcientiam Ariſtoteles adeò difficilem atq;
operoſam putauit, ut in ſecundo de partibus animalium uoluminis libro, anima=
lium genera in proprias ſpecies diuidere aggreſſus, quemadmodum ei Gale=
nus noſter obiecit, titubanti potius ac dubitanti, quàm aliquid affirmanti, aut
aſſerenti ſimilis uideatur. De hac eadem diuidendi facultate apud latinos Boë=
tius, apud Græcos Andronicus ac Theophraſtus libros accuratiſſime ſcriptos
poſteris reliquerunt. Quis uero ſanæ mentis dubitauerit, quin ea, quæ in eiſdem

C libris diuidendi præcepta traduntur, ipſius artis præceptoribus notiſſima fuerint. Sunt aũt hæc, ut Galenus nõ minor penè philoſophus quàm medicus in præfatione artis curatiuæ ad Glauconẽ expoſuit, ſumma atq; præcipua artificioſæ diuiſionis decreta, ex Platonicæ diſciplinæ theſauris accepta, à primis ſupremisq; eſſe incipiendũ: deinde hæc in alia genera, ſpecies, differentias'ue ſecandũ: atq; hæc ipſa rurſus eodẽ modo partienda, donec tandẽ ad eas peruenerimus ſpecies, quæ amplius diuiſionẽ nõ admittunt. Verũ nũquid hanc diuidendi normã ac regulã obſeruauerit ipſe diuiſionũ magiſter Theophraſtus, uideamus. Si em̃ Plinio & Theodoro Theophraſti ſententiã lib. ſexto interpretantibus, credimus, illa hæderarũ in duo prima diſcrimina, marẽ ſcilicet fœminamq; partitio, à Theophr. lib. iij. eſt omnino prætermiſſa: Quo tamen in loco omnia hæderarũ genera ac ſpecies, uſq; ad ſpecialiſſimas per proprias ſingula differentias partiri ſtatuerat. Deinde lib. vi. ubi nulla erat de hæderis narratio opportuna, ſi Theodor. interpretẽ ſequimur, ponit̃.

Cap.10 Quod quũ Plinio uiſum eſſet abſurdũ, lib. xvij. ubi de om̃ibus hæderarũ generibus agere propoſuerat, ab illa ipſa diuiſione per marẽ ac fœminã cẽſuit inchoandum, cuius alibi meminiſſe, ac nõ ubi præcipua foret tractatio de hæderis, magnã eſſe erroris partẽ exiſtimauit. Nemo uero illud obijcere audeat, has maris ac fœminæ differentias eo in libro, in q̃ de hæderis ſcribere accuratius inſtituerat Theophraſt. ab ipſo tanq; inutiles fuiſſe neglectas, quũ eaſdẽ differẽtias, ubi haberi poſſunt, uel ſolas, uel maximas in ſylueſtriũ plantarũ genere, qualẽ eſſe hæderã cõſtat, primas aſſumi oportere, *primo ſui de plãtis libro* uoluminis idem autor affirmet. *Sicuti uero omnia hæderarũ* genera ſeu ſpecies, ſub *uno cõmuni* genere, q̃d hædera appellat̃, cõtinentur: ita & hæderæ genus ad aliud genus ſuperius refert̃, quod

D frutex nuncupat̃, quodq; ab ipſo Theophraſto, qui omneis plãtas quatuor diſtinguit generibus, arborũ, fruticũ, ſuffruticum, atq; herbarũ, ab alijs tribus ponit̃ natura diſtinctũ. Liquet aũt Theophraſtũ lib. vi. non de fruticibus, ſed de ſuffruticibus potius herbisq; tractare: hæc enim ab ipſo in eiuſdem libri exordio ſcribunt̃: De arboribus dictũ iam eſt, nunc de ſuffruticibus & herbis doceamus. Cõſequitur: Et ſi qua in hiſce alia genera cõprehendunt̃, illa quoq; annotemus oportet, ut fruges: nam hæ quoq; *inter* herbas deputari deſiderãt. Sed primũ uerba de ſuffruticibus faciamus. Demum Theophraſtus eo q̃ promiſerat ordine proſequẽs, ita de ſuffruticibus loquit̃: Sunt aũt eorũ genera quãplura ſummis differentijs diſcreta: ciſthos, uel ut Theodorus interpretat̃, hædera, melotrũ, rubea, caſſia, origanũ, ſatureia, lens, ſaluia, marrubiũ, policaria, apiaſtrũ, cæteraq; huiuſmodi, atq; etiã quæ minus ſimilia ſunt, ſcilicet quæ ferulacea, & neruicaulia cõſtent: fœnicleũ, equifœnicleum, ferulago, ferulaq;, herba muralis, ſiue muricidacea à quibuſdã uocata, cæteraq; ſimilia. Hæc enim omnia, atq; in totũ ferulaceũ ſuffruticum naturæ addixeris. Genera uero atq; diſcrimina ſingulis hiſce indicamentis habentur, alijs euidentiora, alijs ocultiora. Ciſthi nanq;, uel ſecundũ interpretem hæderæ, duo genera, maſculina ac fœminina, quoniã altera maius, durius, pinguiusq; foliũ habet, floremq; ad purpurã inclinatũ, ambabus tamen flores roſis ſylueſtribus proximi, uerum minores, & ſine odore. Quũ igitur Theophr. & in ipſo protinus ſexti lib. principio dixerit, antea ſe egiſſe de fruticibus, iam de ſuffruticib. atq; herbis ſpondeat tractaturũ: primoq; in loco de ſuffruticibus, in qua priori tractatione, hæderã uel potius ciſthũ, ne errorẽ interpretis incurramus, melotrũ, rubeã, ac cætera quæ ſequuntur naturæ ſuffruticũ cenſeat adſcribenda, quis dubitauerit hoc ipſo in loco libri ſexti, nullã de hædera facere uoluiſſe mentionẽ, quã ſuperioribus libris fruticum generi addixerat, de qua præterea lib. iij. arborũ, ac fruticũ tractatione abun

de diſſe-

A de diſſeruerat. Neq; uero quiſpiã ex eo decipiat̃, ut quoniã hæc frutex atq; ſuffru-
tex, apud latinos uocabula una ſyllaba tantũ differunt, minimã quoq; exiſtimet in
rebus ipſis differentiã: quoniã eadem genera apud Græcos ſunt tam uocabulo, ꝙ
etiam natura diuerſa. Alterũ enim θάμνον, alterũ φρύγανον idem Græci uocãt: quæ
duo uerba quum nõ poſſet Theodorus cõmodius exprimere, fruticem atq; ſuffru
ticem tranſtulit. Quare niſi uelimus Theophraſtũ ſummũ philoſophũ, qui nõ mo
do de naturis rerũ, ſed de dialectica, & diuidendi ratione atq; doctrina libros orna
tius ac copioſius, ꝙ eius præceptor Ariſtoteles, multorũ iudicio conſcripſit, tam
pueriliter aberraſſe, ut hæderã aliquando in fruticũ, aliquando in ſuffruticũ gene-
re collocaret: ut in ea quã fecerat lib. iij. hæderarũ dictione, ſuæ doctrinæ præcepta
negligeret, ac more quoq; (ut Plato inquit) inepti, duo ſtatim prima genera præ-
termittens, quodãmodo mẽbra diſrumperet: ut hæderã aliquando in fruticũ, ali-
quando in ſuffruticũ genere collocaret: ut ſibijpſi pugnantia ſcriberet atq; cõtra-
ria, hæderæ florẽ nunc lanugineũ, nunc foliatũ aſſerendo: ut deniq; ea quæ omni-
no ſenſui aduerſant̃ in ea hiſtoria, in qua pleraq; uiſu magis, ꝙ ratiõe dijudicari fa
tetur, affirmaret. Illud potius exiſtimare debemus, Theodorũ Gazã unà cum Pli-
nio, qui Theophraſti lib. vi. forte ciſſum pro ciſtho ſcriptũ inueniſſent, unius literu
læ immutatione fuiſſe deceptos, ideoq; illa hæderæ tribuiſſe, quæ Theophraſtus
de ſuffrutice longe ab hædera differẽte tradiderat. Quo quidẽ errore, quũ Pliniũ
lib. xvi. lapſum manifeſtiſſime uideamus, quid eſt q̊d dubitemus ipſum etiam lib.
xij. itidem fuiſſe (ut tuo utar uocabulo ſæpius de hoc autore prolato) hallucinatũ:
quãdoquidẽ ex Græci codicis mendo, ita hic ſicuti in praſſo & praſio, eadẽ erran-
di dabatur occaſio. Equidẽ Theodori Gazæ in Theophraſti translatione nõ raro
B aberrãti, ueniã puto impertiendã: quoniã ut in præfatione ſui operis ipſe cõque-
ritur, unicũ tantũ, eundemq; mẽdoſum codicẽ habuit, niſi quod oportuit diligen-
tem interpretẽ, rerũ naturã potius ſpectare, ꝙ uerba. Qua diligentia ſi Plinius etiã
uſus fuiſſet, neq; tibi tot in eius libris proprias hallucinationes caſtigãdi, neq; mihi
tam multos errores notandi neceſſitas foret adiuncta. Quoniã uero in hoc de ciſ-
ſo & ciſtho errato, quod erat tam Theodoro Gazæ, ꝙ etiã Plinio cõmune, longior
fortaſſe fui, ꝙ cuiquã neceſſariũ uideret̃: reliqua demum, quæ circa Pliniũ tantũ
diſputant̃, atq; aduerſus nos, pro eodẽ Plinio abs te fuere defenſa, pro noſtra tuen
da ſententia, quam breuiſſima oratione poterimus, confutare tentabimus.

Error Plinij de chamædaphne confirmatur.

IN chamædaphne lib. xv. ueterẽ lectionẽ diſtinctiorẽ putas, ſi ita ſcribat̃: Eſt & Cap. 30
chamædaphne ſylueſtris frutex, & Alexandrina, ut duo genera intelligant̃. Al
terum chamædaphne, quã latini laureolã (ut tu inquis) appellant, quum tamen ea
quæ hodie laureola latine dicit̃, nõ ſit chamædaphne, ſed daphnoides potius, ſta-
tim poſtea à Plinio deſcripta. Alterũ laurus Alexandrina, ex Plinio, Galeno, Dio
ſcor. Tu quidẽ Pliniũ hoc pacto excuſas, ne uideat̃ chamædaphnẽ uarijs in locis,
uarie deſignaſſe, quũ hoc in loco, libro ſcilicet. xv. laurũ Alexandrinam tantum-
modo pinxerit, ſicuti lib. xxiiij. chamædaphnẽ. Sed duo remanent in Plinio ſcru-
puli haudquaq; diſſimulandi. Cur quũ Plinius cætera lauri genera eodẽ libri. xv.
loco deſcripſerit, ſolam chamædaphnẽ indeſcriptã reliquerit. Cur quũ alterũ ge-
nus nõ Alexandrina ſimpliciter, ſed laurus Alexandrina à Theophraſto, Dioſco-
ride, atq; Galeno, ab omnibus deniq; græcis autoribus uocitetur, Plinius propria
appellatione prætermiſſa, ſumptũ à loco uel perſona cognomen tantummodo
poſuit: uel quũ poſtea ſubiunxit, alij daphnen uocant, propriũ nomen contra na

C turam poſtpoſuit, quũ tamen uera huius fruticis appellatio non ſit, neq; daphne
ſeorſum, neq; Alexandrina, ſed hoc totũ ut diximus, daphne Alexandrina.

Error Plinij de adarce autorum ſententijs confirmatur.

IN adarce falli eos putas qui uerbum paluſtris recto caſu, non aũt paterno ca-
piendum putant, atq; ideo credidere non de ſalſilagine calamis adhærente, ſub
adarces uocabulo à Plinio agi, ſed potius de paluſtri calamo adarce nominato: Vn
de temere factũ putas Plinio negociũ. At cum index capitis trigeſimiſecundi, li-
bro decimoſexto, agi de calamis atq; fruticibus, nõ medicinis, ea parte demonſtra
ret: quũ ipſe præterea continens ſermo de diuerſis harundinũ ſpeciebus, quibus
adarce adnumerat̃, cuiuis facile perſuadeat Pliniũ eo in loco putaſſe adarcen non
eſſe ſalſilaginẽ, ſed paluſtrẽ calamũ in Italia naſcentẽ, nemo negocium Plinio, niſi
ipſe metipſi faceſſit. Quid e͞m ſibi uult illa repetitio? Eſt enim obliqua harũdo nõ
in excelſitatẽ naſcens, ſed iuxta terram fruticis modo ſe ſpargens: ſuauiſſima in te-
neritate animalibus eſt, & in Italia naſcens adarce paluſtris ſub ipſa coma utilis
dentibus, quoniã uis eadẽ eſt quæ ſinapi. Quid inquã uerbũ eſt, bis poſitũ à Plinio
inſinuat, niſi ita eſſe adarcen ex harundinũ genere, ſicuti obliquã harundinẽ à qui-
buſdam uocatã elegiam? Si etiã uerbũ paluſtris paterno caſu capiat̃, aſpera nimis,
atq; auribus abſona fiet Pliniana locutio. Quod ſi præterea uerbũ harũdinis ut ne
ceſſariũ fore uidetur, ſupplendũ ſit, præciſa quodãmodo, atq; defecta oratio uide-
bitur. Cur uero ea ſalſilago naſci *in Italia* à Plinio dicat̃, quũ in Galatia, nõ aũt in Ita
lia gigni illam Dioſcorides ſcribat: ut mirũ uideri poſſit, te qui uelis Pliniũ de eadẽ
loqui ſalſilagine, de qua Dioſcorides uerbũ illud Italia, nõ caſtigaſſe, ac loco eius
D Galatia non poſuiſſe: cur etiã hæc medicina ſub ipſa coma tantũ utilis dentibus à
Plinio iudicet̃, quã Dioſcorides, Galenus ac Paulus, in omni parte calamorũ qui-
bus hæret, quãuis ad alios uſus, ꝙ dentium, probauerũt. Nam & Plinius ipſe lib.
Cap.10 xxxij. ubi adarcen, quid ſit nõ aliter ꝙ prædicti autores exponit, naſci illam circa
harũdines tenues, nulla facta de loco ſub coma mẽtione, ſimpliciter protulit: neq;
in paludibus, ſed ubi ſpuma aquæ dulcis, ac marinæ ſe miſcent: quod maximũ eſt
argumentũ, hic quidẽ lib. ſcilicet xxxij. de adarce ſalſilagine fuiſſe locutũ: lib. uero
xvi. de altera quã eſſe harũdinis ſpeciẽ falſa ſibi opinione perſuaſerit, de qua etiam
Cap.22 intellexit lib. xx. ubi ita ſcripſit: Sinapis naturã habere tradit̃ adarca, inter ſyluas ta
cta, cortice pleniore, ſub ipſa coma naſcẽs. Ita enim ego hunc locũ puto legendũ,
paucioribus ſyllabis quàm in tua caſtigatione mutatis. Nam & id uerbum plenio
re, ſi ita iaceat, eandem ſententiã exprimit, quam ſuprà libro decimoſexto poſue-
rat, efficaciorẽ ſcilicet eſſe dentibus adarcen ſub ipſa coma. Vel poſſumus ex uno
uerbo duo facere, atq; ita legere: Cortice plane ori ſub ipſa coma naſcens. Quaſi
eam naſci ad utilitatẽ oris, cuius dentes ſunt nõ minima pars, uelit inſinuare, quod
pariter his quæ lib. xvi. de eiuſdẽ medicinæ ad dentes uſu teſtatus fuerat, mire con
ueniet. Illud quoq; pro noſtra facit ſententia, quod Plinius nuſquã adarcen eſſe ſal
ſilaginem, niſi lib. xxxij. monſtrauit, ubi eam calamachnen nominauit, quãuis ui-
tio codicis id uerbũ corruptũ ſit in calamochnũ, quo etiam in loco eoſdem illi ſub-
ſcribit effectus, quos medici ueteres ſalſilagini tribuunt, alios ab illis quos lib. xvi.
in adarce retulerat. Neq; uero hoc poſtremo libro quicquam meminit ſe in præce
dentibus de eadem adarce ſcripſiſſe, ſicuti libro uigeſimo, quũ de ipſa uerba face-
ret, eandem ſe inter ſyluas tetigiſſe, teſtandũ exiſtimauit. Hæc enim omnia mani-
feſtiſſime probant Plinium uarijs in locis, uaria de adarce ſenſiſſe, quam aliquan-
do calami ſpeciem, aliquando ſalſilaginem calamis inhærentem ſignificat.

Erroris Plinij de æra & ægilope confirmatio.

A IN æra ac ægilope neſcio an magis accuſandus ſit Plinius, qui in rebus adeò uul
gatis, quibus nomina latina non deerant, græcis utendũ cenſuerit: An potius,
quoniã de eiſdem herbis græca appellatione monſtratis, illa affirmauerit, quæ ſen
ſus falſa eſſe deprehendit. Tu uero de æra hoc pacto pro Plinio reſpondes, quod
quum Græci traderent lolium ſtrangulare circũligando ſe triticum, neq; id in Ita-
lia magnopere foret cõpertum, tutius eſſe cogitauit græca uti uoce, quàm latina,
æram id dicendo, non lolium. Laudarem Plinij conſilium, qui Græcorum menda
cia, ſi qui forte fuiſſent, qui tam inſigniter mentiri uoluiſſent, ut ſcriberent loliũ cir
cumligando ſe, triticum enecare, rem neq; in Græcia, neq; in Italia cõpertam, ſub
græcæ uocis obſcuritate occultare ſtuduiſſet: niſi æra uocabulũ adeò eſſet in eo-
rundem Græcorũ lingua uſitatum, ut eius ſignificatus neminem lateat, qui uel pa
rum græcas literas deguſtauit. Vt tamen Græcos autores, uiros ſanè doctiſſimos,
qui de plantis ſcripſerũt, atq; inter cæteros Theophraſtũ, quem præcipue de agri-
cultura ſcribens Plinius imitatur, tanti erroris ſuſpicione liberemus: hic nuſquam
de æra ſeu lolio ſcripſit, quod triticum circumligando ſe enecet, ſed ſolum auferen
do alimentum, quoniam tritico adnaſcitur. Hæc enim ſunt eiuſdem Theophraſti
uerba libro quinto, de cauſis plantarũ: Quippe orobanche uocata, eruum enecat
amplexu compreſſuq; ſuo, & linodorum fœnumgræcum interimit protinus radi
ci adnaſcens, & alia cladem alijs inferũt, ut quæ cum ſingulis frugibus ſimul pro-
ueniunt, ceu loliũ atq; auena tritico atq; hordeo, & lappa lenti, & alia alijs: Omnia
tamen idcirco interimũt, quia pabulum tollunt. Ex his Theophraſti uerbis, quo-
rum magna ex parte ſententiam Plinius libro decimooctauo, ubi agit de uitijs fru *Cap. 17*
B gum, ſtuduit exprimere, facile oſtenditur Pliniani erroris in æra ac ægilope origo:
quia enim paulò ſupra Theophraſtus fecerat de orobanche mentionẽ, quæ ample
xu ſuo eruum ſtrangulat (inde enim illi apud Græcos nomẽ) exiſtimauit eandem
eſſe æræ & ægilopi, quorum alterũ lolium, alterum auenam Theodorus cõuertit,
interimendi rationẽ. Atq; ideo poſt factam de orobanche mentionẽ quæ circum-
ligando ſe eruum enecat, poſtea Plinius ſubiunxit, triticum ſimili modo æra, hor-
deum, feſtuca, quæ nominatur ægilops, quũ tamen Theophraſtũ, quem ut uidere
eſt, de eiſdem rebus Plinius ſcribẽs, quantũ potuit ſtuduit imitari: quũ Theophra
ſtus, inquam, licet omnia de quibus eo diſſerit loco, idcirco uicinas herbas ſcribat
interimere, cauſa illa generali, quod pabulum tollunt: uarijs tamen hoc illa modis
facere doceat. Nam orobanchen quidem quia eruum amplexatur & comprimit:
linodorũ uero, quia fœnugræci radici adnaſcitur: lolium autem atq; auenam, quia
cum tritico atq; hordeo proueniũt, ceu aparinen (quam neſcio an recte Theodo-
rus lappam interpretatũ) cum lente. Nullam uero ex illis tribus habere ſe uincien
di ac circumligandi naturã, quicũq; eas nouerit, minime dubitauerit, niſi quod de
aparine forte poſſit cõcedi, quã Galenus libro primo de alimẽtis ita ſe lentibus cir
cũplicantem, neq; aliter angentẽ ac ſtrangulantẽ, q̃ oronbanchen eruũ deſcribit.

Erroris Plinij de ægilope, ex Theophraſto probatio.

CVr ægilopen potius, quàm auenam eodem in loco dixerit Plinius, eam ratio *Lib. 18. cap. 17*
nem affers, quod quum Græci duo auenæ genera facerent, bromum ſcilicet
& ægilopen, hoc uero diſcrimen nemo reddidiſſet in Italia, ob id Plinius libro de-
cimooctauo quum auenam inter uitia frumenti collocaſſet, paulò poſt de feſtuca
quæ uocatur ægilops ediſſerit: non quod neſciret auenæ id eſſe quoddam genus,
ut nonnullos cauillari inquis, me ſcilicet innuens, quem licet aperte non nomines,

C his tamẽ qui meum libellum legerint facile das agnoſcendũ:ſed quod alterũ quoq; faſtigiũ celebrari nouiſſet, bromos nomine. Hæc tu pro Plinio. Ego uero ut cauilli crimẽ, cuius me notaſti, deprecer apud te, cui magis uelim meos mores probari q̃ doctrinã, nuſq; Plinium per calumniam reprehendi, quod neſcierit ægilopen eſſe quoddã auenæ genus:ſed ob id tantũ inceſſui, quod eodẽ capite modo græca, modo latina uoce in eodẽ auenæ genere uti uoluerit. Nam quod ſcribit Plinius libro decimooctauo auenam eſſe frumenti uitium, & hordeum in eam degenerare, hoc idem Theophraſtus libro ſexto de plantis, & Galenus lib. ſecũdo de alimentis, de ægilope etiam teſtantur. Quod uero etiam paulò poſt Plinius ait, ab ægilope hordeum necari, idipſum Theophraſtus libro quinto de cauſis plantarũ, licet alio modo quàm Plinius, ægilopi tribuit. Alterũ quoq; faſtigium Plinius, ſi nõ eodem capite, ſaltem libro, aliquando bromũ, aliquando auenam nominauit, ut inexplicabilis ratio uideatur, cur Plinius in eiſdem generibus nunc græcam, nunc latinam proferat uocem. Bromũ ex oriente aduectam, libri decimioctaui capite decimo Plinius refert:ſed eandem bromũ eiuſdem libri capite ſeptimo, antea auenam fuerat interpretatus, ibi ea ſcribit: Tunicæ frumento plures. Hordeũ maxime nudũ, & alica, ſed præcipue auena. Calamus altior frumẽto, quàm hordeo, ariſta mordacior hordeo. Hæc ferè omnia ſunt ex Theophraſti libro octauo, quãuis corrupte pleraq; tranſlata: nam Theophraſti de eiſdem rebus ſcribentis uerba ſunt iſta: Ἅμα δὲ ὁ μὲν γῦ χιτῶσιν πολλοῖς, ἡ δὲ γυμνὸν, μάλιστα γὰρ δὴ γυμνοσπέρματον ἡ κριθὴ, πολύλοβον δὲ ἡ τίφη, καὶ ἡ ὀλύρα καὶ πάντα τοιαῦτα, καὶ μάλιστα πάντων, ὡς εἰπεῖν, ὁ βρόμος. ἔστι δὲ καὶ ὑψηλότερον ὁ κάλαμος τοῦ πυροῦ ἢ τῆς κριθῆς, καὶ τὸν στάχυν ἀπηρτημένον ἔχει τοῦ φύλλου ὁ πυρὸς, ἥδιον δὲ τὸ ἄχυρον τοῦ κριθίνου τὸ πύρινον. hoc eſt, ut Theodorus interpretat̃: Ad hæc triticum tunicis
D integit̃ multis, hordeũ nudum cõſiſtit, id enim omniũ maxime caret tegmento. Tipha quoq; & ſiligo, & omnia huiuſmodi multiplici folio includunt̃: Aſt omniũ maxime (ut ita loquar) auenã natura operuit: quinetiã culmus altior tritico q̃ hordeo eſt: ſpica plus diſcreta à folijs emicat: palea quoq; plus ſuauior quæ ex tritico q̃ hordeo. Si quis cõferat Plinij uerba ſuprà poſita his, quæ de libro octauo Theophraſti ſubiũximus, nõ puto dubitabit, quin Plinius ſicuti tunicas frumento plures, cõtrà hordeũ maxime nudũ, ad Theophraſti ſcripſit imitationẽ, ita etiã in cæteris ſequendo Theophraſtũ βρόμον πολύλοβον, id eſt auenam maxime opertam (ueluti interpretatur Theodorus) dicere uoluerit. Cur uero ſenſu contrario maxime nudam ſcripſerit, non magis ſcirem reddere rationẽ, q̃ cur idem Plinius ægilopen circũligando ſe hordeũ dixerit interimere, quum nulla auenæ ſpecies quæ id faciat agnoſcatur, ſicuti neq; lolij: quod tuam alterã in æra deſtruit defenſionem, ideo ſcilicet Plinium æram dixiſſe nõ lolium, quare ipſi plus lolij ſpeciem, quàm loliũ ſignificare uideatur. Nam æque ignoratur ubi terrarũ talis lolij ſpecies oriatur, quæ circumligando ſe triticũ enecet. Sed cur Plinius in his adeò apertis erroribus tam operoſe defendit̃ abs te præſertim qui ſcias hoc ipſo in loco, ubi Plinius æræ atq; ægilopis naturam peruertit, in tantũ fuiſſe hallucinatũ, ut teramnum, & ateramnũ, quæ duo uocabula coctile atq; incoctile leguminũ affectus pleriſq; in locis apud Theophraſtum ſignificãt, ipſe pro herbis noxijs acceperit: quarũ altera ateramnos ſcilicet circa Philippos in pingui ſolo interimit fabam, teramnos uero in macro, quum quidã uentus afflauerit: quem quidẽ adeò craſſum Plinij errorẽ neſciens aliter excuſare, locũ eſſe uitio codicis decurtatũ ſuſpicaris, qui etiam libro nono capite decimoſexto mirari te dicas, Plinium eoſdem piſces modo græce, modo latine nuncupare. Quod & in rebus alijs ueluti in herbis Plinium plerunq; facere non diffiteris, nihil teſtantem eædem'ne ſint, an diuerſæ. Si hoc idem in alijs genus erroris Plinius ad-

miſit,

A miſit, cur nõ etiam in æra, ac lolio, ægilope, & auena potuit admittere? Vel ſi in hoc Plinius non errauit, cur tibi dedit in alijs ſimilibus de ſe admirandi occaſionem?

Plinius erroris de glaſto & iſatide reus conuincitur.

SI ubi de iſatide inter lactucas ſponte naſcentes libro uigeſimo ſcribitur, pro ſylꝰuatico glaſtum, ut tu id uerbum caſtigandum opinaris, legatur, non adeò nos elidemur, qui Plinium hoc in loco indiligentiæ accuſauimus, quantũ Plinij lectio quodammodo uiolabitur: quoniam à ſyluatico ad glaſtum longinquus eſt tranſitus. Quare uel nihil immutandum eſt, ſicuti uideri in manu ſcriptis codicibus affeꝛris: aut ſi glaſtum loco uerbi ſyluaticum, quamuis uiolenter intrudatur, iure Plinium à nobis fuiſſe reprehenſum, niſi hæc caſtigatio adhiberetur, iudicaſti. Quantum uero rectius totus iſte locus in Plinio emendabitur, ſi ita legatur: Alterum eſt genus, quod græci iſatim uocãt. Vbi uerbum Eſopus, quod neq; græcum eſt, neque latinum, ſi pro aliquo lactucæ genere accipiaꝛ, tuam ſubterfugiſſe cenſuram, non parum ſumus admirati. Tertium eſt genus in ſyluis naſcens, ſyluestrem iſatim uocant. Hic enim diligenter aduertiſti ex manu ſcriptis codicibus, niſi ita legatur, locum fore defectum. Erit igitur ſecundum lactucæ ſponte in aruis naſcentis genus non eſopus, ſed iſatis ſimpliciter appellata: tertium quod in ſyluis gignitur ſylueſtris iſatis. Quartum uero genus quo infectores lanarum utuntur, nõ ſylꝛuatica iſatis, hæc enim eſt ſecundo generi adiuncta differentia, ſed potius ſatiua dici debet. Differt autem hoc quartum genus à ſecundo: quoniam iſtud ſeritur, illud in aruis ſponte naſciꝛ. Si itaq; glaſtum, ut rationabilius apparet, nullo modo interponatur, iam nulla dubitatio relinquetur, ita in hac herba ſicuti in plerifq; alijs faꝛmiliarem ſibi errorem Plinium incurriſſe, quando eam ſub uarijs nominibus qua-

B ſi eſſent duæ, non una, in locis adeò diſtantibus deſignauit. Pari enim incuria atriplicem holus ſatiuum, atq; etiam ſponte naſcens, modo latina modo græca appellatione, tanquam herbas differentes enarrauit. Vnde etiam illud eſt conſecutum, ut effectus aliquando contrarios utriq; ſub ſcripſerit. De atriplice ſiquidem atque eius proprietatibus, quũ libro uigeſimo diſſeruiſſet, eamq; ex autoritate Pythagoræ morbos regios, & pallorem facere tradidiſſet, mox de eadem ſub chryſolachani uocabulo libro uigeſimoſeptimo ſcripſit fuiſſe aliquos qui traderent, illam alligatam regium morbum habentibus, ita ut ſpectari poſſet ſanare id malum. Quem etiam effectũ, de ſemine ſi bibatur cum melicrato, autor grauiſſimus Dioſcorides, & pleriq; alij medici teſtificantur. Eſſe uero eandem herbam à Romanis atriplicem, à græcis autem chryſolachanum nominatam tibi probare ſuperſedemus, ne id agentes Græcorũ prouerbio ſubijciamur, Sus Mineruam: Aliter enim alijs qui auſi ſunt ſupra calceum aſcendere: aliter tibi Hermolaë eruditiſſime, nõ ſolum magnarum, ſed etiam minutiſſimarum rerum ſcientia prædito, ſcribendum iudicauimus. Tibi inquam, qui Plinium in uerbi praſion ambiguitate, ſepe hallucinantem notauiſti, quæ forte hallucinatio cauſa fuit, ut de ballote libro uigeſimoſeptimo ſcriberet, quam Plinius libro uigeſimo ſub marrubij nigri nomine notificauerat. Taceo mille alios huius generis apud Pliniũ errores, ne multa quæ tu in tuis caſtigationibus lectores commonuiſti, nunc te uelle docere uideamur.

(margin: Cap. 20 — Cap. 8 — Cap. 8 — Cap. 22)

Plinij error de perſonatia ac perſolata adſtruitur.

EGo Plinium in meo libello notandum putaui, quod libro uigeſimoquinto, eodem capite bis perſonatiam deſcripſit, quam ſicuti Græci, utroque in loco arcion nominauit, altero tamen perſonatiam, altero perſolatã, ut tibi uideo placere

C dici latine inſinuauit. Quam diſtinctionem nominum à Plinio cognitam, ais à quibuſdam nõ fuiſſe perſpectam, ob eam ut puto rationem, quod ego libro uigeſimo quinto, altero in loco, ubi de arcio fit mentio, pro perſolata perſonatiam ſcribendum putaui. Sed quum tu quoq; fatearis perſolatæ uocabulum à perſola eſſe deductum, quod nomen apud Latinos, teſte Placidio grammatico, qui de Plautinis nominibus ſcripſit, perſonam ſignificat, ſiue perſonatiam, ſiue perſolatam altero in loco legeris, nihilo magis ab errore Plinius eximitur, qui bis eandem herbam modo ſub perſonatiæ, modo ſub perſolatæ uocabulo, eodem etiam capite pinxit, Sed tu forte non adeò Plinium defendere quantum me accuſare uoluiſti, qui Placidium grammaticum non uiderim. Ego uero id crimen in homine nulli rei minus quàm uerborum ſtudio incumbente, non multum puto inexpiabile, ſed una aquæ guttula ablui expurgariq; poſſe. Illud aliquanto difficilius in Plinio excuſari quæat, quod ex tantilla nominũ uarietate, rem diuerſificari, hoc eſt aliam eſſe herbã perſolatam aliam perſonatiam iudicauit.

Placidius grãmaticus.

Erroris Pliniani de echio atq; alcibio probatio.

Cap. 5 NOn reprehenderemus Pliniũ ſcribentem libro uigeſimoſeptimo, ſe qualis eſſet alcibiũ apud autores ſcriptum nõ reperiſſe, niſi ipſe Plinius libro uige-
Cap. 9 ſimoquinto, eandem alcibium ſub echios nomine eodem quo Dioſcorides modo pinxiſſet, adeò ut Plinius putaſſe uideatur, aliam eſſe echin ab alcibio, quam tamẽ non differre in noſtro libello probaui: quoniã eoſdem effectus tam de echi, quàm de alcibio, & *Plinius ipſe*, & *cæteri* autores prodiderũt, qui etiam autores non ſeorſim de echi, ſeorſim uero de alcibio, quemadmodum Plinius, ſed de echio tantum,
D quam alio nomine uocari alcibiadium teſtantur, tractauere. Quum uero tibi uideatur ea quæ dicatur echios, atq; alcibiadium diuerſam eſſe ab altera, quam Nicander echin atq; alcibium appellat, ego me fateor hanc apud Nicandrum diſtinctionem non agnoſcere. Illud ſatis habeo exploratum, in libro Dioſcoridis uel Pauli nullam huiuſmodi nominũ, ac multo minus rerum differentiã deprehendi: quandoquidem de echio atq; alcibiadio ſolum agentes, non alias illi uires aſcribunt, q̃ echi atque alcibio Nicander. Vt uero proximius ſit non differre, ſiue echis, ſiue echios, ſiue alcibium, ſiue alcibiadium eadem herba à diuerſis autoribus nominetur, quemadmodum qui eam alcubiacum, non autem alcibiadiũ uocant, rem planè eandem non diuerſam intelligunt.

Error Plinij de heliotropio, & Dioſcorides reſtituitur.

Lib. 20. ca. 15 VBi de heliotropio ſcribit Plinius, ais quibuſdam uideri eundem autorem heliotropium cum cichorio confundere: quoniam & heliotropium cæruleo flore deſcribat, & cibo gratam eſſe dicat, quæ duo cichorio conueniant. Ego uero & alia adiũxi, quæ de heliotropio ſcribit Plinius, cichorio pariter cõgruentia, ut quod ſemipedalem altitudinem non excedat, & non niſi pingui cultóque ſolo naſcatur: quæ omnes notæ aggregatæ cichoriũ manifeſte deſignant. Tu uero priores duas ita refutas, quod nihil impedit ueſcendo eſſe tam heliotropium quàm cichorium: neque cõſtat in Dioſcoride λευκὸν ἄνθος, id eſt candidum, an γλαυκὸν, id eſt cæruleum, ſcribere oportuerit. At ut ad utrunq; reſpondeã, & de cichorij radice quod eſui ſit, & de flore quod cæruleus ſit, ſenſu atq; experientia probatur, quæ de heliotropio non audes affirmare: quando etiam in dubium reuocas, qualis heliotropij
Lib. 4. ca. 182 flos à Dioſcoride deſcribatur, cæruleus an candidus. Ego aũt illud certe ſcio, multos quos uidi, & quidem antiquos Dioſcoridis codices, λευκὸν, nõ autem γλαυκὸν

ſcriptum

A ſcriptum habere, & niſi mea me fallit opinio, puto te eandẽ ſcripturã in tua tranſ-
latione ſecuturum.

Error Plinij de laſine.

QVoſdam ais uerbum laſinen corruptũ eſſe neſcientes, Pliniũ culpare, quaſi
hanc herbã libro uigeſimoquarto inutiliter repetierit, laginem uocando, nõ Cap.15
laſinem. Tu uero pro laſine iaſionem cenſes legendum ex Theophraſto tam libro
Plinij uiceſimoprimo, quàm etiam uigeſimoſecundo: atq; ideo aliam ſtatuis à lagi- Cap.22
ne, de qua idem Plinius agit libro uigeſimoquarto. Demum ut meæ modeſtiæ con
ſulam, mihi putas recantandum: quoniam non ſit tanta inter laginem atque iaſio-
nem affinitas, quantam tibi uiſus ſum exiſtimare: Quaſi uero ego in noſtro libro
tenuem tantũ uocis ſonum ſecutus, ac non multo magis naturæ proprietates, ean
dem eſſe cum laſine laginem apud Plinium iudicauerim. Quoniam quæ de laſine
libro uigeſimoſecũdo ſcripſerat Plinius, eadem ferè in lagine libro uigeſimoquar
to repetijt, ut quod phthiſicos iuuet, quod lactis ubertatem faciat, quod infantibus
illita capillum alat, quod in cibis placeat, quod uentrem ſtimulet. Sed uide quan-
tum mihi contulerit, cum te homine doctiſſimo, de huiuſmodi rebus diſputatio.
Ea enim quam tu adduxiſti, autoritas Theophraſti longe me fecit ad ea, quæ pri-
dem ſcripſeram confirmanda audentiorem, nedum mouerit ad recantandum: ni-
ſi recantare pro eandem repetere cantilenam, accipiatur. Suſpicari me in meo li-
bro ſcripſi, quod utrobiq; & libro ſcilicet uigeſimoſecũdo, & libro uigeſimoquar
to, pro laſine, uel lagine, & helxine, & euſine legi deberet. Adeò nõ neſciui, quod
tu mihi obijcis, uerbum laſinem eſſe corruptum, ut etiam quo pacto caſtigandum
eſſet, admonuerim. Cuius caſtigationis illa ratio fuit, quoniam Plinius eodem li-
B bro ſcilicet uigeſimoquarto, non modò laginem, ſed etiam echitem, & tenue ſcam
moniũ eandem herbam à quibuſdam uocari teſtaretur. Ego uero nõ agnoſcerem
plantam, quæ proprie tenue ſcammoniũ dici poſſet, præter illam quã Dioſcorides Lib.4. cap.36
ſub helxines, euxines, & ciſſampeli quoque nominibus pinxit, folijs hæderæ ſimi
libus omnibus, ſeq; inuenerit circũuoluentem: ob quam etiam naturam ſicuti Dio
ſcorides ciſſampelum, ita Plinius conuoluulũ alibi nominat. Sed de quo antea tan
tum ſuſpicabar, nũc certam ex Theophraſto habeo notitiã: in cuius codice, quem
ſcis etiam Plinianis eſſe corruptiorem, ſic pro iaſione helxinen, uel euſinen, uelu-
ti apud Plinium pro lagine, uel laſine puto ſcribendum. Nam de laſine Plinius li-
bro uigeſimoprimo ita ſcribit: Laſine unũ folium habet, ſed ita implicatũ, ut unum
quum ſit, plura eſſe uideatur. Theophraſtus autem à quo, ut par eſt, Plinius acce-
pit, de flore iaſionis libro primo de hiſtoria plantarum eadem quæ Plinius de flo-
re laſines tradit in hæc uerba: Nõnulli folio uno emergunt, deſcriptionem tamen
plurium oſtendentes, ut flos in iaſione. Nónne hæc flori eius herbæ, quam Græci
hexlinen atq; ciſſampelum, Plinius, ut dixi, conuoluulum alibi uocat, mire conue
niunt? Eſt enim hic flos, ut Plinius inquit, rudimentũ naturæ lilia facere condiſcen
tis: & quum unum folium tantum habeat, quibuſdam tamen quaſi inciſuris ita di-
ſtinguitur, ut uideatur in quinq; diuiſum. Eadem autem herba dicta latine conuol
uulum, ſicuti hoc in loco libro ſcilicet primo de hiſtoria plantarũ apud Theophra-
ſtum, pro helxine uel euſine uitio codicis iaſione nominatur: ita libro ſecundo de
cauſis, aſine æque corrupte uocatur: quod tamen uerbum ueluti diuinans Theo-
dorus uolucrum uertit. Quare quum Dioſcorides atque Galenus multo ſint, ut te
nõ latet tam accuratæ doctrinæ uirum, in lingua græca emẽdatiores, quàm Theo
phraſtus in eadem, uel Plinius in noſtra: quid eſt quod dubitemus laginem & la-
ſinem apud Pliniũ, iaſionem autem & aſinem apud Theophraſtũ nomina itidem

C depravata ex uerioribus codicibus caſtigare, quũ præſertim quid ſit Græcis helxi
ne uel euſine, quid'ue Latinis conuouulũ, uel ſenſu ipſo monſtrante noſcat̃. Quid
autem ſit eiſdem Græcis iaſione aut aſine, ſeu Plinio laſine uel lagine, ab illis etiam
qui ſe omnia in Plinio ſcire profitentur, ignoretur.

Erroris Plinij de ſio & ſilaë confirmatio.

MAle me Plinium accuſantẽ, quaſi duas herbas fecerit, quæ ſit una in tuis pri-
mis defenſionibus, notauiſti: quoniam tibi non uideatur ſium eſſe criſſones,
ſed tantum ſimilis herba. In ſecundis contra me latam ſententiam penè reuocaſti:
nam ſilaum uerbũ eſſe corruptũ in Pliniano codice, & lauer potius eſſe legendum
iudicaſti: cuius deſcriptionẽ tu quoq; fateris ad eius oleris naturã proxime accede
Lib.2. cap.94 re, quod Græci ſion uocant. Et quoniam Dioſcorides ait ſium à Romanis lauer ap
pellari, quam tu etiam concedis eſſe illam herbam, quam uulgò criſſones appel-
lant, ita tandem mecum & cum Dioſcoride ſentis, quod ſium quidem ſit lauer, ſed
lauer odoratum: quandoquidem ſium herba eſt odorata teſte Dioſcoride, lauer ſi-
ue criſſones minime. Sed quum idem Dioſcorides duo ſij genera faciat, alterũ odo
ratum, ob quam naturam iuncus aromaticus alio nomine dicitur: alterum inodo-
rum, quod quia naſturtij refert ſaporem, ideo etiam cardamine à Græcis uocatur:
cur ſicuti duplex eſt ſium, atque ut tu quoque inſinuaſti, lauer odoratum ſcilicet,
& carens odore, non etiam criſſones quidam eſſe inodori, quidam odorati dican-
tur? Quo quidem admiſſo mea ſtabit ſententia, ſium eſſe eam herbam, quam criſ-
ſones nominamus: Quam quum bis deſcripſerit Plinius, & ſub ſij, & ſub ſilai, ſiue
ut tu legendũ putas, laueris nomine, iure eſt à me incuriæ, ne dicam inſcitiæ accu-
D ſatus, qui, quæ una herba erat, duas fecerit: ſicuti ob id etiam meritò poſſit repre-
Lib.22. cap.22 hendi, quod duo ſij genera in unam naturam cõfuderit. Nam quæ de ſio ſcribit Pli
nius, quod latius ſit apio, atq; in aquis naſcatur pinguius nigriuſq;, quod calculos
frangat, quod dyſentericis, & mulierum menſibus proſit, hæ omnes ſunt ſij odora
ti apud Dioſcoridem proprietates. Quod autem naſturtij ſaporem reddat, quod
lentigini & mulierũ uitijs, in facie illitũ nocte momento cutem emendet, ut de ſio
pariter ſcribit Plinius, hoc non de eodẽ genere, ſed altero potius inodoro, quod ut
diximus à ſapore quẽ reddit, cardamine à Græcis nuncupat̃, Dioſcorides retulit.

Error Plinij de ſigillo lemnio, quod terram lemniam neoterici uocant.

VEnio ad ſigillum lemnium, quod ego autorẽ Galeno medicorum omniũ lon
ge doctiſſimo, rectius terram quàm milton, id eſt rubricam nominari mon-
ſtraui. Tu contrà Nicandrum affers ac Celſum, quorum alter id terræ genus mil-
tum, alter minium uocat. Sed cur non etiam Andromachum medicum antiquiſſi-
mum allegaſti, qui in ſuæ theriaces compoſitione, terram lemniam milton appel-
lauit? Præſtat autem, inquit Galenus, in eiuſdem compoſitionis expoſitione, non
milton, ſed terram potius dicere, eam (ut puto) cauens confuſionem, quam uiſus
eſt feciſſe Plinius, terram lemniam inter rubricas, & colorum genera libro quin-
to & tertio numerans: quum tamen, ut idem Galenus inquit, aliud ſit lemniæ ter-
ræ genus quo fabri lignarij pro rubrica utuntur, quod uerius miltos nominatur,
picturæ potius q̃ medicinæ accõmodatum. Ego igitur nõ adeò de nomine, q̃ de
re ipſa à Plinio diſſenſi: Nam etſi & cinnabaris, & miniũ, & pleraq; forte alia æque
medicis ac pictoribus ſeruiãt, utrũq; tamẽ uſum lemnio ſigillo cõtingere, neq; tra-
ditur à Dioſcoride diligentiſſimo alioquin in huiuſmodi rebus explorandis auto-
re, à Galeno autem rubricam à terra lemnia planè diſtinguente negatur.

De cinna-

A *De cinnabari Plinius reus arguitur erroris: & quod ſit metallum potius quàm ſanguis animalium, ex plurium autorum probatur autoritate.*

DE cinnabari non putas eam opinionem, quam ſecutus eſt Plinius, à Dioſcori
de improbari: quoniam idem Dioſcorides ſimpliciter ſcripſerit: putauerunt
quidam ſanguinem draconis eſſe cinnabarim: non damnans, ſed referens aliorum
de cinnabari exiſtimationem. Sed quî defendi poſſit, huiuſmodi de ſanguine dra=
conis opinionem non iudicari à Dioſcoride falſam, qui de cinnabari non libro ſe= Cap.165
cundo inter medicinas ex animaliũ ſanguine ſumptas, ſed potius quinto inter me=
talla tractauit? De cinnabari quoque metallo in Hiberia & Colchis naſcente, ut te
non latet, agit Theophraſtus. Et ſi contra te cognomine tantum Barbarum, auto=
rem lingua & natione barbarũ licet allegare, Auerrois pariter in ſuo Colliget, nõ
aliter de cinnabari, quàm de metallo ſcripſit. Galenus etiam medicus nobiliſſimus
ſuo de ſimplicibus medicaminibus uolumine undecimo, cinnabarim metallis an=
numerauit. In altero autem de eiſdem medicaminibus ad Paternianũ tractatu, eo=
rum aperte ſententiam improbat, quam Plinius comprobauit, ita ſcribens: Cinna
baris non eſt ſanguis draconis, ut quidam putant. Siue autem hæc ſint uerba Gale
ni, Pergamo Aſiæ ciuitate oriundi, ſiue alterius eodem nomine inſignis medici, ſa
tis conſtat tantorum uirorum iudicio, ea quæ de cinnabari prodidit Plinius, eſſe fa
buloſa: non tamen ob id, ut nobis obieciſti, Plinium irriſimus: Abſit enim à nobis
tanta temeritas, ut hunc celebris nominis autorem, tam de humano genere bene=
meritum, ludibrio habeamus. Sed neque tanti fecimus, ut nefas putauerimus, ipſi
aliquando non credere, ut quod quidam legulei, qui ſolis nituntur autoribus, à no
B bis exegerunt, Plinij autoritatem ſine ratione rationem eſſe cenſuerimus.

Lamentatio mortis Hermolai Barbari immaturæ.

VIx hæc in mei defenſionem reſponderam, quum luctuoſus ſanè nuncius ho=
minum perculit aures, inſignem illam ac ſingularem doctrinã, illud immor=
talitate dignũ ingeniũ, illam diuinam potius quàm humanam Hermolai uirtutem
nobis immatura morte præreptam. O uana hominũ ſtudia, ô labores irritos, ô ina=
nes lucubrationes, quæ ſæpe in medio curſu interrũpuntur. Multa ille dum uixit
omnimodæ doctrinæ opera, dum nihil aliud diebus ac noctibus meditaretur, niſi
quod rem latinam amplificaret, in lucem ediderat: ſed multo plura inchoata atque
imperfecta reliquit, quæ niſi mors occupaſſet, propediem erat abſoluturus. Quis
nõ de crudeli fato atꝙ; impio conquerat̃, quod nobis tot, quos prior Hermolai ui
ta germinauerat fructus, anteꝙ; matureſcerent, intercepit? Vix ille Plinianas caſti
gationes emiſerat, opus nõ minori ingenio quàm ſtudio compoſitũ, quũ heu tan=
tis inuida cœptis, ne quotidie maiora pullularent, ſors illum ſtudioſis inimica da=
mnauit. Pliniũ ſanè Hermolai, cura ac diligentia renatũ, omnes literati cõfitentur.
Expectabãt proxima genitura Ariſtotelem eiuſdem luculenta interpretatione re
uicturũ: ſed omnium bonorũ autore atꝙ; parente amiſſo, clarus ſua lingua philoſo
phus in priſtinis tenebris demerget̃. Quis enim Barbaro adempto (qui inde no=
men uidebat̃ adeptus, quod tetrã illã barbariem, quæ iam omnes bonas artes ob=
ſcurauit, ſolus poſſet abolere) philoſophiã in lucem antiquã reuocauit? Quis no=
ſtræ ætatis iuuenibus, quos recta ſtudia delectãt, inſtrumẽta ſuggeret opportuna?
Quis, ut ad ea ueniã quæ inter nos inciderãt, ſtudioſæ potius diſputationis, ꝙ æmu
læ cõtentionis certamina tãtas in Plinio lites, quas uideor penè quodã mentis furo
re ſuſcitaſſe, ea qua Hermolaus eloquentia ac grauitate cõponet? An rabulæ qui=

C dam, qui doctiſſimorũ uirorum cauſam aliter defendere neſcientes, cœlum ac terras uociferando concutiunt: Clament iſti licet, & tumultibus omnia cõpleant, his tamen ſemper noſtræ aures obſtruentur: quoniam talium uirorum furioſam maledicentiam, neq; imitari ſi uelim poſſim, neque ſi poſſim uelim. Si quis forte Hermolai doctrina ac moribus ſimilis, harum quæ mihi cum illo erant diſſenſionum ſe iudicem fecerit, uel ſi aduerſus mè pro Plinio atq; Hermolao, Pliniј defenſore pronunciet, ille (ut Plato dicere ſolet) omnia non inimicus obtineat.

LIBRI SECVNDI FINIS.

NICOLAI LEONICENI VICENTINI

DE PLINII ET PLVRIVM ALIORVM MEDICORVM ERRORIBVS, AD PRAESTANTEM MEDICVM FRANCISCVM TOTTVM LVCENSEM, LIB. III.

EFFLAGITASTI ME quotidianis penè literis, ut tibi ſuper quibuſdam Pliniј erroribus iampridem à me notatis reſponderem, quos quidam medicus, tibi & mihi cõmunis amicus, *non in autorem, ſed in* nouos codices impreſſos formu*lis, uel manu ſcriptos* potius reїcíẽdos duxerit, ex alterius codicis uetuſtioris, quẽ tibi Venetiјs oſtendit, autoritate. Meam
D autem de his reſponſionem non modò tu, ſed & ille idem medicus Pliniј defenſor, ut tuæ literæ mihi ſignificabant, præcipue deſiderare uidebatur. Ego uero in hunc uſq; diſtuli diem & tuæ petitioni, & illius deſiderio ſatisfacere: quoniam non libenter patiebar me ad antiquum ludum reuocari: Vt enim uerum fatear, mihi ludus quidam uidetur de Pliniј erroribus diſputare, quũ ſint multi aliј in libris medicorum magnæ noſtra ætate exiſtimationis errores, ex quibus multo plus uita periclitatur. Pauciſſimi enim ſunt, qui Plinium propter medicinas legant: plures propter uocabula, & diuinam, quod negari non poteſt, elocutionem. Quare circa illos magis qui ſua poſſunt apud homines noſtri ſeculi autoritate nocere uitæ, puto à medicis laborandũ, quàm circa Plinium, qui à multis non in medicorum aut philoſophorum, ſed hiſtoricorum potius atq; oratorũ numero habeatur. Tu qui multa mea cõſilia legiſti, quibus ſcilicet ægrotantiũ ſaluti conſulo, quũ ad ſimplicia uenio medicamenta, ſcis quàm multos Gentilis, Bartholomei Montegnanæ, atq; aliorum recentiorum in his errores aperiam, qui non aliunde, quàm ex Auicennæ ac Serapionis libris, quibus nimiũ noſtra credit ætas, habent occaſionem. Quare tu Franciſce Totte caueto, ne tantiſper in uitam pecces, quantiſper aliud te impellente facio, quod minus poſſit generi humano prodeſſe. Sed tu forte illa uerba reſpõdebis, quæ medicus Pliniј patronus ſcribit circa ſuæ præfationis initia, ueluti ſe excuſans, quod homo medicus literatorum officium in Pliniј codicibus emendandis, & eodem diuino autore contra calumniantes propugnando, uſurpauerit: Iuſtam eſſe rationem inquiens, ut de natura rerum, medicinæq; effectibus, Pliniј libros phyſici quoque recognoſcant. Hac enim ratione Pli-
Georgius Merula. niј patronus ſe ait impulſum, ut poſt Georgium Merulam, & Hermolaum Barbarum, ipſe quoque conatus ſuos in his, quæ ad effectus medicos pertinerent, oſtenderet. Quaſi uero, ut de Merula taceam, qui forſan merus grammaticus

A cenſeri poſſit, Hermolaus Barbarus, uir omnium bonarum artium ſcientia clariſſimus, non ſatis ſuo ſit functus officio, in ea parte, quæ ad medicinam attinet, in Plinianis codicibus caſtiganda. Sed de hoc poſtea uiderimus, nunc quod inſtat agamus. Hanc medici Plinium emendantis, atq; unà defendentis excuſationem ego libentius acceptarem, ſi non in æra ac lolio, ſed in alijs herbis ac ſimplicibus medicinis, magis ad uſum medicinæ neceſſarijs, in quibus etiam fuit à me Plinius notatus, eiuſdem Plinij defenſionem ſuſcepiſſet: Veluti in ſtachy atq; ballote, polio atque tripolio, empetro, quam alio uocabulo praſſoidem Galenus uocat, ſarxiphage, herba betonica, parthenio, muralio ſeu parietaria, ariſtolochia, cyclamino, heliotropio, pentaphyllo, lemnia ſphragide ſeu ſigillo lemnio, quod terram ſigillatam uocant, ciſtho herba ladanifera, à ciſſo, id eſt hædera diuerſa, iſatide cum glaſto eadem: licet Plinius hanc diuerſam à glaſto, illam eandem cum ciſtho, nominis propinquitate deceptus, aliquando putauerit, nardo Celtica, & ſaliunca, quas etiã male Plinius diuerſificauit: Si inquam in his & plurimis alijs medicinis, quarũ frequens eſt uſus etiam apud noſtri temporis medicos, ſicuti apud eoſdem de æra ac lolio, non ad medendum, ſed tantum ad euitandum, eo quod in pane capitis uertigines facit, aliquando ſit mentio, medicus cõtra medicum pro Plinio diſputaſſet, non alienam ab eius officio diſputationem pro Plinio tuendo ſubijſſe iudicarem. Verum in æra tantum Plinium aduerſus me conatus defendere, malorum medicorum (quod pace eius dixerim) imitatus eſt morem, qui dum capiti mederi debent, reduuias curant. Sed neque in æra ſatis Plinio patrocinatur, adeò ut præuaricator uideri poſſit, non patronus.

B *Error Plinij in æra & ægilope confirmatur: Quot modis plantæ ſuffocentur ſecundum Theophraſtum: & quæ ſint propria uitia quarundam frugum ex Galeno & Theophraſto.* I

STat adhuc noſtra reprehenſio, ſi modò reprehenſio dici debet, quæ potius iuſta fuit de Plinio homine latino admiratio: licet Plinij patronus eam ingentem calumniam, ipſe uere calumnians nominauerit. Verba mea de Plinio potius admirantis, quàm per calumniam, ut eius patronus obijcit, reprehendẽtis, hæc ſunt: Super æra & ægilope in libro de Plinij atque aliorum medicorum erroribus inſcripto, æram dici à Græcis granum illud, quod à noſtris lolium appellatur, ſcribit Dioſcorides libro ſecundo, ac præterea teſtantur hi, qui ab Ariſtotele, in libro de ſomno & uigilia, atque à Plinio libro decimooctauo de eadem ſcribuntur effectus, quod ſcilicet capitis grauedinem & uertigines facit. Plinius tamen eodem libro atque eodem capite æram deſcribit, & lolium quoque tanquam ab æra differat, ſeparatim nominat: Nam ſi idem putauit & lolium & æram, mirum quod ſicuti in pleriſque alijs frugibus, atq; earum uitijs, in quibus nomina latina non deerant, ſicuti in tritico, hordeo, & auena, græcis utendum non cenſuit, non idem quoq; in lolio ſtatuerit, tam præſertim apud omnes uſitato uocabulo. Quanquam ſimilis quoq; de auena error in eodem libro & capite legatur: Nam quum in principio uitia frugum exponit, ſcribit hordeum in auenam degenerare: paulum uero infrà ſcribit hordeum necari à feſtuca, quæ ægilops nominatur. At ſi Dioſcoridi credimus, quæ ægilops à Græcis dicitur, à Latinis auena nuncupatur. Galenus quoque in primo de alimentis uolumine, quum in tritico atque hordeo generatio minus proſpere ceſſerit, alterum in æram, alterum in ægilopen frequentius conuerti teſtatur: Quod & maximum eſt argumentum, æram idem eſſe quod lolium. Hæc ego in meo libro ad literam, non tam Plinium accuſans, ut dixi, uel Lib.18.cap.17

C per calumniam reprehendens, ceu eius patronus obijcit, quàm de homini latiniſ-
ſimo admirans, cui ubi non oportuit, græca uocabula libuit uſurpare. Vnde enim
hæc græcitatis affectatio, ut quiſpiam modo ſiton, modo frumentũ, modo arton,
modo panem, autor latinus ſcribat, niſi lexica, id eſt uocabularia ſcribat: Nam par
eſt quod à Plinio ſcribitur, aliquando æra, aliquando lolium, aliquando ægilops,
aliquando auena. Sed uideamus quid ad hæc Plinij patronus pro Plinio reſpon-
deat in ſua ad ciues Veronenſes uiros clariſſimos præfatione. Poſt multas Plinij
laudes, quem linguæ latinæ, nos quoque autorem nunquam ſatis laudari poſſe iu
dicamus, tandem in illos inuehitur medicos, qui Plinium per calumniam in æra re
prehenderunt, me ſcilicet innuens, licet non nominet, ſed tam ſignificans quàm ſi
nominaret, imò quaſi digito oſtendens: quãdoquidem nullus alius medicus, præ-
ter me unum, qui Plinium in æra notauerit. Inuehens autem in amicũ grauius for
te quàm debuerat, ſcribit hæc uerba: Exemplum unum ingentis calumniæ affe-
ram de æra, quæ medicos nonnullos ad calumniam tanti autoris inuitauit, in qua
Plinium erraſſe non dubitant cum Hermolao Barbaro: Arbitrantur enim æram
& lolium ab ipſo ſeparatim deſcribi, ſed falſi codicis errore manifeſto. Libro octa-
uo, in quo æram tantũ definit, ſicuti inter medicos effectus, hoc eſt libro uigeſimo
ſecundo, lolij remedia, & uires duntaxat denarrat, triticum ſimili modo non æra
legendũ eſt, ſed herba, ex uetuſtiſſimo codice, ac Theophraſto libro octauo, quo-
niam enata herba triticum ſtrangulat, de qua in eodem libro, ubi Nili in Aegypto
mentio habetur: *Nec terra, inquit, ipſa herbas gignit, quæ triticum enecant. Item
runcatio, quũ ſeges in articulo eſt, euulſis inutilibus herbis.* De faba inquit, runca-
ri non geſtit, quoniã euincit herbas. Item ſiccitas coërcet herbas. Herba enim cir-
D cumligando triticum, & eius radices enecat. In quo mendoſis pariter codicibus,
hoc modo legitur: Aera nonnunquam in macro ſolo, ubi de ateramno ſuperiori
fit mentio, ubi nõ æra, ſed ea legendum. Sed autor his peractis, mox de æra ſic in-
cipit: Aeræ granum minimum eſt. Hæc eſt Plinij in æra defenſio, in qua Plinij pa-
tronus ſibi adeò placuit, ut more galli à certamine deſilientis, ſibi quodammodo
applaudat, & apud ciues ſuos his uerbis quæ ſtatim ſubiũxit exultet ac glorietur.
Hac unica defenſione multorum intempeſtiuum clangorem ſedauimus, & ciuem
ueſtrum ab ingenti calumnia abſolutum retulimus, ut de cætero diligentius perle
gere, diſcutere tantum autorem perdiſcant. Quæ uerba poſtrema in ipſum Plinij
patronum reijciemus, atq; hominem admonebimus, ut tantum autorem defenſu-
rus, & eiuſdem autoris, & aliorũ quos in ipſius defenſionẽ adducit, uerba diligen-
tius examinet, & quid illi ab aduerſarijs obijciatur, melius perſcruteť: ne aliud de-
fendens, quàm illud cuius accuſatur, reus cauſam prodere uideatur. Quo quidẽ crimi
ne Plinij patronus in hoc primo ſuſcepto aduerſus medicos pro Plinio de æra pa-
trocinio, liquidò apparet laboraſſe. Nuſq; enim Plinio errori datũ eſt, quod æram
ac lolium ſeparatim deſcripſerit: quando neq; apud dialecticos error putať, ſi duæ
aut plures etiam eiuſdem rei deſcriptiones afferanť. Sed quod eodẽ libro, atq; eo-
dem libri capite, ubi æram deſcripſit, loliũ quoq; nominauit, fuit à nobis in Plinio
notatũ, quaſi neſcierit idem æram eſſe quod loliũ. Nam ſi idem putauit, cur (ut obie
cimus) ſicuti in alijs frugibus, atq; earum uitijs, quibus ſua nomina erant in lingua
latina, græcis utendum non cenſuit, non idem in lolio ſeruauit, lolium dicendo nõ
æram. At non æram inquiet, ſed herbam ſcribit Plinius circumligando ſe triticum
enecare, quod ex pluribus alijs, tum Theophraſti, tum ipſius Plinij uerbis Plinij
patronus nititur demonſtrare: ſed incaſſum laborat. Quandoquidem & ipſe Pli-
nij patronus, & in ſua præfatione, & in ipſo Plinij libro à ſe emendatiore ædito,
fatetur

A fatetur Plinium æram deſcribere, & nõ lolium, libro ſcilicet decimooctauo, capite
decimoſeptimo, ſicuti poſtea ait libro uigeſimoſecundo, eundem Plinium lolij re-
media & uires dũtaxat enarrare. Sed quæ eſt iſta ſortitio, ut lolium quidẽ ſub græ-
co uocabulo æra à Plinio deſcribatur, ſub latino autem eiuſdem grani medici effe-
ctus denarrentur? An Latinis, græcam ignorãtibus linguam, lolij cognitionẽ Pli
nius inuidit, remedia autem & uires duntaxat docere uoluit? Fruſtra tamen ſi her
ba ignoretur, aut granum. Sed neque uerum eſt, quod Plinius lolij tantum medi-
cos effectus doceat, & nõ æræ. Siquidem Plinius, ſi non libro uigeſimoſecundo,
ſaltem alibi ſcilicet libro uigeſimonono, de ærinea farina in uſu medico meminit,
quam loliaceam dicere latine debuit, ſi lolij duntaxat remedia, & uires (ut ait Plinij
patronus, denarraret. Quare iam ipſe diſcat, ſi uelit Pliniũ omni ex parte tueri, to-
tum Plinium diligentius perlegere. Quid enim iuuerit Pliniũ ſemel in uno ſui co-
dicis loco æram uerbum græcum, in herbam latinum mutaſſe, ſi cõcedatur multis
alijs in locis idem uerbum græcum à Plinio inutiliter uſurpari. Tentauit quidem
& Plinij patronus, Plinij errorẽ in æra libro decimooctauo, capite decimoſeptimo
ex toto corrigere, æram alio eiuſdem capitis loco in hæderam cõuertendo, atq; ita
legendo: Hæderæ granum minimũ in cortice aculeato, in pane capitis uertigines
facit. Nam & talem, ipſum probare, lectionem tuæ mihi literæ ſignificarũt. At tam
abſurdam Pliniani codicis caſtigationem quam tibi priuatim laudauerat, nõ auſus
eſt, uel in ſua præfatione, uel in Plinij codice ædito emendatiore publicare. Quæri
enim ab eo potuiſſet, ubi unquam, uel ipſe experientia didiciſſet, uel apud grauio-
ris autoritatis medicum, ſiue philoſophũ legiſſet, Hæderæ granum æque atq; æræ
in pane capitis uertiginem facere. Sed quoniã huius quæſtionis ſcopulos, quantũ
B potuit euitauit, nos alijs ipſum interrogationibus fatigabimus. Quæ ſit illa herba
interrogantes, quæ triticum circumligando ſe enecet? Quod nomen, uel apud
autores græcos, uel latinos, uel ſaltem in uulgo habeat? Nos æram græce à Plinio,
non ſine errore tamen, diximus appellari, ut habet cõmunis codicis ſcriptura, lati-
ne lolium. An orobanche quidem quæ eruum, ægilope quæ hordeum, hærba ſe-
curina, græce dicta pelecinos, quæ lentem, ſimili modo hoc eſt circũligando ſe ne-
cant, ſua habuere tum apud græcos, tum apud latinos nomina: ſola tritici peſtis,
quæ tamen tanto debuit eſſe nobilior, quanto triticum magis omnibus alijs expe-
titur frugibus, atq; idcirco plus ab iniuria defenditur, remanſit ἀνώνυμος id eſt ca-
rens nomine? Hanc uocabulorum inopiam, ſi quis linguæ noſtræ auſit adſcribe-
re, Græcis certe nõ tribuet, qui ita πυράγχην, hoc eſt triticum ſtrangulantem, ſicuti
ὀροβάγχην dicere potuerunt, ſi aliud nomen non habuiſſent herbæ, ſimili modo tri
ticum ſe circũligando necantis, quo ὀροβάγχη eruum. Adde quod ſolet Plinius ſpe
ciales herbas, quæ habent aliquam inſignem uim, ſi carent nomine, per ſimilitudi
nem aliquã nobis indicare, ueluti eodẽ libro decimonono, & capite decimoſepti-
mo, herbã albam panico ſimilem naſci ait occupantẽ arua, pecori quoq; mortiferã:
Aut ſi nõ ſolũ nomen, ſed ſimilitudinẽ etiam ignorat, ſaltẽ earũ nomen ignotũ eſſe
hominibus teſtatur, ut libro etiam & capite allegatis, ait peſtem à milio atq; panico
ſturnorũ, paſſerum' ue agmina abigi herba, cuius nomen ignotũ eſt. Quod etiam
feciſſet in herba circũligando ſe triticũ enecante, ſi non æra hoc in lõco, ſed herba
(ut uult Plinij patronus) ſcriberetur. Exempla aũt quæ Plinij patronus affert, ubi
uel Theophraſtus, uel Plinius de herbis frugibusq; noxijs loquũtur, partim falſa
ſunt, uel male intellecta, partim nihil ad præſentẽ attinent locũ. Primũ enim Theo
phraſtus libro octauo de plantis perperam allegatur, nuſq; enim in eo libro ea uer
ba leguntur, quæ Plinij patronus adducit, quoniam enata herba triticum ſtrangu-

C lat. Si qua uero ſunt, quæ talem ſenſum uideantur habere, hæc nihil ad præſentem attinent diſputationem, in qua quæritur, nunquid ſit herba aliqua quæ circũligando ſe triticũ enecet. Theophraſtus ſanè libro octauo, de plantis hæc uerba ſcribit: Imbres enim tum aliâs cõtrarij ſunt, tum ſemina ſæpe corrũpunt. Quod ſi minus, herbæ quidẽ luxuriã mouent, ut ſata ſtrangulentur, atq; omne alimentũ amittant. Hæc autẽ uerba nõ id ſibi uolunt, de quo Plinij patronus cõtendit, ſata à quibuſdam herbis ſe circũuoluentibus ſtrangulari: ſed ſenſus eſt, quod ſata aliquando nimium in herbas excreſcentia, ſua luxurie ſtrangulantur, atq; alimento priuantur. De quo ſatorum uitio etiam Virgilius meminit in Georgicis:

Luxuriem ſegetum terra depaſcit in herba.

Sed & Plinius ipſe libro decimooctauo, capite decimoſeptimo, de eodẽ uitio ſcribit in hunc modũ: Inter uitia ſegetum & luxuria eſt, quum nimia ſua fertilitate procumbunt. Hoc autẽ uitio non modò ſegetem, ſed etiã aliquas arbores ſtrangulari teſtatur Theophraſtus libro quinto de cauſis plantarũ, ubi ita ſcribit: Arborum autem genus etiam aliquod fortaſſis eſt, cui corruptio ſecũdum naturam ſponte, nec ullo pacto afflictato, ſed bene uigenti eueniat: ut pino, quum radices mutatæ in tædam fuerint: Ita enim fit ex nimietate nutritionis. Quumq; per tædam tranſmittere pabulũ arbores nequeant, moriunt: quod proximũ illi uidetur, quod animalibus, quæ extra modũ craſſantur atq; pingueſcũt. Quũ enim auram attrahere nequeãt, nec ullo pacto ſpiritu uti poſſint, propter obeſitatem condenſationemq; ſtrangulantur. Quamobrem *non inepte ruſtici* hoc uocabulum de pino uſurpant: Pinum *enim ſtrangulari aiunt* obeſitate atq; pinguedine: quippe omnia ſpiritũ deſiderant aliquem, uel ſolutionẽ, uel meatuũ libertatẽ. Ergo corruptiones huiuſcemodi po-

D tius naturales eſſe putauerim. Hæc Theophraſtus. Ex cuius uerbis apparet plantas duplici ratione ſtrangulari: uel quia aliæ plantæ ipſis circũuoluuntur, quo modo eruum ab orobanche: & ſimili ferè modo lentem ab aparine ſcribunt ſtrangulari, & Theophraſtus libro octauo de plantis, & Galenus libro primo de alimentis: uel non aliena iniuria, ſed ſui ipſarum luxuria atq; obeſitate, quod de ſatis libro allegato Theophraſtus: de arboribus autem libro quinto, de cauſis teſtatur. Debuit ergo Plinij patronus id quod alijs medicis in ſua præfatione ſuadet faciendũ, Theophraſti uerba uel fidelius citare, uel eadẽ examinare diligẽtius: quod etiam in uerbis Plinij ipſum facere oportuit. Nuſq; enim ea uerba ſcribit Plinius, quæ Plinij patronus adducit: herba circũligando triticum, & eius radices enecat: niſi in hoc, de quo diſputamus loco, ubi ipſe codicẽ nõ emendat, ſed deprauat, æram in herbam cõmutando. Alia etiam Plinij uerba, quæ ex locis uarijs Plinij patronus adducit, de inutilibus herbis triticum enecantibus, de runcatione ſegetis aut fabæ, nihil ad præſentẽ pertinent diſputationẽ, in qua non quæritur, nunquid ſint aliquæ herbæ inutiles frumenta enecantes atq; legumina, ad quarum euulſionem runcatio ſit neceſſaria. Quis enim de hoc tam rei ruſticæ imperitus dubitarit? Non inquam hoc quæritur, ſed illud potius, nunquid ſit aliqua herba ſpecialis, quæ præcipue triticũ ſe circumligando enecet. Vt enim ſcribit Theophraſtus libro octauo de plantis: Et ſi ſint quædam hærbæ quæ cõmunia omniũ frugum uitia putantur, quæ tamen plus inter aliquas ualeant, propria earum uitia putantur. Exempli gratia, orobanche erui, aparine lentis. De quibus etiam uitijs quæ quibuſdam ſunt propria, paulò ſupra uerba iam tacta, idem Theophraſtus in hunc modum ſcripſerat: Genus autem quod totum tranſire in aliud aptum ſit, nullum præterquã tiphen & ſemen comperies, ſicuti inter primas diſputationes propoſui. Necnon loliũ tritico & hordeo corruptis enaſcitur. Vel ſi id minus naſci quidem inter triticũ ſolitũ eſſe nulli

dubium

A dubium eſt, ut etiam ponticum illud triticum atrum cognominatũ, & ſemen bulborũ, & ea quæ naſci inter alia ſemina ſolent. Nam & auena magis in hordeo exire uidetur, & in lente aracus res ſcabra & dura, in aphacis autẽ ſecurina ſecuri ſimilis. Hæc omnia Theophraſtus, interprete Theodoro Gaza, qui quidem interpres æram lolium cõuertit, de quo idem Theophraſtus neminẽ dicit dubitare inter triticum ſolere naſci, licet Pliniȷ̃ patronus uideatur aſſerere, quod non ſit æra uitium tritici proprium, ſed magis herba. Idem Theodorus ægilopen auenam latine dixit, quæ eſt ita propriũ hordei uitium, ſicuti tritici lolium. In eandem ſententiam de uitiȷs quibuſdam ſegetum peculiaribus ſcribit Galenus, ut ſupra tactũ eſt, libro primo de alimentis, qui potuit uideri à Theophraſto accepiſſe quæ ſcribit, niſi patrem allegaret ſuum, in hunc modũ ſcribens: In triticis quidem æræ, id eſt lolia ſæpius inueniuntur: inter hordea uero naſcuntur quidem, ſed pauca, plurima autem quæ ægilops, id eſt auena nominatur: In his uero, quando uel primum incrementum, uel generatio minus proſpere ceſſerit. Genitor autem meus ætate iam in ſenium uergente, captus amore agriculturæ, triticum aliquando ſeruit & hordeum, quum ſummo ſtudio omne aliud diuerſi generis ſemen intermixtũ exemiſſet, explorandi gratia, ſi ex tranſitione eorum in alia & auenæ generentur, uel propriam habeant etiam ſemina iſta naturam. Natis uero inter purgata ſemina loliȷs quidem forte plurimis inter triticum, paucis autem inter hordea, ſed auenis abundantibus, etiam de aliȷs ſeminibus conatus eſt pariter facere inquiſitionem. Inuenit itaque & in lentibus eodem modo ex ipſarũ in aliud tranſitione natos aracos duros, & orobos & pelecinos, ſemina eſui minine idonea. Aparinen autem non modò eſui non idoneam, ſed etiam inter naſcendũ ſe lentibus circũplicantem, atq; ita angentem,
B ac ſtrangulantem, ac proculcantẽ, ſicuti orobanche orobos. Hæc omnia Galenus, non multũ diſſona ab illis, quæ libro allegato ſcribit Theophraſtus: in hoc cum eo maxime congruens, quod duas tantum herbas facit amplexicaules ſuo complexu necantes: Orobanchen quidẽ eruum: aparinen uero lentes. E diuerſo Plinius non ſolũ has, ſed & æram, id eſt loliũ, & ægilopen, id eſt auenã, & pelecinon, id eſt herbam ſecurinam, quamuis ſenſu ipſo, & rerum natura repugnante, quũ ſint herbæ recticaules, amplexicaules deſcribit: Alioqui non poſſet neq; æra, id eſt lolium triticum, neq; ægilops, id eſt, auena hordeum, neq; herba ſecurina lentem ſe circumligando necare, niſi herba recticaulis, eadem fieret amplexicaulis: cui rei & ſenſus ipſe, & omniũ parens natura aduerſatur, quæ herbas ſe aliȷs circumuoluentes, à rectis quibus circũuoluuntur, nõ ſolũ ſpecie, ſed etiam genere ſeparauit. Quare recte Plinius & Theophraſto ac Galeno conſone, uitia frugum peculiaria denarrauit. Male autem, atq; ab eiſdem autoribus diſſone, modum quo pleraq; earum fruges interimant, recitauit, ac magis poſtea ſua cõcluſione aſſeuerauit, quum ea uerba ſubiũxit: Et hæ quidem omnes ſuo amplexu necant. Verius enim & magis ad imitationem Theophraſti, quem ubiq; de naturis plantarũ ſcribens, uidetur uelle Plinius æmulari, licet multa eiuſdem autoris ſenſa peruertat, ita ſcripſiſſet: Et hæ quidem omnes idcirco interimũt, quia pabulum tollunt. Talibus enim uerbis utitur Theophraſtus libro quinto de cauſis plantarũ, ubi de peſtibus propriȷs ſata necantibus diſſerit, ita ſcribens: Neces quoq; ab aliȷs accidunt propriæ, ceu in minoribus patet: quippe orobanche uocata eruum necat cõplexu compreſſuq; ſuo: Et linoderum fœnugrecum interimit protinus radici adnaſcens: Et alia cladem aliȷs inferunt, ut quæ cum ſingulis frugibus ſimul proueniunt, ceu lolium & auena tritico atque hordeo, & aparine lenti, & alia aliȷs. Omnia tamen idcirco interimunt, quia pabulum tollunt, tam quod terra miniſtret, quàm quod à ſole, & aëre ueniat,

Duæ herbæ amplexicaules.

C Atq; eorum quidem ratio manifeſta eſt, quia uidelicet habent interimendi uim: talem enim ſenſum uerba ſtatim ſubſcripta manifeſtant: Oleum autē & pix, atq; pingue: nam hæc quoq; necandi uim habent, & reliqua. Ex his Theophraſti uerbis facile unicuiq; poteſt liquere, æram, id eſt loliū, & ægilopen, id eſt auenā (talia enim uerba in græco codice habentur) hac ratione habere uim, alteram necandi triticū, alteram necandi hordeum, non circūligando ſe, ſed pabulum auferendo: quando & orobanche, & aparine, quæ hanc habent ſe circumligandi naturam, non tamen hanc cōmunem rationē ſubterfugiunt: quin & ipſæ quoq; pabuliū tollendo interimant, tam quod terra miniſtret, q̃ quod à ſole & aëre ueniat: quod uiſus eſt hoc in loco inſinuare uoluiſſe Theophraſtus, aparinen non orobanchæ (ut in libro octauo) aſſociando, ſed lolio & auenæ. Quanq; & idem libro octauo diligentius conſiderantibus ſignificauerat, ita de orobanche & aparine ſcribendo: Nonnulla etiam manifeſte communia plurium erumpunt: ſed quoniam plus inter aliqua ualeant, propria eorū putantur, exempli gratia: orobanche erui, aparine lentis, quod altera eruum potiſſime uincit cauſa imbecillitatis, altera inter lentem maxime coaleſcat. Quaſi uelit dicere Theophraſtus, quod etſi orobanche eruum cauſa imbecillitatis ſuo amplexu atq; compreſſu potiſſimo uincat, tamen & pabulum auferendo enecat: Aparine uero lentem, pabulum auferendo potiſſimū, quoniā ipſa inter lentes plurimo abundat alimento: Hoc enim ſignificat uerbū ἁδροφυεῖ, quo hic utitur Theophraſtus, pro quo interpres retulit, maxime coaleſcat.

Notatur Plinius, & Theodorus, qui ad Plinij imitationem aparinen herbam, lappam dixerit latine. Plinij defenſio in pelecino. II

D HOc uero in loco (ut noſipſos excuſemus, hoc eſt eius culpæ, cuius Plinij patronum accuſauimus, falſæ ſcilicet allegationis Theophraſti, ſuſpicione liberemus, apud illos præſertim, qui Theophraſtum non græcum, ſed latinum legerunt) hos cenſui eoſdem lectores admonendos, ubi Theodorus in tranſlatione Theophraſti aparinen lappam uertit, in hoc Plinij ſecutus errorem, qui ſæpius in libris ſuis, ubi Theophraſtus aparinen nominat, lappam latine dicit, maluiſſe græco uti uocabulo aparine. Quo Plinius nihilominus in uarijs locis librorū ſuorum non raro utitur, dans multis aberrandi, ſicut in æra & lolio occaſionem, ut pariter aliud putent eſſe apud ipſum Plinium lappam, aliud aparinen. Libuit autem nobis in hac herba græcū ſeruare uocabulum, quoniam nomen lappa in ea à Plinio & Theodoro nimiā aliquando Plinio fidem adhibenti uſurpatū, potius arcio grandes lappas ferenti, quàm aparinæ cōgruat. Sed & aliud hoc ipſo in loco ſubijciendum exiſtimaui, quod non ad noſtri, ſed ad Plinij facit defenſionē. Ego enim ſemper fui ita animatus, ut ubicunque poſſim Plinij autoritatem foueam atq; ſuſtentem: ſicuti ubi non poſſum, puto (ut philoſophum decet) ueritatem honore præferendam. Præter ea quæ ſuprà nos Plinio obiecimus de herbis, quæ nō circūligando ſe, ſed potius alimentum auferendo enecant fruges, quiſpiam & de herba ſecurina græce pelecino dicta, poſſit obijcere, quod non ſit aphaci, id eſt lentis, ſed potius aphaces: ſic enim de pelecino ſcribit Theophraſtus, quod ſit aphaces uitium peculiare, adeò ut dubitet Hermolaus, ne aut lectio corrupta ſit in Theophraſto, aut uicinitas nominis Plinium in errorem traxerit. Sed neque lectio Theophraſti corrupta eſt, qui libro octauo de plantis ſcribit aperte, in lente aracum, in aphace pelecinon naſci frequentius: neque propterea Plinius erraſſe cōuincitur, quem Galeni poſſumus tueri autoritate, qui inter malas herbas naſcētes, in lentibus nō minus pelecinos, quàm aracas nominat.

Error

A *Error Plinij in teramno & ateramno, quæ eſſe nomina herbarum exiſtimauit, quum ſint duo leguminum affectus, quæ uel teramna, id eſt coctilia, uel ateramna, id eſt incoctilia, nominantur.* III

VTinam idem Plinius tam bene in ateramno defendi poſſet, quàm herbã putauit circa Philippos in pingui ſolo, qua faba necatur, ſicuti teramnũ alteram, qua in macro ſolo, quum quidam uentus afflauerit. Quo in loco neſcio an rideam, an magis miſeram Plinij cõditionem deplorem, tales ſortiti defenſores, qui putent mutato uerbo æra in ea, quod uerbũ æra hic eſſe uitio codicis ſcriptum non negamus, ſicuti & ſequens: non qui putent inquam, tam leui unius uerbi diſſyllabi mutatione Pliniũ à maximo, quem ipſi non animaduertũt, errore uindicare. Hoc ſanè hulcus nõ tam facilem habet curationem, qualem forte millia illa quæ ſe iactat Plinij patronus perſanauiſſe: quin potius ex illorũ numero eſt, quæ & ipſe fatetur neminem potuiſſe adhuc ad cicatricẽ perducere: licet ſe credat & hoc egiſſe, ita nunc uerbum æra in ea, ſicuti prius in herbam cõmutando, magna ſanè caſtigandi licentia, ſi non alia quis nitatur ratione, niſi quia ita in libro ſuo uetuſto ſcriptũ inueniat: quaſi & codices Pliniani uetuſtiſſimi non plurimis ſcateant erroribus, qui ad nouos, uel manu ſcriptos, uel formulis impreſſos defluxerũt. Sed ea, inquit, uerbum hoc loco pro æra ſcriptũ refert ateramnũ, de qua ſtatim antea fit mentio. Ego uero Plinij patronum alia interrogatione uexabo: ubi unquam apud aliquem autorem legerit, ſiue Græcum, ſiue Latinũ philoſophũ aut medicum, uel de re ruſtica ſcribentẽ, de herba hac ateramno nominata, circa Philippos in pingui ſolo fabam necante, eademq; nonnũquam in macro, quum quidam uentus afflauerit. An apud Theophraſtũ? Hunc enim uidetur Plinij patronus citare autorem aduerſus Hermolaum in huius loci emendatione. Verum Theophraſtus teramon & ateramon libro octauo, & pluribus alijs locis, non pro herbis accipit, ſed pro quibuſdam leguminum affectibus peculiaribus, quæ nos coctilia & incoctilia dicimus. In quem etiam ſenſum eadem uerba græca τέραμον, ἀτέραμον, id eſt coctile & incoctile, ubique apud Theophraſtum uertit Theodorus. Verba ipſa Theophraſti libro octauo de plantis græce ſubijciã, ut omnibus luce clarius appareat Plinij in ateramno errorem nulla poſſe codicis emendatione defendi. Sunt autem hæc: τὸ δὲ τέραμον καὶ ἀτέραμον λέγεται μὲν ἐπὶ τῶν ὀσπρίων μόνον, οὐκ ἄλογον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σιτωδῶν παραπλήσιον ἢ καὶ ταυτό τι συμβαίνειν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ τὴν αὐτὴν εἶναι χρείαν, οὐχ ὁμοίως ἐμφανές, ἐπεὶ οὐδ' ἐπὶ τούτων ἀπάντων ὁμοίως, ἀλλὰ μάλιστα ἐπὶ τῶν κυάμων λέγεται καὶ φακῶν, εἴτουν καὶ μάλιστα πασχόντων, εἴτε δὲ καὶ διὰ τὴν χρείαν φαινομένων. γίνεται γοῦν πλέον, πολλαχῶς γὰρ τόποι τινές εἰσιν οἳ ἀεὶ φέρουσιν τεράμονα, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀτεράμονα. τὸ δὲ ὡς ἐπὶ πᾶν οἱ λεπτόγεω μᾶλλον τεράμονα, καὶ ἀέρος κατάστασις τις ποιεῖ τοιαύτην παραλλαγήν. σημεῖον δὲ ὅτι ταυτὰ τὰ χωρία καὶ ὁμοίως ἐργασθέντα φέρει ποτὲ μὲν τεράμονα. περὶ Φιλίππους δὲ ὁ κύαμος λιχμώμενος ἐὰν ὑπὸ πνεύματος ἐγχωρίου ληφθῇ τεράμων ὢν ἀτεράμων γίνεται. Hoc eſt, ut Theodorus tranſtulit: Coctibile autẽ & incoctile de leguminibus tantũmodo dici ſolet: ueruntamen & in frumentaceis idem aut proximũ, quod euenire nõ abſq; ratione putaueris. Sed quoniã uſus nõ idem ſit, neq; percipi poteſt, neq; in omnibus leguminibus ex æquo ſentitur, ſed præcipue in faba, lente: ſeu quod hæc maiorem in modum affici nata ſunt, ſeu quod hæc propter frequentiorem uſum magis appareant. Largius itaq; fieri ſolet: ſunt enim loca permulta, quæ ſemper coctibilia ferant, & alia quæ incoctibilia, ſed omni quaſi ex parte loca tenuia, coctibilia potius reddunt. Cœli quoq; cõditio mutationem huiuſmodi afferre nimirum poteſt argumentũ, aliâs coctibilia, aliâs incoctibilia reddunt. Faba apud Philippos quum uentilatur, ſi ab afflatu incola perfletur, incoctibilis eſt. Hæc Theophraſtus græce,

C atq; latine Theodoro Gaza, uiro & græcarum & latinarum quoq; literarũ doctiſſimo interprete. Ex quibus omnibus Plinij error hic luce clarius manifeſtatr, qui fabæ affectũ ateramnon, id eſt incoctibile, apud Philippos ab afflatu incola eidem fabæ aduenientẽ ipſe, ſub longe alio quàm Theophraſtus, uel Theophraſti interpres retulit, ſenſu, ita hunc totum Theophraſti locum perperam imitando. Circa Philippos autem ateramnon nominat in pingui ſolo herbam, qua faba necatur teramnon, qua in macro: ſic enim ſcribendum exiſtimo ad Theophraſti (qui teramnon & ateramnon libro octauo, licet in alio quàm Plinius, ut dixi, nominat ſenſu) imitationem, quum quidã uentus afflauerit. Equidem doleo hanc mihi neceſſitatem impoſitam, adeò pudendos in tam celebri autore errores aperiendi, quos uellim, ſi poſſim, potius obtegere: niſi quod licentis calumniæ à Plinij patrono accuſatus, non poſſum aliter hanc in me culpam excuſare, niſi Plinium oſtendam, non modò in æra & lolio, ſed in pluribus alijs eiuſdẽ libri ac capitis locis, ut de æra ſcripſit, aberraſſe, & male in eo uerbo Plinianũ codicẽ fuiſſe bis ab eius patrono emendatum. Et iam poteram receptui canere, & mea ſuper æra defenſioni finem ſtatuere, niſi quod Plinij patronus non contentus his, quæ aduerſus medicos, me præcipue notans, ſcripſerat antea de æra, rurſus in quodã ſuæ præfationis loco, ubi Hermolaum Barbarum intemperanter lacerat, quoniam & ipſe Plinium immeritò, ut ille inquit, accuſat, iterũ medicos in bromo & auena taxat, in his inquiens, & priores medicos unà cum Hermolao aberrare. Quare mihi uideo alterã additam eſſe neceſſitatem, me *pariter atq;* Hermolaum *in his* quæ ad medicinam attinent defendendi. Nam *reliqua, in quibus Plinij* patronus damnat Hermolaum, literatoribus defendenda relinquo, quorũ officium eſt de uocabulis potius quàm de rebus ipſis
D diſputare. Quid tamen in bromo & auena, uel Hermolaum, uel me Plinij patronus innuat aberraſſe, non intelligo. Vt enim pro meipſo primum reſpondeam, nihil de bromo contra Plinium ſcripſi, quamuis potuiſſem, ſi uoluiſſem, ita Plinium in bromo, quæ eſt auenæ ſpecies, ſicuti in ægilope notare.

Error Plinij, auenam maxime nudam deſcribentis, quam Theophraſtus multis contegi tunicis, inſinuauit. IIII

DE bromo Theophraſtus libro octauo de plantis ſcribit hæc uerba, Theodora Gaza interprete: Ad hæc triticum tunicis integitur multis, hordeum nudum cõſiſtit: id enim omnium maxime caret tegumento, tipha quoq; & ſigillo: & omnia huiuſmodi multiplici folio includũtur. Aſt omnium maxime, ut ita loquar, auenam natura operuit: quinetiam culmus altior tritico quàm hordeo eſt, & ſpica plus diſcreta folijs emicat: palea quoque plus ſuauior ex tritico quàm hordeum. Quem Theophraſti locum uolens Plinius libro decimooctauo, capite ſeptimo, ut conijcere licet, interpretari, bromon, id eſt auenam (ſic enim hoc uerbum nõ modò Theodorus hoc loco, ſed etiam Plinius interpretatur) maxime nudam eſſe dixit, quã Theophraſtus pollylobon, id eſt, ut idem Theodorus tranſtulit, maxime opertam deſcripſit. Cui rei etiam ſenſus adſtipulatur, quum auenam intueri liceat multis contectam tunicis, ut ſcribit Theophraſtus, non autem nudam, ut Plinius male Theophraſtum interpretando retulit. Et ne quiſpiam ſuſpicetur, me per calumniam Pliniũ reprehendere, ſubijciam eiuſdem autoris libro & capite ſuprà allegatis, uerba. Sunt autem hæc: Tunicæ frumento plures, hordeum maxime nudum, & alica, ſed præcipue auena. Calamus altior frumento quàm hordeo. Ariſta mordacior hordeo. Quis non uideat Pliniũ de eiſdem ferè Satis, de quibus Theophraſtus loquentẽ, paria uoluiſſe dicere, niſi quod in auena deerrauit? Nam uerba

Plinij,

A Plinij, Tunicæ frumẽto plures, reſpondent illis Theophraſti, Triticum tunicis integitur multis. Item hordeum maxime nudum, eſt illud quod Theophraſtus ait, hordeum maxime caret tegumento, calamus altior frumento quàm hordeo, ariſta mordacior hordeo. Verba Pliniana eandem habent ſententiam cum uerbis Theophraſti: Culmus altior tritico quàm hordeo: palea plus ſuauior ex tritico quàm hordeo. Reliqua autem, ſcilicet alicam, quam uidetur Plinius pro tipha, uel ſiligine poſuiſſe, eſſe nudam, ſed præcipue auenam, ſunt Plinij errores, qui eas ex Theophraſto, & ſenſui conſone, multiplici folio includi, ſeu maxime operiri dicere debuit.

Error Plinij in ægilope & Loto herbis, quas niſi poſt annum ex ſuo ſemine naſci, male Theophraſtum interpretando ſcripſit. V

SEd ſi & extra decimumoctauũ librũ euagari liceat, nónne etiam Plinius libro trigeſimoſecundo in ægilope erraſſe conuincitur? ubi male imitando Theophraſtum ſcribit hæc de ægilope uerba: Mirum, Lotum herbam & ægilopen non niſi poſt annum ex ſemine ſuo naſci. Aliter enim de hiſce herbis libro ſeptimo ſcripſit Theophraſtus in hunc modum ſcilicet: Sed bulbo peculiare datur, quod non ſimul ex omnibus ſeminibus, ſed partim anno primo, partim ſecundo, ut etiam de auena traditum eſt: Sic enim uerbum ægilopen hoc loco, ſicuti & in alijs omnibus uertit apud Theophraſtum Theodorus. Vnde Plinius (ut diximus) erraſſe conuincitur, ſcribens ægilopen non niſi poſt annum ex ſemine ſuo naſci, quum more bulbi partim anno primo ex ſuis ſeminibus naſcatur, partim anno ſecundo, ut ait Theophraſtus. Vt autem ex Plinij uerbis habetur, neq; tota auena ex ſeminibus, neque etiam pars una primo anno naſcatur, ſed tantum ſecundo. Hi ſunt duo Pli-
B nij in bromo & ægilope duabus auenæ ſpeciebus errores. In quo autem Plinij patronus medicos unà cum Hermolao de bromo & auena aberraſſe uelit, nõ auſim aſſerere, quandoquidem neque ipſe auſus ſe aperto certamini exponere. Tantum me aberraſſe dicit, & errorem non explicat, dubitans ne ſi palàm protuliſſet, ipſe potius errare deprehenderetur: & forte in me tempus expectans, quod etiam in Hermolao expectauit, ne poſſim ad omnia reſpondere. Quod enim crimen in ſua præfatione obijcit medicis, qui Plinij manibus negocium faceſſere ſtuduerunt, ueluti laruas ad pugnam irritam euocãtes, ipſe uere eſt eidem crimini obnoxius, qui poſt mortẽ Hermolai tot doctiſſimi hominis errata, ſi modò ſunt (ut ipſe opinatũ errata) publicauit, quorum neque unum ipſo uiuente eſſet auſus efferre. Quod de me erga Plinium dici non poteſt, qui non uixi eadem ætate qua Plinius, ſicuti Plinij patronum cum Hermolao in eadem ciuitate magnam ſuæ uitæ partem egiſſe conſtat, & ipſo tempore quo Hermolaus Plinianas cudebat caſtigationes, & ſuis dictabat familiaribus, in quadam uetuſti codicis inſcriptione legiſſe Plinium Nouocomenſem, quod erratum contumax Hermolai: ſic enim ipſum Plinij patronus in ſua præfatione nominat, & ſe ab Hermolao uel eius familiaribus audiuiſſe non diffitetur. Cur quum illa dictabat Hermolaus, non tentauit refellere? An tutius putauit calcare mortuos, quàm uiuos irritare crabrones? Verum ad propoſitum reuertentes, quũ non poſſimus habere exploratum, quidnam illud ſit in quo de bromo atque auena medicos dicat Plinij patronus aberrare, ſi diuinare liceat, & cogitatus hominum quoad fieri poteſt, aſſequi coniectura, ſic puto Plinij patronum ſua mente concepiſſe: Qui Plinium medici in ægilope reprehenderunt, unà cum Hermolao Barbaro decipiũtur, credentes ægilopen idem eſſe quod auenam, quum bromos potius ſit Græcis auena: ægilops autem feſtuca, uel herba ab auena diuerſa, de qua ſæpius Plinius inter uitia ſegetum, ſub nomine ægilopis nõ

C auenæ tractat, quam & aliquando medicatam facit, ut libro uigeſimoquinto, capi-
te decimotertio, ubi ait: Et ægilopas ſanat herba eodẽ nomine quæ in hordeo na-
ſcitur, tritici folio, ſemine contrito, cum farina permixta impoſitaq;, uel ſucco: Ex-
primitur hic è caulibus, folijsq; prægrãdibus, dempta ſpica, & in trimeſtri farina di
geritur in paſtillos. Verum ſi Plinij patronus uelit obſtinate cõtendere, ægilopen
nõ eſſe auenam, neq; auenæ ſpeciem, doceat ipſe quæ herba ſit ægilops, ſicuti nos
eam eſſe auenam, tum ex Dioſcoride, tum Plinij ipſius qui eam deſcribit modo,
quo Dioſcorides, eundemq; tradit in medicina uſum: ac præterea hoc in loco ſcili-
cet cap. xiij. libri xxv. eam in hordeo naſci teſtar̃, ſicuti prius lib. xviij. cap. xvij. hor
deum in auenã degenerare teſtatus erat. Poſſumus autoritatibus demõſtrare, atq;
inſuper Theodori Gazæ hominis in Græcia nati, & non minus latinarũ, ꝙ etiam
græcarũ doctiſſimi literarũ, qui ubicũq; ægilopen ſcriptũ inuenit apud Theophra
ſtũ (ut etiã retro diximus) auenam uertit. Barbari præterea autores, quibus maior
ætate noſtra, ꝙ uel græcis, uel latinis in medicina fides, eadẽ de deuſir, id eſt auena
ſcribũt, quæ de ægilope Dioſcor. Galen. & Paul. pariter tradiderunt. Lexica etiam
omnia tam græca ꝙ latina ægilopen, id eſt auenã exponũt: Quæ qui uelit negare,
uider̃ quodãmodo principia negare, ſiquidẽ omnis noſtra cognitio pendet ex co-
gnitione terminorũ. Quãto ſimplicius fuerit fateri, Pliniũ nõ magnã habuiſſe græ-
carũ literarũ cognitionẽ, atq; eo defectu omnia illa quæ ipſi obiecimus in ſuis ſcri-
ptis errata reliquiſſe, quæ morte præreptus non potuit emendare: Sed quod de ſe
Naſo poëta dicit alterũ *linguæ latine ornamentũ*, Emendaturus ſi licuiſſet, erat.
Ego *ſanè hanc unam Plinij errorum excuſationem puto* omnibus alijs defenſioni
bus præferendã, quæ non ſunt defenſiones, ſed grauiores, ut ſæpe oſtendimus, &
D magis etiam oſtendemus, accuſationes. Nam ſicuti Plinius patronus, cõtra quem
nunc agimus, forte putauit ægilopen aliud eſſe ꝙ auenam, ita alter cõceſſerit ægi-
lopen idem eſſe quod auenã, nõ tamen id latuiſſe Pliniũ, ſed ductũ ratione proba-
bili, maluiſſe uti uocabulo græco ꝙ latino. Si quis hoc dixerit, ſiue Plinij patronus
cum quo nunc eſt nobis negociũ, ſiue alius, nõ uidet quantã inſcitiam, rerũ etiam
uulgatiſſimarũ Plinio ſit adſcripturus: *Plinio inquam*, qui de naturali hiſtoria ſcri-
bere profitear̃, & *tamen uidear̃ exiſtimaſſe* ægilopen, id eſt auenã eſſe herbam am
plexicaulem, quæ *circũligando ſe triticũ* enecet: Quã exiſtimationẽ pueri ruſtico-
rum, qui *quotidie* recta modular̃ auena, poſſint irridere. Quare tutius iudico ſi al
terum *Plinio* ſit detrahendũ, græcarũ potius literarũ adimere cognitionẽ, ꝙ rerũ
è terra naſcentiũ, tam præſertim uulgò notarũ, eidẽ adſcribere ignorationẽ. Neq;
magnũ hoc Plinij dedecus futurum exiſtimo, ſi ei græca eruditio detrahar̃, quum
Eloquentia Plinij. multo maiora illi literarũ latinarũ ornamenta relinquar̃, quibus omnes alios lin-
guæ latinæ autores adeò ſupexceſſit, ut ſi Muſæ lingua Romana loqui uoluiſſent,
nõ puto Plautina, ut quidã ſentiũt, ſed magis Pliniana fuiſſent locutæ. Sed utinam
tantam habuiſſet in corde ſapientiã, quãtam habuit in lingua patria eloquentiam.
Quod homines eruditi Plinianam elocutionẽ diuinam iudicent, eamq; præcipue
imitandã cenſeant, nõ equidẽ improbo, ſed magis laudo: & quibus iſta non ſapiat,
eos planè fateor deſipere. Sed illos uiciſſim puto eſſe in altero deſipientiæ genere,
qui Plinio tantam tribuunt diuinitatẽ, ut nullo pacto in animi eorũ captum uenire
poſſit, Pliniũ in aliqua ſui operis parte deerraſſe, ſiue de imaginibus herbarũ atq;
natura, ſiue de terræ ac maris ambitu, ſiue de ſyderũ magnitudine loquar̃. Nuper
me quidã amicus Ferrariæ monuit, ingreſſum ſe forte ſcholam puerorũ, audiuiſſe
ludi magiſtrum magna uoce aduerſus me pro Plinio, ac quodam leguleo Plinij pa
trono de ſole ac luna pronũciantem. Tum ego ad amicũ inquam: Et quid ille ludi
magiſter

A magiſter de ſole ac luna pueros docebat ſuos? An ſolem eſſe maſculini generis, lunam fœminini? Neq; enim putabam ludi magiſtrũ auſum fuiſſe ſupra calceũ aſcendere. Nõ hoc, amicus inquit, ſed aliud maius: Plinium enim probabat idem quod alios mathematicos de luna ſenſiſſe, ipſam ſcilicet terra eſſe minorem: Quoniam ubi Plinius ſcribit libro ſecundo de naturali hiſtoria: Non poſſet quippe totus ſol adimi terris intercedente luna, ſi terra maior eſſet, q̃ luna: Magiſter iſte hoc in loco uerbũ, terris, licet in plurali numero proferatur, habere tamen ſingularis ſignificatum, & partẽ terræ, non omnes terras ſignificare cõtendebat. Riſi hominis uanitatem, & uicem illorũ condolui puerorũ, qui ſatis intempeſtiua, ne dicam inepta diſciplina per numerũ pluralem ac ſingularem, ad aſtronomiæ traherent̃ ſublimitatem, ad quam neq; ipſi propter ætatem, neq; eorũ magiſter propter ingenij hebetudinem poſſent aſcendere. Hanc quoq; quum dictarem epiſtolam, accepi ab amicis quos habeo Venetijs, literas, quæ me admonebant, eſſe alterũ grammatiſtam græcum, meæ quantũ poteſt apud ſuos diſcipulos exiſtimationi detrahentẽ: Niſi quod iſte aliquanto prudentius, nõ mecũ de aſtronomia, ſeu alia philoſophiæ parte, uel medicina cõtendit, ſed tantũ de grammatica græca, hoc eſt de ea quam profitetur arte. Quod ſi uelim hominem aduerſus me ſatis, ut audio, petulanter in ſua profeſſione exultantem auſcultare, uideo me ad ea ſtudia, quæ pridem in ſchola puerorũ didici, ætate iam cana non ſine magna mea infamia relabi: Nam quum diuiſæ ſint profeſſionum uices, quis ferat grammatiſtam de philoſophia, aut philoſophum de grãmatica diſputantem? Sed quum ijdem amici mei, qui me primi de hoc græco grammatiſta, nõ ceſſante quotidie meum nomen dehoneſtare, monuerunt, etiam me cogant, ut pro meo honore tuendo, ei ſuper his, quæ mihi in grammatica græca obijciũtur, reſpondeam, eum obſeruabo modũ, ut neq; in minimis meam famam neglexiſſe, neq; me ſponte, ſed inuitum in hanc de cõſtructionibus diſputationẽ, quæ magis puerili ætati cõueniat, uidear demiſiſſe. Nam quod mihi à grãmatiſta græco obiectat̃, hoc eſt, me male emendaſſe locũ Ariſtoteles lib. vij. de hiſtoria animaliũ, in quo de morſu canis rabidi ſcribit hæc uerba: λυττῶσιν ἅπαντα τὰ δηχθέντα πλὴν ἀνθρώπου, In quibus ego nõ πλὴν, ſed πρὶν magis cẽſui legendũ, ne ſi dictio exceptiua retineat̃, mendaciũ inſit apertiſſimum, omnia animalia morſa à cane rabido, rabire & mori, excepto homine, quum æque homo ac reliqua animalia ex morſu canis rabidi & rabiant, & moriant̃. De quo tamen tam manifeſto mendacio Ariſtotelis, ſi ita ſcripſit ut in codice græco ſcriptũ inuenit̃, & Theodorus ſua translatione confirmauit, nihil audio græcũ grãmatiſtam in Ariſtotelis, aut Theodori dicere defenſionem: Sed ut qui uelit naturæ potius, q̃ ſuæ artis legibus aduerſari, nullo modo permittit, ut πρὶν aduerbiũ temporis cum genitiuo caſu conſtruatur, ſed πλὴν legendũ cenſet, ut habet ſcriptura græci codicis. Neq; ueretur, ut dixi, naturam uiolare, quæ uoluit ita morſum canis rabidi eſſe homini noxiũ, ſicuti reliquis animalibus, ut ſuæ artis decreta ſeruet incorrupta. Ego uero hominẽ antiqua mihi amicitia deuinctũ, licet ut tandem reſciui ſimulata, quoniam à me ſæpius apud magnos uiros, quorũ ope uitam traducebat, collaudatus, non eadem refert grata mente præconia, ſed magis ingrata cõuicia: Hominem inquam, ſiue uerum, ſiue fictum amicũ, ita compellabo: Amabo ô amice, ſi alterũ Ariſtoteli ſit detrahendũ, aut doctrinã philoſophiæ, aut grãmaticæ græcæ eruditionẽ, utram adimendam cenſeas? Tu forte tuæ fauens profeſſioni, potius cẽſueris Ariſtotelẽ malum eſſe philoſophũ, ut bonũ probes grãmaticũ. Tu quidẽ ita grãmatiſta græcus. At non idem Porphyrius ſummus philoſophus de Ariſt. philoſophorũ principe iudicauit: Quin minus malũ putauit, eũdem Ariſtotelẽ lingua, q̃ mente σολοικίζειν.

C Quum enim de natura definitionem ab Ariſtotele aſſignatam, quæ ait: Natura eſt principiũ motus & quietis: nõ poſſet Porphyrius aliter pro uera defendere, quoniam cœleſtia corpora habent naturam, & tamen nunquam quieſcunt, ſed perpetuo motu cientur, dicere nõ dubitauit, & pro uel, ab Ariſtotele fuiſſe tranſumptũ. Atqui ô græci grammatiſtæ, cum quibus doleo impoſitam mihi eſſe neceſſitatem de ueſtra grammatica, à qua iampridem fateor me eſſe feriatum diſputandi, ueſtræ regulæ dicunt ſolœcon eſſe, quum cõiunctio ponitur pro cõiunctione: quemadmodũ Ariſtotelem Porphyrius καὶ, ἀντὶ τοῦ ἤ, hoc eſt, & pro uel, planè poſuiſſe confitetur. Sed quia forte ſit nefas Ariſtoteli, uiro non minus uerborum facundia, quàm rerum ſcientia prædito, tale uitium ſermonis, quale eſt ſolœcon, adſcripſiſſe, illud potius dicendum eſt, quod ſcribit Quintilianus, multa in antiquis autoribus, tum uetuſtate, tum autoritate defendi, ubi præſertim ſubſit aliqua ratio, ut in eo loco Ariſtotelis, in quo πρὶν ἀνθρώπου ſcribendum cenſui: Nam ſi πρὶν ἀντὶ τοῦ πρότερον, καὶ ἀντὶ τοῦ προτοῦ, καὶ ἀντὶ τοῦ ἕως οὗ ſæpiſſime ponitur, ut græci autores probati ſentiunt: πρότερον autem & προτοῦ cõſtruitur alterum cum genitiuo, alterum cum uerbo infinitiuo habente uim caſus genitiui: cur non & πρὶν ἰσοδυναμοῦν, ſi etiam πρὶν ſuam habet deriuationem, ἀπὸ τοῦ πάρος πάριν, καὶ συγκοπῇ πρίν; cur non poſſit πρὶν in conſtructione ſui aliquando primitiui ſeruare naturam? Quia non eſt cõſuetum, inquient, apud idoneos autores talem fieri conſtructionem: nam potiſſima ratio grammatiſtarum eſt conſuetudo, ſæpius tamen falluntur: neque enim omnes legere probatos autores, neque etiam libri omnes antiquorum inueniuntur, ſed multi uetuſtate interciderunt. Qui autem error eſt apud Latinos, eundem etiam puto apud Græcos poſſe cõtingere, hac præſertim ætate, in qua ſtudia græ-
D carum literarum defloruerunt. Gellius apud nos literator eximius exiſtimauit nõ
Gellius lib.10 cap.21. inueniri in libris Ciceronis uerbum Nouiſſimũ pro extremis, & tamen falſa fuit exiſtimatio, ſiquidem in epiſtola eiuſdem Ciceronis ad Octauium, quam fuiſſe ex ultimis puto, quia proſcriptus eam ſcripſit, hæc uerba leguntur: Nam ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & nouiſſima conferam primis, quæ non poſterior dies &c. Laurentius Vallenſis ob librorum latinorũ penuriam, qua ſua ætate laborauit, multos ſermones putauit eſſe à latinitate abhorrentes, qui noſtro æuo in latinis autoribus poſtmodũ in lucem proditis frequentes reperiuntur. Sed quid opus eſt cum grãmatiſta græco, uetere præſertim amico, tam operoſa diſputatione cõtendere? quum poſſimus ambo facile redire in gratiam, atq; in unam reuocari cõcordiam, Ariſtotelem bonum philoſophũ, & non malum grammaticũ facientes. Ita prima uerba eius, loco de quo diſputamus legentes, λυττῶσιν ἅπαντα τὰ δηχθέντα πρὶν ἄνθρωπος, ut ſubaudiatur λυττᾷ, uel πρὶν ἄνθρωπον, ſubaudiẽdo λυττᾶν. Neq; enim negabit aduerbiũ πρὶν tam cum indicatiuo, quàm etiam cum infinitiuo iungi, niſi ſuæ uelit artis negare regulas. Sic & in ſecũda clauſula, ἀναιρεῖ τὸ νόσημα τοῦτο τάς τε κύνας, καὶ ὅ τι ἂν δηχθῇ ὑπὸ λυττώσης πρὶν τὸν ἄνθρωπον, ſubaudiẽdo ἀναιρῆ. Ego tamẽ magis probauerim in prima clauſula caſum accuſatiuũ, & ſubauditionẽ uerbi infinitiui: tum quia cõſtructio magis uſitata, tum quia maior eſt inter ν & υ literas græcas ſimilitudo, & ideo ab una ad alterã lapſus facilior. Sed omiſſis latinorũ ſiue græcorum craſſis admodũ ſubtilitatibus, iam ad medicũ Plinij patronum reuertamur, de quo non ſatis queo admirari, quod medicus atq; philoſophus non modò meo, ſed aliorũ quoque iudicio doctus, ſe etiam paſſus fuerit trahi in hæreſim grammatiſtarum, Pliniũ eſſe omnis erroris expertem, in his etiam quæ partim, ad philoſophorum, partim etiam ad medicorũ attinent diſciplinas. Nam inter cætera in quibus in ſua ſcribit præfatione, Hermolaum Plinium immeritò accuſare, hunc quoq; uidetur

tur

A tur Hermolai errorem annotare, de ſolis, lunæ, ac terræ magnitudine. Sed cur in his ab Hermolao diſſentiat, qui mecum contra Pliniũ ſentit, non intelligo: quandoquidem Plinij patronus, neq; in hac parte, ſicuti neq; in pluribus alijs, ſuam pro Plinio ſententiam aduerſus me atq; Hermolaũ nondum aperuit. Nos uero quantum ad hunc attinet locum, quid nobis uideatur, aperte pronunciabimus.

Inter globum terræ, & globum lunæ uera proportio, contra Plinij aſſertionem. VI

HErmolaus recte cum Ptolemæo ac reliquis probatiſſimis mathematicis, lunam terra eſſe minorem ſtatuiſſe, & Plinij cauillum contraria probantem reprobaſſe, niſi quod non recte, neq; Ptolemæo conſone, terram ter tantum, & duabus quintis ferè partibus ſcribit luna eſſe maiorem. Nam inter diametros, ſeu dimetientes terræ ac lunæ, non autem inter globos ipſos eſt iſta proportio. Ratio autem geometrica probat, globos ſuarum diametrorũ proportionem habere triplicatam. Ex qua ratione colligitur, terram luna maiorem eſſe nõ ter, & duabus quintis ferè partibus, ut ſcribit Hermolaus, ſed trigeſies nouies, & una ferè tertia parte. Quem quidem Hermolai errorem ſi Plinij patronus uoluit innuere, ubi de ſolis, lunæ & terræ magnitudine Hermolaũ notat, hominem non modò medicum, ſed etiam mathematicum exoſculabimur. Sed quoniam etiam in ſole eundem carpit Hermolaum, in quo nullam hic præbuit erroris uel minimam ſuſpicionem, ueremur admodum ne nota hæc potius grammaticã, quàm mathematicam ſapiat ſubtilitatem: quandoquidem etiam grammatiſtæ audent de aſtronomia per numerum ſingularem atque pluralem, de hiſtoria autem naturali per caſum genitiuum uel ablatiuum diſputare.

B

Error Plinij in herba fragra ferente, & in flore herbæ lyſimachium nominatæ, atq; quo nomine eadem herba à noſtris celebretur. VII

SIcuti autem in lunæ ac terræ magnitudinibus, partim cum Hermolao ſentio, partim diſſentio: ita in herba fragra ferente, in lyſimachio, in phalangio, myrmecio, omnino Hermolai accedo ſententiæ, Pliniũ errore nõ paruo herbam fragra ferentem, quæ ſit trifolia, feciſſe quinquefoliã, uel ſenſu ipſo, qui in his eſt certiſſimus arbiter, illud quod nos dicimus indicante. Quod ſi Plinij patronus ſe herbam quæ fragra fert, uidiſſe aliquando quinque habentẽ folia teſtabitur, nos uiri grauis teſtimonio credemus. Sed ſciat nos, nõ de eo quod perraro fit, & monſtri loco habeat, ſed de naturæ numero quem ſeruat in pluribus, cum Plinio in hac herba cõtendere. In lyſimachio herba pariter, quam Dioſcorides flore aureo, Plinius purpureo deſcribit, uiſum ſenſuum omnium acerrimũ iudicem appellabimus, ubi prius fuerit declaratum, quæ herba fuerit antiquis lyſimachion, & quo nomine ætate noſtra apud uulgus cenſeatur: Quod Plinij patronum facere oportuit, anteq; diceret florem lyſimachij eſſe uulgatum, alioqui ſciat ſe repugnantia dixiſſe. Quî enim poſſit flos uulgò eſſe cognitus, ſi herba ipſa, de qua naſcitur flos, ignoretur? Vt certe eam ſcio nõ modò à uulgo, ſed etiam à medicis noſtræ ætatis, ut pleraſq; alias quæ in uſu medico fuere apud priſcos, ignorari. Si tamen more ſophiſtarũ, non elegantium, ſed barbarorum loqui uelim, poſſum dicere, & uulgus, & medicos herbam lyſimachium noſſe, non tamen noſſe herbam lyſimachium. Sed minime puto Plinij patronum medicum non ſolum peritum, ſed etiam eruditum, ita fuiſſe locutũ: ſi tamen ita fari liceat, erit ſermo ſophiſticus uerus. Nam herbam quam priſci dixere lyſimachion, hoc æuo uulgus corneolam nominat, ſub hoc nomine notiſſimam omnibus, licet plures neſciant priſco uocabulo uocari lyſimachion, quod nos nũc *Corneolæ*

C primum luce clarius ſumus demonſtraturi. Huic herbæ uulgò corneola nomina
tæ, quam infectorũ præcipue officinæ nouerunt (ea enim ad inficiendos uiridi co-
Pli.li.25.ca.7 lore pannos utuntur) omnes illæ adſunt notæ, quas tum Dioſcorides, tum etiam
Dioſcor.lib.4 cap.3 Plinius pariter lyſimachio adſcripſere: Nam & in aquoſis naſcit̃, ut ſcribit Plinius,
uel in paludoſis, & iuxta aquas, ut Dioſcorides. Ego ſanè teſtor me frequenter ui-
diſſe herbam corneolã in Ferrariæ paludoſis, uel in ripa Padi natam. Huic præte-
rea folia tenuia, uiridia, qualia ſalici germinant, quæ ſi comburantur acrem fumum
emittunt, naribus mordacem: & quod damnat Pliniũ, nõ purpureo, ſed aureo flo-
re inſignita conſpicitur. Cogitur autem & Plinius fateri, aureũ eſſe herbæ lyſima-
chij florem, niſi uelit cognominem lapidem lyſimachũ, aureis inſignem uenis, ut
ipſe deſcribit libro trigeſimoſeptimo, capite decimo, temere idem nomẽ fuiſſe ſor-
titum: Quanquã idem Plinius non tantũ in colore floris, ſed etiam in herbæ odore
notari poteſt, quem grauem ſentiri ſcribit, & nõ acrem, ut Dioſcorides: nec quo-
modo talis ſentiatur oſtendit, ſuffitu ſcilicet herbæ cõbuſtæ: Quæ omnia Dioſcori
des diligẽtiſſime eſt executus: & uſum præterea herbæ in medicina docuit, quod
hoc in loco ubi lyſimachion deſcribit Plinius facere prætermiſit. Lyſimachium au
tem eſſe herbam infectiuam, nõ equidem memini me legiſſe apud aliquem autorẽ
græcum uel latinũ, niſi quod de ea ſcribit Plinius libro uigeſimoſexto, capite deci
moquinto, quod capillum flauũ facit. Dioſcorides autem lyſimachiũ alio nomine
ait lytron appellari: quam appellationẽ ſuſpicor, aut apud Dioſcoridem, aut apud
Lutea herba infectiua. Pliniũ eſſe deprauatã, *qui de lutea herba infectiua* meminit libro trigeſimo[illegible]io,
capite quinto, quam dicit cæruleo ſubtritam pro chryſocolla induci. Forte enim ly
tron, nõ luteam eandem herbam debuit nominare: nam & Vitruuius nõ luteam,
D ſed luteum uocat, inquiens: Qui non poſſunt chryſocolla propter raritatẽ uti, her
ba quæ luteum appellatur cæruleum inficiunt, & utuntur uiridiſſimo colore. Ta-
lis eſt ferè etiam ætate noſtra lyſimachij herbæ (ſiue lytron, ſiue luteũ alio nomine
appelletur) apud infectores uſus. Nam colori cæruleo, quem guadũ uocant, eam
ſuperinducunt, & uiridem colorẽ tingunt. Mirũ autem uideri poſſit, ſi lutea, uel lu
teum nominetur, quum nõ luteũ, ſed uiridem faciat colorem: niſi quod & luteum
ſeu flauum facit, ſi per ſe adhibeatur, & nõ cæruleo ſubteratur: nam & Plinius ſcri
bit (ut diximus) lyſimachiam capillum flauũ facere: Vel lytron, forte non à colore
quem tingit, ſed à flore potius lutea fuit nominata.

Error noui expoſitoris Auicennæ, in herba tinctorum citrina, quam Auicenna ſic nominat tertio canonis, capite de hulceribus inteſtinorum: Error iuniorum medicorum pro glaucio uel memite, papauer cornutum accipientium. VIII

ET Auicenna Fen decimoſexto tertij, capite de excoriatione hulcerũ, de quadam herba meminit, quam herbam tinctorũ, & citrinam nominat, cuius ſuccũ bibitum & clyſterizatũ ſcribit prodeſſe hulceribus inteſtinorũ: neq; puto ipſum aliam herbam innuere, quàm lyſimachiũ, cuius pariter foliorum ſuccum, aut epotum, aut per clyſterem iniectũ, dicit Dioſcorides prodeſſe dyſentericis. Antiquus autem Auicẽnæ expoſitor, ſiue Gentilis, ſiue alius, cuius expoſitiones in locũ allatum habent̃ impreſſæ, ut qui magis ſtudeat uerba Auicennæ ſcindere in partes, primam ibi, ſecundã ibi, tertiam ibi, quàm eorum ſenſum, quod magis foret ex uſu medicorum, declarare: neq; hanc herbam tinctorum citrinam, neq; alteram quam ſtatim poſtea tanquam eundem habentem effectum Auicenna ſubiungit, & pedem alacohen dicit à quibuſdam uocari: Se autem exiſtimare quod ſit pes corui, quamuis alij ante eum, ut ipſe teſtatur, dixiſſent Hippocratem per alacohen

A folia ficus intellexiſſe. Neutram inquam harum herbarũ quæ uidentur fuiſſe apud ueteres in uſu medicinæ celebres, atque ideo cognitu neceſſariæ, ſua ſtuduit doctrina Gentilis illuſtrare, ſed tanquam eſſent notiſſimæ, aut parum afferret earum notitia utilitatis, ſua intactas expoſitione præterijt. Nouus autem Auicennæ expoſitor non uiſus eſt omnino iſta negligere: uerum ex eius expoſitionibus lector eſt incertior, quàm antea: Nam herbã tinctorũ memitem eſſe dicit, cuius ſucco utuntur tinctores, De qua etiam memite dicit teſtari Principẽ, quod eſt frigida & ſicca in primo, & quod multam habet ſtypticitatẽ, & exponi in ſynonymis Auicennæ, quod eſt chelidonia, ſed non eſſe uerũ teſte Simone Genuenſi. Nónne hic expoſitor ignotum per ignotius, aut ſaltem æque ignotum nobis oſtendit, quum herbam tinctorũ memitem eſſe dicit, non autem quid ſit memite, ſed quid nõ ſit magis edocuit. Scio enim uerã memitem quã Dioſcorides glauciũ uocat, & ad uitia oculorum laudat, à noſtræ ætatis medicis ferè omnibus ignorari, qui pro ea utunt̃ herba altera ſimili quidẽ, ſed nõ eandem habente uim, quam Græci *μήκωνα κερατίδα*, id eſt papauer cornutũ appellant. Sed fac ueram memitem, aut uerum glaucium eſſe, notũ non tamen, aut autores Arabes de memite, aut Græci de glaucio, quod ſit hæc herba, tam in uſu infectorum, quàm etiam medicorũ quicquam retulerũt. Neq; quia Auicenna ſcribat, memitem eſſe frigidã & ſiccã in primo, hoc ſatis efficax eſt argumentum ad probandũ memitem eſſe herbam tinctorum, de qua Auicenna facit mentionem Fen decimoſexto tertij, capite de excoriatione inteſtinorum. Plures enim ſunt herbæ tales habentes qualitates, quas tamen propterea nõ dicimus eaſdem eſſe cum herba tinctorũ, atq; citrina ab Auicenna nominata, neq; etiam eoſdem habere in medicina uſus exiſtimamus.

Memite herba

B

Error Auicennæ & eius expoſitorum recentiorum, in radice herbæ pedis coruini nominatæ. IX

DE ſecunda herba, pede alacohen ab Auicenna uocata, idem expoſitor ſcribit exiſtimare, quod ſit herba à medicis uocata pes corui, de qua dicit ſecũdo huius capite, de pede coruino, quod radix huius herbæ quum decoquitur, confert ſolutioni antiquæ: ſed radicem huius herbæ, quam noſtri herbularij uocant pedem corui, eſſe cauſticam, hulceratiuam, & de iſta non loqui principem hic, quia princeps dicit, quod aliqui dixerunt, quod per alacohen Hippocrates intellexit folia ficus, quæ in nullo ſeruiunt caſui præſenti, quia pungunt & excoriant per lacticinium occultatum in eis. Hæc omnia ad uerbum ferè nouus expoſitor Auicennæ, qui ſua expoſitione non magis hanc, quàm etiam priorem nobis herbam declarauit. Forte autem ſit illi minus pudendum hanc ſecundam, ſcilicet pedem coruinũ, de quo Auicenna loquit̃, ignoraſſe, quãdo & ipſe Auicenna tantus alioquin medicinæ magiſter, uel dubitauit, uel etiam neſciuit quid eſſet, ut planè in multis alijs herbis ipſemet ſuam fatetur inſcitiam: ut etiam ſecundo canonis de hac ipſa herba, quæ pes coruinus nominatur, non modò ambigua, ſed etiam contraria loquitur. Sunt autem hæc Auicennæ de pede coruino inibi uerba: Pes coruinus, Membra expulſionis, radix eius herbæ confert ſolutioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij, quod confert colicæ, & efficit operationem hermodactylorum abſque nocumento. Ego autem neſcio quomodo radix pedis coruini poſſit prodeſſe ſolutioni antiquæ, & facere operationem hermodactylorum, qui ſunt ſatis in ſoluendo potentes, niſi forte Auicenna uult hoc loco ſolutionem curare ſolutione, qui tamen alibi præcipit non eſſe faciendam ſolutionem ſuper ſolutionem. Fen autem uigeſimoſecũdo tertij, capite de ſolutione podagræ & iſchiadicorum, pedem

Cap. 562

C coruinum nõ colicæ, ſed podagræ potius, ex eiuſdem Pauli autoritate Auicenna prodeſſe teſtatur, ita ſcribens: Et dixerunt quidam quod pedi coruino ineſt operatio hermodactylorũ, & nõ eſt eius nocere ſtomacho. Quæ uerba exponens etiam nouus expoſitor Auicennæ, in hunc modũ ſcribit: Dicit aliquos aſſeruiſſe, quod pes coruinus operatur, & purgat ſicuti hermodactyli, & non nocet ſtomacho ſicuti ipſi: Et pes iſte coruinus eſt herba cuius radix ponitur in opere, de qua ſcribit ſecundo Canonis capitulo de ea: Dixerunt Paulus & alij, quod cõfert colicæ, & efficit operationem eorũ abſq; nocumento. Deinde ſubiungit: Radix pedis coruini, quem nos hic habemus, ab extra appoſita rodit, & pluries hanc feci ſuper pedem illius quaſſari, qui habebat in inguine bochium epidemillæ, & protinus illic ſurgebat ampulla, qua rupta exibat uirus uenenoſum, unde aliqui ſanabãtur. Sed hanc dare per os nunq; auſus ſum, licet ſciam aliqua quæ foris adhibita ueſicãt, & hulcerant, & comeſta noceant ut allia & cepe. Hæc ille: qui licet uereatur, ut ſané debet uereri, dare per os radicẽ pedis coruini, quæ uenenũ eſt, ut poſtea declarabimus, per uerba tamen poſtrema uidetur innuere, quod ſi etiam daretur per os, cum aliqua tamen ratione daretur, & nõ ſine Principis autoritate. Ioannes uero Matheus de Cradi alter nouus Auicennæ expoſitor, in huius radicis expoſitione magis audaculus, ſcribit hæc uerba: Intellige, quod quum autores utuntur pede coruino, in caſu etiam iſto ſemper utũtur radice eius, & non folijs: ita etiam dominus Auicenna ſecũdo canonis ponit iuuamenta radicis eius. Quæ uerba expoſitoris nobis indicant *ipſum huius herbæ timuiſſe folia*, nõ radicẽ: quia dominus Auicenna eiuſdem radicis uſum, & non foliorum ſecundo canonis præcipue probauiſſet. Miſeret me humanæ uitæ, quam uideo quotidie ſub Auicenna, nõ tanquam principe,
D ſicut medici iuniores appellant, ſed tanq; ſæuo tyranno periclitari: nam ſi radicem uenenatam, uel intra corpus iuſſerit adhiberi, eam quidam medicorũ in ægrotantibus adhibere nõ dubitant: Contrà ſi radicem ſalutarem, & uenenis aduerſantem dari uetuerit, tanquam medicinã pernicioſam, illam medici etiam celebres non audent dare. Radicem pedis coruini habentem uim exhulcerandi, & tanquam uenenum, præterquam ſi extrinſecus apponatur, in uſu medicinæ fugiendam, alter no-
†*dicere* uus Auicennæ expoſitor nõ ueretur † dare etiam intus aſſumendã, fretus Auicennæ, & ſecundo canonis & decimoſexto tertij, qui eam hermodactylis præfert autoritate. Ego uero teſtor deum, me nouiſſe medicũ, qui ex eadem radice quibuſdam alijs adiunctis pilulas conficiebat, & eas podagra laborantibus propinabat, non ſine magno quorundam qui eas accepere periculo, donec tandem à me ſui erroris admonitus, à tam pericoloſa abſtinuit medicina.

Error Auicennæ, napellum uenenum exitiale propinantis, & radicem pentaphylli medicinam pernicioſam nominantis, quæ tamen eſt medicina ſalutaris, & potens contra uenena. Herbam quam noſtri herbarij pedem coruinum nominant, quo nomine priſci uocauerint. X

IDem Auicenna, ſi qui tam fatui ſint, qui ei uelint in omnibus credere, ſcribit ſecũdo canonis, napellũ eſſe uenenũ pernicioſum, & tamen potari ſuadet, quum poſtea ſubiungit: Delet albaras linitũ & bibitũ. Venenum autem quod noſtra ætate napellum ab herbarijs nominatur, aconitum à Græcis atq; Latinis uocatur, de quo Virgilius: Miſcent aconita nouercæ. Vt iam appareat Auicennam nõ tam tyranni, quàm etiam nouercæ imitari mores. Cõtrà Galenus aconitum laudat, ſi abſtergendum ſit aliquid ex corpore. Sed cauendum eſſe, inquit, ne aut in potu aut in cibo ſumatur. Idem Auicenna radicem pentaphylli à Dioſcoride cõmendatam ad uenena mortifera, ipſe ſecundo canonis ſcribit eſſe medicinã pernicioſam, adeò

ut Michaël

A ut Michael Sauonarola medicus ſuo & noſtro quoqꝫ tẽpore, propter ſcripta quæ de medicina edidit clarus, nõ auſit eam in quartana dare, non aliam ob cauſam, niſi quia damnetur à Principe. Tantam habet ut nuper dicebam, Auicenna apud medicos noſtri temporis autoritatem, ut medicinam mortiferã faciat ſalutarem, ſicuti pedem coruinũ: ſalutarem aũt pernicioſam, ueluti radicem pentaphylli uel eius ſuccum. Nam & Iacobus de Dondis, cognomento Aggregator, huius radicis ſuccum inter uenena pernicioſa ex Auicennæ numerat autoritate. Forte aũt quantũ ad pedis coruini attinet radicem, non tam Auicenna, quàm medici ipſi non recte Auicennã intelligentes, ſunt reprehendendi. Quis enim eos cogit putare herbã, quam herbarij noſtræ ætatis pedem coruinũ nominant, eſſe illam quam ueteres medici, Paulus ſcilicet & Dioſcorides, ſub eodem nomine celebrarũt? Quaſi uero ſit neceſſarium, ut quæ nunc ſunt nomina herbarũ, etiam priori ſeculo fuerint. Eos aũt quos ſuprà notaui Auicennæ expoſitores, illud oportuit didiciſſe, aliam eſſe herbam à priſcæ ætatis hominibus pedem coruinũ nominatã, aliam à noſtris. Nam ſi id ſciſſent, neqꝫ tam multa de pede coruino dubitaſſent, neqꝫ etiam aliqui eorum unquam in animum induxiſſent, herbam pedem coruinũ à noſtris dictã, poſſe ſine periculo aut in pilulis, aut alio modo intus aſſumi. Hæc enim eſt illa, quã Dioſcorides βατράχιον, & apium ſylueſtre nominat: unde & medici iuniores non *Lib. 3. cap. 68.* ſolum pedem coruinum, ſed etiam apium raninum nominarunt, à gemina ſcilicet *& 69* animalis, & herbæ alterius ſimilitudine. Huius herbæ Dioſcorides quatuor facit ſpecies, & unam ex his inter uenena collocat. Omnium autem folia, & caulem, ſi apponantur humano corpori, uim ait habere exhulcerandi, & eſcharam faciendi. Quare nullo modo ſuſpicandũ eſt illos qui dixerunt pedem coruinum in medicinis capituli excoriationis inteſtinorũ, quos Auicenna allegat xvi. tertij eodem

B capite de hac pede coruino, quam ueteres βατράχιον à rana cuius effigiem repræſentat, nominarunt, intellexiſſe. Sed neqꝫ Auicenna ſecundo canonis quũ ſcribit radicem pedis coruini conferre ſolutioni antiquæ, de hac potuit intelligere. Ideo quantum ad hoc, forte non eſt error Auicennæ, ſed male exponentium Auicennam, & neſcientium quid duobus in locis ſcilicet, & ſecundo canonis, & ſextadecima tertij per pedem coruinum Auicenna intellexerit, ſi modo & ipſe quid eſſet intellexit. Nam xvi. tertij etiã uidetur hæſitare. Secundo aũt canonis omnino Auicenna aberrat, illam oſtendens quam ſuprà tetigi in radice eiuſdem herbæ contrarietatem, quod conferat & ſolutioni antiquæ, & faciat operationem hermodactylorum abſqꝫ nocumento. Quibus uerbis poſtremis ſimilia etiam ſcribit xxij. tertij, ſuprà etiam à nobis allegata. Verum utrobiqꝫ male Paulus, & alij ſuper hac medicina, quæ facit operationem hermodactylorũ, ab Auicenna citantur: neqꝫ enim Paulus uſquam herbam coronopoda, ſic enim Græci pedem coruinũ nominant, hermodactylis comparat, in iuuando podagricos: ſed compoſitionem quæ nominatur apud Græcos διὰ κορονοποδίο, id eſt, per pedem coruinũ, alteri præfert, quæ apud eoſdem græcos δι' ἑρμοδακτύλων, id eſt, per hermodactylos nominatᷣ: quarum utranqꝫ deſcribit Paulus lib. vij. in quo de ſimplicibus & compoſitis agit medicinis, proprijs ambas inſcriptionibus notans. Primæ compoſitionis inſcriptio, atqꝫ deſcriptio hæc eſt:

Podagrica per Hermodactylum.

Hermodactyli obolos tres, anneſi, cymini æthiopici, ameos, corymborum, thymi, piperis longi, zinziberis, ana obolos tres, epithymi unciam mediam. Doſis oboli quatuor aut ſex, datur mane cum condito uel hydromele. Secundæ autem compoſitionis per pedem coruinum inſcriptio atqꝫ deſcriptio talis eſt:

C Per pedem coruinum compoſitio quæ facit ad ea, ad quæ & altera per hermodactylon, ſtomacho utilis.

Zinziberis oboli duo, piperis oboli tres, agarici obolus unus, cnici interioris oboli quatuor, radicis pedis coruini oboli ſex. Doſis, oboli octo. His autem quibus uenter nõ facile ſoluitur, ſiliquæ uigintitres faciunt omnino ſeptem, uel octo ferè alui deiectiones. Harum duarum compoſitionum Paulus libri ſui de medicina uolumine tertio ſecundam, per pedem coruinum nominatam, dicit ex Alexandri autoritate prima eſſe meliorem, ut quæ eandem faciat euacuationem, & æque ſedet dolorem, cum hoc quod nihil obeſt ſtomacho. Quorum uerborum ſententiam male Auicenna duobus in locis antea allegatis, de ſolo pede coruino ſcribit, ipſum hermodactylis cõparando: quaſi radix pedis coruini, de qua loquitur Paulus, ſit par in cienda aluo radici hermodactylorum, & non habeat potius adſtringendi facultatem, quemadmodũ de ea ſentit Dioſcorides, qui ipſam cœliacis prodeſſe teſtatur: ſicuti & ipſe Auicenna ſecũdo canonis eandem dicit radicem prodeſſe ſolutioni antiquæ, & etiam decimaſexta tertij teſtatur nonnullos eam nominaſſe inter medicinas ad hulcera inteſtinorum facientes: quoniam cœliaca diſpoſitio eſt morbus ſimilis lienteriæ, quæ prouenit etiam ex hulceribus inteſtinorum. Quare Auicenna hæc omnia de radice pedis coruini non male ſcribit: illud uero non recte, quod faciat operationem hermodactylorum. Si quis uero miretur, quomodo tota compoſitio per pedem coruinum nominata, eandem poſſit facere euacuationem quam altera per hermodactylos, quum pes coruinus, uel radix eius uim adſtringendi habeat, hermodactyli autem magis purgandi, ſciat dictam per pedem coruinũ compoſitionem, non habere uim purgatoriam ex pede coruino, ſed ex agarico, & cnico, quod cartamum medici recentiores appellant. Purgat autem æque atque altera compoſitio per hermodactylos nominata: quoniam doſis eius eſt dupla ad doſim alterius: & in durum habentibus uentrem maiorem multo, quàm duplam habet proportionẽ, ut ex his quæ antea ſcripſimus, ex Pauli ſententia patêre poteſt. Neq; uero quiſpiam miretur compoſitionem purgatiuam ex medicina uentrem adſtringente ſuam ſortiri appellationem: quoniam in podagricis doloribus, atq; iſchiadicis, non minus quærimus humorum fluxum ad loca dolentia reprimere, quàm eorum qui iam fluxere euacuationẽ. Vnde & apud Paulum inuenitur alia compoſitio ad podagras, quæ percorallium nominatur, in quam tamen ueniunt rhabarbarum, & ariſtolochia medicinæ euacuantes. De eiſdem duabus compoſitionibus quas ſuprà ſecundũ Paulum annotauimus, etiã Auicenna meminit Fen xxij. tertij, capite de ſolutione podagricorum & iſchiadicorum. In quibuſdam tamen medicinis, ſed præcipue in ponderibus medicinarum, à Paulo euariat, ut quas ſcribit Auicenna cum his quas Paulus antea notauerat, conferre uolentibus uideri poteſt. Hic uero occurret aliquis, ac mihi obijciet, id q̃d & ipſi Auicennæ atq; eius expoſitoribus antea obiectaui, nõ haberi ex eorum expoſitionibus, neq; quid ſit herba tinctorũ ſiue citrina, neq; quid ſit pes coruinus, de quo Paulus, quantumuis male ab Auicenna allegatus, intellexit: Liquet enim ex his quæ antea diximus, eſſe herbam pedem coruinum à ueteribus dictam, ex cuius nomine compoſitio tota ſuam habuit appellationem: nondum tamen, quæ aut qualiſnam ſit, fuit declaratum.

Dioſcor. lib. 2. cap. 117

D

Herba coronopus à græcis autoribus nominata, quo nomine à Latinis appelletur, & quæ nomina uulgò quoq; habeat. XI

QVum ergo & quænam, aut qualis ſit herba tinctorũ ab Auicenna dicta, & quo nomine apud ueteres fuerit inſignita, antea docuerimus, quod etiã de

herba

A herba fecimus, quam noſtri herbarij pedem coruinū nominant, reſtat ut quid ſit
pes coruinus ueteribus & Dioſcoridi, & Paulo, atq; Auicēnæ doceamus: quādo-
quidem & ipſe Auicenna eam ſcripſit cōpoſitionem, cuius pes coruinus eſt pars,
ne qui uolunt totam facere cōpoſitionem in pede coruino dubitent, ueluti quidā
Auicēnæ expoſitores hæſitarūt, aut ſicuti alij radicē pernicioſam pro ſalutari reci-
piant. Coronopus, hoc eſt pes coruinus, inquit Dioſc. herba parua eſt, oblonga, *Lib. 2. cap. 117*
humi ſtrata, folijs fiſſis: hæc quoq; pro olere elixat̄. Aliqui ammonon, aliq; aſtrion,
aphri atirſitten, Romani caciatricem, nonnulli ſtillaginem, nōnulli ſanguinariam
uocant. Huius radix in cibo ſumpta facit ad cœliacos: naſcitur in locis incultis, &
in domibus, & in uijs. Omiſſis in hac herba barbaris appellationibus, de quibus
nō poſſumus, ſint'ne recte, an perperam ſcriptæ, dijudicare, Romana nomina di-
ligentius inſpiciamus, ut ſi qua eorū ſint deprauata, corrigamus, atq; inde ad eius
quam quærimus herbæ notitiam perueniamus. Caciatrice ſané uidetur dictio cor
rupta, neq; enim eſt græca, neq; latina: quare puto Gallitricem eſſe legendum, uel
quod magis græce appellationi reſpondeat, galli crus: ut ſicuti ideo apud Græ-
cos hæc herba κορωνόπους eſt nominata, quoniam coruini pedis effigiem repræ-
ſentat, ſimili ratione apud Romanos galli crus fuerit nuncupata. Eſt enim her-
ba apud autorem de ſimplici medicina, quem aliqui putant fuiſſe Apuleium, galli
crus, atq; etiam ſanguinaria nominata: quod etiam nomen uitiatum eſt, ſeu decur-
tatum apud Dioſcoridem: nam ſanguinari pro ſanguinaria in multis codicibus
legitur. De hac autem herba idem autor de ſimplici medicina, qu icunq; ſit, refert
eadem quæ de coronopode Dioſcorides, quod uidelicet in locis aſperis, & circa
uias naſcatur. Addit autem & rationem, cur tam galli crus quàm etiam ſanguina-
B ria nominetur: eo quod ſcilicet naribus impoſita, ſanguinem fluere facit, & habet
(ut inquit) in ſummitate pedem galli. Hæc autem herba ipſa, ſi quàm ſit uulgò no
ta, & ſimul eius nomen uulgare manifeſtauero, uereor ne Auicennæ, atque eius
expoſitoribus magnam pariam ignominiam, qui in re notiſſima pueris, hæſita-
rint. Verum iſta cælare, non eſt tam parcere antiquis, quàm uitam negligere, quæ
ut antea diximus, ſub Auicennæ, atque eius expoſitorum autoritate periclitatur.
Hæc proculdubio illa eſt, quam partim ſanguinariam ab effectu iam dicto, par-
tim Capriolam uulgò appellamus. Plinius unam ſpeciem graminis facit, & gra-
men uocat aculeatum, quoniam ei in acumine aculei ſint plurimi: quos ut idem
Plinius inquit, conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq;, ciendi ſanguinis gratia.
Quæ licet uerba ſcribat Plinius libro uigeſimoquarto de ſecunda graminis, ut di- *Cap. 19*
ximus ſpecie, ipſam nihilominus libro uigeſimoprimo inter herbas aculeatas, ſub *Cap. 16*
græca appellatione coronopodis numerauit, neſciens (ut arbitror) eandem eſſe
herbam, quam Græci coronopoda, & Romani gramen uocant aculeatum: quo-
niam ut in æra & lolio, ægilope & auena, aparine & lappa, nuperrime autem in
lyſimachio & lutea manifeſtauimus, plurimarum herbarum, quas latinis nomi-
nibus nouerat Plinius, græcas nomenclaturas ignorauit. Quam Plinij inſcitiam
etiam in iſatide & glaſto, helxine & conuoluulo, oxymyrſine & ruſco, nardo gal-
lica & ſaliunca, in altero noſtro libello de Plinij atq; aliorum erroribus edito, de-
monſtrauimus. Quia uero ex tam crebro, & in omnibus Plinij libris paſſim er-
rore reperto, hæc inter me ac Plinij patronū diſputatio habuit occaſionem, quem
tamen errorem hic ſe putauit unica codicis emendatione, æram ſcilicet in herbam
mutando, ſuſtuliſſe, nunc mihi libet eidem Plinij patrono copioſius oſtendere,
quammultas alias Pliniani codicis emendationes eum oporteat excogitare, ſi er-
rorem quem dixi, pro quo inter nos eſt orta diſſenſio, ex toto Plinij codice uelit

C extirpare: Neq; enim in herbis tantũ, atq; omni plantarũ natura, ſed etiam in animalibus atque metallis, hunc ipſum errorem Plinius admiſiſſe frequentius deprehenditur, ut per ſingula genera ſummatim oſtendemus.

Error Plinij in multis herbis & plantis, animalibus atq; metallis, de quibus ſub græcis interdũ nominibus, interdũ latinis agens, fecit uideri diuerſa, quæ tamen ſunt eadem. XII

Marrubium PLinius libro uigeſimo, marrubium nigrum ſcribit à Græcis praſion nominari, melius autem melan praſion ſcripſiſſet: quoniam praſion nomen eſt com-
Cap.22 mune ad nigrum & album. Poſtmodum libro uigeſimoſeptimo de eodem marru
Cap.8 bio nigro ſuo ballotes nomine agit, neſciens tamen eandem herbam quam Romani marrubium nigrum appellabant, à Græcis balloten nominari. Argumentum inſcitiæ, quod balloten alia nuncupatione porrum nigrum, & non marrubium nigrum Plinius à Græcis uocari eodem loco teſtatur. De quo Plinij errore quo ſæpius praſſon, id eſt porrum pro praſio, id eſt marrubio ſcribit, nominum uicinita-
Atriplex te deceptus, etiam in altero libello fecimus mentionem. De atriplice Plinius mul
Cap.20 tis ſcribit in locis, ſed libro præcipue uigeſimo, ubi uires eius ac proprietates explanat, hoc tamen olus ex aureo colore dici à Græcis χρυσολάχανον uidetur Plinius neſciuiſſe, quum libro poſtmodum uigeſimoſeptimo agat de chryſolachano tanquam de herba penitus ab atriplice differente, adeò ut huic contrarias omnino illis quas antea atriplici àdſcripſerat uires aſſignet. Libro ſiquidem uigeſimo atriplicem morbos regios ac pallorem facere ex Pythagoræ tradit autoritate. Poſtmo-
Cap.8 dum libro uigeſimoſeptimo de chryſolachano agens, ait fuiſſe aliquos, qui hanc herbam dicerent alligatam regium morbum habentibus, ita ut ſpectari poſſit, ſa-
D nare id malum. Ad quẽ pariter effectum de chryſolachani ſemine ſi bibatur Dioſcorides autor grauiſſimus teſtificatur. Eandem uero herbam ſignificari à Græcis nomine chryſolachani, & à Latinis atriplicis, præter Dioſcoridis idem aſſeuerantis autoritatem, color etiam herbæ atriplicis aureum colorem repræſentantis, un-
Sambucus de illi à Græcis inditum nomen chryſolachanũ, manifeſtiſſime indicant. Sambu
Cap.8 cum Plinius libro uigeſimoquarto inter arbores collocat, eius denique effectus in
Cap.7 medicina præcipuos exponit. Deinde eandẽ arbuſculam libro uigeſimoſeptimo, ſub acteæ nomine pingit, graui florum odore, caulibus aſperis, geniculatis, ſemine nigro ut hæderæ, baccis mollibus, naſciq; opacis, aſperis & aquoſis autumat. Quæ omnia indicia ſambucum demonſtrant, quum etiam eandem acteam, ſicuti ſambuci radicem ad interiores fœminarum morbos dari Plinius præcipiat. Neq; uero poterit illud Plinij patronus pro Plinio reſpondere, Plinium ſub acteæ uocabulo ebulum intelligere, atq; ita non de eadem planta, ſed diuerſis ſub uarijs nominibus, altero græco, altero latino, in locis tractaſſe differẽtibus. Non poteſt inquam hoc pro Plinio dicere: quoniam Græci ſambucum non acten, ſed chamæacten potius, id eſt terreſtrem ſambucum nominant. Et hæc quidem quantum ad plantas attinet dicta ſufficiant, quas Plinius uiſus eſt non modò nomine, ſed etiam natura putaſſe diuerſas. Autor autem eius libri, qui Cornucopia inſcribitur, mira
Pli.lib.10. tur de Plinio, tantæ doctrinæ atque autoritatis uiro, qui in genere animalium daſy
cap.63 podem à lepore diuerſum fecerit, quũ tamen (ut inquit) unum idemq; animal ſit. Miratur inquam, ut qui non animaduerterat, multos alios eiuſdem autoris ſimiles etiam in alijs rebus, & non in lepore tantum errores: & multis argumentis conatur oſtendere, daſypodem à lepore non eſſe differentem, tum ex ratione nominum, tum ex his quæ de daſypode ſcribit Ariſtoteles lepori congruentibus, tum etiam ex communibus græcis atq; latinis tam de daſypode, quàm etiam de lepore adagijs.

A adagijs. Quæ omnia argumenta ego, qui ubi poſſum Plinij autoritatē perlubens
defendo, poſſum ea ratione refellere, quod nihil impedit duo animalia proximi ge
neris inueniri, quibus propter naturæ affinitatem eadem omnia, quæ ille autor ad
ducit, poſſunt conuenire, ueluti leporem atq; cuniculum, quem puto à Græcis da
ſypodem nominari: Sed ſi huius erroris ita Plinius excuſetur, alteri tamen ſibi fa
miliari omnino erit obnoxius, quoniā & de daſypode, & de cuniculo in ſuis libris
faciat mentionem, qui tamen unum idemq; ſunt animal: ſicuti de caprea & de dor
cade, de ueſpertilione atq; nycteride, ſiluro & glani, paſſere & pſitta: quæ anima-
lia modò græce, modò latine nominat, neq; lectorem admonet eadem ne ſint, an
diuerſa, ut planè uideatur ipſe putaſſe, non eadem. Sicuti inter metalla argentum
uiuum ab hydrargyro diuerſum eſſe exiſtimaſſe Plinius planè conuincitur. Nam
quum libro trigeſimotertio argenti uiui naturam expoſuiſſet, mox de hydrargy
ro ſuo ſe loco dicturū pollicetur. Atqui omnes qui etiam paucis græcantur, idem
metallum ſignificari apud Græcos hydrargyri nomine, quod apud nos argenti ui
ui, minime ambigunt, quando ea etiā, quæ de argenti uiui natura ſcribit Plinius,
ut quod uenenum omnium eſt rerum, ac omnia uaſa exedat, atque perrumpat ta
be dira, de hydrargyro pariter Græci autores, ac præſertim Dioſcorides tradunt, *Hydrargyrum*
qui etiam idem prope artificium, quod Plinius conficiendi hydrargyrum, ex mi- *quomodo fiat,*
nio docet, ne quis forte argentum uiuum eſſe natiuum, hydrargyrum uero facti- *docet Plinius li*
tium opinetur, atque ea ex cauſa Plinium in eis uarijs nominibus uſum fuiſſe arbi *bro quinto ca-*
tretur: Quoniam ut diximus, tam arte, quàm à natura factum, uno nomine à Græ *pite 64.*
cis hydrargyros, ſicuti à Latinis argentū uiuum nuncupatur. Hos atq; alios idem
genus errores, hoc eſt ſimiles illi, quem de æra ac lolio, in altero noſtro libello ad-
B ſcripſimus Plinio, ſi Plinij patronus ſciuerit excuſare, melius tamen quàm in ſua fe
cerit præfatione, æram in herbam cōuertendo, fatebor illum iure apud ciues ſuos
poſſe gloriari, & corona ciuica meritum coronari, pro reſtituta ſuo ciui priſtina di
gnitate. Alioquin ex ſola ſuper æra defenſione ſciat ſe de una tantū feſtuca trium-
phaſſe, ſi modò & de feſtuca triumphauit, quam nos male fuiſſe in herbam muta-
tam multis antea rationibus aduerſus Plinij patronum demonſtrauimus.

dasipodē cuniculū ē et nō leporē opinatur leonicenus

Error Plinij in phalangio, quod reptile dicit Italiæ fuiſſe ignotum, quum tamen in
Apulia Italiæ parte naſcatur, uulgò tarantula nominatum. XIII

NOn multum abſimilis, immo propè germanus his, quos nuper tetigimus,
eſt error Plinij in phalangio myrmecio, quem Hermolaus lapſu memoriæ
contigiſſe opinatur. Nos uero eandem habuiſſe putamus occaſionem, quam & ſu
periores, græcæ ſcilicet eruditionis in Plinij defectum, quo quū neſciret quid uer-
bum myrmecion ſignificaret aqud græcos, plura quàm oportuerit libro uigeſimo
nono phalangiorū genera enumerauerit. Nam quamuis quarto eiuſdem libri ca-
pite ita ſcripſiſſet: phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum, unum for
micæ ſimile, ſed multo minus, ruffo capite, & reliqua: paucos tamē uerſus infrà, ue
luti dicti prioris immemor, idem genus fruſtra repetijt, ita ſcribens: Myrmecion
formicæ ſimilis capite, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. Non differre autē
hoc à ſuperiori, qui græcos autores, & præcipue Nicandrum atque Galenum, &
inter recentiores Actium, de generibus phalangiorum ſcribentes legerit, minime
dubitabit. Quod & medici, qui græca neſciunt, uel ex Auicenna poterunt diſce-
re, qui libro quarto ubi de rutelis agit, Galenum, & quoſdam alios citat autores
de multis ſcribentes generibus rutelarū, & tamen de uno tantum meminit, quod
formicæ habeat ſimilitudinē. Phalangion autem Græcis, & rutela Arabibus, eſt

C id araneorum genus, quod uulgò tarantulam dicunt, ut multæ indicant proprietates, quas de phalangijs priſci autores tradiderunt: & nos quoque noſtro ſeculo in eiſdem cōſpicimus, ſicuti in terræ dehiſcentis cauerniolis domicilia, et prolis numeroſitatem, quæ parentes ubi emerſerit enecat. Caſus etiam qui hominem à tarantula tactum excipiunt, ſtuporem uidelicet, genuum labefactationem, & totius corporis tremorē, nato uel inde prouerbio, ut homines, qui in uno loco nequeūt conſiſtere, dicamus à tarantula morſos: Vt alia nō omnibus adeò nota ſigna prætercam, quæ de phalangiorū ictu ueteres prodiderunt, & de tarantulis noſtri temporis medici uera eſſe experientia magiſtra didicere: qui plura etiam quàm ueteres de huius reptilis natura animaduerterūt, ut quod hominem talibus afficit imaginationibus, qualibus ipſum inhærentem, quum mordet inuenerit. Quo fit, ut ſi quis ſe regem eſſe cogitauerit, tunc quum mordetur, ſeu icitur, poſt talem ictum in eadem cogitatione uſq; perſeueret, nec quis illi facile perſuaſerit, quamuis humilis conditionis homini, quod regia dignitate non potiatur. Equidem miror Plinium de hoc animali, cuius ictus tam uarie hominem afficit, quod ſuis temporibus fuerit Italiæ ignotum, prodidiſſe, niſi quiſpiam ſuſpicet̃ fuiſſe homines ſequentibus annis adeò maleficos, qui uenenū iſtud peregre aduectum, in Apuliæ campis tanquam frumentum ſeminare ſtuduerint. Verum ut rem iſtam magis errori Plinij, quàm hominū tribuam malignitati, mouent unus aut duo huic ferè germani errores Pliniani, qui ſui de naturali hiſtoria libri uolumine uigeſimoſexto, capite primo *ſtatim circa initia lichenas morbum* (ut ipſe ait) grauiſſimum, non Italiæ modò, uerumetiā uniuerſæ propè Europæ incognitū fuiſſe ſcribat æuo priore his uerbis: Senſit & facies hominū nouos, omniq; æuo priore incognitos, non Ita-
D liæ modò, uerūetiam uniuerſæ propè Europæ morbos: Tunc quoq; nec tota Italia, nec per Illyricū, Gallias'ue aut Hiſpanias magnopere uagatos, aut alibi, quàm Romæ circaq;, ſine dolore quidem ullo, aut ſine pernicie uitæ: ſed tanta fœditate, ut quæcunq; mors præferenda eſſet. Grauiſſimū ex his lichenas appellauere græco nomine, latine (quoniam à mento ferè oriebatur) ioculari primum laſciuia (ut eſt procax natura multorum in alienis miſerijs) mox & uſurpato uocabulo mentagram. Et paulò poſt: Non fuerat hæc lues apud maiores patreſq; noſtros: et primū Tiberij Claudij Cæſaris principatu medio irrepſit in Italia, &c. Hæc igitur Plinius de lichenibus tradit, quum tamen Hippocrates autor Plinio uetuſtior, & in Græcia natus, Europæ parte nō parua, in ſuis libris, & præcipue in eo, qui inſcribitur Aphoriſmi, crebrā faciat de lichenibus mentionē: quod nō feciſſet, ſi eius ætate totius ferè Europæ hic morbus fuiſſet incognitus, quē nos putamus, ut in libro noſtro de morbo gallico ſcripſimus, etiā ante Tiberij Claudij Cæſaris principatū, Italiæ fuiſſe cognitū, licet nō multis, quia carebat nomine: donec medici græci, qui urbem Romanā frequentare cœperunt, eundē morbū ſuæ linguæ uocabulo lichenas nominantes, fecere illuſtriorē: ſicuti ijdem græci dolorē inteſtini laxioris primi colicū, quo nomine nunc quoq; utimur, uocitātes, fuere in cauſa, ut Tiberius etiā princeps primus id malū in Italia ſenſiſſe à Plinio ſcribat̃. Idem puto in phalangio cōtigiſſe, huius ſcilicet uocabuli ſignificatū potius Plinij ætate fuiſſe Italiæ ignotū, quàm uenenum ſiue reptile uenenatum: Nam & hoc ipſum magis, quàm aliud ſuſpicandi plurimam mihi dedit occaſionem quorundam ætatis noſtræ, uel qui paulò ante hanc uiguerunt inſcitia medicorum, quæ me aliquando deriſui fecit obnoxium. Nam quum ſermo haberetur inter medicos, è quorum numero ego quoque unus eram, licet tunc eſſem cæteris iunior, atque ideo minoris autoritatis coram uiro grauiſſimo, atque eodem potentiſſimo, qui à pueritia in aula Alfonſi illu-

ſtriſſimi

A ſtriſſimi regis Arragonũ fuerat educatus. Quum, inquam, ſermo incidiſſet de re-
ptili uenenato, quod Apuliam maxime infeſtat, uulgò tarantula nominato, cun-
ctis alijs qui aderant medicis ſenioribus aſſeuerãtibus, nullam fieri de hoc anima-
li apud ueteres mentionem, me autem uno contradicente, atque id à græcis pri-
ſcis phalangion nominari cõtendente, ab Arabicis autoribus rutelam, uiſus ſum
penè delirare palam uiro quem dixi rerum, fortunæq; potente, coram quo hæc
diſputatio agebatur, contra me ferentes ſententiam: Quoniam ſe ſuis auribus id-
cebat audiſſe, medicos quoq; Alfonſi regis Arragonũ aſſerentes, antiquos me-
dicos nihil in ſuis libris de tarantula ſcriptũ reliquiſſe. Quæ ſanè aſſertio medico-
um multo plus habet erroris quàm Pliniana: Siquidem hæc Italiæ tantum, illa
uero omnibus terris ſuperiori ætate tarantulam facit incognitam: Alioquin de
ea ſub uocabulo aliquo uel græco, uel barbaro mentio apud priſcos haberetur,
quam tamen illi fuiſſe habitam uiſi ſunt omnino pernegaſſe.

Sub quo nomine Auicenna de tarantula inter reptilia uenenata ſcripſerit, & error iuniorum medicorum, male eam ſcorpionibus annumerantium. XIIII

QVidam uero medici, etiam ex recentioribus, qui de uenenis ſuos tractatus
inſcriptos reliquerunt, de rutelis, phalangijs, ac præterea tarantulis memi-
nere. Verum tarantulas, nõ ad Caput de rutelis, ſed potius de ſcorpionibus re-
ferunt. Vnum tamen ſcorpionũ genus, quod tertium numero ponunt, etiam ta-
rantulam à Raſi uocari teſtantes, ab Auicenna uero ſebel uel ſebegi. At (ut di-
xi) quæ hodie tarantula nominat̃, apud Græcos phalangij, apud Arabes rute-
B læ nomine celebratur: argumento, quod omnia ferè quæ græci de phalangijs, ea-
dem ſcribat Auicenna de rutelis, Galenum inſuper citans, de ſpeciebus rutela-
rum ſcribentem, quæ idem autor ſcripſerit de generibus phalangiorum. Sed ad
Plinium reuertamur, à quo libenter ad medicos celebres facimus digreſſionem,
ut eius errores multo leuiores aliorum cõparatione faciamus: niſi quod & huic
Plinij in phalangio errori, quẽ ſuprà tetigimus, alter ſanè grauior annecti poteſt,
quo uidetur ipſemet à ſeipſo in ſuis ſcriptis diſſentire Plinius: Siquidem libro un-
decimo tractans de generibus araneorum, inter quæ primum phalangia connu- Cap. 14
merat, ſuperuacuam tamen eorum cenſet commemorationem, ob magnam illo-
rum, ut inquit, notitiam, ut uideatur pariter Plinius eius quod dixerat libro un-
decimo, oblitus, poſtmodum libro uigeſimonono, phalangia Italiæ ignota ſcri- Cap. 4
pſiſſe. Dicet fortaſſis quiſpiam, ea phalangia, quæ hoc in libro ſcribit Plinius eſſe
Italiæ ignota, diuerſa ab illis quæ libro undecimo ponit inter genera araneorum.
At hoc cõmentum tum omnibus aduerſatur autoribus, qui de omnimoda pha-
langiorum uarietate ſcripſerunt, tum præſertim eſt ipſi Plinio contrarium, qui id
genus phalangiorum, quod à ſimilitudine formicarum græce myrmecion nomi-
natur, & inter alia Italiæ ignota libro uigeſimonono numerauit, & inter araneo-
rum genera libro eodem pariter collocauit. Aeque Ariſtoteles libro de hiſtoria
animalium octauo, araneorum & phalangiorũ genera una diuiſio-
ne partitur, ut non poſſint hæc eſſe uulgaris notitiæ, atque
ob id nec dictu neceſſaria, ſi Italiæ fuerit pha-
langiorum genus, quemadmodũ
libro allegato Plinius ſcri-
bit, ignotum.

C *Hermolaus Barbarus in epigloſſe, arteria & gula defenditur, & Plinij patronus accuſatur male Plinianũ codicem emendans: & quomodo eo in loco Plinij uerba legi debeant, oſtenditur.* XV

SEd iam herbis reptilibusq; relictis, uenio ad alteram diſputationem, quæ etſi de nominibus eſſe uideatur, ad duas tamen medicinæ attinet partes, quarum altera anatomice, altera pathognomice à Græcis nominatur: in quibus optarem Hermolaum ita ſicuti in altera, quæ herbarum doctrinã continet, fuiſſe exercitatum. Non tamen mihi eadem deerit pro ampliſſimo uiro excuſatio, qua etiam Plinium aliquando circa herbas errantem excuſauimus, minus mirum uideri debere dicentes, Plinium uirum in reipublicæ Romanæ adminiſtratione occupatiſſimum, illa ignoraſſe, in quibus etiam Auicenna, qui medicinæ princeps ætatis noſtræ medicis fuiſſe uideatur, non parum erraſſe deprehenditur. Cur enim non poſſim Hermolaum, non minorem dum uixit, in republica Veneta uirum, quæ ferè Romanam magnitudinem æquauit, ſimili ratione in aliena præſertim profeſſione defendere: ſicubi in his quæ ad medicinam attinent, uel falſò putaſſe aliquid, uel inepte alios errantes excuſaſſe à Plinij patrono reprehenditur, ueluti in epigloſſe, arteria, & gula, & in lactibus, in quibus Theodorum Gazam conatur protegere Hermolaus, in argemis & albuginibus, in ſtrumis, & pluribus alijs: quæ licet & ipſa uideantur ad artem medicam pertinere, quia tamen quæſtio eſt magis de nominibus, quàm de rebus ipſis, ueluti quæ ſint curæ minutioris, à me indefenſa conſultò relinquentur. Cur uero in epigloſſe, arteria, & gula, putet Plinij patronus erraſſe Hermolaum, non intelligo: quoniam de his neque in Plinianis caſtigationibus, neque in gloſſematis ad Alexandrũ pontificem, quic-
D quam ab eo reperi ſcriptum: Niſi forte Plinij patronus Hermolaum culpat, tanquam indiligentem Pliniani codicis caſtigatorem, quod locum illum libri undecimi capite trigeſimoſeptimo, ubi Plinius inter alias humani corporis partes de epigloſſi, arteria, ac gula facit mentionem, inemendatum reliquit: Quem Plinij patronus putet ſe recte emendauiſſe, ita ſcribendo: Sub ea minor lingua, quæ nulli oua generantium, opera eius gemina duabus interpoſitæ fiſtulis: Interior earum appellatur arteria, ad pulmonem atq; cor pertinens: Hanc operit in epulando epigloſſis, ſpiritu ac uoce illac meante, ne ſi cibus ac potus in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atq; potus deuoratur: Tendit hæc ad ſtomachum, inde ad uentrem. Sic quidem legendo uerba codicis putat Plinij patronus uerũ ſenſum Plinio reſtituiſſe: neque uidet quantum adhuc ipſa uerba ita correcta errorem contineant. Vt enim illud taceam, quod etiam in æra ac lolio Plinij errori tribuimus, non decere Plinium hominem latiniſſimum in eodem penè uerſu eandem rem modo latine, modo græce nominare. Alterum in his habetur erratum, & quidem maximũ, quod etiam Plinij patronus in ſua Anatomice poſuit, adeò quod nullum ipſe habet excuſationis locum in eo errore, cui non modò in Plinij emendatione uiſus eſt conſentire, ſed præterea etiam in ſuo opere proprio confirmauerit, in quo pariter ad Plinij, uel Pliniani codicis male à ſe emendati imitationem, ex duabus fiſtulis arteriam quidem ad cor atque pulmonem pertinentem, poſuit interiorem, gulam uero qua cibus & potus deuoratur exteriorem, contra naturæ poſitum, qui uiam uocis ac ſpiritus fecit exteriorem, cibi autem ac potus interiorem, quæ res etiam in homine uiuo citra diſſectionem poteſt dignoſci, primo ſe gutture, unde uox halitusque procedit, in parte anteriore colli repræſentante. Hoc

autem

A autem guttur Plinij patronum, non modò in emendatione Pliniana, ſed etiam
in ſua Anatomice poſuiſſe in parte poſteriori, indicãt ipſius uerba libro tertio ca-
pite octauo eius operis in hunc modum ſcripta: Binæ ab oris faucibus canaliculæ
coëunt, quarum altera breuior, interior que eſt, tracheam arteriam, uel pharynga
Græci, Latini guttur, uel ſpiritualem fiſtulam appellant. Altera uero longior, ex-
teriorq; eſt, iſophagum Græci & ſtomachum, Latini gulam, & cibalem fiſtu-
lam uocant. In quibus uerbis plura ſunt errata. Sed grauius ex illis primo perſe-
quemur, in quo Plinij patronus ſibi contradicit: Nam libro & capite dictis, gulam
ponit in parte colli anteriore, alioqui non eſſet exterior, tracheæ arteriæ interiori
collata, niſi forte, id quod poſterius eſt, & dorſo proximius, putet exterius: quod
uero prius, & reſpicit pectus, uelit interius appellare: qua appellatione nulla eſſe
poteſt abſurdior. Poſtmodum libro eodem capite decimoſeptimo de gula ita ſcri-
bit: Et nunc gulæ ratio reddenda eſt, quæ poſt tracheam arteriam poſteriorem
locum tenet, ex quo dicto ſequitur tracheam arteriam gulæ comparatione eſſe
exteriorem, & conſequio anteriorem, quam tamen in Plinij emendatione fecit
interiorem, atque ideo poſteriorem. Quo fit, ut eadem colli pars, ſiue trachea
arteria, ſiue gula, poſitum habeat interiorem & exteriorem, poſteriorem & an-
teriorem. Verum hæc contradictio, non in diuerſis capitibus tantum, ſed in uno
etiam, ſcilicet octauo eiuſdem libri apparet. Nam circa eius capitis finem ſcribit
Plinij patronus hæc uerba, de trachea loquẽs arteria: Ante gulam poſita eſt, quia
cor in priore parte collocatum eſt. Quamuis autem eadem contradictio in uer-
bis Plinij libro undecimo, à Plinij patrono emendatis non appareat, non tamen Cap. 37
& ille error ſit minimus, quin meo iudicio maximus, ſi parte quidem colli priore
B cibum & potum deuorari, poſteriore autem ſpiritum, ac uocem commeare Pli-
nius exiſtimauerit, ut ſanè eum exiſtimaſſe fateri ſit neceſſarium, niſi eadem uer-
ba aliter, quàm à Plinij patrono caſtigentur. Quare nos qui ubi poſſumus errorũ
culpam qui in Plinianis codicibus uel impreſſis uel manu ſcriptis inueniuntur,
in impreſſores atq; librarios, & male Plinium emendantes, potius reijciendam,
quàm ipſi autori adſcribendam iudicamus, totum hunc Plinij locum, de cuius ue
ritate diſputamus, ita ſcribendum exiſtimamus: Sub ea minor lingua epigloſſis
appellata. Opera eius gemina, duabus interpoſita fiſtulis. Exterior earum arteria
ad pulmonem atq; cor pertinens, hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac uoce illac
meante, ſi cibus ac potus in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera inte-
rior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atq; potus deuoratur. Tendit hæc ad ſto-
machum, & reliqua. Sic quidem uerba Plinij legendo ille error euitatur, quem
Plinio quiſpiam meritò poſſet obijcere, modo linguam minorẽ, modo epigloſſin
eandem gutturis partem nominanti: Nam in noſtra emendatione, in qua poſt ea
uerba, lingua minor, ſtatim illa alia epigloſſis appellata ſubijcimus, nõ eſt affecta-
tio græcitatis, ſed declaratio quomodo uno uocabulo lingua minor à Græcis no-
minetur: declaratio inquam, non ſolum apud Plinium, ſed etiam alios autores la-
tinos ſæpe uſitata. Ac præterea de medio tollitur alter grauiſſimus error, quo tra-
cheam arteriam habere in collo poſitũ poſteriorem ipſum putaſſe Plinium poſſe-
mus iudicare, ſi ut male emendati codicis uerba præſeferunt, hanc quidẽ ſcripſiſ-
ſet interiorem, gulam uero exteriorem. Noſtra quoq; emendatio alteram amouet
Plinij uerbis contradictionem, diuerſam ab illa quam Plinij patrono paulò an-
te obiectauimus. Nam ſi, ne, particula prohibitiua præponatur uerbis illis, Si
potus, ut in ſua emendatione præponit Plinij patronus, & non prioribus, ita le-
gendo, ut nos legendũ ducimus, ne ſi ſpiritu, ac uoce illac meante, illud ſequetur

C absurdũ, tracheam eodem momento temporis opertam eſſe & apertã: Siquidem in epulando operitur, ſpiritu uero ac uoce meante aperitur: nam ea operta à minore lingua, neq; uox neq; ſpiritus per eam poteſt meare. Hanc aũt emendationẽ noſtram codicis hoc in loco Pliniani, mire cõfirmat autor eius libri qui Cornucopia inſcribitur, uir non modò uocabulorum, ſed plurimarum etiam rerum, id quod ſui indicat lib. titulus, cognitione præclarus, Plinij uero præcipuus imitator, adeò ut uideri poſſit multis in locis eius paraphraſtes, de eiſdem rebus, de quibus Plinius in hunc modum ſcripſit: Arteria eſt quæ ad pulmonem ducit, tegiturq; epigloſſe, quam & minorem linguam uocant, ne ſi potus cibus'ue in epulando uoce meante in alienum deuiauerit tramitem, torqueat: Et hæc exterior eſt, gula uero interior, qua cibus atq; potus deuoratur: tendit hæc ad ſtomachum, inde ad uentrem. Vidit homo eruditus ſe, ſi tracheam arteriam interiorem, gulam uero poneret exteriorem, facturum ex homine monſtrũ: ſi etiam, ne, aduerbium prohibendi eodem quo Plinij patronus ordine collocaret, acturum rem nihilominus impoſſibilem, homines ſcilicet tecta ab epigloſſi uia, quæ ad pulmonem ducit loquentes. Huius uero rei impoſſibilitatem ſciunt medici docti, uel etiam philoſophi, qui quomodo animal uocem emittat, nõ ignorant. Sic quidem ego, & autor Cornucopiæ, Plinium à tam craſſis erroribus quibus eum fecit obnoxium Plinij patronus, liberauimus.

Perottus Plinij paraphraſtes multis locis eſt.

Errores Plinij in uno tantum libri undecimi capite ſcilicet trigeſimoſeptimo collecti, ad anatomicen animalium pertinentes. XVI

D VTinam tam facile multa alia in eodem libro, atq; eodem capite, errata ita poſſemus emendare, ut culpa magis in librarios, quàm in ipſum autorem referretur. Quia uero nos ingenue fatemur hoc neſcire facere, & plura eorum ad anatomicen, tum humani corporis, tum reliquorum animalium pertinent, libuit Plinij patroni hominis non raro in ſua ſe anatomice iactantis ingenium experiri, ſi ſciat ipſe Pliniũ, quem in ſuam clientelam recepit, etiam in iſtis quæ à nobis notabuntur, propugnare. Erunt autem ex eodem libro undecimo, atq; eodem capite trigeſimoſeptimo, in quibus Plinius de arteria, epigloſſe, & gula uerba facit, excerpti: ne quis forte ſuſpicetur nos uelle expaciari, ex uarijs Plinij libris plures huius autoris errores ſedulo perquirentes, quos poſſimus alios ſuper alios coaceruare. Quod ſi etiam facere ſtuduiſſemus, non malo animo erga Plinium id egiſſemus, ſed bono potius, ut Plinij patronum ad alias Pliniani codicis emendationes, quæ magis autorem ipſum ab erroribus uindicarent, excogitandas incitaremus. Verũ hi in præſentia ſufficient, ex quibus prudens lector dijudicabit, quantũ Plinij patrono laboris parare potuiſſemus, ſi non in unum unius libri caput, ſed in plura multorum librorum inquirere, & nihil intactum, aut indiſcuſſum relinquere uoluiſſemus. Primum quod in capite libri undecimi trigeſimoſeptimo, nunc examinando notatu dignum nobis occurrit, eſt Plinij uerborum repugnantia, error nõ paruus à doctis iudicandus. Nam quum de cornibus loquitur animalium, mobilia hæc ut aures in Phrygiæ armentis ait. Deinde paucos poſt uerſus ita de eiſdem cornibus ſcribit: Cæterorum oſſibus adhærent, ceruorum tantum cutibus enaſcuntur. Sed Plinij patronus pro Plinio reſpondeat, quo pacto in Phrygiæ armentis cornua aurium habebunt mobilitatem, niſi & in his quemadmodum *in* ceruis, è cutibus enaſcantur: Neq; enim ex carne cuti ſubiecta ortum habere poſſunt: quoniam ut autor eſt Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium tertio, cutis caput nulla carne interpoſita tegit. Quare reliquũ eſt, ut ex oſſibus capitis oriantur,

A ac propter originis continuitatem ſoliditatemq́, eandem cum ipſis ſeruent immo-
bilitatem. Si igitur ceruis tantummodo è cutibus cornua naſcũtur, ut uidetur ſen-
tire Plinius, ſolis his, non aũt Phrygiæ armentis erunt mobilia, ut aures. Ariſtote-
les ſanè libro de hiſtoria animalium tertio, cornua cuti potius quàm oſſibus adhæ-
rere, eo probat argumento: quoniam & in Phrygia, & alibi boues ſunt, qui cor-
nua perinde ut auriculas moueant. Quo etiam in loco oſtendit, ceruorum cor-
nua non eo differre à cæteris, quoniam in ipſis è cutibus enaſcuntur, in alijs uero
cornigeris ex oſſibus capitis, ſed ob id potius, quod cornua parte plurima caua
ſint ab radice, quatenus ambiunt os, quod ortum à capite cauo cornu inſeritur, to-
tumq́ implet, in mucronẽ tamen ſolidum exeunt, & ſimplici parte extrema con-
ſtant, ceruis tantummodo tota ſolida, & ſparſa in ramos. Partem enim cornuũ ca-
uam in cæteris animalibus è cute naſci, libro ſecundo de hiſtoria animalium mani
feſte docuerat, ac boum exemplo confirmauerat. Eandem cornuum naturam, &
per genera animalium differentiam Ariſtoteles repetit libro de partibus anima-
lium tertio, his uerbis: Ceruis duntaxat tota cornua ſolida ac decidua, tum utili-
tatis cauſa, tum ut onere leuentur, tum ex neceſſitate præ pondere cæteris aliqua-
tenus caua, & in mucronem demum concreta ſunt: quoniam ad ictus hoc ſit com-
modius. Sed ne pars caua inutilis, qua cuti annectitur, ſolidum quoddam oſſibus
exortum ingreditur eam, impletq́ totam: ſic enim ſita compactaq́ ad uim inferen
dam commodiſſima. Iam ex his uerbis & alijs paulò ſuprà ex libris Ariſtotelis de
hiſtoria animalium recitatis, facile apparet, tam cæterorũ animalium, q̃ etiam cer-
uorum cornua, cuti potius quàm oſſibus adhærere: in reliquis tamẽ animalibus,
ne pars caua qua cuti ab radice annectitur, debilis ſit, ſolido quodam ex oſſibus or
B to eandem cauitatem impleri. Eatenus igitur cæterorum cornua oſſibus adhære-
ſcunt, quatenus ſubſtantiam quandam ſolidam, ſiue os ſit, ſiue ex oſſe orta, ſua am
biunt cauitate, eandem tamen cum cornibus ceruorũ è cute capitis habent origi-
nem, alioquin Phrygiæ bobus, uel ut Plinius inquit armentis, non eſſent cornua
ut aures mobilia. Similis etiam contradictionis eodem in loco, ubi agit de corni-
bus animalium Plinius conuincitur: Fatetur enim ceruas non habere dentes ſupe
riores, ſicuti neque mares, & tamen carere cornibus: Ac non multò poſt inferius
ait, ſolos camelos ex his quæ non ſunt cornigera, in ſuperiore maxilla non habe-
re priores dentes. In hac igitur natura, & ceruæ fœminæ, & cameli communica-
bunt, qui neq́ cornua, neq́ dentes habebũt ſuperiores, priores ſcilicet: Hos enim
ineſſe cornigeris, libro de partibus animalium tertio negat Ariſtoteles, ubi ita ſcri-
bit: Cornigerorum nullum utrinq́ dentatum eſt: ſuperne enim primores dentes
non habent: quippe quũ hos adimendo non addiderit cornibus. Cur uero ceruæ
quum ſicuti mares ſuperne primoribus dentibus careant, cornua tamen non ha-
beant, cauſam eo in loco ſubiungit Ariſtoteles: ſicuti & de camelis, qui ſimiliter
utrinq́ dentati nõ ſunt, hoc eſt prioribus in ſuperiori maxilla dentibus uacant, ut
ſcribit idem Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium ſecundo. Mox ſecundo libro
de partibus animalium generalem quandã attulit rationẽ. Non igitur ſoli cameli,
ex his quæ non ſunt cornigera, erunt altera tantum parte dentati, quando & cer-
uæ non ſunt cornigeræ, & dentibus æque carent ſuperioribus. Quod ſi quis Pli-
nium dixerit de maribus, non autem de fœminis intelligere, atque ideo ſolos ca-
melos excipere meminerit, is tam fœminini, quàm etiam maſculini ſexus, mul-
ta animalia uacare cornibus, atque ideo Plinium, quamuis ſoli cameli ſcripſerit,
ſub ea tamen exceptione etiam camelorum fœminas comprehendiſſe: quando
ut grammatici inquiunt, maſculinum genus concipit fœmininum: quando etiam

C ſub non cornigeris, tam fœminæ quàm mares continentur, ut qui alterum genus
excipit, alterum debeat excipere. Idcirco enim Plinius dicit ex his quæ non ſunt
cornigera, non aũt ex his qui nõ ſunt corniger i: ut ſe utranqꝫ complecti naturam
uerbo neutri generis ſignificaret, tam fœminarũ non habentium cornua, quales
ſunt & ceruorum, & camelorũ, quos ſolos Plinius ſcribit ex his quæ non ſunt cor
nigera, non habere dentes: oblitus (ut uidetur) eorum quæ antea de ceruis fœmi
nis diſſeruerat, dum earum argumento Ariſtotelem cauſam afferentem, cur nullũ
cornigerorum utrinqꝫ dentatum ſit, quod ſuperiores quibus carent dentes in cor
nua abſumantur, refellere non dubitauit. Qui putant (inquiens) eos ſcilicet den-
tes maxillæ ſuperioris primores (de his enim loquebatur) in cornua abſumi, faci-
le coarguunt ceruarũ natura, quæ neqꝫ dentes habent, ut neqꝫ mares, neqꝫ tamen
cornua. Plinium aũt decuit de philoſophorũ principe ſaniora ſentire, neqꝫ ipſum
tam facile poſſe coargui pronunciare, in re præſertim, de qua ipſemet ſibi Ariſtote
les obijcit, & ſolutione ſatisfacit, libro ſcilicet ſecundo de partibus animalium, ubi
ita ſcribit: Cur ceruæ cornibus careant, quũ dentes ſimiliter habeant atqꝫ mares,
cauſa eſt, quod eadem ſexus utriuſqꝫ natura & cornigera eſt, ſed fœminis adem-
pta ſunt cornua: quoniã ne maribus quidem utilia ſunt, ſed uirium meliorum be-
neficio mares minus offenduntur. Quæ quidem Ariſtotelis uerba, aut Plinius nõ
uidit, aut ſe uidiſſe diſſimulauit, ne ſicuti Ariſtotelem ſe facile coarguiſſe uideri uo
lebat, *ita etiam facile ſummum* philoſophum defendi poſſe, ex ipſius & non alte-
rius uerbis fieret legentibus maniſeſtum. Eligat ergo hoc in loco Plinij patronus
utram Plinio malit adſcribere, an indiligentiam, qui omnes Ariſtotelis de natura
animalium non legerit libros: an iniquitatem, qui eum, quem ſe in hiſtoria anima
D lium referenda fatetur habuiſſe præceptorẽ, indicta cauſa damnare ſtuduerit, atqꝫ
argumento ceruarum conuictum pronunciauerit, non confutata illa, quam ipſe
Ariſtoteles ſuper eiſdem ceruis attulerat, ſi quis forte eas uoluiſſet obijcere, ut ſa-
nè Plinius obijcit, ratione. Scribit præterea Plinius in eadem libri & capitis par-
te, biſulcis bina eſſe cornua. Quod dictum ſi uniuerſaliter accipiatur, non erit o-
mnino uerum, quoniam ſues ſunt de genere biſulcorum, & tamen cornua non ha
bent. Quare rectius Ariſtoteles ita de eiſdem animalibus ſcripſit: Cornigerorum
pars maxima biſulca: neqꝫ etiam biſulca omnia, ſi cornigera ſint, bina habent cor-
Lib. II. cap. 37 nua. Nam oryx, quod etiam Plinius fatetur in ſequentibus, biſulcum animal eſt,
& tamen unicorne. Hoc ergo in loco, ubi inquit naturam biſulcis bina cornua tri
buiſſe, orycem excipere oportuit, qui uno tantum armatus eſt cornu: ſicuti in eo-
dem penè uerſu, aſinum Indicum exceperat, qui ſolus inter ſolipedes eſt unicor-
nis. Proximus eſt à cornibus ad pilos tranſitus, quorum defluuium in muliere
rarũ, in ſpadonibus nõ uiſum Plinius ſcribit, nec in uno alio ante Veneris uſum.
Atqui mulieribus et pueris etiã ante Veneris uſum, & propterea etiã ſpadonibus
frequenter capilli defluunt. Quod ſi Plinius de eo defluuio pilorũ ſeu capillorũ in
telligit, quod uniuerſim fit, quod proprie caluicium nominatur (ut autor eſt Ari-
ſtoteles quinto de generatione animaliũ) mirũ eſt cur Plinius caluicium rarũ eſſe
in mulieribus dicat, atqꝫ in ſpadonibus minime uiſum, ſicuti neque ante Veneris
uſum: Quũ par ratio ſit de omnibus, ut Ariſtoteles etiam loco antea allato, decla-
rat his uerbis: Mulieres non caluent, quoniam natura earum ſimilis puerorũ na-
turæ, utraqꝫ enim ſterilis ſeminalis excrementi: ſpadones etiam non caluefcunt,
quoniam in fœminam mutantur, & pilos qui poſtea gignuntur, aut non produ-
cunt, aut amittũt. Si igitur ratio Ariſtotelis aliquid ualet, caluicium in mulieribus,
pueris, atqꝫ ſpadonibus æque aut rarum, aut nullum. Sed libro de hiſtoria anima-

lium

A lium tertio idem Ariſtoteles apertum eſſe inquit, mulieres, & pueros, & ſpadones caluicij eſſe immunes. De ſtruthiocamelis etiã Plinius ſcribit, quod alitũ ſola, ut homo utrinq; palpebras habet: quaſi ſtruthio camelus uera ſit ales, & non ambigui inter quadrupedes atq; alites generis: Nam ſi ales eſſet, in ſublime uolaret, aut pennas ad uolandum commodas haberet: & ſi quadrupes eſſet, pennas nõ haberet, ſed pilos: ut quadrupedes tamen pilos ſanè habet in gena ſuperiori, ut ſentit Ariſtoteles libro quarto de partibus animaliũ, qui de palpebra genæ inferioris in ſtruthiocamelo nec unum facit uerbũ: quoniã neq; ut auis eam habet, neq; ut quadrupes. Et ſanè palpebra genæ ſuperioris in hoc animali plures habet pilos uiſu cõſpicuos. In gena autem inferiori ſunt adeò exigui, & numero, & magnitudine, ut uix hæc palpebra uideaẽ. Quare ut puto, de ea nulliũ Ariſtot. habuit mentionẽ. *Lib. & capite quo ſuprà.*

Dubitatio in uerbis Ariſtotelis, qui uarijs in locis de cilijs utriuſq; palpebræ loquens, uidetur ſibijpſi quodãmodo cõtradicere: Et quamuis Ariſtoteles grande naturæ miraculũ fuerit, nõ tamen omnium errorum expers fuit, quin & in aliquibus erraſſe deprehenditur. XVII

VErum hic error Plinij ſtruthiocamelũ alitibus annumerantis, quẽ tamen Ariſtoteles ancipite cenſuit eſſe natura, neq; magis alitem referre, q̃ quadrupedem, imò forte magis quadrupedem, quia de palpebra eius loquiẽ ſuperiore, q̃ ut quadrupes habeat. Hic inquam error ſi error ſit nominãdus, facile Plinio cõdonari poteſt, quũ aliud ſit grauius apud Ariſtotelẽ ipſum de eiſdẽ palpebris ſiue cilijs animaliũ erratum, in quibus idem Ariſtoteles ſibijpſi uidetur repugnare: Nam libro ſecundo de partibus animaliũ, Theodoro Gaza interprete, ſcribit hæc uerba: Et inter omnia quæ pilos habent, homo unus cilium in utraq; palpebra habet. Cõtarium ſcribit hic autor libro ſecũdo de hiſtoria animaliũ, his uerbis: Cilium etiam
B quũ cæteræ quadrupedes nõ in utraq; palpebra habeãt, ſimiæ habẽt, quanq; prætenue atque prolixius potiſſimum in inferiore. Quum ergo ſimiæ habeant in reliquo corpore pilos, & etiam in utraq; palpebra, ut ſcribit hoc loco Ariſtoteles, poſt modum quum alibi ſecundo ſcilicet de partibus animalium pariter ſcribat, inter omnia quæ pilos habent ſolum hominem cilium in utraque palpebra habere, ipſe ſibijpſi aperte contradicit. Hanc in uerbis Ariſtotelis contradictionem ſoluat græcus grammatiſta, ſalua Theodori Gazæ interpretatione: Aut ſi non poteſt hoc facere, me æquo animo patiatur aliquãdo ab eadem interpretatione diſſidere, ut uerum ſenſum Ariſtoteli philoſophorum principi reſtituam. Neq; tam moleſte ferat, ſicubi ſcripſerim bonum quandoq; Theodorum in ſuis translationibus dormitare: quando eadem uerba de Homero poẽtarum antiſtite ſcripſit Horatius, & tamen à doctis omnibus toleratur. Quis maiora uel meliora de Plinio ſentit quàm Hermolaus: cuius exiſtimationẽ nullo modo conuelli poſſe fatetur, & quibus ille non ſapit, planè indoctos habendos cenſet: In ſuo tamen Plinianarum caſtigationum opere, in cuius præfatione ea uerba de Plinio ſcribit, eũdem Plinium crebro dicit hallucinari. Quoties in eodem opere taxat Theodorũ male quædam uerba græca latine interpretantẽ: quẽ tamen alibi omnibus præfert interpretibus, quem unum cum uetuſtate ipſa certaſſe ſibi uiſum eſſe pronunciat, quem ſibi colendum atq; imitandũ proponit, à cuius ſcriptis ſe nõ parum adiutum fatetur, & prædicat. Ego quoque etſi idem de Ariſtotele ſtatuam, quod & diuus Hieronymus, fuiſſe ipſum prodigium grande atque miraculum in tota natura, cui penè uideatur inſuſum quicquid humanũ ingenium naturaliter capere poteſt: tantum tamen abeſt, ut credam eum non fuiſſe hominẽ, ac nullo modo labi atq; errare potuiſſe, ut plures eius ſententias, ueluti de proportione elementorum, de circulo lacteo, de iride, *Quandoq; bonus dormitat Homerus.*

C de numero corporum replentium locum, quæ regularia nominant, ſciam poſſe
linealibus demonſtrationibus improbari, quemadmodũ me ipſum contra Auer-
roim ex Ariſtotelis opinione lib. tertio de cœlo ſentientem, duo talia corpora re-
plere locum, pyramidem & cubum, unum tantum eſſe quod poſſit hoc facere cu-
bum, uidelicet mathematicis rationibus, quibus nullæ poſſunt eſſe firmiores, ope
re ad id dicato arbitror demonſtraſſe. Sed hæc obiter dicta ſint contra grammati-
ſtas, tam latinos, ꝗ̃ græcos, quorũ alteri Plinium, alteri Theodorũ, deos ex homi-
nibus facere ſtuduerunt. In quorũ ſententiam Plinij patronum medicũ grauem
atq; philoſophum, miror tam facile fuiſſe prolapſum: à qua ipſum uolentes dimo-
uere, reliqua ad eandem materiam pertinentia Plinij errata, proſequemur.

Errores Plinij, de animalibus ex Ariſtotele ſuæ integritati reſtituti. XVIII

EIdem animali ſtruthiocamelo, de quo antea diſputauimus, Plinius etiã alium
homini tantum peculiarẽ adſcribit affectũ, quum quædam animalia, uti ſtru-
thiocamelum, naturaliter caluere refert. Ariſtoteles uero libro quinto de genera-
tione animalium, ſolum hominem ex omnibus animalibus caluere aſſerit. Nam
generalem illam paſſionem, qua uel uolucribus pennæ, uel arboribus frondes de
fluunt, hoc defrondeſcere, illud depenneſcere, non autem calueſcere dicitur. Vn-
de & de ſimili ſtruthiocameli affectu libro quarto de partibus animalium uerba
faciens Ariſtoteles, *ipſum capite & parte colli ſuperiore glabrum, non autem cal
uum eſſe ſignificauit*. Quia uero caluiciũ eſt capitis uitium, iam ad cerebrũ, quod
in capite continetur, ueniamus, de quo paulò infra Plinius ſcribit in hunc modũ:
Cerebrum habent omnia animalia quæ ſanguinem, æque & in mari quæ mollia
D appellauimus, ut polypi. Ariſtoteles uero, de quo hanc omnem de partibus ani-
malium hiſtoriam (licet non ſatis fideliter aliquando Plinius tranſtulit) non cere-
brum, ſed aliquid proportionale cerebro, polypo, & reliquis carentibus ſangui-
ne tribuit. Hæc enim ſunt eiuſdem autoris libro de partibus animalium ſecundo
uerba: Quum autem omnia contrariũ momentum requirant, quo contrarietatem
ac medium aſſequũtur, in hoc enim eſſentia ratioq; conſiſtit, non in alterutro ex-
tremo ſeorſum poſito. Idcirco aduerſus cordis ſedem & calorem, cerebrum natu
ra molita eſt: & propterea pars iſta animalibus iuncta eſt, naturam obtinens aquæ
ac terræ communem: atque ob eam rem cerebrum omnia prædita ſanguine ha-
bent, ex cæteris nullum ferè, niſi per proportionem, ut polypus: Parum enim ca-
loris obtinet omne id genus propter ſanguinis priuationem. Cerebrum igitur
calorem feruoremq; cordis moderatur, ac temperiem. Ex his Ariſtotelis uerbis
facile conſtat mollia, ut polypos, qui in mari ſunt, quoniam careant ſanguine, atq;
ideo feruore cordis, nõ habere cerebrum. Alioqui ſuperuacuum aliquod in ipſis
natura molita eſſet, quod ab omnibus philoſophantibus putatur abſurdum. Plu-
rimum autem refert dicere alicui exanguium ineſſe cerebrum, uel aliquid propor
tionale, ſicuti piſcibus oſſa, uel ſpinas, quæ autore Ariſtotele oſſibus proportio-
nantur. Vnde & Plinius ipſe hoc eodẽ capite inferius ait delphinos habere oſſa,
nõ ſpinas: & cauſam ſubinfert, quoniam animal pariunt: Quaſi neceſſe ſit omnia
quæ animal pariunt conſtare oſſibus. Atqui multi piſces cartilaginei generis, ut
etiam Plinius ipſe libro nono unà cum Ariſtotele ſentit, animal pariunt, & tamen
oſſibus carent, ut paulò poſt in hoc ipſo capite Plinius ſubiungit, uitulos marinos
habere cartilaginem, non oſſa, quos tamen conſtat æque atque delphinos animal
generare. Quanquam uero eandem etiam cauſam quam Plinius, Ariſtoteles aſ-
ferat libro ſecundo de partibus animalium, cur delphini non ſpinis, ſed oſſibus
conſtent,

A conſtent, quia uidelicet ſunt de genere uiuiparorũ. Statim tamen ſubiungit ratio=
nem, cur cartilaginea omnia ſpinam ex cartilagine habent: quia uidelicet ad motũ
eorũ mollior eſt. Itaq; fulcimenti genus nõ rigidũ, ſed molle eſſe oportuerit, quam
etiã rationẽ oportuit afferre Pliniũ, ne uideret̃ ſibijpſi ſine ulla excuſatione cõtradi
cere, ut planè etiã libro nono contradicit, ubi ſcribit ex pilo carentibus delphinos Cap.14
tantũ ac uiperas animal generare: & tamẽ cartilaginei generis piſces, qui & ipſi pi=
lis nõ integũtur, illud facere Plinius æque atq; Ariſtoteles (ut nuper diximus) ar=
bitratur. Sed ne à propoſito ordine diſcedamus, redeamus ad cerebrũ, quo quæ ca
rent animalia, credũtur à Plinio non dormire. Multa tamen ſunt, ut ſcribit Ariſto= Lib.II. cap.37
teles libro de partibus animalium, quæ nõ habent cerebrum, & nihilominus dor=
miunt, quia proportionale ſuppetit. Idem Plinius doceri ab eruditis, inquit, cere=
brum aliud eſſe quàm medullam, quoniam coquendo dureſcit. Ariſtoteles uero
eruditiſſimorũ eruditiſſimus, hac ratione utitur ad probandũ cerebri naturam eſſe
aquæ ac terræ cõmunem. Ex quo demum quiſpiam probauerit, differre cerebrum
à medulla, cuius natura ſit ignis aëriſq; cõmunis: quod eius pinguedo atq; axun=
gia indicant. Venam etiam ab oculis pertingere ad cerebrum, à peritiſſimis tradi
autoribus Plinius inquit, quod non eſt à uero alienũ, quum partim nerui qui uim
ſentiendi oculis inuehunt, partim uenæ quæ alimentum afferunt, ad eoſdem per=
ueniant. Quod uero etiam Plinius ait, credere ſe ad ſtomachum pariter uenam ab
oculis deriuare, argumento, quod nulli eruatur oculus ſine ſtomachi redundatio=
ne. Hoc eum potius qui eſt inter utrunque membrum cum cerebro per neruos
ab eodem cerebro prodeuntes patiendi conſenſum, quem Græci uno uocabulo
ſympathian uocant, quàm aliud quicquam teſtificatur. Quia uero de oculorũ ſtru
B thiocameli palpebris antea fecimus mentionem, iam ſeries propoſita exigit, ut re=
liqua circa eandem particulam Plinij errata aperiamus: Atque ut hæc omnia liqui
dius appareant, quid per palpebras, quid'ue per genas Plinius intelligat, nõ ex al=
terius quàm ipſius Plinij uerbis, quæ tum hoc in loco, tum etiam alibi legũtur, de=
claremus. Genas uocat Plinius membranulas illas, quæ integũt oculos, quas Græ
ci βλέφαρα nominant. Theodorus in translatione Ariſtotelis de animalibus pal=
pebras uertit. Talem eius uocabuli apud Plinium ſignificatum indicant illa Plinij
uerba, hoc ipſo in loco ſcripta: Piſces & inſecta nõ habent genas, nec integũt ocu= Lib.II. cap.37
los: omnibus membrana uitri modo perlucida obtenditur. Libro etiam decimo, Cap.75
ubi de ſomno aquatilium diſſerit, ſcribit in hunc modum: Etiam qui de cæteris du
bitant, dormitare exiſtimant, nõ oculorũ argumento, quia non habent genas. Pal=
pebras autem Plinius appellat pilos de genarũ extremitatibus ortos, quos ut ipſe
inquit, ceu uallum quoddam uiſus, ac prominens munimentum contra occurſan
tia animalia, aut alia fortuitò incidẽtia natura hominibus dederat. Mulieres autem
(tanta eſt affectatio decoris) inficiũt: Defluere etiam palpebras Venere abundan
tibus ait. Quod dictum de nulla re alia, quàm de pilis quos diximus, recte intelli=
gi poteſt. Has Ariſtoteles in libris de partibus animalium βλεφαρίδας nominauit,
Theodorus cilia, neſcio an recte latine dixit: quoniam Plinius homo latiniſſimus
nomen cilium in alio accipit ſignificato. Occurret mihi hoc in loco aliquis ac dubi
tabit, ſtante eorum uerborum, quæ modo expoſuimus, ſignificatione, quo pacto
Plinius à craſſiſſimo errore poſſit defendi, qui in hoc libro undecimo, capite qua=
drageſimoquarto, de ſimiarum generibus loquitur in hunc modũ: Iam ſimiarum
genera perfectam hominis ſimilationem continent, facie, naribus, auribus, palpe=
bris, quæ ſolæ quadrupedum & inferiorem habent genam. Nónne hoc in propa=
tulo falſum? & nullo modo, ſicuti de ſtruthiocamelorum palpebris, in dubium re

C uocandũ, ſolas ſimias inter quadrupedes habere inferiorẽ genam, quum omnes
quadrupedes æque ac ſimiæ inferiore gena oculos integant? Nam & Plinius ipſe
Lib.11. cap.37 in hoc quem nunc examinamus loco, etiam quadrupedes quæ oua pariunt, ut te-
ſtudines & crocodilos, inferiore gena conniuere aſſeuerat. Hunc atq; alios Plinij
locos, in quibus ipſe ſibijpſi uidetur manifeſtiſſime repugnare, uoluiſſem fuiſſe à Pli
nij patrono caſtigatos, ne poſt tot tantorumq; uirorum in emendandis Plinij codi
cibus diligentiã, ipſe idem opus denuo facere aggreſſus, aut Mineruæ ſtatuam re-
formare, ut mutaret ſoleas, aut Apellis picturã de integro pingere, ut una paucio-
res crepidarum ſuppleret anſas, fruſtra uideretur laboraſſe. Sed quo ipſe Plinium
ciuem ſuum, quantumuis in clientelam receptum, officio defraudauit, ego factus
pro accuſatore patronus, tum hoc in loco, tum etiam in reliquis, in quibus potue-
ro bonæ famam exiſtimationis Plinij tueri, haudquaquam grauabor impartiri: ut
omnes intelligant me in alijs, in quibus Plinium reprehendi, nõ calumniandi gra
tia id egiſſe, ſed ſtudio propugnandæ ueritatis, quam, ut philoſophum decet, puto
etiam amicis in honore præferendam. Si ergo nolumus Plinium uel ſibijpſi, uel
etiam ſenſui repugnantia ſcribere, oportet uerba illa de ſimiarũ generibus ita cor-
rigere: Nam ſimiarum genera perfectam hominis ſimilationem cõtinent, facie, na
ribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedũ in inferiore habent gena. Simiæ
enim, ut etiam teſtatur Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium ſecundo, quum cæ
teræ quadrupedes inferioribus careant palpebris, uel (ut Theodorus tranſtulit) ci
lijs, quoniam per palpebras *Plinius pilos intelligit* illos, ut diximus, qui de gena-
rum *extremis oriuntur*, ipſæ habent etiam in gena inferiore. Ego uero qui liben-
ter quancunq; arripio occaſionem Plinium à cõtradictionibus uendicandi, admo
D neor alteram ſimilem à uerbis Plinij, uel potius codicis, amouere cõtradictionem:
Semper enim fui ita animatus, ut libentius in codicem, quàm in ipſum autorem, ſi
modò poſſim, errores reijciam.

*Repugnantia apparens in uerbis Plinij aliquando ſcribentis, in elephantis nullum
ſetarum tegumentum, aliquando in eiſdem ſetas impenetrabiles,
tollitur per codicis emendationem.* XIX

Cap.10 DVriſſimum dorſo tergus, uentres molles, ſetarũ nullum tegumentũ, de ele-
phantis ſcribit Plinius libro octauo, Ariſtoteli ſanè conſentiens, qui libro de
hiſtoria animalium ſecũdo, elephantũ in quadrupedum genere minime hirtũ, &
libro de generatione animalium quinto, elephantos atque boues tenuiore pilo, q̃
ſues integi ſcribit. Poſtmodum libro undecimo, capite trigeſimonono, de eiſdem
elephantis hæc uerba apud Plinium leguntur: Elephantorum quoq; tergora im-
penetrabiles ſetas habent. Ne igitur & hic Plinius & à ſeipſo, & ab Ariſtotele, at-
que ipſa ueritate diſcrepet, ita caſtiganda ſunt hæc poſtrema codicis uerba: Ele-
phanti quoq; tergora impenetrabilia ſagittis habent: Nam ſi elephanti duriſſimũ
Cap.10 tergus habent, ut ſcribit libro octauo Plinius, cur non etiam idem ſit ſagittis impe-
netrabile, hoc eſt cum difficultate penetrabile? Hanc Plinij ab Ariſtotele atque à
ſeipſo diſſidentiam etiam Hermolaus animaduertit, & conatus eſt è medio tolle-
re, unum interponendo uerbum, atque ita legendo: Impenetrabiles quaſi ſetas ha
bent. Multo licentius Plinij patronus, ex uno uerbo duo fecit, hoc eſt, loco ſe-
tas, ſcripſit pro ſcutis, ita ut uerbum aliud ſupplere ſit neceſſarium, ſi ſenſus debeat
eſſe integer, ſic legendo totum: Elephantorũ tergora pro ſcutis homines habent.
Sed probandum erit ex hiſtorijs, homines non ſolum ad geſtanda propugnacu-
la aliquando uſos fuiſſe in prælijs elephantis, ſed etiam eorum tergora habuiſſe

A pro ſcutis: alioquin ut opinor, nemo tam uiolentam admittet emendationem.

Errorum Plinij de animalium partibus repetitio. XX

SEd ad genas & palpebras animaliũ redeamus, in quibus optarem æque facile
Plinium poſſe defendi, ne & Ariſtoteli, & ſenſui quoq; contraria ſcribere uide
retur. Nam quod ait, nulli ineſſe palpebras, niſi quibus & in reliquo corpore pili,
ſed quadrupedi in ſuperioribus tantum genæ, uel (ut legendum puto) in ſuperio
ri tantum gena. Hoc ſecundum dictum ueritatem ſortietur, ſi ſimiæ tantum exci=
piantur, quæ ſolæ quadrupedum, ut poſtmodum etiam Plinius docet, palpebras *Lib. 11. cap. 37*
habent etiam in inferiore gena. Quæ uero uerbis ſtatim antea ſcriptis Plinius ſub
iungit, nullum habent exceptionis, aut alterius excuſationis ſuffugium. Ait enim
uolucribus in inferiori tantum gena palpebras eſſe: & quibus molle tergus, ut ſer
pentibus & quadrupedibus quæ oua pariũt, ut lacertæ: ſtruthiocamelo uero utrin
que, ut homini: quæ omnia falſa eſſe, tum ſenſus tum ratio deprehendit. Nam ne=
que uolucres pilos habent in gena inferiore, neque ſerpentes, neque lacertæ, neq;
etiam ſtruthiocamelus effatu dignam in utraq;, ſed uti quadrupedem, quod etiam
antea notauimus, in gena tantũ ſuperiore. Aeque falſa ſunt reliqua omnia, quæ Pli
nius adnectit: Ne genæ quidem omnibus, ideo neque nictatio his quæ animal pa
riunt. Verius enim de his ita ſcripſiſſet, quemadmodũ ſecundo libro de generatio
ne animaliũ Ariſtoteles: Genus hominũ, auium, quadrupedũ, tam uiuiparũ quàm
ouiparum, oculos uiſus gratia cuſtodiendi tegunt, ſed uarie: Quæ enim animal pa
riunt geminã habent genam, & cõniuere utraque ſolent: aues tam leuiores quàm
grauiores, & quadrupedes ouiparæ gena inferiore cõniuent, nictant autem aues
B ab angulis, membrana obeunte. Hic autem lectorem admonitum uelim, uerbum
βλέφαρον, quod Theodorus palpebram uertit, me ad Plinij imitationẽ genam in=
terpretari. Quod ſi quis illa uerba Plinij, quæ animal generant, ad ſequentem re=
ferat clauſulam, ut ſit ſenſus, Quæ animal generant, & grauiores alitum inferiore
gena conniuere, neque ita Plinius erit omni ex parte ueridicus, atq; Ariſtoteli de
eiſdem rebus conſentiens. Qui quidem Ariſtoteles, ut ex uerbis eius paulò antea
recitatis apparet, uoluit ea quæ animal pariunt, utraque gena conniuere, ſicuti gra
uiores alitum altera tantum, ſcilicet inferiore. Extremum ambitum genæ ſuperio
ris cilium ab antiquis uocari tradit Plinius libro undecimo, capite trigeſimoſepti=
mo, & uulnere aliquo diductum non coaleſcere. Idem autem accidere ſcribit Ari=
ſtoteles, non extremo tantum ambitui genæ ſuperioris, ſed toti genæ, & æque in=
feriori ac ſuperiori, ſicuti buccæ atque præputio: nam hæc quoque uulnerata non
ſolideſcunt. Caninos dentes caſu aliquo amiſſos, nunquam renaſci Plinius ſolus *Libro & capi*
eſt autor: Nam qui idem aſſerat, apud neminẽ, quod meminerim, legi. Ariſtoteles *te quo ſuprà.*
ſanè ſecunda de hiſtoria animalium libro, eoſdem dentes in homine, in canibus,
& in cæteris etiam beſtijs mutari tradit, maxillares autem in nullo animaliũ. Qua=
re de his rationabilius crederetur, quàm de caninis, caſu aliquo amiſſos, nõ rege=
nerari. Eodem libro ſcribit Ariſtoteles, uitulum marinũ habere linguam ſciſſam,
Plinius autem duplicem: Vtrum idem uterque dicat, æſtiment eruditi: In eo certe
diſſentiunt, quod Plinius leporibus circa Briletũ & Tharnon & in Cherroneſo ad
Propontidem bina eſſe iocinora, pro re uera aſſeuerat. Ariſtoteles uero errorem
eſſe putat eorum, qui magnitudinem intuentes, duo eſſe iocinora credunt, quod
unum ſit. Plinius etiam nõ multo inferius ſcribit ei membranæ, quam Græci phre
nas & diaphragma uocant, Latini ſeptum appellant, quod tamen nõ membrana,
ſed muſculus potius quidam eſt, ut ſentit Galenus nobiliſſimus medicus, nullam

C ineſſe carnem: Quod falſum eſſe pariter propriæ naturæ indicat ratio, quũ muſculus nihil aliud ſit, niſi caro neruis intertexta. Ariſtoteles autem ubi de hac hominis parte loquitur, libro ſcilicet de partibus animalium ſecundo, planè eam carnoſam eſſe ſignificat, ita ſcribens: Annectitur hoc ſeptum ſiue cinctus, coſtis parte ſui carnoſiore ualidioreq́, media autem membranoſiore. Ita enim ad robur & prætentum commodius eſt contra calorem ſe efferentem, hoc ueluti ſobolem eſſe argumentum, ex his quæ plerunq; accidunt, dicitur: Vbi enim propter uicinitatẽ attraxerint humorem calidum, cõtinuò mentis ſenſum planè perturbant: quare phrenes appellant, quaſi participes prudẽtiæ ſint. Atqui nullatenus participes ſunt, ſed propinquæ ſunt his quæ uim obtinent illam, huic mentis mutationem aperiunt. Quamobrem tenues parte ſui media ſunt, non modò de neceſſitate, quod quum carnoſæ ſint parte ſui coſtis admotæ carnoſiores eſſe neceſſe ſit, uerũ ut minus uaporis excipiant: nam ſi carne pleniore conſtarent, copiam uaporis & haberent, & attraherent. Ex his Ariſtotelis uerbis ſeptum, ſiue phrenas eſſe carnoſas, licet parte ſui media tenuiores ſint, & minus carnis habeant, unicuiq; patêre arbitror. Ex quibus etiam uerbis alter Plinij error manifeſtatur, qui huic eidem parti ait referri acceptam ſubtilitatem mentis, hancq́; eſſe cauſam cur nulla ei inſit caro, quum tamen Ariſtoteles ipſam aſſerat nullius eſſe rationis participẽ, phrenas tamẽ à Græcis nominari, quoniam uicina ſit his, quæ uim obtinent illam. Cordi igitur ſecundum Ariſtotelem accepta refertur ſubtilitas mentis, ob uicinum uero ſitum ſepto, atq; huic *ipſi nomine tantũ*, quoniam à Græcis phrenes nominantur. Illud quoque hac in parte lectores admonendos cenſeo, in uerbis nuper adductis nihil eſſe de Theodori translatione immutatum, niſi quod uerbum illud ὑμενωδέστερον apud

D Ariſtotelem, nos membranoſius latine diximus, hoc eſt naturæ membranæ proximius. Fidelior autem nobis hæc uiſa eſt interpretatio, ne ſi phrenas parte media conſtare membrana exiliore dixiſſemus, quemadmodum tranſtulit Theodorus, Ariſtotelem ſibi aperte contradicentem faceremus, qui totas phrenas probat ex neceſſitate eſſe carnoſas, quod etiam ex ſectionibus patet, licet parte ſui coſtis admotæ ſint carnoſiores. Ac paulò poſt ubi omnia uiſcera mẽbranis includi ſcribit, talem eſſe docet membranarum naturam, ut carne penitus uacent. Hæc autem cõtradictio amouetur, ſi phrenas, qua carnoſiores, qua uero membranoſiores eſſe conceſſerimus, quum hæc ſit omnium natura muſculorum, ut nõ ſint æque omni in parte carnoſi, ſed alicubi tenuiores, ac membranæ ſimiliores, alicubi carnoſiores. Nõ parum autem refert dicere, aliquam noſtri corporis partem eſſe membranam, aut membranæ ſimilitudinem habere: Phrenes igitur non ſunt membrana, ut minus recte eas nominat Plinius, ſed membranæ quadam ſua particula aſſimilantur. Præcordijs ſubeſt uenter, inquit Plinius, ſtomachum habentibus: cæteris ſimplex, ruminantibus geminus, ſanguine carentibus nullus: Inteſtinum enim quibuſdam ab ore incipiens, quadam uia eôdem reflectitur, ut ſepiæ & polypo. Ediuerſo Ariſtoteles non geminum, ſed quaternum potius uentrem ruminantibus tribuit, quemadmodum ex eius uerbis, & ſecundo de hiſtoria animalium, & tertio de partibus ſcriptis apparet. Quæ uitãdæ prolixitatis gratia, ſicuti multa alia eiuſdem autoris teſtimonia adducere ſuperſedeo, liberum unicuique relinquens, ſuo ſingula loco legenda perquirere. Quod autem Plinius pariter ſcribit, nullum exanguibus eſſe uentrem, in hoc etiam ab Ariſtotele diſcrepat, qui libro allato de aquatilibus ſanguine carentibus differens, partes ad uictũ pertinentes, in quorũ numero uenter eſt, neceſſariò ineſſe omnes eiſdem aquatilibus aſſerit: Imò de polypo ac ſepia, quorũ exempla in exanguibus uentre carentibus Plinius affert, eo-

dem

Muſculus.

Phrenes unde denominationem ſortiantur.

A dem in loco ita ſcribit: Stomachus ſiue gula ab ore prælonga mollibus eſt, quam ingluuies excipit, quomodo auibus, cum uentre coniungitur, & inteſtinum uentri annexum ſimplex uſque ad exitum tendit. Sed hic quidem Plinius deerrauit, quoniam uentrem omnium aquatilium generi neceſſariũ à natura tributum, ipſe detraxit: elephanto autem plures quàm uel Ariſtoteles, uel eadem omnium parens natura conceſſit. Siquidem quatuor elephanto uentres tradit Plinius. Ariſtoteles uero inteſtinum ita ſinuoſum eſſe elephantis ſcribit, ut uentres habere quatuor uideantur. Quare quum non parũ interſit, an aliquid ſit, an eſſe uideatur, eodem errore Plinius uentres in elephantis, quo etiam iocinora in leporibus multiplicauit. Ex medio utriuſq; renis exire pinguedinem, præterquam in uitulo marino, autor eſt Plinius. Ariſtoteles uero renes totos pingui opertos deſcribit, nec pinguẽtudinem, ſed cauum quoddam è medio utriuſq; renis prodire ait, uitulum marinum etiam ipſe ut Plinius excipiens.

Plinij uerborum contradictio de uiperæ partu, quæ etſi eadem habentur apud Ariſtotelem, interprete Theodoro Gaza, defenditur tamen Ariſtoteles, & translatio taxatur. XXI

DVplicem uiperæ uuluam, atq; intra ſe generantibus tribuit Plinius, quaſi uipera non ſit de numero eorum animalium, quæ extra ſe animal generant. Quod genus erroris etiam Plinius admiſit libro uigeſimoprimo, capite decimoſeptimo, ubi de lappa ſcribit in hunc modum: Notabile & in lappa quæ adhæreſcit, quoniam in ipſa flos naſcitur non euidens, ſed intus occultus, & intra ſe germinat ueluti animalia, quæ intra ſe pariunt. Quid enim ſibi uolunt hæc Plinij uerba? quũ

B de piſcibus ac uiperis, de quibus etiam ſcribit Theophraſtus, loquatur, quæ tamen non intra ſe, ſed extra magis animal pariunt. Quare de his ipſis multo ſanè rectius Theophraſtus libro ſeptimo de hiſtoria plantarum, ubi de aparine facit mentionem, ita diſſeruit: Notabile & in aparine (ſic enim Theophraſtus græce nominat herbam, quam ut antea notaui, nõ puto recte à Plinio lappam nominari) quæ ſuæ aſperitatis cauſa ueſtibus adhæreſcit, ut difficile auferri poſſit. Naſcitur enim flos in eo ipſo hirſuto atque aſpero, non exiens, neque euidens, ſed intus matureſcens, & ſemen pariẽs, ut illi ſimile ſit, quod in muſtellini generis piſcibus ac uiperis euenit. Illæ enim intra ſe oua pariunt, mox animalia gignunt. Sed quid Pliniũ aliorum autoritate refello, quum ipſe ſuis, quæ alibi ſcribit uerbis, poſſit retundi: ueluti his quæ libro decimo, capite de conceptu uiperæ ac partu, in hunc modũ ſcribit: Ter- Cap. 62
reſtrium eadem ſola intra ſe parit oua unius coloris, & mollia, ut piſces. Tertia die intra uterũ catulos excludit, deinde ſingulos ſingulis diebus parit, uiginti ferè numero. Hæc autem omnia de uipera Plinius ex ſexto libro Ariſtotelis de generatione animaliũ, ſed parũ fideliter, accipit. Nam quod Plinius dicit uiperam excludere catulos, hoc uere, & Ariſtoteli cõſone, qui uult ſolam uiperam ex omni ſerpentum genere animal parere. Quod autẽ tertia die dicit hoc facere, non cõuenit cum Ariſtotele, qui tempus hoc triduanum non catulis extra uterum tribuit excludendis, ſed potius poſtq; membranis obuoluti fuere excluſi, earundem membranarũ diſruptioni dat, ut uerior translatio oſtendit Theodori, quæ ita ſe habet: Vipera è ſerpentibus una animal ædit, quum intra ſe oua primũ pepererit: ouum hoc unius coloris, & molle, ut piſcium; fœtus ſuperne conſiſtit, nec cortice continetur, ut nec piſcium quidem, parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdũ ut qui in utero adhuc ſunt abroſis membranis prærumpant. Et hæc quidem omnia recte Theodorus, & ex ſententia Ariſtotelis; reliqua uero nõ

C recte, ſed cum Plinio aberrans male Ariſtotelis ſenſum interpretatur, quum de uipera ſubijcit: Singulos diebus ſingulis parit, plures quàm uiginti numero: Poſtremo enim hæc uerba, tum apud Plinium, tum apud Ariſtotelem ita interpretatum, primis repugnant, atque ex his non modò Plinius, ſed etiam Ariſtoteles trahitur in contradictionem, quæ talis eſt: Si ſola uipera è ſerpentibus animal ædit, quum intra ſe primum pepererit oua, ut ait Ariſtoteles: uel ſi ſola terreſtrium intra ſe parit oua, & poſtea catulos excludit, ut Plinius inquit: Maraſſus autem, ſiue ſerpens, qui alio nomine uulgò Scurtio nominatur, hoc idem facit: primũ ſcilicet intra uterum parit oua, deinde animal extra emittit in lucem, ut mille millies ſuis ſe uidiſſe oculis teſtantur: ſequitur neceſſariò maraſſum & uiperam eſſe eandem ſerpentis ſpeciem, uarijs nominibus lingua uulgari apud uarias gentes nominatum. Et hoc prima, tam Ariſtotelis quàm Plinij uerba demonſtrant, poſtrema autèm contrarium probant, hoc modo: Vipera parit catulos ſingulos ſingulis diebus uiginti ferè numero: Maraſſus autem parit catulos uel plures quàm uiginti, ſed non ſingulos ſingulis diebus, imò omnes uno die, ut ſæpius uiſum eſt: Ergo uipera atq; maraſſus non eſt eadem ſerpentis ſpecies. Syllogiſmus in ſecunda figura nectitur. Studeat autem Plinij patronus, ut tam facile Plinium ab hac contradictione tueatur, quàm facile nos principem philoſophorum huius grauiſſimi erroris ſuſpicione liberauimus. Studeant pariter græci grãmatiſtæ, ut ſeruata hiſtoriæ animalium ueritate, Theodori Gazæ translationẽ defendant, ſicuti nos uerba ipſa græca Ariſtotelis aliter interpretantes, omnem ſuſtulimus è medio cõtradictionem: ſed hoc alio fecimus loco.

Error Plinij, duplicem uiperarum uuluam exiſtimantis: De ſeui & adipis à Plinio male facta differentia: De ſerpentibus quibus ille ſpinas tribuit. XXII

D NVnc ad alterum Plinij errorem in uerbis eiſdem refellendũ reuertamur: Neque enim uipera duplicem uuluam habet, imò unam tantum, cuius, ſicuti in cæteris quæ intus quidem oua, extrà autem animal pariunt, ea pars qua oua continentur, infrà lumbis adiungitur, & ſupra inteſtina oſtium continetur, quemadmodum tum in libris de partibus, tum etiam de generatione animaliũ multis alijs in locis, teſtis eſt locupletiſſimus Ariſtoteles. Quod ſi per duplicem uuluam bifidam ſeu bipartitam Plinius inſinuat, non erit hoc uiperarum, & ſimilis naturæ animalium peculiare, imò aliarum omnium, quæ tam intrà quàm extrà animal generant, quod etiam de bobus & mulieribus hoc eodem loco Plinius affirmat. Nam has quidem ait geminos ſinus ab utroque laterum habere, boues uero grauidas in dextro tantum ſinu ferre, etiam cum geminos ferant. Male etiam & contrà quàm Ariſtoteles inter ſeuum & adipem notat Plinius differentiam: concretum enim hunc ſcribit, & quum refrixit fragilem, ſemperq; in fine carnis. Hæc autẽ de ſeuo, non de adipe, & tertio de hiſtoria animalium, & ſecundo de partibus ſcribit Ariſtoteles. Cunctis quoq; animalibus quoddam in oculis pingue eſſe Plinius inquit, neq; ea excipit, quæ quum præduros habeant oculos, pingui omnino in ipſis uacant. Rectius autem Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium tertio, de eadem re loquitur in hunc modum: Omnium uero animaliũ cõmune, pupillæ inſtitutio eſt: Omnibus enim quæ partem hanc poſſident, nec duris oculis ſunt, adipe conſtat. Serpentibus Plinius ſpinas tribuit Ariſtoteles libro ſecundo de partibus animalium eiſdem ſerpentibus, non ſpinas, ſed naturam oſſium ſpinaceam eſſe refert. Sicuti idem Ariſtoteles uitulum marinum, non cartilagine, ut Plinius, ſed cartilaginoſis oſſibus conſtare tradit.

A *Plinij error, piſces ſine neruis eſſe, & arterias priuatas ſanguine dicentis. Plinij in æra ac lolio defenſiones improbantur.* XXIII

PLinius pariter inquit, ſine neruis eſſe quædam animalia, ut piſces. Sed quum omne piſciũ genus ſanguinis particeps ſit, ut autor eſt Ariſtoteles libro de hiſtoria animaliũ ſecundo, quibus autem datus ſit ſanguis, eiſdem neruos adiunctos eſſe, idem Ariſtoteles libro de hiſtoria animaliũ tertio itidem ſcribat, piſces etiam in ſanguineo genere habere neruos eſt neceſſariũ. Cur arteriæ careant ſenſu, cauſam affert Plinius: Quoniam etiam ſanguine uacant, quaſi ſanguis, non autem neruus, uel caro ſint uirtutis tactoriæ inſtrumentũ. Sed neq; uerum eſt, arterias carere ſenſu, ſicuti neq; uenas: Neq; etiam ſanguine omnino uacant, quemadmodũ Galenus omnium princeps medicorum opere ad id dedicato cõtra Eraſiſtratum demonſtrauit. Quod ſi in uenis tantum ſanguinẽ contineri Plinius exiſtimauit, quod etiam uidetur ſentire Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium tertio, qui forte uenarum uocabulo arterias quoque comprehendit, iuxta Hippocratis uetuſtiſſimi medici conſuetudinem, cur paulò poſt Plinius aues, nec uenas, nec arterias habere dixit? quum nemini dubium ſit, aues inter ſanguine prædita, non autem exanguia animalia computari. Quare quum ſanguis ſecũdum Ariſtotelem libro allato, nulla alia conceptacula habeat præter cor & uenas, ſi aues ſanguinem habeant, ut uiſus oſtendit, quũ ſine uena ſanguis eſſe non poſſit, aues uenas etiam habebunt neceſſario. Hi ſunt partim codicis, partim ipſius autoris errores, quos ex uno unius libri capite tantum colligendos cenſuimus, ut Plinij patronum admoneremus fruſtra ſe apud ſuos ciues fuiſſe gloriatum, tanquam Plinio ex unius loci ſola aduerſus nos defenſione, ab omni errorum ſuſpicione liberato: atque inſuper ipſum do-
B ceremus plures alias ſupereſſe in codice mendas corrigendas, nec pauciora ipſius autoris errata defendenda: in quibus tamen (ſi quis ſit eorum, quæ hic aguntur inferis ſenſus) Plinius malit forte non defendi, quàm ita ſicuti in æra defendi, in qua meritò cõqueri poteſt ſe multo infelicius, quàm ſit lolium ipſum, habuiſſe patrocinium. Primus enim Hermolaus hunc Plinij errorem tali eſt ratione deprecatus, quod quum nondum ſatis eſſet in Italia compertum, lolium circumligando ſe triticum enecare, Plinius tutius putauit uti uocabulo græco, quàm latino. Nos in noſtra ſuper hoc ad Hermolaum epiſtola, talem pro Plinio defenſionem ita repulimus, non magis Græcos nouiſſe æram, quàm Latinos lolium eſſe herbam amplexicaulem, quum ſit ubiq; terrarũ recticaulis: Quare ſiue græco, ſiue latino Plinius uteretur uocabulo, nullo modo potuiſſe dicere æram uel lolium circumligando ſe triticum enecare. Poſt Hermolaum quidam leguleus ſpreta & græcorũ & latinorũ interpretum autoritate, auſus eſt dicere, æram non ſignificare apud Græcos lolium, ſed herbam aliam, quam nos uulgò uolutulam nominamus. Tertius iſte, cõtra quem nunc diſputamus Plinij patronus, æram mutauit in herbã, quam melius fuerat non mouiſſe: nam adeò grauem iactauit odorem, ut anagyros uideri poſſit, quam Græcorum prouerbium iubet non moueri, ne mota peius oleat.

Lib.18.cap.17

Plinij patroni errores nonnulli ad anatomicen attinentes notantur: Et quid per pharynga Galenus intellexerit, declaratur ex Homeri à Galeno citati, autoritate. XXIIII

SEd poſtquam ſatis de Plinij erroribus egimus, iam ad Plinij patronum, qui nobis dedit Plinium taxandi occaſionem, ſimul & ipſum refellendũ reuertamur. Nam præter contradictionis errorem, quem capite octauo libri tertij ſuæ anatomices ipſum admiſiſſe antea oſtendimus, etiam in pluribus alijs delinquit. Primum

C quod tracheam arteriam dicit à Græcis nominari pharynga: quod falſum eſt, ſi hoc uocabulum in propria ſignificatione ſumamus: Nam ut teſtatur Galenus in commentatione illius Aphoriſmi quartæ particulæ Aphoriſmorũ: Si à febre habito, tumore non exiſtente in pharynge, id eſt faucibus (ſic enim etiam Theodorus hoc uerbum uertit) caput arteriæ à Græcis larynx, id eſt guttur appellatur: Nam & Theodorus ita larynga latine nominat guttur. Spacium autem illud, quod eſt ante larynga & iſophagum, id eſt guttur & gulam, pharynx proprie ab eiſdem Græcis nominatur: in quo ſignificato dicit etiam Galenus hoc nomen ab Homero accipi, ubi idem Homerus ait, uinũ & fruſtra carnis humanæ per pharynga Cyclopis erũpere. Caueat ergo Pliniĳ patronus, ne quam damnat Platonis opinionem, uolentis potum per tracheam arteriam ad pulmonem defluere, multo faciat in Homero abſurdiorem, ſi uoluiſſet non modò potum, ſed etiam cibum euomi à cyclope per pharynga, id eſt tracheam arteriã, ut eam Pliniĳ patronus, uult à Græcis nominari. Galenus etiam libro quarto de membris paſſis, qui de interioribus apud Latinos inſcribiť, quid per pharynga intelligat, declarat his uerbis: Pharynga autem nomino interius oris ſpaciũ, ad quod pertingit extremũ gulæ ac gutturis, neq; aliud per pharynga Galenus intelligit, quũ dicit libro ſeptimo de utilitate partiũ, tracheam arteriam per larynga pharyngi copulari. Quanquam poſtea idem Galenus circa initia libri octaui eiuſdem tractationis, ſcribat tracheam arteriam pharynga æquiuoce illi quæ eſt ante larynga nominari. Sed nos hic de proprio & uſitato pharyngos ſignificato diſputamus: Nam Galenus quoque alio in loco ſcilicet tertio libro prognoſticorum, exponens uerba Hippocratis, quæ in græco codice ita ſe habent: *Αἱ δὲ κυνάγχαι δεινόταται μὲν εἰσὶν, καὶ τάχιστα ἀποκτείνουσιν ὁκόσαι, μήτε ἐν*
D *τῷ φάρυγγι μηδὲν ἔκδηλον ποιέουσιν, μήτε ἐν τῷ αὐχένι.* Hoc eſt, ſi latine dicere libeat: Anginæ autem grauiſſimæ ſunt, & citiſſime perimunt, quæcunque neque in pharynge, id eſt faucibus, neque in ceruice, aliquid manifeſtum faciunt. Galenus inquam uerbum græcum pharyngi, quid hoc in loco ſignificet, ita declarat: Per ceruicem collum intelligitur, per pharynga autem ſpaciũ illud, quod ſe oculis repræſentat, ſi ore aperto lingua prematur, in quo duo orificia continentur, alterum ſtomachi, alterum laryngis: Hoc eſt, ſi latine loqui uolumus, alterum gulæ, alterum gutturis. Sic enim hæc uerba Theodorus uir græce ac latine doctiſſimus, ubiq; in ſuis translationibus interpretatur: ſicuti & uerbum græcum pharynga dicit latine fauces: quamuis Plinius ſummum gulæ fauces uocari dicat, poſtremum ſtomachum: Nos uero pharynga à Græcis non ſummũ gulæ, ſed locũ ad quem tam ſummum tracheæ, quàm etiam iſophagi peruenit, dicimus autore Galeno nuncupari.

Aphoriſmo 34.

Quid ſit proprie pharynx.

Platonis opinionem habes apud Macrobiũ libro Satur. 7. cap. 15.

Fauces.

Error Auicennæ ſeu potius eius expoſitorum, non recte gutturis partes enumerantium. XXV

MOnet autẽ me hic locus, qui ſoleo libentius contra homines barbaros, quàm latinos agere, præſertim uiuentes & mihi amicos, quos non taxarem, niſi ipſi prius rupto amicitiæ fœdere me carpere anticipaſſent, ut Auicẽnæ uel ſaltem eius expoſitorum errorem patefaciam, qui de his humani corporis partibus, de quibus nunc diſputamus, in ſuis libris aut cõmentationibus ſcribentes, uiſi ſunt ab Hippocrate atq; Galeno diſcordare. Auicẽna ſiquidẽ tertio ſui canonis libro, Fen nono, cap. primo de diſputationibus gutturis, hæc uerba ſcribit: Per guttur intelligimus ſpaciũ in quo ſunt meatus anhelitus & cibi. In quibus uerbis mihi uidetur Auicenna idem q̊d Galenus uoluiſſe dicere, quũ libro quarto de interioribus ſcribit: Pharynga aũt nomino interius oris ſpaciũ, ad quod pertingit extremũ gulæ ac gutturis.

A gutturis. Solent enim Arabicæ translationes pro uerbo pharynga apud græcos
autores guttur latinum habere, ut ſanè habet translatio Arabica, libro prognoſti=
corũ, loco à nobis ſuperius allegato, ubi Hippocrates pharynga nominat: quãuis
ſi proprie loqui uelimus, uerbũ guttur nõ pharyngi, ſed laryngi, id eſt parti extre=
mæ os uerſus tracheæ arteriæ, quæ pars extrema ad pharynga terminat̃, rectius ac
commodetur. Sed omiſſa proprietate locutionis, quoniam diſputatio de nomini=
bus paruam habet utilitatem, ſiue pharynx guttur, ſiue fauces latine dicatur: cer=
tum eſt ſpacium illud quod Græci pharynga nominant, non continere utrunque
meatum anhelitus & cibi, ſi per meatum anhelitus totam tracheam arteriam intel=
ligamus, per meatũ autem cibi totũ meri: Liceat enim mihi barbaros uolenti refel=
lere, his uti uocabulis, quibus ipſi in ſuis libris utuntur, ne ſi aliter ꝙ ipſi fuero locu
tus, uidear ipſos nõ in re illa, de qua ipſi loquunt̃, ſed in alia potius per calumniam
reprehendiſſe: Vitanda eſt enim mihi omnino huius culpæ ſuſpicio, tum in omni
opere, tum præcipue in hoc, in quo me aduerſus Plinij patronũ defendo, qui me
tanquam parum pudenter Pliniũ calumniantem, in ſua accuſat præfatione. Sic au
tem etiam uiſus eſt & ipſe Auicẽna intelligere, qui eodẽ capite remittit nos ad ana
tomiam epiglotti & meri, quam ſe alibi docuiſſe innuit. Manifeſtiſſime autẽ qui=
dam ex recentioribus, qui nuper haberi cœpit in precio, in expoſitionẽ huius lo=
ci Auicennæ, ita ſcribit: In prima parte primo ait, quod gutur eſt ſpacium ſeu pars
corporis, quæ protenditur inferius à radice menti ad oſſa furculæ, & in ſe continet
meatum anhelitus, quem cannam pulmonis, arteriam uocalem, & tracheam arte=
riam uocare ſolemus, & meatũ cibi, quem medici appellant meri, & iſophagum,
& uuam ſiue uuulam, quæ cooperit epiglottũ, & duas amygdalas, quæ ſunt duæ
B paruæ auriculæ in radice linguæ, & galſamat. Hæ omnes tanquam gutturis par=
tes quas expoſitor iſte cõnumerat, aliquæ ad collum pertinent, aliquæ ad os. Tra=
chea quidem arteria, ſiue canna pulmonis, & iſophagus, ſiue meri, ad collum: uua
autem ſiue uuula, & duæ amygdalæ, ad os, & (ut arbitror) etiam galſamat, quanꝙ
de uocabulo barbaro nolo decernere. Tracheam autem arteriam & iſophagum
eſſe colli partes, liquidò oſtendit Galenus circa initia libri octaui, de utilitate par=
tium, ubi probat collum eſſe factũ propter tracheam arteriam, argumento piſciũ,
qui aut nullũ collũ habent, aut breue omnino, quia trachea carent arteria. Quo in
loco idem Galenus inter alias colli partes etiã iſophagũ numerat. Idem pariter au=
tor libro undecimo, de utilitate partiũ ſcribit hæc uerba: Particularũ itaqꝫ quæ ſe=
cundum os manifeſtæ iam factæ ſunt, quoniam neqꝫ fruſtra, neqꝫ defectuoſa eſt ali
qua: ſed mole corporis, & conſiſtentijs, & plaſmationibus, & poſitionibus, uniuer
ſæ optime conſtitutæ ſunt. Etenim ſi aliquas earum non expoſuimus, euidens eſt
ex prædictis: Sufficit enim in una uel duabus memorari particulis utilitatẽ uniuſ=
cuiuſque quæ eis inſunt, ſicuti & in lingua fecimus: Quæ enim de illa ſunt dicta,
cõmenſuritatem laudantibus nobis magnitudinis, habebis utique cõſiderans in=
uenire in omnibus ſimiliter. Nulla denique eorum eſt ita parua, ut deficienter mi=
niſtret, neque intantum excedit magnitudinem, ut comprimat aliquam aliarum,
aut ab alijs anguſtetur: ſed foramina quidem naſi apud expirationem ſufficien=
tia ſunt, columnæ uero magnitudo ad tres utilitates competentiſſima eſt, & epi=
glottis tam magna, & talis mole corporis, quantum magna eſt, claudi debens par=
ticula. Ita autem & larynge, & ſtomachi porrus, hic quidem in reſpirationibus &
uocibus, illæ autem in ciborũ tranſitibus ſufficientem habent magnitudinem. Si
militer dentiũ unuſquiſqꝫ, & reliqua. Hæc omnia Galenus iuxta translationẽ quæ
in uſu habetur, laudans naturæ artificiũ, in partium oris conuenienti formatione,

C Inter quas, ut uidere licet, & foramina naſi interiora, & columnam, id eſt uuam, &
epiglottida, & laryngis, id eſt gutturis, & ſtomachi, id eſt meri, ſiue gulæ orificium
unà cum lingua & dentibus collocat. Sic Ariſtoteles libro primo de hiſtoria ani-
malium, id quod intra maxillas & labra deſcribitur, os eſſe dicit: Oris uero partes,
palatum, fauces, linguam, tonſillas, dentes: Colli autem partes eſſe uult, arteriam
anteriorem, gulam poſteriorem. Videtur autem Auicenna ſecundum noui expo
ſitoris declarationem, non porum ſiue meatum laryngis, quam recentiores abu-
tentes uocabulo epiglottum nominant: ſed totam tracheam arteriam, non ſupre-
mum orificiũ gulæ, ſiue meri, ſed totum meri cum uua, epiglotto, & duabus amyg
dalis, tanquam ſint eiuſdem membri partes, quod guttur appellatur, coniungere:
quas tamen Galenus ſeparauit, & diuerſis membris, alteras ſcilicet collo, ut tra-
cheam arteriam, & iſophagũ: alteras uero, ſicuti orificia gutturis & gulæ ſimul, ac
præterea columnellam, quam recentiores uuam appellant, ori contribuit: Nam
quod columnellam ſiue uuam, Galenus uelit eſſe partem oris, & nõ colli, uel gut-
turis, indicant uerba eius libro primo de differentijs morborum, in quibus oſten-
dit uuam abſciſſam eſſe palati, & non colli, uel gutturis paſſionem. Hoc uero in lo
co Plinij patronum admonitũ uelim, ſe non recte in ſua anatomice columellam uo
care eam palati partem, quam Græci chionida uocãt, id eſt paruam columnam, cu
ius effigiem repræſentat: Debuit enim non columellam, ſed columnellam eadẽ ra
tione dicere. Nos tamen non multum de nominibus laboramus, niſi quod homi-
nem, *non magis rerum, quàm etiam nominũ in eo tractatu* ſcientiam profitentem,
uellemus fuiſſe plus quàm barbari ſoleant, etiam in nominibus diligentẽ. Non eſt
D autem dignũ admiratione, ſi corpora quidem, & tracheæ arteriæ, & iſophagi, ſiue
meri collo Galenus demandauit, orificia autem ſiue porum eorum ori: quoniam
hæc duo (ut ait in cõmentatione libri prognoſticorũ ſuperius allegata) in faucibus
continentur. Fauces autem licet ſint in confinio oris & colli, ad os tamen magis ui
dentur, quemadmodũ & palatũ, pertinere. Quare ſi uelimus Galenũ atq; Auicen
nam eius interpretem concordes facere, aut ſaltem minus diſcordes, debemus il-
lud quod ſuprà diximus, poſthabitis barbaris expoſitionibus, dicere, Auicẽnam
per guttur pharynga, id eſt fauces intellexiſſe, hoc eſt (ut ipſe declarat) ſpacium il-
lud, in quo ſunt meatus anhelitus, & cibi, id eſt orificia ipſa, tracheæ arteriæ atque
meri, non tota corpora quæ ad collum ut diximus, & non ad fauces attinent. Hanc
autem noſtram expoſitionẽ confirman t uerba Auicennæ, ſi diligentius cõſideren
tur, paulò poſt priora ſubiuncta: Et tu iam ſciuiſti anatomiam meri, & anatomiam
epiglotti: Neq; enim dixit anatomiã tracheæ arteriæ, ſed epiglotti, id eſt laryngis,
ſiue ſupremæ partis arteriæ, quæ ex tribus cartilaginibus conſtat, quam Græci la-
rynga, barbari epiglottũ, uocabulo (ut diximus) abutentes, appellant. Latini com
mode guttur poſſunt nominare: cuius laryngis ſiue epiglotti meatus ſecundũ Ga
lenum in faucibus parte oris continetur: Volens nobis per hoc Auicenna inſinua
re, quod per meatum ſpiritus non totam tracheam arteriam, ſed tantum laryngis
ſiue epiglotti orificium intellexit. Quod idem & de ſupremo orificio meri, quod
meatũ cibi nominat, & nõ de toto meri eundem ſenſiſſe Auicennã debemus exiſti
mare. Atq; ita in his duabus gutturis partibus per guttur fauces intelligendo (ut
barbari hoc uerbum guttur accipiunt) erunt Galenus atq; Auicenna concordes:
In eo ſanè diſcordes, quod Galenus uuam non in faucibus, ſed in palato locauit: ſi-
cuti duas amygdalas, quas ille græce pariſthmia nominat, neq; ipſas in faucibus,
ſed in loco admodũ proximo, ſeu potius cõtiguo poſuit. Scio tamẽ eſſe inter Gen-
tilem atq; Mundinũ de poſitu duarũ amygdalarũ diſcordiã, quã ad alium tractatũ

in quo

A in q̊ de Mundini erroribus in Anatomice ſumus acturi, diſcutiendã reſeruamus.

Error Auicennæ atq; eius expoſitorum, in muſculis meri ſiue gulæ. XXVI

SEd quoniam de Gentile facta eſt mentio, uetuſtiore Auicennæ expoſitore, ui-
deamus quid & ipſe de gutturis partibus ſecundum Auicennam ſentiat, & an
ipſe faciat inter Galenũ ac Auicennam ſua expoſitione cõcordiam, uel potius ma
iorem ea quæ facta eſt à nouo expoſitore diſcordiam. Verba Gentilis Auicẽnam
exponentis, ubi quid per guttur intelligat nititur declarare, ſunt hæc: Conſideran
dum ſecundo quod guttur accipitur tripliciter. Vno modo pro corpore aggre-
gante epiglottum & meri, quod in transglutione mouetur ſurſum & deorſum,
& ſic ſumitur primo Canonis, Fen prima, capitulo de anatomia muſculorũ gut-
turis. Secundo modo pro principio cannæ pulmonis præter meri, & ſic ſumitur à
Gerardo Cremonenſe in gloſſis, capite de ſquinãtia. Alio modo ſumitur pro ſpa-
cio comprehendente illa quinq; membra prædicta, & ſic ſumitur hic, & tertio pro
gnoſticorũ. Hæc uerba poſtrema Gentilis de tertia acceptione gutturis, conantur
quidem Auicennam cum Hippocrate atq; Galeno facere conſentientem: quan-
tum uero, ſi ita guttur hoc loco accipiatur, ut putat Gentilis, diſſentiat, ſatis ſuprà
fuit à nobis oſtenſum, quũ quid per pharynga, pro quo habet translatio Arabica
guttur, Hippocrates intellexerit, ſecundum expoſitionem Galeni declarauimus.
Quare omnia quæ diximus contra nouum Auicennæ expoſitorem, faciunt etiam
contra uetuſtiorẽ, tanto etiam magis errantem, quanto citat locum ex tertio pro-
gnoſticorum, qui eſt omnino eius expoſitioni cõtrarius. Prima uero acceptio gut
turis maximam dat inter Galenum atq; Auicennam diſcordiarum aperiendarum
occaſionem: quoniam capite illo libri primi de anatomia gutturis, quod Gentilis
B allegat Auicennam de gutture, æquiuoce loquitur. Primum enim quũ dicit gut-
tur duo habere paria, quæ ipſum ad inferiora trahunt, per guttur tracheam intel-
ligit arteriam. Quũ uero poſtea in fine capitis dicit: Gutturis uero muſculi, ſunt
duo muſculi gutturoſi apud gulam poſiti, in tranſglutiendo adiuuantes: per gut-
tur intelligit pharynga, id eſt fauces, de quibus ſatis ſuprà dictum eſt. Hanc autem
nominis gutturis in hoc capite apud Auicennã æquiuocationem probare poſſu-
mus ex his, quæ partim Galenus & in ſuis de Anatomice libris, de quatuor mu-
ſculis ſcribit tracheæ arteriæ, qui ipſum cõtrahunt anguſtantq;, & duobus fauciũ,
qui tam uoci, quàm etiam deglutioni obſeruiunt, tum ex ſimilibus quæ Aliabas
etiam nono Theoricæ dicit de lacertis mouentibus iugulum per iugulum tra-
cheam intelligens arteriam, & de muſculis mouentibus gurgulionem, quod no-
men apud ipſum ſignificat fauces, ut ex multis licet cõijcere, quæ Galenus de pha
rynge, ille aũt de gurgulione loquitur. Vt aũt hæc omnia fiant euidentiora, et quî
conueniant, quîue diſſentiant hi tres autores, Galenus, Aliabas, atq; Auicenna,
de eiſdem loquentes muſculis, eorum uerba in medium adducemus: & primum
Galeni de muſculis tracheæ arteriæ, in hunc modum ſcribentis: Tracheæ arte-
riæ quatuor ſunt muſculi ipſam contrahentes atq; anguſtantes quando intendun
tur, & retrahentes os quod V literæ formam habet, & laryngem. Oriuntur aũt
maiores ex ipſis ex inferiore termino lineæ rectæ oſſis Y literæ formam habentis:
deinde ſecundum totius arteriæ delati longitudinem, innaſcuntur pectori in par-
te interiori. Viderentur aũt tibi aliquando eſſe bipartiti hi duo muſculi. Alij ue-
ro duo à lateribus & inferioribus partibus cartilaginis, ſcuti formã habentis exor
ti terminantur, & ipſi ad pectus apprehendentes arteriam. Alio aũt capite de mu-
ſculis faucium, idem Galenus in hunc modum ſcribit: Spacium quoddam præia-
cet, cõmune gulæ ac gutturis, ad quod commune ſpacium utrunq; orificium ter-

C minatur. Vocant aũt ſpacium quidem ipſum iſthmum, quoniam anguſtum eſt &
oblongum: Corpus autem ipſum comprehendens, pharynga nominant, id eſt
fauces: quibus utrinq; unus eſt muſculus, qui & deglutioni & locutioni obſeruit.
Quæ etiam Galeni dicta magis confirmat frequens huius uocabuli pharyngos,
apud Græcos (ut antea diximus) ſignificatũ, pro ꝙ Arabicæ translationes guttur
habere ſolent, ut etiã probatur ex Auicẽnæ primo Canonis, capite xij. à Gentile
allegato, hos duos muſculos deglutioni ſeruientes, muſculos gutturis, ſeu guttu-
roſos nominãtis, autoritate. Aliabas aũt qui pro trachea arteria iugulũ ſcribit, pro
faucibus gurgulionẽ, de quatuor muſculis mouentibus iugulũ ſcribit in hunc mo
dum: Porrò qui iugulũ mouẽt lacerti quatuor ſunt, incipiẽtes à pectoralis interio-
ribus, quorũ duo oſſi cõtinuantur ſimili *λάμϐδα* græco, & ad inferiora trahunt, &
lacerti duo alij continuati, quæ umboni ſimilis eſt cartilagini, & etiam ad inferio-
ra deducunt. Paucos infra uerſus ſcribit hæc uerba: At gurgulionem lacerti qui
mouent duo ſunt, & Arabice dicti magnage, quorũ alter à dextris eſt poſitus, al-
ter à ſiniſtris, fuitq; eorum neceſſitas, quo adiuuarent tranſglutionem, & uocem.
Hæc Aliabas. Auicenna autem capite, quod in ſua expoſitione Gentilis allegat,
uolens guttur aliquando accipi pro corpore aggregante epiglottũ, & meri, ita de
eiſdem ſex muſculis ſcribit, quorũ quatuor ad tracheã arteriam à Galeno, ad iugu-
lum autẽ ab Aliabate: duo uero à Galeno ad fauces, ab Aliabate ad gurgulionẽ:
communiter autem ad guttur ab Auicenna referuntur: quod fecit errare in ſua
expoſitione Gentilem. *Auicenna inquam, ita & ipſe ſcribit*: Guttur in ſumma
duo habet paria, quæ ipſum ad inferiora trahunt: unum eorum eſt par, quod iam
in capitulo epiglottis nominauimus: & alterum eſt par etiam ex thorace naſcens,
D quod eleuatur, & cum *λάμϐδα* continuatur primo, poſtea cum gutture, & trahit
ipſum ad inferiora. Gutturis uero muſculi, ſunt duo muſculi gutturoſi, qui ſunt
duo muſculi apud gulam poſiti, in tranſglutiendo adiuuantes. Hæc Auicenna.
Par autem muſculorum, de quo dicit ſe feciſſe *mentionem, in capitulo de epiglot
to*, eſt illud par de quo in *præcedenti capite dixit*, quod eius origo eſt interius in
thorace, & uadit ad peltalem, & *eſt ſecundum* par apud Galenũ dicentem, quod
alij duo muſculi *naſcantur à lateribus, & inferioribus* partibus cartilaginis, ſcu-
ti formam habentis, quam cartilaginem peltalem Auicenna nominat, & dicit ter-
minari ad pectus: Licet Auicenna in hoc à Galeno diſcors, ubi eſt terminus iſto-
rum muſculorũ, ibi originem ponat, & contrà illuc tendere dicat, unde oriuntur.
Simili errore diſcordat etiam in ſecundo pari, quod eſt primum apud Galenum,
quod Auicenna ait etiã ex thorace naſci, & releuari, & cum *λάμϐδα* cõtinuari pri-
mo, poſtea cum gutture, & trahere ipſum ad inferiora, quum tamen Galenus di-
cat, hos duos muſculos ortum habere ex inferiore termino oſſis habentis formam
literæ *υ*, & deinde latos ſecundum longitudinem totius tracheæ pectori innaſci.
Quæ Galeni uerba non parum differunt à uerbis Auicennæ, dicentis eos eleua-
ri, & cum *λάμϐδα* primum continuari, poſtea cum gutture. Nec ſolum in ortu &
termino horum muſculorum Auicenna à Galeno diſcrepat, ſed etiam in utilitate:
quoniam Galenus uult eos eſſe factos ad contrahendam atq; anguſtandam tra-
cheam arteriam: Auicenna autem ad trahendam eam inferius. In quo etiam uſu,
ſicuti etiam in origine, & fine, licet Aliabas uideatur Auicennæ adſtipulari, ego
tamen in his quæ ad anatomicen attinent, maiorem præſto Galeno autori in hac
parte medicinæ peritiſſimo, quàm Arabibus autoribus fidem, quũ Auerrois in
eadem gente autor eximius, ingenue fateatur, hanc ipſam medicinæ partem ſuo
tempore fuiſſe ignoratam: Et alioquin Galeni acerrimus æmulus, ipſa tamen co-
gente

A gente ueritate cōcedat, ipſum uel Ariſtoteli in anatomice eſſe præferendum. Sed
hæc obiter dicta ſunt, uolentibus nobis expoſitionem Gentilis ſuper prima gut=
turis acceptione refellere: quæ præterquam quod & Galeno & etiam Auicennæ
repugnat, plures etiam alias habet difficultates. Quæri enim à Gentile poſſet: ſi
guttur accipitur primo Canonis, Fen prima, capite de anatomia muſculorum,
pro corpore aggregante epiglottum & meri, quod in tranſglutione mouetur
ſurſum ac deorſum, cur Auicenna eodem capite ſex tantum duorum corporum
muſculos enumerat? quū muſculi alterius tantum, ſcilicet epiglotti ſecundum Ga
lenum ſint ferè uiginti, ſecundum autem Auicennā decem & octo: quibus ſi ad=
dantur alij duo adiuuantes deglutionem, fient ſecundum alterutram opinionem
uel uiginti, uel uiginti duo. Quod ſi reſpondeat Auicennā eo capite tantū de his
muſculis agere, qui mouent corpus aggregans epiglottum & meri tempore de=
glutionis, & non alios alijs, uel meri, uel epiglotti motibus ſeruientes, Gentilem
inſuper altera quæſtione uexabimus, cur Auicenna duo tantum paria nominat
muſculorum, quæ guttur trahunt ad inferiora, & non etiā totidem alia, quæ ipſum
trahunt ad ſuperiora: ſiquidem guttur, hoc eſt corpus aggregans epiglottum atq;
meri, mouetur ſurſum atq; deorſum tempore deglutionis: Impoſſibile enim uide
tur, ut duo motus contrarij per eoſdem muſculos fiant, quum unuſquiſq; muſcu=
lus uerſus proprium principium referat particulam quam mouet, ut Galenus &
libro undecimo de utilitate partium, & pluribus alijs edocet locis. Vellem Genti
lis uiueret, ut his meis quæſtionibus uel dubitationibus reſponderet: Sed quod
mortuus non poteſt, Plinij patronus uiuens pro Gentile reſpondeat, quandoqui
dem & ipſum ſimiles angunt quæſtiones, qui in ſua anatomice epiglottidis, guttu
B ris, ac gulæ triginta duos muſculos ſimul enumerat, nec quot epiglottidi, quot
gutturi, quot'ue gulæ, ſingulis ſcilicet ſeorſim aſſignet, nobis inſinuat. Quod ſi
per guttur tracheam intelligit arteriam, & ſuperiorem eius terminum, quod Græ
ci & laryngen, & bronchi caput aliquando nominant, erunt ipſius quidem arte=
riæ muſculi quatuor, ut ſuprà monſtrauimus ex Galeni atq; Aliabatis autoritate:
laryngis uero ſecundum Galenum uiginti ferè numero, ſecundū Auicennam aūt
qui larynga epiglottū nominat, decem & octo. Quare ſimul iuncti erunt uel ui=
gintiquatuor, uel uigintiduo. Decem ergo ſupererunt, epiglottidi & gulæ diſtri=
buendi. Sed Plinij patronum ſeorſim interrogabo, apud quem autorem legerit
epiglottida, quam Plinius nominat linguam minorē, habere muſculos: an apud
Auicennam primo canonis Fen prima, capite de anatomia muſculorū epiglotti?
Verum Auicenna in hoc capite, ſicuti & in alijs, in quibus de epiglotto facit men
tionem, per epiglottū non linguam minorem intelligit, ſed larynga, hoc eſt mem
brum conſtans ex tribus cartilaginibus, creatum (ut inquit) ut ſit uocis inſtrumen
tum. Quod etiam Galenus de larynge, nō aūt de lingua minore dicit, quod idem
de broncho in gutturis ſuprema parte ſito, ipſe Plinij patronus per hæc uerba in=
nuit: Bronchus in gutturis ſuprema parte ſitus eſt, pelliculare membrum, muſcu
loſum, neruoſum, cartilaginoſumq́;, ut argutius ſit, in quod percuſſus ſpiritus, ſo=
nus aut uox ipſa perfectius elidatur. Equidem neſcio quo pacto poſſit ſe Plinij pa
tronus à tam craſſo errore defendere, niſi planè deficiat ad Barbaros, & ſe per epi
glottida non minorem linguam, ſeu operculum quoddam tracheæ arteriæ, ut an=
tea epiglottida expoſuit, ſed id uocis inſtrumentum, quod illi abutentes uocabu=
lo epiglottum appellant, dixerit intellexiſſe: Sed quantumuis transfuga, neq; ſic
noſtræ obiectionis laqueos effugiet: Sic enim & epiglotto uocis inſtrumēto prin=
cipali uiginti ut uult Galenus, muſculi contribuentur, tracheæ arteriæ quatuor,

C Quare ex trigintaduobus muſculis epiglottidis, gutturis ac gulæ, reſtabunt octo
gulæ ſeorſim aſſignandi. Gulam aũt, ſiue (ut Græci loquuntur) iſophagũ, aut me
ri, ut Arabes, octo habere muſculos neque apud Græcos autores, neq; apud bar=
baros uſquam Plinij patronus, quantũuis ſtudeat, poterit reperire. Quo fit ut mul
tis modis Plinij patronus aberret, quũ etiam muſculos epiglottidi attribuat: quos
ſi recte loqui uolebat, broncho debebat tribuere: quanq; etiam in broncho delin
quat: nam id membrũ pelliculare, muſculoſum, neruoſum, cartilaginoſumq;, præ
cipuum uocis, de quo ipſe loquitur, inſtrumentum, non bronchus à Græcis ſed
bronchi caput nominatur: quoniã, ut inquit Galenus, & ipſam arteriã bronchum
nominant. Quare quũ Plinij patronus ſcribit bronchum eſſe in gutturis ſuprema
parte conſtitutũ, nihil aliud dicit, niſi guttur eſſe in ſuprema gutturis parte: ſiue tra
cheam arteriã in ſuprema arteriæ parte, rem dictu ridiculã, conſtitutã: Nam ſecun
dum Plinij patronũ tracheam arteriam Latini proprio uocabulo guttur nominãt.
Et hæc quidem priuatim contra Plinij patronũ, uel male muſculos ſupputantem,
uel barbaris utentem uocabulis, ſint à nobis dicta. Communiter aũt cõtra ipſum
atq; Gentilem, immo omnes ferè medicos barbaros, & recentiores qui barbaram
medicinã ſequunt̃, illud de gula ſiue meri dicere poſſumus, quod etiã de epiglot=
tide, id eſt minori lingua diximus: gulam, aut iſophagũ, aut meri, quocunq; nomi
ne, uel græco, uel latino, uel barbaro uocare libeat, nullos habere muſculos mo=
tui illi obſeruientes, quo gula deorſum fertur. Larynx autem, aut epiglottus, aut
guttur, *hæc enim omnia nomina illi inſunt* membro, præcipuo uocis inſtrumen=
to, quod *male à Plinij* patrono bronchum appellari diximus, quũ ſit nõ bronchus
ſimpliciter, ſed bronchi, id eſt aſperæ arteriæ caput, ſurſum mouet̃ tempore deglu
D tionis: Is enim motus eſt mere naturalis, non autem, ut medici iuniores ſentiunt,
ex naturali & animali cõpoſitus: Quare ad eum nulli muſculi ſunt neceſſarij, ſed
illi tantum quos Græci Inas, medici recentiores uillos, per quos uis attractiua na=
turalis ſuũ exercet opus. Et hoc eſt propriũ Galeni dogma, quod multis in locis
librorũ ſuorum de uirtutibus naturalibus manifeſtat: Quare nuſquam in ſuis de
Anatomice libris, ſiue alijs, in quibus de uarietate loquit̃ muſculorũ, ullam facit
de muſculis iſophagi, *id eſt* gulæ mentionẽ. Sed neq; Auicenna ipſe primo Cano
nis, ubi de omnibus muſculis per ſingula membra tractat, copioſius meri muſcu=
los nominat alicubi, ſed ſolũ muſculos gutturis, quos dicit adiuuare deglutionẽ:
per guttur pharynga ſeu fauces intelligẽs, ut antea declarauimus. Aliabas quoq;
tertio Theorices de lacertis meri nec unũ facit uerbũ, ſed tantum de lacertis gur=
gulionis, hoc eſt fauciũ, ut etiã ſuprà mõſtrauimus, quos dicit ſeruire deglutioni.
Aliud aũt eſſe fauces, aliud meri, etiam ſuprà docuimus, quũ ex Galeni autoritate
fauces ad os, meri autẽ ad collũ pertinere, ex Galeni probauimus autoritate. Aui
cenna etiam Fen decimatertia libri tertij, capite quarto de cauſis impedientibus
degluriones, inter alias cauſas quæ ſumũtur ex ipſo meri, uel ex membris uicinis,
ſi putaſſet muſculos ineſſe meri, debuit etiã illorũ paralyſim, quæ poſſet accidere,
cõnumerare. Cur enim non ita de muſculis meri, ſicuti de muſculis epiglotti, qui
aliquando abſceſſum, ſiue apoſtema patiuntur, atq; ita ſui uicinitate ad meri diffici
lem faciunt deglutionẽ, nihil fuerit Auicenna locutus, nulla alia cauſa poteſt aſſi=
gnari, niſi quod nouerat epiglottum multos habere muſculos, meri aũt muſculos
ignorabat. Non me tamen latet, Auicennã ſi nõ loco allegato, alibi tamen aliquan
do meri muſculos nominare, atq; ideo uideri in his ſibi quodãmodo repugnare.
Nam idem Auicenna primo ſui Canonis libro, Fen prima, capite ultimo doctri=
næ ſextæ, aperte dicit tranſglutionem duabus compleri uirtutibus, quarũ una eſt
attractiua

A attractiua naturalis, & altera attractiua uoluntaria: & prima quidem ſuam cõplet operationem per uillum, qui ſecundũ longitudinẽ protenditur, qui eſt in ore ſtomachi, & iſophago: Et ſecundæ cõpletur operatio per uillum lacerti tranſglutiendi. In quibus uerbis uidetur innuere Auicenna, iſophagũ ſiue meri ita habere uillos inſtrumenta uirtutis motiuæ animalis, ſicuti etiam naturalis, niſi quod hoc in loco uillos lacerti, non lacerti meri, ſed potius faucium qui adiuuant deglutionẽ, potuit Auicenna intellexiſſe. In eandem ferè ſententiam de duabus uirtutibus, altera naturali, altera animali adiuuantibus deglutionẽ loquitur Auicenna libro tertio, Fen decimaſexta, tractatu primo, ubi ſecundã cauſam aſſignat, cur meri ſit dilatatus, his uerbis: Et ſecunda eſt cauſa, quod penetranti in meri non attribuit̃ ex uirtutibus naturalibus niſi uirtus una, quamuis uoluntas adiuuet ipſum ex partẽ una, & eſt attractiua: Adiuuat ergo aperiendo uiam, & dilatando ipſam.

In uerbis Auicennæ contradictio, ex uijs cibi duo tantum extrema moueri per lacertos, meri ſcilicet & ficteri, ſcribentis, & alio loco etiam colon inteſtinũ moueri per lacertos inſinuantis: Rurſus de gulæ partibus diſputatio contra Plinij patronum inſtituitur. XXVII

APertius autem circa finem eiuſdem capitis Auicenna oſtendit, in meri eſſe lacertum, & conſequio motum uoluntarium, ſcribens in hunc modum: Et nõ mouetur aliquod iſtorum membrorũ, quæ ſunt uia cibi per lacertos, niſi duo extrema, ſcilicet caput, & eſt meri, & inferius, & eſt ficteri. In quibus tamẽ uerbis uidetur Auicenna oblitus eorũ, quæ ſcribit Fen decimaſexta eiuſdem libri tertij de quadam colica, per modũ criſeos ad paralyſim inteſtini colon cum ſenſus incolumitate terminante: Nam ſi talis terminatio (ut ita dixerim) per modũ criſeos fieri
B poteſt, ut eodem in loco concedit Auicenna, ſequit̃ neceſſariò, quod ex membris quæ ſunt uia cibi, cuiuſmodi ſunt inteſtina, non ſolum meri & ficteris, ſed etiam colon inteſtinũ per lacertos moueatur, alioqui non poſſet pati paralyſim manente ſenſus incolumitate: Siquidem paralyſis aut ſenſum offendit, aut motum, aut utrunq;. Sed hunc Auicennæ errorem, & unde habuerit occaſionẽ, nos alibi latius manifeſtauimus. De lacertis etiam intrinſecis meri, in quibus uult Auicenna fieri tertiam ſpeciem ſuffocationis apoſtemoſæ, loquitur libro pariter tertio Fen octaua, capite tertio de ſuffocationibus. Ex quibus omnibus locis à nobis in medium adductis probari poteſt, Auicennam uoluiſſe meri habere lacertos, atq; ita moueri ipſum, nõ modò ex ſua ui naturali, ſed etiã animali, quæ per lacertos operatur. Quot tamen ſint iſti lacerti, & in qua parte tunicæ ſint, intrinſeca an extrinſeca, nihil in ſuis libris, quod equidem ſciam, ſcriptũ reliquit: Sicuti neq; Aliabas, qui ſolum de muſculis loquitur gurgulionis, & uoci, & deglutioni ſeruientibus. Quos ſi quis in meri corpore uelit collocare, ſequetur non modò tracheam arteriam, & eius caput, quod arabes epiglotton nominant, ſed etiam iſophagum ſiue meri, & eius itidem caput, ſiue orificium eſſe uocis inſtrumentum, quod de arteria quidem atq; epiglotto omnes medici atq; philoſophi fatentur. De meri autem & eius orificio, quod ſolis cibis ac potibus natura fabricauit, nemo auſus eſt ſcribere. Hunc Auicẽnæ errorẽ, uolentis meri habere muſculos intrinſecos, ex quorum tumore ſiue apoſtemate animal ſtranguletur, ſecutus eſt Iacobus Foriliuienſis in expoſitione aphoriſmi quartæ particulæ aphoriſmorũ, cuius aphoriſmi initium: Si à febre habito, tumore non exiſtente in faucibus. Vbi idem Iacobus quatuor ſpecies enumerat ſquinantiæ, & tertiam numero ponit illam, quæ fit in lacertis intrinſecis meri. Eſt autem error Iacobi eo in loco geminatus, quoniam nõ mo

C dò falſò muſculos meri intrinſecos nominat, qui nulli ſunt, ſed falſò etiam allegat
& Hippocratem tertio prognoſticorũ, & Galenũ quarto interiorũ, de tali ſpecie
ſquinantiæ, intrinſecos meri muſculos obtinente, mentionẽ facientẽ: quũ tamen
neq; Hippocrates, neq; Galenus in expoſitionibus ſuis, ſiue in tertium librũ pro-
gnoſticorũ, ſiue in aphoriſmum antè allatũ, neq; etiam libro quarto interiorũ, ubi
& ipſe quadripartitam ſecundũ medicos facit anginæ diuiſionẽ, quicq; de tali ſpe-
cie loquantur, in qua muſculi intrinſeci, iſophagi ſiue meri ſint apoſtemati: liceat
enim mihi cõtra barbaros diſputanti, eiſdem aliquãdo uti, quibus illi in omni ſuo
ſermone utuntur uocabulis: Nam à barbaris medicinæ autoribus, non in nomini
bus, ſed in rebus magis ipſis diſſentio, & eis non uocabulorũ, ſed anatomices pò-
tius adſcribo ignorantiã: quoniã meri muſculos tribuũt, quos meri nõ habet, uelu
ti intrinſecos. Si qui uero muſculi ſunt extrinſecus ipſum cõtingentes, duo in par-
te anteriori uerſus guttur, duo in parte poſteriori uerſus colli uertebras, neutrum
par ſeruit motibus meri: ſed alterũ quod cõtingit anterius, motũ præſtat cartilagi-
ni gutturis, quæ clypealis nominat: alterũ uero contingens exterius, ad colli facit
flexiones, ut ex Galeni Anotomicis, & libro ſeptimo de utilitate partium licet per
pendere. Quare relinquit, motũ meri per ſe, & nõ per aliud eſſe ſolũmodo natu-
ralem, ut aperte ſentit Gal. libro quarto de potẽtijs naturalibus: uel ipſum potius
præſtare muſculi in animalibus miniſteriũ, q̃ moueri per muſculos. Vt hoc quoq;
poſſe aliquos exiſtimare lib. primo de motibus muſculorũ nobis Gal. inſinuauit.
De uirtute aũt attractiua naturali, quã nos ſolam abſq; animali putamus ineſſe me
ri, ſeu græce iſophago uelimus dicere, aut latine gulæ, etiã Plinij patronus in ſua
Anatomice loquit, quem ubi de Auicen. aut aliorũ medicorũ erroribus agitur, no
D lumus intactũ præterire, ut illi ſtimulos inijciamus, nõ modò Plinium, ſed unà ſe
atq; alios medicos, qui ſimilium à me redarguunt errorum propugnandi. Hic
igitur Plinij patronus libri ſui de Anatomice tertij, capite xvij. de gula ſcribit hæc
uerba: Ea duplici membrana cõſtat, uarioq; uillorũ ordine: altera ſtamine per lati
tudinem procedente cibum expellit, qui quũ attrahit, cædit nec læditur: altera ue
ro interior deorſum trahit uillorum oblongo ſtamine cibum: ea uis catheltice di-
citur, faucium peculiaris, qua in epulando craſſam, congeſtamq; materiam per
fauciũ anguſta ſarcimus. Equidem hominẽ laudo, qui in actu deuorandi nullam
aliam uim gulæ tribuit, præter naturalem, quã Græci catheltícem uocant, uillorũ
oblongo ſtamine cibum trahentẽ. Verũ alteri ſubijcit notæ: quia quũ alio loco ſui
operis ita muſculos gulæ, ſicuti epiglottidi, & tracheæ tribuat arteriæ, cenſeri po-
teſt putare naturã aliquid feciſſe fruſtra, gulæ ſcilicet muſculos: Ad quẽ eñ uſum
illos gulæ natura dedit, niſi uel ad attrahendũ, uel expellendũ cibum: niſi forte cre
diderit uillos oblongos membranæ interioris, aut latos exterioris eſſe uillos mu-
ſculorũ utriuſq; mẽbranæ propriorũ: quæ falſa fuerit exiſtimatio, & tam Galen. q̃
etiã Auicẽnæ cõtraria, qui uolunt eoſdẽ uillos duabus ſeruire uirtutibus naturali
bus, alteri attractiuæ, alteri expulſiuæ nominatis. Verba aũt illa quæ poſtea Plin.
patronus eodem in loco ſubiungit (In deuorãdo enim guttur, cuius pars gurgu-
lio eſt, ſurſum uerſus gulam trahit) neſcio quem ſenſum habeant, niſi uelint illum
motum ſignificare, de q̃ Gentilis loquit, quũ ſcribit guttur aliquãdo accipi apud
Auicennã pro corpore aggregante epiglottũ, & meri, quod in tranſglutione mo
uetur ſurſum & deorſum. Per gurgulionem aũt puto Plinij patronum intelligere
partem illam ſupremã tracheæ arteriæ, quã Arabes epiglottũ, Græci larynga no
minant, præcipuũ uocis inſtrumentũ. Vtrum aũt hanc partem uir, qui non modò
medicus, ſed etiam latinus medicus, in ſuo ſermone haberi uelit, & minime bar-

barus,

A barus, recte gurgulionẽ nominauerit, nolo in præſentia diſputare: quoniã omnis de nominibus diſputatio, ut Plato inquit, eſt ſuperuacua, his præſertim quibus magnarum rerum inueſtigatio proponitur: niſi forte quis rem parui momenti putet, ſcire quomodo cibus aut potus deuorent̃. Ego contrà, meritò puto illos eſſe deridendos, qui quum hæc neſciant, id eſt ſeipſos ignorent, ſperant ſe altiora poſſe perueſtigare, quæ humanis ſenſibus patêre nequeunt.

Diſputatio de nominibus ſuperuacua.

Error Mundini atq; Gentilis, & multorum recentiorum in motu deglutionis, in quo motu, & inuicem, & ſibijpſis uarijs in locis contradicunt. XXVIII

HIc tamen quẽ dixi motus, de quo Gentilis, & Plinij patronus (ut arbitror) loquitur, non paruã habet difficultatẽ, propter ambigentes medicorũ ſententias, licet omnes ferè recentiores in hoc uideant̃ cõuenire, quod quũ cibus deuoratur, gula ſiue meri, ſimul cum epiglotto uerſus fauces & os mouent̃. In qua hæreſi eſt etiam Plinij patronus, quãuis in parte euariet: quoniã ipſe ait guttur, cuius pars gurgulio eſt, in deuorãdo ſurſum uerſus gulam trahere. Contrà Mundinus, atq; omnes ferè recentiores Auicennæ expoſitores Mundinũ ſecuti, ſcribunt q̊d epiglottus hora tranſglutionis nõ mouet̃ ſurſum, quia aliquo modo moueat̃ ex ſe, ſed quia trahitur ab iſophago. Quare ſecundũ ipſos, & Galenũ etiã, quem citant in libro de motibus liquidis, nõ gurgulio pars gutturis, ſiue epiglottus in hora deglutionis ſurſum uerſus gulã trahit, ſed gula potius eadẽ hora ſurſum uerſus trahit epiglottum, quem Plinij patronus neſcio an recte (ut dixi) nominet gurgulionem. Hanc aũt eſſe Mundini ſententiã, indicãt eius uerba, quæ cauſam etiã huius motus epiglotti, non ex ſe, ſed ex accidenti afferunt. Sunt aũt hæc: Verũ eſt quod meri agiliter ſeparatur à trachea uſq; ad epiglottũ: ibi uero difficulter: propterea
B quia tunica meri diſperſa eſt in epiglotto, & ideo ab eo nõ facile ſeparat̃, & hoc fecit natura ſagaciter ad hoc, ut in hora tranſglutionis, quũ meri eleuat̃ ad os ad attrahendũ cibum, epiglottis etiã eleuetur, ne ſui duritie & ſoliditate impediat tranſitũ cibi, & iſta continuatio nõ fuit neceſſaria in tota arteria, quia ipſa ſecundũ totũ præter epiglottũ nõ eſt cartilaginoſa. Et ex hac anatomia manifeſtatur ſententia Galeni in libello de motibus liquidis, q̊d epiglottis hora tranſglutionis nõ mouet̃ ſurſum, quia aliquo modo moueat̃: nec ex ſe, ſed quia trahitur ab iſophago propter continuationẽ dictam. Hæc Mundinus Gal. citans, & tamen in multis ab eodem Galeno diſſentiens: Tunica enim de qua loquit̃, per quã meri epiglotto cõtinuatur, per totã extenditur tracheam arteriã, & totũ epiglottũ, atq; etiam in partibus interioribus: per fauces aũt, & os, & linguam in partibus exterioribus, ut planè Galenus oſtendit circa initia ferè libri ſeptimi de utilitate partiũ. Quare hæc duorum membrorũ per tunicã unam cõtinuatio longius extenditur, quàm Mundinus opinat̃. Hac eadem interiori parte meri uillos habente oblongos, quibus attrahit cibum, fieri non poteſt quin tempore deglutionis ijdem uilli contrahantur, & longitudo meri eodem tempore abbreuietur: Quare fit ut tantum epiglottus ſurſum uerſus retrahatur, quantum meri ad inferiora deglutiendo mouetur. Hos aũt motus, & deſcenſus meri, & aſcenſus epiglotti, quodam in loco ſuæ Anatomices Galenus comparat ſimilibus motibus in inſtrumento, quo aqua exhauritur è puteo apparentibus: Nam in deſcenſu uaſis, lignum cui uas per funem alligatur, aſcendit: uaſe aũt aſcendente lignũ deſcendit. Sic enim etiam, ut inquit Galenus, ſtomacho, uel iſophago à deglutione ceſſante, larynx, ſiue epiglottus manifeſte uidetur ad inferiora deſcendere. Hic ergo eſt ille motus per accidens, quo Galenus dicit in libro de motibus liquidis epiglottũ moueri, tẽpore q̃ cibus deuorat̃, haudquaquã talis, qualem Mundinus atq; Gentilis uidentur imaginari, attollen-

C te ſe ſcilicet ad ſuperiora meri, etiã epiglottũ attolli, & ſe demittente, demitti. Imò
ut ex uerbis Galeni licet conijcere, obuerſus omnino. Neq; etiã hi duo motus a-
ſcenſus & deſcenſus meri atq; epiglotti ſunt motus animales, hoc eſt facti per mu
ſculos, ut etiã uiſus eſt exiſtimaſſe Gentilis, quũ dixit guttur aliquando accipi pro
corpore aggregante epiglottũ & meri, quod in tranſglutione mouetur ſurſum &
deorſum, & ſic ſumi primo canonis, Fen prima, capite de anatomia muſculorum
gutturis: ſed potius naturales, hoc eſt facti uirtute uillorũ meri, qui in ſe cõtrahun
tur tempore deglutionis, & ea ceſſante relaxant̃, licet motus meri ſit per ſe, motus
aũt epiglotti ſit ex accidenti, ut etiã Galenus ſentit libro de motibus liquidis. Mi-
ror aũt Gentilẽ, diligentẽ alioquin Auicẽnæ lectorẽ, atq; etiã expoſitorẽ, hos mo
tus aſcenſus atq; deſcenſus, tam in epiglotto q̃ etiam meri, non animaduertiſſe, ac
ſaltem Auicenna docente didiciſſe, nõ ui animali fieri muſculorũ, ſed naturali po
tius uillorũ tunicæ ueſtientis os meri, & epiglottũ: quando & ipſe Auicenna hoc
ipſum docet, Fen tertiadecima lib. tertij, cap. primo de anatomia meri et ſtomachi,
ubi cauſam reddit, quare hæc tunica ita ueſtiat partem interiorẽ meri, ſicuti & epi-
glotti, & oris (ut diximus) exteriorẽ, in hunc modũ ſcribẽs: Et nõ ueſtitur interior
pars eius pãniculo extenſo uſq; ad poſtremũ ſtomachi, adueniente ei ex pannicu-
lo tegente os, niſi ut attractio ſit cõtinua, & adiuuet ad ſubleuandũ epiglottũ ad ſu
periora, tum fit deglutitio, cum extractione meri ad inferiora. Idem Auicenna nõ
multo poſt eodem capite ſcribit hæc uerba: Et eſt ex duabus tunicis, quarũ inte-
rior longitudinales habet uillos, propter illud quod ſcitur de neceſſitate attractio-
nis, & propter hoc cõtrahit̃ ſtomachus, quũ fit deglutitio, & eleuat̃ epiglottus. In
his enim uerbis Auicenna nihil aliud uoluit niſi quod Galenus inſinuare, q̊d cum
D meri deſcendit in deglutitione, epiglottus aſcendat, & contrà. Vtrunq; aũt mo-
tum eſſe naturalẽ, utpote factus à panniculo, ſiue uillis panniculi tegentis os, atq;
meri, et ſtomachũ, atq; unà epiglottũ. Alioquin epiglottus ad motũ meri per acci-
dens nõ moueret̃, niſi & ipſe quoq; in hoc panniculo cum eodem meri cõmunica
ret. Miror inſuper Plinij patronũ rem diuerſam ab omnibus alijs, qui de anatomi
ce ſcripſerunt, in ſua Anatomice ſcribere nõ dubitaſſe, guttur cuius pars gurgu-
lio ſit, in deuorando ſurſum uerſus gulam trahere: quum ſecundũ Mundinũ non
epiglottus gulam, ſed gula aſcendens epiglottũ faciat aſcendere: ſecundũ autem
Galenum atq; Auicennã gula ſiue meri ſe contrahendo deſcendẽs, epiglottũ co
gat aſcendere: ſecundum Gentilem uero epiglottũ & meri ſimul in tranſglutione
ſurſum moueantur aut deorſum: Nam ſi eoſdem muſculos habent ſuis motibus
ſeruientes, ut planè Gentilis uidetur exiſtimare, non equidẽ uideo, quî aliter poſ-
ſit hic motus corporis epiglottum atq; meri aggregantis contingere, quum præ-
ſertim muſculi ſemper ad ſua principia referant eam quam mouent particulam, ut
etiam fuit ſuperius à nobis contra eundem Gentilem ex Galeni autoritate argu-
mentantem demonſtratũ. Idem tamen Gentilis, Fen decima tertij, capite de ana-
tomia epiglottis & cannæ, ſcribit hæc uerba: Conſiderandũ quod pars cannæ pul
monis, quæ dicitur epiglottũ, ubi non eſt iſta diminutio cartilaginis, in hora de-
ſcenſus boli aſcendit ſurſum, & ideo ipſa nõ cõprimit̃, ſiue à bucella, & ideo nõ do
let homo, neq; nocet̃ anhelitus, ſed totã cannam nõ fuit poſſibile ſuperius trahi, &
ideo ne fiat cõiunctio boli tranſeuntis in actu anhelandi, & ne preſſura fiat in can-
na, nõ fuerũt perfectæ circulationis. In quibus uerbis uiſus eſt & ipſe Gentilis co
gnouiſſe, quũ bolus deſcẽdit, epiglottũ aſcendere. Vtrũ uero epiglotto aſcendẽte
meri deſcendat, uel unà aſcendat, ut Mundinus putauit, nec qualis ſit iſte motus,
an naturalis, an animalis, ex uerbis his poſſumus exploratũ habere: ſicuti ex pri-

mis

A mis de gutture accepto pro corpore aggregãte epiglottũ & meri, quod in tranſ=
glutione mouetur ſurſum & deorſum, idem uidetur cum Mundino ſentire: ac
præterea huiuſcemodi motum fieri uirtute muſculorũ, quũ alleget Auicennam
primo canonis, Fen prima, capite de anatomia muſculorum: Ex quibus quatuor
trahunt guttur deorſum, duo uero adiuuant deglutionẽ. Quare diligentius con=
ſiderantes, inueniemus inter primæ expoſitionis uerba, atq; ſecundæ contrarie=
tem: Secunda enim nobis innuit aſcenſum epiglotti quũ bolus deſcendit, eſſe na
turalem: ſi quidem (ut antea declaratum eſt) huius motus cauſa ſunt uilli oblon=
gi tunicæ interioris meri, quæ etiam tunica eſt epiglotto cõmunis. Prima uero ut
probauimus, oſtendit eundem motum eſſe animalem, quod ſecundũ medicos,
qui uim animalem à naturali diſtinguunt, non poteſt cõtingere, licet duæ uirtutes
ad eundem motum peragendũ poſſint coniungi: quemadmodum ad leuandam
aluum inferiorem ſimul agunt & uis naturalis expulſiua inteſtinorum, & uis ani=
malis muſculorum, qui in parte uentris ſuperiore collocantur: Quas duas uirtu=
tes nos etiam opus deglutionis adiuuare concedimus, & tamen negamus meri
habere muſculos, ſicuti neq; inteſtina habent, præter ultimum Rectum nomina=
tum, quod in ultima ſui parte quæ ſedes appellat̃, muſculũ habet, qui prohibet ne
nobis inuitis exeant excrementa alui inferioris. Quare Galenus libro ſexto de
membris paſſis, ſiue de interioribus, ut nunc inſcribitur, dixit deiectionem alui
partim eſſe naturalem, partim animalem, & tamen motum quo alimentũ, chylus
uidelicet, à uentriculo fertur ad inteſtinũ ieiunũ, & ab illo ad tenue, dixit eſſe me=
re naturalem, quoniam in hoc uirtus motiua animalis nõ operatur, quũ hæc inte
ſtina non habeãt muſculos: Sic & nos motum cibi ab orificio gulæ uſq; ad fundũ
B uentriculi, eadem ratione dicimus eſſe tantũmodo naturalem, & uim animalẽ nul
lum in hoc habere locũ, ſed tantũ in admouendo cibum ad gulæ orificiũ. Ad hoc
enim & motus linguæ, & muſculi duo in faucibus collocati operant̃, atq; eatenus
deglutio poteſt dici motus animalis: quia hac operatione nõ præcedente, nõ poſ=
ſet cibus poſtmodũ ui naturali attractiua meri, ad inferiora deſcendere: Et hoc eſt
quod puto uoluiſſe Auicennã dicere, quũ dixit Fen prima primi, capite de ope=
rationibus: Et ſimiliter tranſglutiendi operatio duabus cõpletur uirtutibus, una
eſt attractiua naturalis, et altera eſt attractiua uoluntaria: Et prima quidẽ ſuam cõ=
plet operationẽ per uillũ, qui ſecundũ longitudinẽ protenditur, qui eſt in ore ſto=
machi, & iſophago: & ſecundæ cõpletur operatio per uillum lacerti tranſglutien=
di. Vellem aũt ut in hoc loco Auicenna, ſicuti nobis declarauit id quod non erat
admodũ obſcurũ, ubi ſcilicet eſſet locatus uillus oblongus, per quẽ uirtus attracti
ua naturalis ſuam exercet operationẽ, quẽ dixit eſſe in ore ſtomachi & iſophago,
ita q̃d magis latebat, aperuiſſet, poſitũ ſcilicet uilli lacerti tranſglutiendi, an eſſet in
iſophago, an in pharynge, id eſt faucibus, in quibus illũ Galen. proculdubio col=
locauit, ut ſatis fuit à nobis ſuprà declaratũ: Quãuis Auicen. poſtmodũ libro tertio
eum in capite meri eſſe nobis inſinuauerit, ubi ſcribit ea uerba, quæ etiã ſuprà re=
citauimus: Et nõ mouet̃ aliquod iſtorũ membrorũ quæ ſunt uia cibi per lacertos,
niſi duo extrema, ſcilicet caput, & eſt meri: & inferius, & eſt ficteris. Pharynx aũt
nõ eſt iſophagi, ſiue meri caput ſecundũ Gal. ſed illud ſpaciũ oris ad q̃d caput me=
ri terminat̃, ut etiã ſuprà à nobis fuit declaratũ. Miror aũt de expoſitoribus Auic.
tam uetuſtioribus q̃ recentioribus, qui in his in quibus ſunt Galen. atq; Auicen.
concordes, ſicuti in contractione ſtomachi tempore deglutionis, & eodem tem=
pore eleuatione epiglotti, ab eorum cõmuni opinione receſſerunt: Vbi aũt fuere
diſcordes, ſicuti in muſculis faucium atq; meri, nullam inter eos diſcordiam nota=

C uerunt, neq; duos medicinæ principes in eandem ſtuduere reuocare cõcordiam, cui præcipue ſtudio, quũ Iacobus de partibus nouiſſimus Auicennæ expoſitorũ uideatur incumbere, in hac parte uiſus eſt quodãmodo dormitare, quaſi Auicennæ conſentiens, & idem putans Galenum atq; Auicennam de his muſculis dicere, qui ſint harũ extremitatũ proprij, alterius ſuperioris, quæ uocatur caput meri, ſiue gulæ: alterius inferioris, quæ à iunioribus medicis partim barbare, partim latine loquentibus, nominatur anus atq; ſicteris. Idem tamen Iacobus prima canonis, Fen prima, capite de anatomia muſculorum, id in quo Galenus atq; Auicenna cõueniunt, de motu epiglotti ſurſum uerſus, & motu iſophagi uerſus deorſum tempore deglutionis animaduertit, & Galenum allegat ſuper his motibus ſexto de iuuamentis membrorum. Verum & ipſe, ſicut etiam Gentilis, non meminit ſe poſtea tertio canonis, eoſdem motus contrarios, meri ſcilicet atque epiglotti, non muſculis, qui ſunt uirtutis motricis animalis inſtrumenta, ſed magis uillis tunicæ meri interioris, qui uirtuti attractiuæ naturali obſeruiunt, contribuiſſe. Quare diligentius conſiderantibus, doctrina Auicennæ cum tot expoſitoribus, qui partim alij ab alijs, partim ijdem à ſeipſis in uarijs locis diſcordant, chaos quoddam uideri poſſit, qua confuſionis obſcuritate nihil poſſit eſſe humanæ uitæ periculoſius.

Doctrina Auicennæ chaos quoddam.

Nos ſanè ad hanc amouendã, atque extirpandã & noſtræ ætatis hominibus lucem aliquam ueritatis aperiendam, partim librorum Galeni medicorũ principis tranſlationibus, partim in eoſdem commentationibus, die noctuq; laboramus: Quamuis certò ſciamus nos hoc labore noſtro apud illos, qui malunt didiciſſe, quàm diſcere, plus odij quàm gratiæ conſecuturos. Sed iam ad id quod reliquũ eſt noſtri inſtituti redeamus: Erat autem noſtrum inſtitutũ non modò nos in his, in quibus
D fuimus à Plinij patrono notati, ſed & unà Hermolaũ, qui pariter accuſatur, defenſare: quamuis Plinij patronus meo nomini in ſua parcat præfatione, Hermolao nõ parcat: ſiue quod maiorem gloriam ex Hermolai, quàm ex noſtri æmulatione ſe aſſequi poſſe ſperauerit, ſiue hoc noſtræ amicitiæ dederit, quam illi gratiam rependimus, nuſquam ipſum in toto opere nominantes, ſed ſolum patroni Plinij appellatione inſignientes.

Hermolaus defenditur Theodorum excuſans meſenterion lactes dicentem, & Plinij patronus accuſatur, quod male meſenterion medium inteſtinum interpretetur. XXIX

Hic ergo Plinij patronus etiam in lactibus accuſat Hermolaum, tanquam inepte Theodorũ excuſantem. Sed quî poteſt eſſe inepta excuſatio, quũ uir doctus alterum doctrina parem, ſicubi aberrantẽ animaduertit, quoniam humanũ ſit aliquando aberrare, idem erratum ſi non omnino uera, ſaltem probabili ratione defendit: ubi præſertim non rei inſcitia, ſed potius uocabuli fuiſſe deprehenditur, quam nos toties Plinij patrono, in eius anatomice condonamus, nõ uocabulorum, ſed rerum potius ignorantiã redargui in ſcribentibus debere iudicantes. Hoc tamẽ in loco ſumus utrunq; facturi, hoc eſt, non tantum res, ſed etiam nomina perſcrutaturi, quandoquidẽ id faciendi nobis Plinij patronus dedit occaſionẽ, qui Theodorum damnat, non recte meſenterion lactes interpretantẽ, & Hermolaum carpit, in hoc Theodorũ inepte (ut ipſe inquit) excuſantẽ. Vicinitatẽ membri (ait Plinij patronus in ſua Anatomice) dediſſe quibuſdam errorem, quò lactes pro meſenterio ſæpe dixerint: Hunc prius animaduerterat in Theodori translationibus Hermolaus, de quo mirari ſe dicit, quod lactes pro meſenterio acceperit. Si quis tamen Theodorum tueri uelit pro meſenterio lactes interpretantem, ſciat, inquit, partem, & id quod continetur, pro eo quod continet acceptam. Sic quidem

A quidem Theodorum Hermolaus excuſat, uel potius dat alteri excuſandi uiam:
quam ſicuti ego non omnino probo, ita Plinij patronus ineptam cenſet, ipſe forte
magis inepte iudicandus de meſenterio ſcribere, meſenterion idcirco tale apud
græcos nomen adeptum, quod medium ſit inteſtinum, quum meſenterium non
ſit inteſtinū, ſed potius in medio inteſtinorum collocatum: unde & illi apud Græ- *Meſenterion*
cos nomen, à poſitu ſcilicet ſuo: ſicuti & alterum apud eoſdem Græcos eſt à pro- *unde dictum.*
pria ſubſtãtia ſortitum, quod meſareon appellatur: quoniã omnes, quæ ad ipſum
ex hepate uenas feruntur, unà cum adiacentibus arterijs circumquaq; ambit atq;
complectitur. Talem enim duarum appellationū Galenus noſter in ſuis de Ana-
tomice libris rationem aſſignat.

Error eorum, qui inteſtinum à iunioribus medicis duodenum nominatum,
à pyloro non diſtinguunt. XXX

NEc minus Plinij patronus in primi ex gracilioribus inteſtinis, qui unà cum
alijs lactes cõplet, peccat nomenclatura, quod dicit pyloron à Græcis uoca-
ri, quod idem etſi Celſus dicat, & Celſum ſecutus Hermolaus, hoc tamen nõ adeò
eſt illis errori tribuendū, qui plus eloquentiã, q̃ medicinæ artem profitent̃, quan-
tum Plinij patrono, qui eiuſdem profeſſor artis Galenū magis atq; Auicennã ubi
ambo concordant, debuit in nominibus medicinalibus imitari. Vterq; aũt autor
pyloron, ſeu portanariū (ſic enim Auicenna & medici iuniores Auicennã ſectan
tes nominant) inter gracilia inteſtina nõ numerant. Sed primū quidem ex illis ait
Galenus ἔκφυσιν, id eſt exortum nominari, quia ex pyloro primus exoriat̃, aut do
decadactylū, ſeu ut nunc medici loquuntur duodenū, quia ad longitudinẽ duode
B cim digitorū extenditur. Auicenna quoq; Fen ſextadecima tertij, capite de anato
mia inteſtinorū, quæ ſunt numero ſex, primū ait eſſe duodenū. Suprà uero Fen de
cimatertia, capite de anatomia meri & ſtomachi, ſcripſerat de portanario, & duo-
deno, hæc uerba: Et in inferiore parte ſtomachi eſt foramen, cui continuat̃ inteſti-
num duodecim digitorū: & hoc quidem foramen nominat̃ portanarius, & eſt ſtri
ctius foramine ſuperiore: quoniam eſt tranſitus eius quod eſt contrariū ei, & iſte
quidẽ meatus clauditur uſq; quo cõpletur digeſtio. Ex quibus Auicennæ uerbis,
quæ hoc in loco ſcribuntur, duo elici poſſunt quæ etiã Galenus ſentit, portanariū
non eſſe primū inteſtinū, ſed id foramen cui continuat̃ primum inteſtinū, & eſſe
ſitum in inferiore parte ſtomachi, ita quod potius eſſe ex ſubſtantia ſtomachi, q̃
inteſtinorū debeat iudicari. Licet de hoc idem Auicẽna poſtea Fen ſextadecima,
capite antea allegato, contrariū determinauerit, ſcribens in hunc modū: Et inteſti-
num duodenū eſt fundo ſtomachi continuatū, & habet orificiū ſequẽs ſtomachū,
& nominatur portanarius. Item paulò inferius eodem capite de amplitudine ori-
ficij duodeni: Et eius quidẽ amplitudo, eſt amplitudo orificij eius quod nomina-
tur portanarius. Verū Auicenna præter id q̊d ſibijpſi uarijs in locis uidet̃ repu-
gnare, eſt etiã in hoc Galeno cõtrarius, qui multis in locis innuit pyloron eſſe imã
uentriculi partem: ſicuti quū libro ſecundo artis paruæ, hominẽ pituitoſum quo-
tidie euomentem bilem, dicit huic affectui fuiſſe obnoxium: quoniam meatus
qui bilioſum eructat humorem, non paruam huius partem ad pylorum uentricu
li tranſmittebat. Sed manifeſtius idem Galenus pylorū eſſe ex ſubſtantia uentricu
li, non dodecadactyli ſeu duodeni declarat alijs uerbis, libro ſexto de aggreſſibus
anatomicis in hunc modum ſcriptis: Statim autem uidebis, ſi diligentius animad-
uerteris, in locis quæ portæ hepatis nominant̃, meatum qui ex bilis conceptaculo
uenit ad exortum inteſtinorum, non multum poſt illum qui pylorus nominatur:

C Hunc autẽ ipſum pyloron in quibuſdam animalibus uidebis craſſiorem, habentem ſecundum propriam circunſcriptionem ſubſtantiam uentriculi, ubi primum ex ea enaſcitur inteſtinum. Nonnulli uero nondum eum inteſtini appellatione dignum putant, priuſquam implicari incipiat, ac propterea quidam uocant ipſum exortum ſimpliciter: nonnulli cum hac adiectione δωδεκαδάκτυλον. Ex quibus Galeni uerbis, ſi quiſpiam diligentius ipſa perpenderit, id quod nos dicimus, poterit intelligere, inteſtinũ, quod à iunioribus duodenum nominatur, quod nnonulli ex uetuſtioribus neq; inteſtinum appellandum eſſe iudicarunt, quoniam non eſſet implicitum, diuerſum eſſe à pyloro propriam habente ſubſtantiã, imam uentriculi partem, ſed craſſiorẽ, neq; ad pyloron; ſed paulò inferius, hoc eſt, ad exortum, ſiue duodenum, bilem tranſmitti per propriũ meatum, ab ea ueſica quæ conceptaculum bilis nominatur, prodeuntem.

Error Mundini, & aliorum Mundinũ ſequentium in meatu ferente bilem ad inteſtina: Et opinio Galeni *atq; Auicennæ concors in eo fuiſſe monſtratur, quamuis Galenus rectius de eodem meatu mandante bilem ad ieiunum inteſtinum, loquatur.* XXXI

DE quo meatu, unus'ne ſit, an geminus, & ad quem locum terminetur, ſcio à medicis iunioribus pleriſq; ignorari, qui Mundinũ ſequentes, putant meatum hunc circa ſui initia eſſe unum, demũ in proceſſu in duos ſecari ramos, quorum maior in pluribus hominibus feratur ad duodenum, alter uero minor ad fundum ſtomachi, ut ex calore bilis ad eum peruenientis ſtomachus ad concoquendum cibum fortior efficiatur. De quo tamen uſu Galenus neq; libro quarto de utilitate partium, neq; uſquam alibi in ſuis ſcriptis fecit mentionem: Quin potius libro quinto de utilitate partium quærit, cur natura non æque meatum fecit bilem
D importantem ad uentriculum pertingentem, ſicuti ad exortum ſiue duodenum? Et reſpondet, nõ eſſe hoc naturæ negligentiæ adſcribendum, ſed potius benignitati, quæ paruo commodo, quod ex tali meatu uentriculus erat aſſecuturus, aliud multo maius incommodum noluit corrogari, cõtinuam ſcilicet ciborũ euomitionem, quos flauæ bilis acritudine uentriculus irritatus non poſſet eo quo cõcoqui debent tempore retinere. Sententia ergo Galeni eſt, quam etiam libro ſecundo de temperaturis ſiue complexionibus manifeſtat, meatum hunc non ſemper eſſe duplicẽ, ut uidetur ſentire Mundinus, qui aliter neſcit ſoluere Galeni dubitationem, tertio de Virtutibus naturalibus: quomodo per idem collum cyſtis fellis attrahit choleram & expellit, ſed aliquando ſimplicem, & quũ ſimplex eſt ad inteſtinum medium inter pyloron atq; ieiunũ, id eſt, ad exortum, ſiue duodenum peruenire. Quũ uero duplex ſit, ramum eius maiorem ad ſtatim dictum exortũ ſeu duodenum pertingere, alterum autem minorem ad uentriculi fundum paulò ſupra pyloron, & hoc maxima ex parte: Rariſſime autem contingere, ut loca permutentur, & maior ad fundum uentriculi, minor uero ad exortum ſiue duodedenum perueniat. Ex hac aũt permutatione magnum dicit accidere incõmodum: quoniam continuo uentriculus flauam recipit bilem, & ſubinde euomere cogitur anteq; cibum aſſumat. Quod ſi retineat, magnum ex eo ſentit detrimentũ. Quibus uero meatus eſt omnino ſimplex, his bilem uniuerſam Galenus inquit ad ieiunum defluere inteſtinum. Ex quibus Galeni dictis poſſumus plura colligere: Primum magis hominum naturæ conuenire huius meatus ſimplicitatem, quàm duplicitatem: Secundo loco, ſi duplicitas adſit, conuenientius maiorem ramum ad primum inteſtinum, exortum uel duodenum nominatum, peruenire: Nam ſi contrariũ eueniat, eſſe naturæ multum aberrantis peccatum, ſicuti parũ aberrat,

A quum ex ſimplici duplicem facit, & minorem tranſmittit ad fundum uentriculi, ut minus ei poſſit officere. Hanc autem Galeni opinionem de bilis meatibus, confirmant uerba Auicennæ libro tertio, Fen decimaquinta, tractatu de anatomia fellis, in hunc modũ ſcribentis: Et pluribus hominibus eſt meatus unus continuus cum duodeno. Et paulò poſt ſubiungentis hæc uerba: Et nõ fuit creata in pluribus fellibus uia ad ſtomachum, ut lauarentur humiditates cum cholera, ſicuti lauantur humiditates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrũpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcet̃ cibo de humore illo. Idem Auicenna Fen prima, primi, doctrina quarta, capite primo, duas tantũ choleræ exponit utilitates: Vnã, quæ eſt, ut ipſe ait, inteſtina à ſtercore & uiſcoſo phlegmate abluere: Aliam, inteſtina ani & muſculos pungere, ut quid ſit ei neceſſarium ſentiat, & egeſtiones emittat: Tertiam autem quam Mundinus ſcribit, choleræ euntis ad fundum ſtomachi ad confortandum digeſtiuam, omnino Aicenna reticet. Quare fruſtra Auicẽnæ expoſitor, quicũq; ſit ille, cuius expoſitio cum alijs habet̃ impreſſa, in expoſitione primi capitis, Fen decimaquinta tertij ſcribit hæc uerba: Conſiderandum primo, quod ſi cholera uadat ex felle ad ſtomachum, ſolum uadit ut digeſtionem iuuet, non ut abſtergat, uel mundificet: Et ideo paruus fuit meatus, qui ex felle uenit ad ſtomachũ. Sed in quibuſdam propter errorem in principio generationis econtra fit, ut hic Auicenna, & ſecũdo de cõplexionibus Galenus. Hanc autem conſideratione ẽ eſſe ſuperuacuã, non ſolum Galenus libro ſecundo de complexionibus, ſed etiam Auicenna hoc loco demonſtrat, quũ dicat in pluribus eſſe meatum unum continuum cum duodeno, quod etiam Galenus innuit ſecũdo de complexionibus. Quod ſi ex uſu naturæ foret, etiam alter meatus paruus, qui cho-
B leram ad fundũ ſtomachi deportaret, non eſſet in pluribus meatus unus, ſed duo: Etſi enim aliquando natura aberret in principio generationis, in pluribus tamen ſortitur finem quem intendit, ſicuti in pluribus hominibus quinque generat digitos, in paucioribus autem ſex aut quatuor. Vellem autem ut expoſitor Auicennæ cauſam reddidiſſet, ob quam pauca quidem bilis per paruum meatum tranſmiſſa ad fundum ſtomachi, poſſit ſtomachũ cõcalefacere, non poſſit autem ipſius abſtergere ſuperfluitates: uel omnino rationem attuliſſet, cur paruus igniculus ſit neceſſarius illi membro calefaciẽdo, cui tot fornaces, omentũ, ſplen, hepar, & ipſum præterea cor, principiũ & fons caloris naturalis, ſuum calorem impertiũtur. Neq; enim temere Galenus dubitauit, nõ cur uentriculi calefaciendi gratia, ſed cur eius ſuperfluitates abſtergendi, non ita ad ipſum natura meatum feciſſet, bilem apportantem, ſicuti ad inteſtinũ à iunioribus medicis duodenũ appellatum. Nàm ſecunda dubitatio nõ caret ratione, quũ idem uentriculus plurimas adceruet ſuperfluitates, et ut Auicenna inquit, ſit lacuna phlegmatis. Prima autẽ futilis uideri poteſt: eſt enim ac ſi dubitaretur, cur foco ardenti parua ſtipula non adiungeretur. Cauſam autem ob quam Mundinus exiſtimauerit ſolui dubitationem Galeni libro tertio de uirtutibus naturalibus, dicentis per idem collum attrahi choleram, & expelli: quoniam (ut Mundinus inquit) idem eſt collum uſq; ad quandam diſtantiam, poſtea bifurcatur: cauſam inquam talis ſolutionis ignorare me fateor: quoniam ſi aliquid ualeret, tunc oporteret etiam collum matricis eſſe bifurcatũ, quum æque per ipſum attrahatur expellaturq;, ſicuti per collum ueſicæ felleæ, ſiue cyſtis fellis: De utroque enim collo Galenus loquitur tertio de uirtutibus naturalibus, & per utrunq; uult fieri non minus expulſionem, quàm attractionem, ſicuti per eundem meatum gulæ ſiue meri & cibus attrahitur, & aliquando expellitur, ut in uomitu cõingit. Plinij autem patronus multo plus quàm Mundinus, aberrat: In ſua enim

C Anatomice hoc collum nõ ſolum biſurcauit, ut Mundini utar uocabulo, ſed etiam
triſurcauit: Nam primum ex ipſis in medium iecoris dicit deriuari, alterum euiden
tiorem deferri ad pylorum omnium maximũ ad inteſtina productũ, quæ lactes no
minantur. Ex ſecundo autem qui ad pylorum deriuat, tradi ait à quibuſdam, oriri
alterum qui in imum ſtomachũ tendit, negari ab alijs. Hoc autem non eſſe perpe
tuum, idem Plinij patronus aſſerit, & recte quidem: quoniam hæc quoq; eſt Gale
ni ſententia, ut retrò declarauimus: Non recte autem, atq; omnino à Galeno diſſo
ne, præter illum qui defertur ad pylorum, alterũ ſcripſit, & quidem maximũ ad in=
ſtina produci, quæ lactes nominãtur. Ex eorum enim numero præter ieiunum &
tenue, etiam pylorus eſt, qui duodecim digitorum menſuram cõtinet, ut Plinij pa=
tronus ſcribit, capite de tribus inteſtinis gracilioribus: in quo etiam capite ſcribit
ad hoc ipſum inteſtinum meatum fellis pertinere. Quod quum ſcripſiſſet, nõ de=
buit poſtea alio capite, præter hunc meatum fellis qui fertur ad pylorũ, hoc eſt, ad
primum ex his, qui lactes complent inteſtinum, alterum maximum facere, qui ad
lactes producatur: quoniã antiqui medici, ueluti Galenus atq; Auicenna, quem=
admodum ſuprà oſtendimus, unum tantum fellis meatum prodidere, qui à ueſica
quæ eſt bilis cõceptaculum, ad primũ inteſtinorum deriuat, quod Plinij patronus
pyloron nominat, Galenus exortum & dodecadactylon, Auicenna & reliqui me
dici iuniores duodenum. Quanquam ſciam Plinij patronum ſe poſſe in hoc Aui=
cennæ autoritate defendere, qui tertio canonis, Fen decimaſexta, capite de anato=
mia inteſtinorum, *ſcribit choleram citrinam uenire ad ieiunum* inteſtinum. Vnde
forte Plinij patronus poſſit argumentari, quod nõ ad pyloron ſolũ, ſed etiam ad ie
iunum alter fellis meatus producatur. Sed meminerit Plinij patronus nõ eſſe alium
D meatum inteſtino ieiuno neceſſarium, propter bilis flauæ receptionem, ad quem
ſatis ſuperq; de ea, à primo inteſtino, ſiue pyloros, ſiue exortus, aut duodenum no
minetur, deſcendit. Quare magis proprie Galenus loquitur, quum ſcribit *libro* ſe
cundo de temperaturis ſiue cõplexionibus, ſuprà à nobis allegato, quibus ſit iſte
meatus ſimplex, bilem uniuerſam ad ieiunum defluere. Magis inquam proprie,
quàm Auicenna loquitur, dum defluere, & nõ uenire talem humorem ad ieiunũ
ſcripſit inteſtinũ, ut qui ſciret eſſe potius eius humoris ex alio inteſtino ſuperiore
defluxum, quàm aduentũ. Quod *etiam* ſcire oportuit Auicennam, ne alioqui ua=
rijs locis contraria ſentiret: Siquidem idem Auicenna, Fen decimaquinta tertij, ca
pite de anatomia fellis, ſcribit fellis meatum in pluribus hominibus cum duodeno
cõtinuari. Et hæc quidem de meatibus bilis dicta ſufficiant, in quibus Plinij patro
nus non parum, meo iudicio, ut antea oſtendi deerrauit, & tanto minus, quàm alij
medici, qui barbaram medicinam profitentes, ex malo intellectu uerborũ Auicen
næ atq; Galeni duos eſſe meatus etiam in naturali diſpoſitione credidere: alterum
qui uadat ad pylorũ, alterum ad duodenum: tanto inquam minus debet excuſari,
quanto ipſe nõ barbarorum, ſed Galeni præcipue ſectator, tum in alijs, tum in his
quæ ad ad anatomicen maxime attinent, uult exiſtimari.

Error quorundam medicorum recentium, atq; ipſius Auicennæ re=
pugnantia, de inuolutionibus inteſtinorum. XXXII

SEd nõ minus idem Plinij patronus in ipſis inteſtinis, tum à uero, tum à Galeni
ſententia recedit: ut quum ſcribit inteſtinum ieiunum non ita eſſe implicitum,
ut reliqua: Hoc enim falſiſſimum eſt, & dictis autorum, & his quæ ſenſui manife=
ſtantur, omnino cõtrarium. Primum enim inteſtinum, quod idem Plinij patronus
pyloron, alij duodenum nominant, eſt multo minus implicitum, imò nullo modo
implicitum,

A implicitũ:ob quam cauſam quidam, ut Galenus non uno in loco,ſed pluribus te=
ſtatum reliquit,neqꝫ inteſtinũ nominandũ cenſuerunt,neqꝫ (ſi eidem Galeno cre=
dimus) tenue inteſtinũ eſt magis ꝙ ieiunum implicitum, imò aut æque, aut etiam
minus: Siquidẽ multitudo inuolutionũ in inteſtinis,tum aliam ob cauſam,tum ob
hanc etiam eſt neceſſaria,ut plures uenæ ad ipſas terminẽtur.Quod uidetur ſenti=
re nõ Galenus tantũ,in ſuis Anatomicis ſcribens, ieiunũ inteſtinũ in multas infle=
cti inuolutiones,quàm plurimum uaſorum habentes: ſed etiam Auicenna,qui ait
unam inter alias cauſam eſſe inuolutionũ continuationem orificiorũ uenarum ſu=
gentiũ. Quare ubi plures ſunt uenæ, ibi plures eſſe inuolutiones non modò ſit ue
riſimile,ſed propemodũ neceſſariũ. Plures autem eſſe uenas in ieiuno inteſtino ꝙ
in tenui,Galenus quoqꝫ teſtaẽ libro ſexto de aggreſſibus anatomicis,ubi ſcribit te
nue inteſtinum eandem habere cum ieiuno ſubſtantiam,tantũ differre duobus,&
quia nunꝙ uacuum inueniẽ,& quia nõ habet tantam uaſorũ multitudinem.Hanc
maiorem uenarũ in ieiuno multitudinẽ etiam Auicenna capite ſuprà allegato con
firmat. In eo tamen à Galeno atqꝫ etiam à ſeipſo diſſentit, quoniã poſt ieiunũ uult
duodenũ plures habere uenas,quàm reliqua inteſtina. Galenus nõ duodenũ,ſed
potius tenue, ſecundũ tenere locum in uenarũ abũdantia nobis inſinuauit, quum
dixit ea uerba,quæ nuper adduximus:Inteſtinũ ieiunum in multas inflecti inuolu
tiones,quamplurimũ uaſorũ habentes.Auicenna quoqꝫ idem ſentire cogitur,ſi ue
lit alteram ſeruare cauſam multitudinis inuolutionũ in inteſtinis,quæ eſt ſecũdum
ipſum cõtinuatio orificiorum uenarum ſugentium:Vbi enim ſint multæ uenæ,ibi
multas oportet eſſe inuolutiones:Quod ſicubi nullæ ſint inuolutiones, nec ibi tan
tam eſſe uenarũ multitudinem eſt exiſtimandũ.Nullas autem ineſſe duodeno inte
B ſtino inuolutiones pariter Auicenna fatetur Fen decimaſexta, capite de anatomia
inteſtinorũ,uidelicet ubi ſcribit hæc uerba:Et pars inteſtini ſubtilis,quod ſequitur
duodenũ,nominatur ieiunum:& in hac quidem parte eſt initium inuolutionis,&
circuitionis,& reflexionis, & quaſi ſint ei uiæ plurimæ. Si ergo inuolutiones tunc
primũ initium habent, quum primũ ieiunum inteſtinum poſt duodenũ exoritur,
ſequitur ipſum duodenũ nullas habere inuolutiones,& conſequio neqꝫ uenarum
multitudinem.Quare ſi Auicenna nolebat in ſuis ſibi ſententijs repugnare,debe=
bat dicere, poſt ieiunum in tenui eſſe uenarum meſaraicarũ multitudinem:in quo
& idem Auicenna fatetur eſſe reuolutionem unam poſt aliam:idcirco & id nomi=
nat nõ ſolum inteſtinũ longum,ſed etiam inuolutũ & reuolutum,quaſi ipſum ha=
beat,plures etiam quàm ieiunũ inteſtinũ reuolutiones:Vnde quiſpiam poſſit colli
gere maiorem in eo eſſe uenarũ multitudinem,quàm in ienuno,nedum ꝙ in duo=
deno. Tenue autem inteſtinũ plures habere quàm ieiunum reuolutiones Celſus
quoqꝫ cõcedit:quem autorem Plinij patronus nõ ſolum in ſententijs, ſed etiam in
uerbis ſtuduit imitari, licet plus quàm Celſus errauerit, qui libri ſui de medicina,
uolumine quarto, nõ ſcribit ieiunũ inteſtinum minus eſſe ꝙ reliqua implicitũ:Ex
his enim uerbis ſequereẽ duodenũ eſſe magis implicitum:quod partim Galenus,
partim Auicẽna negat, qui uult & ipſe reuolutiones primũ incipere in ieiuno in=
teſtino.Non inquam id ſcribit Celſus quod Plinij patronus,ſed tantũ hæc uerba:
Ab ea ſcilicet iunctura,quam pylorũ uocant,ieiunum inteſtinũ non ita implicitũ,
inde tenuius inteſtinum in ſinus uehementer implicitum.Ita quod debemus intel
ligere fieri nõ inter pyloron atqꝫ ieiunũ, ſed tantum inter hoc & tenue, utrum eo=
rum ſit uel magis uel minus implicitũ,cõparationem,quam Plinij patronus etiam
ad pyloron fieri,& pyloron eſſe magis ꝙ ieiunum implicitum,rem penitus falſam
in ſua Anatomice ſignificauit. An uero ieiunum ſit magis quàm tenue implicitũ,

C ut partim ex Galeni, partim ex Auicennæ uerbis colligi poteſt, an contrà, ut Celſus apertiſſime nobis oſtendit his uerbis: Tenuius inteſtinũ eſt in ſinus uehementer implicitum, & ieiunum non ita implicitum: non auſim decernere, ſed ex ſectionibus uidendum relinquo.

Error Mundini in ſua Anatomice, dicentis inteſtinũ ieiunum eandem habere quam rectum nominatum rectitudinem: Error Celſi in analogia & deriuatione nominis pylori. XXXIII

ILlud hic auſim pro certo affirmare, Mundinũ in ſua Anatomice errare, ſcribentem ieiunum inteſtinũ eandem habere, quam rectum inteſtinum rectitudinem: Hoc enim ueriſſime potuit de duodeno dicere, de ieiuno autem protulit falſò, ſicuti & illud alterũ, quod ad ileon ſiue tenue inteſtinũ plures ueniant uenæ meſſaraicæ, quàm ad aliquod aliud inteſtinum, Galeno atq; Auicenna cõtraria aſſerentibus: primũ ſcilicet ex inteſtinis gracilibus ieiunum inteſtinũ inuolutiones ſuſcipere: Galeno uero duabus differentijs ieiunum à tenui manifeſte ſeparante. Et quia tenue non inuenitur uacuum, & quia non habet idem tenue tantam uenarũ multitudinem, neq; illud uerebor dicere, licet minus libenter, ubi de erroribus agitur, faciam de uiris eloquentibus mentionem: non inquam uerebor dicere, Plinij patronum unà cum Celſo aberrare, ſcribentes idcirco pylorum inteſtinum hoc nomen apud Græcos eſſe ſortitũ, quoniã portæ modo per partes inferiores ea quæ excreturi ſumus, *emittit*: Neq; *enim* ad hunc *finem* inteſtina, præſertim gracilia à *natura ſunt facta, ut per ea excrementa alui inferioris* emittantur, ſed potius ut ſint inſtrumenta ciborũ diductionis, qui per uenas meſſaraicas nominatas, ad hepar debent tranſmitti. Rectius ergo Galenus noſter pylorum dicit ea ratione ita fuiſſe
D nominatũ, ſiue pro ima parte uentriculi, ſiue pro primo inteſtino huic annexo accipiatur, ut ueluti ianitor iuſtus nihil permittat exire, quod non fuerit prius in chylum cõuerſum atq; cõcoctum. Talem autem chyli bene concocti ſubſtantiam certum eſt per pylorũ ad inferiora inteſtina diduci, nõ ut excernat̃, ſed potius ut intra corpus retineat̃, ui hepatis in ſanguinẽ tranſmutãda, ex quo omnia mẽbra debent nutriri. Quare Galenus libro quinto de utilitate partiũ, aperte pronũciat inteſtina nõ eſſe ſuperfluitatũ excretionis, ſed alimentorũ potius, ut diximus, inſtrumenta. Quod ſi unà cum chylo, ut nõnulli opinant̃, illa etiam per pylorũ exeant, quæ uel ſuæ quãtitatis uel qualitatis ratione ab hepate repudiata, poſtea ſumus excreturi, non tamen horum ratione meatus iſte à Græcis fuit pylorus appellatus, ſed altera potius, quam paulò antea ex Galeni autoritate approbauimus.

Error Auicennæ atq; eius expoſitorum, exiſtimantium ſtercus in ſtomacho generari, & ſubſtantialem ſumere figuram. XXXIIII

DEinde quod non eſt de nomine, ſed de re ipſa contentio, Plinij patrono negabimus alui excrementa, quæ ſtercora nominantur, formam ſuam ſubſtantialem ſuſcipere in ſtomacho, ut partim ex his uerbis quæ modo confutauimus, partim ex alijs quæ in ſua Anatomice ſcripſit, uidet̃ exiſtimaſſe, ubi ſcilicet ait excrementa in colo inteſtino diutius immorari, atq; ibi quandam effigiem ſuſcipere. Quid enim per hæc uerba Plinij patronus nobis inſinuat? niſi ſe quoq; in eadem hæreſi eſſe, in qua & Gentilis, & Iacobus Forliuienſis, & omnes ferè Auicẽnæ expoſitores, qui uolunt nõ ſolum ex Auicennæ, ſed etiam Galeni ſententia ſtercora ſuum eſſe, ſeu formam ſubſtantialem ſuſcipere in ſtomacho: colorem autem atq; figuram in inteſtinis: Neque animaduertunt, ꝙ multa abſurda ex tali opinione ſequantur, quæ non modò Hippocratis atq; Galeni dogmatibus aduerſantur, uerũ

& ſenſui

A & ſenſui atq; experientiæ repugnant. Habetur Hippocratis aphoriſmus ſeptima
particula Aphoriſmorũ, in hunc modũ ſcriptus: In ileo uomitus & ſingultus, ma Aphor.10
lum. In cuius aphoriſmi expoſitione Galenus inquit accidere hæc in ileis exitiali-
bus, in quibus ſtercus aſcendit ad ſtomachũ. Ego uero non uideo, cur nõ eoſdem
caſus poſſit efficere ſtercus in ſtomacho genitũ, quos facit aſcendens ab inteſtinis
ad ſtomachũ. Quare ſi ſtercus ſuum eſſe habeat in ſtomacho, ut uolunt ſuprà me-
morati uiri, quotidie homo fieret ileoſus, quotidie uomeret ac ſingultiret. Neq; id
foret neceſſariũ, quod de ileo ſcribit Galenus lib. tertio de potentijs naturalibus,
in tali paſſione nõ poſſe ſtercus exire per os, niſi prius pertranſeat totũ tenue inte
ſtinum, & pylorũ, atq; uentriculum, & gulam, ſi in ſtomacho prius ſuam habuiſ-
ſet idem ſtercus generationẽ, quam in inteſtinis habere gracilibus declarat idem
Galenus eodem libro tertio de potentijs naturalibus, duobus in locis, primo qui-
dem ubi ita ſcribit: Oſtenſum autem eſt & prius, quod nihil ſubitò in contrariam
transfertur qualitatem. Quomodo igitur panis fiet ſanguis? Quomodo beta, uel
faba, uel aliquid aliud, niſi prius aliquã aliam alterationẽ ſuſceperit? Quomodo au
tem ſtercus in inteſtinis gracilibus ſubitò generabiẽ? Quid in iſtis uehemẽtius ad
alterationẽ exiſtit, quàm in uentriculo? nũquid tunicarũ multitudo, uel proximio-
rum uiſcerum appoſitio, uel moræ tempus, uel natiua quædam in inſtrumentis ca
liditas? Item eodem libro inferius ſimilia uerba Galenus ſcribit, ex quibus collige
re poſſumus, ſtercus ſecundũ ipſum, in inteſtinis gracilibus, & non in uentriculo
primũ generari. Sunt autem hæc: Neq; enim cibi quidem antiquã mutant qualita
tem adeò uelociter, ut quum in tenuia inciderint inteſtina, ſtatim ſint ſtercus. Bilis
autem nõ multo magis, uel urina, ubi uenas exierint, mutant qualitatem, citiſſime
B tranſmutationẽ ac putrefactionẽ ſubeuntia. Apparet autem ex his Galeni uerbis
utroq; in loco cõſcriptis, ſtercora fieri in inteſtinis tenuibus, nõ per ſeparationem
& depurationem à chylo, ut Iacobus Forliuienſis in ſua quadam ſcripſit cõcluſio-
ne quæſtionis tactæ, ſecunda particula Aphoriſmorum, in qua quærit, quo in lo-
co fex uel egeſtio ſuam recipit formam: non inquam per ſeparationem & depura
tionem, ſed alterationẽ magis, quæ ad ſubſtantiam terminatur. Vnde & idem Iaco
bus tertiam ſcribit cõcluſionem, quam dicit poſſe probabiliter ſuſtineri: aliquando
fecem, tam quo ad ſubſtantialem, q; ad accidentalem formam in inteſtinis acquiri.
Hoc autẽ nõ aliquando fit, ſed ſemper in hominibus ſanis, ut ex uerbis Galeni ſu-
prà allegatis patêre poteſt. Cui tamen Galeno Iacobus cõtrariam adſcribit opinio
nem, quod ſcilicet forma ſubſtantialis in corpore naturaliter diſpoſito & debite, re
cto acquiritur in ſtomacho. Hæc enim eſt prima cõcluſio Iacobi quæſtione allega-
ta. Secunda autem altera tacta, quod ſeparatio & depuratio fecis à chylo, & acci-
dentalium diſpoſitionum acquiſitio, quibus fex à chylo diſcernitur, acquiritur in
inteſtinis. Per quas duas concluſiones putauit Iacobus ſe inter Galenum atque
Auicennam feciſſe cõcordiam, quaſi prima concluſio foret ex Galeni, ſecunda au
tem ex Auicennæ opinione, & neutra alteri cõtradiceret. Quod ſi ita eſſet, ut Iaco
bus exiſtimauit, tunc omnis cõtradictio inter Auicennam atq; Galenũ tolleretur.
Verũ res contrà ſe habet: nam ut ex antea dictis apparet, Galenus eſt ipſe qui ſen-
tit ſtercus in inteſtinis tenuibus generari, ſicuti Auicẽna in ſtomacho. Quam Aui
cennæ eſſe opinionẽ poſſum nihilominus ex pluribus Auicennæ uerbis demon-
ſtrare: Nam Fen ſextadecima tertij, capite de anatomia inteſtinorũ, aſſignans cau-
ſas Auicenna, ob quas orificiũ duodeni ſit ſtrictius q; meri, inter alias hanc quoq;
ſcribit: quoniam penetranti in meri non attribuitur ex uirtutibus naturalibus, niſi
uirtus una: penetrãs autẽ in inteſtino primo patitur à duabus uirtutibus, quarum

C una eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt attractiua, quæ eſt in inteſtinis,
& adiuuat eam fex, quæ prouenit propter ſummam cibi, & fit facilis propter illud
expulſio per uiam temperatæ amplitudinis. Quæ poſtrema uerba indicãt manife
ſte, feces, quæ alio uocabulo ſtercora nominant̃, in ſtomacho ſecundũ Auicennã
generari, alioqui ui attractiua duodeni, & aliorũ inteſtinorũ nõ attraherentur. Vn
de coactus eſt dubitare Gentilis, quid ſit illud quod inteſtina principaliter trahũt,
ſi tractus fecis eſt adiuuatiuus, & ſoluens dubitationem ſcribit hæc uerba: Quod
principalis attractio cibi ab inteſtinis fit, ut inteſtina uoluptuent̃, & ex eo ſumant
aliquid, & quia fex in inteſtinis eſt proportionalis, ſicuti urina in ueſica, ideo iuuat
hanc attractionẽ fex, quæ prouenit ex ſumma cibi. Item paulò poſt ſoluens Genti
lis aliam dubitationẽ, an inteſtinis ſit uirtus attractiua, in eandem ſententiã per hæc
uerba ſcribit: Dicendũ quod in inteſtinis eſt attractiua uirtus: Nam ſi inteſtinis eſt
aliqua uoluptuatio eius quod eſt in eis, igitur illud attrahũt. Nam attractio ex uolu
ptuatione dependet, quũ attrahens attrahat propter uoluptuari. Sed inteſtina uo-
luptuantur eo quod eſt in eis, quũ aliquam ex illo refocillationẽ recipiant, ſaltem
gracilia, & etiam groſſa aliqualiter uoluptuant̃ in fece, quemadmodũ canes in ſu-
perfluitatibus, ſic inteſtina in fece, ueſica in urina, & fel in cholera, ut tertio de uirtu
tibus naturalibus. Hæc quidem Gentilis, qui in ſuis uerbis uidetur ſentire, ita fe-
ces trahi ab inteſtinis, ſicuti à ueſica urinã. Galenus uero ne chylum quidẽ uult tra
hi ab inteſtinis, ex quo nutriũtur, nedum feces: Neq; uero à ueſica urinã, ſed alterũ
quidẽ à uentriculo per pyloron ad inteſtina propelli, urinam uero à renibus ad ue
ſicam per meatus urinarios, ut de inteſtinis Galenus ipſe multis teſtat̃ locis, quos
nullam omnino uult habere attractiuã, atq; ideo fibris ſeu uillis carere rectis. De
D ueſica autẽ libro ſexto de interioribus manifeſte declarat. Auicenna quoq; paulò
ſuperius afferens pariter rationem, ob quam duodenũ ſit ſtrictius, ꝙ meri, ſcribit
hæc uerba: Et illud quod penetrat in hoc inteſtino eſt lenius & planius, & ſubtilio
ris quãtitatis propter digeſtionẽ ſuam in ſtomacho, & cõmixtionem ſpumæ aquo
ſæ fecum. Quæ uerba exponens Iacobus de partibus nouus Auicẽnæ expoſitor,
ſcribit in hunc modũ: Et res quæ tranſeunt per portanariũ & duodenũ, ſunt lenio-
res his & planiores, id eſt minus aſperæ, ſeu magis lenes & ſubtilioris ſubſtantiæ,
uel minoris molis, uel gracilioris: Primo cauſa digeſtionis, quã in ſtomacho acqui
ſierunt, quæ illic permiſcuit ſubtilia cum groſſis, & ipſa adæquauit: Secundo pro-
pterea, quod quæ ſibi admixtæ ſunt ſpumæ aquoſæ fecũ, ſubtiliant̃. Hæc ille. Ve-
rum Auicennæ rationes probantes primũ inteſtinum eſſe ſtrictius ꝙ meri, præ-
ter id quod ſatis uident̃ abſurdæ, ſunt etiam aliter uitioſæ, quia alteri contradicũt,
per quam poſtea Auicenna probat ſecundũ inteſtinum ſemper uacuum reperiri,
Ieiunum inteſtinum unde dictũ unde ieiunũ nominatur: quia uidelicet cholera citrina uenit ad hoc idem inteſtinũ
pura, hoc eſt impermixta fecibus, ut exponũt Auicennæ expoſitores: Nam ſi fex
chylo cõmixta trahitur ab inteſtino duodeno, à quo ſtatim deſcẽdit ad ſequens in-
teſtinũ ieiunũ nominatũ, quomodo poterit cholera citrina pura, hoc eſt impermi-
xta fecibus, peruenire ad inteſtinũ ieiunum, in quo offendit feces chylo cõmixtas,
ſicuti & in alijs ſequentibus? Neq; enim poſſunt dicere integram fecum à chylo ſe
parationem fieri in inteſtino duodeno nominato, qui aiunt feces chylo permixtas
uſq; ad monoculum & colon quoq; peruenire: Quod indicãt & ipſius Auicennæ
uerba capite allegato de inteſtino monoculo ſcripta, in hunc modum: Et de eis eſt,
quoniam hoc inteſtinũ eſt initium reliquarũ conuerſionum cibi ad feculentiam, &
præparationis ſuctionis futuræ, accidentis ei ex neceſſitate, licet nõ ſit in illo illa ſu
ctio. In quibus uerbis uidet̃ Auicenna ſentire fieri fecum à chylo ſequeſtrationem

per

A per uenarum meſſaraicarum ſuctionem, etiam in craſſioribus inteſtinis. Galenus
uero quarto de utilitate partium ſimilem ſequeſtrationem, non quidem fecum, ſi
per feces ſtercora intelligamus, ut intelligũt Auicennæ expoſitores, ſed partium
chyli terreſtriũ, quæ poſtea in inteſtinis gracilibus in ſtercora tranſmutantur, uult
primum in uentriculo fieri, ut uerba eiuſdem Galeni libro allato indicant, in hunc
modum ſcripta: Promptuariũ autem hoc quod cibum totum ſuſcipit, ceu diuina
& non humana exiſtens creatio, laborat circa cibaria primo labore, ſine quo inuti
le eſt, & in nullum cõmodum animali. Expurgat enim ex eis, ſicuti qui circa tritici
elaborationem artifices, ſi quid terræ, aut lapidũ, aut ſylueſtrium ſeminũ infertur
nocere corporibus natorũ: Ita & uentris uirtus ſi tale aliquid fuerit, pellit inferius.
Reliquũ uero totum, quod fuerit natura benignũ, adhuc benignius efficiens ue-
nis, quæ ad eum & inteſtina perueniunt, diſtribuit. Quorum uerborũ ſenſum nõ
recte accipientes quidam Auicennæ expoſitores, ſcribere non dubitarũt eſſe Ga
leni, ſicuti Auicennæ opinionem, ſtercora ſuam formã ſubſtantialem ſuſcipere in
ſtomacho. Nos uero dicimus materiã quidem, ex qua fit ſtercus, in uentriculo gi-
gni, ſed nondum eſſe ſtercus, donec ad inteſtina gracilia perueniat, ſicuti & mate-
ria urinæ, ſcilicet aquoſa ſuperfluitas, & ipſa in ſtomacho ſiue uentriculo, ex cibis
& potibus generatur, quæ eſt etiam materia ſudoris. Non tamen propterea dici-
mus, aut urinã, aut ſudorem, formam ſuam ſubſtantialem ſuſcipere in ſtomacho,
ſed alterum in uenis, ſeu magis in renibus, ut Theophilo placet, alterum uero in
membris, ad quæ eadem aquoſa ſuperfluitas unà cum ſanguine delegatur. Eſt eñ
hæc uehiculum alimenti, tum eius quod à uentriculo per uenas meſſaraicas defer
tur ad hepar, tum quod ab hepate ad totum corpus nutriendũ tranſmittiť. Quare
B Gentilis & Iacobi Foriliuienſis rationem, qua nituntur probare ſtercus ſuam for-
mam ſubſtantialem ſuſcipere in ſtomacho, quoniam idem ſit dans formam iuuati-
uo & nocitiuo, poſſumus ita refellere: Sudor eſt aquoſitas ſanguinis, ut non modò
Galenus libro undecimo de ſimplici medicina, & libro de ſalubribus primo, ſed
etiam Auicenna ſecundo Canonis, atteſtantur: & tamen ſanguis formã ſuam ſub-
ſtantialem in hepate recipit, ſudor autem in alijs membris. Simile argumentũ ex
urina poſſumus facere, quæ eandem habet cum ſudore materiã, ut Galeno libro
paulò antea allegato, undecimo ſcilicet, de ſimplici medicina placet, & tamen for-
matur in renibus, ut Theophilo placere diximus, quod etiam confirmat Egidius,
& tamen ſanguis, cui urina eſt ſuperfluitas, in hepate generatur. Cur uero ex uri-
na non modò renum, ſed in primis hepatis atq; uenarum diſpoſitiones poſſimus
dijudicare, non eſt difficile ratione comprehendere, quum materia illa aquoſa, ex
qua fit urina in renibus, plurimum à uenis atque hepate patiatur, antequã à reni-
bus attrahatur, atque in urinam liquidam conuertatur. Sic ex ſtercore, tam ſuper
uentriculi, quàm etiam inteſtinorum affectibus dijudicamus: quoniam licet ſter-
cus in inteſtinis generetur, materia tamen ex qua fit ſtercus, plurimã habuit prius
in ipſo uentriculo alterationem, ut ſuprà ex Galeni libro tertio de potentijs natu-
ralibus autoritate monſtrauimus, loco quo ſcribit multas eſſe neceſſarias alteratio
nes, antequam panis in ſtercus tranſmutetur.

*Defenditur Hermolaus dicens ſtrumas adeſſe adenas: Et probatur contra Plinij patro-
num, quod probè nouerit inter leucomata atq; argemata differentiam.* XXXV

SEd iam hanc rancidam fœtidamq; de ſtercorũ generatione diſputationẽ, quæ
uel ſuo odore legentium nares poſſit offendere, relinquamus, atq; ad id quod
ſecundo loco facere propoſueramus, ad Hermolai ſcilicet in his quæ ad medicinã

C attinent, defenſionẽ reue rtamur, quẽ uideo inſuper à Plinij patrono taxari, quod
ſtrumas, adenas dixerit, quæ ſtrumæ, ut taxator obijcit, non ſunt adenes, ſed in eis
naſcuntur, neq; in omnibus. Quam quidem obiectionẽ miror à Plinij patrono fa
ctam, Paulum Aeginetam, ut audio interpretante, apud quem autorẽ legere po-
tuit chœradas, quas latine ſtrumas, uulgò ſcrofulas nominamus, eſſe adenas indu
ratos. Quare nõ poteſt Plinij patronus Hermolaũ reprehendere, ſcribentem ſtru
mas eſſe adenas, niſi illum pariter damnet, quẽ interpretat̃ autorẽ. Accuſat etiam
Hermolaum, leucomata & argemata idem eſſe falſò putantem: ſed caueat ipſe, ne
ſit falſus accuſator, néue maiori utatur licentia, q̃ illa, qua me in ſua præfatione ſcri
bit ad Plinij tanti autoris calumniam fuiſſe inuitatũ: Nam quod ipſe Hermolaum
non minorem noſtra ætate uirum inique reprehenderit, indicãt ipſa Hermolai de
argemis atq; leucomatis uerba in hunc m odum ſcripta: Argemata uidentur idem
ferè eſſe quod leucomata, hoc eſt albugin es, quanquam in Loto herba Dioſcori-
des uideatur ſeiungere, quũ & ad a rgemata & leucomata pollere illam tradit, niſi
quis nõ leucomata eo loco, ſed glaucomata ſcribendum eſſe cenſeat. Hoc quidem
in loco Hermolaus, ſint'ne argemata atq; leucomata idem oculorũ uitiũ, nihil de-
cernit, ſed propter quandam utriuſq; affectus in colore ſimilitudinem, non ſine ra
tione dubitat. Circa finem tamen totius operis, hoc eſt Plinianarũ caſtigationũ, &
gloſſematum in Plinium, ubi lectorem cõmonet, quid de eius labore debeat iudi-
care, di fferentiam inter argemon atq; leucoma apertiſſime ponit ex Pauli autorita
te, l icet (*ut poſtea ſubiũgit*) *didicimus*, ut refert Pauſanias, argemon idem putaue-
Argemon. rit eſſe, quod leucoma. Verba Hermolai, loco quo diximus hæc ſunt: Argemon
differt à leucomate, hoc eſt albugine: Ait Paulus, argemon hulcus eſt eius orbis,
D qui uocatur iris, id eſt arcus cœleſtis in oculo, extrà rubens, intrà candidũ. Albu-
Albugo. go cicatrix eſt oculorum altiuſcula, ſicuti in ſummo nubecula. Vtinam Auicenna
tam bene albuginem ab argemo diſtinxiſſet: nam ex definitione albuginis, quam
tertio Canonis idem Auicenna affert, quomodo albugo ab argemo differat non
apparet, niſi Plinij patronus ita hac differentiam ex Auicennæ uerbis manifeſtet,
quemadmodũ ego, tam ex Hermolai ſcriptis Paulum allegãtis aperui: Quod ſi fe
cit, hanc euidentẽ ipſius in Hermolaũ calumniã æquiori animo tolerabimus. Sed
iam uideo me in enarrãdis uel Plinij patroni, atq; aliorũ medicorũ erratis, longius
q̃ propoſuerã fuiſſe euagatũ, quamuis neq; per ſingula capita Pliniani codicis, aut
Anatomices eius patroni diſcurrentẽ, ſed tantũ illa notantẽ, quæ in noſtri aut Her
molai defenſiões incurrebãt, adeò ut quã ab initio ludũ putarã de Plinij erroribus
diſputationẽ, uideã eſſe factã utilem quidẽ, ſed penè odioſam cõtentionem. Cui ta
men primus Plinij patronus nõ paruam dedit occaſionẽ, dum me Pliniũ in æra ta
xantẽ, nõ rationibus atq; argumẽtis, q̃d æquo animo ferre potuiſſem, ſed dicterijs
atq; cõuicijs, quantũuis illi antiqua amicitia deuinctũ, in ſua Plinianarũ emendatio
num præfatione ſtudet dehoneſtare. Nũc me ſciolũ, atq; obgarrientẽ in autorẽ tot
antea ſeculis celebratũ, nunc laruas ad pugnã irritam euocantem, nũc indoctũ atq;
ineruditũ, cui Plinius nõ ſapiat, nunc parũ pudentẽ & licentioſum appellans calu
mniatorẽ, & pleraq; alia in me præcipue dictitans, quæ etiã Socratẽ omniũ patien-
tiſſimũ iniuriarũ, potuiſſent ad iram prouocare. Me ſanè, licet nõ minus moralẽ, q̃
etiã alias profitear philoſophias, ita irritarũt, ut uel mea natura repugnãte, coactus
fuerim par pari referre, & ea ſcribere, quæ uel amicũ qui me prius momorderat, re
morderent. Quẽ tu Franciſce Totte admonebis, futurus quidã inter nos ueluti ca
duceator, ſicuti primus pugnæ dediſti teſſerã. Tu inquam Plinij patronũ admone
bis atq; exhortaberis, ut ſi Plinij manibus uult afferre gaudia nõ mœrores, hãc de

Plinij

A Plinij erroribus diſputationem in poſterum ſinat eſſe ſopitam. Aut ſi eam omnino
renouandam duxerit, modeſtius illam quàm inchoauerat, peragat, atq; ita pertra-
ctet, ut debet inter amicos de nulla re alia magis, quàm de ueritate contendentes
pertractari. Neq; enim ego odi mihi contradicentes, ſed potius maledicentes, uel
eo maxime, quod me incitant, id quod nolim ſi poſſim libenter facere, ad maledi-
cendum. Nam & mihi nuper mouere ſtomachũ grammatiſtæ quidam, qui uix ul-
tra primas progreſſi literas, audent etiã de altioribus ſtudijs iudicare. Sed garriant
ipſi quantum uelint, eorũ garritibus meæ poſthac aures obſtruentur, ne hac æta-
te cum illis de grammaticæ regulis diſputando, uidear quodammodo repueraſce
re. Si qui uero in his quæ ad medicinã, aut uniuerſam attinent philoſophiã, in qui-
bus latiſſimos obtuli campos, cõtra me uolentibus dimicare, non adeò pro Plinio,
quàm etiam Auicẽna, atq; alijs medicis ſectatoribus Auicẽnæ, qui à me in hoc ope
re fuere notati, glorioſum uoluerint ſubire certamen, parati ſumus eadem quã ab
ipſis deſideramus, modeſtia reſpondere, uel noſtros errores, ſi nos ac non illos er-
raſſe demonſtrauerint, retractaturi, uel aliorum magis ac magis, ſi debiliter defen-
ſi fuerint confirmaturi, atq; inſuper alios quamplures, id quod nuper in Plinium
fecimus, aceruaturi.

LIBRI TERTII FINIS.

HIERONYMVS MENOCHIVS LVCENSIS MEdicus, Nicolao Leoniceno philoſopho, medicoq; ſummo S. D.

CVVM multa ſint eruditiſſime uir, quæ homines ad diligendũ alliciant,
B uirtus præcipue inter ea uim maximam obtinere uidetur. Quũ igitur
ſuperioribus diebus tuã interpretationẽ curatiuæ artis Galeni à Con-
ſtantio Piſtorienſi Cancellario mihi conceſſam diligenter perlegerim,
nonnulla etiam tua de dipſade ſcripta, aliqua etiam in Piſtoriũ quendã, à Franciſco
Totto Lucenſi cõmuni amico hic uiderim, ad te amandũ ſupra modum adductus
ſum: etſi prius ſemel tantum iſtic te de morbo, quẽ gallicũ appellant, affatus, tuam
præſtantiam diligere cœperã. In his ſanè tuis ſcriptis multa reperi, quæ mihi cordi
fuere, ſed præcipue unũ de cane rabido, de quo olim in domo Aldi Romani Ve-
netijs coram Nicolao Zoccha Veneto medico uerba fecerã multa, quoniã Dio-
ſcoridem græce legeram, multoſq; alios iuniores latinos, talem grauiſſimum mor
bum eiuſq; curationẽ ex arte ponentes, experientia etiam cum Ariſtotelis uerbis
pugnabat, nec mihi licere arbitrabar, in tantũ philoſophũ inuehi. Quapropter ti-
bi gratias ago ingentes, habeoq;, quia grauiſſimũ è mente mea ſcrupulũ ademiſti.
Tua uero dipſas mihi immẽſam ſitim (ut eius morſus eſt) incuſſit, legendi aliquid
ex tua officina prodiens. Hortor itaq;, ut quoad per tuas occupationes licet, Gale
ni reliqua uolumina interpretanda aggrediare, uel ſi aggreſſus es, iam ædere feſti
nes. Quid enim mendoſius eius latinis libris circũfertur? quid'ue magis terrum?
Adeò enim eius libri deprauati, ut quiuis uel mediocriter eruditus, latine eos lege
re aſpernetur. Et quanquam eorũ lectioni multum inſudet, ex ea tamen nullum
ſæpe, interdum prauum ſenſum elicere poſſit, quũ græca librorum Galeni lectio-
ne nihil ſit elegantius. Enitere igitur eum à barbaris uindicare: ſolus enim potes.
Quod ſi facere dedignatus fueris, uereor ne ut barbari Turcæ ſcilicet magnã par
tem Græciæ diripuere tenentq;, ſic barbari noſtri temporis medici ſuis interpreta
tiunculis Galenum funditus peſſundent, lanientq;. Libera igitur à tali calamitate
tantum uirum. Quod ſi feceris, deo primũ rem gratam facies, deinde hominibus

C uiuentibus futuriſq; ſalutare quoddam communeq; remediũ excogitabis. Noſt enim probe quot errata, quantiq; momenti in hac medica arte quotidie perpetrentur. Sed de his aliâs. Ego ſi quid hic tuæ excellentiæ cauſa agere poſſum, meã operam, domũ, meq; ipſum totum tibi offero, néue etiam ſine magna mea utilitate à te reſponſum expectem, rogo ut mihi declarare per literas digneris, ſub quo capite apud Dioſcoridem græce contineatur id, quod nos caſſiam fiſtulam appellamus, quomodoq; ab eo uocet. Item à tua excellentia intelligere optarẽ, ubi idem Dioſcorides agat de manna, & quid ſit apud ipſum μαννα βαυς, Item quid ixias. Me enim non pudet, nec unquam puduit, & ſi pauca ſciam, quæ ignoro, ab aliquo docto uiro, qualem te dudum noui, aliquando diſcere. Nec me auaritiæ accuſes uelim, quia tecum inire amicitiam, uel potius confirmare, cum non parua mea utilitate decreui: Talem enim te eſſe apud me prædicauit Franciſcus Tottus meus, imò tuus, ut libenter quemuis, uel ignotum erudias. Turpe inſuper putabam ab uberrimo fonte limpidiſſimæ aquæ me ſitientem diſcedere, quũ præſertim à tua dipſade ictus, eum dudũ optauerim. Valeat tua excellentia, cui me plurimum cõmendo. Quinto Calendas Decembres, M. D. III

NICOLAVS LEONICENVS HIERONYMO MENOCHIO LVCENSI PHILOSOPHO AC MEDICO PRAESTANTISSIMO S. D.

QVAM mihi nuper reddidit Franciſcus Tottus Lucenſis communis amicus epiſtolam diſertiſſimam, planè mihi indicauit te
D non eſſe ex numero illorũ, qui barbaram philoſophiã ac medicinam profitentur: Alioquin nõ tam eleganter ſcriberes, neq; tantopere noſtras translationes, aut noſtra ſcripta, quibus præcipue barbaros autores uellicamus, cõprobrares. Equidẽ hac tua epiſtola lecta, cœpi de ſeculo noſtro bene ſperare, quũ uideam me tales habere uiros, idem mecũ de tota philoſophia, & medicinæ arte ſentientes: qualis tu unus es, & alter Conſtantius noſter Piſtorienſis, uel quidam alij, exigui ſanè numero, ſed bello uiuida uirtus. Quibus ſi non potero, id quod tu maxime optas, & ut facere proſequar exhortaris, ob ætatem iam ingraueſcentẽ adimplere, iuuabit ſaltem lucernã prætuliſſe, atq; iter aperuiſſe, quo poſſit tetra iſta barbaries, quæ pridem omnes bonas artes occupauit explodi, ſeu funditus profligari. Quare tuum ac cæterorum quos recta ſtudia delectant, erit officiũ, ut quod ego unus nõ poſſum efficere, mecum ſimul facere ſtudeatis, & quam ſibi laudem quidam literatores dudum uſurparũt uindicatæ Italiæ à barbaris, multo iuſtius nobis aſciſcamus, qui non ſermonem latium recuperamus, ſed omnes planè homines à mortis periculo eripimus, dum expulſis ſeculi noſtri tenebris, ueterẽ medicinam in lucem reuocamus. Hoc ſanè mihi uidetur uere philoſophari, nõ de uocabulis, ſed de rebus ad hominũ ſalutem plurimũ neceſſarijs, cum barbaris decertare. Loquantur ipſi ut uelint, & uiperam tirum, uel quouis alio uocabulo nũcupent, modo quis ſerpens ſit tirus, qui ad theriaces cõpoſitionem recipi debet, nõ ignorent.

Auicenna atq; Albertus ignorarunt quæ ſerpens eſſe tirus: Thuſcia medicamentorum & uenenorum feraciſſima. I

HAc ſanè inſcitia & Albertum cognomẽto Magnum, & Auicennam quoq;, cui medicinæ principatũ tribuit hæc ætas, in dipſade noſtra laboraſſe demonſtrauimus. Quæ ſi tibi tantã ſitim induxit (ut ſcribis) iure tuo poteras, ut ab ea ſerpente

A pente morſi, uno oris hiatu noſtri fontis aquas exhaurire. Cur enim tam pauca in tuæ epiſtolæ calce petijſti? Cur etiam tuas quæſtiones partitus es, nōnullas epiſtolæ, nonnullas chirographo cōmittendo? an quia uerebaris ne nimiū auare amicitiæ noſtræ primordijs, uel cōfirmatione potius abutereris? An quia id quod eſt ſuſpicabaris, nō fontem apud nos, ſed riuulum tantū ſcaturire, quem facile poſſit immodicus potus exiccare? Conabor tamē pro tempore in his quæ ex me ſcire concupiſcis, tuo honeſtiſſimo deſiderio ſatisfacere: forte illud aliquando uberius impleturus, ſi tibi cōtigerit mecū uagari in tuæ patriæ montibus, quos ad hunc ipſum finem uiſere inſtitui, ut poſſim herbas in ipſis naſcentes tam ſalutares, q̄ etiam noxias cōtemplari: Neq; enim me latet Tuſciam eſſe & medicaminū ac uenenorum quoq; feraciſſimam, hoc idem Theophraſto, libri de hiſtoria plantarum nono uolumine, & Aeſchyli autoritate cōfirmante: hoc dudum fuiſſe mei animi inſtitutum teſtem facio Franciſcū Tottum, cui ob morum integritatem, & doctrinæ præſtantiam, ſoleo omnes meos cogitatus aperire: ob idem meæ mentis propoſitum, neque illa quæ tu mihi tua humaniſſima epiſtola offers, omnino reſpuo. Forte illis, ſi ita neceſſitas tulerit, uſurus ad id opus, quod etiam tibi ſpero placiturum, qui non es in ea hæreſi (ut arbitror) in qua omnes ferè medici iuniores uerſantur, hanc herbarum & aliorū ſimplicium medicamentorū indagationem, nō ad medicos, ſed ad ſeplaſiarios ſeu pharmacopolas pertinere, opinantes. Quod ſi ſenſiſſet Hippocrates ille primus medicinæ parens, & qui illi ſucceſſere medici ueteres, non iuuiſſet eos ire per ſolitudines, & quærere herbas alias alijs diebus anni: ſed (ut ætate noſtra fit) ſediſſent in ſcholis, potius de rebus nullius ad uitam momenti differentes, & fata hominum non ſua, ſed aliena fiducia gubernantes.

Tuſcia ferax omnis generis herbarū.

B

Galenus male ab Auicenna allegatur in fructu, quem Arabes carnubium, Græci ceratia nominant, Latini ſiliquam dulcem: Per caſiam fiſtulam aliud intelligūt Græci, aliud Arabes. II

VErum ne imitari uideamur illam quam præcipue damnamus garrulitatē, iam ad illa ueniamus quæ à nobis in tuæ epiſtolæ calce quæſiſti: Quorū primum eſt, ſub quo capite contineatur caſſia fiſtula apud Dioſcoridem: &, quod eiuſdem quæſtionis eſt, ſub quo capite etiam manna, qua æque atq; caſſia fiſtula medici iuniores ad molliendam aluum utuntur. Quare ad utranq; reſpondeo, autores græcos (de ueteribus loquor) de neutra facere ſpecialem mentionē, uel quia ipſas non nouerunt, uel forte in uſu medicinæ non probauerunt. Siquidem Galenus ſimilem caſſiæ fiſtulæ fructum, quod à Græcis ceratia, ab Arabibus corrupto, ut puto, uocabulo carnubium nominatur, omnino improbat, adeò ut libro ſecundo de alimentis optet, uel melius eſſe opinetur, quod nunquam ad ſuæ gentis homines ex locis in quibus naſcitur, deferretur. Quorū occaſione uerborum mihi ſubit admirari, quomodo Auicenna, qui ſe Galeni fatetur interpretem, illum tamen perperā alleget, dicentem quod hic fructus non defertur ad alias regiones: Fruſtra enim Galenus optaſſet, ne deferret ad ſuos, ſi ad alias regiones ex ſolo in quo gignitur non deferebatur. Dixi autem ceratia eſſe ſimilem caſſiæ fiſtulæ fructum: quoniam & color corticis idem, & medulla etiam dulcis, ſicuti caſſiæ fiſtulæ, & præterea ſimilibus ſeminibus eadem medulla diſtinguitur, ut non ſolum ſenſus, ſed etiam Serapionis probat autoritas, qui capite de caſſia fiſtula inquit, quod intra cannas caſſiæ ſunt laminæ ex carne nigra, & parietes diuidentes inter eas, & inter laminam & laminam ſunt grana, ſicuti grana xilocaractæ, & eiuſdem magnitudinis, quorum color eſt inter glaucedinem & luborē. Per xilocaracta autem debemus intelligere fructum, quem Græci tum ceratia, tum etiam xilocaracta nominant, Latini

C ſiliquam dulcem: Arabes autem (ut antea diximus) carnubium. Sed & eadem eſt ſiliquæ dulcis, quæ etiam caſſiæ fiſtulæ proprietas: Nam utriuſq; medulla quū recens eſt, laxat uentrem, quū uero exiccata, potius contrahit: Quod de ſiliqua dulci Dioſcorides, Galenus, & Paulus, ac Plinius quoq; teſtatur apud nos. De caſſia fiſtula autem cōſtat medicorum experientia. Hic tamen medicos iuniores commonefacere oportet, etiam in libris Græcorum, ſicuti Dioſcoridis atq; Galeni de caſſia fiſtula legi, ſed non de illa, de qua tu quæris, quæ uim habet aluū molliendi, atq; ideo à quibuſdam recentioribus ſiliqua pharmaceutica nominatur: ſed de quadā ſpecie caſſiæ ligneæ, quæ σύριγξ, id eſt fiſtula, ab eiſdem Græcis nominatur. Quapropter diligentius aduertendum, ne quum in libris Græcorum caſſiam fiſtulam ſcriptum inuenimus, alterā putemus intelligi, de qua Arabes autores loquuntur. Quo quidem in errore ſcio pleroſq; medicos recentiores frequenter implicari, qui corti ce caſſiæ fiſtulæ Arabicæ medicinæ ad citanda menſtrua utuntur, quum caſſiam ligneam potius ad eundem uſum debeant recipere, ex Dioſcoridis & aliorum medicorum græcorum autoritate, qui alteram caſſiam fiſtulam uidentur neglexiſſe, ſicuti & alios arborum fructus, quos autores Arabes, & medici iuniores illos ſequentes, in frequenti uſu habent, omnino deſpexerunt.

Iuiubæ ab Arabibus autoribus in uſu medicinæ probantur, à Galeno damnantur: Fructus quem Græci mixam dicunt, Arabes ſebeſten uocant. III

IVIubas quidam Arabes autores, Serapio præſertim, ad multos uſus medicinæ cōmendant: Vnde & medici iuniores aquam in qua decoctæ ſunt iuiubæ, cali-
D da & tenui pituita laborantibus, ad potandum exhibent. Galenus tamen libro ſecundo de alimentis, capite de ſericis, id eſt zinzifis uel iuiubis, ingenue fatetur ſe nō habere aliquid de ipſis teſtificari ad ſanitatis conſeruationem, aut ægritudinum curationem: Sunt enim (ut inquit) cibus mulierum & puerorum effrenatorum, pauciq; alimenti, & indigeſtibiles: ſimul cum hoc, quod neq; euſtomachū eſt alimentum, palàm quod & ipſum dant paucum corpori. Quid tritius eſt ſermone medicorum, quàm ſebeſten uel eclegma, ſiue (ut uocabulis uſitatis apud iuniores medicos utamur) electuariū de ſebeſten: De hac tamen tam famoſa apud Arabes ac iuniores medicos medicina, neq; Dioſcorides, neq; Galenus quicquam commemi-
Mixa fructus. nerunt. Paulus uero utroq; ætate poſterior, hoc tantū de mixa dixit, quod eſt fructus arboris minor quidem prunis, uiribus autem ſimilis. Mixam autem eſſe fructum, quem Arabes ſebeſten nominant, minime dubitamus, quod & ſenſus ipſe Pauli uerbis idem cōfirmantibus probat: Eſt enim, ut ille inquit, mixa pruno quidem ſimilis fructus, ſed minor eo. Plinius quoq; libro decimotertio de naturali hiſtoria, capite ſcilicet quinto de Syriæ arboribus, de prunis in Damaſco monte natis, & mixis unà loquitur, & ait utrunq; fructum iam eſſe familiarem Italiæ. Forte autem hoc ſtudium noſtrum facturum eſt ſcientiæ medicinæ utilitatem, ſi res illas, quas ſolent medici recentiores barbaris tantum nominibus enunciare, & non niſi à barbaris mendicare, iam latinis aut græcis uocabulis indicauero, & poſſe etiam in Italia inueniri demonſtrauero. Dudum enim tiris precij autoritatem ademimus, alios eſſe in Italia ſerpentes, multo quàm tiri Aegyptij ad theriaces compoſitionem utiliores oſtendentes: factiq; iam ſumus illis odioſi, qui non uera remedia, ſed nomina magis uenditant. Verum hæc tibi, & tui ſimilibus ſcribimus, qui ex arte medicinæ non adeò quæſtum, quàm ſalutem hominum quærunt, & in Italia ægrotantibus malunt latine, quàm Arabice medicari.

A *Simonis Genuenſis de manna & zucharo opinio improbatur: Dubitatio de zucharo Candi: Auicenna male in zucharo Candi à Montagnana allegatur.* IIII

DE manna, de qua etiam quæris quid ſit apud Dioſcoridē, ſi Simonis Genuenſis probarem ſententiā, qui in litera M. cap. de melle, ait antiquos Græcorū non habuiſſe zuchari notitiam, quo nos utimur in uarijs cōpoſitionibus, dicerem quid ille loco allegato in ſuis uerbis inſinuat, mannam apud Dioſcoridem eſſe, ſacharum ab eodem Dioſcoride in capite de melle nominatum. Verū ego aliter ſentio, ſacharum apud ipſum, ſicut etiam apud Galenum, eſſe id quod nos uulgò zucharum nominamus: & Græcos ueteres de ſacharo ſiue zucharo quidem ſpecialiter quandam ſpeciem mellis eſſe dixerunt: de manna autem generatim tantummodo, non autem ſpeciatim fuiſſe locutos: licet Meſues falſo Galenū tribus in locis alleget de manna loquentem, ſcilicet capite de manna, & capite de ſcamonea, & capite de confectione mannæ ex inuentione Galeni: Manna enim apud græcos autores nō eſt medicina molliens uentrem, ſed potius adſtringens, & frequentius manna thuris, quæ manna ſimpliciter nūcupatur: Nam (ut inquit Galenus libro decimotertio artis curatiuæ) ea quæ manna uocatur, eſt cōcuſſio thuris, quæ paruam quandā uim adſtringendi participat, atq; ob id ad quædam melior eſt ipſo thure. Hoc enim uim ſolam ſuppurādi habet, & quod minime ſtipticū exiſtit, maximeq; illud quod pinguius eſt, & colore albius: quemadmodū quod hoc flauius eſt, magis exiccat. Illi autem quæ manna uocatur, parum quoddam ex cortice thuris admixtum eſt, à quo uim ſtipticam habet. In eandem ſententiam ſcribit Plinius libro duodecimo de naturali hiſtoria, capite decimoquarto de thuris natura & generibus eius inſcripto. Hæc enim ſunt eius uerba: Micas concuſſu eliſas mannam

Manna thuris.

B uocamus. Quanquā uitio codicis nō mannam, ſed mammam legatur: ut iam obiter ſit tuæ tertiæ quæſtioni ſatisfactum, quid ſit manna thuris apud Dioſcoridem. *Lib. 1. cap. 80*

Suprà autē dixi autores græcos de manna, caſſiæ fiſtulæ compari medicina, etſi nō ſpeciatim, ſaltem generatim ſcribere: quoniā poteſt hæc manna uentrem ſoluens, ad caput de melle, apud eoſdem græcos autores referri, ſicuti etiam ſacharū, quod ſpecies mellis, tum à Dioſcoride, tum etiam à Galeno ponit. Hæc enim ſunt Dioſcoridis de ſacharo uerba: *Lib. 2. cap. 75* Vocatur autem quoddam etiam ſacharū, ſpecies mellis exiſtens, quod in India cōcreſcit, & in Arabia felici inuenitur in calamis, ſimile ſecundum ſubſtantiam ſali, & ſub dentibus inſtar ſalis cōfringitur. Licet Simon Genuenſis, ut ſuprà notauimus, ſacharū hoc de quo Dioſcorides, non zucharum nobis dictum, ſed quandam mannæ ſpeciem eſſe putauerit, ut hac una tantum ratione Meſues poſſit excuſari, Galenum allegans de manna ſcribentem, ſi per mannam ſacharum intelligit, quod Dioſcorides atq; Galenus ſpeciem mellis arbitrantur. Manna enim de qua Arabes autores ſpecialius loquūtur, parum differre à zucharo & melle patet autoritate tum Serapionis, tum etiam Auicennæ: quorū alter tereniabim, quæ eſt ſpecies mannæ, mel roris appellat: Alter uero ſuacharū haoſcer mannæ ſpeciem eſſe dicit. Neq; obſtat, quod mel ferè ubiq; naſcaī, & ſit apum opus, manna autem paucis in locis, & ſit naturæ tantum munus: quoniam ſi hæc ratio ualeat ad probandū mannam non debere ad caput de melle reduci, etiam de ſacharo probaret, quod tempore Dioſcoridis, ſicuti ex uerbis huius autoris ſuprà notatis apparet, in India tantum, & felici Arabia inueniebaī in calamis: & tamen inter ſpecies mellis non ſolum à Dioſcoride, ſed etiam à Galeno connumeraī: qui duo autores eodem capite de utroq; ſcripſerunt. Quanquam Auicenna uidetur ſalem Indum, de quo Dioſcorides, non ſolum à melle, ſed etiā à zucharo diſtinxiſſe: ſiquidem quarto Canone, & zucharū taberzeth, & ſalem pariter Indum inter re-

C media nominat, quæ ad linguæ faciunt aſperitatem: ſed zucharũ taberzeth, quum
hæc aſperitas ex uiſcoſitate prouenit: ſalem autẽ Indum, quũ ex ſiccitate: Adeò ut
appareat Auicennã ſalem Indum aliud eſſe à zucharo taberzeth exiſtimare. Per
ſalem tamen Indum & Auicennæ expoſitores, ſicuti Gentilis & Herculanus, zu-
charum candi intelligũt. Verum hæc expoſitio uerbis Auicennæ repugnat, quar
to Canonis, capite d: aſperitate linguæ febricitantiũ, inquientis, ſalem qui aſporta
tur ex India eſſe in colore ſalis, & dulcedine mellis. Intelligit autem Auicenna, ſicu
ti & Paulus, à quo Auicenna hoc remedium ijſdem ferè uerbis accepit, de ſale al-
bo, qui pro condimento cibis admiſcetur: zucharum autem candi nominatũ non
eſt colore album omnino, ſed potius ſubluteum. Illud præterea quæri ab Auicen-
na & eius expoſitoribus poſſit, cur zucharũ taberzeth ad aſperitatem, quæ ex ui-
ſcoſitate prouenit, habeat efficaciam: zucharum autem candi ad alteram quæ fit ex
ſiccitate, quum zucharum taberzeth, eodem Auicenna autore, ſecundo Canone,
uim habeat leniendi, quod de zucharo candi nulla conſtat autoritate aut ratione:
niſi per zucharum candi rubrum intelligamus. Quoniam ſecũdum Auicennam
ſuimenum & rubrum uehementioris ſunt lenificationis: Verum zucharum candi
à zucharo rubro etiam apud medicos iuniores diſtinguitur. Forte autẽ hic error
expoſitorum, ſalem Indum zucharũ candi interpretantiũ, non magni eſt ad uitam
momenti, quando & zucharum candi res factitia ſit, cuius materia eſt zucharũ al-
bum. Illud potius eſt inueſtigatione dignum, nunquid zucharum candi debeat fe
bricitantibus ad ſitim ſedandam exhiberi, in ore retinendum, ut pleriq; medici no
ſtro tempore faciunt, & Montagnana in quodam cõmento innuit faciendum, qui
ait zucharũ candi à uiris illuſtribus ſalem Conſtantinopolitanũ nominari, & colli
D gendum eſſe ait prima quarti, de cura ſitis in febribus. Quod tamen nulla ſpecies
zuchari competat ad ſitim extinguendam, niſi forte zucharum haoſcer, quod eſt
quædam ſpecies mannæ, patet autoritate Auicennæ, qui ſecundo Canone ſcribit
hæc uerba de zucharo haoſcer: Et non facit ſitim ſicuti reliquæ ſpecies zuchari,
quoniam eius dulcedo eſt parua, & eſt bonum ſtomacho & hepati. Ex quibus uer
bis duo colligere poſſumus, zucharũ haoſcer, quod eſt manna, cadens ſuper alu-
ſar, & eſt ſicuti fruſta ſalis, tum zucharũ, tum etiam mannam nominari, & reliquas
ſpecies zuchari facere ſua nimia dulcedine ſitim, excepta illa quæ zucharum hao-
ſcer nuncupatur. Quare quum zucharum candi ſit modus zuchari diuerſus à zu
charo haoſcer, non uidetur ullam ad ſitim extinguendam habere efficaciam. Et ſi
uerũ fateri uelimus, male Auicenna à Montagnana allegatur prima quarti, capite
de cura ſitis in febribus: In eo enim capite nulla uerba ſunt, ex quibus aliquid de
zucharo candi poſſimus colligere, quod ſit inter alia remedia ad ſitis extinctionem
pertinentia ab Auicenna nominatum.

De ixia ueneno quid ſit: Plinius non eſt citra erroris ſuſpicionẽ, uenenũ ixiam nominans: quoniam tale uenenũ eſt aliud à uiſco: Sed tamen per abuſionẽ uocabuli à cõtradictione uindicatur. V

DE ixia autem, de quo & in epiſtola quæris, quid ſit apud Dioſcoridẽ, & in chi
rographo, quid apud Auicennam & medicos iuniores, non facile eſt reſpon
dere, propter nominis non ſolum apud Græcos, ſed etiam apud Arabes ambigui
tatem: Nam & chamæleon albus & niger, ixias à Græcis nũcupatur, & præterea
quoddam ueneni genus, quod non modò ixias, ſed etiam ulophonos cognomina
tur: Quanquã & hæc cognominatio etiã radici chamæleontis nigri, quæ & ipſa ue
nenum eſt, ab eiſdem Græcis tribuatur. De utraq; autem radice ſcilicet & chamæ-
leontis nigri, & ixia ueneno, agit Paulus in tractatione uenenorum. Dioſcorides

uero

A uero in eadem tractatione, de ixia tantummodo, cuius etiam ueneni in libris ſuis de ſimplici medicina ſcriptis ſæpiſſime meminit. Nam capite de abſinthio, inquit ipſum cum uino cōferre ad ixiam & cicutam. Item capite de caſtoreo, ſiue de teſtibus caſtoris, inquit eos bibi cum aceto cōtra pharmaca pernicioſa, ſed peculiariter ixiam. De oxymelite etiam ſcribens, quomodo paretur, poſtmodū inter alias utilitates hanc quoq; ſubiūgit, quod iuuat illos qui meconium uel ixiam biberint. Item capite de tragorigano ait, quod omnes eius ſpecies contra ixiæ potū cum uino utiles ſunt: & pluribus alijs in locis, quos nolumus, niſi quantum ad propoſitum noſtrum attinet, cōmemorare. De ixia ueneno Dioſcorides loquitur. Quare ſi quæris quid ſit ixias apud Dioſcoridem libro ſexto, capite uigeſimoprimo, poſſum in præſentiarū reſpondere, eſſe proprij generis uenenum, radicem & ipſum, ut Paulus ubi de uenenis agit, teſtificatur, licet cuius plantæ ſit radix non explicet, tamen à radice chamæleontis nigri diuerſam, quemadmodū ex eodem Paulo cōſtat, qui duo capita, alterum de radice chamæleontis nigri, alterū de ixia, inter uenena facit, ut etiam paulò ante ſignificauimus. Hoc idem ueneni genus animaduerto Plinium ſæpiſſime in ſuis de naturali hiſtoria libris uiſcū, neſcio an recte, nominaſſe, atq; eadem remedia contra uiſcum ſcripſiſſe, quæ Dioſcorides contra ixiam uenenum, de quibus paulò ante uerba fecimus. Nam libro uigeſimo, capite decimoſeptimo, de tragorigano ita ſcribit: Tragoriganū ſimile eſt ſerpillo ſylueſtri, urinam cit, tumores diſcutit, cōtra uiſcum potum, uiperæq; ictum efficaciſſimū. Item libro uigeſimotertio, capite ſecūdo: Oxymel, inquit, antiqui profuiſſe fatentur cōtra uiſcum. Item libro uigeſimoſeptimo, cap. ſeptimo, his uerbis utitur: Abſinthij genera plura ſunt, aduerſant̄ uiſco cicutæ cum uino. Libro pariter trigeſimotertio, cap.
B tertio ita ſcribit: Teſtes caſtorū medentur poti cōtra uenena, auxiliantur priuatim cōtra uiſcū ex aceto. Sed & idem Plinius libro uigeſimo, cap. decimotertio, ait rutam folijs tritis cum uino ſumptis ualere cōtra aconitum, & maxime uiſcum. Quo etiam remedio Dioſcorides utitur in libro de uenenis, contra potū ixiæ ueneni. Itidem Plinius libro uigeſimoquarto, cap. ſexto, laudat reſinas tanq; uiſco aduerſantes. Dioſcorides in eodem libro cōtra ixiam uenenū reſinam abietinam præcipue cōmendat. Ex quibus omnibus, tum Plinij, tum etiā Dioſcoridis uerbis inuicem collatis, luce clarius apparet Pliniū id ueneni genus, quod Græci ixiam uocant, uiſcum (ut diximus) appellaſſe. Auicenna quoq; quarto Canone de uiſco tanq; ueneno loquit̄, & eadē ferè ſigna ſcribit atq; remedia, quæ Dioſcorides in ixiæ ueneni potione. Multi tamen medici iuniores hoc nō animaduertentes, putant tam Plinium q̄ etiam Auicennam de uiſco loqui, quo aues decipiuntur. Ego autem non uideo quomodo aut Plinio aut Auicennæ cōueniat, uiſcum aucupū inter uenena cōnumerare. Plinius ſiquidem libro decimoſexto, cap. ultimo, de uarijs uiſci generibus accuratiſſime ſcribit: tantūq; abeſt ut aliquod ipſorū dicat eſſe uenenū, quod uiſcum in robore arbore natum, certa tamen religione decerptum, dicat ſecūdum Druidū opinionem, contra omnia uenena eſſe remedio. Superſtitionū tamen eodem in loco Plinius improbat opinionem, nō refellit, quod multo magis fuerat faciendum, ſi uiſcum eſſe uenenū exiſtimaſſet. Neq; minus Auicenna ſecūdo Canone de uiſco, tanq; ſalubri medicina plurima refert, nullam nobis dans quod ſit uenenum mortiferum ſignificationem. Quare fateri oportet, utrunq; autorē, aut ſibi ipſis in uarijs locis repugnare, aut quum de uiſco tanq; ueneno loquūtur, abuti uocabulo, quoniam ixias pro ueneno ſumptū non ſit uiſcū, licet ſit nomen à uiſco deductum: Sicuti enim chamæleon albus & niger ideo ixias nominatur, quia in quibuſdam locis uiſcū gignit ſub alis foliorū, ut inquit Plinius libro uigeſimoſecūdo,

Lib.3.cap.25

C capite decimooctauo: Vt autẽ Dioſcorides, iuxta radicem, ita ixias uenenũ, ut hoc nomine uocaret̃, habuit à caſu, qui eius ſequitur potionem. Nam ſicuti uiſcũ quæcunq; illi adhæſerint, retinet, ita ixias uenenum hauſtũ contrahit omnes corporis ſuperfluitates. Nos quidem ita Pliniũ per abuſionẽ uocabuli à cõtradictione uindicamus. Viderint autem medici iuniores, quo pacto Auicennam tueant̃, quem uolunt quarto Canone de uiſco aucupũ, inter alia uenena fuiſſe locutum. Nam quidam ipſorũ, qui ſatis prolixum tractatũ de uenenis ædiderunt, Auicennã allegant talis uiſci intus aſſumpti remedia ſcribentis: Neq; ſanè admodũ foret admirandũ, ita in hoc ixia Auicennã, ſicuti in altero, ſcilicet in radice chamæleontis nigri (hunc enim & ipſum ixiam à Græcis, licet diſſimili ratione diximus nuncupari) nominis uicinitate fuiſſe deceptũ. Sic enim quæ ixiæ ueneni ſunt propria, ixo, id eſt uiſco, tanquam ueneno, quarto Canone Auicenna tribuit.

Error Auicennæ chamæleam cum chamæleonte confundentis, quem errorem & Serapio, & omnes Arabes ſunt ſecuti. VI

NOn diſſimili errore Auicenna quæ chamæleonti albo aut nigro conueniunt, alteri frutici adſcribit, quem Græci chamæleam, Arabes mezereon appellant. Eſt autem chamælea non ſolum figura, ſed etiam uiribus multum à chamæleonte albo uel nigro diuerſa: Et chamælea quidẽ ideo hoc nomen ſortita eſt apud Græcos, quia habet folia ſimilia oliuæ. Chamæleon autẽ albus & niger (ut inquit

Lib.3.cap.10 Dioſcorides) ſilybo, uel ſcolymo aſſimilat̃. Qui uero in Creta inſula herbam adhuc à Græcis chamæleontem uocatum uiderũt, teſtantur ipſam eſſe aculeatam, & ferre uiſcũ, ut de ipſa tum Dioſcor. tum etiam Plinius prodiderũt: quo uiſco etiam inquiũt Cretas pennas ſagittis agglutinare. Aiunt præterea herbæ illi, quam nos

D carlinam nominamus, eſſe ſimilimã, quam quidã putant ideo carlinã à noſtris no-

Carlina herba minari, quia fuerit Caroli regis inuentũ. Ego potius carlinã una litera uariata, pro cardina dictam exiſtimo, quoniã ſit è genere carduorũ, ſiue herbarũ aculeatarum. Ideo autem chamæleon herba à Græcis nũcupata, hoc nomẽ apud ipſos obtinuit, quia mutat cum terra in qua gignit̃ colores, more chamæleontis animalis, quod & ipſum ſtabilem nõ habet colorẽ, ſed quencunq; proxime attingit, admittit, præter rubrũ & candidũ. Quãuis autem in chamælea frutice, & chamæleonte herba aculeata, ſit non modò nominũ, ſed etiam naturæ ratio diuerſa, Auicenna tamen atq; Serapio, & omnes ferè Arabes, ambarũ proprietates in uno capite confuderunt. Quem quidem errorẽ licet apud Serapionem manifeſte deprehendere, capite de mezereon, id eſt chamælea, in quo ſcilicet capite mezereon deſcribit eodẽ modo, quo Dioſcorides chamæleam, & eaſdẽ mezereon medicinæ tribuit proprietates, quas Dioſcorides, quẽ etiam Serapio allegat capite chamæleæ. Sed paulò poſt eodem cap. etiam Paulũ Serapio adducit de mezereone albo & nigro loquentem. Nigrũ tamen & album nõ ſunt mezereonis, id eſt chamæleæ fruticis differentiæ, ſed chamæleontis herbæ aculeatæ, cuius duo genera, alterũ albi, alterũ nigri, diſcrimine nõ modò à Dioſcoride, ſed etiam à Plinio diſtinguit̃, imò ab ipſo etiam Serapione, qui poſtea alio in loco, & capite diuerſo de chamæleonte albro & nigro, eadem ferè ſcribit, quæ de ambobus Dioſcorides: neq; meminit ſe de eiſdem herbis capite de mezereon, feciſſe mentionẽ. Auicẽna pariter id quod ipſe alijs ſolet obijcere, caput in capite poſuit: nam ſecũdo Canonis, & chamæleæ, & chamæleontis albi & nigri proprietates capite uno de mezereon inſcripto cõplectitur, cuius plures facit ſpecies, quũ tamẽ chamælea, quã Arabes proprie mezereon uocãt, ſit ſimplex ſpecies ſecundũ Dioſcoridem, Galenũ, Paulum ac Pliniũ, qui omnes chamæleontem album & nigrũ ſui generis herbas fecerunt, à chamælea, id eſt mezereon

frutice,

A frutice differentes. Hunc eundẽ errorẽ repetens Auicenna etiã ſecũdo Canone in litera K, Chamæleon, inquit, eſt ſpecies de mezereon nigra, mortifera. Eodẽ tamen libro ſecũdo Auicenna de chamæleonte tam albo ꝙ nigro ſeorſim loquitur, & illas narrat proprietates utriuſcꝫ, quas etiã capite de mezereon, id eſt chamælea, diuerſis eius ſpeciebus aſſignat. Ait præterea eodẽ cap. de mezereon, quod omnes ſpecies adminiſtrant̃ ad morpheam, & albaras, & lentigines, linitæ exterius, & quãdocꝫ ad miſcetur ſulfur: qui tamen medicinæ uſus uni tantũ chamæleonti nigro cõpetit, ut nõ modò Dioſcor. ſed etiã ipſe Auicenna in litera C, cap. de chamæleonte teſtificatur. Subiũgit etiã Auicenna, quod omnes ſpecies eiuſdem mezereon adminiſtrant̃ ad impetiginem, & hulcera ſordida cum melle, & eradicant cortices. Hoc quocꝫ dictum falſum eſt, ſicuti prius, quia iſta proprietas purgandi hulcera ſordida, & quæ eſcharam habent, cũ melle, nõ eſt chamæleontis albi uel nigri, quos eodẽ cap. Auicenna falſò innuit eſſe ſpecies mezereon, ſed chamæleæ tantũ, ut habetur ex Dioſcoridis & Galeni pariter autoritatibus. Hunc errorẽ continuans Auicenna etiam iiij. Can. accidentia atcꝫ remedia, quæ chamæleontis nigri radici uenenatæ à Paulo aſſignant̃, ipſe ad mezereon, id eſt chamæleæ ſubſcribit. Et hoc eſt quod præcipue probare intendebamus, eodẽ modo erraſſe Auicennã, ixon, id eſt uiſcũ, pro ixia ueneno iiij. Can. inter uenena numerando, ſicuti eodẽ in lib. pro chamæleonte nigro mezereon, id eſt chamæleã, itidem nominũ propinquitate deceptus accepit. Sed & ſicuti Auicenna de mezereon in pluribus locis ſcribens, ſibijpſi non cõſtat, quia aliquando facit chamæleontẽ albũ & nigrũ eſſe ſpecies mezereon, & de ipſis unà cum chamælea eodẽ cap. agit. Aliquãdo ſeorſim de chamæleonte albo et nigro ꝑtractat.

Auicenna multis erroribus in ixia implicatur, quos ex parte Montagnana ſequitur. VII

B EOdem modo ixiam uenenũ quarto Canone ad diuerſa capita refert: alterũ de uiſco, de quo ſuprà diſſeruimus, alterũ de thephiſia, quam gummi rutæ montanæ interpretat̃: hic quocꝫ multis ſeſe erroribus implicans. Primus error eſt falſæ expoſitionis, qui etiam ſecũdo Canone inuenit̃, capite de thephiſia, ubi thephiſiam pariter gummi rutæ ſylueſtris exponit. Quẽ etiam errorẽ ex parte ſecutus eſt in quodã cõſilio Montagnana, in quo homini leproſo cõſulit, & iubet applicari remedium ex ſerpente nigro factũ, cum quo thephiſia humida, id eſt recens coniungit̃. Thephiſiam aũt Montagnana exponens, ait quod eſt ruta ſylueſtris, quæ ſi deſit, uice eius ſatiuã ſiue domeſticã rutam apponi præcipit. Verũ ſi Montagnana cap. de thephiſia ſecundo Canone cũ capite de tapſia apud Dioſcor. contuliſſet, proculdubio intellexiſſet hoc nomẽ thephiſiam eſſe apud Auicen. deprauatũ, & pro tapſia ſcribi debere thephiſiam. Vnde ex errore ſcripturæ etiã falſa expoſitio habuit originẽ. Ex eodẽ Dioſcoride diſcere Montagnana potuiſſet, tapſiam alio nomine, nõ rutam ſylueſtrẽ, ſed ferulã potius ſylueſtrẽ nominari. Secũdus error eſt apud Auicennã, quia quos effectus Dioſcorides Pauluſcꝫ ixiæ ueneno tribuunt, eoſdem ipſe thephiſiæ, id eſt gummi rutæ agreſtis attribuit, non animaduertens quod de eodem ixia cap. de aldibe, id eſt uiſco eodẽ in libro ſcilicet quarto Can. paulò poſt erat tractaturus. Siquidẽ capite de thephiſia ſcribit hæc uerba: Hæc eſt gumma rutæ montanæ. Et quãdocꝫ ſentitur in ſapore eius, ſicuti ſapor albedagori, & eſt calida, & accidit illi qui bibit eam retentio eorũ omniũ, quæ currunt ex utriſcꝫ uijs, & apoſtematur lingua, & accidũt rugitus & inflatio. Quæ omnia ſigna etiã ſcribit Dioſcorides in ijs qui ixiam uenenũ biberint. Tertius error eſt, & quidem multo prioribus grauior, quoniã Auicenna ipſe ſibijpſi in thephiſia contradicit: nam ſecũdo Canone, capite de thephiſia ſcribit, quod in radice eius, & corticibus ipſius, & lachryma eius eſt ſolutio. Quarto autem Canone de eadem thephiſia, id eſt gummi rutæ montanæ, inter uenena tractans, ait

C quod accidit ei qui bibit ipſum retentio eorum omnium quæ currũt ex utriſq; uijs:
Quare quũ ſolutio atq; retentio ſuperfluitatũ ſint effectus cõtrarij, liquet illa quã in
uerbis Auicennæ notauimus cõtradictio. Hæc autẽ à nobis de thephiſia obiter di-
cta ſunt, partim ut oſtenderemus quot noſtri temporis medicina erroribus inuolua-
tur, medicis iunioribus Auicennã in illa principẽ ſtatuentibus, & multa quæ idem
Auicẽna ſcripſit, ſine ullo rationis examine pro uero admittentibus: quemadmodũ
de Montagnana medico ſuo tẽpore illuſtri, paulò ante ſignificauimus: partim ut tibi
unà manifeſtaremus id quod etiam ab initio inſinuauimus, difficilimum eſſe quid ſit
ixias apud Auicennã & medicos iuniores illũ ſequẽtes indicare: quandoquidẽ Aui
cenna in hoc ueneno uidetur ambiguus, modo uiſcũ, modo thephiſiam, id eſt gummi
rutæ montanæ ipſum appellans. Vnde & quidã recentiores de uenenis tractantes,
duo capita faciunt ad Auicennæ imitationẽ, alterũ de aucupũ uiſco, quod uenenum
nõ eſt, uel ut ſit, nõ tamen ixias, de quo uidetur Auicenna capite de uiſco agere, uo-
luiſſe: quandoquidẽ non modò eadem ſigna (licet non omnia in uiſci notat potione)
quæ Dioſcorides in hauſtu ixiæ ueneni, ſed etiã eadẽ ferè remedia contra ipſum ſcri
bit: alterũ de gummi rutæ ſylueſtris, ſiue montanæ, quod gummi nuſq; terrarũ inue
nitur. Eſt enim error (ut diximus) Auicennæ, quem illi ijdem, quos ſtatim antea teti
gimus medici recentiores in ſuis de uenenis tractatibus animaduertentes, fatentur
gummi rutæ agreſtis eſſe gummi tapſiæ. Verũ iſti præter uiolentam expoſitionem,
quia tapſiam rutam agreſtẽ nominari apud nullum autorem quod ſciam, niſi apud
Auicennã legitur, in alterũ multo maiorẽ incidunt errorẽ, in illam uidelicet cõtradi
ctionẽ, quam nuper Auicennæ obiectauimus. Gũmi enim tapſiæ, ut inquit Dioſco
Lib. 4. ca. 147 rides, purgat potenter ſuperius & inferius, adeò ut iuxta eũdem Dioſcoridẽ doſis,
D quæ drachmã unam excedit, ſit periculoſa: Gummi autẽ rutæ agreſtis, de quo quar
to Canone inter uenena Auicenna agit, intus aſſumptũ, uim habet retinendi omnia
quæ currunt ex utriſq; uijs, ut ijſdem uerbis Auicenna teſtatur.

Medicorũ diuerſæ opiniones de turbit: Gentilis opinio de ſoldana refellitur, & quo nomine hæc apud ueteres nũcupetur: Item error Arabum in caule marino: Lathiris quo nomine dicta ſit. VIII

DE turbit autem, de quo in chirographo quæris, difficile eſt etiam quo nomine
apud Dioſcoridẽ cenſeatur, determinare. Turbit enim eſt nomen barbarũ: bar-
bari autẽ autores de ipſo uarie loquũtur. Aliud ſiquidẽ de ipſo ſcribit Serapio, aliud
Meſues. Quare ſi à me petas quid ſit apud Dioſcor. turbit à Serapione deſcriptum,
poſſum tibi ſine aliqua hæſitatione reſpondere, eſſe tripoliũ, licet hoc nomen apud
Serapionẽ allegantẽ in eo Dioſcor. ſit deprauatũ: Nam quæ de tripolio Dioſcorides
ac Plinius ſcripſerũt, quod in maritimis naſcitur locis ubi allidit unda, neq; in mari, ne-
que in ſicco, folio iſatidis craſſiore, palmeo, caule in mucrone diuiſo, radice alba, odo
rata, calida guſtu, & reliqua. Hæc eadem Serapio de turbit ſcribit, quod caricamũ u
tioſe, ut diximus, pro tripolio nominat. De quo uel codicis, uel autoris errore mi-
nus ſit admirandũ, quando & apud Pliniũ non tripoliũ, ſed trifoliũ potius corrupte
legitur, adeò ut Simon dubitauerit, an ſit idem caput de trifolio apud Pliniũ, & de tri
polio apud Dioſcoridem, & de turbit apud Serapionẽ. Pandectarius autem duo ca
pita ſcripſit, alterũ de tripolio ſecundũ Dioſcoridẽ, alterũ de turbit ſecundum Sera-
Lib. 3. cap. 115 pionem: quaſi turbit apud Serapionem ſit aliud à tripolio apud Dioſcoridem, qu
forte error Pandectarij, unà cum Simonis dubitatione, inde etiam habuere occaſio
nem, quoniã in latino Dioſcoride, cuius uerba citat Pandectarius, ſcribitur tripoliũ
habere folia ſimilia apio: quũ tamen uerus Dioſcorides tradat eſſe ſimilia iſatidi her-
bæ, hoc eſt, illi quam uulgò guadum appellamus, quæ in uſu tinctorũ celeberrima

eſt

A eſt. Apud Serapionem autem hæc ſimilitudo neq; ad apium, neq; ad iſatidem refer-
tur, ſed ad quandã plantam, quæ araſatis nominatur, quod uerbum puto apud Ara
bes eſſe corruptũ, & pro iſatide araſatin ſcribi, ſicuti etiam apud Pliniũ nõ folio iſati-
dis, ſed folio ſatis craſſiore palmo, itidem uitioſe ſcriptũ inuenitur: qui quidem locus
fuit à me pridem in libro de Plinij atq; aliorũ medicorum erroribus caſtigatus. Si au
tem à me quæris, quid ſit turbit, quod deſcribitur à Meſue apud Dioſcoridẽ, dicere
oportebit, turbit illud Meſue nõ eſſe tripoliũ apud Dioſcor. ſed radicẽ alicuius her-
bæ habentis ſuccum lacteum, acutum, ex genere tithymalorũ ſeu lacticiniorũ, ut iu
niores medici loquuntur. Tale enim eſt turbit quod deſcribit à Meſue, nõ habens
folium ſimile iſatidi, ſed ferulæ potius: hæc enim ſunt eius uerba, ut noſti: Turbit eſt
radix herbæ, cuius folia ſunt ſicuti folia ferulæ, minora tamen, & eſt ex habentibus
lac. Quocirca Actuarius, grauis apud Græcos autoritatis medicus, multum tamen
Galeno ac Paulo poſterior, qui multas Arabum medicinas illorum nominibus me
morat, inquit turbit à barbaris uocitatũ eſſe radicẽ plantæ, quæ à Græcis pityuſa uo-
catur. In qua etiam opinione quidam alij Græci præter Actuariũ fuiſſe uident, qui
capite de pityuſa apud Dioſcoridẽ, ubi de radice ſit mentio, uerba illa interſeruerũt, Lib.4.ca.158
quæ nõ puto eſſe Dioſcoridis, ſed gloſſema potius ἣν καλοῦσιν τόρπετ, id eſt, quam ra
dicem ſcilicet pityuſæ, uocant turbit. Sed cõtra hoc eſt, quod hæc eadem radix à Se-
rapione non turbit, ſed ſebram, id eſt eſula nũcupatur: quod palàm fiet cõferenti ea,
quæ Serapio de ſebrã ex Dioſcoridis atq; Galeni pariter ſcripſit autoritate, cum ijs
quæ ijdem Græci autores de pityuſa prodiderũt. Quamuis Auicenna capite de ſe-
bram, aliud potius uideatur deſcribere, quàm radicẽ pityuſæ: imò ſi uerba Galeni li-
bro octauo de ſimplici medicina in pityuſa attendimus, & alia cõparia ſecundo Ca-
B none, capite de mezetegi ab Auicen. ſcripta, liquidò apparet, quod mezetegi apud
Auicennam ſit pityuſa apud Dioſcoridem: ita quod neceſſariũ ſit alterũ duorũ, uel
ſebram nõ eſſe eſulam apud Auicennã (intelligendo per eſulam radicem illius her-
bæ quã Græci pityuſam uocãt) uel Auicennã in duobus capitibus ſecũdi Canonis
de eadẽ radice fuiſſe locutũ, ſcilicet capite de ſebram, & capite de mezetegi. Eadem
eiuſdem medicinæ repetitio ſuperflua eſt apud Serapionẽ: nam capite de tithyma-
lo ultimo loco nominat ſpeciem tithymali, quæ dicitur ptia: uult autem dicere pityu
ſa: eadẽ enim de ea ſcribit, quæ de pityuſa Dioſcorides. Paulò infrà aliud caput ſcri-
bit de ſebram, & in eodem allegat Dioſcoridem: quaſi ſebram alia ſit à pityuſa medi
cina. Sed neq; illorũ opinio eſt omittenda, qui putãt turbit eſſe radicẽ herbæ, quam
uulgò ſoldanam nominamus, paſſim in locis maritimis prouenientẽ. Hanc tamen
opinionẽ eſſe falſam, nos ita probamus: Soldana herba, uel eius radix nõ eſt turbit
à Serapione deſcriptũ, quia illud turbit eſt tripoliũ apud Dioſcoridem, & habet fo-
lia ſimilia iſatidi, ut nuper oſtendimus: Soldana autem herba nõ eſt tripolium apud
Dioſcoridem, ſed ad aliud caput refertur, ut mox oſtendemus. Item ſoldana herba
habet folia quadantenus hederæ ſimilia, uel ariſtolochiæ rotundæ: turbit autem à
Serapione deſcriptũ, ſicuti etiam tripoliũ apud Dioſcoridem, habet folia ſimilia iſati
di. Eadem ratione probatur ſoldanam herbam non eſſe turbit deſcriptum à Meſue,
quoniam iſtud turbit habet folia ſimilia ferulæ, ut etiam antea dictum eſt, ſoldanæ au
tem folia ſunt omnino à ferulæ folijs differentia. Simili argumento in libro de mor-
bo gallico contra Gentilem probauimus, ſoldanam herbam nõ eſſe cachilem apud
Serapionem: quoniam cachile ſecũdum eundem Serapionem habet folia naſturtij,
quæ nullam præ ſe ferunt foliorum ſoldanæ ſimilitudinem. Hic autem uberioris do
ctrinæ gratia ſuperadiungimus autores Arabes, ſoldanam herbam neque ad caput
de cachile, neque ad caput de turbit retuliſſe, ſed Græcorum imitatione ad caput

C de caulibus. Eſt enim ſoldana herba uulgò à nobis dicta, illa quam Dioſcorides atq; Galenus braſſicã marinam appellant: quod liquidò apparebit, ſi quis inuicem cõtulerit ea quæ in herba ſoldana oculis intuemur, & quæ de braſſica marina Dioſcorides ſcribit. *Soldanam eſſe braßicã marinam.* In hac tamẽ herba mihi uident̃ autores Arabes eatenus aberraſſe, quatenus de caule domeſtico atq; ſylueſtri, ac ſubinde marino eodẽ capite cõtinuatim tractauerũt, tanq; hæ omnes forent eiuſdem generis proximioris ſpecies, quod de ſylueſtri quidẽ atq; domeſtico caule cõcedi poſſet: quoniam tantũ ſatiui atq; ſylueſtris differẽtijs diſtant: De marino aũt caule nequaq;, qui omnino ab alijs duobus diuerſificatur, ut nõ modò Dioſcor. ſed etiam Galenus teſtificant̃, quorum autorũ ſententia braſſica marina, & braſſica ſatiua, uel etiam ſylueſtris æquiuoce dicũtur. Putaſſe autẽ Arabes caulem ſatiuũ atq; ſylueſtrem, ac præterea marinũ quandã habere inter ſe non modò figuræ, ſed etiam naturæ affinitatem, eo conſtat argumento, quod omnes eodẽ (ut diximus) capite cõplectuntur, & præter hoc etiã uerba Serapionis idem oſtendũt, qui de caulibus marinis ita ſcribit: Marini caules ſunt longinquiores à ſimilitudine domeſticorũ, q̃ ſcilicet ſint caules agreſtes. De illis enim ſtatim antea locutus erat. Auicẽna inſuper tres haſce ſpecies etiã effectuũ cõmunitate cõſociat, ut quũ ſecundo Can. capite de caulibus ſcribit in hunc modũ: Sylueſtris, marinus ac domeſticus maturat phlegmones & duritias. Qui quidẽ effectus à Dioſcoride cauli ſatiuo atq; ſylueſtri ex parte aſſignat̃: marino autẽ cauli à nomine adſcribit̃, & nulla experientia cõprobatur. Verior aũt eſt Græcorũ opinio à nobis tacta, quod caulis agreſtis atq; ſatiuus tantũmodo ſint figura, colore, & naturæ proprietatibus ſimiles, niſi quod agreſtis eſt albior & calidior & ſiccior, ſicuti omnes aliæ plantæ ſylueſtres ſunt in eodẽ genere ſatiuis ſecundũ has duas qualitates (ut inquit Galen.) fortiores: D marina autẽ braſſica penitus ab illis ambabus euariat. Hæc ideo in Arabicis autoribus notãda cenſuimus, ne quis putaret nos ſoldanã herbã, ut illi fecerũt, forte quid eſſet apud Dioſcor. atq; Galenũ braſſica marina neſcientes, inter braſſicarũ ſpecies cõnumerare. Sed quoniã multa interſeruimus, ut te pleniori officio demereremur, iam ad illud redeamus de quo præcipue ab initio quærebatur, quid ſit turbit apud Dioſcoridẽ. Forte aũt in tanta tum Arabũ autorũ, tum etiã Latinorũ ſuper hac medicina opinionũ diuerſitate, melius quæreretur, quid ſit apud Dioſcoridẽ radix illa, quam pro turbit officinæ uendũt. Ego quidẽ diu multumq; laboraui, ut herbam uirentem uiderem, cuius radix turbit nuncupatur. Nam qui radicem tantũ aridam ad nos afferunt, neq; ubi naſcatur, neq; quali folio aut flore turbit inſigniat̃, ſciunt dicere, niſi quod unus tantũ pharmacopola id mihi de flore turbit eſt teſtificatus, quod de folio tripolij ſcribit Dioſcorides, quod uidelicet mane candidus, meridie purpureus, ueſpere phœniceus appareat. Quod ſi mihi fuit uere relatũ, proculdubio turbit quo nos utimur, eſt tripoliũ apud Dioſcor. Sed quoniã hoc de flore miraculum uix forte ipſi Dioſcoridi credatur, nedum alicui pharmacopolæ, omnino ſatagendum, ut folium ipſum uiride inſpiciamus, & an ſit folio iſatidis, aut ferulæ ſimile, uel etiam neutro, diligentius conſideremus: Fieri enim poteſt, ut radix illa qua utimur, neq; ſit turbit Meſue, neq; etiam turbit Serapionis, tantam uideo in ijs rebus incuriam, quæ ſunt in uſu frequentiſſimo medicorũ. Si quis enim dixerit eſſe turbit Serapioni, illud obijcere poſſumus, quod turbit apud Serapionem eſt idem quod tripolium apud Dioſcoridem: Radix autem tripolij ſecundũ eundem Dioſcor. odorata eſt. Qua uero nos utimur pro radice turbit, omnino caret odore. Si uero alter aſſerat hanc eſſe turbit deſcriptum à Meſue, quum ſit illud turbit ſecundum eundem Meſuen ex genere habentiũ lac, ſeu lacticiniorum, hoc eſt earum plantarum, quæ habent lac maxime acutum, interrogabimus ipſum, quidnam tandem erit ex his

quæ

A quæ à Dioſcoride uel Serapione deſcribunt̃, an aliqua ſpecies tithymalorũ? Sunt
autem ſeptem uel octo, ſed nulla earũ eſſe poteſt turbit à Meſue deſcriptũ: nulla ſi=
quidem ex illis habet folia ſimilia ferulæ, qualia habet turbit à Meſue deſignatũ, ut
cõſtat ex Dioſcoride & Serapione, ſingulas tithymalorũ ſpecies per folia ac flores
& reliquas proprietates deſcribentibus. Sed neq; lathiris eſt, quã iuniores medici
cataputiam minorẽ uocant, Auicenna autem mendanam, ut conſtat ex ijs quæ de
lathiri Dioſcorides, & de mendana Auicenna ſimilia ſcripſerunt: neq; peplios, de
qua Dioſcorides agit inter alias, quæ lac acutũ emittunt: huius enim radix inutilis
eſt, ut inquit Dioſcor. & de hac quoq; Auicenna agit ſecũdo Canone ſub nomine
bebilis, capite diuerſo a capite de turbit. Eadẽ ratione neq; peplion, id eſt portula
ca ſylueſtris: nam hanc quoq; Auicẽna ſecũdo Canone bilomon nominat. Tranſ=
latio autem librorũ Hippocratis de regimine acutorũ, feliciniũ uocauit, & non ra
dice, ſed folio uel fructu ad uſum medicinæ adhibet̃. Habet etiam folia ſimilia por
tulacæ, unde illi nomen, nõ autẽ ferulæ, ſicuti turbit deſcriptũ à Meſue. Deniq; per
ſingulas ſpecies earũ plantarũ, quæ ſucco lacteo & acuto manant diſcurrendo, nõ
uidetur cuiq; earũ deſcriptio turbit, quæ apud Meſuen reperitur, cõuenire. Forte
autẽ neq; uere ſcribit̃ à Meſue, turbit eſſe è genere earũ, quæ lac habent. Siquidem
hic idem autor inquit mezereon eſſe plantã lacticiniorũ maiorẽ, quæ tamen plan=
ta ab Arabibus mezereon nominat̃, eadẽ à Græcis chamælea uocatur, ut conſtat
cõferenti caput de chamælea apud Dioſcoridẽ cum cap. de mezereon apud Sera
pionem, & etiam apud Auicen. niſi quod Auicenna etiã ipſe, licet ſub nomine me
zereon, chamæleam deſcribat, quã cõſtat nõ eſſe de numero lactariarũ, ſiue lactici
niorum, inquit mezereon eſſe lacticiniũ magnũ, ut uideant̃ Arabes, Auicẽna præ
B ſertim ac Meſues capite de mezereon, in duplicẽ errorem incidiſſe: & quod me=
zereon, quæ à Græcis chamælea uocat̃, inter lacticinia poſuerũt, & quod chamæ=
leontem albũ & nigrũ cum chamælea ſiue mezereon confuderũt. Nam Meſuen
quoq; nõ fuiſſe ſecũdi huius erroris expertem probari poteſt ex his, quas ipſe me=
zereon in fine capitis tribuit proprietates, quas nõ chamæleæ, quã Arabes meze
reon uocant, ſed chamæleonti potius albo uel nigro Dioſcorides aſſignauit. Quæ
enim de mezereon Meſues ſcribit, quod interficit lumbricos, & quod collutio ex
aceto eius cõfert dolori dentium, & quod fit unguentũ ex eo ad ſcabiem bonũ, &
linimentũ ex eo et ſulfure, delet morpheam, albaras & lentigines, ſunt ferè proprie
tates, quæ chamæleonti albo & nigro, nõ autẽ chamæleæ, id eſt mezereon à Dio=
ſcoride tribuuntur: Serapio uero etſi capite de mezereon ſimilem fecerit confuſio
nem chamæleontis & chamæleæ, ut quũ de ixia uerba faceremus, oſtendimus, in
eo tamen magis eſt q; Meſues Auicenna probãdus, quod mezereon haudquaq;
fecit ex genere lacticiniorũ: & qui uerũ mezereon, hoc eſt chamæleam agnoſcũt,
ſciunt eam nõ habere lac. Dixi aũt uerũ mezereon, quod à Græcis chamælea dici
tur, quia apud nõnullos Arabes Ioan. ſcilicet Serapionẽ, ueluti Simon annotauit,
mezereon eſt mirdane, uel mendane: quæ aũt mẽdane ab Auicen. uocat̃, eſt lathi
ris apud Græcos, & cataputia minor apud medicos iuniores, quã certũ eſt nõ eſſe
mezereon, neq; ab Auicen. neq; à Serap. neq; etiã à Meſue deſignatũ, ut ſatis con
ſtare ex uarijs deſcriptionibus arbitramur. Et quia aliud caput de mendane, aliud
de mezereon Serapion atq; Auicenna ſcripſerũt: non ſolent autẽ autores Arabes
duo capita, ſed unum tantũ de eadem ſimplici medicina ſcribere, niſi forte nominũ
uarietate decepti, quæ una ſit geminam eam crediderint. Nam quod de Auicen=
na ſuprà dubitauimus, ne forte de eſula duobus capitibus egerit, & capite de ſe=
bram, & altero de mezetegi, hunc liquidò errorem in Serapione deprehẽdimus,

C qui capite de tithymalo ultimo loco nominat ſpeciem tithymali, qui dicitur ptias: uult autem dicere pityuſa, cuius radicem quidã eſſe turbit (ut ſuprà oſtendimus) exiſtimauerũt. Et paulò infrà aliud caput ſcribit de ſebram, in quo eaſdẽ tribuit ſebram proprietates, quas pityuſæ Dioſcorides, neque meminit ſe de eadem planta etiam inter ſpecies tithymalorũ fuiſſe locutũ. Suprà autem diximus, ut ad id propter quod hæc omnia ſubiunximus reuertamur, turbit apud Serapionem, eſſe tripoliũ apud Dioſcoridem: qui quidẽ Serapio, neq; ipſe mezereon, ſicuti neq; tripolium Dioſcorides lacticinijs annumerauit. Simon autẽ Genuenſis in litera L, ubi de lacticinijs facit mentionem, etiam tripoliũ inter iſta collocauit: Quia enim Meſues ponit turbit inter lacticina, turbit autẽ apud Serapionẽ eſt planta, quã Dioſcorides uocat tripolium, neſciens Simon hoc nomen turbit apud duos autores æqui uoce dici: apud alterũ de planta habente lac, & folio ferulæ ſimili, apud alterum de planta carente lacte, & foliũ iſatidi, id eſt guado ſimile gerenti, propter uerba Meſuæ de turbit, tripoliũ quoq; inter lacticinia cõnumerauit. Vide quot difficultates, & quidẽ inexplicabiles occurrũt medicis iunioribus Arabum autorũ doctrinam ſequentibus, ob eorundem autorũ non modò à Græcis, ſed etiam à ſeipſis diſcordantiam. Quare nulla alia inter tot, quæ de ſimplicibus medicinis habentur ambiguitates relinquitur uia, niſi ut ad ſenſum iudicem confugiamus, & ſi plantam uirentem habere poſſumus, cuius radix pro uero turbit affertur, nunquid ſit ex genere lacticiniorum, *uel alia diſcutiamus*.

Medicorum de boragine & bugloſſa herbis diſſenſiones: apud Auicennam enim bugloſſa eſt quam nos uulgò boraginem nominamus. IX

D DE bugloſſa autem, de qua quæris, an ea qua pro bugloſſa utimur ſit uera bugloſſa, ſi tibi quod ſentio reſpondero, uereor ne ſicuti tu admodũ docte dubitaſti, ita ego nimiũ proterue uidear uniuerſam noſtri temporis medicinã euertere. Nam ſi probare cõtendero, bugloſſam quam medici iuniores ad uſum medicinæ adhibent, nõ eſſe uerã bugloſſam, cur etiam inquiet aliquis, lactucã qua ueſcimur, ueram eſſe lactucã non inficiaris? Nõ ita tamen ſumus animati: abſit enim à nobis tanta temeritas, ut omnia iuniorũ medicorum placita uelimus demoliri. Sed ſicuti multa eorũ probãda cenſemus, ita plura ſunt in quibus autores ueteres magis ſequẽdos iudicamus, atq; in illis præſertim, in quibus ijdem medici iuniores inuicẽ uidentur diſſentire. De boragine Simon Genuenſis in litera B ita ſcribit: Borago herba nota, cibo apta, & medicinæ, & flos & folia & ſemen bugloſſa dicit̃: ſpecies eius ſylueſtris. Nõ reperio aliquem autorẽ autenticũ, facientem capitulum de utraque: ſi ſcribit de una, nõ ſcribit de alia. Hæc ille. Pandectarius aũt aliter ſentit: nam duo capita ſcribit, alterũ de boragine, in quo allegat Dioſcoridem: alterum de bugloſſa, in quo citat Serapionẽ ex eiuſdẽ Dioſcoridis autoritate de bugloſſa loquentem. Montagnana uero in quodã cõſilio ſcribit hæc uerba: Borago aũt nõ placet, quia planta multũ uentoſabilis & uentoſatiua, quod oſtenditur propter multitudinem eructuationũ quas efficit: Et licet ponat̃ temperata, quia eſt ſpecies bugloſſæ, quæ temperata eſt, de ea parũ ab autoribus ſcribit̃, & plura de ea creduntur, q̃ ratione & autoritate uerificari poſſint: Auicenna tamen de ea nihil dixit. Vide quanta ſit iſtorũ autorũ diſcordia: Alter dicit nullum autorẽ de utraq;, ſcilicet de boragine & de bugloſſa loqui: Alter ſuper ambabus herbis citat Dioſcoridẽ: Alter facit bugloſſam ſpeciem boraginis ſylueſtris: Alter boraginem bugloſſæ, tanq̃ generi ſubijcit. Auicenna quoq; ſecũdo canone, cap. de lingua bouis, notat ſui temporis medicos, qui nõ uera bugloſſa uterentur, ſed alia quæ nõ habet eaſdem utilitates.

id mõtagña na de- ...senserit /

Quare

A Quare in tanta medicorum tum Latinorũ, tum etiam Arabum de herba bugloſſa controuerſia, quid mihi uideatur aperiam. Primum illud pro cõfeſſo habetur, bugloſſam græco interpretamento linguæ bouis aſſimilari. Duæ autem ſunt herbæ linguæ bubulæ, atq; ideo etiam inuicem ſimiles: altera à nobis lingua bouis, altera borago nominatæ: Sed duæ quoq; herbæ itidem linguæ bubulæ ſimiles celebrantur græcis nominibus apud Græcos: altera bugloſſum, altera criſſion ab eiſdem Græcis nuncupatæ, adeò ut minime dubitem duas illas herbas, quarũ alteram linguam bubulam, alterã boraginẽ ſermone noſtro uocitamus, ad duo capita apud Dioſcoridem debere referri: quorũ alterũ eſt de bugloſſo, alterum de criſſio: Nam & hoc propter magnã quam habet cum bugloſſo ſimilitudinem, bugloſſum magnum pariter à Græcis appellatur. Verum diligentius cõſiderantibus, deſcriptio bugloſſi apud Dioſcoridem plus boragini conuenit: deſcriptio autem criſſij ſiue bugloſſi magni, plus alteri quadrat, quam nos uulgò bugloſſam ſeu linguam bubulam nominamus: ſiquidẽ idem Dioſcorides inquit folia criſſij eſſe longiora folijs bugloſſi. Quanquam apud Pliniũ, qui criſſion libro uigeſimoſeptimo, capite octauo ferè eodem modo quo Dioſcorides deſcribit eandem criſſion habere folia non longiora bugloſſo, ſeu (ut ipſe interpretatur) lingua bouis, ſed potius minora ſcribatur. Quem puto errorem ex uocabuli græci ſimilitudine, & codicis mendo quem Plinius habuit, contigiſſe: quoniam pro μακρότερα, quod uerbum ſignificat longiora, μικρότερα, id eſt minora, ſcriptum inuenit. Ego uero in multis codicibus græcis nõ ſolum impreſſis, ſed etiam manu ſcriptis apud Dioſcoridem μακρότερα, id eſt longiora, non autem μικρότερα, id eſt minora reperi. Liquidò autem ſenſui ſubijcitur, folia herbæ illius quæ uulgò bugloſſa dicitur, eſſe folijs boraginis longiora.

B Item idem Dioſcorides inquit, in ſummo caule criſſij eſſe capitula purpurea, quæ ſoluũtur in lanugines, quod etiam in herba bugloſſa à nobis appellata uiſu deprehenditur. Contrà in boragine capitula cerulea, non autem purpurea conſpiciuntur. In autore autem de ſimplici medicina leguntur hæc uerba: Bugloſſam Romani linguam bubulam, Lucani corago: naſcit̃ locis cultis & ſabuloſis. Forte autem pro borago uerbo, corago uitioſe ſcribitur, aut nomen coraginis una litera uariata eſt in boraginẽ uerſum. Quod autem inquit, naſci locis cultis & ſabuloſis, hoc idem de ſuo bugloſſo Dioſcorides tradit. Pandectarius quoq;, ſiqua eſt huius hominis autoritas, in litera L, liſinaltaur, quod nomen apud Arabes ſignificat linguam bouis, ipſe boraginem interpretat̃. Quare forte melius fuerit, quũ bugloſſam, de qua Dioſcorides, Galenus, & autores Arabes utrũq; allegantes, ad uſum medicinæ adhibemus, boraginem potius q̃ illam, quæ paſſim bugloſſa nuncupatur, recipere. Atq; ita falſum erit id, quod Montagnana exiſtimauit, Auicennã nihil de boragine dixiſſe: nam niſi mea me fallit opinio, caput de bugloſſa ſeu lingua bouis apud Auicẽnam eſt caput de boragine, ſicuti etiam apud Serapionem: Falſum etiam erit id quod Simon ſcribit, qui putauit neminem autorem de utraq; herba ſimul ſcripſiſſe. Siquidem Dioſcorides apud Græcos, & Plinius apud nos, tam de bugloſſa, quàm etiam de criſſio fecere mentionem. Negari autẽ nõ poteſt, quin borago ſit alterũ duorũ apud Dioſcoridẽ, aut criſſion, aut bugloſſum, ab hijs præſertim qui boraginẽ bugloſſæ, uel bugloſſam boraginis ſpeciem confitentur: quãdo & Dioſcorides ipſe criſſion habere folia ſimilia bugloſſo, & bugloſſum magnum uocari teſtificatur. Si tamen borago ſit criſſiũ apud Græcos, uerũ erit quod à Montagnana ſcribit̃, tam multa de boragine à iunioribus medicis temere prædicari: Nam Dioſcorides hoc tantũ de criſſio retulit: quod ſi radix eius alligat̃ ſuper locum dolentem, ſedat dolorẽ. Plinius autem, quod herba aut radix alligata ſanat

Lib.4.cap.119

C dolores uaricum. Quare medici iuniores, utrum uelint acceptent, aut quod borago ſit uera bugloſſa, ut nos opinamur, aut quod eius herbæ uſus non ſit ad illa utilis, ad quæ ipſi arbitrantur.

Cicerbita quo nomine apud ueteres cenſeatur, & eius utilitates. X

CIcerbita autē, de qua etiam ſcire cupis, eſtur & ipſa, ſicuti borago, etiā in hoc uſu Callimachi carmine inclyta. Eſt enim illa, quam Theſeo apponit ruſtica illa Echate, ut Plinius meminit: uerū in operibus medicinæ minus hodie celebrata: quia forte medici iuniores non nouerūt quo nomine apud ueteres autores, qui de medicina ſcripſerunt, nūcupetur, atque ideo neſciunt eius utilitates, quod nos nunc indicabimus. Dioſcorides ipſam ſonchū nominat, & à Romanis cicerbitam (*Lib.4.cap.22*) aſperam uocari teſtificatur: quāuis hoc nomen, ut pleraq; alia Romana uocabula apud Dioſcoridem ſit deprauatum: quia non cicerbita aſpera, ſed circita aſpra in græco codice uitioſe legitur. Idcirco autem à Romanis aſpera fuit cognominata, quia ſpinoſa eſt quum inueteraſcit. Græci ſanè adhuc herbam, quam nos latine cicerbitam nominamus, uulgò ſonchum appellant, ut mirandum ſit Simonem Genuenſem, qui multa herbarū uocabula à græca herbaria didicit, quid tamen eſſet ſonchus apud Græcos ignorauerit: nam de ipſa meminit in litera S, & adducit uerba Dioſcoridis de ſoncho: quæ tamen herba ſit, aut quo nomine cenſeatur apud nos, dicere prætermiſit. Neq; minus admiratione dignū, Plinium huic herbæ, tam in uſu cibario frequenti, latinū nomen non reddidiſſe: nam & ipſe libro uigeſimoſecundo, capite eiuſdem numeri, quam nos uulgò cicerbitam nominamus, græco uocabulo ſonchum appellauit: atq; ita ipſam deſcripſit, ut dubitari non poſſit, ſon-
D chum apud Græcos eſſe herbam, quam Latini cicerbitam uocant. Sed præterea idem Plinius unà cum Dioſcoride tot huius herbæ uſus enumerat, ut me aliquando pudeat noſtri temporis medicorum, qui tantum illa remedia probant, quæ magno impendio parantur, quibus meliora aliquando pauperrimus quiſque cœnat, ferè tamen, de quo nos etiam magis pudere oporteat, non Indicas atq; Arabicas, ſiue externi orbis quærunt medicinas, ſed quas natura illa omnium rerum parens uulgo etiam expoſuit. Muſtela pugnatura contra ſerpentes, paſtu ſe cicerbitæ munit, atque inter pugnandum eodem crebrò repetito ſe refouet: Compertū eſt hoc apud multos, qui dimicationem conſertam uidere. Nos theriacam contra uenena ab Aegyptijs magno emimus precio, cuius potiſſimam partem, quam baſim uocamus, illi adhuc ignorant, præter multa alia ſimplicia medicamenta, ad eandem compoſitionem neceſſaria, quæ noſtra hac ætate neque à Græcis, neq; à Latinis, nedum à barbaris cognoſcuntur: quorum etiam uel unius defectus, ſi Galeno medicorum principi credimus, poteſt totam compoſitionem corrūpere. Naturæ uero opera ſunt abſolutiora, inuentu faciliora, niſi ob hoc ipſum uileſcerent. Sonchū autem, ſiue cicerbitam, cuius occaſione hæc interpoſuimus, magnam habere contra uenena, ſed præcipue ſcorpionum efficaciam teſtantur tum Dioſcorides apud Græcos, tum etiam Plinius apud nos, & ex recentioribus Conciliator, qui lactucellam, per quam (ut puto) cicerbitam intelligit, quæ, ut etiam inquit Plinius, lactucæ ſimilis eſt, niſi ſpinoſa foret, ſeptem alijs herbis annumerat, quæ theriacæ æqualem habent contra uenena poteſtatē. Atq; inſuper Auicenna apud Arabes, ſi modò cicerbita ſit herba, quam ille ſecundo Canone taraxacon nominat, ut ſcio pleroſq; ætate noſtra medicos celeberrimos, ac præſertim Gerardū Veronenſem exiſtimaſſe. Nolo enim ego nūc de iſto decernere, qui dudum opus ad hoc ipſum deſtinaui, ad declarandum ſcilicet nomina Arabica, quæ ſecundo Canone apud Auicennam

A cennã ſcripta inueniuntur. Quod idem opus forte maturius abſoluemus, quãdo
te hoc quoq; nõ minus cupere, quàm illa quæ nuper à nobis explanata ſunt, intel
leximus. Si tamen tuam in hac re auiditatem pluſculum fuerimus remorati, æquo
animo patieris, futurum illud maxime ſperans, quod tibi in hac epiſtola contigit,
ſi modò epiſtolæ nomen meretur, quũ ferè ad uoluminis magnitudinẽ excreuit,
quæ quanto tardius, tanto maiori cum fœnore eſt tibi reddita.

De cicerchia.

Reliquum eſt, quo tuis quæſitis omni ex parte ſatisfiat, ut etiam de cicerchia re
ſpondeam. Hoc leguminis genus uulgò cicerchiam nominatum, à Plinio li-
bro decimooctauo capite duodecimo, cicercula nuncupatum, à Theophraſto aũt
libro nono de plantis, & à Galeno eundem Theophraſtum allegante libro ſecun
do de alimentis lathiron: Hoc enim uerbum Theodorus græce latineq; doctiſſi-
mus, in translatione Theophraſti cicerculam interpretatur.

LIBRI QVARTI FINIS.

FRANCISCVS TOTTVS LVCENSIS, Nicolao Leoniceno S. P. D.

DECREVERAM iam à primis ſtudiorũ meorum annis, quum meden
di ſcientiæ dare operam ſtatuiſſem, eum mihi præceptorem deligere,
qui & ingenio, ac doctrina cæteros antecelleret. Quare quum uirtu-
tis ea ratio ſit, ut latẽre nõ poſſit in tenebris, hominesq; uel maxime in
B ſimæ conditionis in lucem proferat & extollat, factum eſt, ut te mihi potiſſimum
præceptorem optarem, qui eruditiſſimi cuiuſq; iudicio unus eſſes, qui hac tem-
peſtate in toto terrarum orbe præcipuum medicinæ decus, & parens optimus
iure optimo habearis. Quamobrẽ eo animo Ferrariam, uel te uno profeſſore per
ea tempora illuſtrem acceſſi, ut te unicum haberem, cui me totum traderem, cu-
iuſq; diſciplina ſperarem me omnia quæ uellem aſſecuturum. Nec illa quam de te
conceperam ſpes ulla ex parte me fruſtrata eſt: nam quæ de te abſens conſtanti
acceperam fama, ea longe maiora res ipſa confirmauit. Dum enim liberalibus ſtu
dijs, & arti medicæ ſub te incumbo, nihil conſuetudine tua ſuauius, nihil ingenio
præſtantius, nihil doctrina tua uberius animaduerti, quam quidem morum inte-
gritas inſitaq; humanitas mirũ in modum exornat. Accedit ad hæc quod his tem-
poribus nihil eſt in dicendo acutius te uno, nihil in reſpondendo certius, nihil de-
niq; in erudiendis uel philoſophorũ, uel medicorũ ueterũ ſenſibus ſublimius, aut
in conſulendo ægrotis ſalubrius inueniri aut excogitari poteſt. Sed hæc omitto
multis in locis abs te declarata, quibus multorũ nobilium, & aliorum præclariſſi-
morum principum habes cõciliatam gratiam, præſertim ne quiſpiam fortaſſe pu-
tet me hæc auribus tuis dare, qui ſemper ab omni adulatione abhorruerim: quã-
uis officij mei eſſe iudicẽ, ut pro meo in te ſummo ſtudio & obſeruantia maxima-
rum tuarum uirtutum laudator ſim. Illud nõ reticebo, me abs te pro tua incredibi
li ac propè diuina quadam benignitate ac munificentia in tuorum numero ita re-
poſitum, meq; adeo tibi perpetuò deuinctum, ut obſeruantia & amore in te pau-
cis admodum ſim conceſſurus. Quare non dubitaui ſtudio in me tuo, ac beneuo-
lentia fretus, nõnullas Plinianas ambiguitates ex te quærere: quippe quẽ huiuſ-
modi lectionis ſtudioſum ſupra omnes homines admirari ſoleam. Tu uero mira
celeritate nõ ſolum ad quæſita benigne ac præclare reſpondiſti, uerumetiam alios

C errores tum Pliníj, tum aliorũ medicorũ, & ueterum & recentiorũ maxima ſoler-
tia abs te nuper excogitatos epiſtolæ tuæ, uel opuſculo inſeruiſti, nõ ſpe quæſtus,
non cupiditate, ſed amore nõ uulgari in humanũ genus adductus, ubi nõ minus
laudis ac famæ te aſſecuturũ ſpero, atqꝫ ſuperiori anno feceris, quũ de tribus do-
ctrinis ordinatis opuſculũ, & Galeni de parua arte libellum abs te latinum factum
ædideris. Quo tempore ſuperaſti tu quidem opinionem eruditorũ omnium de te
conceptã, quamuis iampridem egregie de te ſentirent, tum ob alia quãplurima,
tum maxime ob libellum, cui tu nomẽ de morbo Gallico indidiſti. In quo (ut in-
genue tecum agam, quemadmodũ natura mea poſtulat) difficilimã cuiqꝫ doctiſſi-
mo æmulationem propoſuiſti. Oſtendis ob hoc præſtantiam ingeníj tui, ac ſum-
mæ doctrinæ ubertatem, utpote qui uiris illis quos multos ueluti clariſſima lumi-
na antiqua ætas tulit, iure optimo cõferri poſſis, Galeno præſertim medicorũ prin
cipi, qui & ipſe quoqꝫ aliorũ errata impugnare, ac penitus debellare ſemper fuit
ſolitus. Recte quidem igitur, ac niueo cuiuſqꝫ calculo feciſti, quemadmodũ diui-
natione quadam animi mei ductus fore exiſtimabam, quũ tu, qui rei medicæ æta-
te noſtra mirus artifex & magiſter ſis, íjs omnibus audacius reſponderis, quæ ni-
mis accuratus Pliníj defenſor, aut tibi uiro doctiſſimo diſſimulanter impingeret,
aut Hermolaum Barbarũ, uirum & tibi amiciſſimũ, & de re literaria optime meri
tum, nimis acriter, neſcio an dicam & audacter accuſaret. At ille eſt uenia profe-
ctò dignus: non enim fortaſſis animaduerterat tantum & Hermolao, & tibi à do-
ctiſſimis uiris tributũ eſſe, ut uel ſola autoritate (quod de Pythagora Cicero tradi
tum *ſcripſit*) cæteri contenti eſſe deberent, nedum quum reſponſurũ ſe ad illa ſpe
D rare poſſet. Lætor igitur mirũ immodũ, quũ id tibi plané honorificũ ſit, teqꝫ cum
gratioſum multis, tum chariorẽ efficiat. Laudi etiam tuæ uehementer gratulor,
quam apud omnes ob hoc es adeptus ampliſſimã: ſed longe ampliorẽ ac ſolidio-
rem aſſequêris, nomenqꝫ tuũ immortalitati cõmendabis, ſi quemadmodũ iam o-
mnibus perſuaſum eſt, ab omni caligine & obſcuritate medicinã uindicabis. Quã
quidem opinionem ne fallas rogo tanta doctrina tantoqꝫ ingenio ornatus: cuius
unius opera & auxilio peſtifera barbarie nos liberatũ iri abſqꝫ dubio ſperamus,
quũ tu omnia Galeni opera in latinã linguam uerteris. Hoc ſané eſt quod huma-
no generi maxime fructuoſum Baptiſta Aegnatius mecum non parum exoptat,
cuius morũ elegantia, præclaraqꝫ eruditio, tum græca, tum latina ad ſe amandum
quoſqꝫ facile poſſet allicere. Hoc Ludouicus Bonaciolus, hoc Cæſar optatus, hoc
Hieronymus Menochius, & Laurẽtius Bertholinus noſter, medici profectò cla-
riſſimi, auidiſſime cupiunt. Ad hoc cætera præclara medicorũ omnium ingenia te
exhortantur, hoc inquam, hoc illud eſt, quod omnes literarũ ſtudioſi & efflagitãt
potiſſimũ, & expectant. Quorũ omnium expectationẽ diutius retardandam ne-
quaquam cenſeo, ut non parum pro tali ac tanto beneficio, & nos ac
etiam poſteri ſe tibi quãmaxime obſtrictos eſſe fateamur.

Vale, meqꝫ ſcias pro tuo in me animo ſingulari
ſemper præſto fore, in quo tibi uel re,
uel opera uſui eſſe ualeam.

Venetíjs, Idibus Martíjs, M. D. IX.

A # NICOLAI LEONICENI

VICENTINI DE TRIBVS DOCTRINIS ORDINATIS SECVNDVM GALENI SENTENTIAM, LIBER.

INTER cæteras quæſtiones quæ agitari ſolent in Artis paruæ
Galeni expoſitione, illa quæ eſt de tribus doctrinis ordinatis,
quas Galenus in eius libri procemio ſtatim nominat, difficili=
ma habet: Sed præcipue de duabus altera quæ reſolutiua, alte
ra quæ compoſitiua nominatur. Nam de tertia quæ definitiua
dicitur, non aduerti latinos Galeni expoſitores eſſe admodũ
differentes. In duabus uero quas diximus, ita inuicem aduer
ſantur, ut alij aſſerant doctrinã reſolutiuam eſſe demonſtrationem quam ob rem
ſiue propter quid, cõpoſitiuam uero demonſtrationem ut ſit, ſiue quia ſit: Liceat
enim mihi aliquãdo cõmunioris intelligentiæ gratia neotericorũ conſuetudinem
in loquendo imitari: Alij contraria diſſerant, reſolutiuam doctrinã ex poſteriori=
bus ad priora procedere: compoſitiuam uero uice uerſa ex prioribus poſteriora
demonſtrare. Primæ aſſertionis autor & princeps fuit Druſianus, cognomento
Pluſquã cõmentator. Secundæ, Petrus Aponenſis dictus Conciliator. Quocir=
ca factum eſt, ut in tanta hominum magnæ æuo noſtro autoritatis diſcordia, non=
dum ſatis Galeni de hiſce doctrinis exploratus ſit intellectus: quem nos uolentes
hoc opere declarare, neceſſarium habemus prius quid antiqui philoſophi de do=
ctrinis principalibus ſenſerint, quot & quales exiſtant, explicare. Demum quod
aliter hi de quatuor modis doctrinarũ, aliter Galenus de tribus doctrinarũ ordini
B bus locuti fuerint, rem nondum à recentioribus Galeni expoſitoribus animad=
uerſam, ueritatis amatoribus manifeſtare. Hammonius philoſophus apud Græ=
cos grauiſſimus, in his quæ præfatur ad libri Porphyrij de quinq; uocibus expo=
ſitionem, ita de quatuor doctrinis ſcribit: Quatuor ſunt modi doctrinales, diuiſi= *Quatuor modi doctrinales ſecundum Hammonium.*
uus, definitiuus, demonſtratiuus, & reſolutiuus. Dicuntur aũt doctrinales, quia
unuſquiſq; aliquid docens, utitur eorum aliquo: ueluti ſi oſtenſurus ſim quod ani
mal eſt genus, utor diuiſiuo, et dico: Quoniam dicimus genus eſſe quod diuiditur
in multas ſpecies, hominẽ ſcilicet, capram & bouem, igitur animal eſt genus. Si
aũt hominis naturam oſtendere uolo, utor definitiuo. Ita enim dico: Homo eſt ani
mal rationale, intellectus & diſciplinæ capax. Si aũt uelim oſtẽdere propter quid
homo eſt animal, utor demõſtratiuo, atq; ita ratiocinor: Homo eſt rationalis, om̃e
rationale eſt animal, omnis igitur homo eſt animal. Si aũt uelim oſtẽdere hominẽ
eſſe cõpoſitum, utor reſolutiuo, & dico: Homo cõponitur ex anima & corpore,
corpus quoddam totum eſt, omnis totalitas ex aliquibus partibus conſtat, corpus
igitur immediate cõponitur ex partibus organicis: Organicæ aũt partes ſunt ca=
put, pedes, & reliqua: quoniam unuſquiſq; iſtis utens inſtrumentis operatur. Sin=
gulæ uero ex his organicis partibus cõpoſitæ ſunt ex uenis, arterijs, muſculis, car
nibus & oſſibus: quæ omnes ſunt partes ſimilares cõpoſitæ & ipſæ ex ſanguine,
pituita, flaua bile, et nigra. Hi uero quatuor humores ex quatuor elementis, igne,
aëre, aqua & terra conſiſtunt. Idem Hammonius in cõmentarijs in priores reſolu
torios Ariſtotelis ita ſcribit: Quatuor ſunt methodi Dialectices, quæ ſunt quædã
facultates & ueluti germina eiuſdem, diuiſiua, definitiua, demonſtratiua, & reſolu
tiua, & tribus methodis prioribus opponitur reſolutiua. Percurramus autem ſin=
gulas, ut quemadmodũ eis opponitur, perdiſcamus. Diuiſiua quidẽ unũ in mul=
ta diuidit. Definitiua aũt plura quæ uni rei inſunt colligẽs in unũ, eandem rem ab

C aliȷs ſeparat atq; diſtinguit. Demonſtratiua uero aliud aliȷ ineſſe demonſtrat. Reſolutiua uero à cōpoſitis ad ſimplicia regreditur: Et reſolutiuā quidē opponi diuiſiuæ nemo dubitat. Hæc enim unum in multa partitur, reſolutiua aūt multa in unū cogit. Opponit̃ aūt & definitiuæ: hæc enim ex pluribus quæ alicui inſunt, ueluti ex genere & differentȷs unam cōpoſitam perficit definitionem: Reſolutiua uero compoſitum in ſimplicia reſoluit: cōſiderat enim & genus & differentias ex quibus eſt conſtitutū. Opponitur aūt et demonſtratiuæ: hæc enim aliud aliȷ cōiungit, ueluti animæ ineſſe immortalitatē compoſito ſyllogiſmo ſyllogiſtice oſtendit: reſolutiua aūt eundē diſiungit. Vt aūt ſummatim dicatur, diuiſiua quidē genera ſecat in ſpecies: reſolutiua uero ſpecies in genera colligit. Rurſus definitiua ex partibus totum aliquod conſtituit: reſolutiua aūt à toto ad partes tranſcendit ex quibus componit̃ totū. Rurſus demonſtratiua ex cauſis cauſata demonſtrat: reſolutiua aūt à cauſatis ad cauſam aſcendit: omnibus igitur opponit̃ reſolutiua. Quærit aūt Hammonius in eiſdem cōmentarȷs, cur duo primi libri in quibus agit Ariſtoteles de ſyllogiſmo, ſimpliciter inſcripti ſunt Priores reſolutiui: Sequētes aūt duo in quibus tractat de ſyllogiſmo demōſtratiuo, Reſolutorȷ poſteriores ſimpliciter inſcribantur: atq; his quæſtionibus ita ſatisfacit: Dicimus, inquit, quod in ſyllogiſmis eſt cōpoſitio: eſt aūt & reſolutio, quemadmodū & apud grāmaticos eſt compoſitio & reſolutio. Compoſitio quidē ſecundū quam ex elementis uel ſyllabis nomina cōponuntur ac uerba: Reſolutio aūt ſecundū quam ea quæ cōpoſita ſunt, reſoluunt̃ in ſimplicia, ex quibus cōponuntur, uidelicet in ſyllabas & elementa. Eſt aūt & apud phyſicos cōpoſitio ac reſolutio: Compoſitio quidē quando à ſimplicibus formis ueniunt ad cōpoſitas, ueluti à per ſe bono, ad id quod eſt in mente bo-

Ratio inſcriptionis Priorū & Poſteriorū Ariſtot.

D num, ad id q̊d in anima, ad id quod in corporibus: Reſolutio aūt eſt quando à formis quæ ſunt in ſenſibilibus, aſcendunt ad formas quæ ſunt in intelligibilibus. Eſt & amatoria reſolutio, qua utitur Plato in Sympoſio, à pulchritudine quæ in ſenſibilibus reperitur, ad intelligibilem puchritudinē aſcendēs. Eſt & geometrica reſolutio, unde quærit̃, quomodo totus ſecundus liber Euclidis reſoluitur. Talem aūt reſolutionē Geminus definiuit hoc modo: Reſolutio eſt inuentio demonſtrationis: à concluſione enim incipiunt qui reſoluere dicunt̃. Quod ſi inuenerint ſe opportune reſoluiſſe, poſtmodū componentes quæ per reſolutionē inuenerint, faciunt demōſtrationē. Quare recte Geminus definiuit: Reſolutio eſt demonſtrationis inuentio. Eſt aūt & apud Aſtronomos cōpoſitio & reſolutio: Eſt & in ſyllogiſmis. Et cōpoſitio quidem dicitur collectio propoſitionū, & ipſius ſyllogiſmi generatio: ueluti ſi uelim demonſtrare quod anima ſit immortalis, colligo propoſitiones aliquas, ex quibus conſtituo ſyllogiſmū hoc modo: Omne quod per ſe mobile eſt, ſemper mobile eſt: anima eſt per ſe mobilis, igitur ſemper mobilis. Item omē ſemper mobile, eſt immortale: anima eſt ſemper mobilis, igitur eſt immortalis. Hæc quidē cōpoſitio appellat̃. Reſolutio uero quando inuento ſyllogiſmo apud aliquē autorē, quærimus ad quā figurā reducat̃: atq; ita ipſum per propoſitiones reſoluimus, ex quibus eſt conſtitutus: ueluti nuper dictū ſyllogiſmū apud Platonem inuentū, ſi reſoluere uoluero, incipio à cōcluſione, & dico, anima eſt immortalis. Vnde hoc probatū eſt? Ex eo uidelicet, quod omē ſemper mobile eſt immortale, & omne per ſe mobile eſt ſemper mobile. Et ita reſoluo ſyllogiſmū in propoſitiones ex quibus eſt cōſtitutus. Ipſas quoq; propoſitiones ſi reſoluere uoluero, reſoluā in terminos: omnis enim propoſitio habet omnino ſubiectū, & prædicatum. Dicit aūt in hiſce libris & de reſolutione: Neq; enim qui nouit quidē cōponere, neſcit aūt reſoluere, hic methodi ſyllogiſtici ſcientiā tenebit. Ipſe quidē Ariſto-

Geometrica reſolutio.

teles

A teles præpoſito tractatu de generatione ſyllogiſmorũ, hoc eſt de compoſitione eo-
rundem, deinde de inuentione propoſitionum, qua ſcilicet uia ac ratione quiſpiam
poſſit inuenire propoſitiones ex quibus componitur ſyllogiſmus: ſubiungit dein-
de & de reſolutione, & dicit quomodo reſoluere oporteat. Incipiens autem tractare
de reſolutione, dicit quod eſt neceſſariũ de reſolutione dicere: qui enim nouit com-
poſitionem ſyllogiſmorũ, & facultatem habet propoſitionũ inuentiuã, & reſoluen-
di ſcientiã habens, hic propoſitũ recte aſſequet̃, hoc eſt ſcientiam habebit ſyllogiſti-
ci methodi, tanquam nõ ſufficiat ſolum ſcire cõpoſitionem, ſed etiam reſolutionem
oporteat cognoſcere, quæ cõpoſitioni opponitur: hæc enim à ſimplicibus ad com-
poſita procedit, reſolutiua uero contrà à compoſitis ad ſimplicia. Inquit autem ipſe
incipiens à ſermone de reſolutione: Si enim cõponere nouerimus, & facultatẽ inue
niendi habuerimus, adhuc aũt & reſoluẽdi terminũ habebit, quod erat à principio
propoſitũ: Tanquã non de ſola cõpoſitione dicere propoſuiſſet, ſed etiã de reſolu-
tione ſyllogiſmi docere in duobus propoſitis libris, & in alijs duobus ſequentibus
omnes reſolutorios appellauit. At obijceret aliquis, Si de cõpoſitione & reſolutio-
ne docet, quare nõ appellauit cõpoſitiuos atq; inuentiuos, ſed potius reſolutorios?
quænam hæc ſortitio? Reſpondemus q̃d à parte magis artificioſa ac digniore nomi
nauit: Qui enim artificioſe ſcit reſoluere, nouit etiam cõponere: ueluti architectus
qui reſoluere nouit, & materias ſeruare incorruptas, omnino & cõponere nouit:
ſcit enim quid primũ, quid medium, & quid ultimum compoſitũ ſit: & ita reſoluit.
Quia igitur reſolutiua dignior atq; artificioſior exiſtit, & plura cõplectens, atq; per
fectior ob id quod diximus, quũ qui ſciat reſoluere, ſciat & omnino cõponere: non
contrà qui cõponere ſciat, omnino & ſciat reſoluere: de reſolutione reſolutorios ap
B pellauit, & breuitatis Philoſophus affectator ſatis habuit à perfectiori parte, nõ aũt
à duobus inſcribere. Dico aũt & aliter, quod ſyllogiſmis multi etiã alij ante Ariſto-
telem uſi ſunt, ſicut Plato, & pleriq; alij, & ipſi præterea uulgares homines in agen-
do ac diſputando ſyllogiſmis utunt̃: Nemo tamen ante Ariſtotelem artem ſyllogi-
ſticã tradidit, neq; tres figuras adinuenit ad quas omnes ſyllogiſmi reducunt̃. Glo-
riatur igitur Ariſtoteles, & meritò gloriat̃ in trium figurarũ inuentione atq; excogi
tatione, quod tres ſunt figuræ, & neq; plures neq; pauciores, ad quas omnes ſyllo-
giſmi reducunt̃, omniſq; fides ſiue inductiua ſiue qualiſcunq; fuerit, ad aliquã iſta-
rum trium figurarũ reducitur: Quia igitur qui reſolutione utitur, omnino ſyllogi-
ſmum fidemq; omnẽ ad aliquã unam harũ trium figurarũ reſoluit, ideo hoſce libros
reſolutorios uocauit. Sed quoniã ut dictũ eſt, rectus ordo & conſentaneus expoſtu
lat, ut primũ quæ cõmuniter inſunt omni ſyllogiſmo doceamus: deinde quæ pro-
prie huic uel illi: idcirco hoſce duos primos libros in quibus docet de ſyllogiſmo,
ſimpliciter priores reſolutorios uocauit: alios aũt duos in quibus nõ de ſyllogiſmo
ſimpliciter ſed demõſtratiuo pertractat, poſteriores reſolutorios appellauit. Et hæc
quidẽ quantũ ad inſcriptionẽ attinet. In eandẽ pariter ſententiã ſcribit Ioãnes Grã-
maticus in cõmentarijs priorum reſolutiuorũ, ubi cauſam inſcriptionis inquirit, ita
ſcribens: Cauſam aũt inſcriptionis inquirere oportet, cur nam reſolutorij, & nõ de
ſyllogiſmis inſcribunt̃: Nam reſolutio pluribus modis dicit̃: Eſt enim reſolutio to- *Reſolutio mul-*
tius in partes, & compoſitorũ in ſimplicia, qua utunt̃ geometræ, & corporũ natura *tiplex.*
lium in elemẽta quatuor, & etiam reductio ſyllogiſmorũ in proprias figuras. Alio-
quin aũt cum reſolutionis nomen multipliciter dicatur, licet & ſecundũ hoc dicere,
reſolutionẽ eſſe regreſſionẽ quandã ad id q̃d prius eſt, & cauſa cõpoſitionis exiſtit:
Vnde quærendi datur occaſio, cur quũ ſyllogiſmus cõpoſitio ſit, & pluriũ propo-
ſitionũ collectio, non aũt reſolutio, libros in quibus de ſyllogiſmis pertractat reſo-
lutorios uocauit? Oportuit enim potius compoſitorios inſcribere. Vt igitur ſimul

C & inſcriptionis cauſam, & totius uoluminis diuiſionẽ explicemus, ita dicimus: Di-
uiditur hoc uolumen in tria capita: docet autem nos in primo quidem compoſitio-
nem ſyllogiſmorum: In ſecundo uero quo pacto nobis propoſitionũ copia ſugge
ratur: In tertio aũt agit de ſyllogiſmorũ reſolutione. Ex tertio igitur capite, ut quod
cæteris dignitate præſtaret (omnis ſiquidem ſyllogiſmus ex reſolutione cognoſci-
tur in qua figura ponatur) hoſce libros cenſuit inſcribendos: Alioquin qui reſolu-
tionem nouit, pariter & compoſitionẽ nouit: quæ enim diſſoluit, hæc eadem haud
magna cum difficultate componit. At uero cõtrà ſe res habet, nam & uulgares ho-
mines ſciunt quidem componere ueluti nomina, & uerba, & orationem conſtitue-
re atq; proferre, ueluti Socrates ambulat, ipſam autem reſoluere neſciunt, & docere
quidnam eorum ſit uerbum, quid nomen. Idcirco autem priores dicũtur, quoniam
de ſyllogiſmo ſimpliciter qui materiei proportione reſpondet, quum nullam for-
mam habeat, hoc in loco pertractatur, & quoniam genus ſuas ſpecies antecedit. Eſt
autem uniuerſaliter ſyllogiſmus genus & demonſtratiuorum & reliquarũ ſpecie-
rum, nõ abſq; ratione libros in quibus de eorum genere pertractat priores: in qui-
bus uero de ſpeciebus, poſteriores Reſolutorios inſcripſit. Hæc aũt Ioannis Gram
matici ratio cauſam tantum aperit, ob quam hi duo poſtremi libri in quibus de ſyllo
giſmo agitur demõſtratiuo, qui eſt ſpecies ſyllogiſmi, ſimpliciter poſteriores dican
tur: cur autem Reſolutorij, ſicuti & duo antecedentes, hoc in loco non explicat, ſed
in commentarijs in ſecundum librum poſteriorũ: quorum alteri latini, uerbum ex
uerbo ut uidetur, ex græca lingua tranſlati, prolixi tamen, & prioribus in primum
librum de demonſtratione cõmentarijs eiuſdem Ioannis Grammatici expoſitionũ
ac dubitationum copia reſpondentes: alteri uero græci habentur multo latinis bre-
D uiores, adeò ut ueluti quoddam eorum compendium eſſe uideantur, cauſam aſſi-
gnans cur duo libri ſequentes in quibus agitur de demonſtratione Reſolutorij in-
ſcribantur, ita ſcribit: Quoniam autem & hoc antiqui expoſitores prætermiſerunt,
cauſam ueram aſſignare, ob quã demonſtrandi ratio reſolutoria ſit appellata, hanc
quoq; afferre eſt neceſſariũ. Quam eñ expoſitores in prioribus reſolutorijs inſcri-
ptionis cauſam attulerunt, illis quidem cõuenienter aſſignari uidemus, his uero in
quibus demonſtrandi ſcientia traditur, minime. Neq; enim demonſtrandi ſcientia
imperfectior eſt ea quæ ſingulos ſyllogiſmos docet in proprias figuras reducere,
adeò ut ex illa nuncupationem traxiſſe uideatur: Siquidem omnia quæ de ſyllogi-
ſmis tractantur, ad demonſtrationẽ tanquam ad finem referũtur. Quod etiam Ari-
ſtoteles ipſe in primo priorũ reſolutiuorũ exordio teſtatur quũ ita ſcribit: Primum
dicere oportet circa quid, & de quo conſideratur: quia circa demonſtrationẽ & de
ſcientia demonſtratiua &c. Quid igitur de Reſolutorij uocabulo dicemus? Vide- *Ratio uocabuli Reſolutio.*
tur quidem impoſitum ad ſignificandum progreſſum ab his quæ ex principijs or-
tum habent ad ipſa principia, quod & ipſum reſolutionis nomen oſtendit. Eſt enim
reſolutio effectuum poſteriorum in priora ac ſuperiora ex quibus conſtant, uide-
turq; per tranſlationẽ ſumptum ab his qui poſt peregrinationẽ ad proprios lares
reuertuntur: Nam qui à patria recedunt, ac deinde regrediuntur, reſoluere dicunt.
Sicut aũt & definitio & diuiſio & demõſtratio multipliciter dicitur, ita & reſolutio:
Eſt enim reſolutio tranſitus à compoſitis ad ſimplicia, ex quibus tanquam ex pro-
prijs principijs, id eſt elementis ſunt conſtituta. Eſt & ſyllogiſmorũ reſolutio in fi-
guras, ueluti in principia quædã ac regulas artificioſas & ſcientiã parientes. Eſt &
alia eorundem ſyllogiſmorũ reſolutio in principia, hoc eſt in propoſitiones ac ter-
minos ex quibus primis fuere cõſtructi. Dicitur etiã reſolutio ad uniuerſalia à parti
cularibus aſcenſus, ut à ſingularibus ad ſpecies ſpecialiſſimas, & ab his ad ſuprema
genera, q̃d reſolutionis genus Ariſtoteles, ut quæ magis ſit definitionis inuentioni
accom

A accõmodata, diuiſioni præponit. Dicitur & reſolutio, quũ notum aliquid in principia & cauſas, ex quibus & quod ſit & quod noſcatur habet, reſoluimus: iuxta quod reſolutionis ſignificatũ, ſcientia demonſtrandi reſolutoria appellat̃. Quod enim luna interiectu terræ deficiat, ex poſterioribus ad priora aſcendentes agnoſcimus, ac poſtmodũ inuenta cauſa demonſtrationẽ cõponimus: Nam lunam quidem deficere ſenſu cõprehendimus: huius deinde cauſam intellectus inueniẽs, de eadẽ ſcientiam ſcribit hoc pacto: Luna quidẽ deficit, quod deficit aliquod habet quod obijcitur. Hic ab effectibus ad cauſas progreſſus, reſolutio appellatur, poſt quem ſequitur demonſtratio deſcendens à cauſis ad effectus hoc modo: Lunæ aliquid obijcit̃, cuicunq; aliquid obijcitur, deficit. Item, terra mouetur, quũ aũt mouetur, uentus in penitioribus eius cauernis includit̃, igitur terra uentũ habet introcluſum. Hæc quidem reſolutio dicitur. Poſtmodũ fit demonſtratio hoc pacto: Ventus in terræ cauernis includit̃, uento aũt introcluſo terra tremit, igit̃ eſt tremor terræ. Aut igitur hanc ob cauſam demõſtrandi ſcientia reſolutoria appellat̃, aut quoniã medius terminus in demonſtratione uim obtinet omnẽ. Hic aũt eſt rei definitio, quæ ex reſolutione inuenit̃, ut ipſe Ariſtoteles ſentit, atq; ideo ars demonſtrandi reſolutio dicit̃, ut quæ ſine reſolutione cõſtare nõ poſſit. Poteſt aũt quis & illud affirmare, priores quidem libros dici reſolutorios ob cauſam prius aſſignatã, quoniã nulla eſt in ipſis contemplatio perfectior ea per quã ſyllogiſmi in proprias figuras reſoluunt̃. At primus liber poſteriorũ, qui antecedit hunc, ob cauſam ſuperius expoſitã, quoniam ſcilicet demonſtrationis principia per reſolutionem inueniuntur: Propoſitus autem liber ſcilicet ex duobus poſterioribus ſecundus, ideo Reſolutorius inſcribitur, quoniam in ipſo de medio demonſtrationis quod eſt ipſa definitio rei, tractatur. Hæc autem

Ars demõſtrandi cur reſolutiua.

B per aſcenſum à continentibus ad contenta inuenitur, qui modus quidam reſolutionis exiſtit, ut ipſe Ariſtoteles in ſequentibus indicabit. Atq; hoc pacto ſingulis libris ſuæ inſcriptionis cauſa erit aſſignata. Fortaſſe autem ex hac eadem inſcriptione monſtratur non placere Ariſtoteli modum illum inueſtigandi definitionem per diuiſionem, quem Platonici maxime probant: In alijs autem commentarijs græcis, qui etiam ad Ioannem Grammaticũ referũtur autorem, in eandem ferè ſententiam iſta ſcribuntur, quæ cauſam exponunt cur primus liber atq; ſecundus poſteriores æque, ac duo priores Reſolutorij inſcribuntur: Quoniam medius terminus in demonſtratione eſt definitio, ex accidenti etiam de definitione in hoc libro conſideratur: Nam proprius de definitione diſſerendi locus eſt in ſeptimo eius uoluminis libro, quod Poſtnaturalia inſcribitur: Hic aũt non tanq; de definitione, ſed de cauſa potius & medio doctrinam inſinuat. Quũ uero & demonſtratio reſolutio dicatur, pars aũt demõſtrationis eſt iſta tractatio, ut quæ de medio eiuſdem edoceat, idcirco & ipſa reſolutoria uocatur. Primus aũt liber demõſtratiuæ ſciẽtiæ Reſolutorius inſcribitur nõ eadem ratione qua duo antecedentes, illi enim à potiori artis ſyllogiſticæ parte talem ſortiti ſunt inſcriptionẽ: nam prior atq; præſtantior eſt ille tractatus, in quo docetur quomodo ſinguli ſyllogiſmi in proprias figuras reſoluunt̃: ſiquidẽ ſyllogiſmũ in propoſitiones reſoluimus, has in terminos, & mediũ aſſumimus, atq; hic ſyllogiſmi figura reperit̃. Quod ſi illa omnia propter demonſtrationẽ quærunt̃, ut ipſe Ariſtoteles in principio trium figurarũ inquit, ꝙd uidelicet conſideratio de demõſtratione exiſtit, Finis aũt dignitate præcellit ea quæ ad finem ſunt, omnibus quæ ante ipſam ſunt dignior erit demõſtratio. At quoniã ſpecies quædã demonſtrationis eſt demonſtratiua ſcientia, idcirco reſolutoria appellatur: nam eius principia à nobis per reſolutionẽ inueniunt̃, quũ ab his quæ nobis priora ſunt, ad ea quæ natura antecedũt, uidelicet ad cauſas ipſas aſcendimus. Primũ enim percipimus ſenſu lunam deficere, intellectus deinde cauſam rimatur & inuenit; Ita enim ratiocina-

C tur:quod deficit ei aliquid, obijcitur. Hæc reſolutio ad cauſas ex effectibus progre
ditur:deinde demonſtratio deſcendit à cauſis ad effectus,hoc modo: Lunæ aliquid
obijcitur:cui aliquid obijcitur,deficit,luna igitur deficit. Rurſus etiam terrã concu
ti uidemus, unde ita dicimus: Terra cõcutitur,quũ terra concutitur uentus in eius
cauernis includit̃. Hæc quidẽ reſolutio eſt: deinde ſequitur demonſtratio:In terræ
cauernis uẽtus includit̃, uento intercluſo fit terræ tremor,in terra igitur tremor fit.
Vel igitur ex hac cauſa inſcriptioni occaſio data eſt, uel quoniã in demonſtratione
Definitio per medius terminus ſummam obtinet uim, hoc aũt eſt definitio rei:ipſa uero definitio
reſolutionẽ in- per reſolutionẽ inuenitur:quũ enim hominẽ cõſpicimus, in illa reſoluimus, ex qui-
uenitur. bus ipſum natura conſtituit,uidelicet animal rationale,mortale,intelligentiæ ac di-
ſciplinæ capax: atq; ita hæc omnia aſſumẽtes,hominis definitionẽ cõponimus. Di-
citur etiã reſolutio à particularibus ac ſingularibus ad uniuerſalia,donec ad ipſum
generaliſſimũ pertingamus,aſcenſus. Eſt etiã reſolutio à re aliqua nota ad principia
cauſasq; ex quibus res ipſa conſtat atq; innoteſcit,regreſſus: iuxta q̃d reſolutionis
ſignificatũ etiã demonſtratio dicit̃ reſolutio. Eſt etiã reſolutio ex effectibus ac poſte
rioribus ad principia cauſasq; ex quibus effectus conſiſtũt,recurſus. Sumptũ eſt re
ſolutionis uocabulũ per translationẽ ab his,qui poſt peregrinationẽ in patriã reuer
tuntur: nam ad proprios lares ab externis regionibus reditus reſolutio uocat̃. Dici
tur etiam reſolutio à cõpoſitis ad ſimplicia ex quibus cõponitur,tranſitus. Eſt aũt &
ſyllogiſmorũ in *figuras reſolutio:ſiquidẽ eoſdẽ in propoſitiones* & terminos reſolui
mus. Hæc quoq; ex cõmentarijs Ioannis Grãmatici in ſecundum librum reſoluti-
uorum poſteriorũ, uel potius ex eorundẽ cõpendio ſumpta ſunt. Sed & idem Ioan
nes Grãmaticus in magnis cõmentarijs dictorũ librorũ Ariſtotelis, nõ minus ꝙ cæ
D teri græci expoſitores de quatuor doctrinis,quales nam ſunt,& cur tot numero exi
ſtant,tam docte ꝙ copioſe etiam conſcripſit, quũ inquit:Quatuor ſunt genere me-
thodi, quibus omnis doctrina ac diſciplina artificioſa perficitur, definitiua ſcilicet ac
demõſtratiua,diuiſiua ac reſolutiua. Haud iure ſuperuacuũ uideret̃,quũ de demon
ſtratione ac definitione ſermo habeat̃, de quatuor pariter doctrinarũ modis expla-
nare,et quid ſint,& propter quid ſint,& quodnam ſingulorũ ſit opus, ac quo pacto
ad inuicẽ ſe habeant. Sunt ẽm uiæ quædã ac rationes intellectuales, cum quibus hu
mana mens proprias *inquiſitiones* apprehẽdit: Ad hunc enim inuentæ ſunt finem,
ut earũ adminiculo ea quæ ſunt occulta atq; recondita, intellectus inueniat. Eſt aũt
Quatuor do- definitiuæ quidẽ opus,propriã rei propoſitæ ſubſtantiã oſtendere. Demonſtratiuæ
ctrinarũ officia uero, per ſe accidentia per medias cauſas proprijs ineſſe ſubiectis demonſtrare. Di
uiſiuæ aũt,genera ſpecierũ ſiue ſubalternarũ ſiue ſpecialiſſimarũ aſſumere, atq; ea-
dem ſpecificis differentijs diuidere,nihil prætereundo intermediũ. Reſolutiuæ ue-
ro,ex indiuiduis ac ſingularibus aſcendere ad ſpecialiſſima, atq; à ſpecialiſſimis ad
ſubalterna, ſimpliciterq; à poſtremis ad priora & prædicata. Quum enim plurima
ſint reſolutionis ac diuiſionis ſignificata, hæ ſolæ quæ dictæ ſunt, propriam habent
appellationẽ,ut quæ ad definitionẽ ac demonſtrationẽ conducant:quas etiam am-
bas Ariſtoteles ipſe in hoc libro propoſito ad definitionẽ accipit inuentionẽ, utrãq;
quidẽ ad idem conferre aſſerens,reſolutiuã uero diuiſioni præponẽs. Hæc quidem
ſunt quatuor doctrinarũ ſua ſingulis opera deputata. Reliquũ eſt quo pacto ſe inui
cem habeant exponere. Eſt enim dubitatione dignũ,nunquid principales exiſtant,
& an definitiuam ac demonſtratiuã reliquæ duæ ueluti cauſæ cõſtituant, ſiquidem
per eas definitiões inueniri uidemus: Vel nõ ita ſe res habet, ſed hæ potius tanq; mi
niſtræ illis ſubijciunt̃,eiſdẽ quodãmodo ſubſeruientes,ac rationi ſcientia comite,il-
lam quæ rebus aduenit ab illis ſpecificationẽ præparãtes. Si enim tanq; illarũ cauſa
haſce præcederent,ipſæ per ſeipſas perfectionẽ,& nõ relationem ad illas haberent

A At nunc intueri licet, ipſas ad illas reſpicere, ac nõ aliter ꝙ arte ſecandi, & qua me-
talla effodiuntur fabris lignarijs, atq; aurificibus habilem illis materiam perfice-
re. Siquidem genera ſunt definitionũ materiæ, quæ quũ ſint indeterminata, aſſu-
mens diuiſio differẽtijs diſtinguit, atq; idonea ad definitionũ formationẽ operat̃:
Demum ita elaborata genera ſuſcipiens, quod conuenientẽ eis ordinẽ ac compo
ſitionẽ adiungẽs, definitiones inſtituit. Eodem modo reſolutiua ab indiuiduis ad
ſpecialiſſima aſcendit, atq; ab his ad ſuperiora genera, ac ſemper ſubiectis cõmu-
nia perquirit. Quæ demũ inuẽta definitiuæ ſuppeditat: quæ deinde ipſa definitiua
ſuſcipiens, ac cõuenienti ordine iungens, ex his quidẽ quæ ſunt cõmunia ſingula
ribus, ſpecierum conficit definitiones: ac rurſus ex his quæ ſunt cõmunia ſpecie-
bus, generũ conſtruit definitiones. Quare ſi quis diuiſiuæ ac reſolutiuæ eum au-
ferat uſum quem definitionibus præſtant, atq; ab illarũ reſpectu ſeiungat, imper-
fecte & nihil aut parum aliquid utilitatis afferre uidebuntur. Hæc igitur ita ſe ha-
bent. At definitiua ipſa eſt per ſeipſam perfecta, et rerũ explicat ſubſtantias, ipſaq;
demonſtratiuã cõſtituit, quũ illi mediũ ſubminiſtret, & cauſam ſine qua demõſtra-
tionem fieri eſt impoſſibile: omnẽ ſiquidẽ uim ab illa demonſtratio nanciſcit̃. Poſt
hanc uero eſt demonſtratiua ſtatuenda: reliquæ harũ miniſtræ ac famulæ exiſtũt:
ſed principaliter quidẽ definititiuæ, per hanc aũt mediam etiam demonſtratiuæ.
Non abſq; ratione aũt definitiua demonſtratiuæ præponit̃: Illa ſiquidem rerũ ſub-
ſtantias explicat: hæc rebus ipſis aduenientia demonſtrat. Sicuti aũt ſe habet ſub-
ſtantia ad illa quæ ipſam conſequunt̃, ita definitiua ad demonſtratiuã. Neq; uero
ſuperuacaneũ uidetur de numero earũ aliquid dicere: Cur nanq; cõmunes doctri
narum, ac diſciplinarũ uiæ ac rationes ſint tantũmodo quatuor, neq; maiori nume
B ro neq; minori cõprehendantur. Vel igitur ſubſtantiarũ certam quærimus habe-
re ſcientiã, aut eorũ quæ eaſdem ſubſtantias conſequunt̃, ad ſubſtantiarũ cognitio
nem utimur definitiua. Ex his aũt quæ quod quid eſt, manifeſtant, in conſequen-
tium uenientes notionem ad eorum probationẽ utimur demonſtratiua. Quia ue-
ro definitiuæ neceſſaria eſt materia, eandem diuiſio ac reſolutio ſuppeditant: nam
quũ definitiones ſint uel ſpecierũ ſpecialiſſimarũ, uel ſubalternarũ, aut à ſuperio-
ribus aut ab inferioribus iſtas inquirimus: Et quũ à prioribus rimari placuerit, uti
mur diuiſione, ſicut quũ à poſterioribus, reſolutione: adeò quod principales qui-
dem ſcientiæ ſunt definitiua ac demonſtratiua, ad has aũt dirigunt̃ diuiſiua & reſo
lutiua. Ioannes quoq; Damaſcenus in libro in q̊ de arte quæ Logica dicitur, tra-
ctans de eiſdẽ quatuor doctrinis, ita ſcribit: Sciendũ eſt quod quatuor ſunt Diale-
cticæ, id eſt Logicæ methodi: Diuiſiua, quæ genus in ſpecies per differẽtias ſecat:
Definitiua, quæ ex genere & differẽtijs quibus uſa eſt diuiſiua, propoſitæ rei de-
finitionem conſtituit: Reſolutiua, quæ id quod magis compoſitum exiſtit, in ſim-
pliciora reſoluit, hoc eſt corpus in humores, hos in quatuor elementa, hæc aũt in
materiam & formam. Demonſtratiua autem eſt, quæ per medium aliquod rem
propoſitam demonſtrat: ueluti propoſitum eſt mihi demonſtrare quod anima eſt
immortalis per hoc medium: Quod ſemper mouetur eſt immortale: anima ſem-
per mouetur, igitur anima eſt immortalis. Illud quoque noſſe oportet, ſyllogi-
ſmos ad demonſtrationem pertinere. Neq; nos latet reſolutiuam eſſe triplicem:
Eſt enim reſolutio naturalis, cuius paulò ſuprà exemplum attulimus: Eſt & reſo-
lutio logica, quando propoſitum ſyllogiſmum in propriam figuram reſoluimus:
Eſt etiam mathematica reſolutio, quãdo accipimus id quod quæritur tanquã con-
ceſſum, atq; ab eodem progredimur, donec ad aliquid omnium opinione con-
feſſum perueniamus, ex quo poſtmodum propoſitũ adſtruitur: ueluti ſi in quæ-

Cur quatuor tantum doctrinarũ methodi.

C ſtionem ducatur, Nunquid anima ſit immortalis: hoc ipſum quod quæritur acci-
pio tanquam conceſſum, atq; ita ratiocinor: Quandoquidẽ anima eſt immortalis,
ſunt pro malis & bonis actionibus præmia repenſa: ſi ſunt pro bonis et malis actio
nibus præmia repenſa, eſt quod iudicat & iudicatur: ſi eſt quod iudicat & iudica-
tur, eſt quod prouidet. Ex prouidentia tandem in prouidentiã deuenimus, quam
omnes concedunt. Mox per cõpoſitionẽ dico: Quandoquidẽ eſt prouidentia at-
que iudicium, præmia rependuntur: ſi præmia rependuntur, eſt aliquod quod iu
dicatur: ſi eſt aliquod quod iudicatur, anima eſt immortalis. Alexander etiam in
cõmentarijs priorũ reſolutiuorũ Ariſtotelis, aſſignans & ipſe cauſam eorundem
librorum inſcriptionis, multiplex reſolutionis ſignificatũ his uerbis oſtendit: Ideo
aũt reſolutorij dicuntur, quoniam cõpoſiti cuiuſq; ad ea ex quibus compoſitio fa-
cta eſt reditus, reſolutio uocatur: Nam contrà ſe habet reſolutio quàm cõpoſitio:
ſiquidem cõpoſitio à principijs uia eſt ad ea quæ ex principijs oriuntur: Reſolu-
tio aũt reditus à fine ad principia. Nam & Geometræ reſoluere dicũtur, quoniam
à cõcluſione principiũ facientes, ordine quodã per ea quæ ad cõcluſionis demon-
ſtrationem aſſumuntur, ad principia propoſitæ quæſtionis aſcendunt. Sed & qui
cõpoſita corpora in ſimplicia reducit, reſoluere dicĩ: & qui ſimpliciũ unũquodq;
in ea ex quibus eorũ eſſentia eſt cõſtituta, ſcilicet in materiam & formã. Sed et qui
orationẽ in partes diuidit, & eaſdem partes in ſyllabas, & has in elementa, hic quo
que reſoluere *dicitur. Proprie aũt reſolutio* appellatur, quũ ſyllogiſmi cõpoſiti in
ſimplices *reſoluunĩ: Sed & ſimplices in* propoſitiones ex quibus conſtant. Sed &
ſyllogiſmorũ imperfectorũ ad perfectos reductio, reſolutio quædã exiſtit: iuxta
quod maxime reſolutionis ſignificatũ, hi libri reſolutorij inſcribunĩ: Nam in fine
D primi libri quandã uiam ac rationẽ Ariſtoteles tradit, per quam hoc cõmode face
re ualeamus: Nec minus ꝗ pacto ſimplices ſyllogiſmos in propoſitiones ex qui-
bus cõſtant reſoluamus, idem Ariſtoteles docet. Eundẽ quoq; autorẽ inuenimus
aliquando dicere quomodo ſyllogiſmi cõpoſiti ex ſimplicibus fiant, ac quo pacto
ad eoſdẽ reducanĩ. In quibus igitur libris de ſyllogiſmorũ reſolutione pertractat,
hos reſolutorios priores: in quibus aũt de demonſtrationibus, hos quidẽ reſoluto
rios & ipſos, ſed poſteriores inſcripſit. Alcinous quoq; philoſpphus Platonicus
in libello in quo placita Platonis exponit, de quatuor doctrinis ex eiuſdem Plato
nis ſententia facit mentionẽ, cuius dicta nõ grauabor apponere, ut unuſquiſq; fa-
cile intelligat utriuſq; ſectæ & Platonicæ & Ariſtotelicæ familiares philoſophos
non longe diuerſa de quatuor doctrinis, & multiplici reſolutionis ſignificato, ſed
eadem propemodũ literis tradidiſſe. Sunt aũt hæc Alcinoi in eodem libro uerba:
Maxime uero proprium atq; intimũ Dialectices eſſe arbitratur, uniuſcuiuſq; rei
ſubſtantiam inſpicere, deinde accidentia. Contemplatur aũt quid unaquæq; res
ſit, uel ex ſuperioribus per diuiſionem ac definitionẽ, aut ex inferioribus per re-
ſolutionẽ. Accidentia aũt quæ ſubſtantijs inſunt, uel ex contentis per inductio-
nem, uel continentibus per ſyllogiſmũ, adeò ut rationabiliter hæ ſint Dialectices
partes, una diuiſiua, altera reſolutiua, altera definitiua, ac præterea inductiua ac ſyl
Diuiſionũ modi plures. logiſtica ſiue collectiua. Diuiſio igitur, alia eſt partitio generis in ſpecies, alia eſt to
tius in partes, ueluti quũ animam diuidimus in rationalem atq; paſſibilem, ac rur
ſus paſſibilem in iraſcibilem ac cõcupiſcibilem: Alia eſt partitio uocis in plura ſi-
gnificata, ut quãdo unũ & idem nomẽ plura ſignificat: Alia eſt accidentiũ in ſub-
iecta, ut quũ dicimus: Bonorum alia animam, alia corpus exornant, alia ſunt quæ
externa appellantur. Et eſt ſubiectorum in accidentia diuiſio, ut quum dicimus,
hominum alij boni, alij mali, alij medij. Oportet igitur in primis uti partitione ge
neris

A generis in ſpecies, ut unuſquiſq; rei eſſentiam cognoſcat: hoc autem ſine definitio-
ne fieri non poteſt. Definitio aũt ex diuiſione ortum habet hoc modo: Rei quæ de-
finienda ſit genus diſcere oportet, ueluti quia genus hominis eſt animal: deinde
ipſum genus per proximas ſecare differentias uſq; ad ſpecies deſcendendo, uelu-
ti per rationale, & irrationale, & mortale & immortale: ita quod ſi proximæ diffe-
rentiæ cum genere coniungantur, ex ipſis hominis definitio conſtituitur. Reſolu *Reſolutionis*
tionis aũt ſpecies tres ſunt: una eſt à ſenſibilibus ad intelligibilia prima: alia eſt à de *ſpecies tres.*
monſtratis & ſubdemonſtratis ad indemonſtrabiles & immediatas propoſitiones
regreſſus: alia à ſuppoſitione aſcendens ad principia quæ ſuppoſitione nõ egent.
Et prima habet talem naturã, ueluti ſi à bono corporis tranſeamus ad animæ bo-
num, quod in legibus eſt: deinde ad infinitum pelagus bonitatis, ut hoc modo in
dagantes, ipſum per ſe bonũ reperiamus. Secunda reſolutionis ſpecies talis exi-
ſtit: Supponere oportet id quod quæritur, ac contemplari quænam ſint illa prio-
ra, atq; à poſterioribus ad priora aſcendendo demonſtrare, donec peruentũ ſit ad
primũ atq; confeſſum; à quo rurſus incipiendo ad rem quæſitam per cõpoſitionis
modũ deſcendamus: ueluti ſi quæramus nũquid anima ſit immortalis, hoc ipſum
ſupponẽs quæro, an ſemper mobilis: deinde hoc demonſtrato, iterum quæro, an
id quod ſemper mobile, ſit per ſe mobile: quo demonſtrato, rurſus quæro an per
ſe mobile principium motus exiſtat: Deinde ſi principium an ingenitũ, quod ue-
luti pro confeſſo habetur, quũ quod ingenitũ eſt etiam incorruptibile ſit. Sumpto
igitur ab hoc quod ex ſe patet initio, talis demonſtratio cõponitur: Principium in-
genitũ eſt, & incorruptibile principiũ motus eſt id, quod per ſe mouetur: anima
autẽ eſt per ſe mobilis, igitur ingenita, incorruptibilis, atq; immortalis eſt anima.
B Quæ aũt per ſuppoſitionẽ reſolutio fit, talis eſt: Qui aliquid inquirit, id eſſe ſuppo
nit: deinde quid ſequatur ad ipſum ſuppoſitũ inſpicit, ac poſtmodũ ſi ſit, de ſuppo
ſitione ratio afferenda aliam faciens ſuppoſitionẽ inquirit, an id quod prius ſuppo
nebatur ad aliam ſequitur ſuppoſitionẽ, ea nunq; inquiſitione ceſſante, donec ad
aliquod principiũ perueniamus, quod ſuppoſitione nõ egeat. De inductione aũt
& ſyllogiſmis, quibus, & quemadmodũ & alijs Dialectices partibus uſus eſt Pla-
to, plura ſubiungit Alcinous, quæ prolixitatis euitandæ gratia prætermitto.
Nec minus Proclus philoſophus eximius, qui præcipue Platonis dogmata exco-
luit, in primi libri elementorũ Euclidis expoſitionis præfatione ita de quatuor dia
lectices facultatibus ſcribit: Sed Dialectica philoſophiæ puriſſima pars ſuper diſci
plinas proxime extenditur, omnemq; illarũ continet inuolutionẽ, atq; earundem
doctrinis uarias ex ipſa tribuit facultates, quæ perfectiuæ ſunt, indicatiuæ atq; in-
tellectuales. Reſolutiuã dico diuiſiuam, definitiuam, ac demonſtratiuã: quibus ad
iunctæ atq; perfectæ hæ diſciplinæ quæ à Græcis mathematicæ uocantur, nõnul-
la quidem per reſolutionẽ ınueniunt, nonnulla per cõpoſitionem, & alia quidem
per definitionem, alia per modum diuiſionis ponunt: nõnulla aũt quæſita per de-
monſtrationes abſoluũt, haſce facultates ſuis adoptãtes ſubiectis, ſingulisq; ad me
diorũ utentes cõtemplationem. Quo fit ut in eiſdem diſciplinis reſolutiones, de-
finitiones, diuiſiones, atq; demõſtrationes ſint propriæ, ac ſecundũ modũ diſc.pli-
narum cognitioni congruentẽ reuoluant. Recte igitur Dialectica ſepes diſcipli-
narum appellat. Hæc ſunt quæ græci autores nõ minus Platonicæ q; Ariſtoteli-
cæ ſectæ familiares, de quatuor doctrinarũ modis, et uarijs reſolutionũ ſignificatis
cõcordi ferè ſententia ſcripſere. Illud aũt in eorũ ſcriptis diligẽs lector animaduer
tet, omnes eos quos cõmemorauimus autores reſolutiuã doctrinã demõſtratiuæ,
ac reliqs duabus tanq; ab illis diuerſam oppoſuiſſe. Latini aũt expoſitores Galeni

C in hoc omnes conueniunt, quod doctrina reſolutiua de qua Galenus loquitur in procœmio Artis paruæ, ſit doctrina demonſtratiua. Sed utrum hæc utatur eo demonſtrationis genere quæ demonſtratio Propter quid, an altero, quæ demonſtratio Quia à neotericis nominatur, ut circa initia operis diximus, adhuc ſub iudice lis eſt. Etſi uero nonnulla quæ ſuprà ex ueterum philoſophorum ſententia ſunt à nobis expoſita de eo reſolutionis modo, quo à cõpoſitis ad ſimpliciora, aut à poſterioribus ad priora, ſiue ab effectibus ad cauſas accedimus, probare uideantũ illorum opinionẽ, qui aiunt doctrinam reſolutiuam eſſe demonſtrationem, quæ à recentioribus philoſophis demonſtratio Quia nuncupatur. Si quis tamen eorundem ueterum philoſophorum nõ modò ſcripta, ſed etiam intimos ſenſus diligenter ſubtiliterq; ſcrutetur, inueniet id omnes ferè innuere, non eſſe ueram demonſtrationem, niſi quũ à prioribus quæ per reſolutionem inuenta ſunt, ad poſteriora componendo procedimus: adeò ut uera comprobetur Gemini ſententia, reſolutionem nihil aliud eſſe, niſi demonſtrationis inuentionem. Cui etiam ſententiæ adſtipulantur uerba Themiſtij in paraphraſi primi libri poſteriorũ reſolutoriorũ Ariſtotelis, ita ſcribentis: Demonſtratio uero ſemper priora quæ ſecundum naturam ſint priora deſiderat. Quod ſi ex prioribus ſecundũ nos demonſtratio aliqua nectitur, ut demonſtratio appellari poſſit, non tamen ſimpliciter, ſed ſecundũ nos demonſtratio dicitur. Idem pariter Simplicius adſtruit in expoſitione primi libri Ariſtotelis de phyſica auſcultatione, ubi quærit qualis ſit cognitio quæ habetur de rebus naturalibus ab his, qui harũ principia & cauſas ex cõpoſitis & iam confuſis inuenerunt. Manifeſtũ enim eſſe inquit, q̃d coniecturalis eſt huiuſmodi cognitio principiorũ, & non demonſtratiua. Vnde concludit Simplicius, Platonem
D recte phyſiologiam, id eſt rerũ naturalium ſcientiam, eſſe quandam icotologiam, id eſt coniecturalem locutionem putaſſe: Cui etiam opinioni inquit Ariſtotelem cõſentire, qui illam quæ eſt proprie demonſtratio, uult fieri ex immediatis & principijs per ſe creditis, & ex his quæ proprie ſunt cauſæ & natura priores. Neq; illud reſolutionis genus quo mathematici frequentiſſime utuntur, ad aliud tendit, niſi ad principiorum ex quibus demonſtratio componitur, inuentionem. Quare
Reſolutio. ijdem mathematici reſolutionem ac compoſitionem hoc modo definiunt: Reſolutio eſt aſſumptio quæſiti tanquam confeſſi, per cõſequentia progrediens ad ue-
Compoſitio. rum aliquod atq; confeſſum. Compoſitio eſt aſſumptio confeſſi per conſequentia procedens ad quæſiti comprehenſionem. Sunt autem mathematicorum libri, & præcipue tertiuſdecimus liber elementorũ Euclidis ex æditione Theonis, & reſolutionũ et compoſitionũ pleni. Idcirco Hali in expoſitione Artis paruæ Galeni, quamuis non explicet qualis ſit doctrina reſolutiua qua utuntur mathematici, ait tamen hanc ipſam doctrinã eſſe mathematicis notam. Quo quidem Hali teſtimonio fruſtra Pluſquam cõmentator ſuam de doctrina reſolutiua opinionẽ tentauit aſſeuerare. Si enim, ut teſtatur Hali, mathematici utuntur reſolutione, ſiue doctrina reſolutiua, non autem eſt apud eos uſitata demonſtratio Quia, ſed potius Propter quid: hinc ſe colligere arbitratur idem Pluſquam cõmentator doctrinam reſolutiuam eſſe demonſtrationẽ Propter quid. Nos aũt ex his quæ ſuprà expoſuimus ſatis cõſtare arbitramur, mathematicos & diuiſionibus, & definitionibus, & demonſtrationibus, & reſolutionibus uti, nihilq; aliud apud ipſos eſſe reſolutionem, niſi demonſtrationis Propter quid inuentionem, non ipſam demonſtrationem Propter quid. Vnum autem mathematicæ reſolutionis exemplum non grauarer apponere, niſi ſcribendi fugerem prolixitatem, in re præſertim quam unuſquiſq; qui mathematicorũ diſciplinas uel mediocriter deguſtarit, poſſit ex eorun-

dem

A dem mathematicorum libris perdiſcere. Vnde non poſſum nõ parum admirari
Conciliatorẽ, qui habitus eſt ætate ſua, ut noſtra quoq; habetur in mathematicis *Conciliator.*
ſcientijs uſq; ad necromantiæ ſuſpicionẽ excellentiſſimus, auſum contra Hali ſen
tentiã Differentia octaua pronũciare, mathematicos nõ noſſe doctrinã reſoluti-
uam, uel ſi eam ſciunt non tamen uti ea: Quare ait Halim ſuos ſectatores in igno
rantiæ barathrũ detruſiſſe. Atqui Proclus & Euclidis expoſitor & omniũ Græ- *Proclus.*
corum iudicio mathematicus excellentiſſimus, teſtatur mathematicos nõ minus
reſolutiua quàm reliquis alijs tribus Dialectices facultatibus uti, quemadmodũ
eiuſdem autoris uerba, quæ ſuprà de quatuor doctrinis recitauimus, apertiſſime
oſtendunt: ac quemadmodũ etiam ſine aliquo Procli teſtimonio, mathematicorũ
libri pleni reſolutionũ ac compoſitionũ, ut diximus, manifeſtant. Quocirca Hali
uere potuit affirmare, mathematicos & noſſe & uti doctrina reſolutiua: ſi modò
eam potius eſſe demonſtrationis inuentiuam quàm demonſtratiuã, ut nos ex ue
terum philoſophorũ autoritate probauimus, intellexerit: alioquin Cõciliatorem
non temere contra ipſum inuehi in proceſſu huius noſtræ diſputationis cõcede-
mus: Qui tamen Cõciliator & ipſe uiſus eſt ignoraſſe, & quid ſit reſolutio mathe
matica, & cur priores ac poſteriores libri Ariſtotelis Reſolutorij nominati, talem
ſortiti ſint appellationẽ, quæ omnia nos in præcedentibus ex ſententia ueterum
philoſophorũ abunde docuimus. Sed ut tandẽ ad principale noſtri inſtituti pro-
poſitum reuertamur, ad oſtendendũ ſcilicet quæ fuerit Galeni de tribus doctri-
nis ordinatis, & de illa præſertim, quam dicit in procœmio Artis paruæ ex notio-
ne finis inchoare, & fieri ſecundũ reſolutionẽ, ſententia, illud neceſſarium habe-
mus adijcere, quod præter ſuprà tactos reſolutionũ modos, eſt quidam alius, qui
B ut teſtatur Ariſtoteles libro tertio moralium, eſt reſolutioni mathematicæ ſimilis,
quem Galenus præcipue methodum reſolutionis nominat: quidam ex neoteri-
cis ſyllogiſmum practicũ uocant. Fit aũt hoc modo: Proponitur finis quem aſſe-
qui intendimus: deinde inquiruntur illa, per quæ eundem finem poſſumus attin
gere, nunquam ceſſante inquiſitione donec ad aliquod ultimum peruenerimus,
quod ſit actionis principium. De tali reſolutione ſimili illi quam diximus mathe-
maticam appellari, Ariſtoteles libro allegato loquitur in hunc modum: Nec ſa-
nè de finibus conſultamus, ſed de ijs quæ ſunt ad finem. Medicus enim non con
ſultat an ſanum faciat, nec orator an perſuadeat, neq; gubernator reipublicæ an
bene inſtituat ciuitatem, neque aliorum quiſquam de fine deliberat, ſed poſito
fine quemadmodum ad illud perueniatur, conſiderat: Et ſi per multa fieri poſſe
conſtat, per quod illorum facilime & optime fiat, perquirunt: Si uero per unum,
quemadmodum per unum fiat, & id rurſus per quod, donec perueniat ad pri-
mam cauſam, quod in inuentione ultimum eſt: Qui enim cõſultat uidetur quæ-
rere ac reſoluere prædicto modo quaſi diagrãma. Eiuſdem reſolutionis quæ à fi-
ne propoſito ſumit initium, habetur exemplũ etiam apud Ariſtotelem libro ſe-
ptimo primæ philoſophiæ, quam metaphiſica, id eſt Poſtnaturalia nominant, ubi
ſcribuntur hæc uerba: Fit autem ſanum ita cogitante ſcilicet medico, quoniam ſa
nitas eſt tale quid, neceſſe eſt ſi ſanum futurũ ſit, ut hoc adſit, ſcilicet æqualitas, &
ſi hoc, caliditas: Et ita ſemper ratiocinatur, donec reduxerit ad hoc quod ipſe ef-
ficere poteſt. Hoc in libro Ariſtoteles uult oſtendere quomodo fiat ſanitas, non
quomodo facta ſit, ut male exponit Auerrois cõmentator, qui dedit Cõciliatori
errandi occaſionẽ, ut paulò infra oſtendemus. Oſtendit inquã Ariſtoteles quo-
modo ſanitas à medico reſtituatur, ſi quem contingat ægrotare, ita ſcilicet eodem
medico ratiocinãte: Si ſanitas eſt æqualitas calidorũ & frigidorũ, oportet factam

C in his inæqualitatem ad æqualitatem peruenire, ita quod alterum non ſuperexce
Medici ratiocinatio. dat alterum, ſed modice ſe habeat. Si uero debeat eſſe æqualitas, oportet ut adſit
caliditas: ſupponatur enim frigiditatem ſuperabundare: At ſi caliditatem adeſſe
conuenit, opus eſt frictione. Incipit ergo Medicus à frictione quã facere poteſt:
quæ quidem frictio ultima eſt ſecundũ intentionem ad ſanitatem, & æqualitatem,
& caliditatem collata. Primum enim Medicus mente concipit ſanitatem, deinde
æqualitatem, deinde caliditatem, ultimo loco frictionem, quæ tamen in opere pri
mas partes habet: Primum enim frictio caliditatem, caliditas æqualitatem, æquali
tas ſanitatem facit. Et hoc eſt illud quod dicitur, quod principiũ operationis eſt fi=
nis cognitionis, & principium cognitionis eſt finis operationis. Quæ poſtrema
uerba cõmuniter dicta uſurpat etiã Cõmentator in huius loci expoſitione, com=
mento xxiij. Sed præter hæc uerba reliqua expoſitio falſa eſt, & ſenſum Ariſtote
lis omnino deprauat. Neq; enim proponit ſanitatem quam medicus facere inten
dit, ſed iam factam ſupponit: Neq; æqualitatẽ nominat, quam adeſſe oporteat ſi ſa
nitas futura ſit, ſed fluxum naturæ: qui ſi fuit, oportuit affuiſſe caliditatem: & ſi cali
ditas affuit, oportuit bibiſſe pharmacũ, ſeu laxatiuũ, ut utar uocabulo quo Auer=
rois, quum tamen Ariſtoteles in ſuo exemplo nõ de fluxu, ſed de æqualitate qua
litatum, non de pharmaco, ſed de frictione loquatur, quæ faciens caliditatem, fa=
cit etiam æqualitatem, & conſequenter ſanitatem. Laxatiuũ autem tam frigidita=
tem quàm etiam caliditatem poſſe facere, ſi non per ſe, ſaltem ex accidenti, nemo
medicus neſcit. Ex frictione de qua loquitur Ariſtoteles, fieri caliditatẽ, tam à uul
go quàm etiam à medicis ſcitur. Non eſt autem admirandum, ſi Auerrois expoſi
tio corrupta eſt, quũ etiam translatio quã ipſe exponit, ſit deprauata, quod unuſ=
D quiſq; poterit animaduertere qui translationem Arabicã Græcæ contulerit: quæ
licet & ipſa barbara ſit, multo tamen fidelior eſt altera, quam Auerrois ſecutus &
ipſe grauiter errauit, & philoſophos noſtræ ætatis (de illis loquor qui non ei mi=
norem quàm Ariſtoteli adhibent fidem) tetra inſcitiæ caligine obtenebrauit. Mil
le enim ſunt huiuſcemodi loca, ne dicam decem millia, apud Ariſtotelem male è
Græca in Arabicam linguã translata, & conſequenter perperam à Cõmentato=
re declarata. Sed de hoc ipſo loco libri ſeptimi de prima philoſophia non ſatis re=
cte à Cõmentatore expoſito etiam inferius loquemur, ubi de Conciliatore ſuam
ex Auerrois expoſitione opiniònem de doctrina reſolutiua confirmante, uerba
faciemus. Iam ad id unde digreſſi fuimus reuertamur. De tali etiam reſolutione
quæ à fine concepto ſumit initium, facit mentionem Simplicius in expoſitione li
bri ſecundi Ariſtotelis de naturali auſcultatione, ubi Ariſtoteles conatur oſten=
dere, quo pacto eodem ferè modo in mathematicis, et in his quæ à natura fiunt, in
ueniatur neceſſitas. Verba autem Simplicij locũ illum exponentis hæc ſunt: Ha=
beret autem conſecutio ſimilitudinem, ſi quis finem tanquã natura primum con=
ſiderauerit, quoniam & propter hunc & materia eſt. Hoc autem & ipſe Ariſtote
les confirmat ex artibus. Quiſpiã enim ſtatim ab initio concipiens uſum domus
atq; utilitatem, & prius figuram animo fingens, ſic apponit materiam: Eſt enim fi
nis notio principium ſpeculationis, ſed non actionis: Duplex enim principiũ, al=
terum ſpeculationis, alterũ actionis: Et notio quidem finis, eſt ſpeculationis prin=
cipium: quia egemus defenſione, ideo & tectum facere oportet, igitur et parietes
& fundamenta. Finis uero ſpeculationis, eſt principiũ actionis. Idem Simplicius
in expoſitione libri Prædicamentorũ Ariſtotelis uolens oſtendere quam præſtet
utilitatem hic liber, cum ad totius philoſophiæ, tum ad artis logicæ introductio=
nem, declarat obiter ſecundũ quam methodum fuerint omnes partes ſyllogiſmũ
demonſtra

A demonſtratiuũ cõſtituentes ab Ariſtotele inuentæ, ſecundum methodum ſcilicet
reſolutiuam: & eodem utitur exemplo artis ædificatiuæ, in hunc modũ ſcribens:
Vtilis autem horũ doctrina ad totius philoſophiæ, & logicæ tractationis introdu-
ctionẽ. Liquet enim quod ſimpliciora ad elementationẽ ſunt utilia propter quod.
Et geometer à ſimplicioribus inchoãs, primũ de triangulis, deinceps de quadran
gulis docet, & tunc de quinquangulis, & de alijs qui ordine ſequuntur, multangu
lis. Et qui numerorum ſtudium habent, quid par, quid impar, atq; ita quid pariter
par, & quid pariter impar. Quod autem ad logicam tractationem utilis ſit ſimpli-
cium uocum principium, hinc manifeſtum. Contemplatio & actio aduerſum iter
tenent: etenim contemplatio à fine incipiens, uia incedit ad principium: Actio au-
tem à principio ad finem progreditur, ueluti in domo. Nam ipſius contemplatio
uſum protinus cõcipit propter quem eſt domus, quod propter tegumentũ quod
à uentis, imbribus, atq; æſtu defendit. Et quo modo hoc fieri poſſit cõſiderans, in-
uenit quod ſine parietibus tegumentũ nequit ſubſiſtere. Parietes autem ſine fun-
damentis firmari non poſſunt. Sed neq; hæc poſſibile eſt ut iaciantur, niſi terra fo-
diatur, & hic deſinit: unde actio incipiens primũ fodit terram, deinde fundamen-
ta iacit, & his ſuperadſtruit parietes, ultimo tectũ ſuperimponit. Hic igitur etiam
mihi ſimile obſerua. Sicuti enim indigemus domo quæ nos tueatur ab ea quã uen
ti & imbres & æſtus facit corruptionem, ita & egemus demonſtratione quæ pro- *Demonſtratio-*
hibeat illam quæ uere fit à falſo, in cõtemplatione, & à malo in actione, corruptio- *nis uſus.*
nem. Sicuti enim in contemplatione opponitur uero falſum, ſic & in actiua philo
ſophia malũ opponitur bono. Et aliquo egemus inſtrumento quo ipſa ſeparet at-
que diſtinguat, ne falſa pro ueris, & mala pro bonis incidamus. Hoc autem inſtru-
B mentum eſt demonſtratio, quod eſt examen uniuſcuiuſq; rei, neq; permittit nos
debili forte, uel ueri, uel boni ſimilitudine decipi, ſed omnia aperit, & explorat. Si-
cuti igitur domum qualiter fiat conſiderantes in terræ foſſionem deſinimus, ſic &
demonſtrationis generationem contemplantes, quoniam demonſtratio aliquid
alicui ineſſe dicit, & aliquid non ineſſe alicui, non ſimpliciter, ſed & cauſam appo-
nens ob quam inſit, uel non inſit: manifeſtum eſt quod non eſt ſimplex oratio, ſed
pluriũ collectio & eius quod ineſt, & cui ineſt, & cauſæ in duas ad minimum pro-
poſitiones collectæ. Nam qui demonſtrat animam eſſe immortalem per medium
hoc, per ſe mobile, ita dicit: Anima eſt per ſe mobilis, per ſe mobile eſt immortale,
& ita ſubinfert concluſionem, quod anima eſt immortalis. Syllogiſmus igitur de-
monſtratiuus eſt demonſtratio. Sed quomodo diſceremus ſyllogiſmũ demonſtra
tiuum, niſi prius diſcamus ſyllogiſmum ſimpliciter (neque enim ſcribere hanc, uel
illam formam poterimus, niſi antea ſimpliciter ſcribere didicerimus) Syllogiſmum
autem ſimpliciter quomodo contingit diſcere, niſi ea ex quibus conſtat prædiſca-
mus? Hæc autem ſunt propoſitiones: uerũ & hæ ex nominibus ſunt, & uerbis: his
quidem ſubiectis, his uero prædicatis. Quare & horum cognitio eſt neceſſaria, &
neque uſq; ad has reſolutio terminatur: Nam & has ipſas antecedit ſimplicium uo
cum contemplatio, ſecundum quam omnia ſunt nomina, quoniam prima impoſi-
tio tanquam nominum exiſtit. Cum enim neceſſarium haberent homines res inui
cem ſibi ſignificare, quia à communi diſtabant intellectione, huic quidem nomen
corpus impoſuerunt, huic uero dextrũ, & alteri facere uel pati, nondum facta diffe
rentia, ſecundum quam, hæc quidem ſubijciuntur, hæc uero prædicantur, & hæc
quidem cum ſignificant tempus, hæc uero non antecedit. Igitur uocũ ſimplicium
contemplatio, & ab his incipiendum uolenti facere demonſtrationem. Cõuenien
ter igitur à prædicamentis inchoamus, quoniã per ipſa ad orationem ſignificatiuã,

C & ad res ſignificatas introducimur à ſimplicioribus ad cõpoſitiora. Nam poſt ſim-
plices uoces quid nomẽ, quid uerbum, addiſcimus. Deinde quid affirmatio, quid
negatio, & quæ ſint harum differentiæ, quæ in libro de interpretatione docentur.
Deinde quid terminus, quid propoſitio, quid ſyllogiſmus, & quæ ſyllogiſmorum
ſpecies, & quod in unaquaqꝫ figura, & quod in ſingulis figuris modi fiant: quæ di
ſcimus in prioribus reſolutorijs, & ita ad demonſtratiuam uenimus tractationem,
quã poſteriora reſolutoria inſcripſit Ariſtoteles. Recte igitur à libro prædicamen
torum & logicæ tractationis & totius philoſophiæ initiũ facimus, & ex his quæ di
cta ſunt, habemus ordinem libri propoſiti lectionis.

Reſolutiuæ doctrinæ exemplum Galeni.

Sed & Galenus ipſe, de cuius
opinione diſſerimus, uſum methodi reſolutiuæ libro undecimo Artis curatiuæ ta
li exemplo declarat: His igitur qui febrem ſanare conãtur, neceſſariũ eſt putredi-
nem amouere. Quare duæ fiunt intentiones, altera à febre, altera à putredine, ut
quod quidem febris factũ iam eſt curetur, quod uero iam fit, prohibeatur. Sed rur
ſus aliæ duæ intentiones ſuboriunt̃, & iam factam putrediinẽ auferre, & eam quæ
iam fit, prohibere. Hæc autem quæ iam fit, cauſam habet carentiã tranſpirationis.
Nam nihil prohibet ita nominare clarioris doctrinæ gratia. Quare & ab hac duæ
aliæ rurſus erunt indicationes, & quod iam retentũ eſt euacuantibus, & quod futu
rum eſt ut retineatur, prohibentibus. Prohibebitur autẽ ſanantibus nobis obſtru
ctionem, cuius & ipſius id quod iam factũ eſt, ſanare oportet, quod uero futurum,
prohibere. Sanabitur autem id quod factum ab aperientibus, prohibetur uero fu
turum, ſi humorũ influxum qui obſtructionem faciunt, coërceamus. Quod igitur
ultimũ inuentum eſt ſecundũ methodum reſolutiuã, hoc primum facere oportet
in curatione. Hoc eſt uerũ exemplũ doctrinæ reſolutiuæ, libro undecimo cap. de-
D cimo à Galeno poſitum: & nõ illud quod ſcribit Cõciliator differentia octaua ex
eiuſdem libri capite primo & ſecundo ſumptũ, dum ſuam probare nititur opinio-
nem, quod uidelicet doctrina reſolutiua ſit demõſtratio Quia, & nõ propter quid.
Qui etiam Cõciliator eiuſdem probationis gratia citat Auerroim, locũ illum Ari
ſtotelis ſuprà à nobis adductũ in exemplum methodi reſolutiuæ ex libro ſeptimo,
de prima philoſophia, exponentẽ his uerbis:

Auerrois opinio.

Et quũ iſte infirmus eſt modo ſanus,
neceſſe eſt ut fluxus naturæ fuerit, neceſſe eſt calorem fuiſſe: & ſi calor eſt, neceſſe
eſt potaſſe laxatiuũ. Et hoc intendebat quum dixit, Et ſi hoc eſt iam fuit calor: et ſe-
cundum hunc modum dicemus unum poſt aliud, id eſt, & ſic dicemus unum poſt
aliud ſecundũ diſſolutionem, ſcilicet incipiẽdo à poſteriori, & perueniendo ad pri
mum principiũ in cognitione. Deinde dicit: Et motus qui ex hoc eſt actio, &c. id
eſt, motus qui incipit ab ultimo in diſſolutione, & eſt cõpoſitio, dicitur actio proce
dens ad ſanitatem ita quod accidat, quod ſanitas quæ eſt extra animam ſit à ſanitate
quæ eſt in anima, & intendebat quod eſſe ſanitatis quæ eſt in anima, eſt in cõpoſi-
tione ad eſſe ſanitatis quæ eſt extra animã, & hoc eſt illud quod dicitur, quod prin
cipium operationis eſt finis cognitionis: & principiũ cognitionis eſt finis opera-
tionis. Hæc quidem Auerrois, qui in aliquibus uerbis plurimã oſtendit reſolutio-
nis à notione finis inchoantis cum reſolutione mathematica ſimilitudinẽ. Quem
enim motũ Ariſtoteles atqꝫ Simplicius uocant actionem uel factionẽ, Cõmenta-
tor nominat cõpoſitionem, quaſi actio in agibilibus cõpoſitioni in mathematicis,
& ſimpliciter in omnibus ſpeculabilibus proportione reſpondeat. Verũ in multis
ab Ariſtotele diſſidet, & ſibijpſi nõ cõſentit. Nam poſtremũ dictum quod eſt com
mune dictum, & maxime Galeni libro undecimo Artis curatiuæ, quem antea al-
legauimus, quod uidelicet finis cognitionis eſt principium actionis ſecũdum me-
thodum reſolutiuã, ſicuti principiũ cognitionis eſt finis operationis, hoc inquam

omnium

A omnium & præcipue Galeni dictum ueriſſimũ exiſtit. Cui tamen repugnant uer-
ba propria Cõmentatoris dicentis, quod in diſſolutione unum poſt aliud dicitur,
incipiendo à poſteriori, & perueniendo ad primum principiũ in cognitione. Ne-
que enim in methodo reſolutiua, quã Auerrois diſſolutionẽ nominat, incipientes
à poſteriori, neq; ab eo peruenimus ad principium cognitionis: imò contrà, incipi-
mus à principio cognitionis, quod eſt notio finis ſecundum Simpliciũ, donec per-
ueniamus ad ultimũ cognitionis, quod eſt principiũ actionis. Primus autem pro-
greſſus uocatur ab Ariſtotele cogitatio, ſiue ut habetur in græca translatione, in-
telligentia: Secũdus autem factio: ab Auerroi autem, ut diximus, cõpoſitio. Quia
ex hoc loco Ariſtotelis libri ſeptimi de prima philoſophia, male meo iudicio apud
Arabes interpretato, & prius etiam ab Auerroi cõmentatore expoſito, contrariũ
elicitur ei quod uult habere pro ſua opinione adſtruenda Conciliator. Illud enim
à quo incipit doctrina reſolutiua, quod ſecundũ Galenũ eſt notio finis ſiue princi-
pium cognitionis, nihil aliud eſt niſi finis mente conceptus, ut declarat Simplicius
in uerbis ſuprà à nobis adductis ex expoſitione libri ſecundi Ariſtotelis de phy-
ſica auſcultatione exemplo artis ædificatiuæ. Ipſe uero Ariſtoteles loco ſtatim an-
tea allato ex libro ſeptimo de prima philoſophia, duobus exemplis, altero artis
medicinalis cuius finis eſt ſanitas, altero artis ædificatiuæ cuius finis eſt domus, ſi-
ue eius utilitas, ut Simplicius in allegata expoſitione declarat: Quẽ finẽ uult idem
Simplicius poſſe cõſiderari tanquam natura priorem his quæ ſunt propter ipſum,
ſi eodem modo omnino in mathematicis, & in his quæ à natura fiunt, debeat ne-
ceſſitas inueniri: Quam neceſſitatis ſimilitudinem uidetur Ariſtoteles in ſuis uer-
bis, quæ exponit Simplicius, inſinuare. Quam etiam Simplicij expoſitionem con-
B firmat Ariſtoteles libro ſecundo de partibus animalium, ubi ſecundum translatio-
nem Theodori ſcribit hæc uerba: Sed quũ contrà in generatione atq; eſſentia aga-
tur, quæ enim poſteriora ſunt generatione, hæc natura priora ſunt, & quod pri-
mum eſt natura, id ultimum eſt generatione: Nõ enim ædes laterum, aut lapidum
gratia ſunt, ſed hæc gratia ædium petũtur. In eandem ſententiam ſcribit etiam Sim-
plicius in expoſitione eorum, quæ Poſtprædicamẽta nominãtur, exponens quot
modis dicatur prius atq; poſterius, ſecundum Peripateticorum opinionem. Atq;
illum quoq; inter alios adducit, quo aliquid dicitur eſſe conceptu prius ſicuti finis.
Sunt autem hæc eiuſdem Simplicij uerba: Illud autem quod eſt cõceptu prius, eſt
ſicuti finis: quoniam præintelligimus finem ſicuti tegumentũ ante parietes & fun-
damenta & foſſionem. Hoc igitur ſub illa ponetur, quæ ſunt priora tẽpore. Ipſius
uero ſubſiſtere poſterius eſt tempore. Subſtantia autem prius. Prima uero ſecun-
dum ſubſtantiam quæ ſunt perfectiora, quod prioris ſignificatum non uidetur mi-
hi prætermiſiſſe Ariſtoteles, ut Iamblichus inquit, ſed in quarto modo cõprehen-
diſſe, in quo honorabilius & optimum primum dicebatur. Ex his Simplicij uerbis
apparet finem dupliciter conſiderari, uel quatenus in mente eſt, & ſic notio finis,
ſiue conceptus finis nominatur: & hoc modo acceptus, prior eſt tempore his quæ
propter finem eſſe dicuntur: uel quatenus extra animam ſubſiſtit, & ſic poſterior
eſt tempore, ſed prior dignitate ac perfectione, atque etiam natura: ut uerba Ari-
ſtotelis manifeſtant, quæ quartum modum Prioris in his quæ poſtprædicamenta
uocantur, exponũtur. Sunt autem hæc: Adhuc uero melius, & honoratius prius
eſſe natura uidetur. Hanc etiam duplicem finis conſiderationem tangit Auicen-
na ſexto libro eius operis, quod Metaphyſica inſcribitur, inquiens: Cauſa finalis
non eſt cauſa inuenta extrà, ſed inuenta in intentione agentis. Quam Auicennæ
ſententiam confirmat Alexander in expoſitione quinti libri de prima philoſophia

C ſtatim circa initia eiuſdem libri, ubi Ariſtotelem quot modis principium dicatur, exponit. Sunt autem uerba Alexandri hæc: Principium uocat ſcilicet Ariſtoteles, finis & propoſiti cognitionem. Hoc enim in agibilibus primum principiũ & cauſa ut agibile fiat. Quare quod ſcribit Cõciliator ſuprà allata differentia ex Boëtij in topicis autoritate, quod finis & effectus idem ſunt, & uterque poſterior. De fine quidem qui extra animam ſubſiſtit, & in idem coit cum effectu, illis concedemus quod ſit poſterior ſecundum tempus, licet non ſecundum eſſentiam, uel naturam. De fine autem mente concepto, qui notio finis, ſiue conceptus finis appellatur, qui eſt principium ſpeculationis, ut ait Simplicius, ſiue cognitionis, ut Auerrois loquitur, minime aſſentiemur. Hic enim illa etiã quæ ad finem extra animam ſubſiſtentem quæruntur, nedum finem ipſum quem aſſequi intendimus, tempore proculdubio antecedit, uel hoc ipſum Auerrois expoſitione cõfirmante quæ dicit ex intentione Ariſtotelis, ſanitatem quæ eſt in anima eſſe in compoſitione ad eſſe ſanitatis, quæ eſt extra animam. Hic uero modus prioritatis ſecundum tempus primus eſt atq; præcipuus iuxta Ariſtotelem in eo tractatu, quem diximus Poſtprædicamẽta nominari. Ex his omnibus uolumus eſſe cõcluſum, non poſſe Conciliatorem ex eo quod Galenus ſcribit in procemio Artis paruæ, doctrinam reſolutiuam fieri ex notione finis: nõ poſſe inquam ſuam aſſeuerare opinionem, quod doctrina reſolutiua ſit demonſtratio. Quia quum ex eiuſdem Galeni uerbis contrarium potius colligatur, eandem ſcilicet doctrinam ex priori, non autem ex poſteriori procedere. Neque tamen Pluſquam Commentator, qui aduerſam Conciliatori tenet opinionem, quicquã ex tali cõcluſione lucratur, imò ex multis quæ ſuprà à nobis dicta ſunt de notione finis ex autoritate Simplicij liquere poteſt, quan-
D tum idem Pluſquam Cõmentator à uera Galeni ſententia deuiauerit. Nam ſecundum Pluſquam Cõmentatoris expoſitionem, notio finis ſequitur reſolutionẽ: ſecundum autem Simplicium atque Galenum, ut etiam magis ac magis poſtea declarabimus, notio finis antecedit reſolutionem. Sed antequam utriuſq; opinionis tam ſcilicet Pluſquam Commentatoris, quàm etiam Conciliatoris falſitatem oſtendamus, prius eſt à nobis uera Galeni ſententia aperienda: nam ex recto, ut dici ſolet, obliquum magis apparet. Nos quidem hactenus de conceptu ſiue notione finis generalius fuimus locuti: ſi uero uelimus ad opinionem Galeni de doctrina à notione finis inchoante, explicandam propius accedere, notio finis in ea oratione Galeni, quæ ſtatim proponitur in procemio Artis paruæ his uerbis: Tres ſunt omnes doctrinæ quæ ordini inhærent: prima quæ fit à notione finis ſecundum reſolutionem. Hoc, inquam, quod notio finis dicitur, arctius eſt accipiendum. Nam Galenus de doctrinis loquens, per notionem finis non quemlibet finem notum intelligit, quem unuſquiſq; ſibi animo proponit, & aſſequi intendit, ſed ſolum ſpecialem finem alicuius artis, uel ſcientiæ quam doctor intendit conſtituere, atq; obiter conſtituendo docere. Per doctrinam autem à notione finis incipientem, & factam ſecũdum reſolutionem, non methodum aliquam, ſiue doctrinalem modum ex illis quatuor apud ueteres celebratis, de quibus nos ab initio latiſſime ſcripſimus, idem Galenus uidetur accipere: ſed quandam aliam ſui generis doctrinam, quæ ab ordine potius quem in docendo ſeruat, quàm à modo docendi uel diuiſiuo, uel reſolutiuo, uel definitiuo, uel demonſtratiuo ſuam recipit denominationẽ. Neque enim ideo reſolutiua dicitur quia uel reſoluere doceat, uel reſolutionibus frequenter utatur, ſed quia ſequitur ordinem reſolutionis à notione finis inchoantis, ut poſtea plenius ſumus oſtenſuri. Nam prius illud oportet declarare, quomodo uelit Galenus unamquanque ſcientiam uel artem propriam habere ex ſui finis

Galeni uerborum expoſitio.

notione

A notione,cōſtitutionem : Hinc enim & unà aperietur ſenſus illorum uerborũ,quæ
in antiqua translatione ſcribũtur in hunc modum : Nemo tamen ante nos ſcripſit
eam quæ ex notione finis incipit, ex qua omnes artes conſiſtunt ſecundum ratio=
nem.Quæ uerba male intellecta magnam dedere duarum opinionum contraria=
rum aſſertoribus inuicem altercandi occaſionem, utriſq; ſtudentibus , hoc omnes
artes conſtituendi munus doctrinæ adſcribere demonſtratiuæ,ſed alteris demon=
ſtrationi Propter quid,alteris demonſtrationi Quia à iunioribus philoſophis uo=
citatæ.Galenus in libro cui titulus eſt,Nunquid ſalubre pertineat ad artem medi=
cinalem,uel gymnaſticam,ſiue athleticam,uolens oſtendere quo modo unaquæq;
ars à ſuo fine propriam habet conſtitutionem, ſcribit hæc uerba:Manifeſtũ igitur,
quod neque ex materijs oportet artes iudicare . Neque enim ſi quis alias quidem
communes materias, & ut quiſpiam diceret ſecundum accidens,alias proprias &
proximas unicuiq; arti ſupponens, quatenus quidem naturale eſt corpus noſtrũ,
diceret eſſe ſcientiæ naturalis materiam:quatenus uero ſanabile,medicinalis:qua=
tenus non optimo habitu præditũ,gymnaſticæ : neq; ſic aliquis ex alio quàm ex fi
ne artes diſtingueret. Dicere enim hoc,aliquod corpus eſſe ſanabile,eſt eius qui fi
nem cognoſcat. Neque uero ſi quis ex theorematibus artes diſtinguat ac ſeparet, *Diuidendi uia*
aliunde potētia incipit quàm ex fine . Propria enim uniuſcuiuſq; artis theoremata *à fine.*
ſunt, quæ quiſpiam cognoſcens iuuatur ad finem:nam & Grāmatica, & in arte fa=
brili,& in Muſica, & quauis aliarum quæcunq;,uel ipſum finem manifeſte, uel id
ipſum quod melius,uel citius afferre poſſunt,propria ſunt artis . Quæcunq; uero
nihil iuuant ad finis factionem,hæc propria non ſunt. Vndequaque igitur ratio iu
bet ad finem uenire,& per hunc artes iudicare : propter hũc enim,& per actiones
B uniuerſales, & per propria theoremata atque principia, ſiquidem & hæc ipſa ua=
riantur ſecundum fines artium . Sanitas enim finis eſt,ipſa uero in calidis, frigidis,
humidis ac ſiccis, in his uero & materiæ principium, & ſpeculationis principiũ cir
ca horũ notitiam. Sed nō eodem modo medico & naturali.Hoc ipſum uero quod
non eodem modo à fine ſcientiarum cognitum fuit ac dijudicatum , & conuenien
ter ſemper ratio adinuenit finem, regulam atq; iudiciũ omnium quæ tractantur in
artibus:Nam uniuſcuiuſq; artis cōſtitutio hinc ſumpſit initiũ.Neq; enim quiſpiam
artem medicinalem conſtituere properaſſet, ſi prius ſanitatē non deſideraſſet:ne=
que artem ædificandi domum,niſi domum appetiſſet:neq; textoriam, niſi ueſtem
concupiſſet.Sed & quæ omnes artes inuenit, hinc ſumpſit initium.Oſtenſum au=
tem eſt alibi,quomodo quiſpiam fine preſuppoſito,artem eius ſecundũ methodũ,
id eſt,uiam quandam,atq; ordinatũ progreſſum adinueniret . Et primũ oportet in
illo libro exercitari, qui uult ad unguem ea, quæ hic ſcribimus intelligentia cōpre
hendere.Nam manifeſte diſcet,quod ambæ medicinæ partes,ſalubris ſcilicet & cu
ratiua,ſub eandem cadunt cōtemplationem . Hæc Galeni uerba aperte declarant
quid ſit notio finis apud ipſum,ſcilicet finis artis alicuius mente conceptus ac deſi
deratus,& quomodo ſumpto à notione finis initio,omnes artes ſecundum metho
dum,id eſt uiam quandam atq; ordinatum progreſſum cōſtituuntur. Nam fine ar
tis ſemel cōſtituto atq; propoſito inueniuntur principia ac theoremata eiuſdem ar
tis per relationem ad finem . Vt enim Galenus inquit , finis eſt regula, & examen
omnium quæ in quauis arte aut ſcientia traduntur:illa enim principia atq; theore=
mata artis eſſe dicuntur , quæ ad finem eius artis uel facilius uel citius aſſequen=
dum utilia ſunt. Alioquin ſi nullum præſtarent ad finem artis uſum,nec theorema
ta quidem, ut ait Galenus in libro qui de optima doctrina inſcribitur , dicerentur.

C Ex eiſdem etiam Galeni uerbis nobis aperitur ſenſus illorum uerborum, quæ in
procœmio Artis paruæ ſecũdum antiquam translationem græcam ita ſcribuntur:
Nemo tamen ante nos ſcripſit illam ſcilicet doctrinam, quæ ex notione finis inci-
pit, ex qua omnes artes conſiſtunt ſecundum rationem. In qua translatione nulla
ambiguitas eſſe poteſt, ſi leges grammaticæ ſequimur, quæ uolunt uerbum relati-
uum referre illud quod ſtatim antecedit. Nulla inquam dubitatio eſſe poteſt quin
relatiuũ Qua, referat notionem finis, quæ proximior eſt, & nõ doctrinam: ut com
muniter omnes medici iuniores referri putarũt, unde ſemetipſos in inextricabiles
difficultates iniecerunt, quærentes quæ ſit illa doctrina, ex qua omnes artes conſti
tuantur. Nos aũt etſi fateamur omnes artes à ſuo fine propriam habere cõſtitutio-
nem, hoc ipſum non uno in loco, ſed pluribus Galeno teſtificante: nam & in libro
qui inſcribitur de cõſtitutione artis medicinalis, clariſſima uoce pronunciat ex ue-
terum philoſophorum ſententia, unicuique arti fieri à ſuo fine conſtitutionem. Et
in primo libro Artis curatiuæ etiam ex propria aſſeuerat omnes artes quæ ſecun-
dum aliquam methodum, id eſt uiam atque ordinatum progreſſum conſtituun-
tur, notionem finis ſuæ conſtitutionis habere principium. Licet inquam nos hoc
crebrum Galeni dictum ueriſſimum eſſe concedamus, non tamen cogimur aſſi-
gnare, quænam ſit illa doctrina ex tribus in procœmio Artis paruæ à Galeno nu-
meratis, cuius hoc munus exiſtat, omnes artes cõſtituendi: quum non dicat Gale-
nus inibi, doctrinã ex notione finis incipientem omnes artes conſtituere, ſed ſolũ
à notione finis à qua doctrina incipit, quæ fit ſecundum reſolutionem, omnes ar-
tes cõſiſtere, ſiue propriam habere conſtitutionem: quaſi uoluerit iſti doctrinæ uel
ex hoc ipſo quandam dignitatem corrogare, quod inde ſumat initiũ unde omnes
D artes atque ſcientiæ ſuam habeant conſtitutionem, etſi ipſa aliquam artem non ſo
lum doceat, ſed etiam inueniat atque conſtituat, quod hoc habeat ex eo unde ſu-
mit initiũ, idem Galenus nobis ſtuduerit inſinuare. Aut fortè Galenus, quum pri
mum dixiſſet ſe alibi, id eſt in libro de conſtitutione Artis medicinalis, ſcripſiſſe do
ctrinam, quæ incipit à notione finis, per uerba ſequẽtia, à qua ſcilicet notione finis
omnes artes cõſiſtunt, nobis intenderit declarare non ſolum artem medicinalem,
ſed omnes alias propriam habere ex ſuorum finium notione conſtitutionem. Plu
rimum autẽ intereſſe cenſeo an dicatur, ex doctrina à notione finis inchoare, an ex
ipſa notione finis omnes artes cõſtitui. Nam de notione finis nulla poteſt eſſe con-
trouerſia, ſi uerba Galeni quæ ex libro cui titulus eſt, Nũquid ſalubre ad artem atti
neat medicinalem, uel gymnaſticam, paulò ſuprà allegauimus, ſanè intelligantur.
Sed nunquid illa doctrina quæ incipit à notione finis, & fit ſecundũ reſolutionem,
poſſit omnes artes atq; ſcientias conſtituere, atque eodem ordine quoad ipſa con-
ſtituuntur edocere, & quo nomine hæc ipſa doctrina fuerit à ueteribus inſignita.
Hæc eſt illa quæſtio quæ iuniores medicos, atque philoſophos miſerabiliter per-
turbauit: & quæ inter eos magnam diſcordiã, & quoddam ueluti ciuile bellum ſu
ſcitauit, fruſtra tamen ab ipſis ſuſceptum. Quãdoquidem Galenus, ut diximus, ſi-
cuti alijs in locis quamplurimis, ita & in procœmio Artis paruæ, non ex doctrina
aliqua ordinata, quæ reſolutiua uocetur, ſed tantum ex finis notione dixit omnes
artes conſiſtere, ſiue propriam habere conſtitutionem. Sed nihil refert, inquiet ali
quis, ſiue Galenus dixerit ex notione finis omnes artes conſtitui, ſiue ex methodo
aliqua quæ ſemper à notione finis ſumit initiũ, qualis eſt illa quæ ab eodem Gale-
no lib. undecimo Artis curatiuæ, methodus reſolutiua nominatur, ſecundã quam
illud quod eſt primũ in opere, eſt ultimũ in inuentione. Video enim aliquos ex his

Galeni

A Galeni uerbis maxime motos, credere Hali in ſua Artis paruæ expoſitione aſſerẽti
hanc eſſe illam methodum quam etiam Galenus innuit in procœmio Artis paruæ
quum ait, primam fieri doctrinã ex notione finis ſecundũ reſolutionem. Quam pa
riter doctrinã putat Hali eſſe demonſtrationem Quia, ſicuti alterã huic oppoſitam
quæ fit ſecũdum cõpoſitionem inuentorum per reſolutionem, eſſe demonſtratio-
nem Propter quid. Atq; ideo ait idem Hali idcirco uoluiſſe Galenũ de his duabus
doctrinis atq; unà de definitiua facere in procœmio Artis paruæ mentionẽ, ut nos
ad diſcendã artem Dialecticæ inuitaret. Sed qualis eſſet iſta exhortatio? quãdoqui
dem (ſi uera ſit expoſitio Hali) tres idem Galenus nobis totius Dialectices, id eſt
artis logicæ ſuſtulit partes, & unã tantũ ſcilicet demonſtratiuã nominauit. Nam de
finitiua de qua ipſe loquitur, diuerſa eſt ab ea quæ alijs tribus artis logicæ partibus
à priſcis philoſophis annumeratur. In nullo igitur numero Galenus habuit neque
ueram definitiuã, neq; diuiſiuam, neq; illam quæ proprie dicit̃ reſolutiua, quæ op-
ponit̃ diuiſiuæ. Quas duas, ſcilicet diuiſiuam & reſolutiuã, Plato uoluit eſſe duas *Plato in Phædro & Philebo.*
præcipuas Dialecticæ partes: quarũ altera docet unũ in multa partiri, altera unum
in multa colligere. Quas etiã duas Plato ſentit, & in dialogo qui dicitur Phædrus,
& in altero etiam qui Philebus nominatur, ad artium conſtitutionem eſſe maxime
neceſſarias. Tacuit ergo Galenus, ſecundũ Hali expoſitionẽ, non ſolum Platonis,
cuius alioquin magnum ſe ubiq; imitatorem oſtendit, reſolutiuam, ſed illam etiam
qua mathematici utũtur, quæ ob id reſolutio mathematica nominatur, de qua nos
ſuprà inter alias reſolutionum ſpecies fecimus mentionem. Si uero Hali exiſtimat,
ut ſanè uidetur exiſtimare in ſua expoſitione, hãc mathematicã reſolutionem eſſe
demonſtrationem, quia magno eſt in errore, & iure ob hunc à Cõciliatore repre-
B henditur, quod multos in barathrum ignorantiæ detruſerit, niſi quod ipſe Conci-
liator in idem incidit barathrum: in altera parte aſſentiens Hali, quod doctrina re-
ſolutiua, de qua Galenus loquit̃ in procœmio Artis paruæ, ſit demonſtratio Quia.
Hanc enim opinionẽ partim ſatis antea falſam oſtendimus, partim magis ſumus
in ſequentibus oſtenſuri. Quicquid autem ſit doctrina reſolutiua, de qua recentio
res medici inter ſe tantopere digladiantur, ſiue demonſtratio Quia, ſiue Propter
quid, ſiue ſui generis doctrina qua unum poſt aliud quæritur quàm eſt, ubi Gale-
nus methodum reſolutiuam nominat: harũ nulla ſeorſum poteſt omnes artes con
ſtituere atq; docere, unde meritò dicatur doctrina, ex qua omnes artes conſiſtant
ſecundum rationem. Quod autem hæc uerba uere dici poſſint de notione finis, ſa
tis eſt antea ex uarijs Galeni locis declaratum. Quibus etiam illa conſonant, quæ
à recentioribus philoſophis cõceduntur, à fine principali ſcientiæ & præcipue pra
cticæ ſumi principia eiuſdem ſcientiæ, ſed idem finis eſt primum ſcientiæ ſubiectũ
de quo loquitur Ariſtoteles quarto libro primæ philoſophiæ his uerbis: Vbique
primi proprie eſt ſcientia ex quo illa dependent, & propter quod dicuntur. Hoc
Græci autores, Scopon appellant, quaſi metam uel ſignum dicere uelint. Transla *Scopos.*
tum enim eſt nomen à ſagittarijs: nam ſicuti hi ſignum habẽt ante oculos ad quod
intendunt ſagittas, ita doctor artis uel ſcientiæ ad finem aliquẽ reſpicit, & eius gra-
tia illa ſcribit quæcunque ſcribit. Quamlibet artem uel ſcientiam ſuam capere à
proprio fine conſtitutionem, & ab alijs diſtinctionem, ut Galenus ſentit, uериſſi-
mum exiſtit, nõ ſolum in ſcientijs practicis, ſed etiam ſpeculatiuis, quoniam & hæ
per ſuos fines ſpecificantur, & declarantur, ut patet his Ariſtotelis libro primo pri
mæ philoſophiæ uerbis, ubi uolens oſtendere quid ſit ſapientia, ait eam eſſe uerita
tis contemplatricem. Quem locum exponens Alexander in hunc modũ ſcribit:
Quum uſus fuiſſet ueritatis nomine in philoſophia, nũc quod rationabiliter ita uo

C **catur oſtendit.** Quod enim in philoſophiæ nomine intelligat ſpeculatiuam, per ea
quæ ſubinfert declarat, inquiens, ſpeculatiuæ enim finis eſt ueritas, & adhuc ma-
gis iſtius illa pars quæ de primis principijs agit, & cauſis, quę omnino à ſenſu ſunt
ſeparatæ, & ſua natura entia, quam ſapientiã nominat. Quod autem prius dixerat,
hoc modo probat: Cum finis philoſophiæ ſpeculatiuæ ſit ueritas, à fine autẽ pro-
poſito unaquæq; methodus ſpecificetur & eſſentiam habeat, conuenienter à ueri
tate ipſa nominatur: hæc enim ipſius eſt finis. Hæc quidem Alexander. Si quis ue-
Obiectio. ro obijciat aliquas eſſe ſcientias ſpeculatiuas ueluti mathematicas quæ fine careãt,
huic quoque obiectioni occurrit Alexander in alia expoſitione libri de prima phi
loſophia, de eiſdem mathematicis faciens mentionem, atq; ita ſcribens: Adhuc au-
tem non omne bonũ ſua natura agibile eſt, cum ſit aliud bonum agibile, aliud ſpe
culabile & nõ agibile, quod eſt in mathematicis: nam circa ea ueritas bonum exi-
ſtens ipſis eſt finis. Ex quibus uerbis Alexãdri idem poteſt colligi, quod etiam ha
betur ex libro Galeni ſuprà allegato, cui titulus eſt, Nũquid ſalubre attineat ad ar-
tem medicinalem uel gymnaſticã, differentias ſpecificas per quas ſcientię inuicem
diſtinguũtur, à fine accipi. Quo fit, ut de eadem re etiam uariæ ſcientiæ cõſiderent,
ſed diuerſo modo, propter ſuorum finium diuerſitatem. Vt enim inquit Ariſtote-
les libro primo moraliũ, Faber quidem, ac Geometer differenter rectum perqui-
†uel lege, con- runt, alter quãtum ad opus utile eſt, alter quid ſit & quale † contemplatur, ſtudio-
tẽplator eſt ue- ſus enim ueritatis. Si ergo unaquæq; ſcientia à fine proprio ſuam habet eſſentiam
ritatis. Suſpi- quod uult Ariſtoteles ſecundum Alexandri expoſitionem, conuenienter ut Ga-
cor enim uerbũ lenus ſentit, à fine noto, ſiue ſubiecto, ſecũdum formalem eius rationem, quæ à fi-
deeſſe, aut di- ne ſumitur, iuxta ipſum conſiderato, illa ſumuntur quæ faciunt ad eiuſdẽ artis con
ctionẽ Enim er ſtitutionem, & hæc ipſa per quendã modum reſolutionis inueniũtur: ſicuti etiam
rore mutatam. per reſolutionem, quam quidam recentiores ſyllogiſmum practicum uocant, fine
D ſemel cõſtituto, illa perquirimus quæ ad eundem finem aſſequendum ſunt neceſ-
ſaria. Non tamen propterea concedimus id quod in ſua expoſitione Hali uidetur
concedere, doctrinam reſolutiuam de qua Galenus in procœmio Artis paruæ pri
mum facit mentionem, eſſe methodũ, quæ alibi à Galeno methodus reſolutiua, à
neotericis autẽ aliquãdo ſyllogiſmus practicus nominatur. Nam licet hac metho-
do utatur ad inuenienda illa quæ artem cõſtituunt, utitur nihilominus & alijs, ſcili
cet & diuiſiua & definitiua, & demonſtratiua, tam quæ ex prioribus q́ quæ ex po
ſterioribus demonſtrat: quemadmodũ diſcere licet legentibus librũ de cõſtitutio-
ne artis medicinalis, in quo Galenus ſcripſit doctrinã ex notione finis inchoantẽ,
& factam ſecundũ reſolutionem, quam ob id reſolutiuã nominat. Quod etiam ani
Vgo Senenſis. maduertit nõ minor penè philoſophus q́ medicus Vgo Senenſis, qui ut de ſeipſo
fatetur in expoſitione procœmij Artis paruæ, duas quæ ſuo tempore erant celebra
tæ, ſicuti & noſtro quoque ſunt, ſecutus eſt de doctrina reſolutiua & compoſitiua
opiniones. Mox cum ad eius manus perueniſſet liber Galeni de conſtitutione ar-
tis medicinalis, in quo Galenus doctrinã facit reſolutiuam, eaſdem opiniones pro
falſis & minime Galeni ſententiæ congruentibus repudiauit. Sed licet Vgo fatea
tur diuiſiones, reſolutiones, definitiones, & omnis generis demonſtrationes ad
eam admitti doctrinam quæ reſolutiua nominatur, non tamen cur magis reſoluti-
ua nominetur, quàm uel diuiſiua, uel demonſtratiua, & quî differat, quîue conue
niat cũ alijs duabus, ſcilicet cum cõpoſitiua, definitiua, ſatis explicauit: quæ omnia
impræſentiarũ declarare aggrediemur. Nos doctrinam reſolutiuam nõ à docendi
modo, ut iuniores medici ſunt opinati, ſed ab ordine potius quem in docendo ſer-
uat, ſortitam hac appellationẽ exiſtimamus; Quanq́ Galenus nõ reſolutiuã dicat,
ſed

Reſolutiua doctrina unde ſit ſortita appellationem.

A ſed factam ſecundum reſolutionẽ: unde illam medici iuniores reſolutiuam appel
larunt: Sicuti enim doctrina definitiua apud Galenum dicitur, ut teſtatur etiam
Pluſq; commentator, non quia definire doceat, uel quia ipſam definitionem con=
cludat, ſeu quia ſemper definiendo procedat: ita doctrina prima reſolutiua ideo
uocatur, nõ quia doceat reſoluere, uel quia reſolutionibus frequenter utatur, ſed
quia in docendo ſcientiam aliquam ſeruat ordinem illorum, quæ per reſolutio=
nem à notione finis incipientem inueniuntur: quem quidem ordinem ſeruatum
à Galeno uidemus in libro De conſtitutione artis medicinalis, cuius libri doctri=
nam dicimus eſſe reſolutiuã: Primum enim quæ ſit finis notio declaratur, ſanitas
ſcilicet: Deinde quæritur per uiam reſolutionis quæ ſint ad faciendam uel conſer
uandam ſanitatem neceſſaria: & primum occurrit, quod cognitio corporũ ſano=
rum & ægrorum habenda eſt: Hæc igitur quo modo habeatur primo loco doce
tur. Quia uero corpora ſana egeat conſeruatione, ægra autem curatione, ſed ma
ior neceſſitas urget ad corpus ægrum priſtinæ ſanitati reſtituendũ, quàm ad ſanũ
conſeruandũ, ideo methodus curatiua, quæ eſt una ex principalibus partibus ar
tis medicinalis, omnibus alijs in docendo præponitur. Sed quia hæc pars medi=
cinæ curatiua nõ poteſt exerceri ſine altera parte eiuſdem artis, quæ pars diagno
ſtica græco uocabulo nominatur: quia per ipſam ſingulos morbos, præſertim in=
trinſecos atq; latentes docemur cognoſcere: ideo poſt curatiuã diagnoſtica ſecun
do traditur loco. Quia etiam pars altera artis medicinalis quæ prognoſtica à Græ
cis nominatur, non mediocrem præſtat ad curandas ægritudines utilitatem: idcir
co & ipſa poſt diagnoſticam ſuo loco docetur. Atque ita omnes aliæ eiuſdem ar=
tis medicinalis partes, uel principales uel principalium conſtitutiuæ, quo ordine
B per reſolutionem inueniuntur, eodem etiam in libro quem diximus de conſtitu=
tione artis medicinalis inſcripto, à Galeno traduntur. Pars uero ſanitatis conſer=
uatrix cum ſibi adiacentibus ob id ultimo loco docetur, ne interim ordo partium,
quæ ad partem curatiuã recte exequendam perquiruntur, interrũpatur: Sed ni=
hilominus & ipſa methodus ſanitatis conſeruatrix, ſicuti & omnes aliæ per rela=
tionem ad finem inuenitur atque docetur: nam quæcunq; in eo libro ſcribuntur,
principiũ habent ſeu cauſam gratia cuius (quã Græci ſcopon appellant) ſanitatẽ.
Ad harum autem omniũ partium artis medicinalis perfectam doctrinam traden=
dam, omnia afferuntur inſtrumenta opportuna, & diuiſiones ſcilicet, & definitio
nes, & demonſtrationes, tam ex prioribus quàm ex poſterioribus quicquã pro=
bantes, ſicuti materia ſubiecta, uel harum uel illarum eſt capax demonſtrationũ,
quæ etiam inſtrumenta ad eaſdem partes artis medicinalis edocendas, ſub alio ta
men ordine in doctrina definitiua adhibentur: Neq; enim tres doctrinæ, de qui=
bus ſtatim in procemio Artis paruæ Galenus facit mentionẽ, modis docendi dif=
ferunt, ſicuti iuniores medici intellexerunt, ſed ordine potius: nam per doctrinã,
quæ actio eſt doctoris in diſcipulum, poſſumus tam ordinem eorum quæ docen=
tur, quàm modum ipſum doctrinalem intelligere. Sed quod Galenus his uerbis
procemij allati (Tres ſunt omnes doctrinæ) ordines potius quàm modos doctri=
narum nobis inſinuauerit, declarant alia uerba, quæ ſtatim ſubiunguntur, ſcilicet
ordinem habentes, uel quæ ordini inhærent, ſecundum noſtram translationem.
Quod ſi Galenus illum habuiſſet intellectum, quem ex uerbis eius medici iunio=
res exceperunt autore Hali, ac Pluſquam commentatore, qui in hac expoſitione
ſequitur Hali, quod uidelicet doctrina ordinaria ſit illa, per quam extrahitur quæ
ſitum, uel per quam res eſſe certificatũ, talibus enim ipſi utunt̃ uocabulis, tunc Ga
lenus ad doctrinas quas innuebat, non illa uerba (ordinem habentes) addidiſſet,

Doctrinæ nomine quid intelligatur.

C ſed potius hæc (ſcire facientes) quanq; & hæc forte fruſtra fuiſſent adiecta, quum ſit nulla doctrina quæ ſcire non faciat, qualiſcunq; ſit illa ſcientia, ſiue certiſſima, ſiue minus certa, & quodammodo coniecturalis. Quare qui per doctrinam ordinariam modum doctrinæ intelligũt, ex quo extrahitur quæſitũ, huic ſignificatui tam græca lingua in qua Galenus ſcripſit, quàm etiã noſtra repugnante, in eandem & ipſi cadunt dubitationẽ: Cur Galenus doctrinas dixerit ordinatas, uel ordinarias (ſic enim ipſi loquunt̃) quũ nulla ſit exordinata uel inordinata, id eſt quæ non certificet aliquo modo quæſitũ. Huius aũt dubitationis Pluſquã cõmentator duplicem affert ſolutionem ſcribens in hunc modum: Quum aũt Galenus dixit tres ſunt doctrinæ ordinariæ, ſupponere uidetur aliquas eſſe inordinarias: aut fortaſſe dixit tres ſunt doctrinæ ordinariæ, ad ſimilitudinẽ eius quod dicitur ſpondiles dorſi: non enim hoc dicitur quia alibi ſint ſpondiles q̃ in dorſo, ſed modus hic loquendi potius innuit quod dorſo ſunt proprie. Similiter ibi fortaſſe nõ dicitur quod tres ſint doctrinæ ordinariæ, id eſt aliæ quædam ſint inordinariæ: ſed quia doctrinis proprium eſt ordinẽ habere in hac prima ſolutione, Pluſquã commentator nõ uidetur meminiſſe Galenũ fuiſſe medicum atq; philoſophũ, nõ aliquem è numero poëtarũ, quos decent figuratæ locutiones, ut quũ dicunt ſydera cœli, quũ tamen ſydera nullibi ſint præterquã in cœlo. Nam præter eandẽ figurã quæ Pleonaſmos nominatur, putat Galenũ uel alterũ medicum minime barbarũ aliquando dicere ſpondiles dorſi, quũ tamen in nulla alia parte corporis præter-

Spondili dorſi. quam in dorſo ſpondili, id eſt uertebræ, quas ipſe ſpondiles corrupto uocabulo nominat, ſint. Simili errore uel aliquanto maiore paulò poſt in eodem procœmio Artis paruæ Pluſquã cõmentator ait Galenũ uerba illa de ſuis libris quibus ex-

D pedit uti ad tres doctrinas, per figurã hypallagen protuliſſe, ut ſit ſenſus, ad quos expedit uti tribus doctrinis. Ex qua expoſitione Pluſquã cõmentatoris, licet nobis cõiectari, ipſum quidem forte fuiſſe uel medicum uel philoſophũ egregium, paruam tamen habuiſſe bonarũ literarũ eruditionẽ, ut qui neſciret figuram hypallagen à grãmaticis dictam, neq; oratoribus nedum medicis atq; philoſophis licitam, ſed ſolum poëtis eſſe conceſſam, qui cogente metri neceſſitate quandoq; dicunt dare claſſibus auſtros, id eſt dare claſſes auſtris. Sed obſecro illos qui barbaram uel medicinam uel philoſophiam profitentur, ne tantam credant affuiſſe Galeno uiro in ſua lingua diſertiſſimo loquendi imperitiam, quod ordinariũ pro ſcientifico dixerit, & quod in ſuis ſermonibus quos de medicina ſcripſit, adeò frequenter figuris utatur, quibus etiam oratores tam Græci quàm Latini cauent, quum præſertim poſſimus eoſdem Galeni ſermones ſine ulla figura conuenienter exponere. Nam ſpondilos dorſi Galenus dicit, non per figuram Pleonaſmũ, ſed ad oſtendendam differentiam inter hos, & ſeptem ſpondilos colli, & alios quinq; qui ad lumbos attinent: Sunt enim omnes ſpondili, id eſt uertebræ nume-

Vertebrarum in corpore numerus. ro uigintiquatuor, ſeptem colli, duodecim dorſi, quod aliquãdo Galenus noton ideſt dorſum, aliquando metaphrenon, id eſt poſt precordia nominat, & reliquæ quinq; ad lumbos ut diximus, attinẽtes. Quomodo aũt intelligant̃ illa alia uerba procœmij, quibus expedit uti ad tres doctrinas, recte ut iacent ſine aliqua figuratione in ſequentibus declarabimus. Alterã affert ſupradictæ dubitationis ſolutionem Pluſquã cõmentator, his uerbis: Aut re uera ſupponendo aliquas inordinarias, uocat omne id quo quoquomodo aliquid certificatur eſſe doctrinam, ut topicam inductionem, & exemplum, & diuiſionẽ, & deſcriptionem, in quibus ſine dubio nõ attenditur ordo, quũ certificent rem per ea quæ ſunt extranea à re ipſa: nec ſunt ueriſſimæ doctrinæ, quia nõ extrahitur per ipſas quæſitũ ex neceſſitate.

Hæc

A Hæc ſolutio illam quam antea notaui barbariem præ ſe fert: quia uult per ordina-
rium intelligi id quod rem per propria & non extranea certificat. Excludit etiã do
ctrinã diuiſiuam à numero doctrinarũ uerarum, quo nihil poteſt eſſe Galeno, qui
Platonicus fuit, cõtrarium magis. Sed de hoc poſtea latius differemus, quum illo-
rum opiniones qui falſis falſa ſunt coacti defendere, refellemus. Excludit etiam to
picam inductionem & exemplum, quas Ariſtoteles in principio librorum poſte-
riorum reſolutoriorum pro ueris doctrinis computat: alioquin non ex his quoq; *Alius error*
ſicuti ex ſcientijs mathematicis traheretur argumentum, quod omnis doctrina & *Plusquã com*
diſciplina intellectiua ex præcedenti fiat cognitione: neq; enim ad rationem uere *mentatoris.*
uel ueriſſimæ doctrinæ exigitur, ut omnia ex neceſſitate probet, alioquin neque
Grammatica, neq; ſcientia moralis, imò neque medicinalis eſſent ueræ doctrinæ,
quoniam Grammatica non rationibus, ſed ſolis conſtat autoritatibus: Moralis au
tem Ariſtotele teſte in lib. primo moraliũ, circa iuſta & honeſta uerſatur: quæ tan
tam uarietatẽ habent, ut lege duntaxat, non autem natura cõſtare uideantur. Qui
etiam Ariſtoteles in eodem libro poſtea cõcedit, in materia morali nullam eſſe cer
titudinem, ſicuti neq; in ſanis, adeò quod ſecundum ipſum neq; philoſophia mora
lis, neq; ſcientia medicinalis quæ tractat de ſanis, non habent omnino neceſſarias
cõcluſiones, ſiue in uniuerſum, ſiue particulatim: ut etiam Ariſtoteles apertiſſime
oſtendit uerba illa ſubiungens: Quumq; hoc habeat uniuerſum genus, multo ma
gis in ſingulis eſſe eſt exiſtimandum. Galenus quoq; in definitione quæ dicit: Me
dicina eſt ſcientia, Scientiæ nomẽ cõmunius inquit, audiri oportere: Innuens per
hæc uerba, medicinam nõ eſſe certæ & exquiſitæ ueritatis ſcientiã, lato tamen uo-
cabulo ſcientiam nominari. Secũda ergo ſolutio Pluſquam commentatoris in du-
B bitatione antea tacta, nõ modo Platoni & Ariſtoteli, uerum ipſi quoq; Galeno re
pugnat, de cuius opinione diſputatur. Secũdum uero noſtram expoſitionem, qui
per tres doctrinas ordinẽ habentes, intelligimus tres ordines doctrinarũ, facilimũ
eſt ſoluere eandem dubitationem. Idcirco enim dicimus Galenum doctrinæ uoca
bulo adieciſſe ordinatæ, ſiue ordinem habentes, quoniã ſunt aliquæ etiam exordi-
natæ, ſiue carẽtes ordine uniuerſali, qualis eſt doctrina aphoriſtica, & quales mul-
tas alias poſſumus imaginari, quæ licet ſuas concluſiones ex neceſſitate demon-
ſtrent, non tamen eundem ordinem ſeruant in una aliqua tota ſcientia tradenda.
Quem duplicem ordinem, ſcilicet uniuerſalem ſeu generalem, & particularem,
etiam notauit Iacobus in quinto notabili ſuæ quæſtionis, de tribus doctrinis ordi-
narijs. Verum ipſe aliter ordinem, & doctrinam ordinariam capit. Eſt enim doctri
na proprie ordinaria ſecundum ipſum, quæ inter ſuas partes generalem, eſſentia-
lemq; continet ordinem: atq; ideo doctrina definitiua ſecundum ipſum eſt doctri-
na ordinaria, quia inter definitionem & definitum eſt ordo huiuſmodi eſſentialis
ac generalis. Similiter doctrina reſolutiua ac compoſitiua ideo ſunt doctrinæ ordi
nariæ, quia inter cauſam & effectum, uel contrà, eſt ordo dictus. Verum hic mo-
dus definiendi doctrinam ordinariam, uideri facit doctrinam definitiuam eſſe ma-
gis ordinariã, atq; perfectiorem doctrina reſolutiua, quum eſſentialior ſit ordo in-
ter definitionem & definitũ, quàm inter effectũ & cauſam, quod ſcilicet doctrinã
definitiuã eſſe reſolutiua digniorẽ neq; Galenus uult, neq; Iacobus opinat̃. Tres
ergo doctrinæ ordinatæ apud Galenum, nõ modis docendi differunt, ſed ordine
potius: neq; ordine tali qualem Iacobus, Conciliator, & Pluſquã cõmentator exi-
ſtimarũt, ſed qualem nos ex Galeni ſententia ſuprà declarauimus, & magis etiam *Tres doctrinæ*
in proceſſu noſtræ diſputationis oſtendemus. Quod autem tres doctrinæ ordina- *ordines nõ eſſe*
tæ non ſint docendi modi, tali argumento colligitur. Doctrinæ ordinariæ ſiue or- *docẽdi modos.*

C dines doctrinarum ſecundũ Galenum ſunt tantum tres. Modi autem doctrinales
iuxta antiquos philoſophos ſunt plures quàm tres, ad minimũ quatuor. Ergo mo
di doctrinales non ſunt doctrinæ ordinatæ, de quibus Galenus loquitur. Ordines
autem ſub quibus unaquæq; ſcientia doceri poteſt, eſſe tantũmodo tres ita proba
tur: Scientia quæ docetur, aut eodem ordine docetur quo inuenitur, & primum in
mente conſtituitur, & hic ordo docendi uocatur reſolutorius: uel ordine cõuerſo,
& hic ordo uocatur cõpoſitorius: Vt ſi quis uolens docere artem conſtituendæ do
mus, primum doceret qua forma, & qua materia tectum ſit conſtruendum: ſecun-
do loco quomodo parietes ſint erigendi, tertio loco ut ſint iacienda fundamenta,
ultimo loco qualiter terra excauanda: Hic ordinem docendi ſeruaret reſolutoriũ,
qui à notione finis incipit. Tegumentum enim & defenſaculum à frigoribus & im
bribus eſt finis, quem ſibi proponit qui domum uult cõſtruere. Si uero cõtrarium
ſeruaret ordinem, & primũ doceret quomodo terra effodienda, ſecũdo loco ut ia-
cienda fundamẽta, tertio quomodo parietes attollendi, ultimo loco qua forma, &
qua materia tectum ſit fabricandũ: talis ordo diceretur cõpoſitorius, qui ordo con
gruit ordini quo fit domus: ſicut primus reſolutorius eſt idem cum ordine quo ra
tio faciendę domus inuenitur. Si quis uero definiat ſcientiã quam intendit docere,
& in docendo ſequatr̃ ordinẽ partiũ definitionis, hic doctrinã facit definitiuã, quam
ſe facturũ promittit Galenus in prooemio Artis paruæ. Quare recte dixit Pluſq;
Cõmentator, huius doctrinæ ordinem pendere ex ordine partiũ definitionis. Sed
cur nõ dixit etiam doctrinã reſolutiuam pendere ex ordine reſolutionis, & cõpo-
ſitiuam ex ordine cõpoſitionis eorũ quæ per reſolutionem fuiſſent inuenta, ut par
ratio ſeruaretr̃ in tribus doctrinis ſuarũ denominationũ. Duorũ quidem ordinum
D doctrinarũ, primi ſcilicet & tertij, habemus exempla apud Galenũ manifeſta: reſo-
lutiui quidem in libro de conſtitutione artis medicinalis, definitiui autem in Arte
parua. In his enim duobus libris ſeorſum ſub duobus etiã ordinibus, ſeparatim to
tam Galenus docuit artem medicinalem, ſummatim tamen & per capita tantum,
ueluti & ipſe Galenus in multis horũ librorũ locis profitetr̃, remittens nos ad alios
libros in quibus earũdem rerum doctrina traditur copioſior. Quanq; talem ſum-
mariam ſcilicet & per capita tantum cõpendioſam totam artem docentem, medici
nalem nõ poſſe eſſe doctrinã illam quæ reſolutiua uocatur, putet Pluſq; Cõmenta
tor, multa ſuper hoc contra Halim diſputans, quoniã neſciuit idem Pluſquã Com
mentator ordinẽ à modo ita in doctrina reſolutiua ſicuti in definitiua diſtinguere:
uidetur enim putaſſe doctrinæ nomẽ tam apud Galenum, ꝙ apud Ariſtot. æqui-
uoce dici. Sed quis putauerit tam accuratæ uiros eruditionis, ſuos uoluiſſe libros
ſtatim à propoſitione ambigua, in qua nomen poneretur æquiuocũ, exordiri? Ari
ſtoteles quidẽ ubi uult docere ſcientiã demonſtrationis, in qua fugiẽdas eſſe omni
no æquiuocationes cenſet Auerrois cõmentator: Galenus uero ubi docere inten
dit per modũ cõpendij totam artem medicinalem, in qua tanto plus fugiendæ ſunt
ambiguæ orationes, quanto in ea maiori periculo quàm in quacunq; alia arte pec-
catur. Hunc autem errorẽ adſcribi à Pluſq; Cõmentatore Ariſtoteli in doctrinæ
uocabulo, etiã ſuprà monſtrauimus, ubi idem Pluſquã Cõmentator ſyllogiſmũ,
inductionem, & exemplum, à numero eximit doctrinarũ uerarũ, quas tamen Ari
ſtoteles ueras putat eſſe doctrinas, per eas probans omnem doctrinã & diſciplinã
intellectiuã ex præcedenti fieri cognitione. Quod ſi doctrinas non ueras ſumeret
in exemplũ, futilis eſſet & uana probatio, & nequaquam tanto digna philoſopho.
Quod autem in eũdem rurſus errorem trahat Galenũ pluſq; Cõmentator, patet
ex eo quod uult doctrinæ nomen de tribus doctrinis æquiuoce dici: quoniã quũ
de defi-

A de definitiua dicitur, ordinem tantũ docendi totam ſcientiã, uel capitũ totius ſcientiæ numerationem uideatur ſignificare: quũ de alijs duabus, modos demonſtrandi uel ex prioribus ut in reſolutiua, uel ex poſterioribus ut in cõpoſitiua. Hæc enim ſunt uerba Pluſqꝫ Cõmentatoris rationem afferẽtis, ob quam Ariſtoteles nullam de genere doctrinæ definitiuæ, de qua Galenus loquiť in prooemio Artis paruæ, fecerit mentionẽ, & de hoc genere doctrinæ Ariſtotelem nequaquã mentionem feciſſe uidetur, eo quod hoc genus doctrinæ non uidetur aliquod ignotum per notum declarare, ſicuti ex concluſione. Vnde nec eo utimur ad particularia quæſita ſcientiæ declaranda ſicuti alijs duobus, ſed eo utimur ad tradendum ſcientiã totam ſub uno ordine ſimul, imò ad numerãda capita ſcientiæ generalia, ut habeatur per id aliqua memoria ſcientię totius. Nam habitis capitibus uniuerſalibus, facilem habet homo progreſſum ad particularia capitula, facilemqꝫ memoriã eorundem. Et propter hoc ſubtiliter inſpiciendo poteſt dici, quod utimur eo ad memorandũ & nõ ad docendũ, uel diſcendũ: ex quo nec rationabiliter uiſum eſt eſſe genus doctrinæ.

Ex definitione ſingula facile nos aſſequi memoria.

In his uerbis Pluſqꝫ Cõmentator manifeſtũ ſe facit, quod putet doctrinã definitiuam, quam Galenus facit in Arte parua, pro quadã ordinatione potius, & capitũ accipi numeratione, qꝫ pro modo doctrinali, imò neqꝫ eſſe genus doctrinæ: ſiquidẽ rationabiliter inquit Ariſtotelem illud ſilentio prætermiſiſſe. Nos uero ita Pluſqꝫ Cõmentatorem coarguemus: Si rationabiliter Ariſtoteles doctrinam definitiuam de qua Galenus loquitur, ipſe reticuit, ut quæ doctrina nõ ſit, irrationabiliter illam Galenus alijs duabus doctrinis annumerat. Sed rationabiliter illam Galenus habet in numero doctrinarum, ergo fuit irrationabiliter ab Ariſtotele prætermiſſa. Nónne ad has anguſtias redigitur Pluſquam Cõmentator, ut ipſi ſit neceſſariũ uel B principem philoſophorũ, uel regem medicorũ coarguere irrationabilitatis? Nos uero hos laqueos faciliter euitamus, qui uolumus doctrinã reſolutiuam, cõpoſitiuam, & definitiuã æqualiter eſſe doctrinas, & quà doctrinæ ſunt, nihil aut parum inuicem diſtare: ſed quatenus altera reſolutiua, altera cõpoſitiua, tertia uero definitiua nominať, eatenus eſſe differentes. Et ſic nõ uarios modos doctrinarũ, ſed ordines potius apud Galenũ ſignificare: & oſtẽdere poſſumus, ubi Ariſtoteles uel inueniendo, uel in docendo ijſdem tribus utatur ordinibus, quos Galenus tres doctrinas ordinatas appellat. Ariſtotelẽ quidẽ uſum fuiſſe ordine reſolutiuo in arte logica inuenienda declarãt uerba Simplicij ſuprà à nobis recitata, in quibus idem Simplicius uſum libri prędicamentorũ atqꝫ ordinem ad alios libros Ariſtotelis de arte logica æditos, nititur declarare: nam & reſolutionem nominatim exprimit inquiens, reſolutionẽ ad ſimplices uoces terminari. Declarant aũt & ordinem cõpoſitiuum uerba ſequentia, quæ dicũt illum qui uult facere demonſtrationẽ, à ſimplicibus uocibus debere inchoare: quoniam à ſimplicioribus ad cõpoſitiora procedimus. Nam poſt ſimplices uoces quid nomẽ, & quid ſit uerbũ addiſcimus. Deinde quid affirmatio, quid negatio, & quæ horũ differẽtiæ. Deinde quid terminus, quid propoſitio, quid ſyllogiſmus, & quæ ſyllogiſmorũ ſpecies, & quot in ſingulis figuris, & ſic in demonſtrationẽ deſinimus. Hunc aũt ordinẽ contrariũ eſſe reſolutiuo, ipſa euidentia demonſtrat, & Simplicius ipſe per illa uerba etiã ſuprà allegata declarat, quæ dicunt ſpeculationem & actionẽ aduerſum iter tenere. Quoniã ſpeculatio à fine incipiens, uia progrediť ad principiũ: actio autẽ à principio ad finẽ pergit, ſicuti in domo. Hæc enim uerba Simplicij nihil aliud innuunt niſi reſolutionẽ incipere à notione finis, quæ eſt ſpeculationis principiũ, & terminari ad principiũ actionis, quod eſt finis ſpeculationis.

Speculatio à fine uerſus principiũ tẽdit, contrà actio.

Motus autem qui hinc incipit, tum actio, tum etiam cõpoſitio nominať, ut etiam ſuprà docuimus, autoritate Ariſtotelis & Auer

C rois Cõmentatoris libro vij. de prima philoſophia. Illud autẽ ſciri oportet, ordinẽ
docendi reſolutiuũ maxime artibus, quæ factiuæ uocant̃, congruere, quemadmo
dum in arte ædificatiua ſuprà monſtrauimus. Quæ eodẽ ordine doceri poteſt quo
etiam inuenit̃: quod nõ cõtingit in ſpeculatiuis, quæ ordine quidẽ reſolutorio in=
ueniuntur, & ob hoc dicũtur & ipſæ habere à notione finis cõſtitutionem: ordine
autem cõpoſitiuo docẽtur, ut in Geometria & Arithmetica, & demũ in Logica, ut
Simplicius loco ſuprà allato declarat. Reliquũ eſt ut oſtendamus Ariſtotelẽ uſum
fuiſſe in ſuis de philoſophia libris etiã ordine definitiuo, eodemq́ꝫ docendi cauſa:
quãuis uideat̃ Pluſq́ꝫ Cõmentatori doctrina definitiua ſolum ad memoriã, non au
tem ad diſcendũ cõferre, atq́ꝫ ideo omnino fuiſſe ab Ariſtot. prætermiſſa. Hic ipſe
philoſophus libro ſecũdo de naturali auſcultatione, uolens quid ſit natura declara
Naturæ de= re, hanc ita definit: Natura eſt principiũ motus, & quietis. Et poſtea lib. tertio, quid
finitio. ſit motus oſtendit: & quia motus non poteſt eſſe niſi in loco, & in tempore, ideo in
quarto ſubiũgit de utroq́ꝫ diligentem tractationẽ. Sic in Nicomachijs moralibus,
quum in primo uolumine eius libri felicitatẽ definiſſet, quod eſt operatio ſecundũ
uirtutẽ, mox in ſequẽtibus de humanis operationibus, quæ fiunt ſecundũ electio=
nem, exactam doctrinã tradidit. Quæ quatenus explanat partes definitionis, & ſe
cundum illarũ procedit ordinẽ, poteſt definitiua nominari, licet nõ ſit ordo gene=
ralis in ea, ſub quo tota ſcientia doceatur, quia neq́ꝫ eiuſdẽ ſcientiæ prius aſſumpta
eſt definitio, ſed quarundam rerum tantũmodo de quibus in ſcientia tractat̃. Patet
ergo hoc doctrinæ genus nõ omni ex parte latuiſſe Ariſtotelẽ, alioquin eo uarijs
in locis nõ eſſet uſus. Liquet etiam doctrinã definitiuã non eſſe ordinem merum,
alioquin male à Galeno doctrina diceret̃, & fruſtra etiam Galenus ipſam ad totam
D artem medicinalem, per modũ cõpendij edocendam facilioris doctrinæ gratia ele
giſſet: Nam, quod Galenus in Arte parua nõ ſolũ memoriæ ſtudeat, ſed doctrinæ
magis, illud poteſt eſſe argumento, quod idem Galenus ubicũq́ꝫ de hoc libro me=
minit, quẽ nos Artem paruã uocamus, ipſe artem medicinalẽ appellat, quaſi in eo
tota ſcientia medicinalis ſub quodam tamen cõpendio doceatur. Neq́ꝫ ob id quod
hæc eadẽ doctrina definitiua & nõ demonſtratiua nominat̃, putandũ eſt ipſam ca
rere omni genere demonſtrationũ, propter quam carentiã nec proprie doctrina
dici mereatur: ob quã etiã cauſam fuerit, ut Pluſq́ꝫ Cõmentator exiſtimat, ab Ari=
ſtotele repudiata. Nam & demonſtrationẽ Quia, & Propter quid, uenire in uſum
doctrinæ definitiuæ, coactus eſt ipſe ueritate impellente tandẽ fateri. Idem Pluſq́ꝫ
Cõmentator, qui libro tertio, Cõmentario ſexageſimoſexto, ſcribit hæc uerba: Et
eſt hic attentione dignũ, quod doctrina huius libri dicit̃ definitiua per cõparatio=
nem, ad explanationẽ definitionis præpoſitæ de medicina in principio libri: ad hu
ius enim explanationẽ totus liber ordinatur: ſed nihilominus propter hoc apud ta
lem explanationem alicuius partiũ definitionis accidit uti & reſolutiua, & cõpoſiti
ua. His enim duabus maxime utimur ad particularia problemata ſciẽtiæ declaran
da, ſicuti incipientes dicebamus: Definitiua uero maxime ad totius ſcientiæ cõpen
diationem. Hoc ipſum quod dicit eſſe attentione dignũ, Pluſquã Cõmentator ait
per alia uerba nõ eſſe negandũ. Cõciliator, qui & ipſe Differentia octaua in hunc
modum ſcribit: Sed neq́ꝫ negandũ eſt, quin ſæpe in ſcientia una doctrinarũ poſſit
cadere in cauſa doctrinę aliarũ ordinariarũ, & inordinariarũ, ſicuti apparet per Ga
lenum utentem in Techni doctrina definitiua, & tamẽ utitur improprie doctrina
ordinaria cum nititur probare hoc principiũ: Omnis cura fit per cõtrarium indu=
ctione ac ſyllogiſmo. Hæc quidem duo uiri præcipua inter alios, qui de tribus do
ctrinis ſcripſere, autoritate, qui mirum in modũ noſtræ opinioni ſuffragantur, qui
uolumus

A uolumus treis doctrinas apud Galenũ nõ modis docendi, ſed ordinibus eſſe diffe
rentes. Vnde mirandũ eſt ipſos qui cõtrariam ſequũtur opinionẽ,& tres doctrinas
tres eſſe docendi modos arbitrant̃,poſtmodũ eoſdẽ modos reſolutiuę ac definitiuę
promiſcue aſſignare. Atqui audire potuerũt Galenũ in procemio Artis paruæ am
bas doctrinas manifeſte ſeparantẽ his uerbis: Sed hanc quidẽ,ſcilicet doctrinã reſo
lutiuã,alibi ſcripſimus:hic uero definitiuam faciemus, atqꝫ inſuper alterã alteri me-
thodo,& dignitate pręferentẽ. Quod fieri nõ poſſet,ſi nihil aliud eſſent ipſæ doctri
næ ꝗ modi doctrinales, & tamen eiſdem modis doctrinalibus uterent̃:tunc enim
eadẽ doctrina ipſa ſeipſam ſuperaret,& nõ alterã à ſe diuerſam. Sed accidit,inquit
Pluſqꝫ Cõmentator,doctrinæ definitiuæ uti reſolutiua. Impropriũ etiam uſum eſſe
ait Cõciliator, doctrinæ reſolutiuæ in doctrina definitiua: Nam & ipſi uiſi ſunt ani-
maduertere obiectionẽ,quę fieri poteſt cõtra illam quã faciũt doctrinarũ non parũ
differentiũ confuſionẽ. Cui obiectioni uoluerũt per uerba iam dicta ſatisfacere,ſed
hæc nihil excuſant. Quod enim accidit aut impropriũ eſt in aliqua doctrina, rariſſi
mum eſſe debet. Vſus aũt demonſtrationis tum Quia,tum Propter quid,in doctri
na definitiua nõ ſolũ in duobus locis quos notauere & Pluſquam Cõmentator, &
Cõciliator,ſed in pluribus alijs ſi diligenter inſpiciatur inuenieт̃,quos ego uitandæ
prolixitatis gratia in mediũ adducere prætermitto:quũ præſertim ipſe Galenus te-
ſtetur in procemio Artis paruæ, ea quæ ſcripturus eſt in eo libro,in quo proculdu
bio doctrinã facit definitiuã,eſſe quaſdã ueluti concluſiones illorũ, quæ in alijs ſuis
libris latinis demonſtrauit. Signanter aũt Galenus loquit̃,neqꝫ enim dicit eſſe ſim-
pliciter cõcluſiones,ſed ueluti cõcluſiones. Quod aũt eſt ueluti tale,nõ eſt omnino
tale. Si uero eſſent tantũmodo cõcluſiones,Pluſqꝫ Cõmentator,& Conciliator,qui
B quantũ ad hoc uident̃ eſſe cõcordes,forte aliquid dicerẽt, dicẽtes doctrinã definiti
uam nõ eſſe propriã doctrinã,quia in ea ſyllogiſtice,uel (ut eorũ utar uerbis) nihil
ignotũ per notum probaret̃:& ideo non ad docendũ,ſeu diſcendũ, ſed tantũ foret
ad memoriã opportuna. Verũ quod doctrina definitiua aliquid reſolutiue probe-
tur:exẽpli gratia, nõ eſſe faciendã euacuationẽ partis per ſcarificationẽ,ſeu ut utar
uerbo Pluſqꝫ Cõmentatoris, cõmentatione ſexageſimaſexta antea à nobis allega-
ta, cõcedit quod etiã contraria cõtrarijs curent̃:probari à Galeno,& ſyllogiſmo,&
inductione in eadẽ doctrina,Cõciliator non inficiat̃. Sed neqꝫ ambo poſſunt nega
re,quin oſſa fracta non poſſe propter eorũ duritiem in grandiori ætate conſolidari
etiã inibi demonſtret̃,ut taceam alia,quæ ſimili modo probant̃,& breuitatis cauſa,
ut nuper dixi,à me prætereũtur. Quod uero inquit Pluſquam Cõmentator eadẽ li
bri tertij cõmentatione ſexageſimaſexta, nos maxime uti doctrina definitiua (tali
enim ipſe utitur uerbo) totius ſcientiæ, falſum eſſe ſuprà monſtrauimus. Sed nunc
quoqꝫ repetimus, non eſſe propriũ doctrinæ definitiuæ per capita tantũ,& quaſdã
ueluti concluſiones cõpendioſam facere traditionẽ,imò hoc eſt ipſi cum reſolutiua
cõmune, ut patẽre poteſt legenti librũ Galeni de cõſtitutione artis medicinalis, in
quo Galenus fatetur ſe ſummas tantũ,& generales regulas pertractare: & ſæpe le
ctorem remittit ad uberiorẽ earũdem rerũ quæ habentur in alijs libris ſuis, tracta-
tionem: quod etiã facit,ut diximus, in Arte parua. Quare ſi propter breuitatẽ de-
monſtrationũ doctrina definititiua nõ eſt uera doctrina,non erit & reſolutiua. Nos
autẽ putamus ambas eſſe doctrinas: ab alio aũt habere quod doctrinæ ſint, ab alio
uero quod altera reſolutiua, altera definitiua dicatur. Nam à demonſtrandi modis
qui in utraqꝫ idem ſunt,ambæ doctrinæ dicunt̃:à uario autẽ ordine,qui in tota me-
dicinali ſcientia docenda ſeruatur, hæc definitiua,illa reſolutiua nominat̃. Eoſdem
eſſe in duabus doctrinis docendi modos,tum ex pluribus alijs,ut dictũ eſt,diſcere

C licet, tum ex illo ipſo principio cuius meminit Cōciliator differentia octaua, quod
æque per ſyllogiſmū & inductionē in libro de cōſtitutione artis medicinalis à Gale
no probatur, ſicuti & in Arte parua. Quin ſi loca cōtuleris, nō modo rationes ſimi-
les, ſed eadem propè uerba perpendes. Et ſicuti in uno libro omnes partes ſcientiæ
medicinalis ſub quodā cōpendio docent̃, ita & in altero: ordine tantū, ut ſæpe dixi
mus, uariato. Vnde nō abſq; ratione Galenus alterū librū inſcripſit de cōſtitutione
artis medicinalis, alterū de arte medicinali: quoniā in hoc artem tantū docet medici
nalem ſub ordine definitiuo. In illo uero cōſtituit, & cōſtituendo docet ſub ordine
reſolutiuo. Verū ad hæc quiſpiā poſſet obijcere, certū quidē eſſe quod in libro qui
Ars medicinalis à Galeno, à nobis aūt Ars parua nominat̃, doctrina ſit definitiua:
ſed nō ita cōſtare id, quod ueluti pro certo atq; indubitato accipit Vgo Senenſis in
libro conſtitutionis artis medicinalis, doctrinā fieri reſolutiuā. Age igit̃ hoc ipſum
nō alterius q̄ ipſius Galeni teſtimonio probemus, licet fortè ſatis & antea probaue
rimus quum ordinē doctrinæ reſolutiuæ, qui in eodē libro à Galeno ſeruat̃, conati
fuimus declarare. Nunc tamen idem ex procemio Artis paruæ demonſtremus, in
quo ſcribūtur hæc uerba ſecundū ueterem translationē quæ in uſu habetur, quam
potius quàm noſtram ubi nō ſit error, allegamus, ne uideamur noſtris probationi-
bus quaſdam ueluti ſuppetias ex proprijs uerbis corrogare: Verba inquam anti-
quæ translationis hæc ſunt: *Nullus tamen ante nos ſcripſit illam, quæ ex notione fi
nis incipit*, ex qua omnes artes cōſiſtunt ſecundū rationem, ſed illam quidem alibi
pertrāſiuimus. Hoc uerbū Alibi exponit Pluſq; Cōmentator, id eſt in uarijs libris
ſuis. Sed quod Galenus per Alibi, non uarios libros ſuos intellexerit de medicina
æditos, ſed unum tantū qui de cōſtitutione artis medicinalis inſcribit̃, ex ipſo Gale
D no probatur, qui circa finem Artis paruæ, ubi omniū librorū ſuorum numerū ordi
nemq; recēſet, de hoc ipſo libro facit mentionē, et de eo ait ſe antea, ſcilicet in proœ
mio dixiſſe, ita enim ſcribit: Dictū quidem & antea eſt, quod eſt unus alius liber in
quo de cōſtitutione artis medicinalis tractauimus. Nuſq; aūt Galenus in tota Arte
parua inuenitur de illo libro quicq; dixiſſe niſi in proœmio: in quo licet nominatim
nō exprimat librū de cōſtitutione artis medicinalis, per alia tamē uerba eum nobis
dedit intelligendū, quum dixit, ſe doctrinā ex notione finis incipientē alibi ſcripſiſ-
ſe: In eo enim libro quid ſit notio finis nobis euidēter oſtendit: & quomodo ex illo
quiſpiā promotus poſſet artem medicinalē ſecundū quādam uiam & progreſſum
cōſtituere, ſecundū quem & aliæ artes ex ſuorū finium notione primū inueniūtur,
ac cōſtituuntur. Verba aūt Galeni illud quod diximus declarantis, hæc ſunt: Quā
igitur in priore libro didiciſti methodū in huiuſmodi artibus, tempus eſt transfer-
re ad illam quā intendis cōſtituere: idem & hic ſermoni initiū faciēs quod in omni-
bus illis poſuiſti ſcilicet notionē finis, quam unde adepti ſumus iam tempus eſt ex-
plicare. Primū eſt facta cognitio de nobis quod ſani, & de alijs pariter hominibus.
Secundū poſt hanc etiā de ægrotantibus, unde & nos cœpit deſideriū bene ualen
di & cōſtituendi artem, quæ bonam ualetudinē ſeu ſanitatem efficiat. Ex his Gale-
ni uerbis duo colligere poſſumus, & quod liber de conſtitutione artis medicinalis
ſit ille in quo Galenus teſtatur in procemio Artis paruæ ſe ſcripſiſſe doctrinam ex
notione finis incipiētem, ſcilicet ex ſanitate in nobis cognita & deſiderata: & quod
non recte duarum quæ adhuc celebrātur antiſtites opinionum Galeni ſenſum de
notione finis interpretentur: quorū alter per notionem finis intelligit ultimam cau
ſam quæ per reſolutionē inuenitur, alter effectū quēlibet qui ſua cauſa notior exi-
ſtat: quum tamē Galenus, quemadmodū ex hoc loco & multis alijs ſuprà à nobis
adductis cognoſci poteſt, per notionem finis intelligat finem notū eius ſcientiæ uel

artis

A artis quam conſtituere intendimus, atq; obiter conſtituendo docere: Sicuti in arte
medicinali finis eſt ſanitas, cuius deſiderio & amore quiſpiã permotus, artem me=
dicinalem ſanitatis cõſeruatricem atq; effectricẽ cõſtituit: & dum eius cõſtituendæ
tradit rationem, ſimul eiuſdem artis affert diſciplinam. Quia uero ſuprà diximus
treis doctrinas de quibus in procemio Artis paruæ Galenus loquit̃, uarijs differ=
re ordinibus potius quàm modis, altera dubitatio ſuboritur, quia hoc nõ uidetur
cohærere his, quæ à Galeno in procemio Artis paruæ ſcribuntur, ubi doctrinã re
ſolutiuam cõparat definitiuæ: Nam in ea collatione uidetur ponere inter eaſdẽ do
ctrinas, non modo quantum ad ordinem, ſed etiam quantum ad modos, differen=
tiam: reſolutiuam inquiens ratione quidem & dignitate præſtare definitiuæ, ſicuti
definitiua & totius cõpendio, & facilitate memoriæ, excedit reſolutiuam. Nos ue=
ro hanc dubitationem uolentes ſoluere dicimus eam, ſicuti pleraſq; alias, ex mala
translatione habere occaſionem: ubi enim interpres dicit Ratione, græcus Gale=
ni codex habet Methodo, quod uerbum apud Græcos ſignificat uiam, atq; ordi= *Methodus.*
natum progreſſum ad cognoſcibile aliquod. In hoc autẽ ordine procedendi uult
Galenus doctrinã definitiuã à reſolutiua ſuperari: Quare uerba illa procemij re=
cte interpretata, magis noſtram confirmant opinionem, qui uolumus tres doctri=
nas uarijs ordinibus eſſe differentes, quorũ alter & altero poteſt eſſe artificioſior,
atq; ita facere doctrinam excellentiorem. Idcirco autem etiam dignitate dicitur do
ctrinam reſolutiuam eſſe definitiua ſuperiorem, quia quum ex notione finis inci=
piat, & fiat ſecũdum reſolutionem, habet ex hoc quod nõ ſolum docere, ſed etiam
inuenire, ac primum cõſtituere artem aliquam poteſt ſiue ſcientiam, quorum alte=
rum poteſt efficere definitiua, ſcilicet docere tantũmodo. Quum uero laus debea=
B tur inuentioni, & primæ conſtitutioni, quis dubitauerit doctrinã reſolutiuam an=
teire dignitate definitiuã? Sicuti uero reſolutiua habet ex principio ſuo, ſcilicet no
tione finis, & eo quẽ ſeruat ordine, quod ſit ad inueniendas, & primũ cõſtituendas
artes accõmodata, ita definitiua ex ipſa definitione ſcienciæ quam docet, & ordine
partiũ eiuſdẽ definitionis, quem in docẽdo ſequitur, hoc plus habet ſupra reſoluti=
uam, quod facit ſcientiã, uel artem perdiſcendã, facilius totã ſub quodã ueluti com
pendio cõprehendi, & eſſe etiã ſecundũ partẽ memoriæ cõmendabiliorem. Nam
ut inquit Galenus, bene memoriæ mandantur ſufficienter omnia ex definitionis
diſſolutione, ob id quod optima definitio quam ſubſtantialẽ quidã terminũ uocãt,
totius artis capita in ſe cõtineat. Non eſt autẽ propter hæc uerba Galeni exiſtiman
dum id quod putat Pluſq; Cõmentator, doctrinã reſolutiuam nõ poſſe & ipſam to
tam artem medicinalẽ per capita, & generales ſummas in uno uolumine tradere,
ſicuti definitiuã. Hoc enim fieri etiã in doctrina reſolutiua, ſiue ordinẽ ſeruãte reſo
lutiuũ, probat ut ante diximus liber De conſtitutione artis medicinalis, in quo ea=
dem doctrina, ut etiam paulò ſuprà probauimus, cõtinetur. Nihil aũt aliud uoluit
Galenus per uerba ſtatim antea adducta nobis inſinuare, niſi quod ambę quidem
doctrinæ, ſcilicet & definitiua & reſolutiua, ſub quodã cõpendio totã artem medi
cinalẽ cõplectuntur, propter quod etiã ambæ ad memoriã conferũt. In his tamen
duobus ſcilicet & in cõpendio totius ſcientiæ docẽdæ, & in memoria faciliori par=
ticulariũ, doctrina definitiua primas partes habet. Et nihil uetat reſolutiuã ſecun=
das obtinere. Sicuti licet reſolutiua & methodo & dignitate uincat definitiuã, non
tamen ideo definitiua omnis eſt methodi expers ac dignitatis: alioquin id ſequere
tur abſurdum, in quod etiam ſuprà diximus incidere opinionem Pluſquam Com
mentatoris, duas doctrinas nõ dici uniuoce doctrinas, atq; ita non eſſe inuicẽ com
parabiles, quod eſt contra Galenũ, alteram al:eri ut apparet manifeſte cõparantẽ.

C Verũ falſus intellectus primæ propoſitionis procemij: Tres ſunt omnes doctrinæ
ordinem habentes: fecit tum Pluſq̧ Cõmentatorem, tum etiam Cõciliatorem plu
rima dicere, quæ etiã ſunt à Galeni placitis aliena. Pluſq̧ Cõmentator aũt tanto ma
iorem habuit aberrãdi occaſionẽ, quãto fungens officio expoſitoris, uerba omnia
Galeni in procemio Artis paruę ſcripta, cogebat̃ ſuæ de tribus doctrinis opinioni
cõſona demonſtrare. Quod ſi hæc ipſa propoſitio talem habeat ſenſum, qualẽ nos
illi tribuimus, mille ſunt obiectiones quæ nõ facilime diluant̃, nulli occurrũt nodi
qui ſtatim nõ diſſoluantur. Nam & illud quod quiſpiã poſſet obijcere ex autorita-
te Pluſq̧ Cõmentatoris cõmentatione prima, libri primi Artis paruæ, ordinẽ non
facere doctrinã, ſed magis conſequi, nõ habet difficilem diſſolutionem. Poſſumus
enim noſtræ innitentes expoſitioni ita dicere, Doctrinas quidẽ quibus una tota ali
qua ſciẽtia docet̃, nõ ſortiri ex uario docẽdi ordine (de tribus ordinibus nobis in-
telligentibus, de quibus Galenus loquitur) nõ ſortiri inquam ex his uel maiorem
uel minorẽ certitudinẽ, ideo neq̧ ex his ipſis habere potiſſimũ, quod doctrinæ di-
cãtur: Sed quod hæc reſolutiua dicat̃, hæc cõpoſitiua, illa definitiua nominet̃, hoc
ſingulæ ex ſuo ordine ſortiũtur. Qui tamen ordo dat ipſi doctrinæ nõ ſolum deno
minationis, ſed etiã rei quandã præcipuã proprietatẽ: Nam ex ordine reſolutiuo,
qui à fine artis initiũ ſumit, quod eſt principiũ ſpeculationis, habet doctrina reſolu
tiua quod ſit ad artem inueniendã & conſtituendã idonea: Ex ordine uero cõpoſi
tiuo, doctrina cõpoſitiua aptiſſima exiſtit ad eandẽ artem inuentã, & ſummatim ſi-
ue per capita traditã, poſtea magis ſecundũ partem amplificandã: Ex ordine autẽ
definitiuo, quẽ habet doctrina definitiua ex partibus definitionis, fit eadẽ doctrina
ad artem cuius aſſumit definitionẽ totam ſub cõpendio docendam, & faciliter me
D moriæ ſuggerendam cõmodiſſima. Quod ſi dixerimus ordinẽ etiam ad doctrinæ
eſſentiã cõferre aliquid, nõ erit hoc diſſonũ à Galeni dogmate, qui libro primo Ar
tis curatiuæ, uolens oſtendere inter medicos rationales, & illos qui ab experientia
ſe Empiricos uocãt, differentiã, ſcribit hæc uerba: Quærere igitur cum methodo,
& quicq̧ inuenire, opponit̃ ei quod fortuna & caſu fit. Eſt aũt ueluti uia quadã atq̧
ordine, ita quod eſt aliquod primũ in inquiſitione, & ſecundũ, & tertiũ, & quartũ:
& ita ſeriatim alia uniuerſa donec quiſpiã perueniat ad id quod fuit ab initio pro-
poſitum. Qui igitur ſe ab experientia Empiricos uocant, recte agentes confiten-
tur, quod neq̧ ad inuentionẽ neq̧ ad doctrinã ipſis neceſſarius eſt ordo: quia inar
Experiẽtia ra- tificioſum quoddã, & expers rationis eſt experiẽtia, & bona fortuna indigẽs. Qui
tionis expers, uero rationẽ atq̧ ordinẽ ſibi ducem fecere inuentionis, & uiam unam ad finẽ per-
fortuna eget. ducentẽ ſuppoſuerũt, his neceſſariũ eſt à primo aliquo incipientibus cõfeſſo apud
omnes homines, ſic trãſigere reliqua. Ex his uerbis Galeni liquidò apparet, quod
medicorũ rationaliũ doctrina nõ ſolũ rationem, ſed etiam ordinẽ in ſe continet, &
quod in hoc differt à doctrina Empiricorũ, quæ neq̧ rationẽ habet, neq̧ ordinem.
Liquet etiã quod cũ methodo aliquid quærere, nihil aliud eſt q̧ uia quadã atq̧ ordi
ne ad inueniendũ procedere. Hæc aũt uerba Galeni unà cõfirmant noſtrã expoſi
tionem quã ſuprà ſcripſimus, quomodo ſcilicet doctrina reſolutiua methodo uin-
cat definitiuam. Hac difficultate diſſoluta, quæ ex uerbis Pluſq̧ Cõmentatoris uo
lẽtis ordinẽ nõ facere doctrinã, ſed magis ſequi, habuit occaſionẽ. Iam et alias quæ
in noſtrã cadere poſſunt de tribus doctrinarũ ordinibus opiniones diluamus. Nõ
Quæſtio ubi temere eñ quiſpiã dubitauerit, ſi ſint tres doctrinarũ ordines, ubi Galen. uſus fue-
Galenus uſus rit cõpoſitiuo: nam de reſolutiuo, & definitiuo ſatis ex his quæ antea dicta ſunt, pu
ſit ordine cõ to eſſe manifeſtũ. Cur etiã Galenus quartũ nõ adiecerit, ſcilicet diuiſiuũ. Hæ enim
poſitiuo. ſunt duæ ambiguitates, quæ ſi fuerint à nobis cõueniẽter diſſolutę, nõ parũ noſtrę
expoſitionis

A expoſitionis ueritatẽ confirmabunt,& aliarũ coarguent falſitatem. Nam ut inquit
Ariſtoteles libro primo Moraliũ, uero quidem omnia conſonant, falſo autem citò
diſſonat uerũ. Primam dubitationẽ ſtultam putat Pluſquã Cõmentator, quoniam
in ea hæreſi eſt, quod nõ ſit poſſibile particulariter tradere totam artem medicina-
lem ſub una aliqua ſpecierũ doctrinæ,& quod utimur tribus doctrinis ad illud. In
quam etiam opinionem ductus eſt idem Pluſquã Cõmentator ex malo intellectu
illorũ uerborũ Galeni, quæ in antiqua tranſlatione ſcribũtur in hunc modũ: Quæ
uero ſecundum partem eſt tractatio uniuerſæ medicinalis ſpeculationis, in multis
alijs à nobis ſcripta eſt negocijs, quibus expedit uti ad tres doctrinas. Quæ poſtre
ma uerba per figuram hypallagen exponens Pluſq̃ Cõmentator in hũc ſenſum:
id eſt, ad quę negocia expedit uti tribus doctrinis: cõſequenter affirmat quod poſ-
ſimus etiam in uno libro uti tribus doctrinis. Sed duo dicta ex his uera ſunt, ſi per
doctrinas modos doctrinales intelligamus, & non ordines doctrinarũ, de quibus
Galenus intellexit in illa propoſitione: Tres ſunt omnes doctrinæ ordinẽ haben-
tes. Impoſſibile enim eſt totam artem medicinalem uel in uno libro, uel in multis
ſub uarijs doceri ordinibus: ars enim tota medicinalis ita in Arte parua docet̃ ſub
ordine definitiuo ſeorſum, quod nõ admittit reſolutiuum, uel compoſitiuum. Sic
etiam tradit̃ in libro De cõſtitutione artis medicinalis ſub ordine reſolutiuo, quod
reliqui duo ei non cõiunguntur. Sic quoq; in multis alijs libris eadem ars uniuerſa
uberiore ſcribitur tractatione, ut poſtea magis liquebit ſecundũ ordinem cõpoſiti
uum, quod ipſi non cõpetit ordo cõtrarius, qui dicitur reſolutiuus, neq; etiam defi
nitiuus, ut etiam in ſequentibus oſtendemus. Primũ autem dictũ Pluſquam Com *Commentator*
mentatoris, quod uidelicet nõ ſit poſſibile ſecundũ partem, ſiue particulariter tra- *erroris ſui ar-*
B dere totam medicinã ſub una aliqua ſpecierũ doctrinæ, etiam Galenus repugnat, *guitur.*
qui nõ ſolum in cõpendio totius, ſed etiam in memoria particulariũ præfert doctri
nam definitiuã doctrinæ reſolutiuæ. Quæ cõparatio uana foret, niſi ſub doctrinæ
ordine definitiuæ tota ars medicinalis, etiam ſecundũ partem, ſiue particulariter in
Arte parua traderetur, ſicuti fuit in multis alijs libris ſecundũ partem eadem ars to
ta conſcripta, quod uerba Galeni ſuprà à nobis allata manifeſtant. Alioquin etiam
uidetur impoſſibile totam artem medicinalẽ ſcribi in doctrina definitiua & non ſe-
cundũ partem, quum totũ non ſit præter partes. Quod ſi per particularia Pluſquã
Cõmentator intelligat quædã ſpecialiora, ad quæ doctrina definitiua nõ deſcẽdit:
neq; taliũ tractatio particulariũ doctrinæ repugnat definitiuæ, neq; reſolutiuæ, ſi-
cuti neq; compoſitiuæ. Quid enim uetuit Galenum, uel in libro de cõſtitutione ar
tis medicinalis ſecundũ ordinem reſolutiuũ, uel in Arte parua ſecundũ ordinẽ de-
finitiuum, nõ breuiter atq; cõciſim, ſed late ac copioſe uſq; ad ſpecialiſſima progre
dientem, totã ſcribere artem medicinalẽ: quod in multis alijs libris ſe feciſſe teſta-
tur, in quibus ſeruauit ut poſtea declarabimus, ordinem compoſitiuũ. Sed licet po
tuerit ſecundũ triplicẽ ordinem uberem facere tractationẽ, libuit tamen ei ſecun-
dum duos ordines tantũ, ſcilicet definitiuũ ac reſolutiuũ, cõpendioſam totius ſcien
tiæ medicinalis facere traditionem, ut de doctrina definitiua ipſe Galenus ſtatim in
procemio teſtatur, quũ ait, ea quæ in hac doctrina dicunt̃ eſſe ſola capita, & ueluti
concluſiones, quæ alibi latius fuere demonſtrata. De utraq; autẽ tam ſcilicet reſo-
lutiua q̃ definitiua circa finem operis, ubi inquit, quod liber de conſtitutione artis
medicinalis, & alter cui extremã manum adiecit ſcilicet Ars parua, in quo doctri-
nam tradit definitiuam, ſicuti in altero reſolutiuam, ſeorſum ſunt in alijs, in quibus
plenior doctrina explicatur. Expediebat autem, imò omnino fuerat neceſſariũ, ut
ſicuti in uno libro docuerat modũ inueniendæ ac primum conſtituendæ artis me-

C dicinalis ſecundum ordinem reſolutiuũ, in altero uero eandem artem totam ordine ſcripſerat ad memoriã aptiore ſcilicet definitiuo: ſic in multis alijs libris uniuerſam pariter totius ſcientiæ medicinalis cõtemplationem latius atq; diffuſius cõplecteretur, quibus libris ad tres doctrinas uti poſſemus, id eſt ad tres doctrinarũ ordines. Quæ enim ſub duarum ordinibus doctrinarũ ſunt abbreuiata, & quodam modo decurtata propter cõpendioſam, & per capita tantum eorum traditionem, poſſumus ex alijs ſupplere libris ſecundũ uberiorem, ut Galenus inquit, tractationem cõſcriptis. Nam ad hunc finem quodam in loco Artis paruæ Galenus inquit, ſe de illis omnibus circa finem operis facturũ mentionem, ut ſciret lector unde eſſent ſupplenda, quæ in doctrina definitiua propter nimiam eius breuitatẽ deſiderarent. Qui ſanè Artis paruæ locus manifeſte demõſtrat, uerba illa procœmij, quibus expedit uti ad tres doctrinas, male fuiſſe à Pluſquam Cõmentatore per figurã hypallagen expoſita, quæ figura, ut diximus, tantũ poëtarũ eſt propria, & à medicis atq; philoſophis, quinetiam oratoribus euitanda. Vtimur enim libris in quibus elaborata eſt, id eſt plene ac perfecte tradita ſeorſum ſecundũ partem, id eſt per ſingulas partes totius ſcientiæ medicinalis cõtemplatio, ſicuti in libris qui therapeutica, id eſt curatiua inſcribũtur, pars curatiua: In his quibus de ſalubribus titulus eſt, pars ſanitatis cõſeruatrix: Et in libris qui de mẽbris paſſis apud Grçcos, apud nos, de interioribus nominãtur, pars illa quæ à Græcis diagnoſtice, id eſt, dignoſcitiua dicitur. Vtimur inquam his libris ad doctrinã definitiuã, ubi quæ ſunt in iſta defecta ſupplemus, atq; ampliamus, quod facere poſſumus non uariato ordine doctrinæ definitiuæ. Et hic eſt ſenſus illorum uerborũ, quæ ſuprà diximus male fuiſſe à Pluſquã Cõmentatore intellecta, adeò ut putauerit Galenũ innuere nos uti tribus
D doctrinis ad dictos libros, & nõ libris ad tres doctrinas. Eundem autẽ uſum ijdem libri ſecundũ uberiorem tractationem cõſcripti, præbent etiam ad doctrinã reſolutiuam, quæ & ipſa quoq; breuis eſt atq; conciſa, ut quæ ſit magis ad inueniendã ac conſtituendã, quàm ad docendam artem accõmodata. Quare Galenus ita in libro de conſtitutione artis medicinalis, ſicuti in Arte parua ad memoriã plerunq; reuocat loca illorum librorũ ſecundũ uberiorem tractationẽ conſcriptorũ, unde poſſumus eiuſdem libri in quo doctrina habetur reſolutiua, ſupplere breuitatem. Iam ergo liquet qualis ſit uſus librorũ Galeni, in quibus elaborata eſt ſecundũ partem totius ſcientiæ medicinalis cõtemplatio ad duas doctrinas ſcilicet ad definitiuã ac reſolutiuã. Promptior autẽ eſt horũ ipſorũ librorũ uſus ad doctrinam cõpoſitiuam, ſi eo legantur ordine quo circa finem Artis paruæ à Galeno diſponunt: talem enim ordinem non eſſe definitiuũ omnibus liquere poteſt, quum ex nulla medicinalis ſcientiæ definitione dependeat. Sed neq; reſolutiuus eſt, ut ſtatim probatur: relinquitur ergo quod ſit cõpoſitiuus. Talem autem ordinẽ librorũ, ſiue doctrinæ quæ in ipſis habet nõ eſſe reſolutiuũ, eo poteſt cõſtare argumento, quod incipit ab elementis ſecundum Hippocratem, ad quæ ea quæ fit in libro de conſtitutione artis medicinalis reſolutio terminatur, dum cognitio quæritur corporũ ſanorũ & ægrorum, ut notio finis exigebat. Vltimus autem in eo ordine librorum Galeni quem dicimus eſſe cõpoſitiuum, eſt liber de arte curatiua, quæ prima docetur inter alias partes ſcientiæ medicinalis, quæ per reſolutionem inueniũtur in eodem libro De conſtitutione artis medicinalis, in quo diximus ſeruari ordinem doctrinæ reſolutiuæ. Libri uero medij inter primum De elementis, & ultimum De arte curatiua, liquidò oſtendũt ordinem doctrinæ compoſitiuæ. Nam in libro de elementis progreſſus fit ad libros de temperaturis ſiue cõplexionibus, & ab his ad libros de potentijs naturalibus atque animalibus, atq; ad alios libros, qui in eo loco à Galeno connume-

Liber Galeni de elementis.

A connumerantur, donec ad illos perueniatur qui continent illam ſcientiæ medici=
nalis partem quæ diagnoſtice nominatur, de qua etiam ſuprà fecimus mentionē.
Hæc autē medicinæ pars in ordine doctrinæ reſolutiuæ ſecundo docet̄ loco poſt
curatiuam, quare in ordine doctrinæ cōpoſitiuæ debuit præcedere. In quo ordine
etiā libri partem prognoſticā cōplectentes antecedunt, quæ tamen pars tertio do=
cetur loco poſt curatiuā in ordine doctrinæ reſolutiuæ. Deniq; omnes Galeni libri
qui circa finem Artis paruæ eo ordine numerant̄, quem nos dicimus eſſe cōpoſiti
uum, ita ſunt inuicē priores atq; poſteriores, ſicuti ſcientię medicinalis partes quæ
in illis cōprehenduntur, ſunt duabus eiuſdem ſcīētiæ partibus quæ finales appel=
lantur, curatiuæ ſcilicet atq; ſalubris, uel proximiores, uel remotiores. Hunc ordi=
nem doctrinæ compoſitiuæ uiſus eſt uoluiſſe ſeruare in ſuis libris, quos de medici
na ædidit Auicenna, licet eum aliquando interruperit, quia prius ſcripſit canones
generales de cura morborū, quàm de ſimplicibus medicamētis, de quibus egit in
ſecundo lib. ſicuti de compoſitis egit in ultimo, ſcilicet in quinto. Quæ duæ tracta
tiones ſecūdum ordinē librorū Galeni compoſitiuū, libros de arte curatiua ante=
cedūt: adeò ut Gentilis expoſitor Auicēnæ in multis in quibus animaduertit Aui
cennam à recto ordine cōpoſitiuo deuiare, nullā aliam ſcit afferre male continuan
tis ordinis rationē, niſi quod ita Principi placuit. Dicit tamen Gentilis, etiā Galenū
uoluiſſe in libris de arte curatiua, libros de cōpoſitione pharmacorū eiſdem libris
de arte curatiua eſſe poſteriores. Atqui Galenus in ordine illo quo libros ſuos cir=
ca finē Artis paruæ cōnumerat, libros de cōpoſitione pharmacorū Arti curatiuæ
præponit. Quæ dubitatio fuit digna ſpeculatione apud Gentilem præſertim, qui
propter ſuarū quæſtionū ſubtilitatē eſt ſpeculatoris cognomentū adeptus. Ne ue=
B ro quiſpiam Galenū ſibijpſi in uarijs locis de ordine horum librorū repugnaſſe ſu
ſpicet̄, breuiter dicemus duplicē eſſe cōponendi pharmaca rationē: Vnam quidē
quæ ſtabilis eſt atq; immutabilis, ſicuti de Theriace Andromachi tam Galenus, q̄
etiam Auicenna cōmuniter ſentiūt, quod non ſit ab Andromachi inſtituto in nu=
mero ac pondere ſimpliciū medicamentorū, ex quibus eadem Andromachi The
riaca temperatur, diſcedendū, quamuis Auicenna Galenū quodammodo per ca=
lumniam reprehendat, quod ſibi uolens totius cōpoſitionis gloriā uſurpare, non=
nulla citra neceſſitatem de compoſitione Andromachi cōmutarit. Et hæc compoſi
tio ſeu ratio cōponendi medicamenta immutabilis, debet præcedere ordine libros
de arte curatiua. Quod uidetur uoluiſſe Galenus in librorum ſuorum circa finem
Artis paruæ cōnumeratione. Alia eſt compoſitio medicamentorum quæ fit pro
medici arbitrio uarias ſumentis ab ægrotantium uarijs diſpoſitionibus, ac tempo=
rum diuerſitatibus, indicationes. Et hæc rationabiliter ſequitur libros de arte cura
tiua, ut in eiſdem libris Galenus uidetur inſinuare. Sed hæc obiter dicta ſint uolen
tibus nobis ſoluere alteram dubitationem, qua dubitabatur, ubi Galenus doctri=
nam ſcripſerit compoſitiuam, ſiue totam artem medicinalem ſub ordine tradiderit
cōpoſitiuo. Liquet enim hoc ipſum feciſſe in uarijs libris eius ſecūdum pleniorem
tractationem conſcriptis. Quæ plenior tractatio doctrinæ definitiuæ ac reſolutiuæ
ſupplet breuitatem, & ſimul etiam ſeruit doctrinæ compoſitiuæ, abſque hoc quod
trium ordo doctrinarū uariet̄, adeò quod uerissime Galenus ait nos poſſe uti hu=
iuſcemodi libris ad tres doctrinas, hoc eſt ut nos exponimus ad tres ordines do=
ctrinarum, ſiue tres docendi ordines, & non per figuram Hypallagen tribus do=
ctrinis ad libros. Quia ſi per doctrinas modi doctrinales intelligerentur, pluribus
etiam quàm tribus doctrinis ad eos uti poſſumus, ut ſanè Galenus uſus eſt, ſcilicet
diuiſiua, reſolutiua, definitiua, & demonſtratiua, & quibuſdam alijs, ut ſatis ſuprà

Auicennæ librorum ordo.

Medicamentorū duplex compoſitio.

C fuit à nobis declaratũ. Verum ex nuper tactæ dubitationis ſolutione altera ſubori
tur dubitatio: Cur Galenus nõ æque totam artem medicinalẽ in uno libro eadem
breuitate cõplexus fuerit ſub ordine cõpoſitiuo, qua ipſum fuiſſe uſum uidemus
in tradenda eadẽ arte ſub duobus ordinibus, ſcilicet definitiuo, & reſolutiuo. Ad
quam dubitationem ſoluendam reſpondemus, potuiſſe quidẽ, & ſub ordine com
poſitiuo, idem Galenũ facere, uerũ forte liber ille fuiſſet ſuperuacuus. Nam quan=
tum ad docendum uiam atq; ordinem conſtituendæ artis medicinalis, eandemq́;
artem ſimul ſub breuitate docendam, unus liber ſufficiebat, qui de cõſtitutione ar
tis medicinalis inſcribitur, ſcriptus ſub ordine reſolutiuo: Quantũ uero ad facilio=
rem totius artis memoriam cõmodius etiam ſub compendio traditæ, alter ſat erat
qui Ars parua uocatur, ordinem continens definitiuũ: Quis autẽ fuiſſet uſus tertij
libri eandem ſeruãtis breuitatem in tota arte medicinali docenda ſub ordine com
poſitiuo, nõ facile eſt excogitare, quandoquidẽ ordinem talem ſibi uberior tracta=
tio eiuſdem artis uendicabat, quã per plures tranſigi libros in omni arte uel ſcien=
tia perfecte tradenda ſit neceſſarium. Nam ſi uerum fateri uelimus, doctrina reſo=
lutiua eſt propter compoſitiuam. Primum enim inuenire oportet ſcientiæ uel artis
principia, ac theoremata per reſolutionẽ: deinde hæc tradita breuiter, poſtea com=
ponentes conuerſo ordine latius explicare. Quare uidemus Galenum doctrinam
reſolutiuã non cõpoſitiuæ, ſed definitiuæ tantum in methodo ac dignitate præfer=
re. Si tamen quæratur à nobis utra duarum alteram dignitate præcedat, reſolutiuá
ne an cõpoſitiua (nam uia eadem eſt ſecundum ſubiectum, licet differat ſecundum
Reſolutiuus & cõpoſitiuus ordo, uter dignior. rationem) dicimus reſolutiuam uno quidem reſpectu, quatenus ſcilicet artem pri
mum inuenit atq; conſtituit, eſſe digniorẽ: Quatenus uero ea quæ per reſolutionẽ
inuenit, ad hunc ipſum finem inuenit ut cõpoſitiua ſuo ordine digerat atq; cõpo=
nat, ac copioſius edoceat, hac cõſideratione dicimus compoſitiuam eſſe perfectio=
D rem, ac præſtantiorem, ſicuti finis præſtantior eſt his quæ ſunt propter finem. Glo
riatur autem Galenus in procemio Artis paruæ, neminem ante ipſum doctrinam
ſcripſiſſe à notione finis incipientem. Quia plures ſcientiarum opifices illam qui=
dem inuenerũt per ordinem reſolutiuũ, ſed poſtea docuerunt ſub ordine compo=
ſitiuo: quorũ utrũq; feciſſe Ariſtotelem in inueniẽda atq; docenda tota arte logi
ca ſuprà ex Simplicij autoritate monſtrauimus. Sic ueteres medici, ſicuti Herophi
li & Eraſiſtrati ſectatores, & Athenæus, de quibus in procemio Artis paruæ com
meminit, ut forte inuenerint ſcientiam medicinalem per methodum reſolutiuam,
eandem tamen ſub ordine doctrinæ compoſitiuæ docuerũt. Vere igitur Galenus
gloriatur ſe primum ex medicis atq; philoſophis doctrinã ſcripſiſſe ſeruantem or=
dinem qui à notione finis incipit, reſolutiuum. Supereſt altera dubitatio diluenda,
Diuiſiuo ordine quarto cur hoc loco Galenus nõ ſit uſus cur Galenus tribus doctrinarũ ordinibus nõ adiecerit quartũ, ſcilicet diuiſiuum.
Hanc dubitationem ſoluentes dicimus, ordinem diuiſiuum reduci ad ordinem re
ſolutiuum. Eodem enim fere ordine partes omnes artem medicinalem conſtituen
tes per methodum reſolutiuam, ſicuti per methodũ diuiſionis, inueniuntur, ut pa
têre poteſt legenti librum Galeni de partibus artis medicatiuæ. Vnde in eodem li
bro Galenus methodũ diuiſionis, per quam docet partiri artem medicatiuam, uo
cat reſolutionem. Et hæc quoq; in eo libro initiũ ſumit à partibus fini propinquio=
ribus, & terminatur ad eas quæ ſunt remotiores, & primæ in ordine compoſitiuæ.
Verba autem Galeni in libro allegato ſunt hæc: Dico igitur eſſe quidem medica=
tiuæ primas & proprias, & maxime partes illas per quas nobis aduenit finis artis.
Aliæ uero ſunt his ſuperiores. Primæ quidem igitur & proximæ, tot ſunt numero
quot ſunt materiæ propinquiſſimæ. Eius proprijſſima autem materia medicatiuæ

A artis ſunt diſpoſitiones noſtri corporis, ſiue duæ ſint ſecundum genus, ſiue tres, ſiue plures. Deinde paulò inferius Galenus ſubiungit: Aliæ quidē igitur ſunt primæ & propinquiores artis, ſine quibus nō ſunt hæ. Prima quidē igitur ſignificatiua cuius ſunt partes duæ, hæc quidem dignoſcitiua præſentium, hæc uero futurorum præcognitiua. Neq; enim abſq; quod dignoſcatur paſſio, curationē eius poſſibile eſt inuenire: neq; abſq; hoc quod cognoſcatur terminus criſeos, poſſibile eſt curare conuenienter. Has autem rurſus neceſſarium eſt præcedere illam partem quæ eſt circa cognitionē omnium partiū animalis, quæ in anatome, ſiue diſſectione corporum inueniuntur. Secundario uero ex ſuperabundanti illam quæ eſt de actibus. Et tertio eam quæ de utilitate earum eſt. Ipſas autē rurſus has, eam quę de contemplatione circa elementa corporis. Et ſecundo eam quæ de uirtutibus naturalibus, quæ inueniuntur ex diſſectione animalium. Ad tot enim principia reſoluitur pars ſignificatiua, quam præcedere curatiuā & ſalubrem penitus diximus. Hæc quidem Galenus in libro quem diximus inſcripto, de partibus artis medicinæ. In quo & partes ſcientiæ medicinalis principales, & principaliū conſtitutiuas eodem ferè modo inueniri per methodum diuiſionis, quo etiam per uiam reſolutionis inueniūtur, nobis inſinuat, quū ait: Ad tot enim principia reſoluitur pars illa quæ & curatiuam, & ſalubrem antecedit. In lib. etiā de cōſtitutione artis medicinalis Galenus ait, ſe non in eo propoſuiſſe tractatu, ea quæ ad artem pertinent medicinalem, omnia tranſigere, ſed ſolum ex quibus, & quot principijs, & per quas uias eadem ars conſtituatur, edocere. Quæ omnia inibi quo ordine per reſolutionem inueniuntur, eodem etiam docentur. In hoc enim differt liber de conſtitutione artis medicinalis, à libro de partibus artis medicatiuæ: quoniam in hoc ſolum B partes eiuſdem artis inueniuntur, in illo uero non ſolum inueniuntur, ſed etiā docentur, licet ut ſæpe diximus breuiter atq; conciſim. Quū uero in eiſdē principijs ſiue partibus conſtituentibus artem medicinalem inueniendis idem ferè ordo ſeruetur in libro de conſtitutione artis medicinalis per methodū reſolutionis, in libro uero de partibus artis medicatiuæ per methodum diuiſionis: ob hanc (ut arbitror cauſam) Galenus treis tantū & nō quatuor docendi ordines enumerauit, ut qui diuiſiuum cōputet cum reſolutiuo, ſeu diuiſiuū reducat ad reſolutiuū: Vnde & Petrus Leo, qui inter alios medicinæ profeſſores maximo meruit ætate noſtra Pataużj ſtipendio, doctrinam reſolutiuā eandem cum diuiſiua apud Galenum cenſeri putauit: et recte quidem, ſi per tres doctrinas docendi ordines intellexiſſet. Sed quia partes, doctrinas, & ipſe modos doctrinales accipit, in eaſdem cum alijs incidit difficultates, & tanto magis, quanto à numero doctrinarum excludere cogebatur demonſtratiuam, quoniam reſolutiua eadem eſſet ſecundum ipſum cum diuiſiua. Vnde non potuit neq; ipſe ſeruare numerum doctrinarū apud antiquos philoſophos, nō ſolum Ariſtotelem, ſed etiam Platonem, cuius ſectator haberi uolebat, celebratarum. Ordinem autem diuiſiuum, ſeu doctrinam hunc ſeruantem ordinem, eſſe unam ex tribus à Galeno enumeratis, uiſi ſunt quidam etiam ex recentioribus olfeciſſe. Quos licet odorem ueritatis ſentientes, reprehendit tamen Pluſquam Cōmentator his uerbis: Credunt autem aliqui, ſicuti in eorum expoſiſionibus reperitur, non imitari in hoc Halin, quod ordinatio capitulorū in ſcientia ſiue libro, uel reductio ipſorum ſiue ipſarum partium ſcientiæ, ad unam diuiſionē principalem & generalem, continet omnes partes, ſicuti genus cōtinet omnes ſpecies: & quod uniuerſaliter ordinatio partiū ſcientiæ ad totam ſcientiam ſit genus doctrinæ: Alterum ſcilicet duorum quod eſt falſum, quoniam prima diuiſio generalis in ſcientia cum ſubdiuiſionibus ab illa dependentibus, nihil eſt probans, ſed

Quatenus ſint differentes libri Galeni De conſtitutione artis medicinalis, & artis medicatiuæ.

C nititur ipſa tantum diuerſitati acceptionis ſubiecti, & ſpecierũ & partium ſubie-
cti cum diuerſitate ſuarum paſſionum, & propterea nõ eſt dicenda doctrina: ſed
illud unde dependet ordinatio capitulorũ, & librorum, & uniuerſaliter omnium
partium ſcientiæ. Propterea in hoc nulla diuerſitas eſt inter ſcientias: omnis enim
ſcientia diuiditur, diuiſione prima continente quaſi infinitas ſubdiuiſiones, quæ
omnes ad illam reducũtur, ſicuti in medicina notum eſt, & in naturali, & omnes
ſcientiæ ab illa incipiunt. Et ſic ſequitur, quod unicũ tantum eſt genus doctrinæ,
quod nihil eſt. Hæc uerba Pluſquã Cõmentatoris tendunt etiam aliquo modo
contra opinionem noſtram, qui putamus ordinem reſolutiuũ parum à diuiſiuo
differre, & alterum reduci ad alterum: & tamen diuerſa ponimus genera doctri-
narum, quia & diuerſos ordines, quos tamen Pluſquã Commentator unum tan
tum eſſe opinatur in quacunq; ſcientia uel arte, ſcilicet diuiſiuũ. Nos tamen præ-
ter hunc qui in idem coit cum reſolutiuo, uel ad ipſum reducitur, duos alios do-
cendi ordines luce clarius manifeſtauimus, ſcilicet cõpoſitiuum & definitiuum.
Neq; ipſe Pluſquã Cõmentator ſi ſtare uelit in his, quæ de doctrina definitiua &
eius ordine determinauit, qui ſumitur à partibus definitionis, & non ſubiecti ſci-
entiæ uel artis, negare poſſit ordinem definitiuũ differre ab ordine reſolutiuo ſeu
diuiſiuo, quem facit omnibus ſcientijs eſſe cõmunem: quum aliud ſit ſubiectum
ſcientiæ diuidere in partes, & partes partium, aliud definitionẽ ſcientiæ: & alius
ordo ex hac, alius ex illa diuiſione proueniat: ut liquere poteſt legẽti duos libros,
alterum cui titulus eſt de partibus artis medicatiuæ, alterum qui Ars parua nomi
natur. Quod autẽ etiam obijcit Pluſquam Cõmentator, diuiſionem illam à qua
ordo ſumitur capitulorũ, nihil probare, & ideo non eſſe doctrinam: facile ſolui-
D tur ex his quæ antea nos ſępiſſime declarauimus, cum alia ratione treis doctrinas
cõmuni uocabulo doctrinas nominari, alia hanc reſolutiuam, hanc cõpoſitiuam,
hanc uero definitiuam diximus nuncupari. Et paulò ante, in hoc differre librum
Galeni de partibus artis medicatiuæ, à libro de conſtitutione artis eiuſdem, ſignifi
cauimus: quoniam in hoc tota ars medicinalis docetur ſub ordine reſolutiuo, in
illo autem ſolæ partes totius artis per methodũ diuiſionis inueniuntur, non autẽ
etiam ſub eodem ordine diuiſiuo docentur, ſicuti in altero ſub ſolutiuo: Quos ta-
men ambos ordines unum eſſe, uel ſaltem alterum reduci ad alterũ arbitramur,
ut qui non magno inter ſe diſcrimine diſtent. Quia uero etiam ſuprà diximus or-
dinem compoſitiuum obuerſum eſſe ordini reſolutiuo, idq; manifeſtari ex ordi-
ne librorum quem ponit Galenus circa finem Artis paruæ, quem credimus eſſe
compoſitiuum: illud quoque lectorem admonendum duximus, quod ſi non ad
unguem hi duo ordines ſua ſibi inuicem contrarietate reſpondent, nihil oporteat
admirari, quum idem liber in eodem ordine poſſit uarijs reſpectibus eſſe altero
prior atque poſterior: Quod etiam ita eſſe declarat magna expoſitorum Ariſtote
lis de eius librorum ordine, non ſolum in philoſophia, ſed etiam Logica, contro-
uerſia. Sufficit aũt in his de quibus diſſerimus, ut ordo cõpoſitiuus ordini reſolu-
tiuo magna ex parte uideatur oppoſitus. Sed & illud fieri poteſt, ut in diuerſis do
ctrinarum ordinibus eadem pars alicuius ſcientiæ ultimo loco doceat̃: ſicuti pars
illa quæ de ſalubribus titulũ habet, tam in libro de conſtitutione artis medicina-
lis, in quo ordo ſeruatur reſolutiuus, quàm in ordine librorum Galeni ſecundum
uberiorem doctrinã ſcriptorũ, qui eſt cõpoſitiuus, ut diximus, ultimũ ſortit̃ locũ.
Quod ideo fit in ordine reſolutiuo, ne ordo partiũ quæ partẽ curatiuã conſtituũt,
doctrina partis ſalubris interpoſita dirimat̃: In ordine autem cõpoſitiuo eadẽ etiã
parte dilata, ut melius idem ordo cõpoſitiuus continuaret̃. Sed ſatis eſt in his duo
bus or-

A bus ordinibus, quod maxima ex parte diuerſificent̃, & quod ſua ſequantur principia: alter notionem finis, id eſt principiũ ſpeculationis: alter actionis ſiue cõpoſitionis principiũ, quod eſt ultimum, ut ſuprà oſtenſum fuit, ſpeculationis. Quantumuis autem treis ordines dicti ſint inter ſe diuerſi, & uaria ſequantur principia, in omnibus tamen, quod etiam ſuprà monſtrauimus, ſunt ijdem doctrinæ modi, ſcilicet tam demonſtratio quæ ex prioribus, quàm altera quæ ex poſterioribus aliquid probat: alioquin non poſſemus uti eiſdem Galeni libris ad tres doctrinas, ſiue tres ordines doctrinarũ, neq; poſſet tota ſcientia medicinalis ſub ſingulis ordinibus ſeorſum doceri. Quorum primũ poſſe fieri ipſe Galenus teſtat̃ in prooemio Artis paruę; ſecundum uero oſtendunt libri duo, alter ſtatim dictus, alter qui de cõſtitutione artis medicinalis inſcribitur. In quorum utroq; ſeparatim eadem ars tota, breuiter tamen atq; conciſim, in altero ſub ordine definitiuo, in altero ſub ordine reſolutiuo docetur, ut ſæpius antea dictum fuit: Nam eadem crebro repetere eſt nobis neceſſariũ, uolentibus illa quæ à maxima uiris autoritate ſunt pernegata aſſeuerare: Hoc enim eſt quod duobus autoribus de hiſce doctrinis contraria diſputantibus, plurimum aduerſatur. Neq; enim poſſunt ſuis opinionibus inhærentes oſtendere quomodo Galenus totam docuerit artem medicinalẽ ſub ordine reſolutiuo & cõpoſitiuo, ſicuti ſub ordine definitiuo: Siquidem Pluſquam Cõmentator & ipſe fatetur non eſſe poſſibile in omnibus quæſitis uti doctrina reſolutiua, quare illi fateri eſt neceſſariũ, doctrinam reſolutiuam dici ordinariam in uno aut pluribus ſcibilibus particularibus, & nõ in tota ſcientia quæ docetur. In eandem etiam trahitur difficultatẽ Conciliator, qui uult doctrinam compoſitiuã eſſe demonſtrationẽ Propter quid, quũ neq; ſub huius doctrinæ ordine poſſit medicinalis ſcientia doceri, neq; etiam naturalis, in qua nõ ratio, ſed cognitio cauſarũ
B ex effectibus inueſtigatur. Vnde caueat idem Conciliator ne male alleget differentia octaua Cõmentatorẽ ſuper doctrina quæ per antonomaſiã dicitur ordinaria, quæ eſt doctrina cõpoſitiua ſecundũ eundem Conciliatorẽ: & eſt ut ait idem Cõmentator, incipere à cognitione cauſarum primarũ rei cognoſcẽdæ perfecte: Deinde intendere ad cognitionem cauſarum remotarum ſecundũ ordinem, donec perueniatur ad cauſas propinquas. Innuit autem per hæc uerba Commentator ordinẽ quem ſeruat Ariſtoteles in tradenda ſcientia naturali, in qua ſicuti dixi non ſolum effectus per cauſas, ſed etiam cauſæ per effectus demonſtrant̃: quemadmodum etiã in ſcientia medicinali, ſub quocunq; doceatur ordine, ſiue definitiuo, ſiue reſolutiuo, ſiue cõpoſitiuo: Etſi enim ordo compoſitiuus hoc habet principium, quod illa quæ in eo priora ſunt uim habeant principiorũ ad illa quæ ſequuntur: tamen in hoc ordine uniuerſo, ſiue in libris hunc ſeruantibus ordinem, multæ fiunt demõſtrationes ex poſterioribus, ueluti in libro de elementis ſecundum Hippocratem, qui tamen primus eſt in ordine cõpoſitiuo, ut ſuprà à nobis fuit declaratũ. In hoc nanq; libro corpus humanum non eſſe ſimplex ex eo probatur, quod dolet, & ſit ex quatuor elementis conſtitutũ: ex eo quod quatuor humores illis proportionales in deiectionibus ſeu ſponte, ſeu arte factis appareant, ut nõ parum mihi ſubeat de Conciliatore admirari, qui uolens oſtendere ubi Galenus uſus fuerit doctrina cõpoſitiua, adducit in exemplum librum de elementis ſecundum Hippocratem: In quo tamen libro Galenus plurimũ utitur doctrina reſolutiua, ſi per doctrinam reſolutiuam intelligamus, ut intelligit Conciliator, illam quæ effectibus cauſas, & ex poſterioribus priora demonſtrat. Illud autem uerius de eodem libro dici poſſet, quod eſt primus in ordine compoſitiuo, cui nõ repugnat neq; demõſtratio Quia neq; Propter quid, ſicuti neq; duobus alijs ordini

C bus,quemadmodũ à nobis in prçcedentibus fuit declaratũ.Habent etiam & hæ
duæ famoſæ opiniones incõmodum, quod non poſſunt uel probabilem afferre
cauſam,ob quam Galenus totam artem medicinalẽ ſub quodam compendio tra
diturus,de artis logicę methodis uoluerit prooemiari.Nam quod ait Hali fuiſſe id
Galeno propoſitum,ſtatim nos ad ſtudium dialectices excitare:huius cauſæ aſſi-
gnatio præter id quod incidit in repugnantiã ut ſuprà notauimus,etiã alteri ſubij-
citur notæ:Neq; enim ulla ratio afferri poteſt,cur Galenus in hoc prooemio,præ
cipue libri Artis paruę,tali genere exhortationis uti libuerit,ubi uidelicet minime
fuit neceſſariũ. Quoniã in eo libro,ut Galenus inquit,nõ plene demõſtrationes,
ſed eorũ quæ alibi latius fuere demõſtrata,quædam ueluti concluſiones tantũmo
do contineantur. Adde quod hæc eadem exhortatio circa finem eiuſdem libri ſu
perfluo repeteretur, ubi Galenus facta omnium librorum ſuorum quos ſecundũ
uberiorẽ doctrinã conſcripſit,cõmemoratione,admonet nos priuſquã ad eorun-
dem librorum lectionẽ perueniamus,in libris de demõſtratione debere exercita-
ri:& recte admonet,quoniã in his illa latiſſime demonſtrantur quę in Arte parua
per modum ueluti concluſionũ breuiſſime perſtringuntur.Quare illorũ quidem
librorum nomine ea exhortatio fuit quodãmodo neceſſaria,ſed libri Artis paruæ
gratia,ferè ſuperuacua.Pluſquam Cõmentator uero præter hanc & aliam innuit
eiuſdem prooemij rationẽ. Statim enim in principio expoſitionis ſcribit hæc uer-
ba: *Traditurus medicinã ſcilicet* Galenus ſub inſueto genere docendi ſcientias,
operi præmittit prooemiũ de diuiſionibus doctrinarum,ut eliciat quam intendit.
Ego autem non puto doctrinam definitiuam eſſe inſuetum docendi genus, quũ
fuerit ex parte etiam apud Ariſtotelem, ut nos antea oſtendimus,uſitatum: quo
D etiam teſte Galeno, quidam Herophili ſectatores, & Heraclides Erethriæus uſi
fuere:Quare inconſuetũ docendi genus potuit dicere neutrius eſſe doctrinam re
ſolutiuam,quam ſe ſolum ſcripſiſſe Galenus gloriatur. Ratio autem probabilior
ob quam Galenus uoluerit librum ſuum ab hac oratione exordiri: Tres ſunt o-
mnes doctrinę ordini inhærentes,eſt iſta:Quia quum ſint tres ordines generales
qui ſeruari poſſunt in tota aliqua ſcientia docenda,ſcilicet reſolutiuus, compoſiti
uus,& definitiuus:uoluit ſtatim nobis notificare quem ex his tribus in Arte par-
ua eſſet ſecuturus,ſcilicet definitiuũ,propter totius ſcientiæ medicinalis compen
dioſam traditionem,& memoriã illorum quæ ſub illo ordine docerentur,facilio-
rem.In multas etiam alias incidunt tam Conciliator quàm etiam Pluſquã Com-
mentator difficultates, quas non poſſunt ſubterfugere, uel uerisimili ratione diſ-
ſoluere:Nam ſi per doctrinas ordinarias, docendi modos ſeu methodos logicas,
ſicuti demõſtrationem Quia,& Propter quid Galenus intellexit, cur his non an
numerauerit diuiſiuã? cur non etiam definitiuam quæ docet artem definiendi?de
qua Ariſtoteles, & Theophraſtus apud Græcos, Boëtius & alij apud Latinos,
tam accurate ſcripſere. Si diuiſiuam dixerint fuiſſe à Galeno à numero doctrina
rum quæ ordinariæ dicuntur excluſam,quoniã nihil probet,non animaduertent
ſe Galeni ſententiam uolentes interpretari, ipſum ſibijpſi facere repugnantẽ, qui
multis in locis idem munus cõſtituendi omnes artes ex opinione Platonis tribuit
diuiſiuę,quod tam Conciliator,q; etiam Pluſquam Cõmentator dant reſolutiuę
qualiſcunq; ipſa ſit,ſiue demõſtratio Quia,ſiue propter quid.Anceps ſanè locus
et nequaq; ab illis diſſimulandus qui inter ſe de opinione Galeni ſuper tribus do
ctrinis tam operoſa diſputatione cõtenderunt.Oportuit enim ipſos quũ de Gale
ni opinione diſceptarẽt, eundẽ Galenũ nõ Ariſtoteli,à quo nõ raro diſſentit, ſed
magis Platoni cuius ſemper ſummus fuit imitator,oſtendere cõſentientẽ. Quan-
quam

A quam neq; quum dicunt doctrinam diuiſiuam nihil probare, atq; ideo non eſſe
ordinariam, omnino in hoc placent Ariſtoteli, qui libro ſecundo reſolutoriorum
poſteriorũ uult methodum diuiſionis probare aliquid, ſicuti & inductionem, licet
neutra earum ſyllogiſtice probet. Inductionẽ ſanè Ariſtoteles in primo ſtatim ini-
tio libri primi poſteriorum reſolutoriorum inter alias doctrinas intellectiuas nu-
merat, quæ ex antecedenti fiunt cognitione, ut etiam antea diximus. Sed uiam di-
uiſionis eſſe certiorem uia inductionis cenſet Auerrois in expoſitione libri quinti
Ariſtotelis de naturali auſcultatione, cõmento ſeptimo, ubi ait: Ariſtoteles poſt-
quã enumerauerat illa per quæ determinantur ſpecies motus, ex inductione uelle
enumerare eadem ſecundũ diuiſionem, quæ eſt uia certior. Quare ſequitur ſecun-
dum commentatorẽ, quod ſi inductio doctrina aliqua ſit, ſiue aliquid doceat, mul-
to magis diuiſionẽ ſiue methodum diuiſionis eſſe doctrinã, & debere alijs doctri-
nis etiam ſecundũ Peripateticos annumerari. Galenus ſanè in libris ſuis frequen-
ter utitur methodo diuiſionis ſiue ad probandum aliquid, ſiue docendum. Nam à
parte ait in libro de differentijs morborũ, cui titulus eſt apud neotericos, De acci-
denti & morbo, per methodum diuiſionis oſtendi non eſſe plura morborũ gene-
ra quàm illa quæ ipſe inibi numerat uel membris ſimilaribus uel diſſimilaribus
propria: ſolutionem uero continuitatis eſſe morbum utriuſq; communẽ. In libro
autem de febribus ad Glauconem dicit, errores medicorum quancunq; hæreſim
profiteantur, maximam atq; præcipuam habere cauſam, initium diuiſionis. Plato
uero hanc eandem methodum diuiſionis adeò extollit atq; admiratur, ut in dialo
go qui inſcribitur Phædrus, dicat ex perſona Socratis, ſe hominis qui diuidendi ar
tem recte pertractet, à tergo tanquam dei ueſtigia reſpicere. Equidem miror fuiſſe
B aliquos qui talem qualem nos conamur refellere, de methodo diuiſionis opinionẽ
tam à Platonis dogmatibus abhorrentẽ, Galeno homini platonico adſcribere auſi
ſint. Sed fac ipſum fuiſſe, & ſanè in multis fuit Ariſtoteles, nõne altero ſimili de do
ctrina definitiua implicantur errore? De illa loquor de qua Ariſtoteles præcepta
accuratiſſime tradidit. Nam hanc quoq; uolunt fuiſſe à Galeno exemptam de nu-
mero doctrinarum ordinariarũ, quæ tamen tanto dignior eſt doctrina demonſtra-
tiua, quanto cognitio principiorum certior eſt cognitione concluſionum: quanto
etiam eſt illa doctrina præſtantior quæ rei eſſentiã explicat, quàm quæ accidentia
ſubſtantiæ cuipiam ineſſe demonſtrat. O quanta dignus foret Galenus reprehen
ſione, ſi ſuam doctrinam definitiuam nihil probantẽ, atq; ideo (ut uidetur ſentire
Pluſquam Cõmentator) nihil docentem, ſed tantũ ad memoriã facientem alijs du-
abus doctrinis ordinarijs annumeraſſet: Alteram autem docentem definire, rem
tantopere in omni philoſophiæ genere expetendam, pro doctrina inordinaria re-
pudiaſſet. Qui quidem audent hanc adeò abſurdam Galeno tribuere opinionem
quod uidelicet doctrina quæ docet definire, non ſit uera doctrina, non parũ ui-
dentur ipſum Galenum infamare. Non parum etiam Ariſtotelis detrahere exiſti-
mationi, qui circa artem definiendi tantum operæ ſtudijq; conſumpſerit, & nihil
aliud niſi doctrinam inordinariã peregerit, qui ſapientis officium eſſe exiſtimauit
poſſe definire. Quæ facultas ſi uana foret, nullus eſſet actus ſapientiæ, in quo ulti-
mum finem hominis ille philoſophus collocauit, atq; ita ad incertum uita humana
laboraret. Viderint autem tam Conciliator quàm etiam Pluſquam Cõmentator,
ne non modo ueterum placita deſtruant, ſed etiam ſibijpſis repugnantia ſcribant.
Nam ſi doctrina diuiſiua non ſit uera doctrina, non erit neq; definitiua: & ſi defini-
tiua non ſit, non erit neq; demonſtratiua definitio: ſiquidem principiũ eſt demon-
ſtrationis: Ad definitionẽ autem inueniendam diuiſio eſt neceſſaria. Quare ſi duæ

C primæ doctrinæ uacillabant, labet & tertia. Patet ergo ipſos neq; ueteribus, neq; ſibi ipſis in ſuis ſcriptis conſentire. Non poſſunt etiam uerba Galeni quæ in procœmio Artis paruæ ſcripta inueniũtur, ſuis oſtendere opinionibus cõſona. Nam prima expoſitio Pluſquam Commentatoris uerborum illorum Galeni: Tres ſunt omnes doctrinæ ordinem habentes. Prima ex notione finis quæ per reſolutionem fit, omnino eſt diſſona græcæ literaturæ, ſecundum quam illud relatiuum Quam, non poteſt referre notionem finis, ſed doctrinam tantum: Et ut etiam antea ex Simplicij atq; ipſius Galeni autoritate fuit declaratum, notio finis non fit ex reſolutione, ſed antecedit reſolutionẽ. Ait Galenus in procœmio dicto, neminem ante ipſum ſcripſiſſe doctrinam ex notione finis incipientem, ex qua omnes artes conſiſtunt ſecundum rationem, ut habet antiqua translatio, quam exponit Pluſquam Commentator. Sed mirum quantum hic expoſitor à uero Galeni ſenſu deerret, dum conatur oſtendere primum Galenum in ſcientia medicinali tradenda uſum fuiſſe demonſtratiua doctrina, quæ ex prioribus probat, quam idem Pluſquam Commentator putat eſſe reſolutiuam, ex qua Galenus dixerit omnes artes conſiſtere ſecundum rationem. Neq; hic ueram intelligens relationem illius uerbi Quæ, quod refert rationẽ finis, & non doctrinam, ut antea diximus. Cauſa, inquit Pluſquam Commentator, propter quam nullus antiquorum in medicina tradenda uſus fuerit iſta doctrina, quia in alijs non dubitamus philoſophos, qui præceſſerũt Galenum, ſicuti *Ariſtotelem* & alios, ipſa uſos fuiſſe, quia hæc doctrina ualde difficilior eſt cõpoſitiua. Facilius enim eſt uidere quod homo habeat febrẽ, quia habet ea quæ conſueuerunt concomitari febrem, quæ ſunt dolor capitis, ſitis, pulſus, ſpiſſitudo, & inteſio caloris urinæ, & ſimilia, quàm diſcernere propter
D quid habet febrem, quia habet putredinem calefacientem. Antiqui enim quaſi rudes & primi ſcriptores de medicinalibus à ſenſibilibus inchoantes, à poſterioribus uenerunt in non ſenſibilia, & priora. Hæc omnia ad literam Pluſquam Commentator, quem nollem tam male de antiquis medicis iudicaſſe, quum præſertim Galenus, cuius comparatione eoſdem medicos ueteres deprimit Pluſquam Commentator, ipſe inquam Galenus, fateatur plures ex illis fuiſſe nõ ſolum in medica, ſed etiam in logica arte præclaros, ueluti Herophilum, quem ob præcipuam diſſerendi facultatem dialecticum nominat: atq; Philotimum etiam condiſcipulum, & amborum præceptorem Praxagoram, qui ab Aeſculapio originem duxit, & cum his atq; ante hos Eraſiſtratum, Dioclim, Mneſitheum, Dienchen, Philiſtionem, Pliſtonicum, & Hippocratem ipſum, quibus Galenus conqueritur in primo libro Artis curatiuæ auſum ſe præponere Theſſalum quendam omnis methodi & demonſtrandi ſcientiæ ignarum. Atq; ſi libuit Pluſquam Commentatori omnes priſcæ ætatis medicos damnare hebetudinis, non debuit profecto intra eandẽ aleam etiam Hippocratẽ ponere, ex cuius Phyſiologia multa Platonem, plurima etiam Ariſtotelem accepiſſe, pluribus in locis Galenus teſtificatur. Qui etiam in libro cui titulum fecit, Quod optimus medicus ſit etiam optimus philoſophus, hoc ipſum nullius alterius, ſed tantum Hippocratis probat argumento, qui non ſolum medicam facultatem, ſed omnes philoſophiæ partes fuerit adeptus. Cuius etiam imitatione alios medicos exhortatur ad artem logicam capeſcendã. Tantum à uero abeſt id quod ſcripſit Hali, & uulgus medicorum poſtea credidit quidem, Hippocratem medicum excellentẽ, ſed logicæ artis expertem, ſolaq; ingenij bonitate tantum, quamuis habetur ab omnibus, medicum euaſiſſe. Quare ſi nihil aliud, hoc unum ſaltem Galeni de Hippocrate teſtimonium probare poſſit falſum eſſe Pluſquam Commentatoris de antiqua medicina iudicium. Vnde & falſa eſſe ex-

Libris primo ſecũdo & tertio.

A poſitio cõuincitur, per quam innuit, primũ Galenũ ex medicis uſum fuiſſe doctri
na reſolutiua, per hanc intelligens demonſtrationẽ Propter quid, quam nulli anti=
quorum propter rationis ſubtilitatẽ potuerunt attingere. Sed quantũ pertinet ad
dignotionẽ febris, neq; Galenus arbitratur aliam eſſe methodum magis artificio=
ſam, per quam poſſimus morbos latentes & eorũ cauſas perquirere, quàm ex ac=
cidentibus quæ ſunt poſteriora. Sic enim & ipſe decernit in libro de conſtitutione
artis medicinalis, ubi quemadmodũ uera methodus huius partis totius ſciẽtiæ me
dicinalis inueniatur, oſtendit. Neq; uero quum eundẽ methodũ ad particulariora
deducit, quod facit in libro qui apud latinos De interioribus inſcriptus eſt, aliã ſe
quitur ad membrorũ intrinſecas paſſiones inueniendas doctrinæ rationẽ. Quare
ſi medici ueteres qui hac inceſſere uia rudes fuerũt, iudice Pluſquam Commenta
tore, rudis etiã Galenus, qui eandem uiam ſecutus eſt, & alios docuit. Sed multo
etiã maioris ignorantiæ arguũtur antiqui medicinæ interpretes ex ſententia Con
ciliatoris, ſi neq; ex effectibus quod ſit humanæ rationi facillimũ, ſciuerint demon
ſtrare. Quis enim non uideat hoc ſequi? ſi primus ex ipſis Galenus doctrinam ex
notione finis, id eſt ex effectibus præcedentem (ſic enim exponit Cõciliator) in
ſcientia ſcripſerit medicinali, ex qua doctrina, ut idem cenſet Cõciliator, omnes ar
tes cõſiſtunt ſecundũ rationẽ, id eſt doctrinæ ſecundũ quas facilius procedit huma
na ratio, & quales ſunt in quibus ſeruatur proceſſus Quia: Nã ſic etiã exponit uer
ba Galeni Conciliator, uel Iacobus Forliuienſis pro Conciliatore: quæ ſanè expo
ſitio uideri facit antiquos medicos, nõ dico homines rudes atq; hebetes, ut iudicat
Pluſquam Cõmentator, ſed planè aſinos extitiſſe, qui etiam illũ proceſſum igno=
rauerint, qui ſit humanã habenti rationẽ expeditus. Hanc tamen uetuſtatis inſan=
B tiam tentauit Iacobus per alia uerba quodammodo excuſare, inquiens nullũ me=

Iacobus Forliuienſis.

dicum ante Galenum ſciuiſſe effectos debitos, & ſecundũ ordinẽ in aliqua doctri=
na totali in ſuas cauſas reſoluere. Sed neq; Galenus ſciuit hoc facere, ut manifeſtũ
ſe reddit in decimotertio Artis curatiuæ, ubi agit de medicinis dolorũ qui ex uene
nis proueniũt, quas dicit nõ ratione, ſed ſola experiẽtia cognoſci. Et ubicunq; fate=
tur plurima eſſe, quorũ cauſæ ſunt inexplicabiles, quoniã nõ à qualitate fiunt mani

Plurima uero eiuſmodi ſunt quæ nõ explicari poſſunt: quapropter & à medicis proprietates arcanæ, & ſpecificæ uirtutes appellantur.

feſta, ſed à tota ſubſtãtia, quam formã ſpecificã uocant. Neq; etiã Galenus uſquam
totius ſcientiæ medicinalis doctrinã ita ordinauit, ut ſemper utatur demonſtratio=
nibus Quia, & non aliquando Propter quid. Quare ut uenerabilẽ antiquitatẽ tan
ta ignorantia, & ſimul Galenum inanis iactantiæ ſuſpicione liberemus, illud dica=
mus, quo nihil ſit credibilius, quod etiã antea diximus, primũ Galenũ ſub tali ordi
ne qualẽ nos declarauimus, reſolutiuo, totã artem medicinalẽ docuiſſe, quum nul
la extent de medicina ſcripta, quæ dictũ ordinẽ in tota medicina tradenda ſeruent:
Adeò ut bono periculo poſſimus aſſeuerare, Galenũ primũ nõ modo ex medicis
ſed etiã philoſophis, doctrinã ſcripſiſſe ex notione finis incipientẽ, & ordine factã
reſolutiuo. Quod ſi etiam ultimũ fuiſſe dixerimus, nõ procul à uero deflexerimus.
Neq; enim obſtat id quod de ſe ſcribit Haliabas, quod modũ elegerit doctrinæ diui
ſiuum: nam ut etiã antea ſæpe declarauimus, aliud eſt modus doctrinæ, aliud ordo.
Neq; repugnat modus doctrinæ diuiſiuus ordini doctrinæ cõpoſitiuo. Et nihil in=
ſuper obſtat eſſe quinq; modos doctrinarũ, quot Haliabas enumerat: ordines ue=
ro tantũmodo tres, quãuis uideatur neq; ipſe Haliabas ſciuiſſe doctrinarum modos
ab ordinibus ſeparare atq; diſtinguere, & ideo anſam dediſſe poſterioribus tot ac
tantarũ de numero doctrinarũ altercationũ. Ait enim idẽ Haliabas Galenũ in Arte
parua uſum fuiſſe modo doctrinæ definitiuo: quod tamẽ falſum eſt, quũ in eo libro
Galenus neq; doceat definire, neq; ſemper definiẽdo procedat. Sicubi uero Gale=

C nus ſeruauit modũ doctrinæ definitiuæ, hoc fecit in libro qui ad ipſum refertur au-
torem, ſub titulo Definitiones medicinales: in quo libro omniũ ferè rerum de qui-
bus in medicina tractatur, ſolæ ſcribũtur definitiones. Sed redeamus ad Pluſquã
Commentatorem, qui et ſi eum minori dedecore ueterum medicorũ, non minus
tamen & ipſe barbare quàm Conciliator, atq; à uero Galeni ſenſu diſſone exponit
eadem uerba Galeni, quæ in ueteri translatione ita ſcripta leguntur: Nemo tamen
ante nos ſcripſit eam quæ ex notione finis incipit, ex qua omnes artes conſiſtunt
ſecundum rationem, id eſt, ut Pluſquam Cõmentator exponit, ex qua extrahitur
quæſitũ in omni arte per uiam rationis, id eſt per cauſam. Cuius expoſitiõis falſita
tem oſtendit liber Galeni de cõſtitutione artis medicinalis, & antea à nobis ſuper
hoc allegatus. In quo libro Galenus per eadem ferè uerba eandẽ ſcribit ſententi-
am ex ueterũ philoſophorũ autoritate, quod uidelicet unicuiq; arti à notione finis
ſua ſit conſtitutio, & per notionem finis neq; cauſam remotam, neq; effectum po
Per artes quid Galen. ſentiat. ſtremum intelligit, ſed finem artis mente conceptum, ut ſuprà declarauimus. Per
artes etiam hoc ipſo in loco Galenus intelligit neq; ſolum ſciẽtias ſpeculatiuas, in
quibus eſt uſus demõſtratione Propter quid, ut intelligi uult Pluſquam Cõmen-
tator, neq; ſolas actiuas, uel factiuas, quæ ex effectibus, & omnino ex poſteriori-
bus ratiocinantur, quemadmodũ opinatur Conciliator: ſed utraſq; ut plurimũ ar-
tium exemptis manifeſtat, quorum aliæ finem habent ὅρος, aliæ contemplationẽ.
Adeò illi duo Galeni expoſitores quanto ingenioſius ſtuduerunt uerba eiuſdem
Galeni antea dicta interpretari, tanto magis à uero illorum ſenſu deuiarunt. Ver
ba etiam illa Galeni de ſuis libris, quibus licet uti ad tres doctrinas, neuter poteſt
D autor ſuæ opinioni ſtante uerborum eorum ſerie ut iacent accommodare. Quare
coactus eſt Pluſquam Cõmentator non ſolum uerba, ſed etiam ſenſum figura in-
ſueta, fruſtra accerſita, peruertere. Longior fuerim ſi uelim etiã alias adducere ra-
tiones, utranq; opinionẽ probantes longe à uera Galeni ſententia deerrare. Poſ-
ſunt enim hæc quæ iam a nobis ſunt dicta ſufficere, ſi etiam illa addantur quibus ſe
mutuò utraq; opinio deſtruit, quum hoc ipſum ſit maximũ duarũ opinionum fal-
ſitatis argumeutũ, quod duo pari autoritate magiſtri tantum in illis opinionibus
ſibi inuicem aduerſantur, quantum duo cõtraria quæ ſimul quidem falſa eſſe poſ-
ſunt, ſimul uero ueritatem continere non poſſunt. Vnde illud eſt conſecutum, ut
ſcindẽte ſe in duas partes turba ſcholaſticorũ, quæſtio de doctrina reſolutiua non-
dum ſatis fuerit reſoluta. Nos uero, ſi qui futuri ſunt qui non ſe adeò autoritatibus
manciparunt quin poſſint etiam fauere, atq; accedere ueritati, ſperamus his multũ
caliginis, & multum ademiſſe tenebrarum. Quare ſicuti pridem à medicis qui in
operibus artis exercitantur, gratiam exegimus, tiro ſerpente indicato, quem illi ex
Aegypto uſq; quæritabãt, cuius tamen foret magna in Italia abundantia: ita nunc
á iuuenibus medicinæ ſtudia æmulãtibus poſcimus, dempto illis tam lõgo diſpen
dio, de tribus doctrinis ſecundum Galeni opinionem diſputanti. Hæc enim quæ-
ſtio modo quo fuit hactenus in publicis literarum gymnaſijs pertractata, perple-
xas habet & inexplicabiles dubitationes. Secundũ autem opinionem noſtram,
ſi ad doctrinarũ ordinem transferatur, tam facilem habet explicationẽ, ut me pœ-
niteat in ea diſſoluenda tam multa uerba cõſumpſiſſe. Sed non facile fuit inuetera
tas opiniones illorum, præſertim qui habentur ætate noſtra non ſolum in medici
na, ſed etiam in omni philoſophia admirabiles, ex animis hominum, qui ut aſſueti
ſunt ita loquuntur, tentare abolere. Atq; utinam hic noſter conatus non modò te-
merarius, ſed penè furioſus à pluribus non iudicetur. Sed ſentiant alij quid uelint,
nos hæc omnia animo nõ ad oſtentationẽ, ſed ſolam ueritatẽ ſpectante, ſcripſimus,

de

A de tribus ordinibus doctrinarũ ſecundum ueram (niſi noſtra fallimur opinione)
Galeni ſententiã:quibus ſi fortè plures inueniantur,nos tamẽ de illis diſſeruimus
quos Galenus præcipue approbauit, ſub quibus & ipſe totam ſcripſit medicina-
lem ſcientiam,ſed ſub duobus conpendioſam,ſub tertio uero uberiorem faciens
tractationem.Et hoc quidem breuiſſimo epilogo noſtra omnis diſputatio quadã
ueluti coronide terminetur.

NICOLAI LEONICENI DE TRIBVS DOCTRINIS ORDINATIS SECVNDVM GALENI SENTENTIAM LIBRI FINIS.

CAESAR OPTATVS NEAPOLITANVS NIcolao Leoniceno medico excellentiſſimo S. D.

ANTIQVORVM mos fuit probatiſſimus,uir clariſſime,ut ſiquis re
rũ peritia præſtantiſſimus haberetur, illum etiam docti uiri in dubijs
& obſcuris tanquam Apollinem cõſulerent.Hoc tecum noſtris tem
poribus meritò, non modo noſtri Itali, ſed alienigenæ identidem a-
gunt. Dubitauimus proximis diebus dum de uirtutibus naturalibus ſcribere-
mus,de uirtute formatiua, materia quidem difficilima, & ab omnibus exoptata:
B quod tuo ad nos doctiſſimo & facũdiſſimo libro ita expedijſti,ut nemo ſit qui in
illa amplius aliquid deſideret:Nam tu Ariſtotelis & Platonis dubios de formati-
ua ſermones, & Hippocratis & Galeni ancipitem ſententiam in hac difficultate
penitus declaraſti,& adeò abſoluiſti,ut pace neotericorũ dixerim,clarum ſit illo-
rum commenta in hoc ſicuti in alijs multis,ab Ariſtotelis & Galeni opinionibus
plurimũ aberraſſe.Nec mirum,quandoquidẽ opera Galeni deprauata, & adeò
mutila circunferantur, ut ab illis recte ſenſa elici nõ poſſint, iudicio omnium qui
ſapiunt. Abſit aſſentatio.Tu noſter es Hierofantes. Tu primus, uerusq́ Galeni
interpres,in te uno confidimus omnes,qui latinum & integrum Claudium Ga-
lenum nobis reddas. Age igitur mi Nicolaẽ,quandoquidem in te omnis noſtra
& poſterorũ ſita ſit ſpes, eam ne fruſtreris: collige, æde quas diu parturis Galeni
translationes,ut illis fruamur.Vale.Calend. Septemb. M. D. VI.

NICOLAI LEONICENI

VICENTINI DE FORMATIVA VIRTVTE AD DOCTISSIMVM MEDICVM CAESAREM OPTATVM NEAPOLITANVM, LIBER.

VTRA ſit uerior opinio, Galeni ne an Ariſtotelis, de uirtute il
le quam neoterici formatiuam uocãt: Et ſit ne eadem uirtus
ſubſtantia, uel accidens, tua à me epiſtola quæris: quod ni=
hil aliud eſt quærere, niſi quid ſit uirtus formatiua tantopere
à medicis atque philoſophis decantata. Vt autem ex eadem
epiſtola accepi, quum hæc ipſa quæſtio inter te ac doctiſſi=
mum uirum Franciſcũ Caballũ multis audientibus agitare
tur, chalcographus quidam importuna interpellatione ſuperuenit, qui meas ex
Galeno trãslationes, quas mirum in modũ cupit imprimere, efflagitauit. Quam
tu chalcographi uocas importunitatem, ego pro bono omine accipio, quod uide
licet futurũ ſit ut hæ atq; aliæ ſimiles, quæ quotidie tractantur à medicis quæſtio=
nes, facilime diſſoluantur: ſi modo eædem translationes alijs quæ hactenus fue=
re in uſu clariores ac fideliores, ut ſanè laboraui facere, abs te atque alijs tui ſimili=
bus iudicabuntur. Sed de his quid acturus ſim, te priuata epiſtola admonui. Inte
rim dum illę publicantᷓ, nolui tuum ſuper re quæſita deſideriũ cõmorari, quæ tan
tam habet ambiguitatẽ, ut penè inexplicabilis uideatur. Nam & illi ipſi inter quo
rum opiniones me arbitrum facis, uiſi ſunt etiam atq; etiã addubitaſſe de uirtute
formatiua quid eſſet. Galenus ſiquidẽ in quodam ſuo libello cui titulũ fecit De
formatione fœtus, ingenue fatetur ſe cauſam quæ hos format ignorare. Et quo=
niam libellus idem nondũ in latinam trãslatus eſt linguam, Galeni uerba illud te
ſtantia quod diximus, nõ aggrauabor apponere. Sunt autem hæc: Equidem fa-
teor me de cauſa quæ format fœtum, dubitare. Nam quum uideam ſummam in
hac formatione ſapientiã ac facultatem, neq; illam quę ſemini ineſt animã, quam
Ariſtotelis ſectatores uegetabilẽ uocant, Platonici aũt cõcupiſcibilẽ, Stoici uero
neq; omnino animam, ſed naturam appellant, fœtum formare exiſtimo, quum
nullius ſit ſapientiæ particeps, ſed omnino irrationalis. Neque uero ab hac omni
no poſſum diſcedere, propter magnam filiorum ad parentes ſimilitudinem. Ab
anima autem rationali, quæ poſt partum uiget in tota uita, puto abſcedendum,
quoniam nos ante ſectionem neque corporis partes, neque operationes cogno=
ſcimus. Quum uero quidam ex platonicis præceptoribus mihi dixiſſet animam,
quæ per totum extenditur mundũ, eſſe illam quæ format conceptus, haud equi=
dem indignam iudicaui, cui talis ars atq; facultas adſcriberetur. Nõ potui autem
adduci ut etiam ſcorpiones, phalangia, muſcas, uiperas, culices, uermes ab eadẽ
formari putarem: proximam eſſe cuidam impietati talem opinionem arbitratus.
Neq; uero mihi uidetur rationabile, materiæ animam ad tantum artificium per-
uenire. Hoc igitur unum de cauſa animalia formante, reor poſſe pronunciari,
quod ſit ars atque ſapientia ſumma: Sicuti & quod poſt formationem in tota ui-
ta corpus tribus motionum principijs gubernetur, & illa quæ ex cerebro per ner
uos ac muſculos fit, & altera quæ ex corde per arterias, altera quæ ex hepate ꝑ ue
nas. Ex quibus aũt principijs ita auſus ſim opinari, in multis oſtendi tractatibus,
ac pręcipue in quo de animę agiᷓ ſpeciebus. Nullibi tamen auſus ſum ſubſtantiã
animæ demõſtrare. Nondũ enim à quopiam linealibus demonſtrationib. proba
tum inueni, an ſit corporea uel incorporea, an omnino æterna uel corruptibilis,

Corpus tribus motionum initijs regitur.

ut in

A ut in libro de animæ ſpeciebus explicaui. Hæc quidem Galenus. Ex quibus uer-
bis apparet ipſum non ſatis habuiſſe conſtitutū, quidnam foret de illa uirtute, quæ
animalia format, ſentiendū: Niſi quod uidetur propter eam quā nati continent ge
nerantium ſimilationem, ad animā uegetabilem quæ ſemini ineſt, ut ait, declinare.
Quam etiam opinionem, tanquā Hippocratis, idem Galenus ſequitur in libro de
ſemine, quemadmodū eius uerba oſtendunt, quæ eodem libro in hunc modū ſcri
pta leguntur: Rurſus uero ad primā animalis ſtructurā ſermonem transferamus,
& ut nobis ordine certo & modo quodam clariore procedat totum cōceptus opi
ficium, in quatuor tempora diſtribuamus. Primum quidem in quo uel per abor-
ſus, uel per ſectiones adhuc forma ſeminis præualere conſpicitur: quo quidem in
tempore præ omnibus admirantibus Hippocrates nondum cōceptum nominat
animalis ſtructurā, ſed ueluti nuper diximus in ſextana genitura quæ excedit, quū
quidem ſanguine plena fuerit, cor uero, cerebrum et hepar nondum articulationē
& formam receperint, quandam tamen coagulationem & magnitudinem effatu
dignam habuerint. Secundū hoc tempus exiſtit, in quo carnoſa iam eſt & non iam
ſimilis genituræ ſubſtantia conceptus. Quare neq; Hippocratem inuenies huiuſ-
modi ſpeciem, genituræ nomine appellantem, ſed iam conceptum uocantem, ut
diximus. Tertiū ſubinde tempus, quo iam ut diximus tria principia manifeſte ui-
dentur. Reliquæ uero partes quandam ueluti ſubſcriptionem & umbratilem tan
tum deſignationem oſtendunt. Nam ſatis conſpicuam circa tria principia forma-
tionem intueberis, exiliorem earum quæ ad Venerem pertinent partium, & mul
to magis illarum quæ manus pedesq; conſtituunt. Hæ enim poſterius, ut ſic dixe
rim, ramificantur. Simili enim uocabulo Hippocrates utitur dum uult oſtendere
B eam quam habent ad ramos proportionem. Quartum uero & ultimū tempus eſt
quando iam manus & pedes ſunt articulati, quo non amplius fœtus, ſed infans ab
admirabili Hippocrate cōceptus nominatur: quo tempore & calcitrare, & iam ut
perfectum animal moueri inquit. Verum non eſt, ut nunc de eo tanquā de anima
li faciam mentionē. Nam ſicuti planta omnem habuit à ſemine generationē ac for
mationem, ſtatim ab initio non ſecus atq; illa, duplex oſtendens motus principiū
ac formationis. Qualis enim eſt plantis radicatio in partibus terræ inferioribus, ta
lis eſt in ipſis conceptibus in utero ſecundum locos arteriarū ac uenarum inſitio.
Qualis etiam eſt truncus in plantis uerſus ſuperius, tales propagines fœtibus à tri
bus principijs exortæ. Rurſus autem ſicuti plantæ duplicem habent ex ſemine
exortum: nam ſurſum quidem truncū producunt, & ramos uſq; ad ultima germi
na operantur, radices autem ad inferiora partiunt̃: ſic & fœtibus multæ ſunt par-
titiones uenarū atq; arteriarū, quæ ueluti trunci in totum conceptū tanquam radi-
ces, in uterum terminantur. Quare non iniuria poſſemus Ariſtotelem in hac par-
te reprehendere, non ob id tantum quod illa non peruiderit, quæ oportuit ipſum
peruidere, uerūetiam quod ſuorum oblitus eſt dogmatum, & naturæ opera aliter
in plantis, aliter in animalibus explicauit. Nam quū in plantis intueret̃ ſemen in ſe
non ſecus quàm principiū efficiens etiā materiale cōprehendere, alterū tamen iſto
rum animalibus adimit. Atqui hoc unū ſufficiebat homini naturę operū peritiſſi-
mo, genituræ utilitatē cōmonſtrare. Si enim nō alijs potentijs natura ſeminis effi-
cit plantā, alijs aūt animal, ea quæ in plantis uident̃ trāsferre ad animalia. Nam ean
dem inuenies in utriſq; proportionē. Nam plantæ ſemen eget terra, ut ex illa nu-
triatur, atque augeatur. Sed ob eaſdem cauſas & noſtrum corpus utero eget. Ra-
dices ſibi generat planta quibus attrahat alimentum è terra: & loci uaſa quæ ſunt
fœtus radices, truncum ex ſe ſemen profert, & ab hoc ramos, deinde alios ſuper

C alios rurſus ramuſculos uſq; ad extrema germina. Hic quoque intuere aortam, & cauam uenam, & ſpinam. Rurſus autem ab his propagines multas, quæ ueluti rami in alios minores diuiduntur: qui rurſus ſcinduntur in alios, nunquam ceſſante propagatione, donec ad ultimas ueniat germinationes. Si uero ſanguineam hanc plantam cernis, aut carneam, non propterea oportet exiſtimare aliud eſſe ꝙ plantam: nam opifex idem utriq; eſt, ſcilicet anima uegetabilis. Verum illud aduertas, quod hæc planta futura eſt animal, non quod illam quam prius habuit potentiam abijciat, ſed alteram ſuperacquirit: debet autem de loco ad locum moueri, quum iam perfecta eſt & ſoluta ab utero. Verum non poſſet hoc facere ſi frigida foret, ut ſtirpes, & non haberet ingrediendi inſtrumenta: ut igitur moderatũ calorem obtineret, quantus naturæ animalis congruit, & loca poſſet commutare, duo obtinuit principia: alterum inſtrumentorũ quæ calorem ſeruant naturalem, alterũ eorum quæ omnibus ſecundum electionem actibus ſubminiſtrant. Sed his quidem poſterius utetur. Principiũ uero uegetabile primum omniũ habet quod non ex ſanguine, ſed ex ipſo ſemine arteriam, & uenas, & neruum, & os, & membranã efficit. Nam & hæc antea ſuperiori ſermone à nobis ſunt expoſita. Ex his Galeni uerbis liquidò apparet ſecundum Hippocratis opinionem, quam Galenus hoc loco ſequitur, ſemen eſſe animatum, & uirtutem formatiuam quæ arterias, uenas, neruos, & ſimilia efficit inſtrumenta, eſſe animæ uegetabilis poteſtatẽ. Neq; aliud Galenus ſenſit ex eiuſdem Hippocratis autoritate, quum in prima particula aphoriſmorũ in expoſitione decimiquinti aphoriſmi ſcripſit hæc uerba: Huc quoq; animum aduerte, quod alijs quidem ratio difficilis, ſoli autem Hippocrati atque eius ſectatoribus facilis: neq; enim aliud quicquã eſt quod ab initio formauerit animal,
D ſicuti rurſus neq; quod auxerit, uel uſq; ad mortem nutriuerit, niſi calor hic naturalis, de quo nunc ſermo habetur. Hæc quidẽ Galenus: quem nemo putet ob id à ſeipſo, aut ab Hippocrate diſſentire, q̊d aliquando animalis formationẽ animę tribuit uegetali, quæ in ſemine exiſtit, ueluti in libro de ſemine: aliquando calori naturali, ut in prima particula aphoriſmorum. Nam hoc quoq; Hippocratis eſt dogma, eandem rem eſſe animam & calorem naturalem, ſiue corporis temperaturã quam complexionẽ uocant. Et licet Galenus multis in locis fateatur ſe animæ ſubſtantiam ignorare, ſicuti & cauſam animalium conditricem in libro de generatione fœtus, in pluribus tamen animam eſſe quandam temperaturã, tum ex Hippocratis, tum ex ſua etiam opinione nobis inſinuat. Sed quoniam hoc cõmune Hippocratis atq; Galeni dogma alibi latius explanauimus aduerſus Conciliatorem, qui differentia decimaoctaua huiuſcemodi opinionem Hippocratis quidem eſſe concedit, ſed à Galeni dogmatibus omnino conatur eximere, hoc in loco ſufficiet eiuſdem Galeni uerba tantũmodo adducere, quæ in libro de palpitatione & rigore ita ſcribuntur: Totum quidem corpus conſpirare & confluere arbitror. Calorem uero naturalem nõ aduentitium, neq; poſteriorem generatione animalis, ſed ipſum primũ & ab initio congenitũ, & natura atq; anima nihil aliud exiſtit quàm iſte calor, ita quod ſi ſubſtantiam ipſius per ſe mobilem & ſemper mobilem intellexeris, nõ aberrabis. Si ergo calor iſte natiuus à noſtræ generationis initio ſemini inditus, eſt anima illa quæ nos generauit ſecundũ Hippocratis opinionem, nõ differt Galenus uel à ſeipſo, uel ab Hippocrate, quum Hippocratis opinionẽ aliquando ſectatus uel animã uegetabilem, uel calorem naturalem ſemini inditum ait eſſe membrorũ animalis opificem. Tu uero ex his quæ ſunt à nobis hactenus exarata, iam per te collige, quid de uirtute animalia formante Galenus ipſe dubitauerit, & quid ex Hippocratis opinione nonnunquam ſcriptitarit. Vtinam tam

facile

A facile foret ſuper eadem re Ariſtotelis ſententiam explicare: ſic enim tuæ quæſtio-
ni melius poſſemus ſatisfacere. Sed mos fuit huius philoſophi res difficiles admo-
dum mira obſcuritate tractare: ſimili aſtu, ut aiunt nonnulli, quo ſepia piſcis atra-
mento aquam infuſcat, ne à piſcatoribus capiatur. Adnitendum tamen eſt pro ui-
ribus, ut partim ex eius ſcriptis, partim expoſitorũ, qui clariſſimi habentur in ſecta
Peripateticorũ, quæ fuerit opinio Ariſtotelis de uirtute quam formatiuam uocãt,
eliciamus. De hac ipſa tamen etiã Ariſtotelem dubitaſſe Galenus teſtatur libro ſe-
cundo de cõplexionibus, ubi ita ſcribit: Vtriq; autem à ueritate aberrant una qui-
dem & cõmuni ratione: quoniam de omni corpore & una partium conantur de-
monſtrare: ſecundo loco, quia uirtutis naturalis formatricis non meminerũt, quæ
artificioſa eſt, & conſentaneas moribus animæ particulas format. De hac enim etiã
Ariſtoteles dubitauit, ne forte diuinius quoddam principium exiſtat, & nõ ſecun-
dum calidũ & frigidum, humidũ & ſiccum. Scribit autem hæc uerba Galenus ad-
uerſus illos qui ex naſi ſimitate humiditatem, ex aduncitate ſiccitatem, ex oculorũ
itidem magnitudine humiditatẽ arguebant. Quos dupliciter à uero inquit deuia-
re, & quia ex uno membro totius corporis cõplexionem putabant poſſe diiudica-
ri, & quia formationis opus ſolis qualitatibus tribuebãt. Dubitaſſe autem Ariſtote
lem, an hæc ſit naturæ opus in calido, frigido, humido, & ſicco operãtis, an alterius
cauſæ diuinioris, conſtat ex uerbis eius, quæ circa finem quarti Meteororum ſcri-
pta legũtur in hunc modũ: Talia autem à frigido, & calido, & motibus fiunt com-
mixtis. Quæ uero ex his conſtant partes diſſimilares haud utiq; uiderentur, ueluti
caput, manus, aut pes. Sed quemadmodũ quod fiat æs uel argentum frigiditas cau
ſa eſt, & motus eius: Quod autem ſerra, uel phiala, uel capſula, non etiam. Sed hic
B quidẽ ars, illic uero natura cauſa, uel alia cauſa. Hæc quidẽ Ariſtoteles: qui quum
ſuperius calidum & frigidum, atq; horum motus partium ſimilarium animalis cau
ſas aſſignaſſet, poſtea ſubinfert: Quæ uero ex his conſtant, ſcilicet partibus ſimila-
ribus partes diſſimilares, non ex primis qualitatibus, uel ex aliis quæ ex primis or
tum habent, ueluti ex mollitie, & duritie, aut reliquis, de quibus inibi loquit̃ Ari-
ſtoteles, ſuam eſſentiam ſortiuntur: ſed ſicuti æs quidem & argentũ à calido & fri-
gido, atq; eorum motibus generantur: quæ uero ex his conſtant ueluti phiala, aut
ſerra, nõ eandem habent cauſam generationis. Eodem modo ſe res habet in parti-
bus diſſimilaribus animalis, quæ conſtant ex ſimilaribus: differunt tamen in hoc
quod phialæ quidem & ſerræ, quarum altera fit ex argento, altera ex ferro, & ars
cauſa eſt. Partium autem diſſimilarium animalis natura, uel alia cauſa. Ex his uer-
bis poſtremis Ariſtotelem fuiſſe ambiguum apparet, natura ne an alia cauſa ſupe
rior ſit partium diſſimilarium operatrix, quarum cauſas non poſſumus ad primas
ſecũdas ue qualitates referre. Galenus quoque duas uirtutes facit totius generati- *Duæ uirtutes*
uæ: alteram quæ per calidũ, quæ alteratiua uirtus, ſeu immutatiua prima: quæ for- *totius genera*
matiua, ſeu ars optima, ſiue uirtus agens præcepto ſui creatoris agit: ac frigidũ & *tiuæ.*
humidũ, ac ſiccum, quam uocat ipſe alteratiuam, Auicenna immutatiuam primã:
Quæ uirtus, ut inquit Galenus libro primo de uirtutibus naturalibus, facit os, car
tilaginem, neruũ, membranas, ligamentũ, uenas, & reliqua huiuſcemodi quæ ſe-
cundum primam animalis generationem natura operatur: Vt autem ait Auicen-
na, ſententiam Galeni uolens ut uidetur interpretari, quæ dat neruo complexio-
nem propriam, & oſſi cõplexionem propriam. Alteram quam & Galenus & Aui
cenna quoq; formatiuã nominant, quæ ut inquit Galenus, facit membrorum ſimi-
larium compoſitionẽ, & eorum quæ innaſcuntur cõplicationem, & in inteſtinum
propaginem, & formã cauitatis interioris: Vt autem Auicenna ſcribit, quæ præce

C pto ſui creatoris facit membrorũ lineationem, & ipſorum figurationem, & cōcauitatem, & foramina, & lenitatem, & aſperitatem, & eorũ ſitus, & ipſorum continuitates. Hanc uirtutem Galenus ait eſſe artificioſam, uel potius artem optimam atq; ſupremam: Auicenna, ex præcepto ſui creatoris omnia quæ agit, operãtem. Hæc uero illa eſt, de qua Galenus atq; Ariſtoteles in uerbis ſuprà allegatis dubitarunt, ne ſit uirtus diuinior, quàm illa quæ ui agit qualitatum primarũ, aut ſecundarum. Hanc autem Ariſtotelis dubitationem quidam recentiores philoſophi ac medici, qui Arabum doctrinam ſequũtur, mihi uidentur accipere ex ſecundo libro de generatione animaliũ, ubi Ariſtoteles, Theodoro interprete, ſcribit hæc uerba: Ineſt enim in ſemine omniũ quod facit ut ſint fœcunda ſemina, uidelicet quod calor uocatur: Idq; nō ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus qui in ſemine, ſpumoſoq; corpore cōtinetur: & natura quæ in eo ſpiritu eſt proportione reſpondẽs elemento ſtellarum: Quam ob rem ignis nullum animal generat, neq; conſtitui quicquam denſis, uel humidis, uel ſiccis uidetur. At uero ſolis calor & animalium non modo qui in ſemine continetur, uerumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoq; principium habet uitale. Cæterũ calorem in animalibus contentum, nec ignem eſſe, neq; ab igne originem ducere, apertũ iam ex his eſt. In his uerbis Ariſtoteles nō dubitanti, ſed planè aſſerenti ſimilis eſt. Cōpertum enim iam eſſe *inquit*, nō autẽ etiam dubitari, ſit ne calor naturalis cōtentus in animalibus *ignis*, an natura aliqua elemento ſtellarum proportionalis. Neq; adeò hoc loco de uirtute formatiua ſeminis loquitur, de qua ait Galenus ipſum dubitaſſe, quantum de alteratiua ſiue immutatiua, quæ ſecundum Galenum facit os, carnem, neruum, & oſſa, & omnes denique partes ſimilares animalis: de quibus neq;
D ambigit Ariſtoteles, quin ui calidi, frigidi, humidi, ac ſicci generentur, ut cōſtat ex uerbis libri quarti Meteororum paulò antea in medium adductis, & ex multis locis libri de generatione animalium probari poteſt. Atq; ex illo præcipue ſecundi de generatione animalium, ubi ita ſcribit: Ortus ſimilarium frigore calore'ue agitati conſiſtunt, coquunturq; alia frigido, alia calido, quarum rerum differentias alibi expoſuimus antè, ſcilicet quæ humore igneq; reſolubiles, quæ humore irreſolubiles, igneq; illiquabiles ſint. Per uenas igitur & meatulos quoſq; alimentũ reſudans, quemadmodum aqua per crudiuſculam cutem in carnem, aut carnis proportionalem conuertitur frigore conſiſtens, ex quo fit ut caro ab igne reſoluatur. Sed quæ terrena admodũ oriuntur parum humoris caloriſq; adepta, hęc dum refrigeſcunt humore cum calore euaporante, duram terrenamq; formam capiũt, ut ungues, cornua, ungulæ, roſtra: quamobrem igne hæc molliuntur. Sed humore nonnulla liqueſcunt, ut ouorum putamina. Nerui & oſſa calore interiore cōficiuntur, ſicceſcente humore: Quamobrem oſſa reſolui ab igne non poſſunt, quo modo teſta indiſſolubilis eſt. Hoc in loco Ariſtoteles palàm facit ſe de ortu ſimilariũ idem ſenſiſſe quod etiam libro quarto Meteororũ, neq; uel minimum de ipſis dubitaſſe quin calido, frigido, humido, & ſicco eorũ generatio perficiatur, quæ eſt alteratiuæ uirtutis operatio: Sed potius de diſſimilaribus, quorũ ſtructura & cōpoſitio admirabilis nō uidetur ad primas qualitates poſſe referri. Nam & quarto libro Meteororũ ad quem nos remittit hoc loco quum ait, ſe harum rerum differentias alibi expoſuiſſe, naturã fatetur calido, frigido, humido, ſicco'ue utentem, partes ſimilares animaliũ efficere: Partes autem diſſimilares, ut caput, manus, & pedes, nō ita uideri conſtitui, ſed ab alia cauſa atq; aliter operante. Forte autem quiſpiã exiſtimauerit Ariſtotelem libro ſecundo de generatione animalium, ubi ea uerba ſcribit: Quamborem ignis nullum animal generat, neq; cōſtitui quicquam denſis, uel humidis,

Similarium generatio nō eadem.

A humidis, uel ſiccis: uideri uirtutem potius formatiuã nobis innuere quàm alteratiuam: quam certum eſt autore Galeno, Auicenna'ue, & reliquis medicis, in membrorum ſimilariũ generatione per has agere qualitates, ex quibus ait Ariſtoteles, nihil uideri cõſtitui. Nos autem ita opinantibus atq; obijcientibus reſpondemus, non negare ſimpliciter Ariſtotelem calorẽ eſſe cauſam ſaltem inſtrumentariã partium animalis: ſed calorem igneũ, hoc eſt ab igne factum, qui, ut inquit idem Ariſtoteles libro primo Meteororũ, eſt exceſſus & ueluti feruor, & ut in libris de generatione & corruptione teſtat̃, glaciei proportione reſpõdet. Sicuti enim illa humidi concretio eſt propter exceſſum frigoris, ſic ignis feruor caloris eſt & ſuperabundãtia: quare ut & inibi ait, nihil ex glacie, aut igne generatur. Vt autem hoc in libro ſecũdo de generatione animalis, nihil ex humidis, aut ſiccis ignitis, id eſt igne peruſtis, generari uidetur (ſic enim uerior ſenſus Ariſtotelis explicatur, q̃ in uerbis quæ habentur in translatione Theodori) neq; conſtitui quicquã denſis, uel humidis uel ſiccis uidetur. Has enim qualitates, ſcilicet humiditatem & ſiccitatẽ tanquam principia paſſiua cõferre ad cõſtitutionem animalium, non negat Ariſtoteles: quum calor uiuificus agit in ipſas, quem ait eſſe proportionalẽ calori ſtellarũ, qualis eſt qui in ſemine cõtinetur. Sicuti enim calor cœleſtis agens in lutum, ex eo generat animalia, ita & calor ſeminis in materiã ſibi cõuenientem idem operatur. Quare hic calor ſemini inditus nõ calor cœleſtis, ut quidã opinantur, ſed calori cœleſti proportionalis ab Ariſtotele dicitur. Sicuti enim eſt duplex ignis ſecundum Ariſtotelẽ, alter in cõcauitate orbis lunæ qui uiuificus eſt, alter qui eſt feruor & caloris exceſſus: ita & geminus calor, alter quo natura utitur tanquã inſtrumento ad animaliũ generationẽ, alter quem ars adhibet ad ſuorũ operũ perfectionem. Calo-

Reſponſio ad obiectionem.

Calor innatus ſimilis calori ſtellarum.

B rem autem habentẽ principiũ uitale, nõ ſolum in ſemine cõtineri, ſed etiam in excrementis quæ à modo naturæ receſſerunt, Ariſtoteles ait: Quorum tamen excrementorũ calorẽ nemo ſanæ mentis, aut cœleſtem, aut diuinũ exiſtimauerit. Quare quantũ ad hunc locũ attinet, haudquaq; ex eo mihi uidetur Auerrois, aut Cõciliator Auerroim ſequens, differẽtia quadrageſima octaua poſſe cõcludere, quod Ariſtoteles uirtutẽ formatiuã, quæ eſt calor ſeminis, uel eo utitur tanq; inſtrumento, diuinis principijs aſſimilauerit, uel quod eam rem diuinã & intellectũ nominauerit, atq; à corpore ſeparabile iudicauerit. Quæ omnia putat Cõciliator differentia allata ex alijs uerbis Ariſtotelis, quę eodẽ loco libri ſecundi de generatione animaliũ, ſcripta inueniunt̃ euidẽter oſtendi: Quũ tamen his quæ Ariſtoteles eodẽ loco determinat, ſint omnino cõtraria. Verba Ariſtotelis quæ à Cõciliatore allegãtur ſecundum antiquã translationẽ hæc ſunt: Geniturę corpus in quod egredit̃ id quod animalis principij, & hoc quidẽ ſeparabile exiſtens à corpore in quo apprehenditur quid diuinũ. Talis autẽ quod uocatus intellectus. Quæ uerba exponens Conciliator ait, quod cõſiderans Ariſtoteles uirtutẽ formatiuã non habere organũ adhuc figuratũ in maſſa ſpermatica, uocauit eam ſeparabilẽ: ipſius tamẽ ſeparabilitas eſt alia ab ea quæ intellectus, longeq; minor: Ille nanq; ſeparabilis eſt omnino, hæc autem uirtus diuina practica præ alijs nobilitata generationis uirtutibus, quũ ipſa ſit ſimplex & immaterialis ferè nõ immediate materiã attingens, indiguit ſubiecto magis diſtincto eam uehiculante ad membrorum generationes, & formas dandas cõuenientes: hoc aũt fuit ſpiritus, eſt enim corpus ſubtile uehiculũ uirtutis. Eguit etiã inſtrumento quum ſit ſimplex, ſicuti aliæ mixtorũ uirtutes. Huius aũt uirtutis duplex exiſtit inſtrumentũ: Vnum quidẽ eſt calidũ cœleſte, quod eſt uiuificatiuũ cõtinue, nunq; uero peremptiuũ, faciens animata ad aliquam cœli conformitatem accedere: Agit enim ad cõſiſtentiam & continentiam eorũ maxima, ceu omnis uir

C tus cœleſtis facit conſtitui:ſicuti & in eſſe contineri ſubſtantias generatas. Et id di-
gnius eſt inſtrumentorũ, quo ea medio actus nobiliores exercet, generatũ ineſſe
tali magis finitãs. Eſt etiam ipſi aliud inſtrumentũ ſecundariũ, ſcilicet calidum ele-
mentare, quod quidẽ nõ habet omnifariã uiuificare & cõtinentiam cauſare, niſi ca
lido reguletur cœleſti. Demũ ſubiũgit Cõciliator, quod huiuſmodi duplex calidũ
in frugũ diſtinguitur maturatione ſecundũ Galenũ quarto De ſimplici medicina.
Hæc quidẽ omnia Conciliator. Quæ, ſi liceat tam celebris famæ ætate noſtra uiro
cõtradicere, nõ cõſonant loco Ariſtotelis, quẽ ipſe adducit ex lib. ſecũdo de gene-
ratione animaliũ. Nam ut à poſtremis uerbis eius incipiam, in quibus eſſe uirtutis
formatiuæ duplex inſtrumentũ nitiĩ demonſtrare, nõ cohærere illa Ariſtoteli, ex
his quæ antea diximus de duplici igne, & duplici calore, ſatis arbitror eſſe perſpi-
cuũ: & adhuc magis ex uerbis ipſius Ariſtotelis, etiã ſecundũ antiquã translatio-
nem, quã pro ſua expoſitione allegat Cõciliator, poſſumus demõſtrare. Nam cali
dum cœleſte non eſſe inſtrumentũ uirtutis formatiuæ, aut alterius uirtutis uirtuti
formatiuæ miniſtrãtis, indicãt uerba Ariſtotelis, quę in antiqua habenĩ translatio-
ne: Omniũ quidẽ in ſpermate inexiſtit, quod gonima facit eſſe ſpermata uocatũ ca
lidũ. Hoc autẽ non ignis neq; talis uirtus eſt, ſed interceptus in ſpermate & in ſpu
moſo ſpiritu, & in ſpiritu natura proportionalis exiſtẽs aſtrorũ ordinationi. In his
uerbis Ariſtoteles apertiſſime oſtẽdit calorẽ illum, qui facit ſemen eſſe fœcundũ,
de quo hic agit, non eſſe *extrinſecũ ſemini, qualis eſt* cœleſtis, ſed ipſi ſemini inexi-
ſtentẽ. *Subiũgit tamen hunc calorẽ* nõ eſſe ignem, neq; talem uirtutẽ: ne quis forte
exiſtimaret, quod eſſet calor igneus, hoc eſt talis ignis, qui uim habet deſtruendi
magis q̃ generandi: & non calor, ſed feruor potius atq; exceſſus caloris nominaĩ,
D ut ſuprà diximus ex eiuſdem Ariſtotelis autoritate. Naturã aũt huius caloris, quæ
eſt generatrix & nõ peremptrix, cõtentam in ſemine uel ſpiritu ſeminis, nõ ait Ari
ſtoles eſſe cœleſtem, ſed proportionalẽ: uel ut habetur in noua translatione Theo-
dori, proportione reſpondentẽ elemento ſtellarũ. Vnde nõ ſequitur: Calor ſemi-
nis nõ eſt calor igneus, ergo eſt calor cœleſtis. Eſt enim calor tertius elemẽti ignis
qui facit ad generationem, atq; ideo dicitur calori cœleſti proportionalis. Illa uero
eſt multo magis conſecutio neceſſaria: Calor ſeminis eſt proportionalis calori cœ
leſti, ergo non eſt calor cœleſtis: quod enim alteri eſt proportionale, non eſt idem
quod illud alterũ. Mens in anima, eſt proportionalis oculo in corpore, ergo mens
non eſt idem quod corporeus oculus. Neq; inficias eo, calorem cœleſtem eſſe cau

Sol & homo generant hominem.

ſam generationis animaliũ, quoniã teſtante alibi Ariſtotele, Sol & homo generãt
hominem: ſed nego eſſe inſtrumentũ intrinſecum ſemini, de quo hoc loco libri ſe-
cundi de generatione animaliũ intelligit Ariſtoteles, quũ quid ſit illud quod facit
ſemen ſecundũ, nititur declarare. Hoc enim in ſemine cõtinetur, ut uerba Ariſto-
telis planiſſime oſtendũt. Motus autem æternorũ & uolubiliũ corporũ, & formæ
intellectuales ſunt extra ſemen, ut clarius eſt quàm ut egeat demonſtratione. Gale
nus quoq;, quem ad oſtendendũ calorẽ duplicem allegat Cõciliator libro quarto
De ſimplici medicina, nõ aliud eodem libro uoluit, niſi quod præter calorem ſemi
num intrinſecũ ex quibus fruges generãtur, qui calor eſt anima ipſorũ ſeminum,
ſecundum Galenũ etiam calor cœleſtis ad frugũ complementũ exigatur. Sed ne-
que ex uerbis Ariſtotelis à Cõciliatore adductis differentia quadrageſimaoctaua,
Corpus aũt geniture, &c. elicitur, quod Ariſtoteles uirtutẽ formatiuã ſeminis uel
intellectũ uocauerit, uel quid diuinũ, aut à corpore ſeparabilem iudicauerit. Hæc
enim omnia repugnant his quæ paulò ſuprà in eodẽ loco determinauerat, quum
mentem ſolã extrinſecus accedere, ſolam eſſe diuinã, nihilq; eius cõmunicare cum
corpore,

A corpore, hoc eſt eſſe à corpore ſeparabilem, oſtendit. Si ſoli hæc menti cõueniunt ſecundũ Ariſtotelẽ, quomodo paulò poſt eaſdẽ etiã uirtuti formatiuæ tribuit proprietates, & quod mens appelletur, & quod ſit ſeparabilis, et quod res diuina ſit? Vnde illud quoque de ea colligi poſſet, quod etiam deforis accederet. Nam translatio Theodori, quæ & fidelior & multo clarior eſt antiqua, hæc omnia oſtendit quæ dicimus, ſi uerba quæ allegãtur à Cõciliatore de uirtute formatiua, & nõ de illa quæ proprie mens appellatur, & ſola ſeparabilis eſt, dicta intelligãtur. Siquidẽ pro illis uerbis à Conciliatore adductis, habentur hæc alia in translatione Theodori: Corpus autẽ geniture in quo ſemen animalis principij contentũ unà prouenit, partim ſeparabile à corpore in quibus diuina pars comprehenditur, qualis eſt quæ mens appellatur: partim inſeparabile, &c. Adapta hæc uerba uirtuti formatiuæ ut uult Conciliator, debere adaptari, & planè ſequentur illa quæ antea diximus, uirtutem ſcilicet formatiuã mentem appellari, & eſſe partem diuinã, quæ cõprehenditur in ſemine, & præterea eſſe ſeparabilem. Ex quibus etiã, ut diximus, colligi illud poſſet, ipſam uenire deforis. Sed hæc omnia etiam in propatulo falſa, uiſus eſt animaduertiſſe Cõciliator, unde adiutus à barbaræ translationis obſcuritate, mira gloſſemata excogitauit, quæ nunquam, ut arbitror, Ariſtoteles ſominauit. Ait enim uirtutẽ formatiuã, nõ mentem uel intellectũ ſimpliciter ab Ariſtotele nominari, ſed intellectum uocatũ ad differentiam intellectus potentionalis & agentis. Sed uelim ſcire à Cõciliatore aut Cõciliatoris ſectatoribus, ubi unquam legerint apud Ariſtotelẽ, uocatũ eſſe intellectus proprietatẽ ſicuti potentionale & agẽs. Nonne hoc quodam eſt nugamentũ, ſi ita dicatur, quod uirtus formatiua ab Ariſtotele intellectus uocatus uocetur. Neque enim hanc fugit Conciliator nugationẽ, etiam ſi pro uerbo

B Vocatur, poſuerit Nominatur, ita ſcribẽs: Nominauit autẽ eam Ariſtoteles intellectũ uocatũ. Si pro uerbo nominauit, uocauit dixeris, apertã uidebis nugationem. Sed & translatio Theodori quæ habet, qualis eſt quæ mens appellatur, manifeſtiſſime deſtruit Cõciliatoris expoſitionẽ. Alibi quoque Ariſtoteles per uocatũ intellectũ nõ uirtutem formatiuã, ſed ipſum ſolum nudumque intellectũ, qualis eſt qui intellectus agens nominatur, nobis dedit intelligendũ: ut quũ primo libro de anima Timeũ taxat non recte dicentẽ, animã eſſe magnitudinẽ, his uerbis: Primũ quidẽ igitur non recte dicentẽ, quum animã dicat eſſe magnitudinẽ totius, uidelicet talem eſſe uult qualis uocatus intellectus. Vocatũ autem intellectũ ſignificare hoc loco intellectũ agentem, licet ex Themiſtij paraphraſi cõiectari. Cui cõſentit etiã expoſitio Commentatoris quæ ait: Timeum in uerbis ſuis per animã intellectũ ſignificaſſe, & nõ uirtutem formatiuã. Ait præterea Cõciliator, quod conſiderans Ariſtoteles uirtutem formatiuã non habere organũ adhuc figuratum in maſſa ſpermatica, uocauit eam ſeparabilem. Sed meminerit Cõciliator non ea ratione aliquam uirtutem uocari apud Ariſtotelem à corpore ſeparabilem, quia nõ habeat organũ figuratum: ſed quia nõ habeat organum corporeum, uel ut uerbis Ariſtotelis utar, quia eius actio nõ cõmunicat cum corpore. Tali enim ipſe utitur ratione in hoc ipſo de quo diſputamus loco, uolens probare ſolam mentem extrinſecus accedere: nihil enim cum eius actione cõmunicat actio corporalis. Reliquæ autẽ potentiæ animæ quum ſint inſeparabiles, ut ait, per ſe accedere nõ poſſunt. Quorum enim, inquit, principiorũ actio corporalis eſt, hæc ſine corpore ineſſe nõ poſſunt: Verbi gratia, ambulare ſine pedibus. Itaque extrinſecus ea uenire impoſſibile eſt. In primo etiam libro de anima, ubi dubitatur, ſit'ne anima à corpore ſeparabilis an nõ, in hunc modum decidi ac definiri poſſe quæſtionẽ Ariſtoteles arbitratur, ut ſi quod ſit animæ opus aut affectio propria, poſſit contingere ut anima ſeorſum à corpore ſit. Quia autem

Virtus à corpore ſeparabilis apud Ariſtotelem.

C Ariſtoteles per operationem animæ propriã intelligat, non illam quæ fit ſine organo figurato, ſed organo corporeo ſimpliciter, indicãt uerba Themiſtij ſenſum philoſophi in loco ſtatim allato explicantis. Sunt autẽ hæc, quæ uerbis paulò ante adductis ſubiungũtur: Sed ſi nihil eſt ſoli animæ propriũ, imò corpus ad omnia munia in ſocietatem participatumq́ recipitur, ſiue illud hoc eſt quod oculis cernitur, quodq́ forma iſta quæ ſub obtutum uenit & figura monſtratur, ſiue interius & latentius aliud quale cõminiſcebatur Plato, nõ poteſt cõtingere ut ſeorſum à corpore habeatur obmaneatq́: alioquin ocioſum aliquid natura creauerit, quod defendi nõ poteſt. Ex his ſatis arbitror eſſe oſtenſum nõ poſſe uirtutem formatiuã, quæ ut etiam concludit Conciliator, habet corpus ſubtile pro inſtrumento, aliquo modo ſeparabilem nominari ſecundũ Ariſtotelis opinionẽ. Quod autẽ neq́ res diuina ab ipſo uocetur, illa ratione probat, quia cũ corpore aduenit, ſemine ſcilicet, quod eſt excrementũ alimenti. Abſurdũ autem uidetur ut alicui excremento res quæpiam diuina tribuatur natura. Et ob ſimilem rationẽ negauit Ariſtoteles uirtutem intellectualẽ, quæ res diuina ſit, cũ ſemine prouenire, quod ſit excrementũ alimẽti, unde eam extrinſecus accedere pronũciauit. Si ergo Cõciliator uirtutem formatiuam rem cõcedit eſſe diuinã, cogitur autẽ id cõcedere ſi uerba illa omnia: Corpus autẽ genituræ in quo ſemen animalis principij cõtentum unà prouenit, partim ſeparabile à corpore, in quibus res diuina comprehenditur, qualis eſt quæ mens appellatur: de uirtute formatiua dici ab Ariſtotele intelligãtur. Hanc quoq́ uirtutem & nõ ſolum intellectualẽ accedere extrinſecus unà cogetur fateri, quod nos poſſe colligi ex Cõciliatoris ſententia etiam antea ſignificauimus: quũ præſertim Ariſtoteles uirtutẽ, de qua loquitur in uerbis adductis, nõ aliquo modo ſeparabilem,

D ſed ſimpliciter ſeparabilem, & nõ quaſi diuinã, ſed omnino diuinã, & talem qualis quæ mens appellatur, eſſe nobis inſinuauit. Quod animaduertens Michaël Epheſius, cuius plures habẽtur in libros Ariſtotelis græce ſcriptæ expoſitiones, in quibus præſertim libris deſunt Alexandri cõmentationes, hunc locum exponens, nõ de alia ui uult hæc uerba ab Ariſtotele ſcribi, q̃ de ea de qua etiã paulò ſuprà idem Ariſtoteles in eundẽ ferè ſenſum hæc uerba ſcripſerat. Reſtat igitur ut mens ſola extrinſecus accedat, eaq́ ſola diuina ſit. Nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Sequentia enim uerba quæ in græco codice ita ſe habent, τὸ δὲ τῆς γονῆς σῶμα, ἐν ᾧ συναπέρχεται τὸ σπέρμα τὸ τῆς ψυχικῆς ἀρχῆς. τὸ μὲν χωριστὸν ὂν σώματος ὅσοις ἐμπεριλαμβάνεται τὸ θεῖον. τοιοῦτος δ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς. τὸ δ' ἀχώριστον, τοῦ το σπέρμα τῆς γονῆς διαγίνεται καὶ πνευματοῦται, φύσιν ἔχον ὑγρὰν καὶ ὑδατώδη. Hoc eſt, ſi uerã uolumus facere translationẽ, & quaſi uerbũ ex uerbo: Genituræ autem corpus in quo unà prouenit ſemine principij animæ, hoc quidem à corpore ſeparabile, in quibus pars diuina cõprehenditur, qualis eſt quæ mens appellatur: hoc autẽ inſeparabile, hoc genituræ ſemen diſſoluit, &c. Hæc inquã uerba facit Michaël Epheſius præcedentibus cõſonare, ſupplendo uerbum relatiuũ Cuius, atq́ ita legendo: Geniture autẽ corpus, in quo unà prouenit ſemen principij animæ, cuius ſcilicet animæ hoc quidẽ eſt ſeparatũ, ueluti qui deforis intellectus: hoc uero inſeparabile, ſcilicet pars irrationalis. Ex hac Michaëlis Epheſij expoſitione liquidò conſtat uirtutẽ ſeminis formatiuã, neq́ intellectũ uocatũ ab Ariſtotele nominari, neq́ ſeparabilem ullo modo ab ipſo cenſeri. Hæc enim nõ uirtuti formatiuæ, ſed illi quæ intellectus, aut mens ab Ariſtotele dicitur, accommodantur. Eſt autem & altera expoſitio eorundem uerborũ Ariſtotelis apud Cardinalem Beſſarionem in Platonicarũ defenſionum libro ſecũdo, capite uigeſimoſecũdo, ſtudentẽ probare idem ſenſiſſe cum Platone Ariſtotelẽ de unione animæ cum corpore per mediũ aliquod corpus naturæ

Ocioſum nihil à natura.

A turæ excellentis, quale erat uehiculũ illud animæ à Platone deſcriptũ ex corpore
lucido æthereoq́ꝫ contractũ: quod quidem uehiculũ quidam Platonis calumniator
dignũ irriſione iudicarat. Verba Beſſarionis loco allegato ſunt hæc: Enimuero hãc
rationẽ unionis extremorũ per mediũ uſqꝫ adeò neceſſariã & Ariſtoteles ipſe pu=
tauit, ut idem ferè libro de generatione animaliũ ſecundo dixerit, unionẽq́ꝫ animæ
cũ corpore hoc corruptibili fieri ſtatuerit, intercedente alio corpore diuiniore ipſis
elementis, ac ſeparato. Omnis, inquit, animæ uirtus aliud ſortiri corpus uidetur, &
his quidẽ diuinius quæ uocant̃ elemẽta. Atqꝫ ut animæ inter ſe nobilitate uel igno
bilitate differunt, ſic talis natura corporis inuicem differt. Et paulò poſt de eodem
corpore loquens: Hoc, inquit, nõ ignis eſt, neqꝫ ulla talis potentia, ſed ſpiritus qui
in ſemine illo genitali ſpumeoq́ꝫ concipitur, & natura quæ in ipſo ſpiritu analoga
eſt elemento ſtellarũ. Quinetiam paulò poſt id ponit partim à genituræ corpore
ſeparatum, partim non ſeparatum, quod ſcilicet craſſius ac materialius humidum
atqꝫ aquoſum ſit. Hoc enim diffl ari ac diſſolui per totũ ſperma exiſtimat tanquam
in lacte coagulũ. Nulla igitur ratio eſt cur irridere Platonem aduerſarius debeat,
quod animã exiſtimauerit cum excellentis naturæ corpore ad generationem acce
dere. Hæc Beſſarion ad uerbũ, uolens ut diximus cõuenire Ariſtotelem cum Pla=
tone ſuper animæ uehiculo, demonſtrare. Nõ differt autem hæc expoſitio uerbo=
rum Ariſtotelis à prima Michaëlis Epheſij recitata, niſi in eo quod ſeparabiles at=
que inſeparabiles differentias altera partibus animæ tribuit, ſcilicet intellectuali &
irrationali, altera corpori quod eſt uehiculum animæ, quod Ariſtoteles eſſe ſepara
bile dicit, in quibus pars diuina cõprehenditur, quaſi altera, ſcilicet irrationalis &
appetitiua uehiculũ habeat, atqꝫ ſubiectũ craſſius, & à corpore hoc corruptibili in=
B ſeparabile. Nam quũ ipſa ſit corruptibilis, ſubiectũ quoqꝫ habuit corruptibile. Vt
enim, inquit, ſicuti animæ inter ſe nobilitate uel ignobilitate differunt, ſic talis natu
ra corporis inuicẽ differt. Hanc etiam opinionũ Ariſtotelis atqꝫ Platonis ſuper eo=
dem uehiculo animæ cõcordiam tangit Themiſtius in paraphraſi primi libri Ari=
ſtotelis de anima, ubi illorũ ſentẽtiam recitat, qui omnia hæc quæ ſub aſpectum &
oculos recidunt & ſubiecta ſunt nobis, ab anima reſpuunt, diuinã quandam & cœ
leſtem naturã adhibẽte qua animus atqꝫ mens ſit. Probabilis enim, ait Themiſtius,
& ratione nixa ſententia. Nam apud Platonẽ uehiculum illud rarũ ac ſplendidũ ni
hil aliud, q̃ꝫ ingeniũ è quo animus conſtet, oſtendit. Apud Ariſtotelẽ quoqꝫ naturã
quandã animæ tributã inuenias quę quinto corpori proportione reſpondeat, quã
ad omniũ animaliũ animas pertinere cenſuit. Videtur ergo Ariſtoteles ſecũdum
iſtos uiros, nõ minus Ariſtotelicæ q̃ꝫ etiã Platonicæ ſectæ familiares, loco illo libri
ſecũdi de generatione animaliũ, quem unà Venetijs uidimus, nõ de uirtute loqui
formatiua, ſed de uehiculo animæ, quod partim ſit ſeparabile, & partim inſepara=
bile. An uero uehiculũ hoc præſertim lucidũ & æthereũ quod ad animã pertinet
rationalem, in ſemine aliquãdo cõtineatur, ut uident̃ uerba Ariſtotelis ſignificare
quũ inquit: Corpus autẽ genituræ in quo ſemen animalis principij cõtentum unà
prouenit, partim ſeparabile: nõ paruã habere poſſit dubitationẽ. Quã etiã augent
uerba Themiſtij ſuprà recitata, quæ innuunt naturã illam quinto corpori propor=
tionalẽ, quã Ariſtoteles animæ tribuit, ad omniũ animaliũ animas pertinere. Sed
hunc alterius quæſtionis ſcrupũ his qui tam Platonicæ, q̃ꝫ etiã Ariſtotelicæ diſcipli
næ ſunt ſtudioſi, nos in cõmune diſcutiendũ relinquimus. Hæc tantũ ſufficiat an=
notaſſe, quæ ad eius loci libri ſecũdi de generatione animaliũ, quem unà Venetijs
uidimus, aliquam faciunt intelligentiã. Et omnino probant hoc duo uerba, intel=
lectũ, uocatũ, longe aliud apud Ariſtotelẽ q̃ꝫ uirtutẽ ſeminis, quã formatiuã uocãt,

Analoga, id eſt proportione et ratione reſpondens.

C ſignificare. Tu uero fortaſſis non hæc ſolum, ſed quid omnino ſit uirtus informatiua ſecũdum Ariſtotelem à me ſcire deſiderās, id ſcilicet quod etiam Galenus à philoſophis diſcere mirum in modum affectauit, & tamen apud ipſos nõ potuit inuenire, ut uerba teſtantur quæ ab eodem Galeno in libro de fœtus generatione ſcripta inueniuntur in hunc modũ: Iam ad ea de quibus præcipue in hac intendimus tractatione deſcẽdentes, oſtendemus philoſophos, neq; illa quæ à medicis ſunt recte quæſita, digna ullos inquiſitione exiſtimaſſe. Sed quum dixere formari à natura conceptũ, putaſſe ſe plus aliquid dixiſſe, q̃ nomẽ notitiæ uulgaris. Nemo enim eſt tam rudi atq; hebeti ingenio, qui neſciat cauſam eſſe aliquã conceptus generationis, quam naturam uocamus omnes: eius tamen ignorantes ſubſtantiam. Ego uero ſicut oſtendi, noſtri corporis opificiũ ſummã præ ſe ferre ſui cõditoris ſapientiam ſimul ac poteſtatem, ita opto ut mihi philoſophi oſtendant quis ſit ille opifex deus, ne aliquis ſapiens ac potẽs, qui quidẽ prius excogitauerit quale oporteat ſingulorum animaliũ corpus formare, deinde facultatem adhibuit, qua talem affingeret qualem antea mente conceperat: deus ne inquam, an anima alia quàm diuina. Neq; enim illam quam naturã uocant, ſiue corporea, ſiue incorporea ſit ſecũdum ſubſtantiam, an tantũ dicent ſapientiæ faſtigiũ prouenire, cuius eſſe illam penitus expertem aſſeuerãt: unde nõ ſit ueriſimile tanto hanc uſum fuiſſe in fœtu formando artificio. Nam & Epicurei, & aliorũ qui omnia aiunt abſq; prouidẽtia fieri, iam pridem eſt exploſa ſententia. Atqui neceſſariũ eſt uel ſecundũ aliquem motum ratione atq; arte carentẽ, ad aliquem optimũ finem pertingere fœtus formationẽ, uel ſicuti qui uiſu admiranda cõſtruunt, ubi his aliquod motus principium indidere, ipſi recedũt, quæ uero ab ipſis fuere cõſtructa uſq; ad modicũ temporis mouentur

Apta ſimilitudo.

D artificioſe: ita & deos ubi tot tribuerũt plantarũ motuum idoneas, atq; animalium ſeminibus ſucceſſiones, uacare ipſos, & nihil ſubinde agere. Sed primũ ex his nõ oportet refellere, cum ſit opinione hominũ reprobatum, ad quas præſertim hic ſermo à nobis habeatur. Secundũ autem diligentem exigit perſcrutationem, an fieri poſſit, ut talis qualem intuemur oculis humor, genituræ ad tantum numerum motuum ſibi inuicem ſuccedentiũ ſufficere ualeat, neq; oſtendat in aliquo, donec ad finem perueniat opportunũ. Nam ſicuti uidetur incredibile, ut quod ſit à fortuna in tanta partiũ multitudine non aberret: ita temerariũ apparet opinari eam motuum confecutionẽ eſſe artificioſam, quæ ab ea ſit ſubſtantia quam ipſi eſſe irrationalem aſſeuerant. In his uerbis Galenus notat Ariſtotelem, atq; eius expoſitorem Alexandrum, qui cauſam generationis animaliũ ad potentiam quandam referunt irrationalem, quam naturã uocant, atq; eius motus quibuſdam motibus ab arte factis aſſimilant, qui ſpontini dicuntur, quibus initiũ dat quod aliquid tangendo mouet, deinde ipſo ceſſante ab opere, prima pars mota mouet aliã, & iſta ſubinde aliam, atq; ita deinceps, adeò ut uideatur omnes citra primã ſponte moueri, quæ tamen principium ſuæ motionis aliunde habuerũt, ſcilicet à mouente primum. Sic enim & in generatione animalis ſecundum Ariſtotelem uidetur contingere: nam pater eſt ille qui ſemini indit uim quandam motricem, quæ mouet materiam, ſanguinẽ ſcilicet menſtruũ, quem mater exhibet. Primus autem motus ſecundũ ciet, ſecundus tertium, tertius quartum, uſque ad complementum generationis. Talem aſſignari modũ à philoſophis Peripateticis noſtræ generationis teſtantur uerba Ariſtotelis ſecũdo de generatione animaliũ, ubi quærit cauſam efficientem membrorum animalis. Proponit autẽ quæſtionẽ hoc modo: Sed hoc loco nõ ex quo oriantur quærimus, ſed à quo partes corporis generantur. Aut enim extrinſecus aliquid in genitura & ſemine inſtrumentũ agit, idq; aut pars aliqua animæ, aut anima, aut ha

bens

A bens animā eſt. Poſtea ad utranqꝫ partem Ariſtoteles argumentatur, & rationibus
ſi non ueris ſaltem uериſimilibus probat nō eſſe poſſibile, ut aliquod extrinſecum
unumquodqꝫ uiſcerū, aut alias partes efficiat. Vnde uidetur poſſe concludi, quod
pars aliqua intrinſeca ſit illa quæ omnia facit. Sed hāc quoqꝫ deſtruit cōcluſionem,
& demū uolens totā ſoluere dubitationē, ſcribit hæc uerba: Hæc igitur ſoluere co
nandū eſt. Fortaſſe enim aliquid ex his quæ diximus nō ſimplex eſt, ut ab extero
nihil effici poſſit: nam & eſt ut poſſit, & eſt ut non poſſit. Sed ſemen an id à quo ſe=
men dicamus, nihil refert, quia motū quem illud mouebat ſemen in ſeipſo cōtinet.
Fieri autē poteſt ut hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc ſit perinde quaſi admirabi
lia illa ſpontina. Partes enim habent uim modo quodā etiam quū quieſcunt, quarū
primam ubi extrinſecus aliquid mouerit, ſtatim proxima actu efficiť. Vt igitur in
ſpontinis illis quodāmodo illud mouet, quod nihil nunc tangit, ſed ante tetigit: ſic
id à quo ſemen, aut quod ſemen effecit, mouet, quum aliquid tetigerit, quanqꝫ non
adhuc tangit, & motus qui ineſt quodā efficit modo, ut ædificatio ædes. Igitur ali=
quid eſſe quod efficiat, ſed non ita ut hoc quicqꝫ, nec perfectū ineſſe primū agens,
apertū iam eſt. Quemadmodū autem unūquodqꝫ fiat accipiendū hinc eſt, hoc ini=
tio omnia quæcunqꝫ aut natura aut arte efficiuntur ab eo quod actu eſt, fiunt ex eo
quod potentia tale eſt. Semen igitur tale eſt, motumqꝫ habet & principium tale, ut
motu peracto pars exiſtat, quæqꝫ eadem, ſitqꝫ animata. Nō eſt enim facies niſi ani=
mam habeat, neqꝫ caro, ſed corrupta æquiuoce diceť facies aut caro, perinde quaſi
lapidea aut lignea facta ſit. Simul autē partes ſimilares & inſtrumentales, ſiue offi=
ciales efficiūtur. Et quemadmodū non ſecurim, non aliud inſtrumentū dixerimus
factū ab igne ſolo, ſic nō pedem, non manum, eodemqꝫ modo ne carnem quidem:
B nam eius quoqꝫ aliquod officiū eſt. Dura igitur, mollia, lenta, rigida, & quicūqꝫ alij
affectus partibus inſunt animatis, à caliditate & frigiditate effici poſſunt: At ratio
qua iam caro aut os eſt, nō poteſt: ſed à motu proficiſcente efficitur ab eo quod ge=
nuit, quodqꝫ actu eſt id quod potentia eſt, id ex quo gigniť, quomodo in his quoqꝫ
agitur quæ arte efficiuntur. Ferrū enim durū aut molle efficitur calore uel frigore:
at uero enſis à motu inſtrumentorū, qui artis obtinet rationē. Ars enim principiū
formaqꝫ eius quod efficitur, ſed in alio. Motus aūt naturæ in ipſo eſt ab altera pro=
fectus natura, quæ actu obtinet formam. Hæc quidē Ariſtoteles. Ex quibus liqui
dò apparet ipſam à Galeno notari, quod naturam tantū, & nihil aliud eſſe dixerit
cauſam generationis animalium, atqꝫ eius motus ſpontinis motibus aſſimilauerit.
Sed & Alexander expoſitor Ariſtotelis apud græcos nobiliſſimus, eūdem modū
explicat animantiū generationis, & planè naturā à qua hæc generanť, potentiam
eſſe irrationalē aſſeuerat. Licet aūt cōmentarij Alexandri, neqꝫ in libros de gene=
ratione animaliū, neqꝫ in alios de naturali auſcult. ætate noſtra habeanť, Simplicius
tamen inter expoſitores Ariſtotelis autor & ipſe clariſſimus, exponens primū li=
brum eiuſdē Ariſtotelis de naturali auſcultatione, ubi de cauſis agit præcipue ex=
emplari atqꝫ formali, adducit uerba Alexandri: quæ non parū faciunt ad intellectū
uerborū Ariſtotelis, quæ nos ſuprà ex ſecūdo lib. de generatione animaliū recita=
uimus. Et poſt diligentē uerborū Alexandri examinationē, demū quid ſibi uideať
adiungit. Vtranqꝫ duorū expoſitorū Ariſtotelis de generatione naturali ſententiā
hoc loco ſubijciemus, quoniā nō minimū ad id quod tu quæris de uirtute formati
ua ſecundū Ariſtotelē, uidentur cōducere. Ex quibus inſuper cōſtabit illos errare
qui autore Ariſtotele, eandē uirtutē uocāt intellectū, quā idem Alexāder dicit eſſe
irrationalē: & quidē Ariſtoteli cōſonè, qui libro ſecūdo de naturali auſcult. ea quæ
à natura fiunt, his quæ ab intellectu, ex aduerſo diſtinguit. Nō eodē modo, inquit

C Alexander, in his quæ gratia alicuius fiunt omnibus finis ſe habet, & exēplar. Sed
quæcūqꝫ quidē per electionem & artem & rationem fiunt, in his neceſſariū eſt fi-
nem, cuius gratia alia fiunt faciente cogitatū, & tanqꝫ ſignū proponi & exemplar
eorū quæ futura ſunt. In his aūt quæ à natura fiunt, nō ita: neqꝫ enim per electionē
natura operat̃, neqꝫ ſecundū rationē quæ ipſi inſit. Potentia enim irrationalis natu
ra eſt, ſed principio indito materiæ quæ & principiȷ̃, & eorum quæ ab ipſo & ex
ipſo futura ſunt, eſt ſuſceptiua. Hoc primū ipſi materiæ inditū fecit quidem illud
cuius eſt effectiuū, quum præfinitū quoddā ſit. Quod uero ex ipſo factū eſt, aliud
efficit: nam ſingulū ipſorū eius quod ſequitur, eſt effectiuū atqꝫ motiuum, ſi nihil
impediat: & hoc uſqꝫ ad aliquem finem & formā naturalem, cuius erat principiū
id quod primū fuit materiæ inditū. Quemadmodū enim in his quæ neruo impel-
luntur, ubi artifex principiū motus indiderit, primū hoc fit ſequentis motiuum, &
illud deinceps alterius, donec per quandā ſucceſſionē motus in omnibus peraga-
tur, niſi aliquod obſtaculū interueniat: & hoc totū fit nō mouentibus primis ſubſe
quentia per aliquā rationem, aut electionē ipſis inexiſtentem. Sic autē & mandata
ſeminis natura atqꝫ facultas propriæ materiæ, ut ipſa mouere, illa aūt moueri apta
eſt. Potētia uero indita ex motu primo, aliam rurſus facit motionē atqꝫ potentiam
nunquā ceſſantibus motibus, donec ſimile ei à quo mandata eſt, generetur, & uel
idem ſpecie uel genere, ſicuti in multis contingit, & aliȷ̃s quæ ex diſſimilibus gene
rantur. Hæc quidē *Alexander: quæ uerba Simplicius*, ut dixi, nō ceſſat identidem
in dubitationē reuocare, & tandem ſui iudiciȷ̃ calculum apponit ita ſcribens: Ad-
huc autem quæ de generatione rerum naturaliū dicūtur, ſcilicet ab Alexandro, mi
hi animaduerſione digna uidentur. Si enim quod prius iniȷ̃citur ipſum quidē illud
D effecit cuius eſt effectiuū, & quod ex hoc factū eſt, aliud, & ſingulū illius quod ſe-
quitur ipſum eſt effectiuū atqꝫ motiuum uſqꝫ ad finem & formā naturalem, cuius
erat principiū, quod primū materiæ fuit iniectū: Si inquam ita generatio perficit̃,
& prius granū germen emittit, germen culmū, culmus ſpicam, quomodo perfe-
ctiora fiunt ab imperfectis? Deinde quid ſit totius cauſa, aſſignare non poſſumus.
Nam quū una forma ſit, unā etiam cauſam eſſe oportet ante particulares. Omnino
autē ſi prioribus alteratis ſequētia fiunt, illa quæ præcedūt materiæ magis rationē
obtinebūt, & non cauſæ efficientis: nunqꝫ enim efficiens cauſa alterata opus eua-
dit. Præterea ſi nō quodcūqꝫ ex quocūqꝫ generat̃, ſed ex eo quod tale potentia eſt,
manifeſtū eſt quod germen potentia culmus. Omne autē quod potentia eſt, mate
riale eſt, & nō effectiuū. Quare germen materia culmi rationabiliter diceretur, mi
nime autem efficiēs cauſa. Deinde omne quod ex potentia ad actum peruenit, ab
altero quod actu ſit perducit̃ ad actū. Si igitur germen non eſt actu culmus, nunqꝫ
efficiet culmū actu. Omnino aūt ſi uniuſcuiuſqꝫ natura & cauſa motionis ſimile ſibi
ſubiectū & nō alteri facit, liquet quod natura ſeminis ſemen faciet, & natura homi
nis hominē. Quomodo aūt proprie hominē faciet ea quę eſt in ſemine, quæ nondū
eſt hominis natura anteqꝫ homo fiat? An ſicuti dictū eſt antea, ipſa ſimul facit & fit,
quia aptitudinē habet, & uita quædā exurgēs eſt & ad formā excitata? Siquidē na-
tura uirilis ſeminis & mulieris, naturā habēt quę trāſmutari deſiderat, & ad animal
perfici. Quia aūt proprie efficiens eſt, & proxima cauſa eſt, materna natura atqꝫ pa
terna: in ſtirpibus uero natura tritici, & terra: etiam forma ſecundū actum in patre
præcedat & matre, & in rationibus quæ actu inſunt in terra, ſecūdum quas ea quæ
potentia ſunt ad actum perducuntur. Atqꝫ hoc modo natura eius quod genera-
tur ſi factiua dicit̃, ita factiua eſt, ut & ipſa ſimul fiat. Quæ uero proprie factiua eſt?
quæ actu talis exiſtit: quoniam natura ſimilis eſt generatrix, & omnia intermedia

A illius gratia præaccipit: Et ſi interim alteratur natura dum ſimul fit & facit, unũ tamen ordinẽ ſeruat cõtinuatum uſq; ad finem, ad quẽ quum peruenit, ceſſat ab opere. Dicit autem Ariſtoteles, quod natura ſunt quæcunq; ab aliquo principio, quod ipſis inſit, cõtinuo mota ad aliquem finem perueniũt, in quo ceſſant à motu. Quare & in homine præaſſumpta eſt geniti ratio, & ſecundum illam fit id quod fit, patre quidem dante principiũ motus, & uſq; ad finem motionẽ per ſemen: Sicuti in his quæ neruo impelluntur, artifex indit principiũ motus & impetum ad finem, ſecundum illam quæ in ipſo præexiſtit rationem totius ordinatæ motionis, materna autem natura adhuc proximius ſpecificante. Quomodo autem potentiam irrationalem naturam nominat, quæ propter finem aliquem agit, & ordinatim procedit ſecundũ numeros & præfinitas mẽſuras? An duplex eſt efficiens ratio, altera quidem quæ cum cognitione facit, quam ſolam putat expoſitor rationẽ: altera ſine cognitione & ad ſeipſam cõuerſione, ordinate autẽ & determinate, & propter finem aliquem principalem. Et quemadmodũ quod nõ cognoſcit irrationale uocatur ad rationem cognoſcentem cõparatum, ſic illud quod temere, & abſq; ordine facit, irrationale eſt, ſi ad illud quod ordinate & determinate ac gratia alicuius agit, conferatur. Sicuti igitur ſecundũ hanc rationem fiunt ea quæ natura conſtant, ſic ſecundum exemplar, non tanquam efficienti notum atq; propoſitũ, ſed ſicuti efficiente ſuo eſſe, & non per electionem aſſimilante ſibi quod fit, quemadmodũ annulus ſigillum. Ariſtoteles quoq; in libro ſecundo de generatione, contra Empedoclem diſputans, naturã concedit eſſe rationem. Sed quomodo ſine cognitione efficientis eſt ordo & præfinitus finis in actione? Etenim res naturales talem habent cõſtitutionem, quod ſine cognitione aliqua ipſo eſſe ſeruãt ordinem & cõſecutionem,
B & in præfinitũ deſinũt finem, ſicuti quæ neruo impelluntur. Verũ quo modo ſine efficientis cognitione ordo eſt & finis in efficientia præfinitus? Etenim res naturales talem habent conſtitutionem, quod cauſæ ſine cognitione ipſo eſſe ſeruãt ordinem in generatione, & conſecutionem, ut in eorum quæ neruo impelluntur, euenit motu. At res naturales uel caſu fiunt, quod abſurdũ ſit dicere, uel ipſa ſeipſa talia cõſtituunt, uel aliqua alia cauſa. Vtcũq; res ſeſe habet, cognita omnino ſubſtantia talis euaſit. Nam quod merit potentiã ad illa quæ fiunt cognoſcens utrunq; efficiebat. Quare rectũ eſt ut naturam potius cõcauſam dicamus, proximas uero cauſas eorum quæ generantur & corrũpuntur cœleſtium corporum motus, ſecundũ quos hæc inferiora tranſmutantur: Superiores autem cauſas, rationes horum motuũ in anima ſitas. Et adhuc ſupra has formas intellectuales, ex quibus primis delibatur omnibus lux formalis pro natura & aptitudine recipiẽtis. Hæc quidẽ Simplicius, qui & ipſe ſicuti Galenus, abſurdum putauit generationem animalium ſoli naturæ tribuere, ut quæ ſit potẽtia irrationalis & expers cognitionis: Quare maluit eam cõcauſam nominare, ſiue inſtrumentalem: Superiores autem cauſas ſicuti animã ipſam, mentem eximiam, & formas intellectuales, hoc eſt ideas, potiores cauſas iudicauit. Quare qui aiunt uirtutem formatiuam uocari ab Ariſtotele intellectum, melius fortaſſis dicerent eam eſſe ſupremi intellectus inſtrumentum. De quo tamen Ariſtoteles generationem naturalem naturaliter tractans, nullam facit mentionẽ: quin potius ſecundo libro de naturali auſcultat. nolens cauſam ſeparatã attingere, ne doctrinã theologicã cum phyſica cõfunderet, naturã negauit cõſilio agere ac ratione, & de ea tanq; de potẽtia irrationali locutus eſt. Quem uerborum ſenſum etiam in ſua expoſitione ſecutus eſt Alexãder. Simplicius uero, qui quantum potuit Platoni Ariſtotelem ſtuduit facere cõſentientem, ne naturæ opera ſine cognitione aliqua & ueluti caſu facta uiderent, illis non modo naturam ac cœlum,

C **ſed præterea** animam & formas intellectuales pro cauſis arrogauit, atq; ita Galeni
dubitationi ſatisfecit. Cui propè temerarium uiſum eſt, tot motionum conſecutio-
nem, tam'que artificioſam fieri à potentia, quam philoſophi dicunt eſſe irrationa-
lem: ſicuti & Scotus, & quidã ex recentioribus Scoti ſectatores ſimili ratione ne-
gauerunt: ſemen aut eius uirtutem ſufficiens eſſe principium generationis anima-
lium, & concauſam potius, nõ quidem generationis membrorum animalis, ſed al-
terationis magis præcedentis eſſe dixerũt. Præcipuas autem cauſas eiuſdem gene
rationis deum & calorem cœleſtem uirtuti diuinæ conſentientẽ aſſerere non dubi
tarunt; uiſi tamen plus ad Platonicũ quàm ad Ariſtotelicũ dogma declinare. Nam
naturam cauſam eſſe generationis animaliũ, licet Simplicius platonizans eam ma
lit concauſam nominare, conſtat ex uerbis antea recitatis ex libro ſecundo de ge-
neratione animalium, ubi aſſignans Ariſtoteles inter artem atq; naturam differen
tiam, ita ſcribit: Ars enim principiũ formaq; eius quod efficitur, ſed in alio: Motus
autem naturæ in ipſo eſt ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. Lo
quitur autem hoc in loco Ariſtoteles de motu naturæ in ſemine exiſtentis quũ ge
neratur animal, quæ ſiue cauſa ſit, ſiue concauſa generationis animalium, non par
uam adhuc adfert quid ipſa ſit, philoſophantibus dubitationẽ: Vtrum anima uel
uirtus animæ, aut *natura ſeu potẽtia naturalis*, quæ de imperfectiori tranſit ad per-
fectius, & cauſa eſt generationis ſubſtantiæ, ut Simplicius in prædicamentis uide-
tur exiſtimare, inquiens: In omni autem mundo ſi qua generatio prouehitur, non
aliter quàm per potentiã ad ſubſtantiam prouehitur atq; perficitur, materiaq; quũ
recipit formam, per potentiam ad ipſam peruenit: Hæc autem potentia uel per ſe-
ipſam ſufficiens eſt prouehi, quemadmodum in animabus ex ſe mobilibus, uel ad
D perfectũ ab actu prouehitur. Loquitur autem Simplicius inibi de naturali poten-
tia, quam uult eſſe ſecundam ſpeciem qualitatis, de qua eodem loco etiam hæc uer
ba protulit: Eſt autem uniuerſaliter hoc genus exiſtens omnibus, quæ quouis mo
do perficiũtur: neq; enim omnino ab imperfecto ad perfectum quippiam aliquid
peruenit, niſi media adſit potentia, addens quidem illud quod deficit ad perfectũ,
complementum autem ſuſcipiens à perfectiſſimo. Hanc potentiã naturalem Sim
plicius in libris de phyſica auſcult. naturam uocat, & uult eſſe principium, partim
paſſiuum, partim actiuum, ut uerba eiuſdem Simplicij ſuprà à me recitata demon
Natura multis modis dicitur. ſtrant. Et cum natura multis modis dicatur, de materia ſcilicet, forma, & cõpoſito,
& generatione, & cauſa efficiente eiuſdem generationis, quæ tamen ita efficiens,
ut etiam fiat naturæ hoc ultimo modo dictæ, uult Simplicius præcipue conueni-
re naturæ definitionẽ ab Ariſtotele libro ſecũdo de naturali auſcultatione aſſigna-
tam. Naturã quoq; hoc modo acceptã, ſentit idem Simplicius eſſe ab anima diffe-
rentem: Ait enim Ariſtotelẽ atq; Platonem nõ eodẽ modo dicere naturã eſſe prin
cipium motus corporibus, ſicuti & animam: quoniam natura non eſt principium
motionis actiuæ, ſed paſſiuæ magis. Et allegat Ariſtotelem dicentem libro octauo
de phyſica auſcultatione, quod corpora naturalia non ſunt ex ſe mobilia ſicuti ani-
mata: poſſent enim & ſe ſiſtere, & à motu ceſſare, ſi poſſent mouere ſeipſa. Quare
ſubiũgit Simplicius: Videri naturã eſſe aptitudinem quandam ad moueri & perfi
ci quę ueluti de ſub & ſupra germinat, & ſua aptitudine prouocat cauſas perficien
tes: Si enim eſſet motus principium, ut aliquid mouens, nõ eſſet inter ipſam & ani
mam, & cauſam primã mouentem, differentia. Sed quoniã corpora longe ab indi
uiſibili atq; incorporea natura diſtantia, atq; ab illa quæ ſecundum ipſum eſſe uita
conſiſtit, mortua facta ſunt, & per ſeipſa nihil ſpirantia, atq; ad omnem uitam refri-
gerata, ultimam quandam uitæ ſpeciem in ſeipſis habuerunt, quod eſt ſecundum
potentiam

A potentiam & aptitudinem hanc quam naturã uocamus: propter quam etiam mor
tua moueri poſſunt & tranſmutari, & hoc ipſum quod dicitur naſci, & adinuicem
paſſiue quodammodo agere. Necꝫ enim ſyncerae ſunt horum actiones, ſed paſſibi
les, unde omnia corpora naturalia mota mouẽtur. Atcꝫ illud quod proprie immo
bile eſt, ipſum eſt quod mouet, ut ait Ariſtoteles. Ex his uerbis Simplicij atcꝫ alijs
ſuprà recitatis apparet, naturam, quæ eſt motionis principium in ſemine quum ge
neratur animal, non eſſe animam, necꝫ uirtutem animalem, ſed naturalem: ſiquidẽ
ſecundum ipſum natura ab anima differt, & eſt ea imperfectior, ut quæ ſit princi-
pium non minus paſſiuum quàm actiuum, & potentia quædam iuuans in anima-
tis ad animæ introductionem in materiã, quam naturam Alexander uocat primũ
principium materiæ mandatum, ut uerba eius indicant à Simplicio allegata. Qua-
re mirandũ eſt de Auerroẽ, qui in expoſitione libri ſeptimi de prima philoſophia,
ait Alexandrum uideri conſentire ei quod ab Ariſtotele dicitur eodem libro, loco
quo ſcribit ſemen facere ſicuti quę ab arte, quia habet poteſtate ſpeciem: Et his etiã
quæ in eandem ſententiam ſcribũtur ab Ariſtotele de animalibus. Poſtmodum in
cõmentatione eiuſdem loci propriam & Ariſtotelis recitans opinionẽ, ſcribit hæc
uerba: Nos autem dicamus, quod quum conſiderata fuerit demonſtratio Ariſtote
lis in hoc loco, ſuper hoc quod formæ materiales ſunt generãtes formas materia-
les, apparebit quod ſemina ſunt illa quæ dant formas rerum generatarum à ſemi-
nibus per formas quas dederunt ſemina generantia: in generabilibus autem non
ex ſe, id eſt caſu apparebit quod corpora cœleſtia ſunt illa quæ dant iſtis aliquid lo
co ſeminũ & uirtutum, quæ ſunt in ſeminibus, & in eis quæ generãtur ex ſemine:
& quod omnia iſta ſunt uirtutes naturales diuinæ generantes ſibi ſimilia, ſecundũ
B quod artes generant ſua artificiata. Et ideo dixit Ariſtoteles libro de animalibus,
quod hæ erunt ſimiles intellectui, ſcilicet quia agunt actiones intellectuales, & iſtę
uirtutes aſſimilantur intellectui in hoc, quod non agunt per inſtrumentum corpo
rale. Et in hoc differunt iſtæ uirtutes generatiuæ, quas medici uocant formatiuas à
uirtutibus naturalibus, quæ ſunt in corporibus animalium. Iſtæ enim agunt non
actione intellectus operatiui, ſed agũt per inſtrumenta terminata, & membra pro-
pria: Virtus autem informatiua nõ agit per membrum proprium. Et ideo dubitat
Galenus & dicit: neſcio utrũ iſta uirtus ſit creator aut nõ, ſed uniuerſaliter nõ agit
niſi per calorem qui eſt in ſemine, non ita quod ſit forma in eis ſicut anima in calo-
re naturali, ſed ita quod ſit incluſa in eis ſicut anima eſt incluſa in corporibus cœle
ſtibus. Et ideo Ariſtoteles magnificat hanc uirtutẽ, & attribuit illam principijs di-
uinis, nõ naturalibus. Sed iſtam uirtutẽ ſe intelligere dum ſeparata eſt, eſt impoſſi
bile. Mirandum eſt inquam de Auerroẽ, qui hæc omnia Ariſtoteli aſcribat ſecun
dum Alexandri expoſitionẽ, qui naturam ſeminis potentiã ait eſſe irrationalem,
nedum ipſam uocet intellectũ, aut agentẽ ratione intellectus operatiui: ob quã dif
fert ab alijs uirtutibus naturalibus, quæ non ita agunt, ſed per inſtrumenta termi-
nata, & membra propria. Verũ hæc omnia necꝫ eſſe conſentanea Ariſtoteli, necꝫ
ex uerbis eius quæ ſecundo libro de generatione animalium ſcripta inueniuntur,
elici poſſe ſatis antea demõſtrauimus. Necꝫ uero Galenus ob id dubitauit, utrum
uirtus formatiua eſſet creator, an creatura, quia uideret ipſam nõ agere per inſtru-
mentum proprium, ſcilicet aliquod membrum figuratum: ſed propter ſummum
eius artificiũ, quod uidebatur uires naturæ tranſcendere. Atcꝫ ideo in hoc non eſt
concors Ariſtoteli, atcꝫ Alexãdro eius expoſitori, ut uidetur Auerrois uelle me-
dicum philoſophis cõciliare, inter quos alibi diſſidiũ quærit: ſed longe diſſentiẽs,
quoniam illi naturã facerent potentiam irrationalem mirabiliũ operum quæ appa

C rent in generatione animalis, autorẽ. Nõ ſolum autem Auerrois male in ſua com-
mentatione allegat Alexandrũ, quaſi eadẽ cum Galeno de uirtute formatiua ſen-
tientem, ſed Themiſtium etiam non recte arbitratur cum Auicenna de datore for-
marum cõuenire. Themiſtius ſiquidẽ quid opinetur, de his quæ ex ſemine gene-
rantur animalibus, manifeſtũ ſe facit in paraphraſi librorum de anima Ariſtotelis
primo ſcilicet libro, cap. uigeſimoprimo, ubi contra Timeũ diſputans, & alios qui
haudquaq; ſufficienter de anima ſcripſiſſent: Nam neq; quemadmodũ affectũ di-
ſpoſitumq; eſſe corpus animandũ deberet eſſe, neq; quæ cognatio inter animã &
corpus habeatur, unquam dixiſſent. Tandem in fine capitis ſcribit hæc uerba: Iam
ſi artium ea eſſet natura, ut in ſuis inſtrumentis habitare, atq; in ea ingredi ſua ſpon
te poſſent, utiq; tibiciniũ in tibias nõ in lyram intraret, lyricinium in lyras non in ti
biam tranſiret: igitur & animas in ſuum aliquod proprium corpus, ſi ſuum animæ
inſtrumentũ corpus eſt, diuertere oportebit. Dixi diuertere, imò non diuertit, ſed
fabricatur architectaturq; ſibi cõueniens accõmodatumq; inſtrumentũ. Deformat
ipſa ſibi, & præparat domiciliũ nõ deformatũ antè & præparatũ, demũ ſubit. Non
enim quemadmodũ cithara dedolatur prius & cõditur, tum demũ adhibetᷓ ad mu
ſicam, ita & corpus ornatur antè, inſtruiturq;, mox animæ ſumendũ offertᷓ. Quale
igitur ſingulis animis corpus inſtrumentũq; cõueniret, *item qua ratione anima il-
lud ſibi confingeret, neglectum à Timeo penitus*, & retro habitum. Ex his uerbis
Themiſtij apparet nõ *uere de ipſo* exiſtimari, quod idem dixerit de uirtute forma-
tiua quod Auicenna: Nam Auicenna, ut refert Cõmentator ſuprà allata cõmenta
tione, credidit omnes formas eſſe ab intelligentia agente, quam uocat datorem for
marum. Themiſtius uero nõ agens ſeparatũ, ſed animã ipſam formare ſibi corpus
D quod ſubit, liquidò inſinuat. Vnde uidetur ſenſiſſe ſemen maris, quod architectatᷓ
& fabricat ſecundũ Ariſtot. eſſe animatũ, quando eius anima eſt illa quæ ex mate-
ria, quã fœmina præbet, ſuũ ſibi facit domiciliũ. Neq; enim eſt anima patris gene-
rantis, alioquin migraret à corpore in corpus, neq; ob eandem rationẽ anima ab-
ſtracta, quam ſecũdum Themiſtiũ oportet his quæ ex putrida natura generantur,
dare creationẽ, lineationem, & animã. In his autem quæ ex ſemine non ſit neceſſa
rium, quũ anima ſeminis à generãte ſemini indita, ſufficiens ſit formare & anima-
re materiã ſibi conuenientem. Semen autem maris, quod uicem gerit artificis atq;
architecti, eſſe animatũ ſecundũ ſententiã Ariſtotelis, nõ repugnat his quæ ab eo-
dem autore ſcribũtur lib. ſecundo de generatione animaliũ, ubi quærit, habeat ne
ſemen animã. Et ex ſuo ſermone uidetur ſentire, quod ſemen ſit animatũ potentia
quidẽ: ſed ea qua geometer dormiens uel uigilans quidẽ, nõ autẽ operans dicitur
geometer. De qua etiam potentia fortè intellexit Ariſtoteles libro ſecundo de ani
ma, quũ ita ſcribit: Semen autẽ & fructus potentia tale corpus eſt, ſcilicet animatũ.
Vel per ſemen intelligit Ariſtoteles ſanguinẽ menſtruũ. Et hoc uidetur innuere
Themiſtius in eius loci paraphraſi, ita ſcribẽs: Planè ex his quæ dicta ſunt liquere
arbitror, animã neq; cadaueris, neq; ſeminis perfectionẽ eſſe: alterũ quia deſijt, al-
terum quia nondũ in uitam promotũ eſt. Item alterũ non poteſt amplius uitam ha-
bere, alterũ poteſt quidem, ſed nondũ habet. Poteſt uero, quia fieri organicum po
teſt, & uitam accipere. Quemadmodũ enim ferrũ informe atq; rude poteſtate ſer-
ra eſt, idcirco quia poteſt in ſerram id genus excudi, nondũ tamen eſt ſerra, ſed tũc
erit quũ aciem & figurã habilem ad ſecandũ acceperit: ita & genitura ſeminalis po
tentia animal, quia poteſt in organicũ corpus exculpi, nondũ tamen eſt animal, ſed
tunc erit quũ per ſe ali & indoleſcere poterit. Hęc uerba Themiſtij ſi de ſemine ma
ris intelligantᷓ, Ariſtotelico dogmati nõ cohærebũt, qui uoluit maris ſemen nõ eſſe

causam

A cauſam materialem,ſed efficientem tantũmodo. Ipſe quoq; Ariſtoteles in primo li
bro de generatione animalium, quid ſit genitura,quid ſemen, oſtendit his uerbis:
Genitura igitur uocat̃,quod à generãte proueniens cauſa eſt, quæ prima obtinet *Genitura.*
principiũ generationis, uidelicet in his quæ coire natura uoluit. Semen eſt quod *Semen.*
ex illis coẽuntibus originem trahit,quale ſemen omniũ plantarũ eſt,& animalium
nonnullorũ in quibus ſemen diſtinctum non eſt: ueluti quod ex mare & fœmina
primum miſcetur quaſi cõceptus promiſcuus quidam, aut animal. Hæc enim iam
habent quod ex ambobus requiritur. Ex quibus uerbis Ariſtotelis liquet, quod
illud quod proprie ſemen dicitur, utranq; partem cõplectitur, materialem ſcilicet
& efficientẽ. Materialis eſt illa quæ ferro informi proportione reſpondet. Nam ſi-
cuti illud poteſt in ſerram excudi, ita hæc poteſt in corpus organicũ exculpi. Ne-
que perturbet aliquẽ id quod in translatione habetur(genitura)quaſi plus de ma-
ris ſemine,quàm fœminę Ariſtoteles intellexerit:nam in codice græco Themiſtij,
ſperma legitur,id eſt,ſemen. Et fortè trãslator nõ ſine ratione uerbo Genitura,ad-
didit ſeminalis, ne ex toto Ariſtotelis dogma peruerteret, qui nullo modo uult ge
nituram,id eſt,maris ſemen uicem materiæ præſtare. Vocabulum enim genitura
proprie ſignificat illud quod diximus. Semen autem licet & ipſum apud Ariſtote
lem aliquando pro genitura capiatur, ut in eo ipſo loco, quo ponit inter ſemen &
genituram differentiã,poſtea ſubiungit:Natura autem eius quod ſemen uocatur,
proprium tamen eius ſignificatũ eſt mixtio genituræ & ſanguinis menſtrui. Sic er
go apparet Themiſtiũ uirtutẽ formatiuã non in anima ſeparata, ut ei aſcribit Com *Virtus formati*
mentator, ſed in ſemine maris animato poſuiſſe. Et hoc ex paraphraſi librorum de *ua in ſemine nõ*
anima,quam uidetur citare Cõmentator,quum ait libro duodecimo de prima phi *in anima.ſecun*
B loſophia, cõmentatione decimaoctaua, Themiſtiũ aperte dixiſſe illud alterũ eſſe, *dum Themiſt.*
ſcilicet animã abſtractam, dantem animato creationem, lineationem, & animam.
Quid uero idem Themiſtius ſenſerit in paraphraſi libri duodecimi de prima phi-
loſophia,quo in loco eius ſententiã etiam Cõmentator adducit,nõ auſim aſſerere,
quoniã illud opus Themiſtij non extat. Tu uero ex his collige quid Graij ueteres
Ariſtotelis expoſitores,de uirtute ſenſerint formatiua,quam alij naturã ſeu poten
tiam naturalem,ſicuti Alexander atq; Simplicius, alij animã ſeminis,ſicuti Themi
ſtius eſſe dixerũt. Quid uero Arabes atq; Latini recentiores philoſophi, atq; theo
logi de eadẽ uirtute fuerint opinati, promptũ tibi erit ex eorũ libris accipere. Com
mentator quidẽ lib. duodecimo de prima philoſophia,cõmentatione decimaocta
ua,multas Arabũ recitat opiniones, & tandem apponit ſuam, quã ait eſſe Ariſto-
telis,quum tamen eadẽ magna ex parte etiam Platonis exiſtat, quem nihilominus
Cõmentator interim damnat. Nam quum multa ſcripſiſſet,quæ ait eſſe in libris de
animalibus declarata, de calore ſolis atq; ſtellarũ,& caloribus generãtibus ſpecies
animaliũ ex caloribus cœleſtibus deriuatis, ait poſtmodũ eoſdem calores propriã
habere menſuram ab arte diuina intellectuali, quæ eſt ſimilis uni formæ unius ar-
tis principalis ſub qua ſunt artes plures. Secundum hoc igitur ait eſſe intelligen-
dum,quod natura facit aliquid perfecte & ordinate,quamuis non intelligat, quaſi
eſſet rememorata ex uirtutibus agentibus nobilioribus,quæ dicuntur intelligen-
tiæ. Poſtmodũ ſubiũgit: Iſtæ autẽ proportiones & uirtutes quæ fiunt in elementis
à motibus ſolis,& aliarũ ſtellarũ ſunt hæ, quas reputat Plato eſſe formas & eas in-
tendit,ſed longe inſpiciebat eas:quapropter dicit formas eſſe. Hæc quidem Auer
rois,qui platonizans,ut dixi,Platonẽ damnat. Nam naturã nõ eſſe cauſam princi-
palem,ſed inſtrumentalem,& agere aliquid perfecte atq; ordinate,ut directa eſt à
uirtutibus agentibus nobilioribus quæ dicũtur intelligentiæ, eſt Platonis dogma

C potius quàm Ariſtotelis, qui in philoſophia naturali, in qua agitur de generatione
animantium, parum de eiuſmodi cauſis abſtractis locutus eſt, ne ut retro diximus
duarũ diſciplinarũ præcepta cõfunderet. Sed quum idem Ariſtoteles in multis lo-
cis, & libro de auſcultatione naturali, & de generatione animaliũ naturã arti ſimi-
lem tradat: ars uero ſecundũ rationes proprias ad earũ ſimilitudinem ſua opera fa
bricans, liquet ex hoc quod etiã natura eodem modo facit: quare nihil fruſtra facit.
Si ergo natura non eſt primũ efficiens, alia autem eſt cauſa uniuerſalis omnium re
rum, ſicuti natura naturaliũ, clarum eſt quod illa omnium quæ generãtur rationes
præaccipit, & cauſas, & ad eaſdem rationes ea quæ generantur eximilat. Hæ uero
rationes ſunt Platonis ideæ, quæ in mente opifice ab his qui Platonis placita uere
interpretantur, ſitæ intelliguntur. Et has etiã concedit Cõmentator, quum menſu
ram caloris naturalis, à quo animalia generantur, ait prouenire ab arte diuina intel
lectuali, quæ eſt ſimilis uni formæ unius artis principalis, ſub qua ſunt artes plu-
res: Licet poſtea dicat Cõmentator Platonẽ, cuius ſenſus ignorauit, aliud de ideis
exiſtimaſſe, & longe illas inſpexiſſe contendat, & demũ præferat Ariſtotelis opi-
nionem ſuper generatione rerũ naturaliũ. Quæ tamen duæ opiniones non multũ
uidebuntur diſcrepare, ſi præter cœlum atq; naturam cauſæ etiam illæ ſuperiores,
mens ſcilicet eximia & formæ intellectuales, adhibeanẽ: Quando & Simplicius ta
ctam cõtra Alexandrũ *de generatione naturali, & natura*, potẽtia irrationali dubi
tationẽ, nõ *magis Platonice*, q̃ etiam Ariſtotelice ſoluit. Quam ſolutionẽ uidetur
Cõmentator mirũ in modũ in ſuis uerbis approbare. Qui pariter & ipſas uirtutes
quæ ſunt in ſeminibus nõ actu animatas, ſed tantũ potẽtia eſſe uult, & eſſe potẽtias
D naturales poſtmodũ inſinuat, quum ait naturã facere aliquid perfecte & ordinate,
quamuis nõ intelligat, animam autem mundi per omnem naturã inuectam à The
miſtio aſſeri, propter ea animalia quæ ortu ſpontali de materia putri proueniunt.
Non eſt adeò Ariſtoteli diſſonũ, ut uidetur Auerrois exiſtimare: quandoquidẽ &
ipſe Ariſtoteles lib. tertio de generatione animaliũ, uolens quomodo eadẽ anima-
lia quæ ſine ſemine ortũ habent generentur exponere, his utitur uerbis: Generan
tur autem in terra humoreq; animalia & plantæ, quoniam humor in terra, ſpiritus
in humore, calor animalis in uniuerſo ineſt, ita ut quodammodo plena ſint animæ
omnia. Non temere ergo Auerrois Cõmentationis libri duodecimi de prima phi
loſophia, cõmentatione decimaoctaua, quæſtionẽ abs te propoſitam aggrediens
difficilem iudicauit, quam nõ potuit ſoluere, niſi ad Platonicorũ dogma, quod ta-
men ſtuduit improbare, deficeret. In quo etiã animaduerto peccaſſe Gentilẽ Aui-
cennæ expoſitorẽ, qui in expoſitione primi libri Auicennæ, quærens quid ſit uir-
tus formatiua, poſt improbatã inter alias etiã Auicennæ opinionẽ, demũ ad uerũ
Platonis dogma cõfugit, ita ſcribẽs: Dico igitur quod in entibus naturalibus opor
tet ponere quoddã agens per intellectũ, quod eſt formæ inductiuũ, limitans, agẽs,
præparans materiã. Et cauſa huius eſt, quia ſic cõtingit in arte ſicuti in natura. Non
poſſumus iſta aliter probare, ſed in arte uidemus, quod eſt ibi aliquod agens per
intellectũ limitans, agens, præparans materiã: ſicuti uerbi gratia in arte fabrili ap-
paret: Nam in fabro eſt ars quædã cognoſcitiua limitans, & menſurãs, agens, præ-
parans materiã, ſicuti ignem, aquã & ſimilia: ut ex materia præparata, ſcilicet ex fer
ro præparato per ignem, aquã, & malleationẽ poſſit induci quantũ intendit, ſicut
cultelli, uel alicuius alterius. Sic igitur etiã erit in natura, ſcilicet agens aliquod per
intellectũ limitans, agens, præparãs materiã. Et totum corpus cœleſte cõpoſitum
ex omnibus, quod quidem hoc efficit inſtrumentaliter per motũ & lumen princi-
paliter per intellectiuas, quæ in eo ſunt in quibus recepta eſt ars quæ intro. Quæ

A quidem ars factiua eſt omnis formæ inferioris uel inferius exiſtentis. Vnde dice-
bat Auerrois duodecimo metaphyſices, quod natura nõ operatur niſi reminiſcẽs
ex ſuperioribus cauſis diuinioribus. Et hæc quidẽ Gentilis in ſolutione quæſtio-
nis de uirtute formatiua quid ſit. Qui etiam paulò antea ſcribit omnes Ariſtotelis
ſectatores in hac ſententia conuenire, quod ſcilicet præter agens, præparans mate-
riam ſit ponendum aliquid aliud agens per intellectum: à qua tamen ſententia Ale
xander Ariſtotelicę diſciplinæ pręcipuus imitator, uiſus eſt, ut antea probauimus,
diſſentire. Multo rectius Simplicius, non quæ Platonis ſunt, Ariſtoteli tribuit, ſed
quæ Ariſtotelem dicere oportuerit, ſi & præceptori & ueritati cõſona loqui uole-
bat, manifeſtauit. Hæc ſunt quæ de uirtute formatiua nos pro temporis breuitate,
maximis alioquin & philoſophicæ & medicæ profeſſionis occupationibus impe-
diti, ſcribere potuimus. Neq; nos latet pleraq; alia in medium afferri potuiſſe, quæ
recentiores philoſophi atq; theologi ſuis in libris de eadem uirtute ſcripta relique
runt. Sed nobis ſatis uiſum eſt Auerrois & Cõciliatoris opinionẽ pertractare, tum
quia hi duo autores plurima de uirtute formatiua ſcripſere, tum quia ipſi idem pręci-
puã non modo apud philoſophos, ſed etiam apud medicos habent autoritatem.

DE VIRTVTE FORMATIVA LIBRI FINIS.

NICOLAI LEONICENI

B VICENTINI DE DIPSADE ET PLVRIBVS ALIIS SERPENTIBVS OPVS, AD ILLVSTRISSIMAM DOMINAM LVCRETIAM BORGIAM FERRARIAE DVCEM.

NIHIL eſt quod libentius arripiam, quàm illas quæ mihi offe
runt̃ quotidie iuuãdæ mortalitatis occaſiones. Vnde his quo-
que obligatum me ſentio, qui ſuperioribus annis ad ſcriben-
dum de tiro & uipera uel cõtradicentes excitarũt. Quare Lu-
cretia dux Ferrariæ inclyta, ad tuorum erga me beneficiorum
cumulum hoc quoq; acceſſit, quod etiam de dipſade ſerpente
tam uiperæ ſimili ut difficile ſit internoſcere, ut dictarẽ aliqua,
prima dediſti cauſam. Nam per Herculem Strozam poëtam inſignem tibi familia *Stroza poëta.*
rem, cuius nutu pridem gymnaſium philoſophorũ ac medicorum gubernabatur,
eiſdem profeſſoribus de ea ſerpente quæſtionem quænam eſſet, aut qualis, propo
ni iuſſiſti: Es enim, ut omniũ ſemper uirtutũ, ita bonarũ artium & medicinæ præ-
ſertim, apprime ſtudioſa. Huius tui ſtudij, & propenſę in hanc maxime facultatem
humano generi ſalutarem amplificandam uoluntatis, ego teſtis optimus eſſe poſ-
ſum, quem aliquando magnæ etiam mercedis ſponſione hortari non deſtitiſti, ut
omnia Galeni de medicina uolumina latina facerẽ: Quod opus iamdudũ à me in-
choatũ, ſed poſtea propter temporũ calamitates intermiſſum, fortè ſi ætas ſuffece-
rit, tuo mihi fauore aſpirãte cõplebitur: aut ſaltem magna pars eius & potior, con-
ficietur. Nunc quod inſtat agamus: effigiem dipſadis atq; naturam, quam noſſe cu
pis, & quî conueniat cum uipera, quîue differat, manifeſtemus, rem tibi (ut ſpero)
futuram non iniucũdam; medicis autem admodũ ſcitu neceſſariam, ne quærentes

C uiperam ad theriaces cōpoſitionem, decepti ſimilitudine dipſadem capiāt. Quem quidem errorem recentioris ætatis medicis ſuſpicor contigiſſe, antequam à nobis quid eſſet tirus aut uipera, indicaretur. Sed & hūc & plures alios ad cognitionem ſerpentiū attinentes, contra autores barbaros, qui hanc quoq; medicinæ partem, ſicuti & omnes alias infinitis penè mendacijs deprauarunt, hoc eodē opere ſumus demonſtraturi, ſumpto à uipera initio, quæ magnā habet, ut diximus, cum dipſade ſimilitudinē. Erit autem tanto in dipſade inueſtigatio difficilior, q̃ in uipera fuerit

Dipſas. aut etiam futura ſit, quanto dipſas nō habet aliquā naturæ proprietatē, per quam poſſimus ipſam ab alijs ſerpentibus omnibus, quemadmodum in uipera fecimus, ſeparare, atq; ad eius notitiā certam atq; indubitabilem peruenire. Fallūtur enim, qui putant alia uia melius, quàm illa qua nos inceſſimus, quæ ſerpens ſit uipera, & quo nomine uulgò nuncupetur, manifeſtari. Nam ex eis quæ Auicenna ſcribit libro quinto, capite de uiperis ad theriacæ compoſitionem recipiendis, nemo quid uipera ſit facile dijudicauerit, tum propter ſermonis, qua ubiq; ferè Auicenna, ſiue eius interpres utitur, obſcuritatē, tum quia pleraq; etiam inibi ſcripta poſſunt falſa exiſtimari, ſi cum his conferantur quæ de eiſdem ſerpentibus antea Galenus ſcripſerat libro ſuo de theriaca ad Piſonem, quem uidetur de eodem antidoto Auicenna ſcribens uoluiſſe interpretari, licet multa peruerterit, quemadmodū ſtatim ſumus oſtenſuri. Galenus ſiquidē eo quo diximus de theriaca ad Piſonem libro, uult uiperas habere caput & totum corpus latius, non autem ſubtile collum atq; minutum, ut ſcribit Auicenna. Quod etiam inquit Auicenna, earum caudas eſſe curtas (ut eius utar uocabulis) ſtrepitum facientes in inceſſu, haud omnino ad illa uerba

D Galeni congruit, quibus uiperas ad theriaces compoſitionem exigi præcipit, non habentes caudas inuolutas, neq; inceſſum cum ſtrepitu, ſed tacitū magis atq; quietum. Signum quoq; quo Auicenna marem diſtinguit à fœmina in eodem genere uiperarum, non eſt idem omnino cum eo quod à Galeno ponitur. Galenus ſiquidem ait, caninos dentes plures eſſe duobus in fœmina, in mari autem duos tantū. Quod etiam diſcrimen Nicander, clarus medicinæ uates, elegāti carmine cecinit:

Mas geminis notus uirus ructare caninis
Dentibus: his autem fert fœmina uipera plures.

Hanc eandē differentiam ex dentibus ſimpliciter, nō ex caninis dentibus, ex quibus autores antedictos, Auicenna notauit his uerbis: Et eorum ſignū eſt, quod maſculi in omni latere habent unum dentem, & fœminæ plures. Fortè autem falſum eſt quod mas unum tantū dentem habeat in omni latere, & fœmina plures, niſi de caninis intelligamus. Fieri enim poteſt ut mas etiam plures duobus ex alijs dentibus habeat, qui canini nō ſunt. Nec minus dubitationē faciūt, quæ poſtea Auicenna ſubiungit: Et oportet ut alienentur cornutæ uariæ atq; aſpides. Hæc enim uerba oſtendūt ſenſiſſe Auicennam has etiam ſerpentes eſſe ex genere uiperarū, quæ ſicuti mares in eodem genere & in piſcinis degentes, & littoribus aquarū, & mari ſint abijciendæ. Subiūgit deinde Auicenna: Et petroſæ omittendæ. Cuius præ-

Quercinæ. cepti ſtatim attulit cauſam, quoniam in eis ſunt quercinæ facientes ſitim. In quibus uerbis duo ſunt errores, alter quod quercinas, hoc eſt, id genus ſerpentium, quod Græci δρυΐνος appellant, eo quod in quercuum radicibus habitant, facit ex eodem genere uiperarū, quum tamen ſint genus diuerſum: alter quod quercinas à ſitim facientibus nō diſtinguit. Quæ ſitim facientes ab eodem effectu græce διψάδες nuncupantur. Apertius autem Auicenna libro quarto, capite de ſpeciebus ſerpentū, uiperā nō eſſe ſpeciem, ſed genus potius multas ſub ſe cōtinens ſpecies, indicauit his uerbis: Et ordo ſecūdus eſt de uiperis, quarū ſpecies iterū ſunt diuerſæ. De eis

enim

A enim ſunt uiperæ aleliſati,& de eis ſunt uiperæ quercinæ,& de eis facientes ſitire,
& reliquæ quas dicemus. Sed neq; ex his quæ eodẽ libro quarto, cap. de morſu ui
perarum Auicẽna ſcribit, plus ſciat quiſpiam quæ ſerpens ſit uipera,& quo nomi-
ne uulgò cenſeatur, indicare: quoniã quæ hic ab Auicenna ſcribuntur ſigna mor-
ſus uiperarũ, partim ſunt aliis etiam ſerpentibus cõmunia, partim ex Paulo male
trãslata. Nam & amphisbena ſerpẽs ſuo ictu facit eoſdẽ quos uipera caſus, quem-
admodũ non ſolũ Dioſcorides & Paulus, ſed etiã ipſe Auicenna teſtatᷣ. Niſi quod
Auicenna in hac ſerpente uidetur ambiguus: quoniam eam aliquãdo ſalientem ad
duas partes appellat ad Græci nominis imitationẽ, aliquando autẽ Haren aut Care
net: & dicit ſe exiſtimare quod ſit ex genere draconũ marinorũ. Scytale quoq; quã *Scytale.*
corrupto uocabulo Auicenna ſcyſcetalin uocat, eadem affert mala quæ uiperæ, ut
Dioſcorides & Paulus aperte ſignificãt: Obſcure aũt Auicẽna, qui colorẽ ſcyſceta
lis ſimilem eſſe ſalienti ad partes dicit, & accidentia eſſe illa, & curã eius eſſe illam.
Neq; tamẽ propterea Auicennã improbamus, quod cõmunia accidentia & uipe
ræ, & quibuſdã aliis ſerpentibus ponat, quãdo hoc Dioſcorides Paulusq; fecerũt.
Sed ſolũ hoc cõuincere intendimus, nõ poſſe ex his (ut nõnulli opinantur) quid ui
pera ſit euidenter oſtendi. Ex aliis quæ idem Auicenna de Paulo perperã tranſtu
lit, utrũq; nitimur manifeſtare, & nihil iſta conferre ad uiperæ cognitionẽ, & male
Auicennã uerba antiquorũ plerunq; interpretari. Inter alia ſigna morſus uipera-
rum hoc in primis Auicẽna ponit, quod aliquãdo ſanguis incipit aquoſus, deinde
ſpumoſus. Paulus aũt quem uidetur uoluiſſe Auicenna in hoc imitari, dicit ſangui
nem & ſanioſum humorem primũ fluere, deinde oleaginoſum, nõ ſpumoſum, ut
Auicenna tranſtulit. Deinde ſubiũgit Auicenna: Poſtea apparet apoſtema calidũ,
B rubeum habens bothor, & ueſicas ſicuti ex aduſtione ignis, & quãdoq; perambu
lat, deinde fit uiride illud apoſtema prope morſum, & ſub ore. Et accidit in uiſceri-
bus inflammatio, & in corpore rubedo cum rigore. Paulus autẽ ait circa morſum
fieri tumores ſubrubeos & liuidos, reliquũ autẽ corpus decolorari. De ardore in
uiſceribus neq; Dioſcorides, neq; Paulus ullã faciũt mentionẽ, niſi quod Dioſcori
des hepati accidere inflammationẽ inſinuat. Paulus quoq; & Dioſcorides unà nõ
ſanguinis fluxũ è naribus ſicuti Auicenna, ſed gingiuas ſanguinolentas inter ca-
ſus qui morſum uiperæ conſequuntur, enumerant. Iam legentes extiment quam-
multa duci poſſint in controuerſiam, ſi quis uelit ex Auicennæ ſcriptis, quæ qua-
lis'ue ſerpens ſit uipera, noſcere, id cupientibus notificare. Si quis uero eadẽ, qua
nos gradiatur uia, atq; ita paucis ratiocinetur: Sola uipera inter ſerpentes parit ani
mal, autore Ariſtotele non uno in loco, ſed pluribus, maraſſus ſerpens ſeu maraſſi
fœmina parit animal, ut ſenſus oſtendit, igitur uipera atq; maraſſus eadem eſt ſpe-
cies, diuerſis nominibus apud diuerſas gentes nuncupata: Neminem puto è nu-
mero philoſophorum, qui modeſtiſſimũ putant Ariſtotelis cedere autoritati, con-
tradicturum. Niſi quis fortè etiam philoſophus dubitauerit, maior'ne ſit Herodo-
to fides adhibenda, an Ariſtoteli. Herodoto inquam, qui uniuerſam Græciam
ſuis mendaciis infamauit, propter enim ipſum ſcriptum eſt: Et quicquid Græcia
mendax audet in hiſtoria. Hic autem, neſcio an dixerim hiſtoriarum uel magis fa-
bularum ſcriptor, hoc quoq; inter cætera fabulatur, ſerpentes eſſe in Arabia ſub-
alatos, qui eodem modo quo uiperæ coëunt, ac pariunt. Idq; factum ſolertis natu-
ræ prouidentia, ne ſi eandem habeant, quam cæteræ ſerpentes, generationem, fi-
ant humani generis internecio: ſtatim in hac ipſa ratione mendaciſſimus. Nam ſi
uera ſit, oportuit eadem naturæ prouidentia baſiliſcum, aſpides, ceraſtas, hemo-
roum, hydrum, cenchrida, & pleraſq; alias ſerpentum ſpecies, quarum aliquæ nõ

C minus noxiæ,aliquæ uero magis etiam quàm ſubalati ſerpentes,ſunt homini exi=
tiales,animal & non oua parere, & marem in coitu,fœminam autem in partu inte
rire:quorum utrunq; de uipera tantum traditur. Quod autem ſola inter ſerpentes
animal pariat,etiam ab Ariſtotele confirmatur.Sed ut alterum quoq; uerum ſit,in
genere uiperarũ marem in coitu,fœminam obire in partu,non tamen Herodotus
ſua ratione id efficit, quod uult. Nam duobus è medio ſublatis multi ſuperſunt,
quum ſit uiperæ partus fœcundiſſimus, ut quæ una die pariat pluſquã uiginti nu=
mero,autore Ariſtotele,libro de hiſtoria animalium ſexto.De quo etiam numero
Plinius libro decimo de naturali hiſtoria teſtificat̃, niſi quod nõ omnes uel plures
uno die, ut ait Ariſtoteles, ſed ſingulos ſingulis diebus catulos pari à uipera idem
Plinius affirmat.Quam etiam ſententiã ſecutus eſt in tranſlatione Theodorus,ni=
mius aliquando uerborũ Plinij affectator.Ex his enim ſequitur uiperã eſſe maraſ=
ſum ſeu ſcorctionem,& nõ eſſe. Nam quum ſola uipera inter ſerpentes pariat ani
mal,ut ait Ariſtoteles,& Plinius quoq; conſentit,ſequitur neceſſariò uiperam eſſe
ſerpentem,quam uulgò maraſſum,uel ſcorctionem nũcupamus,quoniam & ma=
raſſus fœmina uiuipara eſt. Quia autẽ uipera parit ſingulos ſingulis diebus uigin=
ti ferè numero, ut inquit Plinius, maraſſus autem quod etiam uiſui ſubijcitur,uno
die plures ædit in lucem, hac ratiocinatione in ſecũda figura colligitur uiperã non
eſſe maraſſum.Itaq; ex Plinij uerbis,*imò etiam* Ariſtotelis(ſi Theodoro Gazæ in=
terpreti credimus)ſequitur contradictio. Sed uiderint alij quomodo Plinium tue=
antur.Nos ſummum philoſophum Ariſtotelem facile à tanto errore uindicamus:
ſicuti & quoſdã alios eiuſdem philoſophi locos male à iunioribus philoſophis in=
D tellectos, ſumus hoc opere quãuis aliud agentes defenſuri. Verba Ariſtotelis de
uiperæ partu ita in græco codice ſcripta inueniuntur: τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν,
τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. Quæ nos uerbum ex uerbo ita interpretamur: Parit autem
una die ſingulos, parit autem pluſquam uiginti numero. Eſt autem ſenſus horum
uerborum,nõ quod ſingulos ſingulis diebus pariat, imò quod una die pluſquam
uiginti numero,ſingulos tamen,hoc eſt,nõ binos aut ternos,aut quaternos ſimul,
ſed unum poſt alterum. Quod etiam facit maraſſus fœmina, quæ plures una die,
ſigillatim tamen parere uiſitur. Vtrum autem plures quàm uiginti numero ſem=
per una die pariat,uel aliquando pauciores,non puto hoc ex rerum natura conſta
re. Fieri enim poteſt, ut ſicuti in pleriſque alijs animalibus numerus fœtuũ nõ eſt
præfinitus, ita neq; in huius ſerpentis partu Ariſtoteles de ipſo non id quod ſem=
per fiat, ſed potius quod crebro contingat, in animalium hiſtoria ſcribere non du=
bitauerit. Vnde nulla ex ſcriptis eius recte interpretatis, ſequitur cõtrarietas. Sed
neque ut Herodotus uerum dixerit ſerpentes eſſe in Arabia ſubalatos animal pa
rientes,propterea Ariſtotelis unam tantum uiperam inter ſerpentes animal pare=
re aſſerentis,ſententia deſtruitur, quoniam ſecundum eundem philoſophum ala=
tum & inalatum non uariant ſpeciem, ut probat primo de partibus animalium ar=
gumento formicarum & cicindelarum, quæ in eadem ſpecie & alatæ & non ala=
tæ inueniuntur. Hæc autem obiter dicta ſint tum ad Ariſtotelis, tum ad noſtræ
quoque,quæ maxime Ariſtotelis nititur autoritate, de uipera opinionis defenſio=
nem. Nunc ad dipſadem redeamus, in qua eadem eſt quæ in uipera ratio: Nam
ſi uelimus eam per uerba Auicennæ, libro quarto, capite De ſerpente faciente ſi=
tim,deſignare, & quæ ſit uulgaris nomenclatura hanc ſcire uolentibus aperire,
non minus in hac, quàm etiam in uipera legentis animus hæſitabit, & tanto ma=
gis, quanto uidetur Auicenna ſibijpſi in dipſadis figuratione repugnare, quum
in capite libri quarti ſtatim antea allegato, dipſadem pingat capite paruo & collo
groſſo,

A groſſo, incipiente curuatura eius ex collo groſſo uſque ad caudam ſubtilem. Hæc enim ſunt Auicennæ ferè ad literam uerba. Et poſtea ſubiungit ex quorundam autoritate, formam dipſadis eſſe formam uiperæ. Et tamen ipſe Auicenna libro quinto, capite quo de uiperis agit quæ ueniũt in Theriaces compoſitionem, dicit quod uiperæ ſunt ſerpentes capita habentes plana, quæ ſunt lata proprie apud propinquitatem colli minuti, ſubtilis ualde. Quare non poterit dipſadis forma ſiue figura eſſe forma uiperæ: ſiquidem dipſas ſecundum Auicennam habet caput planũ & latum, collum autem minutum, & ſubtile ualde. Præterea dipſadis & ad uiperam aſſimilatio plurimam habere poteſt apud Auicennã ambiguitatem: quoniam hic autor (ut ſuprà oſtendimus) uult uiperam non eſſe nomen ſpeciei, ſed generis potius, multas ſub ſe ſpecies cõprehendentis. Quare relinquitur dubitatio cui uiperæ ſpeciei dipſas aſſimiletur, niſi fortè quis dixerit omnes ſerpentum ſpecies, quæ ſecundum Auicennam ſub uiperarũ genere continentur, eandem habere formã, ut ſimpliciter potuerit enunciare formam dipſadis eſſe formam uiperæ: quod tamen fatuũ eſt imaginari. Quo etiam cõceſſo, alterũ æque ridiculum ſequitur, Auicennam nihil aliud uoluiſſe dicere, niſi dipſadem ſibijpſi in forma aſſimilari, quum ſecundũ Auicennam dipſas ſit uiperæ ſpecies, ut antea probauimus. Quare quærendum eſt aliquid quod ita ſit dipſadi peculiare, ut in nullo alio ſerpentũ genere reperiatur, ſicuti parere animal eſt ſoli uiperæ inter omniũ ſerpentũ genera propriũ. Sed hoc dipſadi peculiare inquiet aliquis facile eſt adinuenire ex uerbis Auicennæ, qui eam ſitim facientem nominat: quoniã ſitim intolerabilem facit, ut etiam Lucani uerſus oſtendunt, qui ita ſcripti apud ipſum leguntur:

Signiferum iuuenem Tyrrheni ſanguinis Aulum,
B Tota caput retro dipſas calcata momordit.
Vix dolor, aut ſenſus dentis fuit, ipſaq; lethi
Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit uirus tacitum, carpitq; medullas
Ignis edax, calidaq; incendit uiſcera tabe,
Ebibit humorem circa uitalia fuſum
Peſtis, & in ſicco linguam torrere palato
Cœpit, defeſſos iret qui ſudor in artus
Non fuit, atq; oculos lachrymarum uena refugit.

Qui uero hoc mihi reſponderit: fortè aliquid dixerit, niſi ſit idem effectus etiam ſerpentibus, quæ uiperæ nominantur, cõmunis. Conueniunt ſiquidem uiperæ & dipſades non in forma ſiue figura ſolummodo, quemadmodum uidetur Auicenna exiſtimare, ſed etiã in pluribus alijs. Et nonnullæ ex ipſis in hac præcipue naturæ proprietate, quod carniũ ſuarũ eſu uel ictu quẽ dentibus ingerũt, ſitim inæſtimabilem faciũt, adeò ut Galenus dubitauerit idem ne eſſet uiperarum ac dipſadum genus, an potius diuerſum, ut multi ante ipſum philoſophi ac medici uiſi ſunt exiſtimaſſe, qui uiperã à dipſade diſtinxerunt. Idcirco ſcribit Galenus libro undecimo de ſimplici medicina, ſe in hac ambiguitate Marſos interrogaſſe, nunquid haberent aliquod ſignum per quod ſcirent utrunq; genus dipſadum ſcilicet & uiperarum diſcernere: Qui nullum eſſe omnino genus dipſadum & uiperarũ reſponderunt, ſed eas quæ circa mare & loca plena ſalſugine uiuerent, carnes habere ſalſas. Vnde & in Libya plurimas eſſe tales, carere autẽ illis Italiã propter regionis humiditatem. Hæc quidẽ Marſi: quorũ ſi ſit uera ſentẽtia, paucis poſſumus propoſitam ſoluere quęſtionẽ, ita dicentes: Dipſadẽ eſſe uiperam libycã ſiue maraſſum libycũ, aut in locis aridis & ſalſuginoſis, qualis eſt terra Libyæ, degentẽ. Vt autẽ ad hanc

Galenus Marſos de uiperarũ ac dipſadũ generibus conſultat.

C Marſorum ſententiā facile declinemus illud præcipue facit, quod Ariſtoteles Pli-
nius'ue duo autores in tradenda tum cæterorum animalium, tum ſerpentum ma-
xime hiſtoria diligentiſſimi, nihil (quod ſciam) de natura dipſadum ſcriptum reli-
querunt: quaſi ea inter uiperas eiuſdem generis ſerpentes tacta: niſi quod Plinius
uno aut altero tantum in loco in quarundam medicinarum mentione dipſadis unà
cum uipera meminit. Ex quo tamen conuinci non poteſt dipſadem eſſe ſpeciem
à uipera differentem, quum ſint uiperæ aliquæ ſitim facientes, aliquæ nō facientes
pro uarietate locorum, in quibus degunt. Et quæ quidem ſitim faciūt, dipſades co
gnominantur: Quæ uero non faciunt, ſimpliciter uiperæ nuncupantur, quemad-
modum ex uerbis Galeni paulò poſt ſumus demonſtraturi. Accedit ad hoc quod
Galenus nō auſus aperte hanc Marſorum damnare opinionem, tantum dubitare
ſe dixit uerá ne omnino, an ſecundum aliquid falſa forent quæ à Marſis accepiſſet.
Aſſertio Leoniceni. Quare & nos, ſicuti certiorem ſententiā ſuper hoc, in aliud tempus differimus, ita
nunc cōſtanter affirmamus dipſadem uel eſſe maraſſum in locis aridis & ſalſugino
ſis genitum, uel maraſſo quamſimilimū, adeò ut difficilimū ſit internoſcere. Quan
doquidem Galenus tantæ alioquin doctrinæ atꝗ experiētiæ uir, ingenue fatetur
ſe neſciuiſſe alterū diſtinguere ab altero, atꝗ ideo ſuper his Marſos tanquam aſſi-
duo ſerpentum uenatu peritiores conſuluiſſe: qui neque ipſi ſcierunt quantum-
uis in tractādis impune ſerpentibus exercitati, aliam inter uiperas dipſadasꝗ præ-
terquam ex ſolo in quo uiuunt, differentiam aſſignare. Subijciam autem eiuſdem
Galeni uerba, ut fortè quiſpiam non habeat cauſam, me etiam cum riſu reprehen-
dendi uſꝗ adeò maraſſis addictum, qui uelim omnes ſerpentes ad maraſſorū ſpe-
ciem relegare, ut etiam ſicuti in uipera, quam probaui eſſe maraſſum, uel ut alij no
D minant Scorctionem, nemo me potuit refellere, niſi Ariſtotelem philoſophorum
antiſtitem unà redargueret: ita in dipſade nemo me arguat, niſi Galenum alterum
medicorū principem coarguat. Hæc ſunt huius autoris libro quo diximus, unde-
cimo de ſimplici medicina uerba, ubi de carne uiperarum loquitur: Viperarū qui-
dem caro ad tantam peruenit exiccandi potentiā. Quia uero nonnulli ex eſu eius
in uehementiſſimam ſitim inciderūt, & propterea uiperas illas dipſadas nomināt.
Sunt autem & qui ex morſu earum inquiunt impleri bibentes, ſed diſrumpi prius
quàm ſitis ſedetur. Propterea Romæ uiperarum uenatores, quos Marſos uocant,
interrogaui, ſi quod ſignū poſſent me docere, per quod utrunꝗ genus uiperarū
inuicem diſtingueretur. Hi uero nullum omnino eſſe genus dipſadū uiperarum
dixerunt, ſed eas quæ circa mare habitant, & circa loca plurimam habentia ſalſugi
ginem, carnem habere ſalſam. Vnde & in Libya multas huiuſcemodi naſci, in Ita-
lia autem nō eſſe propter regionis humiditatē. Hæc quidem à Marſis audiui. Non
tamen poſſum affirmare ſi omni ex parte uerū dicūt, an ſecundū aliquid mentian-
tur. Quod enim in his quæ dixere, locis, uiperæ naſcantur carnē ſalſam habentes,
mihi uidetur ueriſimile, quoniā me nō latet carnes animalium ex alimentis tranſ-
mutari. Non tamen poſſum quod nullum ſit genus dipſadum uiperarum demon
ſtrare. Tutiſſimum autem eſt cauere uiperas, quas in talibus locis uenantur, ſiue ad
uſum cibariū, ſiue ad pharmaci cōpoſitionem: quale eſt iſtud celeberrimum, quod
omnes medici Theriacen nominant. Ex quibus ultimis Galeni uerbis iam diſcere
poſſunt noſtrę ætatis medici, quāto fuerint dudū in errore uerſati, qui hactenus Ti
rum, id eſt, uiperam, ex terris admodum calentibus aridisꝗ, ueluti ex Aegypto &
Arabia perquiſierunt, quū tamen hunc haberent in Italia ſerpentem, multo pere-
grinis ſalubriorē. Hæc habui quæ de dipſade ſcriberem ſecūdum Galeni opinio-
nem, qui dipſadem aut minimū aut nihil diſtare figura à uipera nobis inſinuauit.

A qua

A A qua etiam opinione non multum Auicenna diſceſſit, quum dixit formam dipſadis eſſe formam uiperæ. Si quis uero aliorum mauult ſententiam ſequi, qui fecere dipſadem non ſolum ſpecie, ſed etiam effigie aliquantulum à uipera differentem, ſubijciam Nicandri uerſus, dipſadis formam, magnitudinem, ac mores deſcribentis, quos nos ita in latinam uertimus linguam. Nicandri de dipſade uerſus à nobis tranſlati hi ſunt:

Dipſadis eſt ſpecies quæ uipera parua uidetur.
Ocyus hæc hominem quem forte momorderit, ictu
Terribili exanimat cauda extenuata, colore
Lurida, in extremis urunt incendia pectus
Dipſadis ex morſu, nec labra madeſcere poſſunt,
Dum ſitis infeſtat, multo licet oris hiatu
Perſimilis tauro qui pronus mergitur undis,
Hauriat immodicum potum, nec deſinat ante
Quàm miſero uenter diſrumpitur, atq; ita magno
Pondere, quod nequeat longum tolerare, leuatur.

Eoſdem in dipſade effectus quos Nicander cecinit, Dioſcorides etiã & Paulus ſcripſerunt, qui & ipſi uiſi ſunt dipſadem differre ſpecie à uipera putauiſſe. Qui præterea autores hanc eandem ſerpentem duobus alijs nominibus inſignierunt, non dipſadem tantũ à ſiti, ſed & preſtera & cauſonem ab incendio, cuius eſt cauſa, uocitantes. De qua nominum uarietate etiam Suidas autor bonus apud Græcos teſtificatur his uerbis: Dipſas ſpecies ſerpẽtis, eſt uero uipera maſculo minor, ſed in necando uelocior. Eſt autem colore alba, & habet lineas in cauda duas. Quidam uero ipſam preſtera nominant, alij cauſonẽ. Naſcitur autem in Libya & Arabia magis. Alijs etiam cenſetur nominibus, uidelicet melanuros, id eſt, uerbum ex uerbo nigricauda: & ammoatis, id eſt, arenoſa: & centris, id eſt, ſtimulo ſimilis. Hanc eandem nominum in eadem ſerpente uarietatem Aelianus libro ſexto de hiſtoria animalium annotauit, & eodem colore, iiſdemq; in cauda lineis eius pinxit imaginẽ.

B (marginal letter beside "ro ipſam preſtera nominant")

Verum hic ingens oritur difficultas, in qua non ſolum Lucani, ſed etiam Alberti exiſtimatio periclitatur. Cui tamen Alberto minus ſit ignoſcendũ, quoniam Magni cognomẽtum adeptus ob eam quam habere creditus eſt, & adhuc creditur in omni philoſophiæ genere excellentiam: ubi de rebus quarum cognitio ad philoſophos ſpectat, agebatur, debuit pluſquam poëta peruidere. Difficultas quæ oritur, hæc eſt: Quo pacto quum eadem ſit ſerpens preſter & dipſas, quemadmodũ ante dicti nõ parũ uerendę autoritatis uiri teſtificantur, Lucanus tamen & de preſtere & de dipſade ſeparatim, ueluti de diuerſis ſerpentibus loquatur, atq; ab altera quidem, id eſt dipſade

Difficultas ingens, in qua Lucani et Alberti exiſtimatio periclitatur.

Signiferum iuuenem Tyrrheni ſanguinis Aulum,

dicat miſerabiliter exanimatum, quemadmodum eiuſdem Lucani uerſus alij ſuprà notati manifeſtãt. Ab altero uero, preſtere ſcilicet, ſcribat Narſidiũ Marſi agricultorem non minus crudeliter, ſed propè eodem mortis genere fuiſſe enecatũ, ut infrà ſcripti uerſus oſtendunt:

Narſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit preſter, illi rubor igneus ora
Succendit, tenditq; cutem pereunte figura.
Miſcet cuncta tumor maior iam corpore toto,
Humanumq; egreſſa modum ſuper omnia membra
Inflatu ſanies late tollente ueneno.

C Quomodo etiam Albertus Magnus duo capita faciat, alterũ de dipſade, alterum
de preſtere. An dicendum fuerit eſſe duas dipſadis ſpecies, alteram quæ uiperæ
ſimilima ſit, de qua Galenus dubitauit, an in idem genus coiret cum uipera: Alte-
ram omnino à uipera differentem, quæ tum dipſas tum etiam preſter nominetur:
& primam quidem Aulum, ſecundam uero Narſidium iuxta Lucani uerſus occi
diſſe: Aut duos preſteras, alterum generis proprij, alterũ cum dipſade communis:
atq; ita excuſetur Albertus, & quicunq; alij duo capita alterũ de dipſade, alterũ de
preſtere ſuis tactatibus inſeruerunt. Sed huic excuſationi illud aduerſatur, quod
Dioſcorides, Paulus atq; Nicāder, & Plinius apud nos de una tantum dipſadis ſpe
cie meminere, quæ à diuerſis effectibus à ſiti quidē dipſas, ab incendio autem pre-
ſter nominatur. Eandem autem eſſe de qua antedicti autores loquuntur, & preſte
rem de quo Lucanus, eo pariter argumento probari poteſt: quoniā idem ferè effe
ctus & ab illis dipſadi, & à Lucano preſteri tribuuntur. Fortè autem & Centris, &
Ammoatis non ſunt ſerpentum aliarum à dipſade nomina, ſed ipſa una eſt quæ &
preſter & cauſon ab incendio (ut diximus) nuncupatur, & centris pariter: quo-
niam (ut ait Nicandri expoſitor) facies eius tendit in acutum, atq; ita centro aſſimi-
latur: Ammoatis autem, quia ſua habet in arenis latibula. Verũ de hoc nolo decer
nere, tum quia res eſt *in obſcuro*, tum *quia utraq; opinio* magnos habet autores.
Nō deſunt alia *mihi exempla quamplurima*, ex quibus oſtendere poſſum Alber-
tum philoſophum citra Lucani poëtæ autoritatem plures ſerpentũ ſpecies, dece-
ptum (ut uidere licet) nominũ diuerſitate, fruſtra multiplicaſſe, quaſi natura, quũ
fieri uoluit ex parente nouerca, non ſatis multas huiuſmodi peſtes in ſerpentũ ge-
neratione protuliſſet, niſi nos ipſi alias inſuper earundem ſerpentum ſpecies, & to
D tidem mortium inutiliter fingeremus. Baſiliſcum ſerpentem omnium pernicioſiſſi
mum, qui non contactu, ſed etiam afflatu unumquodq; ſibi uicinum exanimat, cu
ius ſementem, ſi fieri potuiſſet, oportuit funditus abolere, Albertus tamen nobis
cōgeminauit: Siquidem duo capita facit, alterum de baſiliſco, alterum de armene,
quaſi ſint ſpecies ſerpentum differentes, æquale uirus habentes, quum tamen una
ſit, quæ græco quidem uocabulo *Βασιλίσκος*, latino regulus, barbaro autem arme
ne nuncupatur. Eſſe autem unicam ſpeciem baſiliſcum & armenem, & non duas
(ut putauit Albertus) effectus indicant, qui idem baſiliſco & armene partim ab
Alberto & Auicenna, partim à Dioſcoride, Galeno ac Paulo, atq; in primis à Ni-
candro ſoli baſiliſco tribuũtur. Siquidem hi græci autores nihil de armene ſerpen
te parem habente cum baſiliſco poteſtatem, meminerunt. Medicinæ etiam, quas
ad morſum armenæ ſerpentis Auicenna ſcribit, ſunt quas Dioſcorides & Paulus
ex Eraſiſtrati ſententia ad morſum baſiliſci tradiderunt. Subijciam autem Dioſco
ridis ac Pauli uerba, ad quorum imitationem eadem ferè ſcripſiſſe uidetur Auicen
na, ut maior mihi ſuper hac ſerpente fides adhibeat̃. Dioſcorides ac Paulus ita ſcri-
bunt: His autem quos baſiliſcus momorderit, ut inquit Eraſiſtratus, prodeſt caſto
rei drachma una pota cũ uino: ſimiliter aũt & papaueris. Hanc eandem curationē
inſerens Auicenna ſcribit in hunc modũ: Et dixerũt quod morſo ab eo, ſcilicet ar-
mene, nō cōfert aliquid: Si uero aliquid cōfert ei, tunc ſemē papaueris uſq; ad dra-
chmam unã, & caſtoreũ uſq; ad drachmã unã, quidã iam teſtificati ſunt illud. Qua-
re non temere ſtatim in titulo capitis de baſiliſco & armene inſcripti, Auicenna du
bitat, ſit ne idem ſerpens armene cũ baſiliſco, uel diuerſus. Quid tamen opus erat
Auicennam dubitare? quum neq; Nicander, neq; Dioſcorides, Galenus, aut Pau
lus, ut diximus, ullam faciant de armene ſerpente mentionem. Niſi fortè quis pu-
Catoblepa. tet per armenem apud Arabes eam feram intelligi, quam Græci Catoblepam no
minant.

A minant,de qua Plinius libro octauo,capite uigeſimoprimo,& Solinus quoque li=
bro ſuo de ſitu & memorabilibus orbis, capite quadrageſimotertio,commeminit.
Verum hi duo autores uidentur catoblepam non ſerpentibus, ſed quibuſdã alijs
feris,lyncibus,ſphingibus, crocutis, & cercopithecis,Indicis bubus,leucrocutis,
caletauris Aethiopiæ, manticoræ,& monoceroti Plinius:Camelopardali uero,&
cephis,rhinoceroti, & quibuſdã alijs beſtijs, quibus regio Aethiopũ plena eſt,So
linus annumerare. Quod ſi Plinius ſtatim poſt factã de catoblepa mentionẽ etiam
capite eodem de baſiliſco ſubiũgit,non puto ob id facere,quia utrunq; animal ſub
eodem proximo genere ſcilicet ſerpentum contineatur, alioquin ambos tam ſcili=
cet catoblepam quàm etiam baſiliſcũ inter ſerpentes retuliſſet, capite ſcilicet eiuſ=
dem libri uigeſimitertij,cui De ſerpentibus titulus eſt. Sed catoblepa fera eſt,ideo
de ea inter alias feras mirabiles facit mentionẽ. Quia uero eandem habet quam ba
ſiliſcus, ſolo intuitu oculorũ hominẽ exanimandi uim, ideo illi baſiliſcũ annexuit.
Plinius quoq; baſiliſcũ ſerpentem, catoblepam autem feram generaliori uocabu=
lo nuncupauit,uolens (ut arbitror)hac appellationum diuerſitate nõ eſſe eiuſdem
proximi generis hæc duo animalia nobis ſignificare. Sed & alia Plinij catoblepam
deſcribẽtis uerba,cæteris membris inertem,caput prægraue ægre ferentẽ,deiectũ
ſemper in terrã, etiam nobis inſinuant catoblepam eſſe animal quadrupes potius,
qualia ſunt reliqua,quæ eodem capite à Plinio cõmemorantur,q̃ ſerpentẽ. Aelia=
nus quoq; non cõtemnendæ apud Græcos autoritatis,talem catoblepũ (ſic enim
ipſe nominat) nobis deſcribit,ut non ſerpentis, ſed feræ quadrupedis effigiem re
præſentet. Hæc ſunt eius autoris libro ſexto de hiſtoria animaliũ de catoblepo uer
ba:Terra libyca multarum ac diuerſarum ferarum fertilis eſt:parit autem & cato=
B blepum ita uocatũ tauri effigie, ſed aſpectu horribiliorem:nam ſupercilia illi emi=
nentia,& hirſuta,oculi uero ſubijciũtur non ut bobus magni, breuiores autem &
ſubcruenti, non directum habentes intuitum, ſed in terram pronum:unde beſtiæ
nomen.Iuba uero ex uertice incipiens,equinis ſimilis ſetis deſuper à fronte deſcen
dit in faciem,atq; ipſum uiſu reddit terribiliorẽ. Hæc Aelianus,qui luce clarius no
bis oſtendit catoblepum nõ eſſe (ut nõnulli putauere) ſerpentem armenem apud
Arabes nuncupatum. Præterea qui dixerũt quod morſo ab armene non confert
aliquid : ſi uero aliquid confert ei,tunc ſemen papaueris uſq; ad drachmam unam,
& caſtoreum uſq; ad drachmam unam. Et quod quidam teſtificati ſunt illud, neq;
illud dixerũt,neq; etiam ſunt teſtificati de catoplepo,neq; de aliquo ſerpente à ba=
ſiliſco diuerſo,ſed de baſiliſco tantummodo,ſicuti Dioſcorides Paulusq; ex Eraſi=
ſtrati (ut antea diximus)teſtimonio.Eſt autẽ Auicennæ mos,quũ uult medicos ue
teres,præcipue Dioſcoridem,Galenũ,& Paulum citare, ſine nomine uti hoc uer=
bo,dixerunt,ut poſſum multis apud eundem Auicennam exemplis oſtendere de
his,quæ illi autores ſuprà memorati antea dixere,& ipſe poſtea Auicenna non ta=
men eos nominatim adducendo,recitauit. Multo tamen plus eſt, ut mihi uidetur,
Albertus quàm Auicẽna dubitãs, reprehendendus; Albertus inquam,qui ſtudio
prolapſus multa ſerpentum genera,quæ nunquam natura genuit,connumerandi
duas eſſe ſerpentũ ſpecies baſiliſcum & armene eaſdem uires habentes ſine aliqua
dubitatione aſſeuerauerit.Subiungam autem etiam Alberti de armene uerba, ex
quibus unuſquiſq; poterit dijudicare nullam feciſſe ipſum inter armenem & baſi=
liſcum ſiue regulum,niſi ſolam nominis & magnitudinis differentiam. Alberti de
armene uerba, libro uigeſimoquinto de animalibus hæc ſunt:Armene ſerpẽs eſt,
quo nullus penitus ſerpens peior eſt, niſi regulus ſolus: Nõ enim differt à regulo
in nocumento,quia uiſu interficit,& auditu ſibili ſui,ſicuti regulus, & quodcunq;

Aelianus de catoblepa ſerpente.

Auicennæ familiaris modus ſcribendi ueteres autores.

C animal mordet,ſtatim diſſoluit̃ & morit̃. Et ſimiliter moritur omne animal, quod
animal appropinquat ei, etiam ſi ab eo non mordeatur: ſed quantitate maior eſt
quàm regulus, & eſt quantitas eius ab uno cubito in cubitum, & morſus eius nul
lam penitus recipit curationem. Hæc quidem Albertus. Miror autem quum ipſe
eaſdem tribuat nocendi uires armenæ, quas etiã baſiliſco,quomodo ſolum regu-
lum eſſe armene peiorem inſinuat. Niſi fortè putauit Albertus non eſſe armenem
adeò maleficum ſicuti baſiliſcus,quia poſſit quidem,ſed tamen nolit tantum noce-
re quantum baſiliſcus. Sed unde hæc armenæ pietas? unde miſericordia? Equidem
puto non poſſe baſiliſcum armenæ in malitia conferri,niſi idem ſibiipſi compare-
tur: qui quum unus ſit ſerpens,ut pro duobus ſit habitus, cauſam fuiſſe puto, quia
uarij autores de eodem ſerpente,alij ſub uocabulo græco baſiliſcus, alij ſub barba
ro armene, eoſdem tamen effectus & eandem curationem, ut antea oſtendimus,
tradiderunt. Verum qui de baſiliſco ſcribunt,nihil de armene loquuntur. Qui ue-
ro de armene tractant,baſiliſcum prætermittunt: niſi quod Auicenna utrunq; no-
minat,dubitans tamen ut diximus,ne unus ſit,qui duo à quibuſdã cenſetur. Præte
rea Semerion qui de ſerpentibus ſcripſit, à quo, ut coniectari poſſumus, multa de
eiſdem ſerpentibus tractans Auicenna accepit, in baſiliſco quidem ab Alberto ci
tatur,in armene autẽ minime,quod uidere licet in omnibus alijs ſerpentibus fru-
ſtra ab Alberto *duplicatis*: *Nam ſi in uno ſerpentis* nomine Semerion allegatur,
in altero omittitur; unde unuſquiſq; facile poſſit animaduertere Albertum in mul
tiplicandis ſerpentum ſpeciebus nulla re magis, quàm ex nominũ uarietate fuiſſe
deceptum. Nam & ſimili cauſa alteram quoq; eiuſdem ordinis ſerpentis ſpeciem,
Ceraſtes. & propè ueneno baſiliſco æqualem, idem Albertus duplicauit, ceraſtem ſcilicet,
D de quo ſerpente agit,& ſub ceraſtis nomine primum, & poſtea ceriſtalis, neſciens
tamen eandem eſſe ſpeciem diuerſis nominibus appellatam,ceraſtes uocabulo,ut
opinor,in ceriſtalim deprauato. Quanquam apud Auicennam non ceriſtalis, ſed
ſirtalis ſcriptura adhuc magis corrupta legatur. Quod autem non ſit ceriſtalis ſiue
ſirtalis ſerpens à ceraſte ſerpente differens, plura habemus argumenta. Primum
quod omnia ſigna quæ ſcribit Albertus ex Semerionis & Auicennæ autoritate ad
ceriſtalis morſum notificandum, ſunt quæ in ceraſte à Dioſcoride & Paulo etiam
traduntur. Quæ nos ſubijciemus, ut facta utrorunq; collatione non differre altera
ab alteris, niſi diuerſitas translationum aliquid immutat,ab omnibus intelligatur.
Hæc ſunt ſigna morſus ceriſtalis ſeu ſirtalis à Semerione atq; Auicẽna,ipſo Alber
to teſtante,ſcripta: Ceriſtalis eſt ſerpens de genere uiperarũ,& ſecundi ordinis, &
eſt cinereus duorum cubitorum. In loco morſus accidit inflatio,& ueſicæ duritia,
apparent & fluxus humiditatis ſanguineæ nigræ ex loco morſus, & patitur læſus
alienationẽ rationis,& tenebroſitatem uiſus, & ſpaſmum mortificantem. In his au
tem quos ceraſtes momordit,Dioſcorides Pauluſq; hæc ſigna ſcribũt: Locus qui-
dem attollitur cum duritie & puſtulatione. Fluit autem à morſu ſanies nonnunq;
quidem nigra,nonnunquam uero ſubruffa. Circa autem totum corpus pallor ap
paret, & penis quidem tetanum patitur,mens uero extra ſe fit: Oculis autem cali-
gines oboriuntur: tandem cõuulſus per modum tetani moritur. Quiſpiam tamen
poſſit pro Alberto reſpondere duas eſſe ſerpentum ſpecies, quarũ morſus ijdem
caſus cõſequuntur. Sed contra hoc eſt,quod qui de ceriſtali ſcribunt, ſicuti Seme-
rio,atq; Auicenna, nihil præterea de ceraſte loquuntur: alioquin ſicuti in ceriſtali,
ita etiam in ceraſte autor uterq; ab Alberto citaretur. Qui autem de ceraſte uerba
faciunt,ſicuti Nicãder,Dioſcorides,Galenus ac Paulus,nullam de ceriſtali uel ſir-
tali fecere mentionẽ. Quam quidem rationem puto efficacem non ſolum ad pro-
bandum

A bandum erraſſe Albertū, ſed etiam ad oſtendendum unde errandi habuerit occa-
ſionem: quia enim ſeorſum apud Plinium atq; Solinū ſiue quoſcunq; alios latinos
uel græcos autores de ceraſte legerat. Seorſum autem de ceriſtali uel ſirtali apud
Semerionem & Auicennam, hanc tantum in nominibus diuerſitatem attendens,
incidit in errorē, putans eam quæ fuit in uocabulis ſolum, eſſe etiam in re ipſa dif-
ferentiam. Videtur autem & hæc cōfuſio nominum nō mediocriter Auicennam
perturbaſſe, adeò ut in hac ipſa ſerpēte, quam ſirtalim nominat, dubitauerit cuius
ordinis eſſet: licet Albertus non tantum ex Semerionis, quantū etiam ex Auicen-
næ ſententia, eam ſecūdi ordinis ſtatuat. Hæc enim ſunt Auicennæ de ſirtali nō pa
rum ambigentis uerba: Et ego quidē dixi hunc ſerpentē in loco extimatiue, & nō
noſco eum, neq; ordinem eius, neq; ipſius genus cum uerificatione, & nec ſcio an
iſte ſit in iteratione, an non. Hæc quidem Auicēna, plenus (ut apparet) dubitatio-
num: quarū tamen nōnullas ſpero me poſſe facile perſoluere, nixus Nicādri, Dio
ſcoridis, atq; Galeni, & Pauli, à quibus Arabes omnia ferè, licet perperàm quædā
acceperūt, autoritate. Nam de ordine in quo ſit ſirtalis ſerpens reponenda, prom-
ptum habemus ex eiſdē autoribus reſpondere, ex quibus etiā probauimus ceriſta
lim aut ſirtalim eſſe ſerpentem ceraſtem apud Græcos nominatā. Quū enim apud
autores Grecos ſuprà cōmemoratos baſiliſcus, aſpis, atq; ceraſtes in eo ſerpentum
ordine collocentur, quorū morſus non recipit curationē, niſi per membri tacti ue
neno abſciſſionem, iam liquere poteſt ſirtalim eſſe ordinis primi, ſecundū quod de
ſerpentū ordinibus loquitur Auicenna. Quare nō ſatis rectè eam in ſecundo ordi
ne uidetur Albertus poſuiſſe. Alterā autem de ſirtali ſerpente Auicennæ dubita-
tionem, An ſcilicet facta ſit apud ipſum ſuperflua repetitio, non æque facile eſt ſol-
B uere: quoniā cornuta, de qua antequā de ſirtali loqueretur, Auicenna uerba fece-
rat, ſi nomen attendimus, atq; remedia, quæ ad morſum cornutæ Auicenna adhi-
bet, uidetur ea eſſe ſerpentis ſpecies, quam Græci ceraſtem nominăt, quam corru
pto uocabulo ceriſtalim ab Alberto, ſirtalim autem ab Auicenna nūcupari ſuprà
demonſtrauimus. Auicenna ſiquidē de cornutæ ſerpentis curatione ita ſcribit: Et
quod ei appropriatur eſt, ut in potu detur ſemen raphani cum uino. Idem raphani
dis ſemen cum uino potum ſcribit Dioſcorides contra morſum ceraſtis auxiliari.
Deinde ſubiūgit Auicenna, quod eidem morſui cōfert cyminū Indum, & ſiſamū
cum uino, & caſtoreū cum uino. De ſiſamo itidem ſcribit Dioſcorides, quod ſanat
morſum ceraſtis. Cyminū autē Indum eſt id, quod à Græcis & à Latinis ammi no
minatur: licet Dioſcorides, ammi non cyminū Indum, ſed potius Aethiopicū uoca
ri teſtetur. De ammi autē Plinius libri de naturali hiſtoria uolumine uigeſimo ſcri
bit in hunc modū: Eſt & cymino ſimilimū, quod Græci uocăt ammi: mitigat cum li
ni ſemine ſcorpionū ictus, cum uino potum drachmæ duæ, priuatimq; ceraſtum
pari potione myrrhæ. Idem Plinius ſecūdo & trigeſimo uolumine ita de caſtoreò
ſcribit: Teſtes caſtorū medentur aduerſus ceraſtem. Auicenna quoq; morſui cor-
nutæ iubet imponi ſalem tritum confectū cum alkitran. Plinius uero trigeſimopri
mo eiuſdē libri de naturali hiſtoria uolumine, ſalis naturā cum origano & cedria,
id eſt, gummi cedri, quam Arabes alkitran uocăt (quidā male picem liquidā inter-
pretantur) cōtra ceraſten cōmendat. Si uero cornutæ deſcriptionē apud Auicen-
nam cōſideremus, uidetur cornuta nō eſſe ex ceraſtū, ſed aſpidum genere potius.
Quandoquidē Albertus tum Auicennā, tum etiam Semerionē in cornuta aſpide
allegăs ait, quod eſt ſerpens ordinis primi, cuius longitudo eſt ab uno cubito uſq;
ad duos, & ſunt ſuper caput eius duæ eminētiæ, ſicuti duo cornua, & color corpo
ris eius eſt color rubeus, & uenter eius eſt ſicuti ſquamæ ſiccæ, duræ: quæ quū am

C bulant, ſtrident ſuper terram, & ſtrepitum faciũt, & dentes eius ſunt æquales, non
recurui: ſecundum plurimũ habitat in locis arenoſis. Quæ quidem omnia ad uer-
bum ferè ſcribit Auicenna de cornuta. Quare alterum duorum nõ poteſt Auicen
na euitare, quin aut remedia, quæ erãt ad ceraſtes opportuna, male ad aſpidũ mor
ſus accõmodauerit: aut ſi ſerpens de qua agit cornuta ſit illa, quam Græci ceraſten
uocant, fruſtra eũdem ſerpentem in altero capite de ſirtali repetierit. Fortè autem
ſeorſim diligentius contra Semerionem & Albertum conſiderandum, an in gene
re aſpidum ſint aliqui ſerpentes cornuti. Hoc enim Nicãder negat, qui ait aſpides
non habere cornua, ſed quoſdam ueluti callos in fronte circa ſupercilia prominen
tes, propter quos uidentur eorum oculi in quadam cauitate reconditi. Albertus
inſuper ſcribit Solinum dicere, quod aſpides cornibus impetũt homines, ſed hoc
non eſſe probabile. Ego uero neque quod omnino ſint aſpides habentes cornua,
neq; quod dipſas ſit ex aſpidũ genere (quoniam & hoc quoq; Solinus refert) puto
eidem Solino credendũ: quoniam alterũ (ut dixi) Nicander improbat, alterum ue
ro eſt nõ modo Nicãdri, ſed etiam Dioſcoridis, Galeni, Paulíue ſententiæ contra-
rium, quemadmodũ ex his quæ ſuprà ex horum autorũ teſtimonio de dipſade ſcri
pſimus, ſatis declaratũ arbitramur. Sed & in hoc ipſo aſpidũ genere multipliciter
errat Albertus: Nam quum ſint tres aſpidũ ſpecies, ut ſcribit Galenus libro de the

Aſpidum tres ſpecies.

riaca ad Piſonẽ: una quæ *χερσαῖος*, *id eſt, terreſtris à Græcis* nominat̃, quæ (ut opi-
nor) *eſt illa*, quam *Auicẽna aſpidem* ſiccam appellat: Altera quæ *χελιδόνιον*, id eſt,
hirundinacea ab eiſdem Græcis uocatur, ab Auicenna hirũdo: Tertia quæ *πτύας*,
latine aũt ſpuens, ab Auicenna ſeu ab Auicennæ interprete nuncupat̃. Albertus
D de multo pluribus ſcribit aſpidũ ſpeciebus: Nam præter cornutã aſpidem, de aſpi-
de ſicca primũ facit mentionẽ. Deinde de aſilo, quam uult eandem eſſe cum ſpuen
te ſpeciem, licet de hoc Auicenna fuerit ambiguus. Deinde de hipupice, quod pu
to eſſe uerbũ à græco uocabulo ptyade transformatũ, tanquam ſpecie ſerpentis à
ſpuente differente cõmeminit, & ait eſſe illam, ex cuius ueneno ſuauem mortẽ ſibi
Cleopatra cõſciuit. Ex quibus uerbis Alberti præter nominis ſimilitudinẽ etiam

Cleopatræ mors.

colligimus hipupicem non eſſe aſpidis ſpeciem à ptyade ſiue ſpuente diuerſam,
quandoquidem Galenus quoq; teſtatur Cleopatram ex tribus ſuprà cõmemora-
tis aſpidis ſpeciebus ptyadem ſibi feſtinãdæ mortis gratia, ne uiua foret Romanis
ſpectaculum, in triumpho Auguſti Cęſaris admouiſſe. Vltimo loco etiam obtria-
lum alijs aſpidis ſpeciebus Albertus annumerat, adeò ut idem Albertus uideatur
plus nimio ſerpentũ genera, de quibus ſcripſimus, fœcũdaſſe, nõ ſolũ ſpecies ſub
generibus multiplicando, ſed etiam in ſpeciebus cornua, quũ & aſpides cornutos
finxerit, qui tamen cornibus uacant, ut antea probauimus Nicandri autoritate, &
ceraſtis octo dederit cornua, quaſi duo aut quatuor nõ ſatis eſſent ad noxam, quot
tantum illis Nicander, Plinius atq; Solinus & alij, qui de ceraſtis ſcripſerũt, aſſigna
uere. Verum Albertus parum in latinis literis elegans, quũ apud Pliniũ & Solinũ
legiſſet ceraſtas habere cornicula quadrigemina: per quadrigemina bis quatuor
(ut coniectari poſſumus) intellexit. Auicennæ uero de aſilo dubitationẽ, an ſit ea-
dem cum ſpuente aſpidis ſpecies, licet neq; ipſe, neq; etiam Albertus, quãtum ex
uerbis eorũ datur intelligi, uideãtur aſilum ſiue ſpuentem aſpidibus annumerare,
nos hoc modo ſoluimus: Dicimus aſilũ à ſpuenti, ſicuti genus à ſpecie differre: ſi-
quidem ptyada ſiue ſpuentem eſſe aſpidis ſpeciem ſuprà Galeni autoritate mon-
ſtrauimus. Aſilum uero nõ aſpidis ſpeciem, ſed ſimpliciter aſpidem apud Auicen
nam ſignificare ea ratione probamus, quod quę à Dioſcoride & Paulo in his quos
aſpis momorderit ſcripta inueniũtur, eadem in morſu aſili ab Auicenna referunt̃.

Verba

A Verba enim Dioſcoridis ac Pauli in his quos aſpis momorderit, ita ſe habẽt: Morſus quidẽ ſimilis eſt puncturis acus, & paruus uidetur omnino abſq; tumore. Sanguis autem non multus, ſed paucus & niger deſtillat. Velox autem obtenebratio oculorũ hominem occupat, & labor totius corporis uarius, omnino autem leuis, & non ſine uoluptate conſequitur. Quare Nicander ita de huius ſerpentis morſu pronunciauit: Sine labore autem moritur homo, color uiridis apparet, cordis morſus exiguus, frons cõtinuò cõuellitur, palpebræ ueluti in dormiente ſine ſenſu aliquo mouent: Inter hæc autem mors hominẽ rapit ante diem tertiã. Apud Auicennam autẽ aſili ſerpentis morſus ſigna in hunc modum ſcripta reperiuntur: Locus morſus eius eſt paruus ſecũdum quantitatem puncturæ acus abſq; apoſtemate, & currit ex eo ſanguis paucus niger, & accidunt ei qui ab eo morſus eſt, tenebroſitas oculorum, & dolor in uiſceribus, & ore ſtomachi in primis: Deinde clauſio oculorum, & profunditas ſomni: & non uiuit ultra tertiam diem. Quare ex his omnibus colligere poſſumus dupliciter Albertũ erraſſe, & quia ſpuentẽ atq; aſilum eandẽ ſpeciem putauit, quæ tamen eo modo, quo diximus, differant: Et quia hippupicẽ, quæ eadem erat cum ſpuente, ut antea monſtrauimus, ſpecie eſſe tamen differentem exiſtimauit. Sed neq; minus Albertus ſerpentem miliarem plus quàm fuerat opportunum multiplicauit, in hoc quoq; deceptus nominum, ut uidere licet, uarietate: Nam de eo agit primum ſub nomine arachis, deinde ſub nomine centris, in quo male Lucani uerſum allegat, quem ille non de centride, ſed cenchride potius, id eſt, miliari ſerpente protulit in hunc modum: *Milaris ſerpens.*

Et ſemper recto lapſurus limite cenchris.

Deinde ſub nomine barbaro faliuiſus, ſiue, ut apud Auicennã ſcribitur, famiuſus.
B Poſtremo ſub nomine latino miliaris. Cenchridem autem, pro quo centridem ſcripſit Albertus, eſſe eandem ſerpentem quæ & miliaris, neminem puto dubitaturũ, qui ſcierit cenchrũ idem apud Græcos ſignificare, quod apud Latinos miliũ. Sed & ea naturæ proprietas, quam Lucanus cenchridi ſerpenti uerſu ſuprà ſcripto tribuit, multo antea fuerat à Nicandro in eodem ſerpente patefacta, qui admonet hominem ne cenchridi recto curſu obuiet: quia nihil eſt ipſo uelocius. Arachin autẽ & faliuiſum non eſſe ſerpentes à cenchride ſiue miliari differentes, iiſdem probabimus rationibus, quibus etiam in prioribus probationibus uſi fuimus, quia uidelicet eadem ſigna, quæ ſcribit Dioſcorides in his quos cenchris, id eſt, miliaris momorderit, ſunt quæ partim ab Auicẽna, partim ab Alberto in falauiſco uel famiuſo ſcribũtur. Verba Dioſcoridis ac Pauli ſuper morſu cenchridis, ſeu miliaris hæc ſunt: His uero quos cenchris momorderit, morſus quidem ſimilis eſt morſui uiperino. Putredo autem conſequitur, & carnes circũfluunt, quæ prius ſicuti in hydrope intumuerũt: fiunt autẽ lethargici, & profundo ſomno capiuntur. Auicenna autem de famiuſi ſerpentis morſu ita ſcriptũ reliquit: Dixerũt, morſus eius ſimilis eſt morſui uiperarũ: ſed accidũt carni eius, qui morſus eſt ab eo, corruptio & mollificatio, ſicuti accidit ei qui habet hydropiſin: Et accidunt ei profunditas ſomni, & obliuio, & ægritudines in hepate, & ieiuno, & colon. Albertus quoque de faliuiſo ſerpente & morſu eius ferè eadem quæ Auicenna retulit, hoc modo ſcilicet: Faliuiſus eſt ſerpens diſcolor ordinis ſecundi, morſus eius eſt ſimilis morſui uiperarum, & accidit morſo ab eo corruptio & mollificatio, ſicuti accidit habenti hydropiſim, & profunditas ſomni, & obliuio, & ægritudines hepatis, & colon, & ieiuni. Iam uidere licet eadem eſſe ſigna morſus cenchridis apud Dioſcoridem & Paulũ, quæ apud Auicennã in morſu falauiſi ſiue famiuſi. Vnam tamen inuenio differentiam, quæ facta eſt ex errore tranſlationis. Hic autem error accidit ex nominum uicini-

C tate: quia enim Græci ieiunũ inteſtinũ *νῆστιν* nominant, ueſicam autẽ *κύστιν*, uidetur translator pro cyſti niſtin, id eſt, pro ueſica ieiunum poſuiſſe. Quod autem Albertus faliuiſum eſſe ſerpentem diſcolorẽ enunciat, hoc quoq; probare poſſit nõ differre ipſum à ſerpente, quem Græci cenchrida (ut diximus) nominant, de cuius colore uario ita Lucanus ſcribit:

Pluribus ille notis uariatum tingitur aluum
Quàm paruis tinctus maculis thebanus ophites.

Ex quibus etiã Lucani uerſibus poſſumus cõiectari, cur hic diſcolor ſerpens apud Græcos cenchris nominetur, quia uidelicet eius corpus maculis paruis, quæ ſunt ueluti grana milij, diſtinguatur. Ex eiuſdẽ etiam morſus ſignis atq; unà coloris uarietate monſtratur, arachin & ipſum eundẽ eſſe cum cenchride ſeu miliari, & faliuiſo, uel famiuſo, ſerpentem. De arachi enim Albertus atq; Auicenna pariter tradiderũt, quod eſt ſerpens malignus, ſecũdi ordinis, interficiens die ſecũdo, cum corroſione hepatis, & fractione inteſtinorũ: & eſt in colore uarius, non magnæ quantitatis. Cõfractio enim inteſtinorũ eſt paſſio, quam unà cum hepatis ſimili affectu fieri, inquit Eraſiſtratus, in colo & ieiuno inteſtinis, licet errore translationis, ut diximus, ſit ieiunũ pro ueſica poſitũ. Videbor autẽ ſupra fidem loqui, ſi dixero Albertum atq; Auicennã tot ferè nominibus hunc ſerpentẽ *diuerſificaſſe*, quot illum maculis natura *uariauit*. Nam nõ *modo arachim*, centrida, faliuiſum, aut famiuſum, & *miliarem eandem ſerpentis* ſpeciem diuerſis in locis appellarũt, ſed pro cenchride etiam caharũ nominaſſe, partim ex ſignis quæ tradũtur in corpore, partim in morſu cahari ſerpentis, ac præterea remedijs, quibus ad eiuſdẽ ſerpentis morſum Auicenna utitur, quiſpiam facile poſſit coniectari: Nam de caharo etiã ſerpente ſcribit

D Albertus atq; Auicenna ſimul, quod color eius eſt color arenæ, & ſuper corpus ipſius ſunt ueſtigia: per ueſtigia, ut arbitror, notas ſiue maculas intelligentes. Et quod ex morſu eius accidit apoſtema, uel (ut inquit Albertus) inflatura permaxima. Per hanc, ut arbitror, inflaturam innuentes tumorem carniũ, quem Dioſcorides Paulusq; ſcripſerũt ex morſu cenchridis, ut antea diximus, prouenire. In codice autem Auicennæ hebræo inter alia ſigna morſus cahari ſerpentis etiã dolor acutus in ueſica, & in hepate, & mirach connumeratur, quæ nõ multum etiam diſtant ab his, quæ in cenchridis morſu Eraſiſtratus, cuius uerba ſuprà recitauimus, teſtificatur. Facta autẽ inter alia ſigna morſus cahari de ueſica mentio, tactũ à nobis in alio eiuſdẽ ſerpentis nomine, faliuiſo ſcilicet, errorẽ translationis oſtendit, quo antea diximus ieiunũ pro ueſica propter nominũ in lingua græcorũ uicinitatẽ, fuiſſe poſitũ. Eandẽ autẽ eſſe ſerpentem, quæ pro uarietate linguarũ ſub tot nominibus fuerit multiplicata, illo pariter probatur argumẽto, quod Semerion de miliari tantummodo loquitur, ſicuti de cenchride Nicander, Dioſcorides, Paulus, atq; Lucanus apud nos. Alia autẽ nomina neq; in cenchride, aut milari, neq; in ulla alia ſerpentis ſpecie apud eoſdem autores inueniũtur. Sed ipſe Auicenna ſuum uiſus eſt errorem agnouiſſe. Nam quũ de miliari & arachi antea locutus eſſet, poſtea de famiuſo uerba faciens, ita ſubinfert: Et ſermonẽ quidem in hoc ſerpente attuli ſecundum extimationem, ſicuti ſermonem de illo qui eſt ante ipſum, & fortaſſe non eſt huius ordinis, ſed eſt ordinis putrefacientiũ, & cura eius eſt cura uiperarũ. Secundum extimationẽ, inquit Auicenna, de hoc ſerpente locutus ſum, hoc eſt, ſola ductus cõiectura, & nõ habens certam de ipſo notitiã. Remedia etiam quæ ad cahari morſum Auicenna ſubiũgit, ſunt ferè omnia illa, quæ ad morſum cenchridis Dioſcorides, Paulusq; notarunt, ſcilicet radix ariſtolochiæ cum uino, radix aſphodeli. Quod tamẽ uerbũ corruptũ eſt apud Auicennam: nam pro aſphodelo aſſoaſu ſcribitur.

A bitur.centauriũ,gentiana,ſemen lactucæ,ſemen lini,ruta ſylueſtris,pro qua apud
Auicennã legiť alharmel. Vnde error illorũ manifeſtať, qui pro ſemine alharmel
ſemen cicutæ quibuſdam cõpoſitionibus addũt,quod eſt uenenũ,ut alibi oſtendi=
mus,pernicioſum. Niſi quod dubitari poteſt,quomodo Auicenna unà cum alhar
mel etiam rutam ſylueſtrem in eadem morſus cahari ſerpentis curatione nomina=
uerit. Ego autẽ puto rutam ſylueſtrem fuiſſe expoſitionẽ in margine poſitã,poſt=
modũ, uitio codicis, aliꝭs medicinis inſertam. Neq; enim dici poteſt alharmel hoc
in loco cicutam uel eius ſemen ſignificare,quum utrunq; uenenũ ſit, & nullam ha
beat contra ſerpentũ morſus efficaciam. Sed & inter has ipſas medicinas ad mor=
ſus cahari ab Auicenna nominatas,duos alios errores inuenio, quoniã pro carda=
momo apud Dioſcoridem ſcripto,inuenio cinamomũ apud Auicennam:pro ſer=
pyllo autem uolubilem.Minimus autem & ferè nullus in cinamomo error,quum
æque atq; cardamomũ aduerſum animalia uenenata cõmendetur. Multo plus in
uolubili herba delinquitur, quæ nullam habet cõtra ſerpentes naturæ efficaciam.
Serpyllum uero tantam habet,ut uel hac cauſa illi inditũ nomen quidam exiſtima *Serpyllum unde dictum.*
uerint,quia ſerpẽtibus aduerſetur.Hydri quoq; ſerpentis ſpeciem uidetur Alber=
tus temere duplicaſſe: nam de eo loquiť capite proprio de hydro, & altero de an=
drio. Auicẽna autem dubitat an andrius & hydra idem ſit ſerpens,licet de eis duo
capita ſcripſerit. Sed hanc Auicennæ dubitationem ita ex Nicandro,Dioſcoride,
ac Paulo ſoluimus. Quem hydrum priores dixerunt, poſteriores cherſidrũ(ut in= *Hydrus.*
quit Nicandri expoſitor) uocauerũt,quoniã tam terræ q̃ aquæ incola eſt. Dioſco=
rides tamẽ ac Paulus priſco uocabulo hydrũ nuncuparũt:& quæ in morſu hydræ
ſigna ab Auicenna referũtur,eadem apud Dioſcoridem ac Paulũ in his,quos hy=
B drus momorderit,ſcripta reperiũtur. Sed & ea remedia,quæ in andriꝭ ſerpẽtis cu=
ratione Auicenna tradit, eadem ferè Dioſcorides & Paulus item ad eos ſanandos
quos hydrus momorderit,præceperũt:adeò ut tum ex ſignis, tum ex modo cura=
tionis dubitari non poſſit hydrũ & andriũ eſſe eundem ſerpentẽ apud Auicennã,
atq; ideo fruſtra ab Alberto,qui in his ſerpentũ nominibus ſequitur Auicennam,
fuiſſe duplicatum. Sed & hic maioris fidei faciendæ gratia,autorum tum arabum,
tum etiam græcorũ ſententias parum diſcrepantes, tam ſuper hydro, quàm ſuper
andrio ſerpentibus,uel potius ſerpẽte,quum unus & idem ſit, ſolis nominibus ua
riatus,ſubiungemus. Signa morſus hydri uel hydræ apud Auicennam hæc ſunt:
Morſus eius egreditur & dilatatur,& offuſcatur color eius: Et egreditur ex eo hu
miditas nigra, plurima,ac fœtida ualde. Dioſcorides aũt ac Paulus de his quos hy
drus momorderit:ita ſcripſerũt: Hulcus dilatať,& magnũ fit cũ liuore:Sanies ue=
ro ex ipſo nigra & multa ac fœtida profluit, qualis ex depaſcentibus membrũ hul
ceribus ſolet excerni.In andrio aũt licet alia ſigna morſus eius ſcribat Auicẽna,ea=
dem tamẽ in curatiõe remedia adhibet,quę in morſu hydri Dioſcor.ac Paulus ad=
hibuerũt,ſcilicet ariſtolochiæ põdus drachmarũ duarũ cũ uino,aut cũ aceto cõmi=
xto,ut ſcribit Auicẽna. Vt aũt ſcribit Dioſcor.cũ puſca ſuccũ praſſiꝭ, emplaſtrũ ex
calce & oleo,ut ſcribit Auicen. Vt autẽ Dioſcor.ex cinere & oleo cortices radicis
quercus,& farina ordei, & calamentũ montanũ,ut apud Auicennã ſcribiť: Nam
pro eo origanũ apud Dioſcor.ſcriptũ inuenimus. Accedit ad hæc quod in hydro
quidẽ ſerpente citať ab Alberto Semerion,parũ aut nihil in ſignis morſus ab Aui
cẽna,aut Dioſcoride poſitis, uariãs:in andrio aũt omnino reticeť. De hæmorrhoo *Hæmorrhous.*
etiã quæ eſt ſimplex ſerpẽtis ſpecies,neq; diſtinguiť apud Gręcos autores,niſi per
maris ac fœminę differentiã,quorũ alter hæmorrhous,altera hęmorrohis nomina
tur:agit Albertus ſub tribus nominibus,halſordio primũ,deinde hæmorrhoo,po

C ſtea ſabri:neq; animaduertit ſolam eſſe nominum, nō autem naturæ ſerpentis dif=
ferentiam,quum ſit eadem in omnibus ſanguinem humanum exinaniendi uis,ut
etiam Albertus ipſe ſub eiſdem nominibus teſtificatur. Allegat autē in ſolo ſabri
Semerionem,quem ſabrim idem met Albertus fatetur parū ab halſordio differre.
Verum in hoc ſerpentis genere,ut dixi,non eſt alia quàm ſexus,aut nominū diffe
rentia:quoniam hæmorrhous & hæmorrhois ſunt nomina græca: halſordium au
tem & ſabrin barbara,fortè idem maris ac fœminæ diſcrimen importantia. Ideo re
ctius Auicenna tacuit hæmorrhoum,qui nomine tantum ab alſordio,ſiue ſabri di
uerſificatur, niſi quod poſtea Auicenna alio capite hanc ipſam animantis ſpeciem
ſanguinem humanum ſuo morſu exhaurientis,ſub altero uocabulo ſcilicet pedi=
culo uulturis multiplicauit.Male (ut mihi uidetur) in eo Galenum allegās,qui de
nullo alio reptili talem habente poteſtatem, præterq; de hæmorrhoo atq; Hæmor
rhoide loquitur,ſicuti etiam Nicander,Dioſcorides,Paulus,atque Lucanus apud
nos de ſolo hæmorrhoo atq; hæmorrhoide meminerunt, neq; aliam ſanguifluam
ſerpentis ſpeciem ſuperaddiderūt.Sed neq; Albertus eſt eius erroris,quem Aui=
cennæ aſcripſimus,expers,imò tanto plus q̄ Auicenna peccat,quoniā ait Galenū
Pediculus uulturis. pediculum uulturis nominare,quum tamen Auicenna dicit, & ipſemet Albertus
affirmat pediculum uulturis græce memucle nūcupari. *Sed* quod pediculus uul=
turis non ſit *græca appellatio, auſim pro certo* affirmare.Memucle autē poteſt eſſe
grecū uocabulū pro *myrmecio* poſitū.Eſt aūt myrmeciū ſpecies phalangij,de qua
Nicāder,& *Plinius* quoq; in ſuis libris fecere mentionem. Cuius morſus traditur
eſſe perexiguus, adeò ut uix ſenſu uiſus percipiat̄.Qualem etiā eſſe morſum pedi
D culi uulturis Galeno autore Albertus atq; Auicēna ſcripſerūt. Sed quod hæc pha
langij ſpecies eandē uim habeat ſanguinē humanū exhauriēdi,quā hæmorrhous,
uel hæmorrhois,neq; Galenus, neq; alter græcus autor, quem ſciam,prodidit ſcri
pto.Verum in hoc reptili Alberti mendaciū eſt euidētius,qui ait ipſum naſci in in=
guine hominis,& in pilis,& ſub axillis,& eius morſum nō uideri,niſi quādo mul=
tum creuerit,& tūc morſum eſſe uenenoſum:Et quod facit morſus aliquādo erum
pere ſanguinem per uenam ani, & per nares, & ex ſtomacho per uomitum, & ex
pectore, & pulmone,& ex radicibus dentiū,& aliquādo ita magnificatur tumor,
quod nō recipit medicinam.Quæ quidem ab Alberto ad literā ſcripta ſicubi gen=
tium uera ſunt, nō parum Italiæ gratulandum cenſeo,quæ talem peſtem natam in
corpore humano nō agnoſcit.Longum eſſet,& fortè legentibus faſtidioſum, ſi ue
lim omnia partim Alberti, partim Auicennæ errata, ubi de ſerpentibus agunt, in
lucem patefacere. Verū ſat erit duos tantū alios ſubiungere,qui magis ad inſtitu=
tam de dipſade & uipera quæſtionem uidentur pertinere. De dipſade ſuprà dixi=
mus ſecundū Marſorū opinionem non eſſe ſpeciem à uipera differentem:Verum
ſecundum Nicandrum & plures alios eſſe ſpeciem per ſe ſimplicem tantum. Al=
Situla. bertus autē ſitulam,quæ idem uidetur apud Latinos ſignificare quod apud Græ=
cos dipſas, in duas ſpecies diuidit: alterā,quam gręco uocabulo dipſadem uocat:
alterā quā generis nomine ſitulam. Et de hac ſecūda ſpecie dicit, quod eſt ſerpens
ex uarietate miro modo pulcher,ita quod admiratione detinet intuentes:ſed eſt pi
ger & paruus,& *ita* ignei ueneni, quod ille qui percutit̄ totus exuritur, & in hye=
me pellem deponit.Sed mirum in modū in hoc ſerpente Albertus decipitur:non
enim ſitula,ſed ſcytale potius nominatur, & eſt ille quē poſtea paucis uerſibus in=
terpoſitis ſub ſiſeculi nomine deſcribit hoc modo:Siſeculus eſt ſerpēs ferè ſicut il=
le q ſalit ad duas partes,quē Gręci amphiſelenen uocāt, quaſi duo capita habentē,
& morſus iſtius eſt ſicuti morſus illius, quia iſte quidam modus illius, licet in hoc

differat

A differat,quod non adeò expreſſe duo capita habere uidetur.Et hæc de hoc ſerpen
te dicit Auicenna.Hæc quidem Albertus.Auicenna autem,quem Albertus alle-
gat,ita de eiſdem ſerpentibus ſcribit libro quarto,capite de ſerpente ſciſcetali: Co-
lor eius ſimilis eſt ſalienti ad duas partes,ſed ille eſt deterior,& accidentia eius ſunt
illa,& cura eius eſt illa cura. Verũ cõtra Auicennam & Albertũ meritò quiſpiam
poſſit dubitare qualis ſit morſus,uel accidentia,quæ ex morſu amphisbenæ conſe
quũtur.Qualis etiam modus curationis, ne uideatur id quod quæritur, per alterũ
æque ignotũ manifeſtare. Hic autem error inde prouenit,quoniam uerba Alberti
& Auicennæ de ſciſcetali & amphiſelene,uel (ut dicere debuit)amphiſibene,ſiue
ſaliente ad utranq; partẽ ſunt uerba Dioſcoridis & Pauli de ſcytale amphiſibene,
ſed male interpretata:quia (ut taceam nominũ deprauationẽ, de quibus nõ multũ
eſt philoſophis medicisq́; curandum) non ſunt ſuo loco relata. Dioſcorides enim
quum docuiſſet qualia ſunt accidẽtia,quæ ex morſu fiunt uiperarũ,& quis modus
curationis,poſtea de ſcytale & amphiſibene ſerpentibus iſta ſubiũgit: Similia autẽ
his accidũt,quæ à ſerpente amphiſibene nominato,uel ſcytale morſis,eueniũt.Ea-
dem autẽ ſunt remedia:quapropter in hoc genere non eſt opus propriã facere ſcri
ptionẽ.Oportuit ergo Auicennã uel Albertũ,qui uidet̃ in his ſecutus Auicennã,
ſciſcetalim,& amphiſibenem,ſiue ſalientẽ ad utranq; partem eodem quo Dioſcori
des ordine,poſt uiperas ſcilicet,collocare,& quod eoſdẽ facerent caſus,eandemq́;
exigerent curationem,unà docere: Vel ſaltem ſi ordinem mutare uoluerant, quæ
nam eſſent eorũ morſus accidentia,& quæ curatio,legentibus manifeſtare.Quod
tamẽ uidentur in alio capite, ſed alijs nominibus feciſſe,harem ſcilicet & carem,de
quibus ita ſcripſit Auicenna,capite Harem & carem: Dixerũt quidam Arabes ſa-
B pientes,& exiſtimo quod ſunt de genere draconum marinorum, aut aliorũ, quos
ambos nominauit Semerion ille ſapiens, dicens quod accidit ex morſu eorũ illud,
quod accidit ex morſu uiperarũ, & ſimilatur quod cura eorũ ſit cura uiperarũ. Ea-
dem ferè Albertus de harem & carem ex Semerionis & Auicẽnæ autoritate. Qui
tamen Semerion in ſciſcetali, & amphiſibene,ſiue ſaliente ad utranq; partem non
allegatur, adeò ut uериſimile fiat Auicẽnam atq; Albertum de eiſdem ſerpentibus
tanquam diuerſis, duo ſcripſiſſe capita,alterum inſcriptione ſciſcetali, alterum ha-
rem & carem.Multo tamen plus peccauit Albertus, qui ſerpentẽ ſcytalem à Græ
cis & etiam Latinis nominatum, nõ modo duplicauit,ſed etiam triplicauit ſub no
mine ſiſeculi,ſub harem uel carem,& ſub nomine ſitulę:& modo proprij generis,
modo alterius eſſe inſinuauit,hoc eſt ſitulæ ſpeciem.Quod aũt ſpecies altera ſitulæ
ab Alberto deſcripta,ſit ea quam Græci atq; Latini ſcytalem nominant,& Dioſco
rides comparem facit in caſibus & morſus curatione amphiſibenæ,conſtat ex his,
quæ de eadem ſitulæ ſpecie ſcribit Albertus, & de ſcytale Solinus, atq; Lucanus
de ſitula ſua,quæ tamen nõ eſt ſitula,neq; ſpecies eius. Scribit Albertus,quod eſt
ſerpens miro modo pulcher,ita quod admiratione detinet intuentes.Sed eſt piger
& paruus, quod ille quem percutit, totus exuritur,& hic ſerpẽs in hyeme pellem
deponit.Sed hæc eadem de ſcytale Solinus ſcribit his uerbis: Scytale tanta præful
get tergi uarietate, ut notarum gratia uidentes retardet: & quoniam reptando pi-
grior eſt,quos aſſequi nequit, miraculo ſuo capit ſtupentes. In hoc tamẽ ſquama-
rum nitore hyemales exuuias prima ponit.Idem Lucanus de ſcytale ſcribit:

Et ſcytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas.

Quare luce clarius apparet Albertũ pro ſcytale ſitulam accepiſſe,& nominũ uici-
nitate deceptũ,proprij generis ſerpentem alteri contribuiſſe.Sed hic quidẽ error

C ad dipſadem pertinet, quam Albertus ſub eodem genere cum ſcytale poſuit, alter
uerò ad uiperam. Nam ſicuti ſciſeculum à ſitula (uel ſi recte loqui uelimus) à ſcyta-
le, ita etiam tirum à uipera eſſe ſpeciem differentem exiſtimauit, quemadmodum
eiuſdem Alberti libro ſecũdo de animalibus indicant uerba, quæ in hunc modum
ſcripta inueniuntur: Omnia enim genera ſerpentum faciunt oua præter tirum, ut
dicit Ariſtoteles, & eſt corrupta ſua litera, quoniam ille qui uere eſt tirus, notus eſt
apud nos, & fit ex ipſo theriaca. In quibus uerbis Alberti duo ſunt errata, alterum
quod ignorauerit Arabicæ translationis cõſuetudinem, tirum pro uipera ſæpiſſi-
me ſupponentis, alterũ multo maioris ad uitam momenti, quod ſerpentem ex qua
uera theriaca cõficitur, eſſe ouiparam, non autẽ uiuiparã exiſtimauit cõtra omniũ
ueterũ & præcipue Andromachi, qui primus docuit uiperas & nõ alias ſerpentes
theriacæ admiſcere, præceptũ. Vtrum autem Albertus hũc errorẽ ſicuti pleroſq;
alios, ab ipſo Auicenna acceperit: quũ in eiuſdem Auicennæ libris ex Arabica in
linguam Latinam translatis appareat tirum & uiperã tanq̃ diuerſos ſerpentes fre
quenter nominari, nõ poſſum certiſſime dijudicare. Fieri enim poteſt ut Auicen-
næ interpres pro uipera tirũ, id eſt, genus pro ſpecie aliquãdo poſuerit, quod non
adeò fuiſſe errorem, quantum dediſſe alijs non animaduertentibus errandi occa-
ſionem, exiſtimamus. Quod ſi Auicenna ubiq; eodem uocabulo utitur, alphe ſci-
licet, quod apud *Arabes ſignificat uiperam*, multo plus ipſe aliquando q̃ eius in-
terpres aberrat. Nam nomen ſpeciei ſimplicis ponit pro nomine generis, ut quũ li
bro quarto, cap. de ſpeciebus ſerpentũ ſcribit hæc uerba: Et ordo ſecũdus de uipe
ris, quarum ſpecies ſunt diuerſæ: de eis enim ſunt uiperæ alelisati, & de eis ſunt fa-
D cientes ſitire, & reliquæ quas dicemus, quod ſerpentẽ facientem ſitire, quam Græ
ci dipſada uocãt, pro ſpecie uiperæ nominet, quum ſit eadem. Quæ uipera ſerpens
ſecundum Marſorum ſententiam, uel uiperæ quamſimilima ſecundum omnium
aliorũ, & ipſius quoq; Auicennæ opinionẽ, facile poſſit tolerari. Sed quod ſerpen
tes quercinas, quod genus eſt à uiperis diuerſum, & à Græcis Dryini (ut antea di-
ximus) nominãtur, quia in quercuũ radicibus habitant, quod poſtea Auicenna in
aliarum ſpecierũ ſerpentũ enumeratione Iliciniũ uocat, uel non faciens inter quer
cum & ilicem differẽtiam: uel forte putans quercinas eſſe ab ilicinis differẽtes, de-
ceptus nominũ (ut in multis alijs oſtendimus) diuerſitate: Quod inquam & quer-
cinas & multas alias, de quibus ſe dicturum promittit, uult eſſe uiperæ ſpecies, ho
minis eſt ſpeciei nomine pro nomine generis abutentis: Siquidẽ alphe uiperã ſi-
gnificat apud Arabes, quæ ſimplex eſt ſpecies ſecũdum Ariſtotelem, Nicandrũ,
Dioſcoridem, Andromachũ, Galenum, & Paulum, ac reliquos medicos uetuſtio
res. Auicennæ autem interpres ſicubi alphem uerbum arabicum tirum interpre-
tatur, quaſi theriũ uelit dicere, nomen generis ponit pro nomine ſpeciei, quod ab
omnibus hominibus frequenter ſolere fieri teſtatur Galenus in expoſitione libri
ſecundi De uictu acutorum. Et hoc ſanè uidemus non modò apud Galenum, ſed
etiam apud Ariſtotelem in hac eadem ſerpente factitari: ut quum Galenus ait in li
bro de theriaca ad Piſonem, Primum Andromachum theria, id eſt, uiperas, the-
riacæ admiſcere inſtituiſſe: & quum eodem in loco alteram quoque probat etymo
logiam, quam nos libro noſtro de Plinij atque aliorum medicorum erroribus in-
ſcripto, nixi eiuſdem Galeni autoritate, licet inibi Galenum nominatim non cita-
uerimus, inſeruimus, ubi diximus theriacam Andromachi (de ea enim tunc lo-
quebamur, & trochiſcos theriacos inde habuiſſe nomen, quoniã ex therijs, id eſt,
uiperis, quæ ex genere ferarum ſunt conficiuntur. Sed cur, inquiũt aliqui, non po
tius uiperini dicantur quàm theriaci, ſiue latine ferales à nomine ſcilicet ſerpentis
proprio,

A proprio,& non communiori? Et quid uetat,inquiam ego,ita eoſdem trochiſcos la
tine uiperinos nominare,ſicuti græce theriacos? Quãdoquidem Plinius uir erudi
tiſſimus ſalem theriacum eadem apud Græcos ratione theriacũ, qua trochiſci the
riaci,nominatũ,quia uidelicet ex uiperis fit,maluit dicere uiperinũ,quàm nomine
infauſto feralem,libro ſcilicet trigeſimo,capite tertio,ubi ita ſcribit:Item gallinacei
cerebrum recentibus plagis ſale uiperino in cibo ſumptum.Eadem eſt in tota anti
doto ratio,quam(ſi libuerit)poſſumus uiperinã nominare,ut eam Græci aliquan-
do ἀντίδοτον δι' ἐχιδνῶν,id eſt,antidotũ ex uiperis nominant.Quid enim refert anti-
dotum uiperinam,uel antidotum ex uiperis nominare,quum æque fiat ex uiperis
denominatio? Qui autem etiam aiunt theriacam nõ poſſe apud Græcos ob id ſor
tiri nomen, quod theria, id eſt feras in ſui cõpoſitionem admittat:quoniam quũ fe
ra ſit nomen ualde generale, nõ magis ex ui uocabuli uiperã,quàm etiam baſiliſcũ
intelligeretur eſſe ad theriacæ cõpoſitionem recipiendũ. Non animaduertunt eam
dem rationẽ etiam in ipſos reciprocare.Quoniã ſi ideo theriaca græce dicitur,lati-
ne autẽ feralis (ut ipſi interpretantur)quoniam cõfert contra morſus ferarũ,debe-
ret etiam cõtra aprorũ, leonũ & elephantũ morſus auxiliari, quos eſſe ex ferarum
genere nemo dubitauerit. Quare neutra etymologia poteſt pro uera defendi,niſi
in utraq; nomen generalius in ſignificato ſpecialiori capiat̃. Sicuti autẽ in tota anti
doto utranq; probamus autore Galeno etymologiam,& illam ſcilicet quæ ab uſu,
quem præſtat cõtra feras uenenatas,aſſignatur:& alteram quæ à feris, quæ in ipſa
cõmiſcentur(non ſunt aũt aliæ quàm uiperæ)ita in trochiſcis theriacis unam tantũ
admittimus,quod uidelicet ob id ſint theriaci nominati,quoniam ex therijs,id eſt,
uiperis conficiuntur. Neq; enim de ipſis æque atque de tota antidoto, cuius ſunt
B una portio,dici poteſt, quod contra omnia animalia uenenata auxilientur.Super-
uacuum enim Andromachi, & aliorum ueterum medicorũ ſtudium extitiſſet, tot
medicinarum uires in una compoſitione commiſcere, & ſcrupulatim colligere, ſi
ſoli trochiſci theriaci eundem nobis effectum poſſint præſtare. Niſi fortè quis pu-
tet Andromachi compoſitioni alias adiungi medicinas, nõ propter ſerpentes, ſed
plurimos morbos,quos poteſt ſanare theriaca:ſoli autẽ trochiſci theriaci non poſ-
ſunt. Atqui & ad illa etiam quotcunque quis enumerauerit uenena,altera antido-
tus priuſquam theriaca adinuenta, ſufficiebat, quæ ab inuentore mithridates co-
gnominat̃. De hac enim Galenus libro de antidotis primo ita ſcribit: Ad uipera-
rum quidẽ uenena melior eſt theriaca,q̃ mithridates,ad alia uero nihilominus mi-
thridates,ſed in quibuſdã etiam melior. Eandẽ etiam ſententiã Galenus libri eiuſ-
dem ſecundo uolumine repetit,ubi ait ſe uelle à mithridate inchoare,quæ ad pluri
ma quidem alia uenena maiorẽ habet quàm theriaca efficaciã:In uno aũt ſolo relin
quitur quod à uipera icitur. Auicenna quoq; lib.quinto,cap.de cõfectione mithri
datis, non aliud q̃ Galenus de mithridate ſentit:Ita enim de ipſo eodẽ cap.ſcribit:
Deinde poſtq̃ accidit Andromacho illud quod expertus fuit ſuper iuuamentũ car
nium ſerpentũ & aliorũ,addidit in eo trochiſcos de uiperis,& alteratũ eſt parũ per
additionẽ & diminutionẽ.Fuit ergo theriaca magna in multitudine iuuamẽti. Ve
runtamen theriaca magna eſt magis iuuatiua ipſo in re una,& eſt uenenũ ſerpen-
tum.In reliquis uero rebus non diminuitur mithridatũ à theriaca diminutione, de
qua ſit curandũ. Imò eſt magis additi in pluribus eorum iuuamenti, & confiden-
tioris utilitatis. Hæc autem duorum autorum uerba,etſi plurimum conſentire ui-
deantur, non parum tamen, niſi ea recte intelligamus, diſſentiunt. Etſi enim tam
Galenus quàm etiam Auicenna conueniant in hoc, quod mithridates ſit æque ad
omnia alia utilis, uel etiam utilior in quibuſdam quàm theriaca, diſcrepant tamen:

C quoniam Galenus uult theriacam contra morſus uiperarum plus habere effica-
ciæ. Auicenna autem non contra uiperas tantum, ſed cõtra ſerpentes ſimpliciter,
niſi quod (ut poſtea ſumus oſtenſuri) ſerpentis nomine non quicũq; ſerpens, ſed
uipera tantum etiam apud Auicennam aliquãdo ſignificatur. Et quidem eſt ratio-
nabilius uiperas, ſeu carnes uiperarum, ex quibus trochiſci theriaci conſtant, non
contra omnes ſerpentes, ſed cõtra ſe potius eſſe medicinam. Nam, ut inquit Gale
nus libro de Theriaca ad Piſonem, ſicuti ad morſum crocodili adeps eius uulneri
illato mirabiliter prodeſt, & mygale ſerpens pariter trita & ſuperimpoſita morſus
ſuos abſq; dolore ſanat, ita & quos uipera momorderit, carnes eiuſdem ſerpentis
ſimiliter tritæ, & ſuper uulnus poſitæ curant. Forte eſt & alia inter Galenum atq;
Auicennam diſcordia: Quoniam Galenus nõ in rebus alijs quamplurimis, ſed in
uenenis tantũ ait mithridatem eſſe theriaca potiorem. Quare uidetur ſermo Aui-
cennæ multo eſſe generalior, & ideo nõ parum à ueritate deuiare, quum ſint qui-
dam morbi præter illos qui ex uenenis contrahuntur, contra quos eſt theriaca iu-
uantior. Quod quidẽ Galenus libro primo de Antidotis declarat his uerbis: Illas
quæ paſſiones ſanant facultates, quæ non extrinſecus imponuntur, ſed intus aſſu-
Antidotus. muntur, medici antidotos nominant. Tres autem ſunt primæ earum differentiæ:
quædam enim propter mortifera pharmaca exhibentur: quædã morſibus anima-
lium uenenatorũ: *quædam uero alijs* paſſionibus, quæ ex uitioſo uictu contingũt,
auxiliantur. Quædam autem tres profitentur utilitates, ſicuti illa quæ theriaca uo-
catur, quam cõpoſuit Andromachus repudiata mithridate, quæ & ipſa ab eo qui
eam compoſuit, nomen accepit. Ex quibus Galeni uerbis duo maxime elicimus,
non modo in uiperæ morſu, ſed etiam in multis citra uenena paſſionibus theria-
D cam eſſe mithridate potiorem, & præterea ſolam Andromachi cõpoſitionem ſim-
pliciter theriacam nominari, alias autem compoſitiones non theriacas, ſed antido-
tos tantũmodo nuncupari. Quam itidem nominis differentiam poſſumus ex mul
tis alijs apud Galenum locis demonſtrare, ſicuti ex illo quem per initia noſtræ di-
ſputationis ex libro undecimo de ſimplici medicina citauimus, quũ de uiperis ad
theriacæ cõpoſitionem eligendis ſermo haberẽt, de quibus Galen. ita ſcriptitauit:
Tutiſſimũ autẽ eſt cauere uiperas, quas in talibus locis ſcilicet aridis & ſalſugino-
ſis uenanẽ, ſiue ad uſum cibariũ, ſiue ad pharmaci cõpoſitionem, quale eſt iſtud ce
leberrimũ, quod omnes medici Theriacem nominant. In libro etiam De theriaca
ad Piſonem plane Galenus oſtendit nullam fuiſſe ante Andromachũ antidotum,
quæ theriaca diceretur: Quamuis eſſet & illa compoſitio, qua rex magnus Antio-
chus cõtra omnia animalia uenenata uſus dicitur: & altera mithridates à rege Mi-
thridate, cuius fuit inuentũ, appellata. Ita enim de Mithridate rege, & de antidoto
ab eo inuenta, libro quo diximus Galenus ſcribit: Inquiunt enim quod & Mithri
dates ille bellator magnus theriacã quidem nõ aſſumpſit (nondũ enim erat) ſed al-
teram multæ mixturæ antidotum, quæ & ipſa ab eius nomine uocitatur. Quod ſi
(ut inquit Galenus) tempore Mithridatis nondum erat theriaca, neq; etiam An-
tiochi theriaca fuit, qui longe ætate præceſſit. Si quis uero mihi Plinium obijciat,
ut ſane animaduerti in quodã libello de ſerpentibus ædito mihi fuiſſe, meo tamen
ſupreſſo nomine, latentur obiectum, facientẽ de theriaca Antiochi mentionem:
uel plus me Galeno credere, ubi de nominibus græcis præſertim medicinalibus
agitur, uel neq; Plinium, ſi uerba eius diligentius inſpiciantur, quicquam à Gale-
no diſſidere, reſpondebo. Quũ enim Plinius circa finem libri uigeſimi de naturali
hiſtoria unam compoſitionem retuliſſet, quæ conſtat ex ſerpyllo, opopanace, mi-
lio, trifolio, anethi, & fœniculi, aniſi, ami, apijq; ſeminibus, & farina erinacea, poſt-
modum

A modum ita ſubiũgit: Hac theriaca magnus rex Antiochus aduerſus omnia uene-
na uſus traditur. Quaſi idem uoluerit Plinius de hac cõpoſitione, quod etiam Ga-
lenus de mithridate antidoto dicere, licet nondũ foret tẽpore Antiochi, ſicuti neq;
regis Mithridatis theriaca: Antiochũ tamẽ cõpoſitione antea ſcripta pro theriaca
uſum, ſicuti etiam ſua cõpoſitione Mithridates. In eandem ſententiã Auicenna de
mithridate antidoto loquens illa protulit uerba, quæ etiã ſuprà recitauimus, quod
ante Andromachũ cõpoſitio mithridatis fuit theriaca magna in multitudine iuua-
menti. Theriaca ergo diateſſaron eatenus & ipſa dicitur theriaca, quatenus uicem
ſupplet theriacæ. Et allium eadem ratione ruſticorum theriaca aliquãdo à Galeno
nominatur, quia quũ theriaca ruſtici careant, allio utuntur uice theriacæ. Galenus
etiam eodem de theriaca ad Piſonem libro quum multa de antidoto mithridate di
xiſſet, & modũ quo eius cõpoſitionem rex Mithridates inueſtigaſſet, edocuiſſet,
poſtmodum illa uerba ſubiunxit: Poſtea uero Andromachus Neronis archimedi
cus quædam addens, quædam autem & adimens, ſcilicet de mithridatis compoſi-
tione (de ea enim fuerat ſermo) fecit eam antidotum, quæ theriaca nominatur, mi-
ſcens unà cum alijs non paruam carnis uiperarũ portionẽ. In quibus uerbis Gale-
nus innuit, & ſolam Andromachi cõpoſitionem theriacam ſimpliciter nominari,
& cauſam pariter oſtendit, ob quam præcipue ipſa ex omnibus alijs antidotis the-
riaca uocetur, carnis uidelicet uiperarũ cõmixtionem. Nam ſi à ſola, quam præſtat
contra morſus ſerpentum, utilitate idem nomẽ indipiſceretur, tunc ante inuentio-
nem theriacæ theriaca fuiſſet, quum antidotus mithridates ad eoſdem morſus, ui-
perino tantum excepto, nõ minus ualeat, imò ad quoſdam ex eis multo plus, ut lo
co ſuperius allegato Galenus inquit, quàm theriaca. Alexander quoq; ultimo pri
B mi libri problemate, in quo quęrit cur his quos dipſas momorderit, quum ſiti pre-
mantur intolerabili, theriaca tamen, quæ calida eſt & ſicca, nihilominus ſitim ſedet,
& non magis exaugeat. Manifeſtũ ſe facit ex ſuo ſermone de theriaca ſimpliciter
prolato, unam tantũ exiſtimaſſe antidotũ theriacam nominari, quæ in ſua uiperas
recipit compoſitura. Siquidem in ſolutione problematis circa finem ait, carnes ui-
perarũ alijs ſimul medicinis, quæ in theriaca ponũtur, admixtas, uim habere natu-
ralem contra omnia animalia uenenata & exitialia pharmaca reſiſtendi. Ex quibus
etiam Alexandri uerbis illud cõſtare poteſt, non carnes ſolas uiperinas, uel etiam
oleo & anetho condîtas, ſed cum alijs pluribus medicinis plus quàm ſexaginta nu
mero in unam quodammodo naturam confuſis, id quod uult etiam libro de theria
ca ad Piſonem ſæpius à nobis allegato Galenus, tantam habere contra omnia ue-
nena, ſed pręcipue uiperæ, poteſtatem. Quare ut ad trochiſcos theriacos, à quibus
noſtra cœpit diſputatio reuertamur, quum non haberent ipſi maiorem quàm car-
nes uiperinæ, à quibus ſola ſimilagine ſuperabundant cõtra uenena efficaciam: ſi-
quidem hæc non ad uim carnium augendam, ſed potius ad trochiſcorum forma-
tionem eſt ſuperaddita, nõ ſunt ijdem trochiſci ab utilitate quam ferunt, ſed potius
ab ea quæ in ipſis cõtinetur fera, græco uocabulo theriaci cognominati. Alioquin
occurreret quæſtio, cur non & carnes ipſæ per ſe theriacæ dicerentur. Quæ quidẽ
quæſtio illis eſt inſolubilis, qui ſolam eius nominis cauſam aſſignant utilitatem: no
bis autem facilima, qui non uſum, ſed potius id quod continetur, aſſignamus. Car
nes ſiquidem uiperinæ non ſeipſas continent, ſed potius in alteris cõtinentur. Id-
circo non conſueuere medici carnes theriacas, ſicuti trochiſcos theriacos, & ſales
quoq; theriacos, qui & ipſi ex carnibus uiperinis quibuſdam alijs additis cõficiun
tur, appellare. Quod ſi quis ſpreta loquẽdi cõſuetudine, uiperæ carnes uelit etiam
theriacas nominare, ſciat ſe nihilo plus quàm uiperinas ſignificaturum: uel ſaltem

Allium theriaca ruſticorum.

Andromachus Neronis medicus.

C uſurum uocabulo ualde generali, omnem medicinã, quæ quouis modo poſſit contra aliqua uenena prodeſſe, ſignificante. Ne autem multum ex nominis ambiguitate laboremus, ſciendũ eſt tres eſſe, ut antea diximus, antidotorũ ſpecies: Vnam, quæ ualet cõtra pharmaca mortifera, quæ ſcilicet uel per cibum, uel potionem aſſumpta, hominem interimunt. Alteram, quæ prodeſt contra morſus quorundam animalium uenenatorum, ueluti canis rabidi, ſcorpionis, phalangiorũ, & uiperarum: Et tales antidotos, ut inquit Galenus ſuo de antidotis libro, medici iuniores, quorũ unus fuit Aſclepiades, ſoliti erant medicamenta theriaca nominare. Tertia antidotorum ſpecies eſt, quæ morbis ex uictu prauo contractis auxiliatur. Si qua uero antidotus, ut illa quã inſtituit Andromachus, omnibus malis (quæ diximus) opitulatur, hæc non theriacũ pharmacũ, ſed theriaca ſimpliciter nominatur. Quocirca Galenus quũ eodẽ de antidotis libro de multis antidotis faciat mentionem, quæ contra medicamenta mortifera, & morſus uenenatorũ animalium mire proficiunt, ſicuti de mithridate, athanaſia, ambroſia Philippi Macedonis, & antidoto ex ſanguinibus, & altera ex Scinco nũcupata, nullam tamen ex his putat theriacæ nomine inſigniendam, ſed tantum Andromachi compoſitionem, quam non medicinam theriacam, ſed theriacam ſimpliciter nominat. Si uero Arabes, & quidam Latini plus ꝙ oporteat *aliquando Arabibus credentes*, fuſius utuntur hoc nomine theriaca, nos *in græco uocabulo maiorẽ* græcis autoribus fidem adhibendã iudicamus. Quanquam & *ipſi* Arabes, ſi ea quæ diximus ſuprà de theriaca Antiochi, de theriaca diateſſeron, & allio theriaca ruſticorum memoria repetantur, facile poſſunt in unam cum Græcis concordiam reuocari. Etſi enim ſecundo Canonis capi

D te de ſquilla Auicẽna dicat, quod eſt theriaca uenenoſis: Et de opoponaco pariter quod cum ariſtolochia ad puncturas bibitum, eſt theriaca, & ſimiliter eius ſuccus, idem tamen Auicẽna fatetur eodem in libro impropriam eſſe locutionem, quum ſimplex medicina theriaca dicitur: Quoniã, ut inquit, nomen theriacæ dignius attribuitur medicinis artificialibus, id eſt, compoſitis: & nomen bezaar ſingularibus cadentibus ſecundũ naturam. Licet aliâs idem Auicenna bezaar cum theriaca uideatur cõfundere, ſcribens in hunc modũ: Albezaar & theriaca ſunt omnes medicinæ, quarũ proprietas eſt, ut conſeruent ſanitatem, & uirtutem in ſpiritu, ut expellant nocumentũ ueneni à ſe. Mihi uero uidetur nomẽ bezaar apud Arabes ſignificare idem, quod apud Græcos alexipharmacum, quod eſt uocabulum generale ad omnia remedia, ſiue contra morſus animaliũ uenenoſorum, ſiue contra uenena mortifera, ſicuti aconitum, argentũ uiuum, atq; ſimilia, quæ uel per cibos, uel potiones noſtris corporibus inferuntur. Pharmacũ autem theriacũ, ſeu medicina theriacalis, ut medici iuniores loquuntur, tantũ ad morſus ſerpentũ, ut ſuprà diximus, ex Aſclepiadis medici autoritate, accõmodatur. Quod etiã ipſum indicat nomen à therijs, id eſt, animalibus uenenoſis deriuatũ. Simpliciter aũt theriacam Galenus, ut diximus, nominat ſolam Andromachi cõpoſitionem. Quare, ut opinor, Nicolus Fiorentinus non ſatis recte de eiſdem nominibus libro quarto, capite de medicinis bezaaralibus determinauit, ſcribens hæc uerba: Videre potes quod iſta duo nomina bezaar & theriaca tripliciter poſſunt ſumi, ut innuit Serapio in ſimplicibus, capite de lapide bezaar: uno modo largiſſime pro omni medicina principaliter, uel ſecundario faciente ad liberationẽ à uenenis: alio modo large pro medicinis bezaaralibus ſupradictis: & tertio modo ſtricte: Verbi gratia, theriaca pro theriaca ipſa, quæ eſt una cõfectio dicta theriaca magna, uel liberans, & dicitur theriaca Galeni, & eſt illa, in qua ingreditur caro tiri, & non propterea (ut multi accipiunt) uocata eſt theriaca: imò propter ſuæ uirtutis theriacalis excellentiã nomen

Tres antidotorum ſpecies.

Alexipharmacum.

generis

A generis ſortita eſt, & ſuo nomine meruit appellari, & eſt de qua intelligitur, quum
abſolute profertur. Et ſimiliter bezaar ſtricte ſumptum dicitur de quodam lapide
qui præ excellentia ſuæ bezaaralis uirtutis nomine generis conſimiliter uocatus
eſt. Hæc quidem Nicolus. Ex quibus uerbis apparet ipſum quoque iſta duo no-
mina bezaar, ſiue alexipharmacum cum theriaca cõfundere, quum tamen bezaar
apud Arabes, ſicuti alexipharmacon apud Græcos ſit tam medicina ſimplex quàm
etiam compoſita: Theriaca autem tantum cõpoſita, & non quæcunque, ſed quam
Andromachus dicitur compoſuiſſe. Quare neq; largiſſima, neque larga acceptio
theriacæ apud ipſum recta eſt. Tertia uero arctiſſima, & ipſa ob id poteſt improba
ri, quoniam theriaca ita accepta non eſt Galeni theriaca, ſed Andromachi potius.
Videtur autem Nicolus nimium Auicennæ falſò Galenum calumnianti credidiſ-
ſe, quod fruſtra Andromachi antidotum, quædam addendo, & quædam ſubtra-
hendo commutaſſet, nulla uidelicet ductus neceſſitate, ſed ſolum ut eiuſdem anti-
doti ſibi titulum uſurparet, quum tamen Galenus in ſuis omnibus de theriaca anti
dotis tractatibusq; maxime probet Andromachi cõpoſitionem, & eam ſolam, ut
ſæpe diximus, nominet theriacam, tanquam omniũ aliarum antidotorũ utilitates
cõplectentem, atq; ideo ubiq; illam ſeruare ſtudeat incorruptã. Quod uero etiam
Nicolus illos reprehendit, qui Galeni theriacã inde dictam putant, quod ex tiri car
ne conficiatur, fortè melius illos reprehendiſſet, qui uerũ tirum non agnouerunt.
Nõ animaduertit autẽ uir iſte, alioquin Galeni doctrinæ ſtudioſus, ſe principi me-
dicorum, homini nõ minus literatura, q̃ etiam medicinæ arte cõſpicuo imputare,
quod male ſui antidoti nomen fuerit interpretatus, & eius ignorauerit ſignificatio-
nem. Vt autem hic Nicoli error, & aliorũ idem exiſtimantiũ euidentius appareat,
B ſubijciã Galeni uerba, quæ libro de theriaca ad Piſonẽ ita de eius uocabuli ſcribit
etymologia: Quia uir iſte, Andromachus ſcilicet (de eo enim ſtatim antea locutus
erat) miſcere pharmaco theria, id eſt, uiperas, quæ ſunt ex genere ferarũ uenenoſa
rum, excogitauit: non ſolum quoniam ad morſus earum bene congruit, theriaca à
nobis dicitur, ſed quia etiam ipſas feras uenenoſas, uiperas ſcilicet, in ſua mixtura
recipit, propterea promptũ fit nobis theriacã nominare. Verum hic error Nicoli,
qui tamen, ut uerum fatear, non eſt error ipſius, ſed aliorũ ſua ætate celebris nomi-
nis autorũ, ex quorũ libris accepit, fortè poſſit tolerari ob eam quam uitiatam habe
mus ac mutilatam librorũ Galeni de theriaca translationẽ. Gentilis autẽ in expoſi
tione quinti Canonis Auicennæ, capite de theriacis magnis, utranq; admittit the-
riacæ ſignificationẽ, quod uidelicet dicatur ab effectu ſuo cõtra ſerpentes, & alias
medicinas uenenoſas, & à carne tiri, non tamen utranque in una & eadem theria-
ca, ſed potius diuerſis. Ita enim capite antedicto de theriacæ nomine ſcribit: Quũ
nomen theriacæ ſumitur ab effectu, quia eſt conformis uenenis, imponitur omni-
bus medicinis conferentibus ad uenena, & ad difficiles paſſiones, & dicuntur me-
dicinæ theriacales, ſiue ſimplices, ſiue compoſitæ, ſicuti allium uocatur theriaca ru-
ſticorũ à Galeno duodecimo therapeuticæ, & pira theriaca fungorũ, & ſic de mul
tis: & ſic dicitˈ theriaca diateſſeron, in qua nõ intrat caro tiri: & hoc modo ſumit no
men tiriacalis Auicenna de uiribus cordis, & ſecundo Canonis capite uigeſimo.
Quum autẽ hoc nomen ſumitur à carnibus tiri, cadit ſolum ſuper tiriaca illas reci-
piente. Hæc quidẽ Gentilis. Qui ſi fortè interrogaretˈ, quomodo pira recte dican-
tur theriaca fungorũ, quum fungi nõ ſint ſerpentes: nomen autẽ theriacæ ſit à the
rijs, id eſt, ſerpentibus deriuatũ: non aliud, ut opinor, ad hoc reſponderit, niſi quod
paulò ante uerba ſuprà ſcripta notauerat ex cuiuſdam Arabis Azarangi nomine
autoritate, quod uidelicet theriaca dicitur, quia cõfert uenenis ſerpentũ, & aliarum

C medicinarũ uenenoſarũ. Hoc enim nomen, ut inquiunt, habet duas partes: unam
tiri, quæ ſignificat ſerpentes: alterã ka, quę ſignificat medicinas uenenoſas. Quare
propter ſecundã partẽ nominis theriaca, quæ eſt ka, uidetᷣ Azarangi atq; Gentili
ipſum ſequenti pira recte dici fungorũ, qui ſunt uenenoſi, theriacam. Pudet me ali
quando quũ uideo celebres in arte medicinæ uiros circa medicinalia nomina tam
pueriliter aberrare. Quanquam utinam uſq; ad nomina eorum errata terminaren
tur, & non etiam in res ipſas uitæ periculoſas præcipitarent. Quod in tiri (ſic enim
ipſi nominant) carne tam neceſſaria ad theriaces compoſitionem, medicina factum
uſq; ad hæc tempora demonſtrauimus. Quãtum uero ad pira attinet, quæ fungo-
rum theriaca dicũtur, etiam antea declarauimus, cur alliũ à Galeno theriaca nomi
netur. Idem autem de piris eſt ſtatuendũ, quod uidelicet eatenus fungorũ theria-
ca nominantur, quatenus eundẽ habent effectũ contra uenenũ boletorũ, ſiue fun
gorum, quẽ cõtra omnia uenena theriaca. Quod autẽ idem Gentilis inquit, quod
quando hoc nomen theriaca ſumitur à carnibus tiri, cadit ſolum ſuper theriaca il-
las recipiente. Fortè rationabilius eadẽ uerba ita protuliſſet: Cadit ſuper uera the-
riaca, quæ carnes uiperæ recipit. Quoniam aliæ compoſitiones nõ ſunt ueræ the-
riacæ, ſed per quandam metaphoram ita cognominantur. Sed etiam ipſa uera the-
riaca non ſolum à ſerpente quem recipit, dicitur theriaca, ſed etiam ab uſu, quẽ af-
fert contra morſus ſerpentũ. Quare *diſtinctio* Gentilis, quod aliqua theriaca à rece
pto, *aliqua* ab *effectu tantum nominetur*, non eſt omnino cõprobanda, quum nul
la ſit ſine carne ſerpentis uera theriaca: & illa quæ hanc recipit duplici ratione (ut
antea Galeni autoritate monſtrauimus) theriaca nuncupatur. Sed fortè tam longa
D de nominibus quæſtio magis ſit grammatiſtis quàm philoſophis medicis'ue cõue
niens. Quoniã (ut inquit Galenus, & quodã de ſimplici medicina loco, et pluribus
alijs) non ex uerborum, ſed rerum potius cognitione curatio morborũ perficitur.
Quia tamen dudum animaduertimus fuiſſe nos in libro De Plinij atq; aliorũ me-
dicorum erroribus inſcripto, longis ſermonibus ſuper uocabuli theriaca etymolo
gia à quibuſdam medicis atq; leguleis taxatos, coacti fuimus & ipſi, nunc primum
data nobis occaſione, in noſtri defenſionem fieri uerboſiores, qua ſimul etiam Aui
cennæ interpres excuſatur, qui uiperam tirum, quamuis theriũ dicere debuit, ali-
quando interpretatur. Hunc autem ipſum interpretem ideo excuſandum cenſui-
mus, quod putauerimus fuiſſe errorẽ Serapionis, quod fuit interpretis uitiũ. Sed
quomodo id cuiquam errori tribuimus, quod neq; eſſe errorem iudicauimus? In
eo etenim libro de medicorum erroribus agentes, liberum unicuiq; relinquimus,
ſerpentem illam cuius caro theriacæ admiſcetur, uel tirum, uel uiperã, uel quouis
alio libeat nomine appellare. Quare medicos iuniores inceſſuimus, non quod ui-
peram tirum aliquando nominent, ſed potius quod tirum putarent à uipera diffe-
rentem: Quod tirum ex Syria uſq; quærerẽt, qui multo melior in Italia haberetur.
Deniq; quod qui ſerpens eſſet uel tyrus, uel uipera, hactenus uiderentur ignoraſ-
ſe non fuit hic error in nomine, ſed in re magis. Fingamus enim Serapionis inter-
pretem feciſſe uerũ de carne uiperæ titulum, & omnes illas quæ carni tiri tribuun
tur facultates fuiſſe in eadẽ translatione, mutato ſolo ſerpentis nomine, uiperæ car
ni cõtributas: An propterea medici iuniores ex Serapione ſciuiſſent, quænam aut
qualis ſerpens uipera foret, cuius caro tantopere ad uſum medicinæ cõmendare-
tur? non arbitror equidem. Si enim hoc recta exiſtente uerborũ Serapionis tranſ-
latione ſcire potuerunt, cur non æque idem ex Auicenna didicerunt, qui ſecundo
Canonis etiam ſcribit carnis uiperinæ proprietates inſigniores. Cur nõ pariter ex
Dioſcoride atquę Galeno, eadem de carne echidnæ uel uiperæ ſcribentibus, quæ

Serapio

A Serapio de carne tiri,uel ipſo Serapione utrunq; autorem ſuper eiuſdem carnis ui
ribus allegante. Ex qua allegatione facile percipere potuerũt tirum, & echidnam,
& uiperam eandem eſſe ſerpentem. Sed quum pleriq; eorum quid nomen uiperę
apud Latinos ſignificaret,ignorarent, neque quid echidna in græca,quid tirus in
Arabica translatione importaret,potuerunt intelligere. Quare de quo ſumus nos
in noſtra ad Alexandrum Agathimerum de tiro & uipera epiſtola glorìati,de hoc
quoq; nunc iure gloriamur , nos primos fuiſſe qui decennio ante eandem epiſto-
lam æditam, tirum & uiperam eſſe ſerpentem, qui uulgò maraſſus, aut ſcortio nun
cupatur,docuimus: Quod neq; Gentilis, qui tam prolixas atq; ſubtiles ſcripſit de
theriaca quæſtiones, antea docuerat: imò cõtrarium in ſuis ſcriptis nobis inſinua-
uerat, in quibus tirum ait eſſe ſicco ueneno ſerpentem, cuius oculi à ſmaragdo, ſi
hunc lapidem intueantur,diſſipantur. Per uiperas autem nõ tirum,non ſpecialem
aliquam ſerpentis naturam,ſed communes tantum ſerpentes putat intelligendas.
Quare ſicubi nos Auicennam notandũ cenſuimus, quod tirum putauerit à uipe-
ra differentem, fecimus hoc ſecundum Gentilis, qui anima Auicennæ reputatur, *Gentilis anima*
expoſitionẽ. Nam quũ ſenſus Auicennæ ubiq; abſtruſi ſint, ac quaſi imperceptibi *Auicennæ.*
les propter autoris,aut ſaltem interpretis barbarã obſcuritatẽ, nõ poſſumus aliter
de Auicenna iudicare,ꝗ ſicuti is,qui inter ipſius expoſitores habetur præcipuus,
nobis ſua expoſitione ſubiecerit. Tunc uero nõ malam expoſitionem, ſed ipſum
potius autorẽ debemus damnare: quũ eidem malæ expoſitioni,autor dederit occa
ſionẽ, quod liquidò uidemus Auicennã feciſſe in uiperis, quarũ multas ſpecies &
libro quarto & quinto, ut antea oſtendimus, numerauit: quum tamen uipera ſit
ſimplex ſpecies ex Ariſtotele,Nicandro,Dioſcoride,atq; Galeno. Quos etiam au
B tores uidetur & ipſe Auicenna ex parte ſecutus, ut quum eam notat in uiperis ma
ris ac fœminæ ex dentibus differentiam,quam etiam Nicander atq; Galenus in ui
pera ſimplici ſpecie notauerũt. Niſi fortè Auicenna qui uiperã,quę ſpecies eſt, pro
genere poſuit, eodem errore peculiarẽ uiperæ differentiã etiam aliјs ſerpentibus
cõmunicauit. Quem ſanè geminũ Auicennæ errorem uidetur Albertus libro ui-
geſimoquinto de animalibus imitatus,ubi poſt factam ſecundũ Auicennã generis
uiperarũ in ſpecies diuiſionẽ, quarũ multas ait eſſe ſpecies,alias alelíſati,alias quer
cinas,alias ſitire facientes, & reliquas, de quibus ſe dicturũ promittit, poſtmodum
hæc uerba ſubiungit: Adhuc autẽ ſerpentibus accidit magna diuerſitas in acuitate
& hebetudine ueneni ſecundũ ſexum maſculinũ & fœmininũ, quãuis ſint in ſpe-
cie una: maſculi enim pauciores habent dentes, & plus ueneni, & acutius uenenũ
quàm fœminæ: & quod dicitur, quod fœminæ deteriores ſunt maribus, intelligi-
tur in morſu,in quantum eſt pluriũ dentium morſus earũ. Hæc quidem Albertus
Forſitan autẽ non eſt in omnibus ſerpentibus,ut loqui uidetur Albertus,id quod
dicit,uniuerſaliter uerum, ſed in una tantũ ſpecie, ſcilicet uipera: in hac enim Ni-
cander, Dioſcorides, Galenus, & Paulus unà teſtãtur, quod mares fœminis ſunt
pernicioſores: & fœminæ plures, mares autem pauciores habent dentes,nõ quoſ-
cunq; tamen (ut etiam circa initia operis diximus) ſed caninos tantum. In aliјs uero
ſerpentibus nõ deſunt autores Arabes, qui contrariũ aſſerant, fœminas ſcilicet ma
ribus eſſe peiores: Nam quod ait Albertus, hoc intelligendum eſſe in morſu pro-
pter multitudinẽ dentiũ: In morſu quidem elephantũ,atq; aliarũ ferarum, quæ ma
gnos & aduncos habent dentes, eſſet probabile: in ſerpentibus autem non eſt ac-
ceptandum, in quibus non turba uulnerũ, quæ ita aliquando ſunt exigua,ut acus
uideatur pupugiſſe,ſed uirus potius maleficũ debet attendi, quod poteſt eſſe ma-
leficentius,etiamſi à paucioribus dentibus imprimatur, quemadmodum in ſpecie

C ſpecie uiperina eſt experientia cōprobatum. In alíjs autem ſerpentum generibus neutrū puto ſatis haberi exploratū, neqꝫ utrum fœminæ plures habeant dentes ꝗ mares, neqꝫ utrū ſint minus ſuo ueneno exitiales: Nam de ueneno, ut antea diximus, ſentētiæ medicorū ambigūt. De numero aūt dentiū uidet̃ Ariſtoteles dubitare, qui ſecūdo hiſt. animaliū lib. de dentibus in uaríjs animalibus agens, ſcribit hæc uerba: Planos ab acutis diſterminãt, qui canini appellant̃: fermè utrorunqꝫ participes ſunt, quippe qui infrà latiuſculi, ſuprà acutiuſculi ſint. Maribus dētes plures ꝗ fœminis, ut in genere hominū, ouiū, ſuum, caprarū patet. In cæteris nullū exploratum eſt, quibus plures. Ex quibus Ariſtotelis uerbis illud etiam liquere arbitror, quod initio operis cōtra Auicennā diximus, aliud eſſe de dentibus loqui ſimpliciter, aliud de his qui canini appellant̃. Nam caninos quidē dentes plures eſſe in uipera fœmina, ꝗ in maſculo, Nicander, Galen. & Paulus Aegineta, teſtant̃. De reliquis autē ſerpentibus nihil determinãt, ſicuti in omnibus animalibus Ariſtoteles ſub dubio relinquit, præterꝗ in homine, ſue, oue, & capra. Ad maiorē autē & noſtri, & interpretis Serapionis, atqꝫ Auicennæ excuſationē, pro uipera tirum, quaſi theriū dicere uoluerit, nō raro interpretantis, iam ſupereſſe uidetur, ut etiam apud Ariſtot. nomine generis licet aliquāto proximioris, ὄφιος ſcilicet, id eſt ſerpentis, uiperā aliquādo intelligi demōſtremus. Hæc ſunt huius philoſophi libro de hiſtoria animaliū ſecūdo uerba: *Nunc interiorū ordinē* perſequemur, & primū in eo genere quod *ſanguine conſtat*, hæc enim ratione ſumma genera à cęteris differūt, quod hæc ſanguinea ſunt, illa exanguia. Sanguine prędita ſunt, homo & quadrupedes, quæ animal ouum ue pariūt, atqꝫ etiā aues, piſces, cete, & ſi quid aliud uacās nomine, quoniā genus nō ſit, ſed ſpecies ſimplex in ſingulis intelligat̃, ut ſerpens, ut cro-

D codilus. Habet aūt hic locus in græco codice maiorē difficultatē, in quo poſtrema uerba ita ſcribunt̃: ἀλλ' ἁπλοῦν τὸ εἶδος ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα, οἷον ὄφις καὶ κροκόδειλος. hoc eſt, ſed ſimplex ſit ſpecies, ut ſerpens, ut crocodilus. Ne quis fortè arbitret̃ Ariſtotelē dicere ſerpentē, uel crocodilū nō eſſe ſimplicē ſpeciem, ſed ſimplicē ſpeciē tantū intelligi. Quare remanet integra dubitatio, quomodo uterqꝫ ſit ſimplex ſpecies, quū tamen in alias ſpecies diuidantur. Hanc autē dubitationē Albertus Ariſtotelis paraphraſtes (licet ſit fortè prolixior, ꝗ ut nomen paraphraſtis mereatur) ſuper horum uerborū cōtextu, quæ paulò ante citauimus, diſſimulauit. Alterā tamen de ſerpente uidet̃ alibi uoluiſſe ſoluere, libro ſcilicet primo, cap. octauo de diuerſitate animalium, quæ ſunt penes cōmunia genera ipſorū, ubi ita ſcribit: Animaliū autem genera præter hæc, non magna genera dicūtur, quia ſpecies multas non continent, ſed quædā ex eis ſimplicia ſunt, quæ formalem in ſe nō recipiūt diuiſionē, & hæc ſunt ſpecies ultimæ, ſicuti homo. Quædā aūt per formales differētias, diuerſos modos, ſed nō habent propria nomina ſpecierū, quæ nota ſint nobis. Dehinc paucos poſt uerſus illa uerba ſubiūgit: Adhuc aūt genus ſerpentū eſt unū de generibus ſimplicibus animaliū, nō ideo q̊d nō diuidatur in ſpecies, ſed quia nomina ſpecierū ſubalternarum non ſunt nobis nota, tirus tamen & uipera nota ſunt nobis. In his quidem uerbis Albertus innuit, ſerpentē eſſe ſimplex genus, ſicuti homo, alia tamē ratione, nō quia ſcilicet nō diuidatur in ſpecies, ſed quia illæ, in quas diuiditur, uacāt nomine, præter tirum & uiperā. Talia aūt dicere neſcio cui minus ꝗ Alberto conueniat, qui præter tirum ac uiperā libro uigeſimoquinto, ubi de ſerpentibus agit, tot ſpecies ſerpentū nominat ſubalternas, ſicuti aſpidē, ceraſten, ſitulam, & ſi quas alias fruſtra multiplicauit. Sed neqꝫ propterea aliquid dicitur ſimplex genus, quia ſpeciebus eius ſubalternis ſua deſint nomina: imò ſecundū Ariſtot. libro primo de hiſtoria animaliū, cap. illo unde hanc diuiſionē ſimplicis generis uidetur Albertus

A accepiſſe, cõtrarium potius apparet. Nam tale genus, quod diuidi quidẽ poteſt in ſpecies, ſed nullis nominibus diſtinctas, ſimplici opponit̃ generi, ut ſimplex genus ibidem accipit Ariſtoteles, pro ſimplici ſcilicet ſpecie, hoc eſt, ſpecialiſſima, quæ in alias ſpecies diuiditur, ut homo. Hæc enim ſunt Ariſtotelis, loco ex quo diximus Albertũ ſuam generis ſimplicis ſumpſiſſe diuiſionẽ, uerba: Reliquorũ anim antiũ genera nulla præterea ampla intelligũtur. Vnũ enim quod plura contineat, nullũ eſt, ſed aut ſimplex eſt, nullis ipſum ſpecificis euarians diſcriminibus, ut homo: aut diuidi quidẽ poteſt in ſpecies, ſed nullis nominibus diſtinctas. Adhuc ſi carẽtia nominũ in ſpeciebus faceret generis ſimplicitatẽ, tunc hæc non natura, ſed noſtro potius arbitrio cõſiſteret, quũ nomina imponantur ad placitũ, ut uult Ariſtot. ſuo de interpretatione libro. Ariſtoteles etiam ſerpentẽ nõ ait eſſe ſimplex genus, ſed ſimplicem ſpeciẽ. Quare niſi per ſerpentẽ, aut uiperã, aut aliquã alterã ſpeciem ſpecialiſſimam intelligamus, dubitatio propoſita erit inſolubilis. Quod uero ὄφις, id eſt, ſerpẽtis nomine apud Græcos per quandã exochen uipera intelligat̃, poſſem multis exemplis apud Nicandrũ, Oppianũ, atq; Andromachũ in Elegis, quos Neroni Imperatori de theriaca nũcupauit, oſtendere, niſi uererer de rebus tum ad philoſophum, tum ad medicinã præcipue attinẽtibus ſcribens, uideri nõ adeò medicos, quantum poëtas allegare, quoniã autores antedicti nõ ſoluta, ſed numeris aſtricta oratione ſcripſerũt. Quare unum tantũ ex Paulo medico nobiliſſimo exemplũ ſat erit in mediũ adducere, quod medicis nõ erit inutile, quoniam uel hoc uno exemplo commonebuntur, quot paſſim ſint in Auicennæ libris errores. Docet Paulus cõponere medicamen ad ſtrumas, quas uulgò ſcrofulas appellamus, in hũc modũ: Serpentẽ mortuũ in ollam cõijcito, illitam gypſo, & da ad comburendum in forna-

Andromachi elegi.

Multi in libris Auicennæ errores.

B ce, ac ſerpentis cinerem miſce, æquali portione cum fœnogræco, mox cum melle cõfice, & utere. Hoc idem medicamentũ, ut inſpicere licet, ex Paulo acceptum, ſed aliqua in parte (ut ſolet) deprauatũ, ita Auicẽna notauit: Sumat̃ ſerpens mortuus, & proijciatur in uas lutuatũ luto ſapiẽtiæ, & dimittatur in furno de lateribus, deinde cõficiatur cum æquali quãtitate ſui aceti permixti cum melle ſecundũ medietatem. Hæc quidẽ Auicenna, qui pro gypſo male lutũ ſapientię poſuit, quod nõ eſt gypſum, ut conſtat ex Dini in hæc uerba expoſitione: quam tamen Dini expoſitionem nos non improbamus, ſed alteram potius, in qua ſcribit ſerpentes in cõmuni ex autorũ, quos tamẽ nõ allegat, opinione, habere proprietatẽ, ut nõ permittãt augeri ſcrofulas. Ego aũt puto per ſerpentẽ apud Paulũ & Auicẽnam etiã, qui idem medicamentũ accepit à Paulo, debere intelligi, non quancũq; ſerpentẽ, ſed uiperã magis, quæ (ut teſtatur Dioſcorides) ſtrumas, ſeu ſcrofulas augeri prohibet. Verũ quantũ ad hoc attinet, error Dini expoſitoris proprius poteſt exiſtimari. Alter uero eſt ipſius Auicẽnę, qui dicit ſerpentẽ in furno aſſatã debere permiſceri cũ æqualitate ſui aceti: quũ tamen apud Paulũ non fiat de aceto mentio, ſed cinere potius, qui ex ſerpentis aſſatione in fornace relinquitur: Qui etiam cinis ſecundum ipſum debet, nõ cum aceto, ſed cum fœnogræco æquali portione miſceri, & demũ cum melle cõfici. Quare quũ neſciret Dinus Auicennæ expoſitor diuinare, quodnam eſſet ſerpentis acetum, hunc ſcrupulũ intactum de induſtria prætermiſit. Clarius tamen de hoc aceto ſerpentis Auicẽna, ſecũdo Canonis, cap. de ſerpẽte locutus eſt, ubi ita ſcribit: Quũ cutis eius, ſcilicet ſerpentis, de ſerpente enim loquit̃, in uino coquitur, & diſtillat̃ in aurem, ſedat dolorem eius, & colluitur os ex aceto in quo cutis eius decoquitur, ad dolorem dentis. Verum quia medicamentum eſt Pauli nõ acetum, ſed cinerem potius accipi præcipiẽtis, rectius puto idem medicamentum ex cinere & melle cum fœnogræco, ut diximus, cõfici, quãdo & apud Auicennã

C ſerpens mortuus non in aceto decoquitur, ſed in furno de lateribus (ut ex uerbis
eius apparuit)quæ potius ſerpentis aſſationem, quàm acetũ,uel aliud aliquid,no-
bis inſinuant. Quem autẽ dixi propriũ eſſe Dini Auicennæ expoſitoris errorem,
fortè poteramus ipſi Auicennæ in primis aſcribere:Ipſe enim eſt,qui ſecundo Ca-
nonis, capite de ſerpente, eam de qua diximus uiperæ carnis ad prohibendũ auge
ri ſcrofulas facultatem, nõ uiperæ ſerpenti ſpeciali,ſed potius ſerpentibus in com-
muni uidetur aſſignare:quanquã nõ unam tantum uiperæ proprietatem,ſed plu-
res alias eodem capite ſerpenti ſimpliciter Auicenna aſcribat,ut quũ ſtatim ab ini-
tio ſcribit, quod ex ſerpente coctũ cum aqua, ſale,& aceto adminiſtrat̃, & additur
ei quandoq; oleum,& adminiſtratur eius ſal,qui eſt in uirtute carnis. Hæc aũt Dio
ſcorides,Galenus,& Paulus,& Plinius apud nos,nõ de omni ſerpentis ſpecie,ſed
tantũ de uipera tradiderunt: ex cuius carne ſalem quem diximus à Græcis theria-
cum,à Latinis autẽ uiperinũ nominatum,confici docuerunt,habentẽ æqualem,ut
inquit Auicenna,cum uiperina carne poteſtatẽ.Sal autẽ huiuſcemodi,ſicuti & tro
chiſci theriaci,ex uipera tantũ fit.Quare nõ recte Auicẽna quod unius eſt ſerpen-
tis ſpeciei peculiare,id omnibus tribuit.Nam quod de ſerpẽte in uniuerſum & nõ
de aliqua eius ſpecie ſtatim ab initio loquat̃, eiuſdẽ Auicennæ indicant uerba quæ
ſequũtur,ita ſe habẽtia:Nos uero ſerpentũ ſpecies *libro quarto dicemus*:Quaſi ha
ctenus *fuerit de ſerpente in cõmuni locutus*,& carne eorũ quantũ ad uſum medi-
cinæ pertinet:*Libro autẽ* poſtmodũ quarto ſingulas eorũ ſpecies ſit diſtincturus.
Demũ omnia uerba, quæ deinceps hoc capite,de ſerpẽtis carne ſubiũgit, ut quod
exiccatio eius eſt fortis, ſed calefactio non uehemens,& omnes deniq; effectus,ac
D proprietates, quæ ſub eodẽ uerborũ contextu de ſerpente cõmuniter accepto ab
Auicenna referũtur, ſunt quæ à Dioſcoride,Galeno,Paulo, & Plinio,pariter ſolũ
de uipera cõmemorantur.Circa tamen finẽ eiuſdem capitis Galenũ Auicenna ci-
tat,nõ de ſerpente ſimpliciter,ſed de uipera ita ſcribentem:Quod quãdo accipiun
tur fila plurima, & proprie tincta ex ſanguine muricis, & ſtrangulat̃ eis uipera, &
inuoluitur unum eorũ in circuitu colli habentis apoſtemata uuæ & gutturis,appa
ret ex eo iuuamentũ maximũ & mirabile.Ex qua quidẽ citatione meritò quiſpiam
poſſit ſuſpicari,Auicennã in hoc ſecundi Canonis capite,ſicuti in quarto & quin-
to libro,uiperam non pro ſpecie ſimplici,ſed pro genere potius ad multos ſerpen
tes cõmuni,poſuiſſe,quũ tam de ſerpente,quàm etiam de uipera indiſcrete loqua-
tur. Vnde nõ paruus fiet in artis operibus error,ſi medici ducti Auicennæ autori
tate æque cuiuslibet ſerpentis alterius, ſicut i uiperæ carne, tum ad ſcrofulas,tum
ad alias etiã utant̃ ægritudines.Quando uel Dinũ tam celebris nominis medicũ la
pſum,hoc errore deprehendimus in ea,quã ſuprà notauimus,uerborũ Auicennę
expoſitione. Et hæc quidẽ de erroribus tum Auicẽnæ,tum Dini eius expoſitoris,
circa medicamenta ſint obiter à nobis explanata,nullam uolẽtibus, ut ſumus circa
operis initia præfati,iuuãdæ uitæ prætermittere occaſionẽ.Nullus autem eſt error
apud Auicen. q propter magnã uiri hac ætate autoritatẽ non ſit hominũ ſaluti peri
culoſus. Tũc uero etiã periculoſior,quũ de medicinis agit̃,quę ex ſerpẽtibus aſſu-
mantur,poſſunt nõ ſine periculo iudicari,nedum ubi cõtingit circa ipſas delinque
re:Quod ſi uolumus illum,cui ſeculũ noſtrũ dedit in medicina principatũ,à tanto
errore defendere,dicere oportet & ipſum cap. ſecũdi Canon. antedicto per nomẽ
ſerpẽtis uiperã ſpecialẽ ſerpentẽ intellexiſſe.Sed hoc eſt quod dudũ probare inten
debamus,uiperã apud medicos,ſicuti apud philoſophos,nomine generis aliquan
do ſignificari. At neq; alter apud Ariſtot. ſcrupulus eſt ſilentio prætereũdus, quo-
modo uidelicet crocodilus ſit ſimplex ſpecies, in quo Alber. Ariſtoteli manifeſte
contradixit.

A cõtradixit: Nam licet proprio in loco dubitationem, quæ ſuper hoc animali etiam
oriri poterat, ut antea diximus, Albertus diſſimulauerit, paulò tamen poſt ſecũdo
itidem de hiſtoria animaliũ libro, ubi Ariſtoteles de duobus loquitur crocodilis in
hac natura cõmunicantibus, quod unum ſimplicem habent uentrem, aut canino,
aut ſuillo ſimilem, oblitus, ut uidetur, priorũ uerborũ Ariſtotelis, quibus crocodi=
lum eſſe ſimplicẽ ſpeciem pronunciauerat, quũ poſtea uideret eundẽ Ariſtotelem
loco quo diximus utrunq; crocodilũ nominare, putauit ipſum per utrunq; croco=
dilum duas crocodili ſpecies intelligere: quarũ altera uocatur Arabice tencea, al=
tera hardum: genus autem ipſum teſarach. Neſcio autem quomodo tencea poſſit
eſſe ſpecies crocodili, quum id illi deſit, quod maxime ſpecificat, crocodilũ ſcilicet
mouere mandibulam inferiorem, ut de tencea libro uigeſimoquarto etiam Alber
tus teſtificat̃, & nos poſtea autoritate Ariſtotelis ſumus demonſtraturi, quod hanc
mouendi mandibulam inferiorẽ proprietatem uni tantũ inter omnia animalia tri=
buit ſpeciei, quæ crocodilus ſimpliciter, uel crocodilus fluuiatilis nominatur. Ego
itaq; exiſtimo Ariſtotelem (niſi uelimus ipſum ſibiĳpſi in eodem libro repugnare)
per utrunq; crocodilũ loco quo diximus, intelligere fluuiatilem atq; terreſtrẽ: qui
licet in uentre cõueniant, ſuillo aut canino ſimili, in multis tamen aliĳs naturæ pro=
prietatibus, ſed præcipue magnitudine, diſcrepant. Et quod maxime naturam cro
codilinã, ut diximus paulò ante, ſpecificat, mouere ſcilicet mandibulam inferiorẽ,
hoc ſoli ineſt fluuiatili crocodilo, autore Ariſtotele, primo de hiſtoria animaliũ li=
bro, & Plinio quoq; libro octauo de naturali hiſtoria, ubi unam tantũ nominat ſpe
ciem crocodili, cui hanc tribuit mouendi mandibulam inferiorẽ proprietatẽ: Licet
poſtea lib. uigeſimo, ubi uult diſtinguere medicinas, quæ partim habent̃ ex croco
B dilo fluuiatili, partim ex terreſtri, duo dicat eſſe genera crocodilorũ, alterũ aqua=
tile, alterum terreſtre. In quo eatenus eſt Plinius audiendus, quatenus uelit utrun
que eſſe propriĳ generis crocodilum, & non ſub uno & eodem genere proximo,
quod crocodilus nominetur, duas ſpecies, alterã terreſtrem, alterã fluuiatilem cõti
neri. Nam ſicuti equus fluuiatilis æquiuoce equus nominat̃, & canis marinus non
eſt uerus canis, ſed per quandã ſimilitudinẽ canis appellatur: ita & crocodilus ter=
reſtris dicitur crocodilus. Quanquã neq; ille canis ſimpliciter, neq; hic crocodilus
ſimpliciter nuncupentur, ſed hoc totum marinus canis & terreſtris crocodilus, ſi=
cuti ſcincus propter eandem quam cõtinet crocodili fluuiatilis ſimilationẽ, ſolum
crocodilus terreſtris nominatur: Et eſt, ut inquit Dioſcorides, propriĳ generis cro
codilus. Plinius quoq; eundem ſcincũ libro uigeſimooctauo, dici à quibuſdam ter
reſtrem crocodilum teſtificatur. Quem tamen ipſe libro octauo nõ crocodilũ eſſe
dixit, ſed tantum ſimilem crocodilo. Quocirca Galenus libro undecimo, de ſimpli
ci medicina, ubi de ſtercore crocodili terreſtris uerba facit, in hunc modũ exorſus
eſt: Terreſtrium autem crocodilorũ horum paruorumq; & humi repentium ſter=
cus, & reliqua. Quaſi ex hoc modo loquendi nobis uoluerit Galenus ſignificare
crocodilos terreſtres non eſſe ueros crocodilos, ſed tantã paruos & humi repen=
tes crocodilos: ſicuti Pigmæi non ſunt homines proprie, ſed tantum hominibus
figura ſimiles: in reliquis autem, ut etiam uult Albertus, brutis animalibus adnu=
merandi. Plinius etiam libro, quo diximus, uigeſimooctauo, dicit terreſtrem cro=
codilum eſſe quidem fluuiatili ſimilem, multum tamen infra magnitudinem eius.
Et eadem ſcribit de excrementis crocodili terreſtris, quæ etiã Galenus de ſtercore
paruorum & humi repentium crocodilorũ, quod uidelicet morbos omnes tollit,
quorũ natura ſerpit in facie, nitorẽq; reddit, lentiginesq; tollit, ac uaros, omnesq;
maculas. Eſt tamẽ hic locus apud Plin. quantũuis tot paſſum ferulas, deprauatus:

C quem ſi ego data ex Galeni uerbis occaſione caſtigauero, neq; multũ abſcedam à
propoſito, oſtendens Galenũ & Plinium eadem de crocodili terreſtris natura ſcri
bentes, & ſimul ob hoc fortaſſis literatis quibuſdam Plinij ſtudioſis gratificabor.

Plinij locus reſtituitur.

Verba quidem Plinij in his qui habentur impreſſi codicibus ita de crocodilo terre
ſtri ſcripta inueniũtur, & ita à Sipontino in Cornucopijs allegantur: Alter ſcilicet
crocodilus terreſtris, illi fluuiatili ſimilis, multũ infra magnitudinem, in terra tantũ
odoratiſſimisq; floribus uiuit, ob id inteſtina eius diligenter exquirũtur, iucundo
nidore referta, crocodileam uocant, oculorũ uitijs utiliſſimã, cum porri ſucco inun
ctam, & contra ſuffuſiones, uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino moleſtias in
facie naſcentes tollit, ex aqua uero morbos omnes, quorũ natura ſerpit in facie: ni-
toremq; reddit, lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Ego autem nõ inteſti
na, ſed excrementa legendũ puto, & cõſequenter reliqua quæ ſequuntur, crocodi
leam uidelicet utiliſſimam quemadmodum latinitas exigit. Neq; enim ſunt inteſti
na, quæ propter uires à Plinio numeratas expetuntur, ſed excrementa magis, qui-
bus etiã Galenus dicit delicias mulierũ feciſſe preciũ, quoniã ipſis nõ ſuffecere tot
alia ad illuſtrandã ac poliendã faciem medicamenta, niſi etiam ad eũdem effectum
animaliũ ſtercoribus uterẽtur. Quod ſi quis omnino codicem ad literã uelit tueri,
& inteſtina legere, nõ excremẽta, *tunc* nihilominus fateri oportebit eandẽ inteſti
na non *propter ſe exquiri, ſed propter excrementa*, quæ in ipſis cõtinentur, & per
nidorem *rem ipſam* odoratam intelligere fiet neceſſarium, quam poſtea ſubiũgit
Plinius crocodileam uocari. Neq; uero admodum eſt admirandũ ſtercus eius ani-
malis eſſe odoratũ, quod odoratiſſimis floribus uiuit: Ita enim natura fert, ut excre-
menta eius odorem ſapiant cuius ſunt excrementa. Hæc autẽ de crocodilis ſint ex
D ſuperabũdanti huic operi à nobis inſerta, probare uolentibus cõtra Albertũ, cro-
codilum nõ eſſe genus, ut ipſe exiſtimat, ſed ſimplicẽ ſpeciem, quemadmodũ Ari
ſtoteles ſentit: quæ tamen probatio non fuit extra totum operis inſtitutum, in quo
non ſolum de dipſade, ſed pluribus alijs ſerpentibus tractare intendebamus, cum
quibus crocodilus, ſicuti & canis rabidus, morſu uenenato conuenit, ut medici te-
ſtantur, qui de eo inter alia animalia ſuo ueneno homini noxia meminere. Licet
Ariſtoteles libro ſeptimo de hiſtoria animaliũ, contrariũ uideatur ſentire, id uirus
homini tantũ nõ obeſſe, cæteris animalibus exitiale. Sic enim libro allegato Theo
doro interprete ſcribit: Canes tribus laborant morbis, rabie, angina, podagra: fa-
cit rabies furorẽ, & quæ momorderint omnia rabiũt, excepto homine. Hic autem
locus magnas cõtentiones inter me & quoſdã grammaticos, & medicos illis fauen
tes, excitauit. Siquidem ego primus fui, qui locũ hunc apud Ariſtotelem eſſe men
doſum, & omnino caſtigandũ iudicaui, parua tamen litura, una tantũ aut altera lite

Lectio Ariſtotelis in integrum reſtituta.

ra cõmutata, πρὶν ſcilicet legendo pro πλὴν, ita ut prius homine, nõ excepto homi
ne fuerit interpretandũ. Siquidem hominẽ morſum à cane rabido nullatenus rabi
re, eſt in propatulo falſum. Tardius autẽ q̃ reliqua animalia eodẽ morſu tacta in ra
biem incidere, longa diſſertatione cõtra antea dictos grãmaticos, medicosq; pro-
baui, ampliſſimo in eccleſia Romana Cardinali Alexandro Pharneſi nuncupata.
Quamuis autẽ hæc Græci codicis caſtigatio à me primũ excogitata, plurimam ha-
beat probabilitatẽ, quoniã ei nõ minus ratio q̃ experientia cõſentit, non tamen ita
illi cõfido, ut pro firma ſententia habendã iudicẽ, quin ea primũ publicata, omnes
literatos & egregie eruditos admonui, ſi quid melius poſſent cogitare, quo fidem
græci codicis, & Theodori translationẽ tuerentur, ſe nõ minus mihi quàm Theo
dori manibus placituros. Ego quoq; ut hoc ipſum agerent, ut græcã ſcripturã ſcili
cet et Theodori translationẽ retinerem, ſæpius laboraui, & uarios modos, quibus
id fieri

A id fieri poſſet, excogitaui. Vnus autem inter cæteros probabilior occurrebat, ſi ta-
lem ſenſum uerbis Ariſtotelis ſiue græcis ſiue latinis accõmodaremus. Non ideo
hominem excipi, quia nullus homo rabiat, ſed quia nõ omnis: quaſi ſpecies huma
na habeat hanc præ cæteris prærogatiuam, quod aliqui in ea ſint tali natura præ-
diti, ut etiam à cane rabido morſi nõ tamen rabiant, quod nulli alijs animantiũ gene
ri natura conceſſit. Omnia enim (ſi Ariſtoteli credimus) quæcunq; canis rabioſus
momorderit, rabiunt, præter hominem. Quoſdam autem homines eſſe, qui morſi
à cane rabioſo nõ rabiunt, indicio ſunt Pſylli in Libya, Marſi in Italia, qui ita canis
rabidi, ſicuti ſerpentum uenenum non ſentiunt. Et quod magis mirere, hanc ean-
dem ſecuritatẽ quodam cantamine, quod zurmare uocant, ſe alijs hominibus lar-
giri poſſe promittunt. Ex Rufi etiam ſcriptis, ac Poſſidonij habetᷣ hiſtoria, quendã
philoſophum morſum à cane rabido tam cõſtanti fuiſſe animo, ac ſtabili ſapientia,
ut ſuam in hoc firmauerit opinionem, nullum poſſe eſſe cani cum balneo cõmer-
cium: quãuis in eo ſibi repræſentaretur, ſicuti & alijs, qui ex eodem morſu aqua-
rum formidine capiuntur, putantes ſe in illis uidere canem, atq; ita philoſophũ ea
mentis perſeuerantia fuiſſe ſeruatũ. Sed quid uetat etiam alios homines, ſiue philo
ſophos, ſiue nõ philoſophos, ſimili tamẽ ratiocinio poſſe ſaluari? Quæ ratiocinan
di facultas quum omnino brutis deſit, nil mirum ſi bruta omnia, quæ canis rabi-
dus momorderit, rabiũt, & ex rabie intereunt, ut inquit Ariſtoteles. Homo autem
qui ſuæ mentis compos eſt, aliquando non ſine magno tamen periculo euadit. Ta
lem ſenſum uerbis Ariſtotelis, de cuius opinione diſputamus, debere tribui ſua-
det etiam Iulius Pollux ſui libri, quod Onomaſticum inſcribitᷣ, uolumine quinto,
ubi uidetur hunc locũ Ariſtotelis de canũ morbis uoluiſſe interpretari, uel ut me-
B lius græce dixerim παραφράζειν. Sic enim ſcribit: Morbi canum tres ſunt, rabies, po
dagra, angina. Rabies cũ difficultate ſanatᷣ: podagra omnino inſanabilis eſt: angi-
na agit ad mortẽ. Quæcũq; autem canis rabioſus momorderit, interimit. Solus ho
mo non ſine periculo euadit. Hæc Iulius Pollux. Cuius uerba ſi uolumus cum his
quæ ſcribit Ariſtoteles de canibus cõuenire, talem habent intellectũ: Ex omni ge
nere animaliũ ſolam eſſe humanam ſpeciem, in qua nonnulli aliquando morſi à ca
ne rabido neq; rabiant, neq; ex rabie intereant. Aliud autem quodcũq; animal ex
eodem morſu rabie interire, cuius rei cauſa eſſe poteſt maior inter hominẽ & bru
tum, quàm inter brutũ & brutũ, naturæ diſſidentia. Cui rationi etiam prior noſtra
codicis caſtigatio nitebatur, in qua nõ, Præter, dictionem exceptiuã, ſed Prius, ad-
uerbium temporis legendũ cenſebamus. Modus autem paulò ante tactus, nihil
de græca ſcriptura mutat, & Theodori ſeruat translationem. Verũ neq; hic caret
omnino lite ac controuerſia. Quis enim auſit affirmare, non reperiri aliquod aliud
ab homine animal, quod propter ſuæ temperaturæ repugnantiã æque atq; homo
rabiem caninam quandoq; nõ ſentiat, quantumuis morſum canis rabioſi perpeſ-
ſum? Nicolus ſane Florentinus, grauiſſimæ autoritatis medicus, teſtatur de quodã
cane rabioſo, qui iuuenẽ à ſe morſum perduxit ad rabiem, & tandem ad mortem.
Anſerem tamen cui cutem canis idem cum magno profluuio ſanguinis dentibus
dilaniauerat, nullo alio malo præterq; uulnere affecit. Iam legentes æſtiment quot
habeat hic locus apud Ariſtotelem difficultates, quas nõ animaduertentes quidã
amici noſtri, uiſi ſunt ſibijpſis magnũ de nobis triumphũ retuliſſe, noſtra improba
ta (ut ipſi putarũt) caſtigatione, & noua excogitata ratione, nõ ex Ariſtotelica ſum
pta diſciplina, ut profitebantur, ſed ex grammatica, quoniã aliunde non poterant,
fruſtra conquiſita. Atqui noſtra prima caſtigatio codicis omnia illa euitat incom-
moda, in quæ uerba Ariſtotelis, ſi ita ſcripſit, ut in omnibus ferè græcis codicibus

Homines morſos à canibus rabioſis, non omnes ob id rabire.

Iulius Pollux in Ariſtotelis uerba.

Nicolus Florentinus.

C ſcripta inueniuntur, incurrunt. Neq; enim eſt neceſſarium ſecūdum ipſam omnia bruta nullo excepto rabire, quæ canis rabioſus momorderit, ſed ſi rabierint, prius homine rabire propter cauſam ſuperius adductā, propter quam etiam facilius contagium patiuntur, & pereunt. Sed de his ſatis, ut dixi, longo opere, ampliſſimo eidemq; doctiſſimo ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinali Alexandro Pharneſi pridem dedicato, diſſeruimus. Iam tempus adeſt, ut huic nouo operi finē imponamus, ne ſi ulterius progrediatur, uerū dipſadis titulum habuiſſe uideatur, ut quod non minorem nimia prolixitate ſitim lecturis, quàm ſuo ueneno tactis ſerpens ſit allaturū. Vnum tantum uidetur ſupereſſe, ut ſi tibi libuerit Lucretia Borgia, rerū in naturæ cōtemplatione mirabilium diligens perſcrutatrix, pictura dipſadem repræſentari, eius imaginē tuæ amplitudini breuibus circūſcribamus. *Dipſadis deſcriptio.* Dipſas eſt ſerpens uipera noſtra minor. Quidā tamē cubitalē eſſe tradunt, anguſtiore ꝙ uiperæ capite: cauda extenuata, in partibus poſtremis lurida. Reliquum corpus maculis ruffeſcentibus uariata. Serpētis huius uis atq; natura ſatis ex ſupradictis innotuit.

DE DIPSADE ET PVRIBVS ALIIS SERPENTIBVS LIBRI FINIS.

NICOLAI LEONICENI

D VICENTINI DE TIRO SEV VIPERA, AD PRAESTANTEM MEDICVM ALEXANDRVM AGATHIMERVM VENETVM LIBER.

FERANDVS noſtra ætate chirurgus inſignis, quū nuper Venetijs Ferrariam redijſſet, mihi plurimam tuo nomine ſalutem eſt impartitus, multaq; mihi de te, ut de amico & cōpatre chariſſimo, atq; olim diſcipulo dilectiſſimo curioſius percunctanti, ea retulit, quæ mihi ingentem uoluptatem attulerunt: te ſcilicet medicinæ artem cum ſumma laude in patria exercere, atq; ob id maxime probari, quod in eiuſdem artis operibus nō uulgares iuniorum medicorum opiniones, ſed probatiſſimos quoſq; ex antiquis, ſicuti Hippocratem & Galenum præcipue ſequaris, ac contrà aliter ſentientes eorundem ſectas autorum, placitaq; conſtantiſſime tuearis. Nouiſſime autem orta inter medicos Venetos, uiros ſanè excellentes, de theriaces compoſitione dubitatione, te unum fuiſſe idem mihi Ferandus aſſeruit, qui uulgatam de tiro ſerpente ex Syria aduecto, opinionem fortiter oppugnaris, & pro tiro ſerpente peregrino uiperam, ſiue maraſſum Italiæ familiarem debere recipi, acerrima diſputatione contenderis. Addiditq; te ſæpius optaſſe me eidem diſputationi affuiſſe. Sed quoniam illud nō cōtigit, me inſuper tuo nomine rogitauit, ut quas ſuper ea opinione, quam me ſæpius Ferrariæ probantem audiuiſti, quamq; tu ueriſſimā iudicas, habeo rationes, in libro etiam de erroribus Plinij, atq; aliorum medicorū à me breuiter atq; ſuccincte perſtrictas, tibi pleniori oratione exararem, & fortius etiā ꝙ ibi fecerim meam ſuper eadem re ſententiam cōfirmarem. Faciam equidē quod petis lubens, quamuis ſciam opus eſſe arduum atq; difficile, quum id ſcripturus ſim, quod ſummæ autoritatis in medicina uiris, & multorum quoq; opinioni nō parum aduerſari uideatur.

A uideatur. Sed neq; uereri debemus contra illos ueritatem defendere, qui in ſuis libris ita pronunciarunt: Quicunq; alteri contradicit, ſi pro uero tuendo id faciat, omnis culpæ immunem haberi oportere. Neq; etiam rude uulgus tanti eſt faciendum, ut quod ſit uitæ ſummopere neceſſariũ, quoniã ſit illi minus plauſibile propterea reticeamus: quum præſertim non trutinæ populari, ſed doctorũ iudicio noſtra ſubijciamus. Tirum ſerpentẽ eſſe à uipera diuerſum Auicenna Arabs quinto ſui libri de medicina uolumine, uidetur exiſtimaſſe. Siquidem in uarijs theriaces deſcriptionibus aliquando trochiſcos tiri, aliquando trochiſcos ex uiperis recipi præcepit, ut plures magni in medicina nominis medici iuniores, Auicennæ (ut arbitror) autoritatem ſecuti, alios eſſe trochiſcos ex uiperis, alios ex tiro crediderint. Gentilis quoq; eiuſdem Auicẽnæ expoſitor, uiperam apud hunc autorẽ non tirum, non unam aliquam ſpecialem ſerpentis naturam, ſed pluribus generibus, ſeu ſpeciebus communem interpretatur. Hæc enim ſunt Gentilis ſuper Auicennæ librum quem diximus uerba, ut apparet: Vipera ſumitur pro cõmunibus ſerpentibus, non pro illis, quæ caput maſculi in ſpecie ſua præſcindunt, quando coit cum ea, unde filij facientes patris uindictam eas ſcindunt. Nicolus quoq; Florentinus ſermone quarto, capite decimooctauo, de ſpeciebus ſerpentum, & tiro, ac uipera ſcribens, modo unum, modo aliud ait, ut qui non adeò ex ſua quãtum aliorũ autorum, quorum ſcripta colligit, opinione loquatur: nam aliquando uiperã ſpeciem ſerpentium cornutorum (ut eius uerbis utar) qui in Aegypto naſcuntur inſinuat, & allegat Auicennã dicentem, quod dracones interficientes ſunt huius generis. Non multo poſt ex autoritate Ariſtotelis, ſerpentes ouantes intra ſe tenentes oua, tiros nominat: Qui quidẽ tiri, ut nos eiuſdem Ariſtotelis teſtimonio ſu-
B mus probaturi, uiperæ ſunt, quæ non ſolum in Aegypto, ſed in noſtro quoq; ſolo magno numero reperiuntur. Subiungit idem Nicolus eſſe tertij ordins ſerpentes graciles, oblongos, uiperas nominatos, & eſſe illos, qui proprie inueniũtur apud nos, quorum aliqui ſunt minoris malitiæ, aliqui maioris, adeò ut ſint proximi ſurdis, & inter aſpides nominantur. Idem autor alio loco eiuſdem capitis ita ſcribit: De uiperis etiam malis reperiuntur apud nos, & ex iſtis ſunt quædam curtæ & groſſæ, dictæ noſtro idiomate Scorzoni. Ex quibus uerbis apparet ipſum quoq; ſub nomine uiperarum plura ſerpentium genera comprehendiſſe, adeò ut aſpides uiperas nominauerit: Nam Galenum quoq; in libro de theriaca ad Cæſarem ita ſcribentẽ allegat: dictũ eſt de regina Aegypti, quæ interfecit ſeipſam impoſitione manus ſuper tirum, quæ ipſa hora appoſitionis mortua eſt. Sed talem effectũ Galenus in libro de theriaca ad Piſonem, nõ de tiro uel uipera, ſed de aſpide altero ſerpẽtis genere teſtificatur: Malæ autẽ translationes, ut unicuiq; inſpicere licet, magnis etiam medicinæ autoribus dedere aberrandi occaſionem: nam Bartholomæus Montagnana, medicus ſuo tempore illuſtris, ſimili (ut arbitror) occaſione in eundem lapſus eſt errorẽ. *Error Bartholomei Montagnanæ.* In quodam enim cõſilio Galenũ allegat libro undecimo de ſimplici medicina, tirum echidnam nominantẽ, & hoc quidem recte: nam per echidnam Galenus tirum ſeu uiperã (ut nos etiam mox declaraturi ſumus) intellexit. Quæ uero poſtea ſubiungit partim uera ſunt, partim falſa, omnino autem ſi allegationem conſideramus, quod bona tanti uiri uenia dicere liceat, falſa. Ita enim idẽ Montagnana ſcribit: Et quum bene examinabis, eius ſcilicet Galeni ſermones, uidebis quod eſt ſpecies tiri, quem ibidẽ Galenus maraſſum uocat, & in rei ueritate eſt ſpecies aſpidis. In his uerbis duo ſunt errata: primũ quod dicit Galenum libro antea allegato uocare echidnam uel tirum, alio nomine maraſſum nominari. Nam Galenus maraſſos, ſiue matraſſos ſerpentes ullos non nomina-

C **uit, ſed quoſdam homines tantum** Marſos appellatos, qui Romæ echidnas, ſeu
uiperas uenabantur, nõnulla ſe inquit interrogaſſe de uiperis, quas non alio no-
mine quàm echidnas inibi uocat. Nunc mihi ſubit in mentem ridere cuiuſdam li
teratoris ingenium, qui mihi ſimilem errorem per calumniã obiectauit, quod nõ
alia ductus fuerim coniectura, ut uiperas eſſe ſerpentes uulgò maraſſos nuncu-
patos exiſtimarẽ, niſi quia Galenus undecimo de ſimplici medicina libro ſimul
de uiperis, ac Marſis illas uenantibus facit mentionem, & quod ille tribuit popu
lis nomen, ego ueluti de maraſſis ſerpentibus dictum ruditer accepiſſem, quaſi
nos iſta gentilia nomina in ſchola puerorũ ſedentes non didicerimus, ne ſi in cu-

Alter Montagnanæ error.

nis uagientes dixerimus, fortè nimium arrogantes uideamur. Alterũ eſt Monta-
gnanæ erratũ, quod echidnam quæ uipera eſt, ſiue tirus, ut ipſe quoq; fatetur, ex
aſpidum genere facit, quum tamẽ Galenus in libro de theriaca ad Piſonem echi-
dnas, ſeu uiperas ab aſpidibus manifeſte ſecernat, ubi cauſam quęrit ob quam ui
peræ alijs ſerpentibus, ueluti baſiliſco, atq; aſpidũ generibus, in theriaces cõpoſi
tione pręferantur. Quo etiam in loco rationem affert, cur neque ipſę uiperæ totæ
ad uſum medicinæ adhibeantur, ſed abſciſſo maxime capite, quoniam hoc ſit in
uipera præcipue pernicioſum, quoniã eo, ut perhibent, coit, & maris caput Ve-
neris dulcedine allecti hauſto ſemine abrodit. Quæ quidem Galeni uerba etiam
illud oſtendunt, falſò exiſtimaſſe Gentilem nõ huius naturæ uiperas, ſed quaſdã
alias cõmunes ſerpentes in antidoto theriaca nominato, cõmiſceri. Quidam ue-

Luminariorũ obſcuritas.

ro recentiores, quorum unus Lumen apothecariorũ, alter Luminare maius, ſuos
ſuper huiuſmodi rebus tractatus inſcripſerunt, hanc de tiro & uipera dubitatio-
nem non modo non illuſtrarunt, ſed Cimmerijs potius quibuſdã tenebris inuol-
uerunt, adeò ut ex eorum uerbis, quid tirus ſit aut uipera, nihil poſſimus habere
D exploratum: ſicuti neq; ex Simone Genuenſi, neq; autore Pandectarũ, quorũ ta
men profeſſionis intererat iſta potius tanti ad uitã momenti, q̃ multa alia curę mi
nutioris explanari. Nam Simon Genuenſis nihil, quod ſciam, de tiro uel uipera:
Pandectarius autem hoc unũ docuit, tirum eſſe ſerpentis ſpeciem. Autor quoq;
Luminaris maioris, qui tam grandis tituli promiſſione debuit plus medicorum
mentes illuminare, uiſus eſt magis calumniaſſe: Nam poſt multa de tiro ac uipe
ra ex diuerſis autoribus in mediũ adducta, tandem ipſe ſubiecit, tiri ſerpentis tres
eſſe ſpecies, quarum una uulgari nomine dicitur uipera, alia tirus, alia hydra, in
noſtris partibus raro boni reperiuntur. Imô hodie reperitur ſerpens dictus Scur-
cio, qui pro tiro habetur. Sed credo hodie ſunt ex hominibus qui faciunt theria-
cam abſque tiro. Verum tempore quo dicti tiri nõ inueniebantur, collegium me
dicorum Venetorũ ordinauit unam deſcriptionem trochiſcorũ, qui poſſunt po-
ni in theriaca loco trochiſcorũ de tiro. Hæc ille uir, alioquin ſimplicium medica-
mentorum, quę ſunt frequenter in uſu, bonus expoſitor, in hoc uero haudquaq;

Collegium medicorũ Venetorum celebre.

probandus, quod & ſibijpſi, & collegio medicorũ Venetorũ tam conſummatę
doctrinæ hominũ, ut nihil eos unquam latuiſſe ſit ſuſpicandum, tantam fecerit ti
rorum penuriam, quorum magna eſt in Italia abundantia, atq; utinam non eſſet:
Nam etſi aliquis ſit huius ſerpentis in medicina uſus, plus tamen eſt ſuo ueneno
noxius, quàm remedio ſalutaris. Nos itaq; ut noſtam ætatem hac tirorum inopia
liberemus, & illos qui optime ſtudent conficere theriacen, ex Aegypto uſq; hu-
iuſcemodi ſerpentes quærẽdi labore leuemus, quid tandem ſit tirus, aut uipera,
E doceamus: quo quidem inuento iure poterimus gloriari, quoniam ut ex antedi-
ctis apparet, de hoc animali recẽtiores medici nihil niſi obſcurũ, incertum, incon-
ſtans, & quandoq; fortuito ſcriptum reliquerunt. Sed ut his tenebris lucem ali-
quam

A quam afferamus nos, uia quadã atq; ordine progrediamur, & primũ quid de tiro ſcribat Serapio uideamus. Hæc ſunt huius autoris de carne tiri loquentis uerba: Galenus, caro tiri calefacit, & deſiccat, & reſoluit fortiter, maxime quando fuerit condita cum oleo, & ſale, & anetho, & porris, & aqua in quãtitate neceſſaria. Et ut quidam dicunt, uirtus iſtarum carniũ, eſt uirtus mirabiliter proueniens uſq; ad cutem corporis, expellens inde ſuperfluitates, quæ ſunt in corpore. & reliqua quæ ſequuntur. Quum hoc in loco Galenus à Serapione citetur, uidendum pariter ubi hęc uerba de tiro Galenus loquatur. Nuſquã tamen Galenus tirum nominat, ſed tantum echidnam, de qua eadem uerba libro eius undecimo de ſimplici medicina leguntur, quæ à Serapione ex Galeni teſtimonio ſcribuntur: Quæ quidem uerba ita apud Galenũ in græco codice habentur: Τὰς γοῦν τῶν ἐχιδνῶν σάρκας θερμαινούσας καὶ ξηραινούσας ἐναργῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀρτυομένας, ὥσπερ ἐγχέλυας ἐλαίῳ τε ἁλσὶν καὶ ἀνήθῳ καὶ πράσῳ τε ὕδατι, δηλονότι μετὰ τοῦ συμμέτρου, ὅτι δὲ καθαίρουσιν τοῦ δέρματος ἅπαν σῶμα, γνῶναι σοὶ πάρεστιν. Hoc eſt, ſi latine nõ tibi, ſed alijs græcam linguam ignorantibus neceſſarium ſit interpretari: Carnes igitur uiperarum inſpicere licet efficaciter calefacere atq; exiccare, ſi quemadmodũ anguillę oleo, ſale, & anetho & porro cõdiant, et aqua, uidelicet adhibito modo. Quod aũt etiam per cutem totum corpus expurgent, tibi licet cognoſcere. Serapio etiam in eodem capite Dioſcoridem allegat de tiri carne ſcribentem, quæ de echidna græcus autor protulit uerba: quæ ego uitandæ prolixitatis gratia cõſulto prætereo, liberum unicuiq; relinquens ipſa in ſuo loco perquirere, & facta utriuſq; autoris collatione, uerũ ne ſit quod diximus iudicare. Recte ergo, ut antea ſcripſimus, ſenſit Montagnana, tirum, ſeu uiperã

B à Galeno echidnam aſſerens nominari, niſi quod haud fideliter maraſſum etiã appoſuit, propter quædam alia uerba quæ eodem de echidna, ſeu uipera, capite Galenus ſubiungit. Sunt autem iſta: Eos qui in Roma uenanť uiperas, quos uocãt Marſos, interrogaui, ſi quod ſignũ haberent oſtendere, propter quod uiperæ diſtinguerentur. Id autem relatiuum Quos, non uenatores, ſed potius uiperas referre Montagnana uiſus eſt exiſtimaſſe, atque ideo echidnas, ſiue uiperas à Galeno maraſſos nuncupari. Sed caſu potius quàm ratione, etiam errore ducente, in ipſam incidit ueritatẽ. Quę enim à Galeno echidnę, ſiue uiperę nominantur, ſunt ueri ſerpentes à nobis maraſſi uulgò uocitati, quod nos non temere, aut leui cõiectura, ſed inexpugnabili argumento cõuincimus. Ariſtoteles libro de hiſtoria animaliũ primo, de echidna in hunc modum diſſeruit: ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ὠοτοκοῦσιν ὄφις, ἡ δὲ ἔχιδνα μόνον ζωοτοκεῖ. Hoc eſt, ut Theodorus uir græce & latine doctiſſimus eſt interpretatus: Verum quũ cęteræ ſerpentes oua pariant, uipera una animal gignit. In tertio quoq; eiuſdẽ libri uolumine Ariſtoteles de partu echidnæ ita ſcriptitauit: Ἔχει δὲ καὶ τὸ τῶν ὄφεων γένος πρός τε ταῦτα καὶ πρὸς ἄλληλα διάφορα, τὰ μὲν γὰρ ἄλλα γένη τῶν ὄφεων ὠοτοκεῖ, ἔχις δὲ ζωοτοκεῖ μόνον ὠοτοκήσασα ἐν αὐτῷ πρῶτα. Hoc eſt, ut idem Theodorus trãſtulit: Serpentes etiam tam ab his ſupradictis, quàm à ſe differre apertũ eſt. Vipera animal edit poſtquã intra ſe oua peperit, quum cętera ſerpentium genera omnia oua ędant in lucem. Quam etiam ſententiam uerba illa Ariſtotelis ex Arabica translatione à Nicolo ſuprà allegata de tiris intra ſe tenentibus oua, id eſt, non parientibus extrà oua, ſicuti cæteræ ſerpentes, ſed animalia, quamuis barbare, ac ſatis obſcure uidentur innuere. Vbicũq; enim græci autores, ſiue medici, ſiue philoſophi echidnam habent, translationes Arabicę tirum ſupponunt, quod multis exemplis poſſem demonſtrare, niſi fugerem prolixitatis faſtidium. Viperam uero idem

C Latinis ſignificare quod Græcis echidna, æque ſuperfluum eſt multarũ tranſ=
lationũ teſtimonio probare, quum ipſa latini uocabuli etymologia idem luce
clarius manifeſtat. Nam uipera apud nos inde nomen ſortita eſt, quod ui parit
Echidnæ autem partum eſſe uiolentũ, eidemq́ beſtiæ pernicioſum, pręter mul
tos alios autores probatiſſimos Nicander quoque in ſuis theriacis docuit, cu-
ius autoris ſuper eadem re uerſus à nobis in linguam latinam translatos, libro
de Plinij atque aliorum medicorum erroribus inſcripto, inſeruimus. Quare ni
hil aliud ſupereſſe uidetur, niſi ut uiperam eſſe ſerpentẽ, uulgò maraſſum uel
ſcurtionem uocitatum, ultimo loco demonſtremus, quamuis & hoc ipſum ſit
iam magna ex parte probatum, his pręſertim qui maraſſorum naturam perſpe
ctam antea habuerunt. Quorum maraſſorũ fœminæ, ut ſenſui conſtat, nõ oua
ut cæteræ ſerpentes, ſed animal pariunt, atque etiam ui. Viſæ ſunt enim ſæpiſſi
me ex ramo arboris alto pendentes, diſrupto utero, maraſſulos ædere in lucẽ.
Sit tamen aliquis, qui differre maraſſum à uipera obſtinate cõtendat, nõne hic
pertinax aduerſarius Ariſtotelem, totq́ alios grauiſſimos medicos atq́ philoſo
phos, qui idem cum Ariſtotele de uipera prodiderunt, quiq́ hanc pariendi ani
mal proprietatem ſoli inter ſerpentes uiperæ tribuerunt, aperte mentiri faciet?
Tunc non ſola uipera, ſed alia quoque ſerpentũ ſpecies, puta maraſſus, animal
pariet. Quare ſi nefas eſt *Ariſtoteli*, à *cuius inuentis* neq́ natura ipſa diſcrepat,
totq́ alijs *ſummis uiris naturæ interpretibus* mendacium obijcere, poſſumus
ita colligere: Si maraſſi ſunt genus ſerpentum diuerſum à uiperis, non ſola ui=
pera inter ſerpenres animal parit, ſed ſola uipera ex omnium ſerpentũ genere,
autore Ariſtotele, animal parit. Non igitur maraſſi ſunt genus ſerpentum diuer
D ſum à uiperis. Hæc quidẽ ſufficere arbitror eruditis, ad eius rei quam præcipue
probare intendebamus, demonſtrationẽ, tirum ſcilicet uiperam, maraſſum ſeu
ſcurtionem, eandem eſſe ſerpentis ſpeciem, diuerſis nominibus nuncupatam,
hancq́ unicam apud Andromachum, Galenum, & reliquos medicos uetu-
ſtiſſimos, qui de theriaca ſcripſerunt, in eiuſdem antidoti cõpoſitione maxime
cõmendari. Quare neque ex Aegypto tirus, tanquam noſtro orbi ignotus ſer=
pens eſt mutuandus, neque alij trochiſci, qui uicem trochiſcorum de tiro ſup=
pleant, excogitandi. Sed hæc doctis ut diximus, ſatis. Reliquũ eſt, ut etiã mul=
titudinis iudicio ſatisfaciamus: Neq́ enim ſpero defuturos uerſutos homines,
ut plerıq́ ſunt noſtra tempeſtate, artem medicinæ plus aſtu quàm doctrina tra-
ctantes, qui ita aures imperitorum ludificabunt: Cauete hanc omnes uenefi=
cam Leoniceni medicinam, maraſſum ſerpentẽ horrendum, peſtiferum, exitia
lem, ipſo penè nomine formidandum theriacę pro tiro ſeu uipera cõmiſceri iu
bentis: theriacę in quã antidoto contra ſerpentũ ictus, atq́ omnia uenena à ue=
teribus inſtitutę. Quid enim hoc aliud eſt, niſi homines nouis remedijs atque à
cõmuni uſu abhorrentibus exitialiter iugulare? & longe ueneni pericula fugi
entibus ultrò uenena porrigere? Vide quanta ſit malignis hominibus apud im
prudentes calumniandi facultas. Sed hanc quãuis friuolam, tamen ſatis perſua
ſibilem obiectionẽ, Galen. noſter docta reſponſione anticipauit, docens in ſuis
Venenum ueneni remediũ eſt. de theriaca tractatibus, uenenũ ueneni eſſe remediũ. Quod etiã multi alij inſi-
gnes medici, quibus Plinius poteſt annumerari, pariter docuerũt, cõtra omniũ
ſerpentũ quamuis inſanabiles ictus, earundem ſerpentũ exta impoſita auxilia=
ri tradentes, hydrũ nulli ſerpentiũ ueneno inferiorem, iecur ſeruatũ percuſſis
ab his opem ferre, ſcorpionẽ tritum ſtellionũ ueneno aduerſari, eundem ſcor=
pionem & ſuę plagę impoſitũ, & etiam aſſum intus aſſumptum, cõtra ſe reme
dium

A dium eſſe, Viperæ carnes non modo illos, quos ipſa momorderit, ſanare, ſed & eos, qui aliquando uiperæ iecur coctum hauſerint, nunquam feriri à ſerpentibus, promittentes. Sed iam plura mi compater, quàm tu forte à me, quem noſti eſſe occupatiſſimum, exigebas. Ego tamen, qui ſciebam me paradoxa ſcribere, coactus ſum, ſicuti alienas opiniones longo ſermone deſtruere, ita propriam ſententiam, prolixa oratione confirmare. Quæ ſi forte ab illis non probabitur, qui malunt didiciſſe, quàm diſcere, hortaberis homines, alioquin ſua etiam ſponte argumentoſos, ut noſtra ſcripta non cauillis, ſed rationibus conentur refellere: & nobis dent noſtros errores uel diluendi, uel ſaltem corrigendi occaſionẽ. Parati enim ſumus quæ nos male ſenſiſſe demonſtrauerint, ſicut philoſophos decet, retractare.

DE TIRO SEV VIPERA
LIBRI FINIS.

NICOLAI LEONICENI VICENTINI IN LIbrum de Epidemia, quam Itali morbum gallicum uocant, ad Illuſtrem uirum Ioannem Franciſcum Mirandulenſem, Concordiæ Comitem, præfatio.

HABITAM nuper Ferrariæ, de morbo quem Gallicũ uocant, diſputationem, atq; à me poſtmodum mandatã literis, cui magis quàm tibi
B Ioannes Franciſce Mirandulenſis dedicauerim? qui quum ſuperioribus diebus Ferrariæ adeſſes, atq; ante diem ad eandẽ diſputationẽ conſtitutam, tibi ex cauſis urgentibus eſſet diſcedendum, non parum dolere mihi uiſus es, quod eidem diſputationi nõ poſſes intereſſe: neq; diſſimulanter tuliſti, gratiſſimam rem me tibi facturũ, ſi quæ non potuiſſes præſens accipere, haberes abſens ex meis literis, uel potius uolumine ad id dedicato, legendi facultatẽ. Et quoniam non te latebat magnæ contentionis diſputationes à medicis, atq; philoſophis pertractatas, nõ ueritatis inuentione, ſed iurgijs atq; clamoribus, plerumq; terminari, illud inſuper à me expectare uidebaris, ut non ſolum quænam inter diſputantes opinio tandem eſſet, pro uera recepta tibi ſignificarẽ, ſed mei quoq; iudicij calculum inter ambigentes ſententias manifeſtarẽ. Quid plura? ego qui tibi propter tua eximia in me beneficia omnia debeo, pollicitus ſum facturum me quod optabas: arduum quidem opus, ac penè temerarium, niſi ipſum excuſaret obſequiũ. Ecce igitur iam tibi fidem promiſſam exoluo, quanto tardius quàm tu forte cupiebas, tanto maiore cum fœnore. Non ſolum enim eam, quæ pręcipue defendebatur Ferrariæ, opinionem, ſed quaſcunq; alibi plurimum uigere intellexi, conatus ſum pro mei ingenij imbecillitate cõfutare, meamq; poſtremo loco exemplis, rationibus, ac nobiliſſimorum medicorum autoritatibus confirmare. Multa præterea Auicennæ dicta, quæ ad propoſitam contemplationem pertinebãt, duximus in controuerſiam. Quare qui hæc lecturi ſunt queſo boni cõſulant, neq; me propterea impudentem aut inſolentem iudicent, qui auſim magni nominis autores inceſſere. Facimus hoc multorum ueterũ, ac præcipue Ariſtotelis ſummi philoſophi exemplo, qui tanti fecit ueritatẽ, ut pro ea aſſerenda ſcripſerit etiã contra præ=

C ceptorem. Neq; uero hanc apud te præfamur ueniam, qui hoc meum circa antiquorum ſcripta examinanda ſtudium adeò non improbas, ut in ea quam nuper Ferrariæ habuimus de literis confabulatione, mirari te mihi dixeris, quod in illo quem ſuperioribus annis ædidi de medicorum erroribus libro, Plinium tam leuiter perſtrinxiſſem: in cuius autoris libris tu multo plures, quàm qui à me fuere notati, errores animaduertiſſes. Dicimus iſta malignis atq; impudentibus, quorum aliter ea etiam quæ tacite probant, quia tamen ipſi non ſcripſerunt aut inuenerunt liuore ducti aperte calumniantur: aliter uero more pecudum alienis ſemper ueſtigijs inſiſtentiũ, nihil ſuo, omnia aliorum iudicio tribuunt: & ſi cui ſe ſemel autori addixere, eius autoritatẽ ſine ratione rationem eſſe arbitrantur. Vtcunq; tamen hi de noſtris ſcriptis iudicauerint, quanto minorem apud ipſos gratiam ſumus habituri, tanto maiorem apud probos ac doctos ſperamus conſequi, apud te præſertim, qui Ioannis Pici patrui per omnium gradus uirtutum ueſtigia imitaris, quiq; eam quæ in eius intempeſtiua morte facta eſt literarum atq; omnium bonarum artium iacturam ita reſarcis, ut ad te reſpicientes Virgilianũ illud omnes uno ore pronuncient:

Vno auulſo non deficit alter,
Aureus, & ſimili frondeſcit uirga metallo.

Tibi itaq; & paucis cecinimus, uobis placuiſſe contenti, reliquorum autem uel inuidorum uel imperitorum iudicia contemnentes.

D

NICOLAI LEONICENI

VICENTINI DE EPIDEMIA, QVAM ITALI MORBVM GALLICVM, GALLI VERO NEAPOLITANVM VOCANT, LIBER.

NOVOS Italiæ aduenisse morbos prioribus ſeculis ignoratos antiqua ætas credidit. Siquidem Plinius uir eruditiſſimus, nõ modo Italiæ, ſed uniuerſæ ferè Europæ lichenas ante Claudij principatum incognitos fuiſſe teſtatur uigeſimoſexto de Hiſtoria naturali libro. Ego uero de alijs Europæ partibus non planè habeo ſtatutum quid ſentiam. Illud pro certo affirmare auſim, multis antequã Claudius imperaret annis, lichenas fuiſſe Græcis familiares, quãdo Hippocrates autor græcus uetuſtiſſimus cum multis alijs in locis, tum præſertim in tertia particula Aphoriſmorum, in morborum æſtiuorum mentione, lichenum cõmeminit: ut mihi magis fiat ueriſimile, uexaſſe id malum etiam Italiam, quamuis fortè longo temporum interuallo ante Claudium, ſed nondum Romano imperio ad exteras nationes propagato, atq; ideo minus à græcis medicis Roma frequentata, defuiſſe eidem morbo nomenclatores. Idcirco donec ſine nomine perſtitit, fuiſſe interim obſcuriorem, ſicut poſtea Claudio imperante, iam Græcis artibus ac præcipue medicina uigente in ciuitate, lichenas atq; mentagram uocitantes fecere illuſtriorẽ. Simile quoddã noſtro hoc æuo

A accidit: iam enim inſolitæ naturæ morbus Italiã, & multas alias regiones inuaſit.
Puſtulæ ſunt à partibus obſcœnis incipientes, mox totum corpus, atq; ipſam præ
cipue faciem occupantes, pręter fœditatem magnũ inſuper cruciatum plerunq;
afferentes. Huic tamen morbo nondum noſtri temporis medici uerum nomen
impoſuere, ſed uulgato nomine malum Gallicũ uocant, quaſi eius cõtagio à Gal
lis in Italiam importato: aut eodem tempore & morbo ipſo, & Gallorũ armis Ita-
lia infeſtata. Non defuere quidẽ, qui eundem cum illo putarint, quem priſci Ele-
phantiaſim nominarunt, ſicuti alij morbum Gallicum eſſe antiquis lichenas, alij
aſaphati, alij prunam ſiue carbonẽ, alij ignem perſicum ſiue ſacrum, exiſtimarũt.
Quæ quidem ambiguitas nominũ, & de re ipſa quoq; diſſenſio, multos ſuſpicari
fecit nouam hanc eſſe luem nunquam à ueteribus uiſam: atq; ideo à nullo medi-
co uel græco uel arabe inter alia morborum genera tactam. Ego ſicuti neque illis
aſſentior, qui uarias huic morbo indidere appellationes, haudquaquã eius natu-
ræ cõgruentes, ita ubi cõſidero eadem natura præditos homines, ſub eodem cœ
lo natos, ſub eiſdem ſideribus educatos, eiſdem etiam ſemper fuiſſe morbis obno
xios cogor exiſtimare: neq; mihi poteſt in captũ mentis peruenire, natam hanc
repente labem noſtram ita infeciſſe ætatem, ut nullam ſuperiorem. Quod ſi quis
aliter quàm ego ſentiat, quid tandem hoc eſſe dixerit? aut quam deorum uin-
dictam? nam ſi cauſæ naturales inſpiciantur, millies poſt mundi initia eædem ex-
titere. Quare ſimilem morbum ex cauſis ſimilibus etiã ſuperioribus ætatibus cõ-
tigiſſe parati ſumus oſtendere, ubi prius illorum opiniones, qui morbum Galli-
cum fuiſſe à priſcis Elephantiaſin nominatum, ſiue quid aliud à noſtra opinione
diuerſum credidere, confutauerimus. Sed antequam diſputationem ipſam ag-
B grediamur, illud in primis admonendum eſt, aliud morbi genus ſignificari uerbo
Elephantiaſis in libris Arabum, aliud in libris Græcorum. Raſis ſiquidem atque
Auicenna elephantiaſin pro morbo accipiunt, in quo pedes & crũra ſupra modũ
intumeſcunt. Galenus ac Paulus, omnesq; græci autores in eodem uerbo mor-
bum intelligunt, quem Auicenna & medici iuniores lepram appellant. De pri-
mo uerbi elephantiaſis apud Arabes ſignificato neminẽ ambigere arbitror: De
ſecundo apud Græcos uſitato longius eſt à nobis differendum. Nam ſi oſtenſum
fuerit, nihil aliud eſſe Græcis elephantiaſin, quàm morbum illum quem uulgato
nomine lepram uocamus, tunc id quoq; probatum erit, morbum Gallicum nõ
eſſe elephantiaſin, quando & qui contrarium ſentiunt, morbũ gallicum plurimũ
à lepra diſtare concedunt. Vt igitur ad rem ipſam propius accedamus: Elephan-
tiaſin apud Græcos, eſſe apud Arabes & iuniores medicos lepram, ita demon-
ſtratur: Elephantiaſis, autore Paulo Aegineta, eſt cancer totũ occupans corpus:
unde idem Paulus inquit: Si cancer unum tantum membrum infeſtans, tamen
ſecundum ſententiã Hippocratis inſanabilis eſt, quanto magis elephas, qui can-
cer quidam eſt uniuerſalis, omnem curationem ſuperabit? Eandem ſententiam
ſcribit libro quarto Auicenna his uerbis: Et quũ cancer, qui eſt lepra membri uni
us, ſit de illis quibus non eſt ſanatio, quid dicemus de lepra, quæ eſt cancer totius
corporis? Idem dixerat Auicenna circa initia eius capitis, in quo agit de lepra,
quod uidelicet lepra eſt ſicuti cancer communis toti corpori. Sed & eorundem
humorum uitio generari elephantiaſin Paulus cenſet, & Auicenna lepram. Et
quemadmodum Paulus minus malam elephantiaſis ſpeciem ſtatuit, quæ ex qua
dam ueluti fece ſanguinis ſuperaſſata ortum habet, alteram quæ à flaua bile
æque retorrida fit deteriorem, ſic & de duabus lepræ ſpeciebus, quarum altera

C itidem ex fece ſanguinis, altera ex flaua bile in atram, propter aſſationem conuerſa, generatur, Auicenna decernit. Neq; uero aliam Paulus elephantiaſi, aliam lepræ Auicenna adhibet curationem. Neq; etiam Galenus, ſcribens de elephantiaſi ſecundo libro artis curatiuæ ad Glauconē, minus quàm Paulus cum Auicenna ſcribente de lepra, concordat, imò uero omnia illa Auicennæ uerba, quod lepra multiplicatur in Alexandria propter caliditatem aēris, & malitiā cibi & eius eſſentiam ex genere piſcium & carne ſalita, & carne groſſa, & carnibus aſinorū & lentibus (liceat enim mihi ipſius Auicennæ uerba, quāuis barbare ſcripta, maioris tamen fidei gratia, referre) omnia, inquam, hæc Auicennæ uerba ſunt ex Galeno, de elephantiaſi eo quo nuper diximus libro loquente, translata. Quid, quod niſi Galenus per elephantiaſin morbū quem diximus intellexerit, illud ſequetur abſurdum: Galenum medicorū facile principem, qui tot de medicina uolumina tam accurate, tam copioſe conſcripſit, nullam de eo morbo, qui reliquos omnes magnitudine ſuperat, quem nos uulgò lepram appellamus, in ſuis libris feciſſe mentionē? Galeni autem libros intelligo, quos idem autor in propria lingua ſcriptos reliquit: nam in his quos uel ex græca uel arabica lingua translatos habemus, plurima eſt in hoc uerbo Lepra ambiguitas, quoniam aliquando translator ubi *elephantiaſin in græco Galeni* codice ſcriptum inuenit, lepram eſt interpretatus, ubi uero lepram, nihil immutauit, ſed eodem uſus eſt uerbo, quum tamen apud græcos autores alius morbus ſit lepra, alius elephantiaſis. Lepra enim, ut inquit Galenus, in libro de tumoribus contra naturam, paſſio ſolius cutis eſt: quod de elephantiaſi dici non poteſt, quum in eo morbo, qui elephantiaſis à Græcis nominatur, non modo cutis, ſed carnes etiam atq; oſſa, ut Celſus
D quoq; teſtatur, plerunq; uitientur. Quod ſi quis pertinaciter tueri uelit, eundem eſſe morbū quem Græci leprā, atq; Arabes itidem nominent, uideat quid ipſum concedere oporteat, hoc ſcilicet, eſum uiperarum, quo nullum eſſe præſtantius remediū aduerſus lepram, medici omnes uno ore conſentiunt, quodq; inter nobilia medicamenta contra lepram Auicenna numerat, non modo nō ſanare id malum, ſed inſuper generare. Galenus enim libro undecimo de ſimplici medicina, duorum meminit elephantiaſi morbo laborantium, qui ex eſu carnium uiperinarum in lepram inciderunt: quare neceſſarium eſt dicere, alium eſſe morbum, qui à Galeno & cæteris Græcis lepra uocetur, aliū qui ab Auicenna ac medicis iunioribus eodem nomine nuncupetur. Quid lepra nomē ſignificet apud Arabes & medicos iuniores, qui Arabum doctrinā magna ex parte ſequuntur, nemo niſi hebes atq; omnino obtuſus ignorat. Quid uero apud Græcos ſiue Latinos ueteres Græcos imitantes, multi etiam neſciunt eruditi. Vnde data eſt errori occaſio, ut diuerſarum linguarum ſignificata diſtinguere neſcientes, uel elephantiaſin nō eſſe lepram, de qua ſcribit Auicenna, uel non ſimpliciter lepram, ſed quandam lepræ ſpeciem exiſtimauerint. Nos uero elephantiaſin idem eſſe quod lepra de qua agit Auicenna, atq; ab altero morbo diuerſam, quem Galenus lepram nominat, exiſtimamus: idq; uidemur multis rationibus, ex ipſius morbi ſumptis eſſentia, demonſtraſſe. Age uero, etiam ex ui nominū, quibus idem morbus nuncupatur, argumētemur: Neq; enim tantum elephantiaſis, ſed præterea ſatyriaſis apud Græcos nominatur: licet uerbum Satyriaſis pro priapiſmo quandoq; apud eoſdem Græcos accipiatur. Nomen autem elephantiaſis tractum eſt à ſimilitudine elephantis, quoniam (ut inquit Galenus ſexto de cauſis accidentium) qui hoc morbo laborant carnem habent nigram, & tuberibus plenam, qualis eſt

cutis

A cutis elephantum. Nonnulli elephantiaſin ob morbi magnitudinem, qui nulli ferè remedio ſuccumbit, dictam exiſtimant. Quidam ob id, quod ſic ut elephas præ cæteris animalibus diutiſſime uiuit, ita hic humor longiſſimus eſt. Quæ quidem omnes proprietates nulli alij morbo magis conueniunt, quàm illi quem nos uulgò lepram nominamus. Sed & ſatyriaſis idem morbus à Græcis uocatur, Satyriaſis. quoniam eo affecti faciem ſimilem ſatyris habent, naſum ſimum, craſſa labra, aures leuigatas, ut ſcribit Galenus libro ſecundo De cauſis morborum, ac præterea alio libro, qui De tumoribus contra naturã inſcribitur. Quo etiã in loco aſpectu horribiles & male olentes, ſatyriaſin patientes oſtendit. Quæ omnes notæ morbum illum quem lepram uulgò dicimus, minimo minus ante oculos ponunt. Quanquam uero efficacibus rationibus, tum ex morbi eſſentia atq; appellatione, tum etiã ex ſenſu ſumptis probauerimus, nihil aliud eſſe elephantiaſin apud Græcos, quàm morbum quem Arabes nominant lepram, ſiue quid aliud quod ipſis lepram ſignificet: idem tamẽ Arabes, ut antea admonuimus, per elephantiaſin non eundem quem Græci morbum, ſed crurum potius ac pedum tumorem immodicum intelligunt, quod facile eſt ipſis permittendum: Quandoquidem, ut ſæpe Galenus præcipit, non eſt de nominibus à medicis litigandũ, niſi ijdem autores non ſolũ nomina, ſed res ipſas quoq; cõfunderent, quum uideatur Auicenna libro tertio, ubi agit de elephantiaſi ſumpta pro tumore pedum, nõnulla dicere quæ etiam Galenus de elephantiaſi in eo accepta, quo Græci capiunt ſignificatu. Libro ſiquidẽ qui De nigra cholera apud Latinos inſcribitur, Galenus inquit ex eodem fieri humore elephantiaſin atq; uarices, qui quidem humor primum rubidus apparet, deinde nigreſcit. Idem de ſua elephantiaſi refert Auicen. Et ſicuti Ga-

B lenus ac Paulus elephantiaſin ad rubidum colorem declinantem, minus malam arbitrantur, ita Auicenna ſubrubram elephantiaſin nigra cenſet eſſe incolumiorem. Et quia Dioſcorides ſcribit cedream, hoc eſt gummi illud ex cedro arbore fluens, quod Arabes uocant alchitran, licet Simon Genuenſis id uerbum arabicum picem liquidam latine interpretetur: Quia, inquam, Dioſcorides autor eſt cedream iuuare elephantiacos, ſi ligatur aut inungatur, poſtmodum Auicenna de eodem remedio contra elephantiaſin, hoc eſt tumorem (ſic enim ipſe id uerbum accipit) crurum uel pedum, ita ſcribit: Dicitur quod alchitran confert inuiſcatum, & linitum. Raſis quoq; qui elephantiaſin in eodem quo Auicenna accipit ſignificatu, nam & in Almanſore & in diuiſionibus ſeorſum de lepra, & ſeparatim de elephantiaſi, tanquam de morbis differentibus tractat. Idem tamen autor libro duodecimo Cõtinentis, in quo agit de crurum uitijs, quibus annumerat elephantem, de uitio elephantis plurima ſcribit, quæ etiam Galenus uarijs in locis de elephantiaſi. Imò uero Raſis ipſe Galenum allegat in libro De cholera nigra ita ſcribentem: Vitium elephantis & uarices fiunt ex humore nigro, quod niſi fuerit cum eis caliditas, non erunt intenſæ malitiæ: ex uehementi quoq; declinatione, ad choleram nigram puram fit uitium elephantis. Similem ferè ſententiam, ut antea ex parte notauimus, ſcripſit Auicenna libro tertio, capite illo quo unà de elephantiaſi ac de uaricibus agit. Qui quidem Auicenna partim Galenum, partim Raſim in eodem capite uidetur imitatus. Multa autem remedia quæ Græci tradunt contra elephantiaſin pro lepra ſumptã, ſcribit Raſis libro quem diximus, contra uitiũ elephantis, ubi de pedum aut crurũ uitijs tantũ dixerit, ueluti ex Galeni autoritate plantaginẽ, quã etiã Celſus ad elephantiaſin præcipue cõmendat. Ex Dioſcoridis itidem autoritate ad uitium elephantis laudat Raſis fel hircinum atq; mentaſtrũ,

C Longum eſſet ſi multa alia uellẽ enarrare quæ græci atq; arabes, quamuis de mor-
bi eſſentia differentes, de elephantiaſi tamen ſimiliter tradiderunt. Quod ſi quis
fortè tam Auicennam quàm etiam Raſim ea ratione tueatur, quod crurũ pedúm
ue tumore, quem elephantiaſin nominarunt, non lepram, ſed tantum lepræ prin-
cipiũ iudicauerint, atq; ideo diuerſis nominibus alio ſcilicet leprã, alio lepræ prin-
cipium nuncupare uoluerint, ut morbi in ſua tempora diuiſionem, non improba
mus, ita illos duas eiuſdem morbi partes, non debuiſſe diuerſas facere ſpecies, uel
etiam genera, omnino contendimus: quod maxime feciſſe uidetur Auicenna, qui
de elephantiaſi libro tertio, de lepra uero egit in quarto, tanto ſcilicet interuallo,
ut uideatur elephantiaſin diſtinctum omnino genus à lepra putauiſſe, quum pre-
ſertim idem Auicenna elephantiaſin non, uti Galenus, inter figuræ morbos, ſed
quantitatis potius libro primo collocauerit. Et hæc quidẽ de prima opinione lon-
gius forte quàm decuit, quia tamen eſt in ipſa præcipue Ferrariæ diſputatum, nos
in hoc loco abundantius diſſeruimus.

Iam ad alteram opinionem, quæ morbum Gallicum eſſe lichenas aſſerit, confu-
tandum ueniamus. Hanc opinionem eſſe falſam ita colligitur: Lichen eſt morbus
ille, qui latine dicitur impetigo, uulgò autẽ uolatica: Morbus gallicus non eſt im-
petigo ſiue uolatica, *igitur morbus Gallicus nõ eſt lichen*. Quod morbus gallicus
non *ſit impetigo ſiue uolatica*, quæ *fuit noſtri ſyllogiſmi* minor propoſitio, tam im
periti, quàm *etiam periti ipſo* ſenſu monſtrante nouerũt. Quare id ſolum oſtende-
re oportet, quod malum Greci lichena uocant, nos latino uocabulo impetiginem
nominare, & quod docti impetiginem, uulgus uolaticam nuncupare. Quî uero
poſſumus melius iſta probare quàm Caſſij felicis autoritate? cuius autoris hæc
D ſunt quæ à Simone genuenſi allegantur uerba: Impetigo Græci lichenas dicunt,
Latini zemas, naſcũtur ex melancholico humore, rotundo ſchemate, in ſuperficie
cutis, cum ingenti pruritu. Quis non uideat his uerbis morbum, quem uulgato
nomine uolaticam uocitamus, deſignari? Pluresq; quoq; medici iuniores, in quorũ
numero Nicolus eſt, atq; etiam Gentilis, ſiue quicunq; is eſt cuius expoſitiones
in Fen ſeptimã libri quarti Auicennæ habentur impreſſæ, ſentire uidentur, impe-
tiginem eſſe uolaticam, & allegant alios idem ſentientes: quamuis uideatur Raſis
uigeſimoquinto Continentis putauiſſe, impetiginem eſſe tineam ſiccam, de qua
opinione poſtea dicetur. Eundem uero morbum eſſe apud Latinos impetiginẽ,
qui ſit lichen apud Græcos, præter Caſſij felicis autoritatem, etiam ratione proba
tur. Quæ enim remedia Galenus & Paulus omnesq; græci autores contra liche-
nas notauere, eadem ferè contra impetiginem à Quinto Sereno, Raſi atq; Auicen
na ſcribuntur. Neq; hi Arabes autores aliter generari impetiginem, quàm Græci
lichenas docuerunt. Sunt autem lichenes & lepra (ſi lepram eo modo quo ante à
Græcis capi docuimus intelligamus) ſolius cutis paſſiones. Peior tamen eſt lepra
quàm lichenes. Nam (ut Paulus & Galenus teſtantur) lichenes ſi diu perſeuera-
uerint, tandẽ in lepram conuertuntur: maior enim eſt cutis fœditas & deſquama-
tio in lepra, quam in lichenibus. Tantam tamen habent lichenes & lepra naturæ
cognationem, ut credere poſſim hos duos morbos apud diuerſos autores inui-
cem nomina mutuari: nam quæ de impetigine ſcribit Celſus, ea potius lepræ con-
ueniunt. Videtur enim idem Celſus ſicuti lepram impetiginem, ita lichenas pa-
pulas latine nominaſſe, quod ex quamplurimis quæ alij de lichenibus, ipſe de pa-
pulis retulit colligere poſſumus. Quemadmodum enim à Caſſio felice ſcribitur,
lichenas naſci rotundo ſchemate, id eſt figura in ſuperficie cutis, cum ingenti pru-

ritu

A ritu & aſperitate, atq; ubi id malum ſerpere cœperit, ſerpiginem dici: ita & Celſus
ait alterum papularum genus per minimas puſtulas cuti exaſperare, rodere, &
eandẽ ſerpere, atq; ut id uitium rotundũ incipit ita in orbem procedere, & quod
Græci dicunt, ex lichenibus diuturnis fieri lepram. Celſus de quadã ſpecie papu
larum idem pronunciat, quod niſi citò auferatur, in impetiginẽ uertitur. Et ſicuti
Græci quoſdam lichenas ἀγρίους, id eſt feros nominant, eodem modo Celſus alte
ram papularum ſpeciẽ ἀγρία, id eſt feram ab eiſdem Græcis appellari teſtatur. De
niq; quod leui papulæ Celſus remedium præcipit, ut ſcilicet ieiuna ſaliua quoti-
die defricetur, idem Græci adhibent lichenibus puerorum. Qui quidem curati-
onis modus argumento eſſe poteſt, lichenas eſſe morbum, quem uulgò uolati-
cam nominamus, aduerſus quam noſtro quoq; tempore mulierculæ circa pue-
rorum mala ſananda præcipue ſolicitæ, nullã magis præſentaneam nouere me-
dicinam, quàm ieiunam ſaliuã. Sed & eodem Celſo autore, maior papula mura-
li herba cõmodiſſime tollitur, quam quidem herbã Græci, ut Celſus quoq; libro
tertio teſtatur, parthenicen & perditiũ nominant: Latini uero, quia in parietinis
naſcitur, alio nomine parietariam appellant: uulgus ob eum quem in uaſis ui-
treis abſtergendis exhibet uſum, uitriolum: ut minus mirandum ſit hanc ipſam
herbam lichenas ſua ui abſterſoria ſanare. Eſt tamen & altera herba ipſa quoq; in
muris, ſed maxime ſaxis humectis proueniens, à ſimili ui effectuq; lichen à Græ
cis nominata, quam noſtri temporis medici, neſcio qua ducti ratione uel uſu, he-
paticam uocitarunt: neq; enim uſq; apud celebrem autorem, uel græcum uel ara
bem legitur lichenam herbam hepati utilem eſſe, unde præ cæteris hepatica dici
meruerit. Quod uero Pandectarius ſcripſit ex Serapionis atq; Galeni (ut uide- Pandectarij
B tur) autoritate, ualere hanc herbam contra ſplenis atq; hepatis obſtructiones, & error.
contra omnem hepatis ægritudinem: hi quidem lichenis effectus neq; à Gale-
no, neq; à Serapione uſquam ſcripti leguntur. Si uero Pandectarius illos ex ſua
protulit opinione, minus illi hac in parte credendum, quoniam hanc ipſam her-
bam quam Græci lichena uocant, tanta nominum cõfuſione obſcurauit, ut quæ
tandem herba ſit, neq; alij ex uerbis eius ſcire liquidò poſſint, neq; ipſe ſciuiſſe ui-
deat̃. Quũ enim de lichna ſiue lichene egiſſet in litera A, ubi eam arabice Ainec,
latine muſcum uel uſne uocari docet: poſtmodum in ſequenti ferè capite agens
de eadem herba lichene, licet uideatur non animaduertere: eam arabice azemal-
ſaret inquit appellari, latine uero hepaticam. Eandem uero eſſe hanc ipſam he-
paticam cum ea quam Græci lichena nominant, indicant illæ quæ Azemalſa-
ret, ſiue ut Pandectarius interpretatur hepatice, à Serapione ex Galeni ac Dio-
ſcoridis autoritate tribuuntur: ſunt enim quas ijdem autores in ſuis de ſimplici
medicina libris licheni herbæ ſubſcripſere. Neq; uero contentus Pandectarius
ex una herba feciſſe duas, poſtmodum in litera L, eandem herbam ter gemina-
uit. De lichene ſiquidem ſub proprio uocabulo egit, & limum terræ latine uoca-
uit. Iudicent ergo legentes quanta ſit homini fides habenda, qui herbam eandẽ
modo muſcũ, modo hepaticã, modo limum terræ latine nominat, non ſolũ uaria
nomina, ſed rem quoq;, quæ tamen una erat, diuerſas opinatus. Quod ſi quis li-
chenen herbam prodeſſe hepati ea ratione contendat, quoniam de ipſa ſcribit
Serapio ex Dioſcoridis autoritate, quod ictericis cõfert, morbus autẽ qui icterus
nominatur plurimũ hepatis uitio oriatur, is etiã Dioſcoride docente diſcat nõ in-
tra ſumptã ad uitium ipſum tollendũ, ſed extra adhibitã potius, ad colorẽ ſcilicet
naturalẽ ictericis reſtituendũ, herbam lichenen à medicis peritioribus cõmenda
ri, quod uerba ipſa Dioſcoridis aperte demonſtrant: Neq; enim cum melle con-

C fectam atqꝫ comeſtam, ut uerba Serapionis male Dioſcoridem interpretantis ui=
dentur innuere, ſed cum melle illinitã potius lichenẽ iuuare ictericos idem Dioſco
rides ſcribit. Non eſt autem à ratione alienum hanc ipſam herbam, quæ (ut inquit
Galenus) plurimum ualet abſtergẽdo, ſicuti lichenas, ita alteram cutis in ictericis
fœditatẽ delere. Sed poſtquam de uera hepatica hoc in loco diſputatur, ſimilis er=
ror Gentilis, medici noſtra quoqꝫ ætate celeberrimi, haudquaquã eſt diſſimulan=
dus, qui hanc iuuandi hepar prærogatiuam cuidam herbæ in littoribus maris na=
ſcentis, quam alij ſoldanam, alij per diminutionem ſoldanellam nominãt, in quo=
dam conſilio tribuit. In quo etiam herbã à pluribus ſoldanam uocatã, ſcribit cachi=
lem ab Arabibus nominari. De qua itidẽ cachile refert Serapio ex Iſaac Ebenarã
autoritate, quod debilitati hepatis cõfert. Sed quod tanti uiri pace dicere liceat, fal
litur ſua opinione Gentilis: neqꝫ enim herba uulgò ſoldana ſeu ſoldanella uocata
eſt apud Arabes cachile: ſiquidẽ herba cachile folio naſturtij uel uſne deſcribitur à
Serapione. Neutra autem ſimilitudo ſoldanæ conuenit, quam ſcimus habere folia
hederæ folijs ferè ſimilia: quæ quantum à naſturtio atqꝫ uſne diſcrepent, iudicent
illi qui haſce herbas aliquando oculis ſunt contemplati. Naſturtium quidem cum
ſit herba hortenſis, uulgò agriti nominata, puto omnibus notam: Vſne autem (ut
inquit Serapio) eſt herba cali. *Simon uero de cali ita ſcribit*: Cali eſt planta in lit=
toribus *maris naſcens, ſimilis uermiculari*, pinguis & ſalſa. Ego hãc puto à Græcis
lephrion *nominari, licet* autor pandectarum antiphyllon pro telephio corrupte
ſcripſerit. Quo etiã ductus errore uſne facit anthyllidis ſpeciem, quum tamen an=
Quænam ſit thyllis alia herba ſit à telephio uel uſne. Si qua uero herba ſit, ut ad propoſitũ no=
uera hepatica. ſtrum reuertamur, quæ ob excellentem iuuandi hepar proprietatem nomine he
D patica debeat inſigniri, illa profectò eſt eupatoriũ, quæ etiam inde apud Græcos
uidetur nominata, quod bona ſit hepati: quanquã Plinius ab Eupatore potius in=
uentore dictam exiſtimat. De hac enim ſcribit Galenus libro ſexto de ſimplici me
dicina, quod hepatis obſtructiones expurgat, atqꝫ inſuper hepar ipſum corrobo=
rat. In libro uero qui de antidotis inſcribitur, idem Galenus ita de eadem herba ait:
Affectum hepar ſæpius herba eupatorium efficaciter iuuit, ſicuti mirobalanus lie
nem, ſaxifraga autem atqꝫ betonica renes. Non tamen, quod & alibi monuimus,
ad hunc effectum ſumenda eſt herba illa uulgaris paſſim in foſſatis naſcens, quæ
magno noſtro ætatis errore pro uera eupatorio recipitur: neqꝫ enim illi hæ notæ
conueniunt, quibus nobis ueram eupatoriũ Dioſcorides deſignauit. Quod ſi quis
forte à me exigat, ut quænam ſit uera eupatoriũ aperiam, quod in priore libello,
de Plinij ac medicorum erroribus inſcripto, diſtuli manifeſtare, dicam tantundem
quid ſentiam, ſi prius illud quod in eodem libello etiam antea oſtendi, declaraue=
ro, ſemper fuiſſe aliquos in ueris medicinarum nominibus, etiam prioris ſeculi er=
rores, qui uſqꝫ ad noſtra tẽpora ſunt propagati. Nam quia plures ſuperiore quoqꝫ
ætate imperiti colore decepti, metallũ id quod peritiores cinnabarim nominarũt,
eſſe draconis ſanguinem crediderũt, atqꝫ ideo non cinnabarim, ſed potius draco=
nis ſanguinem idem metallum nuncuparunt: Nos quoqꝫ priſcam ſeruantes con=
ſuetudinem ita uocamus. Idem in herba eupatorio contingit. Hãc enim multi ue=
teres, quos Dioſcorides notat, putarunt eſſe uerã argemonium, quum tamen hæc
ſit ab eupatorio diuerſa, qui error ad nos etiam permanauit. Herba enim quæ eſt
uera eupatorium, à pluribus creditur eſſe argemonium, atqꝫ ideo corrupto uoca=
bulo paſſim agrimonia nominatur. Quam quidem rem miror à multis non fuiſſe
animaduerſam, quum, ut alio ſcripſimus loco, herba eupatoriũ paſſim naſcatur:
ſic uero à Dioſcoride, & Plinio Dioſcoridem imitante deſcribitur, ut penè ſub
aſpectum

A aſpectum poni uideatur. Hæc eſt Dioſcoridis in eadem herba deſcriptio: Eupatorium herba eſt fruticoſa, uirgam unam attollens rectam, lignoſam, tenuem, nigrã, hirſutam, cubitalem, uel etiam maiorem, folia per interualla diuiſa in quinq; maxime partes uel plures, ſimilia folijs pentaphylli uel canabis potius, & ipſa quoque ſubnigra, ſerratim inciſa per ambitum. Semen uero medio cauli adnaſcitur ſubhirſutum, uergens ad inferiora, ita ut exiccatũ ueſtibus adhæreſcat. In qua quidẽ deſcriptione ea herba pingitur, quam aliqui, ab illa adhæreſcẽdi natura, quã fructui tribuit Dioſcorides, lappulam nominarunt, nos uulgò agrimoniã uocitamus. Sed & alia quæ in eupatorio deſcribuntur, caulis ſcilicet lignoſus, nigricans, hirſutus, cubitalis aliquãdo altitudinis, folia ſimilia canabi uel pentaphyllo, ita herbæ uulgò uocatæ agrimonia quadrant, ut hanc eſſe ueram eupatorium nemo, niſi ab ortu naturæ cæcus, non agnoſcat. Vnde etiam duplex ſeculi noſtri error deprehenditur: alter, quod herbam à ueteribus eupatorium nominatam, pro uera agrimonio recipimus: alter, quod pro eupatorio herbam uulgarem, de qua nulla fit à priſcis autoribus mentio, nulla uel ratione uel autoritate ad uſum medicinæ frequenter adhibemus. Sed hæc quidem, quamuis forte à noſtro propoſito, qui morbũ gallicum potius quàm herbas intendimus explanare, longe aliena, iuuandæ tamen mortalitatis gratia, quæ hactenus in ueris remedijs dignoſcendis hallucinatur, obiter ſint exarata. Iam ad propoſitũ reuertamur, quo probare intendebamus, quod malum Græci lichenas dicũt, à Celſo papulas nominari: ſicuti quod ijdem Græci lepra dicunt, à Celſo etiam impetiginem nuncupari: hoc enim poſſit uel ex ipſorum morborũ definitionibus demonſtrari: nam lichen in libro qui ὁρισμοὶ ἰατρικοὶ, id eſt, definitiones medicinales, inſcribitꝛ definitꝛ: ſiue liber ille Galeni fuerit, ut titulus præ
B ſe fert, ſiue alterius nõ multũ à Galeni placitis diſſentientis: Lichen eſt aſperitas cutis cum magno pruritu. Lepra uero hoc pacto: Lepra eſt trãſmutatio cutis ad contrarium naturæ habitum cum aſperitate, dolore atq; pruritu, & ſquamarum reſolutione, & quandoq; unam, quandoq; plures corporis partes depaſcitur. Celſus quoq; tam in papulis quàm etiam in impetigine cutim exaſperari innuit. Impetigini uero hoc proprium tribuit, quod in ea ſquamulæ reſoluuntur: & hoc quidem fieri in qualibet impetigine, ſicuti etiam omnem eius ſpeciem oriri in pedibus & manibus: atq; ungues quoq; infeſtare idem Celſus teſtificatur. Quod poſtremum dictum uel ipſum probare queat nihil aliud ſignificare impetiginem apud Celſum quàm lepram, quum non ſolum græci autores, ſed Plinius quoq; autor romanus, ungues leproſos ſæpiſſime nominat. Auicenna & ipſe impetiginem ita diuidens, quod alia ſit non excorticata, alia excorticata, per impetiginem non excorticatã papulas apud Celſum, lichenas uero apud Græcos, uidetur ſignificare, ſicuti per impetiginem excorticatam, id quod Celſus uocat ſimpliciter impetiginem, Græci uero lepram. Sunt autem hæc Auicennæ de impetigine excorticata uerba: Et de impetigine eſt excorticata propter uehementiam ſiccitatis & multitudinem profunditatis, & eſt ſicuti albaras nigra, & ſicuti cortices. Eſt autẽ hic dubitatione dignũ, cur Auicenna hoc in loco impetiginem excorticatam dixerit eſſe, ſicuti albaras nigram, qui tamen in alio capite ſuperiore albaras nigram ita definierat: Albaras nigra eſt impetigo excorticatiua, & eſt ſcabioſitas accidens, aſpera, uehemens, & facit ſquamas ſicuti piſciũ cum pruritu, & eſt propter humorem melancholicũ inhibentem de eo quod eſt iuxta ea inhibitione fortiore, quam in colore imprimat tantum. Hæc quidem Auicenna. Eſt autẽ (ut dixi) dubitandum, ſi albaras nigra eſt impetigo excorticatiua, ut hoc in loco inquit Auicenna, quo pacto erit ſicuti albaras nigra: quemadmodum ſcribit inferius: quod enim eſt ſicuti alterum non idem ui-

Eupatorij deſcriptio.

Lichen.

Lepra.

C detur eſſe. Nos uero hanc dubitationem ita ſoluimus: Græcos, à quibus Arabes omnia iſta acceperũt, duo habere uocabula germanos morbos ſignificantia, leprã ſcilicet & pſoram: atq; ideo hæ duæ paſſiones propter naturæ proximitatẽ à Paulo *Lepra.* Aegineta ſimul deſcribunt̃ in hanc ſententiã: Lepra & pſora ſunt in ſuperficie cu- *Pſora.* tis aſperitates cũ pruritu & reſolutione, ex melancholico humore ortum habẽtes: ſed lepra quidẽ cutem profundius depaſcitur, in orbem procedẽs, atq; in ea quædam ueluti ſquamulæ reſoluũtur: Pſora uero magis in ſummo cõſiſtit, uarijsq; modis figuratur, & furfuracea corpora abijcit. Lepra igitur apud Paulũ eſt impetigo excorticatiua apud Auicennã, ſicuti impetigo non excorticata apud eundem Auicennam eſt lichen apud Græcos, ut etiam ſuprà monſtrauimus. Albaras autem nigra eſt Paulo Aeginetæ pſora, quam quidẽ albaras nigrã Auicenna ab impetigine excorticatiua ſeparauit, quum loco quaſi differentiæ adiũxit, Et eſt ſcabioſitas accidens, & reliqua. quod uerbum adiunctum indicio eſt, tantum importare Auicennæ albaras nigram, quantũ græcis autoribus pſora: Hoc enim uerbum Arabes in ſua lingua baras interpretantur, quod patet ex uerbis Raſis, quæ libro uigeſimoquinto Cõtinentis, capite illo quo agit de paſſionibus unguium, in hunc modum ſcripta legũtur: *Dixit Galenus, expertus ſum cantharides, & inueni quod ſanant unguium baras, ſi de eis fiat illinitio cum ceroto.* Huius uero remedij ſufficientem ſe habuiſſe experientiã ad ungues pſoram patientes ſcribit Galenus libro undecimo de ſimplici medicina. Vt uero primũ noſtri inſtituti propoſitum tandem abſoluamus. Quũ lepra ac pſora ſolius ſint cutis affectus, ut ex earũ definitionibus conſtat, ac ferè ſine dolore, in quibus ſquamulæ tantũ & cortices furfuri ſimiles emittuntur, nõ autem puſtulæ eminentiores quoddã ueluti uirus ſtillantes, quantæ ac D quales in morbo gallico apparent, excitentur: morbum gallicum nõ eſſe lichenas, ſi etiam lichenes cum lepra, ut apud Auicennam, atq; ipſum fortè Plinium, cõfundantur, tam ratione quàm ſenſu ipſo adſtipulante, demonſtratur.

Poſtquam ſatis (ut apparet) probauimus morbum gallicum nõ eſſe lichenas ſiue impetiginem, magnam etiam eius opinionis partem, quæ eundem morbũ eſſe aſafati aſſerit, unà uidemur deſtruxiſſe, quando Arabes aſafati atque lichenas pro eodem morbo nõnunquam accipiunt. Eſt enim, ut inquit Auicenna, impetigo nõ longinqua aſafati, niſi cum re occulta, & pertranſit, ut ſit ſafati ſicca impetigo malignior. Raſis quoq;, quod et antea notauimus, ſcribit in uigeſimoquinto Cõtinentis, putare ſe impetiginem eſſe tineam ſiccam, quaſi diceret, aſafati ſiccam. Videtur enim hoc uerbum aſafati apud Arabes duo tineę genera ſignificare, alterã ſiccam, alteram humidam. Non diſtinguunt autem ijdem Arabes tineam ſiccam ab impetigine, ea ratione fortaſſis, quod ſimiles impetigini diſpoſitiones ſicuti faciem ac collum, ita ſummam capitis partem frequenter infeſtant. Idcirco Auicenna ijſdem remedijs utitur etiam ad ſafati, quibus Paulus ad lichenas ſiue impetiginem, ſtercore ſcilicet lacerti, & ſtercore turdorũ proprie comedentium oryzam: quamuis Paulus aues illas ueſcentes oryza non turdos, ſed ſturnos potius nominet: de quo Arabum ac præcipue Auicennæ errore turdos pro ſturnis ſæpe ponentium alibi diximus. Quod uero Auicenna etiam ſaphati pro tinea, non modo ſicca, ueluti aliquando Raſis, ſed etiam humida accipiat, illæ oſtendunt medicinæ, quibus utitur Auicenna ad ſaphati humidam, tucia ſcilicet, climia, & chimolea, & charta cõbuſta cum aceto & gũmi pini cum balauſtijs, & aceto, & oleo roſaceo. Hæc enim omnia ferè Paulus Aegineta ad faui, id eſt, cuiuſdam ſpeciei tineæ humidæ ita nominatæ, adhibet curationem. Meſue quoq; Galenum allegat ſcribentem multos ſe ſanaſſe, qui ſaphatim patiebantur, linimento chartarũ combuſtarũ tritarum, & cum aceto temperatarum.

A temperatarũ. Hoc autem medicamento Galenus libro primo decem tractatuum,
qui Memiri inſcribitur apud Arabes, ad achoras, id eſt, alteram humidæ tineæ ſpe
ciem, uſum ſe fuiſſe teſtatur: quam etiam tineæ ſpeciem Raſis in libro diuiſionũ ſa
ſati nominat: ſcribẽs enim de altera ſpecie quam Græci cerion, nos fauum appella
mus, ait quod eius foramen eſt latius & maius foramine ſaſati: quæ ſunt Galeni ac
Pauli uerba, achoras & fauũ ex foraminũ magnitudine diſtinguentiũ. Idem Raſis
in libro de ægritudinibus puerorũ, alterã tineæ ſpeciẽ, quæ fauus, ſiue (ut ipſe in=
quit) fauoſitas mellis uocatur, etiã ſaſati nomine arabico nũcupauit: hæc enim ſunt
eius uerba: Paſſio quæ dicitur fauoſitas, eſt ſpecies ſaſati. In Almanſore etiam habe
tur capitulũ de ſaſai uel ſaſati, quę ſunt, ut ibi exponit̃, hulcera capitis habentia cru
ſtas. Vſq; adeò aũt Raſis ſaſati capitis morbis addixit, ut uigeſimoquinto Cõtinen
tis, quod & teſtatur Nicolus, ſaſati capitis impetiginẽ nominauerit. Qui itidem Ni
colus de ſaſati & tinea unà agit, & ſaſati, id eſt, tineæ, ut ipſe etiam exponit, plures
modos enumerat ex Galeni in primo Memiri & libro de apoſtematibus autorita
te. Apud Auicennã etiam omnes ſaſati ſpecies ſunt cutis capitis paſſiones, nam ſa=
ſati incipiens, quæ eſt, ut Auicenna inquit, botor paruæ fixæ leues diuiſæ in nume
ratione locorũ, deinde exhulcerãtes nihil aliud ſunt niſi exanthemata, id eſt, puſtu
læ, quas ſcribit Paulus rubidi eſſe coloris, & aſperas ſummã capitis partem exhul
cerantes. Sirengi uero, quæ eſt ſpecies ſaſati humidę apud Auicennã, eſt cerion,
id eſt, fauus apud græcos, ad quã, ut diximus antea, Auicẽna ſcribit eadẽ remedia
quæ Paulus: ut uideatur uerbũ græcũ *κήριον*, in ſirengi apud Auicennã eſſe depra
uatum, ſicut fortè pſydracia in balciati, ſiue ut alij ſcribũt, raciati altera ſaſati ſpecie.
Sunt autem pſydracia, ut Paulus atq; Alexander exponunt, puſtulæ ſuper cutem *Pſydracia.*
B capitis eminentes. Verbũ autem balciati puſtulas tales apud Auicennã ſignifica=
re indicant ipſius Auicennæ uerba ſequẽtia, quæ ita ſe habent: Et balciati quidem
eſt de genere ſaſati malę, & quandoq; eſt cauſa eius morſus, ſicuti ſcinifes maligni.
Eſt autem uerbũ ſcinifes æque hoc in loco à uerbo græco conopes deformatũ, cu
ius quidem uerbi quantũlibet uitiati ſignificatũ Pandectarius intellexit, nõ tamen
ſcripturam emendauit, ſed corruptũ uocabulum ita ut inuenit, expoſuit hoc mo=
do: Scinifes, id eſt, quædam muſca parua quaſi effugiens uiſionem, habens aculeũ
acutũ, & alio nomine uocat̃ culex culicis, & idiomate noſtro uocat̃ ſenzala, unde
declinat̃ hoc ſcinifes, genitiuo huius ſcinifes, indeclinabile. Hæc Pandectarius nõ
magna cum elegantia, ſed fide tamen. Nam quod nomen ſcinifes ſit indeclinabile,
oſtendit modus ipſe loquendi Auicennæ, quũ inquit, Morſus ſicuti ſcinifes mali=
gni: eſt enim ſcinifes caſus genitiui. Quod uero conopis ſeu culicis morſus in cute
uerticis uel faciei tales puſtulas excitet, quales diximus à Paulo atq; Alexandro
medicis pſydracia nominari, loca habitãtes in quibus plurimus eſt eius inſecti pro
uentus, magno ſui tædio plerunq; experiuntur. Tantam autẽ fieri græcorũ nomi
num uel morbos uel animalia ſignificantiũ in libris Auicẽnæ transformationem,
quantã hoc in loco inſinuauimus, unuſquiſq; mihi facile credet, qui in ſecũdo eiuſ=
dem autoris uolumine æqualem uel etiã aliquãdo maiorẽ in nominibus medicina
rum factam animaduertit, quum ibidem cochium pro phocha, id eſt, uitulo ma=
rino: Ceichem pro cancamo, id eſt, gummi quodam odorato: aſtratiſus pro aſtera
ticus, id eſt, herba inguinaria: bacche pro betio, id eſt, tuſſilagine: biloniũ mel pro
aphare: pro pelio pepelio: beblisi pro peplo, herbis earũdem uirium, altera tamen
portulacæ hortenſi, altera rutæ ſimilibus: gueguers pro cenchro, id eſt, milio: ſu=
cutum pro ſymphyto, id eſt, cõſolida herba: tephiſie pro thapſia: & mille aliæ græ=
corum uerborũ corruptiones inueniantur, quas uix puto poſſe intelligi ſine auto=

C rum græcorum, qui medicinam poſteris tradidere, cognitione, quãdo & Auicen-
na tantus alioqui medicinæ magiſter in eis caligat aliquando, ut quũ teſiſie, id eſt,
gummi rutæ agreſtis, quod nuſquam inuenitur, exponit; ſucutum uero ſemper ui
uam, uel ſpeciem ſeminis mandragoræ, ſecundum duas opiniones, utranq; tamen
falſam, interpretatur. Qua quidem nominum obſcuritate neſcio quid poſſit eſſe in
medicinæ opere periculoſius, quando ex ea non modo alterum pro altero morbũ
curari, ſed alia etiam pro alijs remedia exhiberi contingat. Quocirca nunquam ſa-
Aldi laus. tis laudari poſſet Aldus Manutius Romanus, uir non minore ingenio quàm do-
ctrina, qui ſua induſtria atq; labore omnem Græcorũ ſapientiam, grammaticam,
poëticam, oratoriam, philoſophiã, & medicinã etiam innumeroſis uoluminibus cu
rat imprimendam, qui tot doctiſſimorum hominum lucubrationes, quæ non mul
tis poſt annis erant interituræ, ita reficit atq; reſtaurat, ut nulla unquã poſſint tem-
porũ uetuſtate aboleri: dignus profectò immortalitate, qui tam multis uiris præ-
Alluatim. ſtantibus dat æternitatem. Alluatim uero, de quo poſt ſafati ſpecies Auicenna fa-
cit mentionem, quoniam crurum non capitis hulcera eſſe dicuntur, ideo neq; ſafa
ti ab eodem Auicenna cognominantur; quare neq; ad præſentem diſputationem
uidentur pertinere, qua tantum probare intendimus, morbum Gallicum nõ eſſe
ſafati. Illud tamen à nobis *obiter dicetur, alluatim* uerbũ eſſe arabicum, corrupte
hoc loco pro *albotim ſcriptum: ſic enim* legitur & non alluatim in codice arabico
Auicennæ. *Significat* autem albotim in Arabum lingua arborem terebinthum,
ex qua naſcitur reſina terebinthina: unde et gluten albotim nomine partim latino,
partim arabico à medicis iunioribus eadẽ reſina nominatur. Sed & ijdem Arabes
albotim uocant, quædam genera puſtularũ ſimilium fructui arboris terebinthi: à
D qua pariter ſimilitudine Græci quoq; antè quàm Arabes eaſdem puſtulas τερμίν-
θους uocauere. Sunt autem ueluti hulcera parua, lentis magnitudine, uel non gran
diora faba, colore inter nigrũ ac uiridem: quãuis & qualis eſt etiam fructus, à quo
nomen tam apud Græcos quàm etiam apud Arabes habuerunt. De his autem ut
arbitror unà cum ſpeciebus ſafati egit Auicẽna, quoniam hæ quoq; ſicuti ſafati in
ſumma corporis cute naſcuntur, ut Paulus Aegineta, qui de terminthis ſcripſit ex
Dioſcoridis Alexandrienſis autoritate, teſtatũ reliquit. Sed de eiſdem etiam libro
tertio, capite de bothor nominatis botim ipſe Auicenna plenius erat executus his
uerbis: Hæc bothor apparent in crure nigræ, quaſi ipſæ ſint fructus tamaricis, aut
grana uiridia magna, & materia earum eſt materia uaricum, & cura earum ex par
te mundificationis eſt cura uaricum hulcerum melancholicorũ. Quæ quidem uer
ba Auicennæ nihil aliud oſtendentia, quàm quod libro quarto, capite de ſafati cir-
ca finẽ de alluatim idem Auicenna ſpecialiter ſcribit, quod uidelicet alluatim ſunt
hulcera melancholica quæ apparent in crure, ex eadem materia ex qua fiunt uari-
ces, & appropinquat cura eius curationi earũ. Illud etiam luce clarius manifeſtat
uerbum alluatim libro quarto, male pro albotim poſitũ, & has puſtulas botim no-
minatas eaſdem eſſe cum illis quas Græci τερμίνθους appellant, à ſimilitudine, ut di-
ximus, fructus arboris terebinthi, qui fructus apud Arabes granum uiride no-
minatur. Hoc enim eſt quod dicit Auicenna, capite libri tertij nuper allegato, eſſe
eas quaſi fructus tamaricis aut grana uiridia magna. Ideo autem Auicenna addidit
Magna, quia ſicuti duplex eſt arbor terebinthus fructifera, fœminina utraq;, nam
maſcula eſt ſine fructu, ita fructus diuerſificatur. Alter enim eſt magnitudine len-
tis, alter uero grandior faba, ut diximus: hic autem eſt quem Auicenna magnum
uocat, ad alterum æqualem lenti comparatum. Hæc igitur ſi uera ſunt (ut certe ue
ra eſſe exiſtimamus) non parum illi decipiũtur, qui alluatim quartam faciunt ſafati
ſpeciem,

A ſpeciem, quicq; ſafati non tam cutis caput integentis, quantum faciei morbū eſſe ar-
bitrantur. Quo etiam errore ducti uidentur, qui morbum gallicum ſafati eſſe opi-
nantur: quoniam hic morbus cæteris partibus ſub ueſte latentibus uultus homi-
num euidentius offendit. Eiuſdem uero erroris autores aiunt ex primo libro Gale
ni de decē tractatibus ſuos ſe ſermones ſumpſiſſe: necq; animaduertunt quod idem
autor de morbis faciei non primo libro, ſed quinto tantum illorum tractatuū ediſ-
ſerit: ſic enim rectus ordo exigebat, ut primū à caluariæ morbis inchoarat, de qui-
bus ſolis in primo libro pertractat: deinde ad ea quæ in auribus, in oculis, atque in
tota facie oriuntur mala deſcendens, ſingula in proprijs tractatibus declararet: ut
uel ex his quæ ipſi concedunt illud probari poſſit, ſafati eſſe ſolius uerticis paſſio-
nem, quando à Galeno in primo libro decem tractatuum de ſafati agitur. Sed &
achores, & faui, & pſydracia, & exanthemata, & quicūq; eodem libro capitis mor
bi à Galeno connumerantur, uel tinea ſunt, uel tineæ ſimiles fœditates: ſumpto ta
men tineæ uocabulo in eo quo medici iuniores capiunt ſignificatu. Quod niſi Aui
cenna hæc omnia ſub ſafati nomine in ſuis libris comprehenderit, uane uidebitur
gloriatus, quicquid ſuo operi fuerit ſuperadditum, eſſe incomprehenſibile, quum
nuſquam aliter de tinea, aut his tineæ affinibus affectibus egerit. Quanquam ue-
ro ſafati proprium capitis morbum ſtatuerimus, non tamen ignoramus, morbum
etiam certæ parti corporis peculiarem, poſſe alijs aliquādo cōmunicari, quod etiā
innuit Auicēna inquiens, ſafati plurimum in capite fieri. Nos quocq; ut medici, de
his quæ magna ex parte, non autem raro aut ſemper eueniunt, hoc in loco diſſeri-
mus. Poſſumus ergo ita colligere: Quū morbus gallicus nō ſit impetigo, ut etiam
antea probauimus, neque uero tinea, quoniam hic & ei compares morbi ut in ca
B pite fiunt, ita à capite incipiūt: morbus autem gallicus primum ſui ortum habet ab
obſcœnis, tam morbum gallicū differre à ſafati, quantum caput ab inguine & qua
cuncq; alia corporis parte, eſt exiſtimandum.

De pruna, igne perſico, & anthrace.

Contra uero illos qui dicunt morbum gallicum eſſe prunam, uel ignem perſi-
cum ſiue ſacrum, non eodem modo ut contra cæteras opiniones poſſumus argu-
mentari, quū tanta ſit apud Arabes, & medicos iuniores de pruna & igne perſico
uel ſacro ambiguitas, quanta ferè de hoc ipſo morbo de quo in præſentia diſputa-
mus. Alij enim prunā atcq; carbonē non idem malū, ſed diuerſa potius opinantur,
quum tamen quod ab Auicenna pruna dicitur, à Galeno libro decimoquarto Ar
tis curatiuæ, & multis alijs in locis carbo latine, ſicuti anthrax græce nominetur.
Alij quamuis anthrax idem Græcis ſignificet quod carbo Latinis, differre tamen
anthracem à carbone ea ratione arbitrantur, quoniam anthrax fiat ex materia ma
ligniore & magis aduſta, quàm illa ex qua carbo generat̃. Nec defuere qui ita de-
ſiperent, ut uerbo græco latinam darent deriuationem, anthracem ab antro dictū
exiſtimantes, quoniam (ut inquiūt) intrà cōcauitatem habet abſconſam. Nō abſq;
omni tamen ratione quidam moti uidentur, ut inter anthracem atcq; carbonem ſi-
ue prunam differentiam ſtatuerent, quum uiderent, inde Auicennam de altoim,
quem ipſi anthracem interpretantur, uno capite agentem, poſtmodum altero ca-
pite de pruna tractantem, tanquam de morbo ab altoim ſiue anthrace diuerſo: in-
de Raſim in libro Diuiſionum de igne perſico primum, mox de anthrace ſeorſum
ſcripſiſſe. Ego tamen illos qui inter carbonem ſiue prunam atcq; anthracem faciūt
differentiam, libenter interrogarem, nūquid Galenus de anthrace in eo quem ipſi
ſub hoc uerbo intelligūt ſignificatu uſquam fecerit mentionem. Tantū enim mor
bum, ac magis quàm cæteros exitialem, latuiſſe Galenum, atcq; ideo necq; in libro
quartodecimo Artis curatiuæ, neque in ſecundo ad Glauconem, necq; in libro De

C tumoribus contra naturam, nuſquam denicꝫ ab ipſo fuiſſe nominatum, penè ridi-
culum ſuſpicari. Quod ſi Galenus & de pruna de qua agit Auicēna, & de anthra-
ce peſtifero, ſub eodē nomine, anthrace uidelicet, libro decimoquarto Artis cura-
tiuæ tractaſſe dicatur, quoniam anthracem fieri aliquādo in epidemia eodem in lo
co Galenus teſtaī, nónne hoc idem de pruna & igne perſico refert Auicenna his
uerbis: Et quandocꝫ accidūt iſta cauſa peſtilentiæ. Talis ergo pruna atcꝫ altoim ſi-
ue anthrax, minime different: atcꝫ hoc pacto Auicenna de eodem tumore peſtife-
ro ſub uarijs nominibus, pruna ſcilicet atque altoim, fruſtra in duobus egiſſe locis
indicabitur: niſi fortè dixerimus altoim quidem eſſe anthracem nō omni tempore,
ſed ſolum peſtilente, necꝫ in omni parte corporis, ſed tantū in glanduloſo ac præci
pue inguinibus ortū: quando & ipſe Auicēna hoc idem uidetur inſinuare, ita ſcri-
bens: Antiquiſſimi antiquorū nominauerunt nomine quod translatum eſt in ara-
bico altoim, omne apoſtema eueniēs in membris glādinoſæ carnis aut alîbi. Hæc
enim eſt uerior lectio quàm altera alibi: ſiquidem alibium ſignificat apud Arabes
inguen, unde & herba inguinaria, quam Græci bubonium nominant, apud Ara-
bes alibiū nūcupatur: Licet Pandectarius ſecutus Serapionis errorem, heringium
à bubonio ſiue herba inguinaria non diſtinguentis, alibium heringium interpre-
tatur. Voluiſſe autē *Auicennā libro quarto, ubi de altoi* ſcribit, de hoc tumore age
re, qui *pręcipue in inguinibus* naſcit, facile coniecturabitur unuſquiſcꝫ qui inuicē
uerba Auicennæ de altoim, & Pauli de bubone cōtulerit: ſunt enim quaſi eædem
medicinæ, quibus Auicēna curat altoim, & Paulus bubonē, niſi quod Paulus mul
Bubonis duplex ſpecies. to rectius eandem curationē diſtinxit. Nam quum duplex ſit bubon, id eſt, bubo:
alter qui fit à cauſa primitiua (ut utar uerbo apud medicos iuniores peruſitato) atcꝫ
D ideo ex ſanguine nō neceſſario maligno: alter qui fit ex materia uenenata, tempo-
re præſertim peſtilentiæ: In primo quidem bubone inchoante Paulus utitur refri-
gerantibus atcꝫ adſtringentibus medicamētis, ueluti ſpongia ex puſca, & lana ex
uino & oleo acerbo uel roſaceo uel melino, id eſt, pomorū, uel lentiſcino uel myr-
tino: nullum enim ex his in tali bubone periculū imminet, ut quilibet medicæ ar-
tis peritus intelligit. Auicenna uero, nulla adhibita diſtinctione, hæc eadem reme-
dia quamuis ex reprimentibus, adhibet in principio altoim, id eſt, bubonij peſtife
ri, quibus nihil poſſit eſſe in hoc malo periculoſius. Necꝫ uero illud ſatisfacit, quod
nonnulli de hoc genere medicandi dubitantes, dicūt in Auicennæ excuſationem,
quod uidelicet Auicenna uoluerit nō ſuper ipſum altoim, ſed potius partes ipſi ui
cinas, ne corruptio perambulet, eas quas diximus imponi medicinas reprimētes.
Ego enim in hoc genere morbi præſtare ſemper opinor non ſolum ad locum affe
ctum, ſed etiam proxima tabem peſtiferam quantum fieri poſſit euocare. Si enim à
locis circūſtantibus repercutiatur, quantū extrinſecis partibus, hoc eſt, ignobilio-
ribus, mali depelletur, tantum ad intrinſeca & plerūcꝫ lethalia detrudetur: quum
illud quocꝫ in peſtilentia ſit obſeruatum, quanto plures cutis exterioris partes affi
ciuntur tota ui noxia foras prodeunte, tanto minus ſubeſſe periculi: ſicuti ubi unū
ſolum locū carbunculus occupauerit, ægri ſalus penè eſt deſperata. Quanquā ue
ro Auicenna etſi non in curandi ratione, ſaltem in eo cum Paulo conueniat, quod
ſicuti hic bubonium ab anthrace, ita ipſe altoim à pruna ſeiunxit: non tamen æque
conſtat apud Auicennam ex qua materia pruna, uel ignis perſicus oriatur, quum
uideatur quandocꝫ Auicenna non ſolum à Paulo atcꝫ Galeno, ſed à ſeipſo pariter
de hiſce morbis ſcribēs diſſentire. Galenus enim quem Paulus etiam ſequitur, ait
anthracē ex ſanguine melancholico feruente generari, atcꝫ ideo à puſtula aliquan
do incipere, aliquādo ſine hac: deinde quandam attolli puſtulam, qua diſrupta ſi-
militer

A militer hulcus cruſtoſum fit. Eadem ferè de pruna uel igne perſico quodam in lo-
co ſcribit Auicēna, libro ſcilicet quarto, inter initia Fen tertiæ, capite de apoſtema
tibus & puſtulis, in hūc modū: At uero ex ſanguine groſſo malo fiunt ſpecies exi-
turarum malarum: nam ſi eius malitia uehemēs fiat, & ipſius ambuſtio, proueniet
eriſypela, & eueniet cōbuſtio, & cruſta, & deterior eſt ignis perſicus. Hoc in loco
Auicenna de igne quidem perſico uidetur cum Galeno conſentire: ſiquidē ignis
perſicus idem genus coit cum anthrace, de quo Galenus agit libro decimoquarto
Artis curatiuæ, quemadmodum ex ipſo conſtat Auicenna, qui libro quarto, capi-
te de hulceribus, ait hulcus corroſiuū ignem perſicū à Galeno nominari, ut etiam
ex multis translationibus conſtat, quæ anthracem ignem ſacrum uel perſicum in-
terpretanē. De eryſipela uero idem Auicenna aperte à Galeno diſcordat, qui uult
eryſipelam non ex ſanguine craſſo qualis eſt melancholicus, ſed potius tenuiſſi-
mo generari, ut conſtat ex eius uerbis libro ſecundo Artis curatiuæ ad Glauco-
nem uero de eryſipelate ſcriptis. Poſtmodum uero Auicenna in eo quarti libri ca-
pite, quo de pruna atq; igne perſico tractat, licet eaſdē ferè notas in pruna & igne
perſico ſcribat, quas Galenus ac Paulus in anthrace ſiue carbone, puſtulas ſcilicet
corroſiuas faciētes accidere eſcharam, qualem facit accidere cōbuſtio & cauteriū:
uult tamen tam prunam quàm ignem perſicum ex cholera citrina generari, quæ
ſi uerba eius attendimus, ex ſanguine cholerico originem traxerit. Sit autem mihi,
quod etiam ab initio expoſtulaui, hoc in loco cōceſſum ab ijs, qui nihil niſi elegan
ter dictatū audire patiuntur, & uerba potius quàm ſententias conſectantur, ubi de
arabum medicorū opinionibus diſputatur, ſeruare eundē aliquādo modū loquen
di, quo medici paſſim iuniores utūtur, pro flaua bile choleram, pro atra melancho-
B liam, pro eryſipelate eryſipelā, & plura alia nomina barbara uſurpare: ne ſi alijs ꝙ
ipſi uocabulis uti uoluero, non tam uidear latinitatem affectaſſe, quantum uerbo-
rum ſtudio bonos autores oppugnare tentaſſe. Materiam itaque prunæ uel ignis
perſici, apud Auicēnam eſſe choleram citrinam ex cholerico ſanguine genitā, in-
dicant ipſius Auicennæ, ut nuper diximus, uerba, quæ ita ſe habent: Et unuſquiſq;
amborū, tam ſcilicet pruna quàm ignis perſicus, eſt de cholera citrina adurēte per-
miſta melancholiæ. Et paulò poſt in curatione eorundē morborū Auicenna præ-
cipit fieri phlebotomiā aliquando uſq; ad ſyncopen, ut ſanguis cholericus euacue
tur. Qui quidem curationis modus neſcio quantum rationi, uel etiam ipſi Auicen
næ conueniat, qui ſanguinem eſſe frenū choleræ ubiq; inſinuat, & primo libro ca-
uendum eſſe admonet, ne ſuperflua ſanguinis miſſione ægrum ad humorum cho
lericorum ebullitionem perducamus. Quare ſi eius alijs in locis doctrinam ſequi-
mur, in morbo ex cholera ſuperante, ſeu ſanguine cholerico facto, phlebotomia
non competit, uel non tanta ut ad ſyncopen uſque perducat: nam & Galenus ipſe
qui tam audaci remedio adſtipulatur, non niſi in tribus diſpoſitionibus uſque ad
animi defectum ſanguinem detrahit, uel ſcilicet in maximis phlegmonibus, uel fe
bribus ardentiſſimis, uel doloribus uehementiſſimis: quarum nulla adeſt in eo de
quo diſſerimus morbo. Si enim ſanguis cholericus ſit ſuperabūdans, quod eſſe in
igne perſico innuit Auicenna, non phlegmones faciet, ſed potius eryſipelas etiam
exquiſitas, ut inquit Galenus libro ſecūdo Artis curatiuæ ad Glauconem, ubi in-
ter phlegmonem atq; eryſipelas ponit differentiam. Veri autem eryſipelatis calor
immodicus, ut idem Galenus ſentit libro nono Artis curatiuæ, non aliter ꝙ aqua
frigida epota curaē. Sic & quæcunq; aliæ febres ex cholere, uel per ſe uel ſanguini
miſtæ feruore generantur, nullum magis præſentaneū habent remediū, ꝙ frigidæ
aquæ potionem. Vnde Auicenna tam in curatione eryſipelæ, quàm etiā Cauſonis

In quibus febribus ſanguis mittendus.

C uiſus eſt dubitare, an in eis ſanguinem mittere oporteat, nedum iuſſerit ad ſynco-
pen uſq; profundi. Hoc enim remediũ in his ſolum febribus cõuenit, quæ ex mul
to ſanguine uel ebulliente, uel putreſcẽte generãtur, quales illæ ſunt quæ proprio
nomine ſynochi nominantur: ſed neq; propter intolerabiles dolores (hi enim in
hoc morbo non adſunt) tanta ſanguinis detractio eſt facienda. Quod ſi etiam ad-
eſſent, diſtinguendũ foret, ut inquit Galenus in expoſitione aphoriſmi: Quæ ege-
runtur, nõ multitudinem cõſiderare oportet: an phlebotomia uel potius purgatio
ne ſedari deberent. Nihil aliud ex his uerbis inſinuans, niſi quod ubi humor alius
à ſanguine faceret ſua uel qualitate uel quantitate dolorem, purgationẽ eſſe præ-
ferendam, quod uidemus eundem Galenũ in omnium morborũ præcipue chole
ricorum curatione ubiq; obſeruaſſe, adeò ut in cõmentarijs libri ſecũdi De humo
ribus etiã in pleuritide, quũ fit ex humore cholerico, damnet phlebotomiã: quam
tamen plus in hoc quàm in ullo altero morbo alioquin uidetur probare. Apparet
enim & ipſum, quemadmodum etiam Auicennã, nimiam humorum cholericorũ
inflammationem ubiq; euitare, quamuis hanc in ignis perſici curatione Auicẽna
non cauerit, docens aliquando in ea uſq; ad ſyncopen ſanguinem euacuare. Quid
quod etiam Auicenna in pruna uel igne perſico prohibet ſcalpellationem profun
dam, quãdo *materia eſt decliuis* ad cholerã: *His enim* & *ipſe* utit̃ uerbis: & tamen
capite *ſuperiori ubi agit* de formica ſuaſerat, ex Galeni cõſilio extirpare formicam
cum aliquo quod ſit ſicuti embula, et extremitas pennę, aut alterius rei cuius extre
mitas ſit acuta, quam poſſibile ſit deglutire formicã. Atqui hæc extirpatio formicę,
ſi diligenter inſpicimus, multo eſt uiolentior q̃ ſcalpellatio, ut ſi hãc timet Auicen
na, quando materia eſt decliuis ad cholerã, multo magis tale aliquid facere debue-
D rit formidare in morbo ex materia nõ decliui ad cholerã, ſed mera cholera, ut ipſe
opinatur, procreato. Ego quidem puto Auicennã, modò ſalua tanti uiri reuerẽtia
Auicenna morbos natura diſtãtes cõfundit.
dicere liceat, morbos & natura diſtantes, atq; earũdem curationes plerunq; cõfun
dere, uel ut eiſdem utar uerbis, quæ ipſe ſolet aliquando in aliorum reprehenſione
uſurpare, capitulum in capitulo ponere. Quam quidem cõfuſionem uidetur in tri
bus capitibus de eryſipela, de formica, & de igne perſico ſe conſequentibus præci
pue feciſſe: nam (ut nos etiam eundem ſeruemus ordinem) capite quo agit de eryſi
pela, inter cæteras huius morbi notas hanc etiam ponit, quod cõburit, & ſua uiru
lentia ueſicat. Hæc autem, ut ita dixerim, ueſicatio magis propria eſt alteri morbo,
de quo agit in ſequenti capite, quem ipſe formicã miliarem, Galenus uero ac Pau
lus herpetem cenchriam, id eſt, miliarem, ea potiſſimũ nominant ratione, quod ſer
pit, atq; in cute ueſicas ſiue puſtulas milio ſimiles excitat. Sed etiam medicinæ ipſæ
quas adhibet Auicenna ad eryſipelam ſuper cutem exiſtentem, ſunt quæ à Paulo
ſcribuntur ad formicam miliarem, ſiue ut eius utar uerbis, ad herpetem ueſicoſum
uel puſtuloſum. Hæc enim ſunt Pauli uerba: Ad herpetem ueſicoſũ, ſcoria plum-
bi ex uino auſtero contrita mox illinita, cataplaſma ex folijs betæ in uino decoctis
ſuperimpone. Auicenna autem ad Pauli, ut uidetur, imitationẽ ita ſcripſit: Et ſi fue
erit eryſipela ſuper cutem, curetur ex ſcoria plũbi cum uino pontico cum folijs ſi-
clæ bullitæ cum uino. Modus autem loquendi Auicennæ non paruam poteſt dili
genter inſpicientibus facere dubitationẽ, quum enim inquit: Si fuerit eryſipela ſu-
per cutem: uidetur ex his uerbis innuere, poſſe etiã aliter quàm ſuper cutem fieri
eryſipelam. Atqui Auicenna ſuperius inter phlegmonẽ atq; eryſipelã faciẽs diffe-
rentiam, ita ſcripſerat: Et apoſtema eryſipelæ non fit niſi in eo quod apparet de cu
te. Quare niſi hæc dubitatio ſoluatur, non parua ſuſpicio relinquetur, quod medi-
cinę quas hoc in loco ad eryſipelã ſcribit Auicẽna, alteri potius morbo, hoc eſt, for

micæ

A micæ miliari cõueniunt. Sed & uerba ſequentia Auicennæ hoc ipſum apertiſſime
monſtrant, nam ſtatim ſubinfert: Et curetur cum eo in quo eſt reſolutio & exicca=
tio fortis cum infrigidatione. Nemo autẽ neſcit niſi qui tritũ illud in medicina prin
cipium etiam ignorat, Contraria ſcilicet contrarijs curari, eryſipelæ morbo calido
& ſicco fortiter exiccantia non competere. Quod ipſum Gentilis animaduertens,
inquit, Auicennã hic dupliciter intendere: primo quod ponit abſolute medicinas,
quæ competũt in ſtatu: ſecundo quod hic ponit medicinas, quæ cõpetunt in ery=
ſipela hulcerata, quæ ſunt nimis fortis exiccationis. Nos uero ex hac ipſa reſpon=
ſione illud cõfeſſum habemus, quod contra Auicennã probare nitebamur, eas ſci
licet quæ hic ponũtur ab ipſo medicinas non eryſipelæ, de qua agit in hoc capite,
ſed alteri potius morbo, de quo tractat in ſequenti, formicæ ſcilicet uel miliari uel
corroſiuæ conuenire. Nam eryſipela hulcerata nihil aliud eſt niſi herpes exedens
apud Galenũ, ut idem Galenus libro decimoquarto Artis curatiuæ teſtatur: Her=
pes autem comedens eſt formica corroſiua ſiue hulcerata apud Auicennã. Quod
uero non differat herpes comedens de quo agit Galenus, à formica corroſiua de
qua ſcribit Auicenna, uidere licet ex his quæ Auicenna quidem de formicæ corro
ſiuæ, Galenus uero de herpetis comedentis curatione eadem ambo præcipiunt:
hæc enim ſunt Auicennæ uerba: Via autem ſecundum quam curatur formica, eſt
ut ea quæ ex ipſa eſt corroſiua alienetur ab humectatione, quam iam adminiſtraſti
in eryſipela: humectatio enim nõ eſt conueniens in hulceribus. Galenus quoq;, à
quo ſumpſit Auicenna, in eandem ferè ſententiã ſcribit libro ſecundo Artis curati
uæ ad Glauconẽ: Herpetes quidem quãtum ad totius corporis curationem, ſimi=
li modo quo eryſipelata curare oportet: Quantũ uero ad locum ipſum affectum,
B non etiam ſimiliter: omnes enim qui exeſi ſunt refrigerari quidem deſiderant, ſicu=
ti & alij atq; eryſipelata: non tamen ea medicamenta quæ præter id quod refrige=
rant etiam humectant patiũtur, ſed ea ſola ex refrigerantibus, quæ ſimul exiccare
poſſunt, admittũt. Hic Galenus ſicuti Auicenna in cura formicæ corroſiuæ, ita in
curatione herpetis comedentis prohibet humectationem, quam tamen in eryſipe
latis probat, atq; ideo idem Galenus ſubiungit: Non igitur neq; lactucam neq; po
lygonium, neq; ex ſtagnis lenticulam uel paluſtrem lotum, uel anthylium, uel pſy
lium, uel portulacam, uel intybum, uel ſemperuiuam, uel tale aliquid quod poſſit
humectare, quæ eriſypelatis erunt opportuna, oportet adhibere. Sed hic non par
uus remanet ſcrupulus, quia has ipſas herbas uel magnã earũ partem in principio
formicæ corroſiuę probat Auicenna, ita ſcribens: Et adminiſtra in principijs eius,
ſcilicet formicæ corroſiuæ (de ea enim ſtatim ſuprà locutus erat) ſicuti lactucam, &
nenufarem, & ſemperuiuam, & uolubilem, & portulacã: ut uideatur Auicẽna ſi=
bijpſi manifeſte repugnare. Si enim, ut ipſe paululũ ſuprà dixerat, ea quæ debetur
eryſipelæ humectatio fugiẽda eſt in curãda formica corroſiua, cur poſtmodũ lactu
cam, ſemperuiuã & portulacã, quas Galenus lib. xiiij. Artis curatiuæ ad eryſipelæ
quidem laudat curationẽ, libro uero ſecũdo ad Glauconẽ propter earũ humidita=
tem in herpete exedẽte cenſet euitãdas, ſtatim Auicẽna in formicæ corroſiuæ prin
cipio cõmendat, uel iubet adminiſtrari? Nõ ſolas, inquit Gentilis, qui hanc in uer=
bis Auicennæ repugnantiã uiſus eſt animaduertere, ſed cum alijs exiccãtibus mi=
xtas, utputa lenticulam quæ eſt frigida & humida, cum ſemperuiua quæ eſt frigi=
da & ſicca: quanq; idem Gentilis non de formica corroſiua, ſed ambulatiua, in qua
ſicuti in qualibet alia formicæ ſpecie ſecũdum ipſam aliqua eſt hulceratio, atq; ideo
humiditas quæ debet exiccari moueat dubitationẽ. Sed cur obſecro ad formicam
ſiue corroſiuã ſiue hulceratam talis mixtio ſit neceſſaria? quaſi nõ inueniantur her

C bæ ſimplices, quæ ſimul habeāt tum exiccandi, tum etiam refrigerādi poteſtatem, aut quaſi ea ſola quæ humectant, poſſint refrigerare. Ipſe quocꝫ Auicēna poſtmodum, ſicuti etiā Galenus, eas quæ utruncꝫ præſtant effectū, quæ ſcilicet æque exiccant atcꝫ refrigerāt, memorat, ſicuti arnogloſſam, rubum, & lentem, quibus mille aliæ poſſint ſimiles reperiri. Quod ſi etiā eædem formicæ corroſiuæ, ſiue hulceratæ cōpetunt medicinæ, quæ etiam eryſipelæ frigidæ ſcilicet, modò non poſſint humectare ſicuti necꝫ calefacere, cur Auicenna uolubilem herbam ad caliditatem, ut ipſe ſcribit, ſecūdo ſui operis libro, alijs refrigerātibus adnumerauit? Vt tamē hæc cōpetat, quoniam à quibuſdam cenſetur frigida, non uideo, ſi, ut inquit Gentilis, hæ quas ſcribit Auicenna medicinæ non per ſe ſolæ, ſed miſtæ cū alijs recipiantur, quomodo ex mixtura humectantium ac refrigerantiū fiat medicina, quæ tantum frigefaciat & exiccet, qualē exigit formica corroſiua uel hulcerata, quæ ut morbus calidus frigida ſolum ſine calidis quærit, ut uero hulceratus ſolum ſicca ſine humidis. In quo quidem morbo Galenus etiam ſtrychnū, id eſt, ſolanū reſpuit, quia nō habeat ſufficientem ſiccitatē: Auicenna uero eandem herbam non probat niſi ſiccam, quaſi uiridis poſſit humectare. Si ergo humida cauebat, cur lactucam & nenufar, & lenticulam aquæ, ſimileſcꝫ herbas humidas etiam alijs ſiccis admixtas approbauit? Necꝫ tamē puto, quod *Gentilis credidit*, eum fuiſſe Auicēnæ intellectū ut ſemperuiuā pro herba ſicca, quæ alijs humectātibus debeat adiūgi, hoc in loco nominauerit: quoniā eandē herbā Galenus lib. ſecundo Artis curatiuæ ad Glauconem alijs adnumerat, quæ herpetem comedentē nō ſolum poſſunt refrigerare, ſed etiam humectare: quāuis enim idem Galenus ſexto de ſimplici medicina libri uolumine ſemperuiuam frigidā ac ſiccam ſtatuerit, plurimū tamen illi tribuit frigi-
D ditatis, minimū uero ſiccitatis, imò in ea uigere aquoſam ſubſtantiam planè aſſeuerat, cuius ratione, ut arbitror, in ſecūdo libro quē diximus Artis curatiuę ad Glauconem, quando herpes fuerit hulceratus ſemperuiuam unà cum alijs humectantibus improbat, ſicuti ipſam eryſipelatis conuenire fatetur. Nam licet facta ad corpus temperatum, ſicuti fit in cæteris medicinis, collatione, libro quem diximus de ſimplici medicina ſexto, ſemperuiua frigida & ſicca herba dicatur, eadem tamē ad eryſipelas morbum calidum ac ſiccum comparata, ſecundo libro ad Glauconē frigida atcꝫ humida reputatur, ſicuti oleum roſaceum & refrigeratos calefacere, & calefactos refrigerare ab eodem Galeno ſcribitur libro tertio de ſimplici medicina. Quæ quidem effectuum diuerſitas, ut etiam ibi ſcribitur, his præcipue datur medicinis, quæ parum à temperamento receſſerūt, qualem eſſe diximus ſemperuiuam herbā in ſiccitate, autore Galeno ſexto libri de ſimplici medicina uolumine. Hanc uero ad diuerſa corpora comparationem nō animaduertens Rabi Moyſes, auſus eſt notare Galenum, quaſi libro ſecūdo Artis curatiuæ ad Glauconem cōtraria de ſemperuiua ſcribētem, quæ libro quem diximus ſexto de ſimplici medicina ſuper eadē herba aſſeuerat. Nos uero de hac repugnantia ſententiarū falſò obiecta Galeno plenius alibi diximus, ubi eundem Galenū defendimus contra Rabi Moyſen, principi medicorū etiā in pleriſcꝫ alijs infeſtū. Aliud uero Gentilis ſuffugiū dicentis, quod in principio principiante formicæ frigida & humida cōpetunt, quia licet ibi ſit aliqua hulceratio, nō tamē corroſio adeſt: eiſdē quas ſuprà poſuimus rationibus improbatur, atcꝫ eo magis, quoniā à Galeno in ſecūdo Artis curatiuę libro ad Glauconem, quælibet hulcera etiam in ſumma cute exiſtentia egere exiccātibus, Hippocratis autoritate monſtratur. Sed ut etiam antea innuimus, quum Auicenna his uerbis utatur: Et adminiſtra in principijs eius, hoc uerbum Eius, nihil aliud poteſt referre niſi formicā corroſiuā, de qua ſtatim ſuprà fit ſermo. Necꝫ uero illa

A ratio cõuincit, quam quidã adduxerũt, probare uolentes Auicennam intelligere
de principijs formicæ ambulatiuæ, non autem corroſiuæ: quoniam poſtea ſubiun
git: Et quum timetur ſuper eam corroſio, quum in formica corroſiua, ut inquiunt,
non timeatur corroſio quæ iam adſit, ſed potius in ambulatiua: quaſi non potue-
rit Auicenna prius ſcribere curationem formicæ corroſiuæ, deinde docere, ante-
quã formicæ corroſio ſuperueniat, quibus remedijs ſit occurrendũ. Mihi uero ma
iorem faciũt dubitationẽ remedia quædam, quibus utitur Auicenna ad prohiben
dam corroſionem, ſicuti aqua, quæ currit ex ligno uitis humido quum aduritur, &
ſtercus ouium cum aceto, & ſtercus uaccinũ cum aceto, quæ Dinus ipſe extranea
eſſe confitetur, neq; multũ ad prohibendã corroſionem proficere. Ego uero mul-
to magis extranea exiſtimo, quæ ſtatim poſt ab Auicenna ſuper corroſionem iam
apparentem imponũtur, ſicuti ſuccũ cucumeris aſinini, & ſal, & fel hirci, & rutam
cum nitro & pipere, & nitrũ cum urina pueri, quæ omnia tam priora, quàm etiam
ſequentia nõ formicæ uel ambulatiuæ, uel iam corroſiuæ, ſed tollendis potius uer-
rucis cõueniunt, ut patet ex Paulo eiſdem utente ad tollenda quædã genera uerru
carum, quæ Græci myrmecias acrochordonas appellãt: ut etiã ex Auicenna con-
ſtat, qui de nonnullis eorum in curatione uerrucarũ meminit, & uarijs in locis, ubi
de earundẽ medicinarũ proprietatibus agitur, ualere eas ad uerrucas, nõ autẽ for
micam ambulatiuam, uel corroſiuam, inſinuat. Sed hoc quidem capitulum de uer
rucis in capitulo de formica male fuiſſe ab Auicenna poſitum, & cauſam etiam hu
ius erroris in ſequentibus plenius aperiemus. Illud nũc probaſſe ſufficiat, Auicen
nam eryſipelam pro formica, & formicam pro eryſipela, non ſine magna confuſio
ne, accepiſſe: Quandoquidẽ quæ erant eryſiplæ remedia, refrigerantia ſcilicet at-
B que humectantia, eadẽ formicæ corroſiuæ accõmodauit: Quæ uero formicæ com
petebant uel corroſiuæ, uel miliari, multum ſcilicet exiccantia, hæc retulit ad ery-
ſipelam. Sed quoniam ſuprà monſtrauimus, medicamẽta fortiter exiccãtia ſcripta
ab Auicẽna ad eryſipelam ſupra cutem exiſtentem, à Paulo fuiſſe tranſumpta, an
etiam fideliter translata fuerint, uideamus: ſic enim non ſimplex, ſed multiplex po
tius error indicabitur. Vnũ ex his remedijs fortiter exiccantibus, de quibus ſuprà
facta eſt mentio, ita habetur apud Paulum: Lanæ antiquæ illotæ circa tædam com
buſtæ drachmas duodecim, ceræ drach. uigintiquinq;, ſcoriæ plumbi acetabulum
mediũ, ſepi caprini purgati et loti in aqua, drach. uigintiquinq;, olei myrtini uncias
quinq;. Altera huic correſpondens, apud Auicennam ſcribitur in hunc modum:
Lanæ ueteris aduſtæ non lotæ pondus drach. xij. & ſemis, carbonis de cortice ar-
boris pini tantundem, ceræ drach. uiginti, ſcoriæ plumbi, drach. quinq;, ſepi capri
ni ueteris abluti cum aqua drach. quindecim, olei myrtini, uncias quinq;. Si pon
dera quidem medicinarũ notata in Auicennæ compoſitionibus, nõ omnino qua-
drant cum alteris, quæ in ſimilibus apud Paulũ cõpoſitionibus inueniũtur, nõ eſt,
ut arbitror, magnipendendũ. Illud multo magis eſt cõſiderandũ ab his præſertim,
qui quandã ueluti diuinitatem tribuũt Auicẽnæ, in cuius libris, de medicina præ-
ſertim, nullũ poſſe inueniri errorẽ arbitrãtur, quo pacto Auicenna in nuper dicta
cõpoſitione miſceat carbonẽ de cortice pini, quẽ tamen Paulus in ſua cõpoſitione
omnino pretermiſit. Eſt inquam, ut exiſtimo, diligẽtius examinandũ, an Auicẽna,
uel alius deliquerit, noua atq; inaudita medicamenta ueterũ cõpoſitionibus adiun
gendo, ueluti carbonẽ de cortice pini, de quo quidẽ carbone nuſq; ſcriptũ inueni-
tur, quod ullã habeat in medicinis ad eryſipelã, uel formicã efficaciã. Hũc aũt non
eſſe noſtræ trãslationis errorẽ, teſtẽ facio miro ingenio ac ſingulari doctrina præ-
ditũ iuuenẽ Paridẽ Cæſareũ Mantuanũ, q ut ſemp fuit omniũ bonarũ artiũ ſtudio-

C ſiſſimus, ita nunc medicinæ totus inſiſtit: ad quam fideliter percipiendã non modo latinos & græcos, ſed etiam hebræos, atq; arabes adhibet præceptores, qui à me, eodẽ Paride præſente, ſæpius requiſiti, in his locis præſertim in quibus Auicenna à Galeno ac Paulo non parũ diſſentire uidebatur, ut uerba Auicennæ ſicuti in eorum iacent lingua mihi interpretarẽtur, eundẽ ferè ſenſum retulerũt, quem etiam nos in noſtro habemus Auicenna. Vnde in eam ueni ſententiã, ut multos qui nõ ſolum in noſtris, ſed etiam Hebræorũ atq; Arabũ libris non inueniuntur errores Auicennæ, ex prima Grecorũ autorum, quorũ ſententias idem Auicenna undequaq; collegit, facta in arabicã linguam cõuerſione, ſumpſiſſe occaſionẽ. Nam & hunc ipſum, de quo paulò ante loquebamur errorẽ, non aliunde quàm ex uerbis Pauli male intellectis traxiſſe originẽ facile poteſt unuſquiſq; perpẽdere. Quum enim Paulus ita ſcribat: Lanæ ueteris circa tædam cõbuſtæ drachmas duodecim: credidit Auicenna, uel potius ille qui male Paulum in arabicũ ſermonem transferendo dedit Auicennæ errãdi occaſionẽ, tædam quoq; ſiue carbones ex tæda exuſta derelictos in eandem uenire cõpoſitionem, atq; ideo ita notauit: Sumatur lanæ ueteris aduſtæ nõ lotæ pondus drachmarũ duodecim, & ſemis, carbonis de cortice pini tantũdem, *errore ſanè ſatis ridiculo atq; aliquando futuro periculoſo*, ſi medicinæ *etiam quæ deuorantur, uel bibuntur*, poſtq; fuerint ſuper ignem quandoq; paratæ, carbones qui ex eodem igne remanſerint, in ſuam quoq; ſocietatẽ receperint. Tale enim quiddam fiet in cõpoſitione relata ab Auicenna, ſi, ut ipſe docet, ad lanam exuſtam æqua portio carbonũ ex tæda circa quam fuerit exuſta, adijciatur. Nemo aũt admiretur eam præcipue lanam quæ circa tædam fuerit exuſta, à Paulo in ea quam diximus cõpoſitione probari. Fuit enim quoddã apud ueteres in com-

Modus comburendi lanam.

D burenda lana, quæ non niſi cõbuſta ad uſum medicinæ ueniebat, artificium, cuius etiam Galenus, ſed multo plenius Dioſcorides meminit, qui inter cæteros lanam cõburendi modos hunc quoq; tradit, Alij diſponentes obeliſcos ſuper uas fictile latum os habens, inuicem diſtantes & ſuperimponentes ſcandulas, & lanas alternatim leuiter ex tædis paruis ſuccendũt: Vbi uero lanæ fuerint combuſtæ, tollunt, & ſiquid pingue uel pix ex tædis paruis defluxerit, ſimul tollunt atq; reponũt. Et hoc eſt quod Paulus uult, lanam ſcilicet ita ut docet Dioſcor. uſtam: nõ autẽ carbones de cortice pini in ea quam ſcribit ad herpetem ueſicoſum cõpoſitione cõmiſceri. Nunc ad reliqua explananda tranſeamus, in quibus uidet̃ Auicenna aliquanto maiorem uel etiam periculoſiorẽ feciſſe cõfuſionem. Mox ad ignem perſicum, de quo præcipue diſputabamus, in quo morbo pluſq; in cæteris fuit Auicenna perplexus, reuertemur. Scio tamen me nõ credẽda ſcripturũ, his præſertim qui poſthabitis rationibus, ſola nomina ac ſcribentiũ autoritatem ſequũtur, qui ſe alicui ita addicũt autori, ut proprios ſenſus deſtruentes, malint alteri q̃ ſuis oculis credere. Nos ſuprà cũ ex ſenſu ipſo, tum etiã Dioſcoridis autoritate, cui etiam ex parte conſentit Auicenna, probauimus, eupatoriũ habere folia canabis uel pentaphyllo ſimilia, fructum paruum, qui exiccatus ueſtibus adhæreſcit: eſſe deniq; eupatorium herbam illam quam nos uulgò agrimoniã nominamus. Auicenna uero idem eupatoriũ aliud quàm agrimoniã eſſe ſignificat, quum ait eupatoriũ eſſe herbam aromaticam, habentem ſolia canabis, & florem ſicuti nenufar. Conſtat enim herbam uulgò agrimoniam nuncupatam neq; eſſe odoratã, neq; habere florem ſicuti nenufar, imò ita exiguum ut uel nenufari, uel eius flori collatus, nullam ipſius habeat ſimilitudinẽ. Cui igitur plus hac in parte credemus, Dioſcoridine, an Auicẽnę? Auicennæ, inquies, cui noſtra ætas dedit medicinæ principatũ. Atqui Galenus, unaq; ipſe Auicenna in hac parte medicinæ, quæ de medicamentis ſimplicibus agit, pri-

mum

A mum locum Dioſcoridi tribuunt. Sed fac autoritatẽ eſſe parem: ubi tu mihi Aui-
cennę patrone herbam inuenies aromaticam folijs canabis, flore nenufaris, quæ
ſit uerum eupatoriũ, ſicuti ego tibi alterã aſſignaui, ita Dioſcoridis, Plinij, Serapio
nis ſuper herba eupatorio deſcriptionibus congruentem, ut niſi malis uideri cæ-
cus quàm fateri Auicennã in ueris eupatorij notis deſignãdis aberraſſe, nullo mo
do negare poſſis herbam quam nos uulgato nomine agrimoniam uocamus, eſſe
ueteribus eupatoriũ. Quod ſi fortè mihi cõceſſeris, id quod multi etiam ex medi-
cis iunioribus non diffitentur, Auicennam non multam habuiſſe ſimpliciũ medi
camentorum notitiam: nõ aduertes fortaſſis te eadem cõceſſione dimidiam ſcien
tiæ medicinę partẽ Auicennę detrahere: quę tota, ut inquit Galenus libro ſecun-
do de Criſi, ex duabus conſtat notitijs, altera ſubiecti, circa quod medicus opera-
tur, altera illorum quibus ueluti inſtrumẽtis in ſuo opere utitur. Cur uero ſi in his
in quibus ueritas ipſa ſeipſam cõtemplantibus offert, ubi uigent ſenſuum iudicia,
Auicennam erraſſe cõcedis, non ęque in rebus magis abſtruſis atq; reconditis la-
bi illum potuiſſe fatearis? Tu tamen crede quod lubet: nos paucis iſta ſcribimus,
& ſolis amatoribus ueritatis. Si non apud malignos atq; imperitos, ſaltem apud
probos ac doctos gratiam ut ſperamus cõſecuturi, fortè etiam apud ęgrotos quos
fortuitæ medicinę periculo liberamus, quũ herbam in foſſatis naſcentẽ, quę quid
ſit à medicis ignoratur, hactenus tamen credita eſt à pluribus eſſe eupatoriũ, ne ſy
rupo ex eupatorio atque alijs cõpoſitionibus adiungatur, modò ſint qui nobis fi-
dem uelint præſtare, prohibemus. Sed & altero multo ſanè maiore periculo uel
etiam tormento miſeros mortales liberemus, quod audio malo ſuo fato ſenſiſſe
nõnullos qui hac tempeſtate morbo Gallico laborarunt: neque enim defuere me
B dici, qui puſtulas illas quę in eodem morbo totũ aliquando occupant corpus qui
buſdam ferreis inſtrumentis extirpare tentarint, nixi, ut arbitror, Auicennæ autori
tate, formicæ ambulatiuæ & corroſiuę, puſtulas embula & pennæ extremitate, ut
ſuprà quoq; notauimus, euellentis. Quod etiã magiſteriũ, ſi dijs placet, neq; Di-
nus in tali curatione improbauit, & Franciſcus de Pedemontiũ, pluresq; alij Aui
cennam ſequentes ſuis ſcriptis inſeruere, aiuntq; ipſi unà cum Auicenna, id eſſe
conueniens ſecundũ Galeni opinionem. Sed ubi obſecro unquã Galenus puſtu
las ex humore acuto cholerico, factas talibus inſtrumẽtis iuſſit extirpari? Galenus
inquam, qui ubiq; medicos crudeliter atq; imperite medicantes, uocat humanæ
naturæ perniciẽ. Quod uero ſæuius aut rudius medendi genus poſſit excogitari,
quàm morbũ nõ alio magis nomine quàm quia exhulcerat infeſtantẽ, etiam ue-
hementius exhulcerare? Falſò igitur, inquiet aliquis, Auicẽna Galenũ allegauit,
neq; uere neq; falſò: ſi tamen locum cõſideremus ubi allegauit, dicere auſim, fal-
ſò allegaſſe. Galenus enim id artificiũ ait eſſe conueniens, nõ ad tollendam formi
cam uel miliarem uel corroſiuã, ſed quoddã potius genus uerrucarũ, quas græci
myrmecias, id eſt, formicas appellant. Natus eſt ergo error Auicennæ ex nominis
ambiguitate: quia enim Græci puſtulas quaſdam ex humore cholerico genitas,
ſolam cutem occupantes, atq; etiã ſerpentes, ab hac ſerpendi natura Herpeta uo-
cant: Arabes quoq; à ſimili proprietate eaſdem puſtulas formicam nominarunt.
Sunt uero etiam quædam genera uerrucarũ, quæ Gręci myrmecias, nomine ſum
pto à formicis, appellãt: quia ſenſum quaſi ſint morſus formicarũ patientibus in-
ferunt: has quoque uerrucas Arabes ad græcorũ imitationem formicas nuncupa
runt: quo fit ut uerbum formica apud Arabes duorũ morborũ generibus, quam-
uis natura differentibus, accõmodetur. Auicenna ergo utranq; formicã tam pro
puſtulis cholericis, quàm etiam pro uerrucis acceptam, atque utriuſq; morbi cura

C tionem in uno capite copulauit: licet alter ex humore tenui ac cholerico fiat, alter ex craſſo ac melancholico: atq; ideo ut genere diſtinguuntur, ita diuerſum genus curationis expoſcant. Puſtulę ſiquidem cholericæ uel ſola totius corporis purgatione, uel etiã emplaſtris ſuper locum affectum impoſitis, nunquã autem manu, curãtur: Verrucæ uero, ut docet Galenus lib. xiiij. Artis curatiuę, cum alijs inſtrumentis, tum etiã penna ita adaptata ut totã uerrucam ſua cauitate cõprehendat, atq; adeò firmiter hæreat, quod ea deſubter acta uerruca radicitus euellatur. Quẽ etiam modum docet Auicenna lib. iiij. capite de uerrucis: quẽ pariter modũ uere loco illo potuit ad Galenum autorẽ referre: ſed ubi oportuit Galenũ citare teſtem ibi eius teſtimoniũ prætermiſit: ubi uero reticere, quoniã non de uerrucis, ſed formica potius corroſiua curanda agebatur, perperã allegauit. Huc uero tam multa quæ diximus de Auicenna, multos in unum morbos cõfundente, omnia tendebant, ut oſtenderemus ipſum ſimili atq; aliquanto maiore in pruna atq; igne perſico uſum fuiſſe confuſione: ne quis forte ſuſpicet̃ nos in tam longis digreſſionibus ea quæ nihil ad propoſitũ noſtrum pertinerent, cõquiſiuiſſe. Quum enim probare intenderemus, morbum Gallicũ nõ eſſe ignem perſicũ, omnis uero de quacunque re ſumitur diſputatio debeat à definitione, ut ait Cicero, proficiſci, neceſſariũ habuimus antea oſtendere *quod nõ conſtaret apud* Auicennam, quid eſſet ignis perſicus: *aliquando enim ipſum* ex ſanguine craſſo & melancholico inquit generari, ut etiam antea admonuimus; aliquãdo uero ex cholera permixta melancholiæ: & nunc ignem perſicũ idem genus facit cum pruna, ut quũ inquit: Hæc duo nomina fortaſſe abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulam corroſiuã, ueſicantẽ, adurentem, facientẽ accidere eſcharam, qualem facit accidere cõbuſtio & cauterium:
D nunc uero diuerſificat, ut quum inquit, prunam eſſe magis melancholicã, ignem uero perſicũ magis cholericũ: quandoq; trahit ipſum ad formicam comeſtiuã, ut quum ita ſcribit: Et quandoq; abſoluitur nomen ignis perſici de illis ſuper quo eſt illic puſtula de genere formicæ comeſtiuę adurens, ueſicans. Quandoq; ad formicam transfert miliarẽ, ut quum ſcribit in hunc modũ: Et quandoq; ſunt cum formicæ ſpeciebus & miliaris, malę febres uehementis caliditatis pernicioſæ. Quaſi apud ipſum Auicennã, ignis perſicus & formica miliaris nõ differant, neq; multũ referat, utrũ ignis perſici uel formicæ miliaris ſigna manifeſtet: & ſanè diligentius intuenti formica miliaris & ignis perſicus nihil aut parũ admodũ differunt apud Auicennã, ſunt enim in utroq; ueſicæ milio ſimiles, ueluti Raſis, Paulus atq; Galenus lib. xiiij. Artis curatiuę cõſentiũt. Quod ſi Auicennã ſequimur, nõ modo forma, ſed etiam materia eadem in ambobus morbis reperit̃, quoniã tam ignis perſicus q̃ etiam formica miliaris ſecundũ Auicennã, fiunt ex cholera permixta melancholię: niſi forte quis dixerit ad faciendã formicam miliarẽ non ſolam ſufficere melancholiã choleræ adiunctã, ſed inſuper etiam phlegma requiri. Hoc enim uidetur innuere Auicẽna, capite de formica miliari, ex uerbis illis: Neceſſe eſt illic eſſe ex melancholia & phlegmate quæ admiſcent̃ choleræ. Sed quũ idem Auicẽna, ſicuti Galen. ex ſolo phlegmate mixto cum cholera eandem formicã miliarẽ generari aliquando fateat̃, cur non itidem melancholiã abſq; phlegmatis ſocietate iunctã cum cholera poſſe eundem facere morbũ cõceſſerit? Multi quoq; medici iuniores opinant̃ æque ex una ſicuti ex altera mixtione formicã miliarẽ procreari. Quare & ignis perſicus & formica miliaris in eadem non modo forma, ſed & materia, ſecundũ Auicẽnę ſententiã cõuenient. Quanq̃ forte quiſpiã illã aſſignabit diuerſitatẽ, quod in igne perſico materia cholerica ſit magis aduſta q̃ in formica miliari. Cur uero hoc, quũ ipſa etiam ſua caliditate ueſicas excitet, & ut inquit

Auicenna

A Auicẽna, febres faciat uehemẽtis caliditatis, atq; ideo ꝑniciosas: febris aũt & alia
accidentia quæ in formica miliari Auicenna nominat, ſunt ignis ſacri ſeu perſici
propria, quem etiã prunam appellat Auicenna ad imitationẽ Galeni, qui eundẽ
morbũ & quartodecimo Artis curatiuæ uolumine, & multis alijs in locis anthra
cem uocat: quo in loco idem Galenus omnia hæc de anthrace refert, quæ etiam
hic ſcribit Auicenna de formica miliari, quod uidelicet febres habet uehementis
caliditatis, & quod fit aliquando ex eiſdẽ cauſis, ex quibus fit peſtilentia, & quod
aſſimilat̃ in colore phlegmoni, magis tamen ad atrũ declinante. Quare nõ teme-
re hoc in loco Dinus dubitauit, cur quũ Auicẽna in hoc capite intenderet de pru
na & igne perſico agere, ſigna tamen formicæ miliaris & nõ ignis perſici, ut cui-
quam nõ abſq; ratione uideret̃, expreſſerit. Soluit aũt uerba Auicẽnæ in hunc mo
dum exponendo: Et quandoq; ſunt cum ſpeciebus formicæ miliaris, id eſt, cum
pruna & igne perſico, quæ poſſunt abſolui ſuper ſpecies formicæ miliaris malæ.
Hæc uero ſolutio mihi nõ placet, neque uidetur ipſi Dino eſſe conſentiens: nam
quum quatuor ponat Auicenna modos, ſuper quos abſoluitur nomen prunę &
ignis perſici, ex quibus quartus eſt magis proprius, ſecundũ Dini expoſitionem:
cur hunc tacuit Auicenna, & alium minus propriũ memorauit, uolens tamen ea
quæ tam ignem perſicũ proprie ſumptũ, ꝙ etiam prunam comitantur oſtendere.
Quare quum Auicenna ſub nomine formicæ miliaris ſcribat propria accidentia
ignis perſici & prunæ, uel nõ differre prunã & ignẽ perſicũ à formica miliari exi-
ſtimauit, uel magis cum hoc ꝙ cum alio aliquo morbo cõuenire. Idem tamẽ Aui
cenna ſuperius capite de apoſtematibus & puſtulis, ignem perſicũ non formicæ
miliari, ſed potius eryſipelæ in naturæ uicinitate cõſociat, ubi ita ſcribit: At uero
B ex ſanguine groſſo malo fiunt ſpecies exiturarũ malarũ: nam ſi eius malitia uehe-
mens fiat & ipſius aduſtio, proueniet eryſipela, & eueniet cõbuſtio, & cruſta, &
deterior ea eſt ignis perſicus. Hic Auicenna facit ignem perſicũ non modo in ma
teria, ſed etiã in forma cum eryſipela cõmunicare, licet ignẽ perſicũ dicat eſſe de-
teriorem. Torquent aũt hæc uerba Dinum atq; Gentilẽ expoſitores Auicennæ,
coguntq; ipſos multa imaginari fortè à ueritate aliena. Dinus ſiquidẽ tale apoſte-
ma factum ex ſanguine groſſo nõ ueram eſſe eryſipelam arbitrat̃, ſed potius phle
gmonem qui aſſimilat̃ eryſipelæ in accidentibus. Quod etiam uidet̃ ſentire Gen
tilis, qui nomen eryſipelę hic ſumi improprie fatetur. Sed cur tale apoſtema factũ
ex ſanguine groſſo malo aduſto (ut inquit Auicenna) eryſipelæ, quæ fit ex chole
ra pura ſecundũ eundem Auicennã, ſimile iudicat̃, & nõ magis anthraci, qui (ut
inquit Galenus primo de differentijs febriũ, & pluribus alijs in locis) fit è ſangui
ne melancholico ſuperaſſato? Idcirco neq; cum Dino neq; cum Gentile conſen-
tio, quorũ alter uult eryſipelã & ignẽ perſicũ eſſe apoſtemata cholerica, alter ſan-
guinea quidem, ſed ad naturam choleræ declinantia: cur enim nõ magis ad me-
lancholiam, quũ ſanguis ex quo generant̃ ſit melancholicus, qui tandem proce
dente aduſtione cõuertitur in melancholiã. Mihi quidẽ eryſipela atq; ignis perſi-
cus hoc in loco ab Auicenna nominati, nõ aliter differentes, niſi quia alter eſt alte
ro deterior, nihil aliud eſſe uidẽtur ꝙ anthrax, de quo Galen. multis, ut dixi, in lo
cis facit mentionẽ, atq; ideo non eryſipelæ uel igni perſico ſimiles diſpoſitiones,
ſed uera pruna uel ignis perſicus potius: Quæ enim hic Auicenna in eryſipelia
et igne perſico ſcribit, cõbuſtionẽ ſcilicet et cruſtam, eadẽ tribuit Galenus anthra
ci, uultq; ipſum è ſanguine groſſo aduſto, ſicut etiam Auicenna hoc in loco eryſi
pelam & ignẽ perſicũ, procreari. Sed & eryſipelam eundẽ eſſe morbũ aliquan-
do apud Arabes qui ſit apud Gale. anthrax, euidentius oſtendamus. Libro deci
motertio Continentis apud Raſim iſta uerba leguntur: Dixit, ſcilicet Galenus, ſe

C cundo lib. Artis curatiuæ ad Glaucone͂, que͂ etiã Raſis paulò ante citauerat: Quo
ties ſanguis ſuperueniens ad membrũ fuerit ſuperabũdans groſſus & calidus, ge
nerabit cicatrice͂ ad modũ cocturæ ignis, etiã ſecus hulcus erit apoſtema calidum
bulliens & uehemẽtis doloris, & morbus ille appellat̃ eryſipela. Quod ſi ipſe ſan
guis fuerit in diſpoſitione ſui in ſuperabundantia groſſi bulliente & caliditate, &
tamen in ſe habuerit ęrugine͂ ſubtilem, infert ampullas ad modũ illarũ quæ acci=
dunt ad cõbuſtionem ignis, & emanãtibus ipſis ampullis ſub eis apparebit illud
hulcus habens cicatrice͂, & appellat̃ eryſipela ſimiliter. Hæc quide͂ omnia de ery=
ſipela uerba ſumpta ſunt è ſecundo lib. Artis curatiuæ ad Glaucone͂, ubi Gal. du
plicem modũ quo anthrax generat̃, exponit. Sed & idem Raſis libris Diuiſionũ
eryſipelam & igne͂ perſicũ quaſi pro eode͂ morbo uidetur accipere, ita inquiens:
Quandoq; in corpore egrediunt̃ bothor, & incipiunt uelociter peruenire ad hoc
ut fiant cruſtæ nigrę aut uirides, & fiat illud quod eſt in circuitu earũ rubrũ, & co
loris pauonis, tunc illud nominat̃ eryſipela & ignis perſicus. Pluribus tame͂ in lo
cis Raſis lib. xiij. Continentis, facit ignem ſacrum uel perſicũ, non ſolum eſſentia
ſed etiã accidentibus ab eryſipela differre. Nam lib. xiij. Cõtinentis ſcribit in hũc
modũ de igne ſacro: Hic morbus accidit è ſanguine groſſo ebulliente, ſed in ma=
iore parte incipit cum puſtulis præcedentibus eum, & quãdoq; accidit ſine puſtu
lis, uerũtamen *omnino erit cum eo aliqua excitatio* in loco in quo fieri incipit, &
ex pruritu egredient̃ puſtulę, & poſt emanatione͂ ipſarũ efficiunt hulcus cum ci=
catrice imminenti ad ſimilitudine͂ cõbuſtionis ignis: Et quandoq; accidit una pu
ſtula, quãdoq; plures paruulę ad modũ panici, & cum eis accidit febris uehemen
tior febre phlegmonis & eryſipelæ. Alio aũt eiuſdem libri loco ſcribit igne͂ ſacrũ
non ſolum febre acutiore, ſed etiam colore ab eryſipela differre. Hæc omnia fere͂
D etiam ſcribunt̃ à Galeno & lib. xiiij. Artis curatiuę, & pluribus alijs in locis de an
thrace. Sæpiſſime enim ubi Gal. ſcribit anthrace͂, Raſis ignem ſacrũ uel perſicum
interpretat̃: quanq; ut etiã antea admonuimus, Arabes, & paſſim medici iunio=
res qui Arabum doctrinã ſequunt̃, aliud per anthrace͂, aliud per ignem ſacrũ uel
perſicũ intelligãt, atq; ideo etiã prunã ab anthrace diſtinguãt, quũ tamen anthrax
uerbum gręcũ ſignificet latine carbone͂ uel prunam, ut Auicennæ interpres dice
re maluit. Cur uero Auicenna atq; Raſis anthrace͂ de quo Gale. loquit̃ nõ modo
prunam uel igne͂ perſicũ, ſed etiã eryſipelam aliquãdo nominarint, neſcire͂ aliam
reddere ratione͂, niſi quam etiam ſuperius multorũ qui in Auicennę libris inueni
untur errorũ aſſignaui, malas ſcilicet græcorũ autorũ in linguam arabicã transla=
tiones, in quibus nõ modo herbarũ, ſed etiam morborũ nomina plerunq; diuerſa
notant̃: unde ſicuti eadem herba ſæpius apud Aui. ſub uarijs nominibus ſcripta,
ita idem morbus diuerſimode nũcupatus reperitur. Poſſem multarũ herbarũ in
quibus hic error accidit apud Auicennam exempla proferre, ſed unum tantũ ui=
tandæ prolixitatis gratia hoc in loco cõmemoraſſe ſufficiet: In uolubili herba, de
qua etiam eſt facta mentio ſuperius inter medicamenta quę in curatione formicę
ſcribit Auicenna: hæc ſiquide͂ herba aliquãdo in litera C, cuſſos pro ciſſos, id eſt,
hædera nominatur: aliquãdo in litera V, uolubilis maior, & tunc quoq; pro hæ=
dera ſumitur: Omnes enim quæ uolubili magnæ ab Auicenna tribuunt̃ proprie
tates, ut quod lac eius abradit pilos, & interficit pediculos, & q̊d folia eius recen=
tia cõuenientia ſunt hulceribus magnis, & quod conſolidant decocta in uino, &
ex eis emplaſtrũ factum ſuperpoſitũ aduſtioni ignis & proprie cum ceroto, & q̊d
deſtillatur ſuccus eius in aure͂ doloroſam, & confert hulceribus antiquis in ea, &
quod iuuet ſpleneticos cũ aceto: hæc inquã omnia hæderæ à Galeno aſſignant̃.
Quod ſi quis mihi hoc in loco obijciat, nullo modo poſſe uolubilem pro hædera
apud Auicennã intelligi, quoniã idem Auicenna inquit uolubile͂ magnam ſuo

lacte

A lacte abradere pilos & pediculos interficere, & aquam eius ſolutiuã: quum tamẽ
hædera nõ habeat lac, neq; ſoluendi ſed aſtringendi potius, ut de ea ſcribit Gale-
nus, poteſtatẽ. Facilis eſt ad iſta reſponſio: nam ſicut Auicẽna in capite de cuſſos,
hæderę uires cum alterius herbæ quę ladanũ fert, uiribus miſcuit, ut alibi oſtendi
mus: ita etiam hic hæderæ proprietates cum alterius herbæ proprietatibus, quæ
uolubilis maior à Meſue & pluribus alijs nominatur, manifeſte confundit: Quę
quidẽ uolubilis maior à Gręcis ciſſampelos, id eſt hædera uitealis, à Plinio cõuol
uolum, uulgò campanella, quod etiã aliâs manifeſtauimus, nuncupat̃. Hæc autẽ
hædera uitealis ſiue uolubilis maior ſiue conuoluolũ, uel quocunq; alio nomine
libeat appellare, lacte plurimo manat & aluum ciet. Idcirco Auicenna qui uiſus
eſt neſcijſſe ueram hęderã ab hædera uiteali diſtinguere, ſicuti pro hædera uolubi
lem, ita lac pro lachryma poſuit: eſt enim ueræ hęderæ lachryma, nõ autem hæde
ræ uitealis lac, cui tam à Galeno ꝙ etiam à Dioſcoride is datur effectus, quod pi-
los abradat & pediculos interficiat. Quare Auicenna mixtis ambarũ herbarum
etiam natura diſtantiũ poteſtatibus, magnã peperit confuſionẽ: Et ſicuti in mor-
borum ita etiam in herbarũ tractatione, capitulũ in capitulo poſuit. Quos maxi-
me errores inde arbitror habuiſſe occaſionẽ, quia uarij interpretes Arabes eaſdẽ
non modo herbas, ſed etiam morbos uarijs nominibus nuncuparunt: Qui enim
Dioſcoridẽ è gręca lingua in arabicã tranſtulit, hæderã gręco uocabulo, corrupto
tamen, cuſſos nominauit: Qui autẽ Galenũ cõuertit, pro hædera leleb, id eſt, uo-
lubilem poſuit, quoniã hędera uitealis eodẽ nomine apud arabes appellat̃. Idem
arbitror in uerbo anthrax cõtigiſſe, quod in quibuſdã Galeni libris, ſicuti quarto
decimo Artis curatiuæ, ignis ſacer ſeu perſicus apud arabes interpretatur, in qui-
B buſdam uero, ſicuti fortè in ſecundo Artis curatiuæ ad Glauconẽ, eryſipela: Vn-
de eſt ut tam Auicẽna ꝙ etiam Raſis eundem morbũ aliquando ignẽ ſacrum ſeu
perſicũ, aliquãdo eryſipelã nominarint, atq; ita ſibijpſis quandoq; cõtradixerint:
ſicuti Raſis qui modo inter ignem ſacrũ atq; eryſipelam ſtatuit differentiã, modo
quæ ſunt ignis perſici proprietates eaſdem tribuit eryſipelæ: Auicẽna uero non-
nunquam ignem ſacrũ atq; unam eryſipelã ſcribit è ſanguine groſſo generari, nõ
nunquam eryſipelam quidẽ ex cholera pura, ignem aũt ſacrum ex cholera per-
mixta melancholiæ, maiore tamen cholerę portione. Quæ quidẽ cõtradictiones
expoſitores latinos coẽgerunt noua morborũ genera, pręter illa quæ nimis mul-
ta natura mortalis hominibus dedit, falſa ibi imaginatione confingere, phlegmo
nem ſcilicet eryſipelæ ſimilem, quaſi nõ ſufficeret phlegmon eryſipelatodes: hic
enim alius eſt ab eo quem Gentilis imaginatur, & phlegmonẽ igni perſico ſimi-
lem, quaſi ignis perſicus nõ multas habeat apud Auicennã aliorum morborũ, de
quibus antea diximus, ſimilitudines. Huic tamẽ morbo adeò multiplici Auicen
na penè ſimplicẽ adhibet curationem, illam ſcilicet quam Galenus ac Paulus ſcri
bunt ad anthracẽ, ut mihi nõ paruam faciat admirationẽ, Auicennã non modo à
Gręcis ſed etiam à ſeipſo in hoc morbo diſcordem, in uno tamen curandi genere
eſſe concordẽ. Sed neq; Romani autores inter ſe de eodẽ morbo cõſentiunt, Pli.
enim quemadmodũ & Seruius in expoſitione carminis Vergiliani:

Tempore contractos artus ſacer ignis edebat.

Per ignem ſacrũ, morbũ intelligit quẽ græci uocant eryſipelata, Celſus diuerſum
putauit, & quũ ignem ſacrũ deſcribit per minimas puſtulas aliquando ſerpentẽ,
aliquãdo ſummã cutem exhulcerantem, uidetur herpetem tam comedentem ꝙ
etiam miliarem de quibus antea diximus, ſignificare: Licet idem Celſus capite an
tecedente hulcus quod ſerpendo penetrandoq; uſq; ad oſſa corpus uorat, erpita
heſtiomenon à Græcis nominari aſſeruerit. Sed hoc genus hulcus græci medici

C periſiores Hippocra. ſcilicet Galen. ac Paulus, ab eodem uorandi corpus effectu
Phagedena nominant, ſicuti alterũ quod tamen nõ attingit, ſed cutẽ tantũ exhul-
cerat, erpeta heſtiomenon ſiue comedentem appellant. Viderint ergo qui ſolum
cultum atq; nitorẽ ſermonis attẽdentes, Celſum faciunt medicinæ deũ, malint ne
Celſo homini romano, an Hippocrati & reliquis celebris nominis græcis autori-
bus in græca morborũ credere appellatione. Tantam uero de pruna, igne ſacro
uel perſico opinionũ diuerſitatem, non modo longum opus foret improbare, ſed
etiam ſuperuacuũ, quando & ſine alia confutatione ipſæ ſua ſe contrarietate ſter-
nunt. Quod ſi ex omnibus illam quæ uerior eſſe uidetur, uelimus capere, tum à
Galeno ac Paulo, tum etiam à Raſi tertiodecimo Continentis approbatam, quæ
ignem ſacrum aut perſicũ ſiue carbonẽ uel prunam ita deſcribit, unà etiam ipſius
cauſam explicando: quum ſanguis melancholicus feruens in aliquod membrũ
incumbere contingit, fieri eos quos carbones nominamus, qui ſunt hulcera cru
ſtoſa, magna quidẽ ex parte à puſtula incipientia, qualis in igne aduſtis apparet:
quandoq; uero ſine ea, ſed ſcalpitur quidem membrum omnino ab initio, deinde
nõnunq; una puſtula, aliquãdo plures excitantur tenues, ueluti milium, quibus
diſruptis ſimiliter hulcus cruſtoſum fit ſimile his quæ à cauterijs fiunt, cruſta nõ-
nunquam colorem cinericiũ præ ſe ferente, aliquando nigrum, cum eo quod ba
ſi ſua firmiter *adhęret, ac ueluti clauo fixa uidetur*, alia carne circũſtante, ueluti in-
flãmata & nigricante uel etiam ſplendente, ſicuti aſphaltum & pix, talis enim eſt
quæ uerè atra bilis nominat̃. Si inquã ita ignem ſacrũ aut perſicum ſiue carbonẽ
uel prunam (hæc enim omnia nomina eundem morbũ apud diuerſos autores ſi
gnificant) deſignemus, ueluti etiam uidetur uoluiſſe Auicenna prunam & ignẽ
D perſicum lib. iiij. deſignare, licet ut multis alijs in locis ita hic & barbare & obſcu
re loquatur, talem morbum differre ab eo quem Gallicum nominamus, tum ex
multis alijs notis quæ alteri inſunt, alteri deſunt, demonſtrat̃, tum etiam ex puſtu
lis quæ ſunt in morbo Gallico longe milio grandiores, ac præterea ex febre acu-
tiſſima, atq; aliquãdo mortifera, quæ ut ſcribit Galenus xiiij. Artis curatiuæ libro,
& libro etiam De tumoribus contra naturã, & Raſis pariter tertiodecimo Conti
nentis, carbonẽ ſiue ignem ſacrum neceſſariò comitatur: quod etiam ex parte ſen
tit Auicenna, qui ſub nomine formicæ miliaris ignem perſicũ afferre aliquando
febres pernitioſas inſinuat. Altero autẽ libri quarti capite, ubi agit de hulceribus
corroſiuis & putrefactiuis, qualia innuit eſſe ſecundũ Galeni ſententiã ignẽ perſi
cum & formicam ambulatiuam, in huiuſcemodi hulceribus febrem multiplicari
aut inſeparabiliter adhærere aſſeuerat. Licet Dinus in eius loci expoſitione, nolit
ſecundũ Galeni opinionẽ ignem perſicũ eſſe hulcus putrefactiuũ, ſed tantũ cor-
roſiuũ, atq; ideo plurimũ febre uacare, neſciens forte Galenũ nunq; in ſua lingua
de igne perſico, niſi ſub hoc nomine anthrax fuiſſe locutũ: In cuius hulceris cura
tione idem Galenus libro xiiij. Artis curatiuæ damnat cataplaſmata, quæ uim ha
bent cõcoquendi & pus mouẽdi, ne maior putredo ſuperueniat. Hulceri quoq;
ignis ſacri ſeu perſici adiunctã eſſe febrem atq; putredinẽ, teſtat̃ Raſis libro xiij.
Continẽtis, ita ſcribens: Ignis ſacer eſt hulcus, in cuius loco accidit ampulla ſimi
lis ampullæ factæ ex igne cum cicatrice maligna, ſed in loco attinente ei erit apo-
ſtema inflammatũ, prouocans febrem uiolentã ualde. Item Raſis in alio eiuſdem
libri loco ita ſcribit: Apoſtema calidũ, accidens è ſanguine calido & groſſo, quod
appellat̃ ignis ſacer, cum hulcere eius erit putrefactio. Dinus ergo uel iſta non ui
dit, aut differre ignem ſacrũ à perſico apud Raſim, ſeu ignem perſicum ab anthra
ce apud Galenũ exiſtimauit. Quare, ut diximus, morbus Gallicus uel hac potiſſi

mum

A mum nota ab igne perſico ſeparatur, quoniam qui Gallico morbo tentantur, febrem magna ex parte non habent, uel ita exiguam ut uix ſentiant. Si quę uero puſtulæ in hoc morbo apparuere ſubnigræ & cruſtis ſimiles, quales in igne aduſtis uiſuntur, eas puto potius ex eo fuiſſe genere puſtularũ, quas ſcribit Galen. libro qui De cholera nigra inſcribitur, ex atra bile citra febrẽ oriri, quæ hoc ipſo ab anthrace ſiue à carbone diſtinguuntur, quoniam hic cum febre, illa ſine febre fiunt. Non tamen morbum gallicum ſimplicem morbum, qui cum eiuſdem naturæ puſtulis omnibus eo laborantibus morbo accidat, atqꝫ ideo uel puſtulæ melancholicæ uel eryſipelas, uel herpes, ſiue formica, uel aliquo uno nomine ſpeciali in cunctis poſſit appellari, iudicamus, quũ pro uarijs hominũ quos morbus iſte male habet compoſituris, aliæ alijs puſtulæ eueniant, in quibuſdam atram bilem, in quibuſdam flauam, in nonnullis pituitam ſalſam præſertim, & uarias præterea ſuperfluitatũ mixturas ſuo colore repreſentantes. Quare ut tota huius morbi natura, non autem una ſola particula facilius ueniat in noticiam, cauſas à quibus habuit originem paulò altius reperemus. Sic itaque dicimus, malum hoc, quod morbum gallicum uulgò uocãt, inter epidemias, hoc eſt, morbos populatim uagantes, debere connumerari. Hæc uero aut diuina ita ut theologi ſentiunt, aut ui aſtrorum, ut aſtrologi opinantur, uel ex certa aëris intemperie, quemadmodum medici arbitrantur, eueniunt. Nos medicos hac in parte ſequentes, cauſas naturæ proximiores aſſignabimus. Illud ſatis conſtat eo anno quo morbus gallicus cœpit pullulare magnam aquarũ per uniuerſam Italiam fuiſſe exuberantiã: Teſtis eſt Roma, quæ prima id malum ſentit, in qua Tybris ita intumuit ut tota ſit facta nauigabilis: Quam rem Pomponius noſtri temporis poëta celeberrimus eleganti tetraſticho

B publica columna impreſſo deſignauit:

Tempore Alexandri Sexti, noniſqꝫ decembris,
Intumuit Tybris bis ſenas circiter ulnas.
Inſula quæqꝫ domus facta eſt, medijſqꝫ repente
Circunducta uijs æquabat cymba feneſtras.
Deucalioneo uix tantum tempore tellus
Diluuium paſſa eſt, latuit cum tota ſub undis.

Nos uero duobus poſtremis uerſibus additis, hexaſtichõ ex tetraſticho fecimus, ſcilicet ut nõ modo eam quæ Romanã urbem, ſed quæ præterea magnã Europæ partẽ circa eadem tempora oppreſſit, aquarũ multitudinem cõprehenderemus, non aliter enim quàm in Romano Tybris, in agro etiam Bononienſi Rhenus, in Ferrarienſi & Mantuano Padus, in Venetia Atheſis, extra ſolitos limites exundarunt. Tantis deniqꝫ imbribus annus ille ubiqꝫ maduit, ut terris exinde humẽtibus atqꝫ ſtagnantibus, minus mirandum ſit, æſtiuũ aërem ad illam ueniſſe intemperiẽ, calidã ſcilicet & humidam, quã medici atqꝫ philoſophi omniũ putredinũ matrem eſſe confitentᷓ. Similem uel etiã peiorem aliquãdo fuiſſe, ea ſcilicet tempeſtate qua Gothi Italiã bellis infeſtabãt, ex qua ingens orta eſt peſtilentia, Blundus Forliuienſis hiſtoriarũ ſcriptor diligẽtiſſimus primæ Decadis uolumine octauo memorię prodit his uerbis: Imbribus nanqꝫ multos dies continuantibus diluuiũ fore apparuit. Tybris tũc, menſe octobri prope exacto, adeò aquis intumuit, ut Romæ mœnia alicubi ſuperauerit, unde regiones urbis fluuio proximę maxima acceperunt incõmoda. Per Italiã uero ubiqꝫ latuerũt campi & ex montibus collibusúe omnis mota aratro gleba in cœnũ liquefacta ſimul cum aquis in ima eſt delapſa, ut fluminibus poſtmodũ intra ripas coactis, campi aqua deſtituti, limo nihilominus manſerint obtecti, & ſata quæ tunc primas iecerãt radices putrefacta ſint, nec eo autũno

C obtinēte omnia luto aliud ſemen terræ potuerit mandari, unde fames maxima bre-
ui eſt ſecuta: Sed nō ſolum famē ea attulit aquarū inundatio, uerū etiam aëra ſicuti
& terram corrumpens, peſtilentiā oriri fecit, adeò ingentem ut maximā populorū
partem ubiq; per Italiam abſumpſerit: Qua tactus labe Pelagius pontifex Romæ
obijt. Hæc Blundus. Sed nō longo poſt temporū interuallo Bonifacio iiij. Romæ
pontificatū gerente, ut ſcribit Platina, in libro de uitis pontificū, fame, peſte & in-
undatione quoq; eſt laboratū: Adeò ferè ſemper inundationis comes eſt fames ac
peſtilentia, ut non temere priſci crediderint, immodicas fluuiorū excreſcentias nō
ſolum ad præſens inferre damna, ſed alia inſuper mala futura portendere. Nam &
his adhuc uigentibus malis Bonifacius eſt ſublatus è uita, & quędam eorū reliquię
uſq; ad Deus dedit qui ſucceſſit in pontificatu tempora pertigerūt, terręmotus ſci-
licet, quos, ut Ariſtoteles docet in lib. qui Metheora inſcribit, multitudines imbriū
non minus quàm ſiccitates ſolent generare: quædā pręterea ſcabies quæ, ut ſcribit
idem Platina, ita tendebat ad elephantiā, ut deformitate cognoſci homines nō poſ-
ſent. Nónne magnā horum malorū partē, imò uero omnia in uarijs Italiæ locis no-
ſtra hac tempeſtate perſenſimus: aquarū diluuia, ut diximus, annonæ ubiq; cari-
tatem, in quibuſdam ciuitatibus peſtilentiā, ac præterea terræmotus: Quorū nullā
aliā cauſam niſi *nimiam aquarū exuberantiā poſſumus* aſſignare, cum hi maximi
illis *contigerint ciuitatibus* quæ ſub cœlo ſunt humidiore, ueluti Ferrariæ, & qui-
buſdam oppidis circunſtantibus, quæ nunq; adeò tremuerunt ſicuti eo anno quo
aquarū inundationes incœperūt. Scabies uero, ſi ſcabies eſt appellāda, per uniuer-
ſam aparuit Italiam & adhuc perſtat, adeò fœda, ut pleriq; medici quadam decepti
ſimilitudine, elephantiaſim eſſe putauerint: Sunt enim puſtulę partes primū obſcę-
nas, deinde reliquū corpus atq; ipſam præcipue faciē, ut ab initio operis diximus,
D occupantes: quarū primi ortus cauſam ſi ſufficienter expoſuerimus, magnā morbi
gallici naturæ partem explanaſſe uidebimur. Sed ut hoc cōmodius & maiore etiā
cum fide faciamus, duos medicorū principes Hippocratē atq; Galenū in medium
adducamus. Hippocrates tertia particula aphoriſmorū illo aphoriſmo, quo mor-
bos æſtiuos connumerat, ita pronunciauit: Aeſtate uero quædam horū & febres
cōtinuæ & ardentes, & tertianæ plurimæ & uomitus, & alui profluuia, & oculorū
atq; aurium dolores, & oris exhulcerationes, & pudendorū putredines atq; ſuda-
mina. Galenus uero partem illam aphoriſmi quæ ad noſtrum propoſitū attinet in
hunc modum exponit: Liquet autem quod oris hulcera fiunt ex humore bilioſo,
Pudendorū uero putredines non ſimpliciter accidunt, ſed quando magis humida
æſtas, uel ſine flatibus uel auſtro flante contigerit: Vbi enim plurimū à naturæ mo-
do ad humiditatem & flatuū carentiam receſſerit, nō modo pudendorū ſed cuiuſ-
libet partis alterius putredines facit, qualis fuit ille temporis ſtatus qui & in tertio
Epidemiarū libro, & in ſecundo circa initia deſcribit. Exiguæ uero aëris euerſio-
nes ideo attingunt pudenda, quoniam hæc propter caliditatem atq; humiditatem
ſuapte natura ex qualibet occaſione ſunt apta putreſcere: adeò ut quādo etiam ſuā
æſtas ſeruauerit temperaturā, qui multis infeſtantur ſuperfluitatibus, cum hæ ali-
quam ob cauſam ad pudenda defluxerint, ipſorum putredinem patiantur. Suda-
mina uero ſunt ex genere puſtularū quæ ueniunt in ſuperficie, & cutem hulcerū
inſtar exaſperant: fiunt autem, ut etiam ipſum indicat nomen, ex multis ſudori-
bus, quando hi uel bilioſiores uel omnino mordaciores extiterint, mordent enim
cutim & pruriginoſam reddunt, atq; in modum hulcerū aſperant. Iam ex iſtis Ga-
leni uerbis Hippocratis ſenſum interpretantis, unicuique patere arbitror cauſam
eius effectus de quo homines plurimū ſunt admirati. Si enim puſtulæ quas mor-
bum gallicum nominamus, nihil aliud ſunt niſi quædam ſuperfluitatū ſua multi-

tudine

A tudine corpora humana infeſtantiũ germina, eas partes quæ ſunt magis putredini obnoxiæ (ſunt aũt hæ præcipue obſcœnæ, propter earũ, ut inquit Galenus, caliditatem atq; humiditatẽ) priores ſentire putredinẽ, deinde illas quæ non æque ſunt ſuapte natura ad patiendum aptæ, non modo fit ueriſimile, ſed propemodũ neceſſariũ. Cauſa etiam in promptu eſt, cur eædem puſtulæ non pudenda tantũ, ſed etiã reliquũ corpus infecerint, nimia ſcilicet ęſtiui aëris in humiditate intemperies, quæ (ut inquit Galen. in expoſitione aphoriſmi nuper allegati) nõ modo in pudendis, ſed in qualibet alia corporis parte putredines facit: qualem etiã aëris ad nimiã caliditatem atq; humiditatẽ euerſionem, & ij. & iij. pariter libris Epidemiarũ fuiſſe ab Hippocrate tactam Galenus etiam in nuper dicta expoſitione teſtatur. Quũ uero hanc quæ noſtro tempore cõtingit intemperiẽ illi de qua ſcripſit Hippocrates ferè ſimilẽ fuiſſe arbitremur, an etiã mala ſimilia genuerit uideamus: Hoc autẽ liquidò uideri nõ poteſt, niſi quæ de ſuæ ætatis intemperie græce ſcripſit Hippocrates, latine proferant, quũ ut multis alijs Hippocratis libris, ita præcipue eiuſdem autoris Epidemijs fideliter tranſlatis çareamus. Hæc ſunt ſecundo libro Epidemiarũ Hippocratis uerba: Carbones in Cranone æſtiui, pluebat in æſtibus, aqua exuberante continue, fiebant autem magis auſtro flante, & ſuberant quidem in cute humores quidam liquidiores, qui intercepti incaleſcebãt & pruritũ faciebãt, deinde ueſicæ ueluti in igne aduſtis excitabant, ac ſub cuti exuri uidebãtur. Sed hæc quidẽ aëris intemperies uno tantũ tempore, æſtate ſcilicet, cõtigit: quæ uero in iij. libro Epidemiarũ ab eodẽ Hippocrate ſcribitur, totũ annũ, ſicuti hæc noſtra, ferè ſuperflua humiditate maculauit. Audiamus igit Hippocratẽ ita de hac anni totius infectione loquentẽ: Annus (inquit) erat auſtralis, abundans pluuijs. Deinde non multo
B poſt: Quũ autẽ totus annus auſtralis & humidus & mollis factus eſſet. Mox quæ ex eadem totius anni intemperatura ob ſuperfluitatũ putredinẽ hominibus mala euenere cõnumerat, atq; inter cætera eryſipelata, oris hulcera, gutturis paſſiones, pudendorũ puſtulas, carbunculos, oculorũ inflãmationes, uentris perturbatiões. Deinde quales eſſent fluxiones enarrans, ita ſcribit: Erat autẽ fluxio cõſiſtens nõ puri ſimilis, ſed quidam alius putredinis modus. Poſtremo inferius uolens oſtendere omnimodæ putredinis mala, ita inquit: Pluribus erant ora affecta hulceribus quæ aphthæ uocantur, fluxiones exhulcerantes, plurimæ exhulcerationes, circa pudenda tubercula intrinſecus & extrinſecus, quæ multorũ intuitus corrũpebant quales ſunt quæ ficus appellant: Oriebãtur & in alijs hulceribus plurima, & in pudendis carbunculi multi æſtiuo tẽpore, & alia quæ putredo uocant magna enthymata, herpetes plurimis magni. Quis nõ ſimilem noſtri temporis epidemiã ex uerbis Hippocratis recognoſcat? Quot enim fuerint qui & oris hulcera, & herpetes labra aliquãdo exedentes, & nigras puſtulas carbunculis ſimiles, prurítũ nõnunq; intolerabilẽ ingerentes, & multa alia tubercula, quãdoq; etiam oculos infeſtantia, pertulere, nõ expedit cõmemorare, quãdo hæc inſigniora fuerũt quàm ut egeant enarratione. Vt igitur tandẽ morbi gallici naturã ſummatim cõprehendamus: Hic nõ unus ſpecie, ſed tantũ genere exiſtit, poſſumusq; ipſum hoc pacto deſcribere: Morbus gallicus eſt, puſtulæ ex uaria humorũ corruptione generatę, propter nimiã aëris in calore atq; humiditate præſertim intemperiẽ, pudenda primũ, deinde reliquũ corpus cũ magno plerunq; dolore occupantes. *Morbi gallici deſcriptio.* Cur pudenda primũ, deinde reliquũ corpus obſederint, cauſam antea ex Galeni expoſitione aſſignauimus. Sed neq; difficile eſt cur idem morbus ſęuũ quibuſdã dolorẽ intulerit, reddere rationẽ, quũ præſertim id prius fuerit obſeruatũ illos maiorẽ ſenſiſſe cruciatũ quibus uel nullæ, uel paucæ admodũ puſtulæ in cute exteriore apparuerũt. Humor enim noxius quẽ natura imbecillior tentauit qdẽ, nõ tamẽ potuit ad exteriora ꝑpellere,

C tandē in articulorū neruos incubuit, ibiq́ ingentē dolorē excitauit. Duobus etiā
inter cæteros modis, ut inquit Galenus in expoſitione aphoriſmi tertiæ particulæ
qui ita incipit: *Vere enim atræ bilis ægritudines atq́ furores, & morbi comitiales*:
ſolet ſe natura oppreſſa releuare, uel ſcilicet materiam inutilem à membrts intimis
ac principalibus ad extimā cutim emittēdo, uel ad partes ignobiliores quales ſunt
glandulosæ, & articulorū compagines detrudendo. Sunt enim hæ præ cæteris ad
ſuſcipiendas aptæ ſuperfluitates, ut conſtat ex Galeni expoſitione in aphoriſmum
quartæ particulæ ita dicentem: Quicunq́ in febribus laſſitudinem habēt, ijs ad ar
ticulos atq́ maxillas abſceſſus fiunt. Primū innuit Hippocrates modum quū in al
tero aphoriſmo lichenas, lepras et puſtulas hulceroſas inter morbos uernales, quo
rum nōnulli iuxta eundem Hippocratē æſtati cōmunicant, enumerat: Secundū
uero, quū phymata quæ ſunt tubercula proprie in partibus glanduloſis, ut Paulus
atq́ Galenus ſentiunt, orientia, ac præterea articulorū dolores adiungit. Quare in
morbo gallico una eademq́ materia & puſtulas facere, & dolorem in articulis cre
ditur excitare: ac quantū ad hoc attinet nō duo morbi, ſed unus tantū, cuius dolor
eſt ſymptωma, reputatur. Illi enim ipſi qui nullas habent puſtulas in ſuperficie ex-
teriore, ſimiles tamen abſceſſus habere intrinſecus poſſunt, cum maiore aliquādo
(ut diximus) cruciatu: Imò *nonnulli medici in quibuſdam* mortuis quos morbus
gallicus *uiuētes infeſtarat*, *eius morbi explorādi* gratia diſſectis ita eſſe deprehen
derunt. *Cui* quidem *rei* præter ſenſum etiam ratio adſtipulatur, quoniā, ut inquit
Galenus, *in libro* qui De cholera nigra inſcribitur, haudquaq́ credendum eſt par
tes interiores eſſe adamantinas, ut nō eiſdem quibus uidemus exteriores affici no
xis ſubijciant. Hæc habui quæ de morbi gallici natura, cauſis ue cum morbi ipſius
D tum caſuū eidem morbo aſſidentiū ſcriberem. Quod ſi quis fortè à me expectabat,
ut morbum gallicū uno aliquo nomine apud antiquos uſitato tanquā ſimplicem
ſpeciem deſignarem, non potuiſſe me aliter, quàm ipſius morbi natura multiplex
exigebat, explanare tandē intelliget, ſi animaduerterit Hippocratem tantū in do-
ctrina uirū, ſimilem epidemiā ex ſimili cauſa ſuo tempore factā per uaria hulcerū
atq́ tumorū genera deſcripſiſſe. Quod ſi quis plus ſe Hippocrate ſapere arbitrat,
is morbū gallicum tentet melius definire: nos quæ de eodem morbo ſentiebamus
pro noſtri ingenij imbecillitate præſenti opere in mediū contulimus. Si quis uero
etiam illud à me poſtremo exigebat, ut quibuſnā eidem morbo remedijs ſuccurra
tur edocerē: qui ut multiplex eſt, ita multiplicē curationē deſiderat, id me non ſine
multa operis prolixitate facere potuiſſe quiſq́ peritus iudicabit, quū in ſingula pu
ſtularū genera ſingula medicamēta ſcribenda fuerint, quibus tamen plena ſunt o-
mniū ferè uolumina medicorū. Quare eadem hoc in loco repetere, non modo lon
gus ſed etiā ſuperuacuus fortè labor fuiſſet. Illud tamen in uniuerſum uolo admo-
nere, cauendū eſſe à medicis, ne more mali ſutoris eodem calceo pedes omnes in-
duere laborantis, ipſi quoq́ morbū gallicū eadem in omnibus medicina ſanare ſtu
deant, ne ue etiā quod plurimi faciūt deceptores, parū puro corpori unctiones ex
reprimentibus ſuperinducāt, hæ enim ut cutem aliquādo liberant atq́ in præſen-
tia leuant, ita morbū uertunt ad interiora, & faciūt priore periculoſiorē. Quare ut
Morbi gallici curatio. etiā aliqua ex parte curādi uiam ac rationē attingā, nihil adeò expedire in hoc mor
bo puto, q̄ plenis uenis multū ſanguinis mittere: ſicuti ubi flaua bilis in corpore re
dundauerit, hunc præcipue humorē cōuenienti pharmaco euacuare: ubi atra in-
ualuerit, hanc quoq́ idonea educere medicina: ita & ſalſam pituitam & quaſcunq́
alias totius corporis ſuperfluitates proprijs medicamētis expurgare. Et quoniā ut
ſentit Galen. atq́ etiā Auicen. raro humores ſimplices puſtulas ſimplices faciunt,
ad morbos cōpoſitos cōpoſita etiā medicamenta ſunt adhibenda. Quæ curationis
ratio

A ratio nō modo in his quæ intra ſumunt̃, ſed & in illis quæ extrinſecus imponunt̃, eſt (ut arbitror) obſeruanda: quoniã ſicuti nō eædẽ omnibus purgationes, ita neq; unctiones proſunt. Quantũ uero ad uictus attinet modum, in eo ſeruando duorũ præcipue aphoriſmorũ, qui ſecunda particula ſcribunt̃ ab Hippocrate, debemus meminiſſe, quorũ alter corrupta corpora quanto magis nutriunt̃, tanto plus lædi pronunciat: alter uero & hoc ipſum inſinuat, & præterea corrupta ab integris dignoſcere docet: ubi enim fauces ægrotant aut tubercula naſcunt̃ in corpore, conſideranda eſſe excrementa proponit: Si enim bilioſa fuerint, indicio ſunt corpus male ſe habere: ſi ſanis ſimilia, poſſe corpus ſine periculo ali. Qualia etiã debeant eſſe quæcunq; offeruntur alimenta, ex ijs quæ ſuprà diximus conſtare arbitramur; talia ſcilicet quæ humores minime malos aut ad putreſcendum paratos ſint apta generare, quæ deniq; cauſis morbũ facientibus contrariã omnino habeant naturam. Hæc ſunt quæ de morbi gallici curatione ſummatim breuiterq; pertranſeo, fortè altero uolumine latius executurus, ſi hanc primã noſtrã contemplationẽ gratam fuiſſe legentibus intellexero. Tantum tamen abeſt ut quæ uel ad aliorũ opinionũ confutationẽ uel ad propriæ opinionis ſcripſi corroborationẽ loco ſententiarũ haberi uelim, ut ultro omnis medicæ artis profeſſores horter ac rogẽ me in meis ſcriptis diligenter examinent, corrigant, atq; redarguant, paratũ quæ me male fuiſſe opinatũ demonſtrauerint, ut philoſophum decet, retractare.

DE MORBO GALLICO LIBRI FINIS.

NICOLAVS LEONICENVS VICENTINVS VENERABILI VIRO IACOBO GALINO S.

CVI magis quàm tibi hanc mearum translationũ apologiam uir uenerabilis IACOBE GALINE dedicarẽ, non habui. Qui quoties mihi occurris (occurris autem ſæpius) conſuetus es me de meis ſtudijs frequentius interrogare: de quibus quum nihil aliud tibi poſſem reſpondere, niſi ea iampridem refrixiſſe: huius refrixionis cauſam nō deſtitiſti curioſius perquirere: quam cum uellem aliquo autore grauiſſimo atq; doctiſſimo, cuius ſcripta lectitando ſoles animũ tuum aliquãdo oblectare, tibi reddere probabiliorem, dixi me ad extremũ coactum fuiſſe Eraſmi Roterodami probare ſententiã, qua ille in ſuo opuſculo lepidiſſimo, cui titulum fecit Moria, omnes illos miſeros potius q̃ beatos exiſtimat, qui, ut nomen immortale conſequant̃, tot laboribus atq; uigilijs, tanto diſpendio temporis, inanem quandam gloriolã apud bonos ac doctos, eoſdemq; pauciſſimos inutiliter emunt: econtra à pluribus inuidis atq; malignis inuidiam ac maleuolentiã comparantes. Quod mihi hoc æui contigit, qui cupiebã animo ab omni moleſtia uacuo in traducẽdis Galeni medicorũ principis de medicina libris cõquieſcere. Verum quia, ut neſcio quis poëta inquit, rabiem liuoris acerbi nulla poteſt placare quies, offendi quorundam improborũ hominũ importunitatem ac loquacitatẽ, qui mihi negociũ faceſſere ſtuduerunt, meas inuidiæ dentibus mordentes translationes, atq; impreſſorũ errata pleraq; autoris inſcitiæ tribuẽtes. Quorũ calumnias dum cogor refutare, non poſſum interim operi utiliori & multis optimis uiris medicæ artis ſtudioſis futuro gratiori, tranquillo animo uacare. Hæc tu à me audiens, non deſtitiſti me tuis prudentiſſimis atque amiciſſimis uerbis conſolari: Quid eſt Leonicene quod propter nonnullorũ hominum tibi inui-

C dentium calumnias tantopere cõmoueris? an te ſolum fuiſſe putas ex literatis, qui obtrectatores inueneris? tu ne iam exactæ ætatis homo neſcis hos eſſe inuidiæ mores, ut ſemper alta petat, & humilia quæq; deſpiciat? illi ipſi qui tuam famam quæſrunt dehoneſtare, ſi ignorabilem te hominem putarent, & niſi te ſcirent aliquod nomen in ſtudijs gerere, nollent tecum de doctrina certare: quare quod ſuſpicaris tibi fore ignominioſum, potius accedet ad gloriam. Illa uero inducta ab Eraſmo uiro in omni doctrinarũ genere excellentiſſimo Moria, non tam ad ueritatem exprimendam mihi loqui uidetur, quàm ad reprimendam quorundam alienæ uirtuti inuidentium malignitatem, quam & ipſe in ſeipſum aliquando expertus eſſet, quam & ego ipſe ſemper ſum deteſtatus. Licet illos non improbandos cenſeam, qui ueritatis inquirendæ ſtudio, non inuidiæ ſtimulis agitati, etiam amicis contradicunt, abſit modo maledicentia, & ſit potius ſtudiorum contentio, quàm plena odij atq; furoris concertatio. A quibus uitijs Ioannem Mainardum noſtrũ longe abfuiſſe uideo: qui etſi abs te in ſuis epiſtolis medicinalibus aliquando diſſentit, in pluribus tamen id quod tu ſentit. Et in aphoriſmo Hippocratis malæ traductionis (ſic enim ipſe opinatur) errorem, in græcum codicem deprauatum reijcit, & excuſat interpretes. Hoc tuo ſolamine mirum in modum recreatus, fui inſuper ad hanc ſcribendam apologiam excitatus. Quam idcirco tui nominis immortalitati dedicãdam cenſui, ut ſi à te uiro grauiſſimo atq; doctiſſimo (ut ſpero) probabitur, nemo auſit deinceps mearum translationum oblatrare ueritati.

D

NICOLAI LEONICENI
VICENTINI, CONTRA SVARVM TRANSLATIONVM OBTRECTATORES APOLOGIA.

QVVM Galeni medicorũ principis artem medicinalẽ, & eiuſdem cõmentationes in aphoriſmos Hippocratis à me è græca lingua in latinũ ſermonem conuerſos, eſſem æditurus, præfandum duxi quot difficultates ſoleant huic interpretandi ſtudio incumbentibus euenire. Vnam tamen omiſi, quã poſtea in me ipſo non ſine meæ famæ periculo didici, eorũ ſcilicet qui chalcographi uocantur, incuriam: qui ſæpiſſime bonas etiam traductiones ſuæ fidei ad imprimendum cõmiſſas, quamplurimis erroribus implent atq; deprauant, criticis atq; malignis, quorũ plena ſunt omnia, dantes occaſionem alienas lucubrationes quantumuis laborioſas & pro cõmuni utilitate ſuſceptas cauillandi. Contra quod calumniandi uitium unicũ tantũ remedium inuentũ eſt ab eruditis, in calce impreſſi operis caſtigationes apponere: quod ego in meis tranſlationibus hactenus non potui facere, quoniam fideliũ codicum inopia laboraui. Vt enim de alijs taceã, aphoriſmorũ Hippocratis cum Galeni cõmentationibus, quos pridem ſum interpretatus, primã impreſſionẽ non habui corrigendi, & impreſſorũ errores caſtigandi, facultatẽ, quũ unicũ tantũ exemplar idq; ſatis mendoſum, cũ eaſdem cõmentationes interpretarer, habuiſſem. Sperabã tamen aliquãdo uel bona fortuna, uel alicuius amici opera, meliorẽ codicem & fideliorẽ ad manus meas peruenturũ, ex quo poſſem primæ impreſſionis errores emendare, & ſi qua fuiſſent uitio prioris exemplaris prætermiſſa, ſupplere, uel ſuperflua reſecare, uel etiã ex malo codice male traducta cõmutare. Tandẽ pro uoto datus eſt mihi liber

antiquiſſimus

A antiquiſſimus, quem propter uetuſtatẽ quiſpiam putaret eſſe uel Galeni, uel ipſius
Hippocratis archetypũ, & quod ad rem maxime attinet, meo quidem iudicio, ſa-
tis emẽdatus, & à Lazaro Baſſianẽſi uiro & græce atq; latine doctiſſimo, qui eum
ad me ex Venetijs attulit, plurimũ collaudatus: Qui liber me excitauit, ut nouam
impreſſionem eorundem aphoriſmorũ Hippocratis cum Galeni commentationi
bus denuo faciendam curarem. Vt tamen hæc noua impreſſio tutior ueniat in lu-
cem, & liuidorum dentibus ſit minus obnoxia, ſtatui prius quaſdam delere macu
las, quibus nonnulli partim æmuli, partim amici priorem impreſſionem maculare
tentarunt: illi quidem, ut mos eorum eſt ac ſemper fuit, cauillandi gratia: amici ue-
ro tuendæ, ut aiunt, ueritatis cupiditate, quæ ſit omnibus rebus, etiã amicitiæ an-
teferenda. Honeſta quidem cauſa, ſed parum uериſimilis: hac præſertim tempeſta-
te, in qua tanta eſt hominum ambitio, ut neq; uiuentibus etiam de ſe benemeritis
parcant, ut ſibi famam ex aliena infamia quærant: Et ne liuoris malitia hoc facere ui
deantur, eorũ ad quos hæc iniuria pertinet, laudes intermiſcent, ex hoc quoq; ſibi
gloriam comparãtes, ſi illum, qui à ſe & pluribus alijs fuerit collaudatus, docta ſi-
mul & iuſta reprehenſione notauerint. Sic Hectoris fortitudinem Homerus lau-
dat, ut maiorẽ Achillis, qui illum occîdit, uirtutem oſtendat. Sic noſter Maro Tur-
num, ut Aeneæ de ipſo uictoria illuſtrior appareat. Res tamen plerũq; ita in hoc li
terarum ſicuti in armorum certamine alium quàm ſperabatur habet euentum, & *Mars dubius.*
illi ſuccumbunt qui primi ad certamen prouocarũt: & unde ſperabant ſe nomen
aſſecuturos, inde contrariã ſibi pariunt ignominiã. Quod nos ſperamus & æmu-
lis noſtris, de quibus antea diximus, & amicis pariter euenturum: quos tamẽ ami-
cos nos, qui ſyncerius amicitiam colendã ducimus, minime uellemus dehoneſta-
B re: dolemus autem impoſitam nobis neceſſitatem, pro noſtro honore tuendo, eos
acrius reprobãdi: quam rem decet ipſos æquo animo ferre, quoniam multum in-
terſit an quiſpiam iniuriam inferat an propulſet. Primus eorũ Iacobus Carpus, uir
tum in omni medicinæ parte egregie doctus, tum in ea quæ ad anatomen perti-
net apprime exercitatus, deniq; inter noſtræ ætatis chirurgos extra omnem con-
trouerſiam obtinens principatũ, auſus eſt meam translationem aphoriſmorũ Hip
pocratis & Galeni cõmentationum in eoſdem aphoriſmos quodam in loco repre *Lib.6.Aphor.*
hendere, in eius ſcilicet aphoriſmi commentatione, qui ita ſcribitur circa finem ſe-
xtæ particulæ: Si omentũ exciderit, neceſſe eſt putrefieri. Quæ quidem reprehen
ſio nõ admodum mihi moleſta fuiſſet, niſi talem mihi ignorantiam obieciſſet, qua-
lem Galenus Theſſalo, & Theſſali aſſectatoribus, quem aliquando propter inge-
nij hebetudinem & medicæ artis imperitiam aſinum ſolet nominare, non dubita-
uit impingere libri ſui de Arte curatiua uolumine ſexto, ubi ita ſcribit: Theſſalus
uero & eius aſſectatores iſta ignorant, ueluti ſi abdomen tam profundum uulnus
accipiat, ut inteſtinũ excidat, quomodo hoc reducere oporteat: & ſi omentũ exci-
derit, nunquid abſcindendum ſit uel non abſcindendũ. & reliqua quæ ſequuntur.
Talem mihi inſcitiam, ut dixi, Carpus aſcripſit, qui opinatus fuerim, omentũ, ſi mo
do peritoneum exciderit, à cute tamen & alijs abdominis partibus contegatur, ita
ut aëris extrinſeci occurrſu non offendatur, neceſſariò putreſcere, atq; ideo abſcin
di oportere. Quam tamen opinionem Carpus probat eſſe falſam, argumento eo-
rum qui herniam, quam ipſe girbalem uocat, patiuntur. In quibus licet omentum
peritoneum exierit, non tamen putreſcit, ſed integrum quamuis extra proprium
permanet locum. Vt autem melius & quid Carpus amico iniuſte imputauerit, &
quàm facile poſſim hanc meis translationibus maculam illitã abluere intelligatur,
eiuſdem Carpi uerba ſubijcientur: ſunt autem hæc in libro ſuo cui titulum fecit

C Expoſitio Anatomiæ Mundini cum additionibus Carpi: Vnum aliud nolo pertranſire ſup prædicto aphoriſmo, quod interpretatio Nicolai Leoniceni uiri profectò omnium bonarũ literarũ cõſummatiſſimi, maxime in commento dicti aphoriſmi, Si omentum exciderit neceſſe eſt putrefieri, non concordat ueritati: dicit ibi Leoniceni interpretatio, quando exciderit, ſcilicet omentũ, hoc eſt, quando nudatum fuerit, & extra peritoneũ &c. uſq; ibi, credo hęc uerba eſſe Galeni: ſed hæc eſt additio Leoniceni, ſcilicet id eſt membranam abdominis interiorem omentũ exierit &c. hæc eſt litera Leoniceni quæ nõ uadit ad mentem Galeni: quia oportet ad hoc quod putreſcat omentũ, quod exeat etiam membranam exteriorem abdominis ſcilicet cutem, non autem interiorem, ſicuti dicit interpretis litera, & quod alteretur ab aëre: quia ſæpiſſime exit omentum membranam interiorem abdominis & non putrefit, imò nunquam putrefit niſi exeat exteriorem membranã, niſi fortè putreſcat à cauſis cancrenantibus & ſimilibus: nam in hernijs girbalibus ſemper omentum exijt membranam interiorem abdominis & nũquam putrefit. Sic ergo ſint contenti audientes de iſto ſenſu à nobis dato, & mihi parcat tanti uiri reuerentia, quia amicus Plato, magis amica tamen ſit ueritas: Vel dicamus, ſaluãdo tantum uirũ, quod illa litera *Interior, eſt corrupta ab impreſſore*, et quod debet dicere, exterior & *interior ſimul*: & *ita* eſt bona *ſentẽtia* & bona litera, ſicuti bene ſe habet litera *traductionis* antiquæ quæ dicit, quod putrefit omentũ, ſi exierit omnes pelliculas uentris, quæ pelliculæ uocantur ſiphac largo modo ſumptũ, & græce peritoneum: nam ſicut dicitur à peri quod eſt circum, & tendo uerbo, teſte Galeno, quarto de utilitate, capite nono: & ita peritoneũ indicat large omnem panniculũ apud Græcos, ſicuti ſiphac apud Arabes: & ideo loco allegato Galenus dicebat, Alia au-

D tem utilitas huius peritonei: ex quo infert̃ quod ſunt plures peritonei, ſicuti ſunt plures panniculi. Hæc quidem omnia Carpus ad literam. Qui de re parua & nullius ferè momenti magnum facit litigium, non quidem animo amicum cauillandi, quem tanta cum reuerentia reprehendit, ut neſcias plus ne laudis an uituperationis ei tribuat: Cui etſi rei non multifaciendæ aſcribit ignorantiam, omnium tamen ſcientiarũ donat cognitionem. Verum tota reprehenſio non ex aliqua (ut dixi) malignitate, ſed ex malo potius uerborum meæ translationis intellectu habuit occaſionem. Verba ſunt hæc: Membranã abdominis interiorem: Quæ uerba Carpus opinatur à me falſò & pręter Galeni ſententiã eiuſdem Galeni cõmentationi fuiſſe ſuperaddita: & non animaduertit ea eſſe uerbi græci peritoneum interpretamentum. Nam quum lingua latina non habeat proprium nomen impoſitum illi membranæ, quæ tegit omentum & reliqua uiſcera interiora, quam Græci uno uocabulo peritoneum uocant, barbari ſiphac, cogimur illam per quandam circumlocutionem deſignare, ueluti Celſus linguæ latinæ autor eximius in ſui de medicina libri uolumine quarto, capite primo deſignauit his uerbis: Ipſa autem ilia inter coxas & pubem imo uentre poſita ſunt: à quibus ac pube abdomen ſurſum uerſus ad præcordia peruenit: ab exteriore parte, euidẽti cute, ab interiori, leni membrana incluſum, quæ omento iungitur, περιτόναιος autẽ à Græcis nominatur. quæ uerba Celſi non intelligens Simon Genuenſis, putauit autore Celſo non membranam interiorem, qua includitur abdomen, ſed ipſum abdomen, à Græcis peritoneũ nominari, nam in litera P, ita ſcribit Cornelius Celſus: Abdomen, quod Græci peritoneum uocãt. Quo quidem errore etiam Carpus implicatur. Nam niſi uelit in illud abſurdum, quod mihi falſò obiectauit, incidere, quod uidelicet omentum, ſi extra unam tantum peritonei, ſeu (ſi barbare loqui uelimus) ſiphac, & non omnes pelliculas procidat, neceſſariò putreſcat, fateri cogitur ſiphac uel peritoneũ idem eſſe

Simonis Genuenſis error de abdomine.

quod

A quod abdomen. Omnes ſiquidem pelliculæ extra quas ſcribit antiqua translatio
omentum exire neceſſariò, ſi debeat putreſcere, conſtituunt mirac uel abdomen,
& non ſiphac ſeu peritoneum: Quem ueteris translationis errorem animaduertit
etiam Vgo Senenſis uir perſpicaciſſimo ingenio, & ſingulari doctrina præditus,
& non potuit aliter quàm per æquiuocationem ſiphac uocabuli barbari excuſare.
Et ne uideamur ueterem translationem atque eius ſectatores præcipue Carpum,
qui eam mea iudicat fideliorem, indicta cauſa damnare, uerba ipſius Vgonis ean-
dem translationem commenti Galeni in aphoriſmum de quo eſt præſens diſpu-
tatio exponentis ſubijciemus: De parte ſecunda dicit, quod ipſe per omentum in-
telligit cooperimentum, quod eſt immediate ſuper inferiorem partem ſtomachi,
quod uocatur uulgariter Rete, quod quum exierit ab aggregato ex omnibus pel
liculis totũ uentrem cooperientibus, quod uocatur ſiphac, &c. deinde Vgo pro-
pter illa uerba quod uocatur ſiphac nõ temere dubitauit, quia, ut inquit, ſiphac ui-
detur dici non de aggregato ex omnibus cooperientibus uentrem, ſcilicet cute &
muſculis, & pinguedine, imò mirac, ut patet uigeſimaſecunda tertij, capite primo
circa finem. Quam dubitationẽ idem Vgo, ut ante dixi, ſoluit in hũc modum: Hic
dicitur, quod multoties ſeu multipliciter & æquiuoce dicĩ ſiphac de quolibet pan
niculo cooperiente, & hic ſumitur ita. Eligat ergo Carpus antiquæ translationis
aſſertor utrum malit, an ſiphac ſeu peritoneum plures habere pelliculas, quibus
etiam exterior cutis annumeretur, & ita ſiphac fiat mirac: ſeu ſi græce atque latine
& non barbare loqui uelimus, peritoneum fiat abdomen: qui fuit error Genuen
ſis Celſum perperam allegantis: Aut ſi peritoneum ſiue ſiphac una tantum pelli-
cula conſtet, ut re uera conſtat, eundem errorem uelit incidere, quem mihi falſò in
B ſuo opere tentauit impingere. Verum ut opinor, primum potius acceptabit erro-
rem, quia ut in ſuo opere ſcribit, tam ſiphac apud Arabes, q̃ peritoneũ apud Græ
cos dupliciter dicitur, large ſcilicet & ſtricte. Sed meminerit Carpus nos in præ-
ſenti diſputatione non de uocabulo barbaro ſiphac, ſed de græco potius ſcilicet pe
ritoneo contendere, pro quo uerbo translatio antiqua habet ſiphac. Si uero putat
Carpus ita apud Græcos, præcipue Galenũ, peritoneum multipliciter ſiue æqui-
uoce dici, ſicut apud barbaros ſiphac, magno eſt in errore: nuſquam enim inueni-
tur apud hunc autorem, qui proprietatem nominum medicinalium in lingua græ
ca præcipue obſeruauit, peritoneum aliud ſignificare quàm membranam illam ad
quam terminatur abdomen: quæ etiam membrana tegit omentũ, & omnia uiſce-
ra alui inferioris, adeò ut idem Galenus neque membranam quæ ſubtenditur co-
ſtis, quam recentiores medici pleurã appellant, quãuis eandem habeat cum peri-
toneo ſubſtantiã, uelit peritoneũ nominare: tãtumq́ abeſt ut hic ipſe autor aſſerat
peritoneum membrum eſſe compoſitum ex pluribus pelliculis tegentibus aluũ,
in quarum numero pellicularum etiam cutis exterior comprehendatur, ut quoſ-
dam antiquos medicos arguat, credentes uerum peritoneũ ex duabus pelliculis
eſſe contextum, quarum una tantum eſt uerum peritoneum, altera uero eſt tenui-
tas neruea, quam Græci aponeuroſim nominant, Latini recentiores chordã: quæ
tenuitas neruea eſt aponeuroſis ſiue chorda muſculorum tranſuerſaliũ, quos neo-
terici latitudinales appellant. Idem Galenus tantam tribuit peritoneo ſimplicitatẽ,
ut etiam uillis ſiue fibris, ut latine loquamur, carere dicat: licet Auicenna libro ter-
tio uigeſimiſecũdi, tractatu primo, capite primo, contrarium ſentire uideatur, ubi
ita ſcribit: Quidam uero dicunt, non pertranſit, ut dicatur quod in ſiphac ſint gene
ra uillorum contextorum ſecundum partes notas uillorum, qui ſunt inſtrumenta
uirtutum trium naturalium: & iſtis quidem non eſt poſſibile, ut dicatur illud in tu-

C nicis uenarũ & ueſicæ & matricis, niſi de aliquo panniculorũ. Quæ uerba propter
maximã, quæ in ipſis habetur, obſcuritatẽ, uario modo à latinis expoſitoribus de=
clarãtur, à Iacobo tamen de partibus ad eum ſenſum trahũtur, quem nos diximus
Galeno eſſe contrariũ. Vult enim hic expoſitor, Auicennã in uerbis antea ſcriptis
tandem cõcludere, quod de panniculo ſiphac dici poſſit, quod habet uillos in ſub=
ſtantia panniculari, quibus cooperatur ad expulſionem fecis & urinæ, & ad reten
tiones retinendas. Vtrum autem hi uilli ſint ſenſibiles uel inſenſibiles, nullum hoc
in loco uel Auicenna, uel Iacobus eius expoſitor faciunt mentionẽ. Carpus quoq;
in ſuo opere anatomico huic expoſitioni ſuũ præbet aſſenſum. Sed & alio loco, ſci
licet Fen tertiadecima tertij, capite primo, idem Auicenna de uillis ſiphac uerba fa
cit in hunc modũ: Et generatur illic ſiphac, ſcilicet corpus panniculare, nõ diuiſum
in uillos ſenſibiles, imò eſt corpus ſimplex in ſenſu. Quæ uerba contradicunt alijs
quæ ſuprà ex uigeſimaſecũda tertij recitauimus, ſecundũ Iacobi de Partibus expo
ſitionem: adeò ut appareat Auicennã non ſolũ Galeno, ſed etiam ſibijpſi repugna
re: Galenus ſiquidẽ in ſuis de anatomicis aggreſſionibus libris ſcribit peritoneũ,
quod Arabes ſiphac nominãt, nullos habere uillos ſiue ſenſibiles ſiue inſenſibiles:
nam lib. quinto earundem anatomicarũ aggreſſionũ, ita de peritoneo differit: Eſt
autem ipſum *peritoneum telis araneis latis ſimilimum*, ſimplex & tenue extreme,
non *ueluti* quædam chordarum in membranæ formam extenuatæ, quæ tamen
indicant, exacte paritatem in clara luce conſiderantibus, fibras tenues ipſis inſer=
tas, at non ſanè peritoneum, ſimplex enim eſt, ut dictum fuit, cõtinuum, ſibijpſi to
tum ſimilium partium exacte unum quoddam primarum partium. Idem Galenus
libro ſexto eiuſdem operis eandem ſententiam de peritonei ſimplicitate & uillo=
D rum carẽtia repetit his uerbis: Ipſa autem aluus ex duobus componitur latis & te=
nuibus corporibus ueluti contextibus inuicem iacentibus: habet autem interior
quidem ipſius portio fibras rectas, exterior uero orbiculares, quum peritoneum
neutras habeat, quemadmodum nec ulla alia membrana. Hoc in loco Galenus
aperte ſentit, omnes membranas, nedum peritoneũ cæteris tenuiorem, carere uil
lis. Neque dici poteſt, tam peritoneo quàm alijs membranis ineſſe uillos, ſed inſen
ſibiles, ut uidetur opinari Auicenna Fen decimatertia tertij: Nam ſi idem Gale=
nus quod Auicenna opinaretur de uillis peritonei inſenſibilibus, id nobis itidem
indicaſſet: ſicuti de chordis in membranarũ formam extenuatis, in quibus licet in=
ſertæ ſint fibræ ſeu uilli, nõ tamen apparent, in luce uero clara cõſiderantibus, ſen=
ſum non effugiũt. Quare uiderit Carpus ne male in ſuo de anatome libro, expoſi=
tionem Iacobi de Partibus approbauerit in uigeſimaſecunda Fen tertij aſſerentis,
quod de panniculo ſiphac dici poſſit, quod habeat uillos in ſubſtantia panniculari:
hoc enim, ſcilicet habere uillos, peritoneo, quod barbari ſiphac, ut ſæpe diximus,
uocant, minime conuenit, ſiue peritoneum quatenus peritoneum conſideremus,
ſiue quatenus eſt noſtri corporis pars membranoſa, ſeu, ſi barbare loqui uelimus,
panniculoſa: quam enim latine loquentes membranam uocamus, Græci in ſua lin
gua ὑμένϐ, recentiores panniculum nominant, ut poſſem penè infinitis apud Ga
lenum exemplis demonſtrare, niſi fugerem prolixitatis faſtidiũ. Hæc autẽ omnia
tam longis ſermonibus ſuperius à nobis diſputata, probare intendũt, nõ æque pe
ritoneum apud Græcos, ſicuti ſiphac apud Arabes multipliciter dici: & rationes
Carpi rationes inualidæ. à Carpo adductæ ad probandum oppoſitum tam debiles ſunt, ut ſua ſe imbecilli=
tate proſternant: Prima ratio ex ui uocabuli accepta, quia peritoneũ autore Gale=
no, quarto de Vtilitate partium, dicitur à peri, quod ſignificat circum, & tino ten=
do, facile deſtruitur: quoniam membrana quæ circumtenditur coſtis in parte inte
riore

A riore & reliquis membris in uentre ſuperiore ſpirationi ſeruientibus, quãuis ean=
dem habeat, ut etiam ante diximus, cum peritoneo ſubſtantiam, non tamen peri=
toneum, ſed ὑπεζωκὼς, id eſt, ſubcingens, ſubcingit enim coſtas, à Galeno nũcupa
tur. Secunda ratio, quæ Galeni uerbis innititur quarto de Vtilitate partium ita ſcri
bentis: quarta huius peritonei utilitas etiam parui eſt momenti: neque enim ideo
Galenus dixit, huius, quia ſint & alij peritonei præter illum, de quo in eodem loco
uerba facit, ſed quia idem peritoneus multas habet utilitates, quæ ibidem connu=
merantur: Et ſi Carpus omnino uelit ex illo uerbo, huius, oſtendi eſſe alios perito=
neos præter illum cuius plurimæ utilitates ibidem à Galeno referunt̃, ſciat omnes
illos eſſe peritonei maioris exortus, & nõ alijs membris, quàm naturalibus in uen
tre inferiore pro tegumentis deputatos. Sicuti multæ ſunt etiam in uentre ſuperio
re membranæ tegentes membra ſpirationi ſeruientia, quæ ſunt propagines maio
ris membranæ, quam ſtatim antea diximus à Græcis hypezocota uocari: licet re=
centiores medici pleuram græco uocabulo coſtam ſignificãte malint appellare: &
hanc membranarum ſeu panniculorum uentris inferioris & ſuperioris differen=
tiam uiſus eſt uoluiſſe nobis Auicenna inſinuare Fen prima primi, doctrina quin
ta, capite de membris per uerba illa, Et dicemus quod omnium interiorũ, quæ pan
niculis ſunt inuoluta panniculus ex uno panniculorum pectus aut uentrem coo=
perientium naſcitur, ſed eorum quæ in pectore ſunt panniculorũ origo, ſicuti dia=
fragmatis & uenarum & arteriarum & pulmonis, ex panniculo interiore qui co=
ſtas tegit, & membrorum quidem, & uenarũ quæ ſunt in uentre panniculi oriun=
tur ex ſiphac, qui interius uẽtris cooperit muſculos: Id eſt, ſicuti mihi ex Galeni &
Celſi ſententia libet interpretari, ex membrana abdominis interiore, quam Gale=
B nus nominat græce peritoneũ: Cuius uocabuli græci expoſitionẽ Carpus in mea
translatione quodammodo blaſphemauit, quoniam ex ea magnum incõueniens
ſecuturum putauit, fruſtra tamen: nam Galenus ipſe illud idem inconueniens ſua
docta cõmentatione tollere anticipauit, declarans in ea quomodo Hippocratis ſer
mo in aphoriſmo ſit inaudiendus, qui propter nimiam breuitatem niſi recte intel=
ligatur, falſus uideri poſſit. Quod enim Carpus abſurdum ad noſtræ translationis
uerba ſequi iudicauit, ei multo magis eſt obnoxius Hippocratis aphoriſmus, niſi
id quod eius deeſt breuitati ſuppleat̃, ut in ſua ſupplet cõmentatione Galenus, ſe=
cundum noſtrã translationem ita ſcribens: Propter ſermonis breuitatẽ falſus eſſe
uidebitur aphoriſmus his qui non recte ipſum inaudierint: Quod enim dicitur hu
iuſmodi eſt: quãdo exciderit, hoc eſt, quando nudatum fuerit, & extra peritoneũ,
id eſt, membranam abdominis interiorem, omentum exierit, nõ contingit ipſum
ad locum proprium reſtitutum ſanum & ſaluum fieri, ſicuti ſi aliud aliquid extra
promeretur, ueluti inteſtinum aut aliqua uiſceris fibra, illa etenim niſi longo tem=
pore frigeſiant, quando uulnus in parte uentris ſuperiore factum ad cicatricẽ per=
ductum fuerit, priſtinam recipiunt temperaturam: omentum uero etiamſi minimo
nudetur tempore, reductum putreſcit, quam ob cauſam medici partem illam, quæ
fuerit nudata ſolent reſecare. Hanc igitur ſententiam habet aphoriſmus, licet con=
fuſius in uerbis dictis proponatur. Vellem ut Carpus uerbum illud, nudatum, ter
in hac cõmentatione repetitũ attente conſideraſſet quid importet, rem ſcilicet quę
tegi conſueuit, & poſtea omni caret tegumento: propter quam nuditatem ſiue te=
gumenti carentiam, omentũ frigori aëris ambientis expoſitum putrefit: Nõ enim
ſolus extra peritoneum omenti exitus ad putrilaginẽ in eo faciendam ſufficit, ſed
ulterius exigitur ut nudatũ uel minimo tempore aëri extrinſeco exponatur: quæ

C omnia requiſita in noſtra cōmentatione, ſi quis eam non cōniuentibus oculis, ſed
perſpicacius & acutius inſpexerit, cōtineri animaduertet. Qua animaduerſione ſi
Carpus uſus fuiſſet, non tam facile ſuam ſententiā præcipitaſſet in mea damnanda
translatione, & barbara, quæ multis ſcatet erroribus, falſo iudicio illi anteponen-
da. Venio nunc ad aliam maculam meis translationibus nuperrime illitam, uel ut
uerius dicam, altius impreſſam: In qua delenda tanto magis eſt laborandum, quan
to fortiorē habuit impreſſorē Ioannem Mainardū Ferrarienſem, qui propter ſin-
gularem medicæ artis peritiam cui adiūxit græcarū ac latinarū literarum ornamen
ta, doctis pariter & indoctis facile poſſit perſuadere ſe aliquid contra meas transla
tiones dixiſſe, quū tamen nihil dixerit: Is nouiſſim[illegible] libellos ædidit inſcriptos Epi-
ſtolæ medicinales: in una quarū numero ſecunda ſcribit ſe rogatum fuiſſe à Pacto
medico Mantuano, ut quum duodecimi aphoriſmi tertię particulæ aphoriſmorū,
tot ſint interpretationes quot in linguam latinā interpretes, atq; ideo ambigat cui
magis ſit adhærendū, ut ſui iudicij calculum, quænam ex ipſis ſit præferenda, non
grauetur ſibi amico deditiſſimo per epiſtolam ſignificare. Ego qui Pactum familia
riter noui (fuit enim meus in medicina diſcipulus) ſcio hominem non multum iſtas
difficiliores ac ſcrupuloſas quæſtiones curauiſſe, quæ medicū non meliorē, ſed cla
riorem tantum efficiunt: uerum illa potius perquiſiuiſſe, quæ ſunt ad opus medici
næ ſcitu plurimum neceſſaria. Quare facile credere poſſum Mainardum nō amici
precibus exoratū, ſed ſua ſponte cōmotum, ſupradictum aphoriſmū ſibi feciſſe ma
teriam omnes eius interpretes tanquam inuicem diſſentientes, & omnes à uerita-
te deuiantes uellicandi: ex qua uellicatione famam augeret, & nō paruam ſibi glo-
riam cōpararet, qui ſolus lynceis oculis peruidiſſet, quod alij lippientibus non ui-
diſſent. Sed ſiue requiſitus, ſiue gloriæ cupiditate ductus, quæ ſæpius in bonorum
D animos irrepit, Mainardus epiſtolam, de qua ſuprà diximus, ſcripſerit, quemadmo
dum ipſe pro ueritate aſſerenda ſe eam ſcripſiſſe autumat, ita ego uiciſſim pro meo
honore tuendo, de quo debent ingenui homines nō minus q̄ de uita eſſe ſoliciti,
cogor & aphoriſmi ſcripturam, quam epiſtola damnat, licet in omnibus ferè exem
plaribus habeatur, pro uera defendere, & uerbum græcum in eodem aphoriſmo
εὔδιον non abradendū, ſed retinendū, idq; ipſum uerbum recte fuiſſe à me ſerenū
interpretatū demonſtrare. Sed ut hoc ipſum cōmodius & maiore cū fide agamus,
uerba ſingula epiſtolæ ſunt in mediū à nobis adducēda, ſtatim ab ipſa inſcriptione
auſpiciū capientibus, ſcilicet, Epiſtola ſecunda Ioannis Mainardi Pacto, caſtigatur
aphoriſmus duodecimus libri tertij. Hæc epiſtolæ inſcriptio ſatis modeſtiæ præ ſe
fert, ut quæ ſcripturam aphoriſmi deprauatā, non ipſos interpretes caſtigare polli
ceatur: quamuis & interpretes tacite in ea corrigantur ac reprehendantur, qui ui-
tium cōtextus aphoriſmi non animaduerterunt, ſed ita ut ſcriptū inuenere tranſtu
lerunt: Poſtmodum apertius etiam interpretes taxat, tum quia diſcordes inter ſe,
tum quia nō ſatis fideliter aphoriſmū ſint interpretati. Sic enim ad Pactū ſcribens
Mainardus epiſtolam exorditur: Miraris Pacte, quod aphoriſmi duodecimi libri
tertij Hippocratis, tot ſint interpretationes quot in linguam latinam interpretes:
in uulgata enim æditione legebat̄: Si auſtrina hyems & pluuioſa ac tranquilla fue-
rit, Laurentianus, cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazę adſcribitur,
pro uoce tranquilla tepida ſcripſit, Leonicenus ſerena: Quæ uerba nō minus ſigni
ficato, quàm ſono ipſo uocis euariāt. Tranquillus enim aër eſt, qui uentis, ſerenus,
qui nubibus ac nebulis caret: tepidus, qui nō impenſe calet aut friget. Quid igitur
(ais) ſentiemus, aut cui ex tot traductionibus potiſſimū inhærebimus? Mihi certe

Pacte

A Pacte(ueritas amicitiæ & autoritati præferatur)nulla earũ probatur. Tolerabilius tamen uidetur ut tepida quàm ut uel tranquilla uel ſerena legatur. Poſſem hoc loco, ſi uelim de nominibus diſputare, primam ſtatim autoris epiſtolæ reprehenſionem repellere atq; refellere: Falſò enim aſſumitur, uerba duarum translationum meæ ſcilicet atq; uulgatæ, ſerenũ ſcilicet & tranquillũ nõ minus ſignificato quàm ſono uocis euariare, quum tantam habeant ſignificantiæ affinitatẽ, ut uocabula ſynonyma poſſint exiſtimari, modò fides grammaticis, quorũ officium eſt talia tractare, adhibeatur. Sipontinus autor grauiſſimus, græcę ac latinæ linguæ ſcientiſſimus, in Cornucopia ita ſerenũ ac ſerenitatem definit: Sunt qui ſerenum à ſerẽdo, hoc eſt, ſeminando deductum putant, quod ſignificat tranquillũ ſine nubibus, ſine imbre, quod id maxime tempus ſationi aptũ ſit: à ſerenus, ſerenitas deducitur, hoc eſt, tranquillitas, claritas: & ſereno, bene clarifico, tranquillo. Vergilius:

Vultu quo cœlum tempeſtatesq; ſerenat.

Sic apud Græcos autores uerba εὐδία καὶ εὔδιον, tam claritatem quàm etiam tranquillitatem ſignificant, ut omnia uocabularia non minus græca quàm latina teſtificantur. Si uero nolit autor epiſtolæ uocabularijs ſubſcribere, habeo autores græcos aphoriſmorum Hippocratis expoſitores, qui in hoc ipſo aphoriſmo de cuius ueritate eſt præſens diſputatio, εὔδιον & clarum & tranquillum pariter exponũt. Eoſdem autem autores græcos non poſſum ambos nominatim citare, ſed alterum tantummodo qui Philotheus nominatur: cuius expoſitio in aphoriſmum, de quo eſt præſens diſputatio talis eſt: ἐνταῦθα τὴν παρατροπὴν ὑπεναντίως τῇ τοῦ ἀνωτέρου ἀφορισμοῦ ποιεῖται. λέγει γάρ, ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος καὶ εὔδιος, τουτέστι θερμὸς καὶ ὑγρός, καὶ καθαρὸν ἀέρα ἔχων, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εὔδιον. id eſt, ſi uerbum ex uerbo
B transferre uolumus: Hic euerſionem contrario modo facit alteri ſuperioris aphoriſmi, dicit enim: Si uero auſtrina hyems et pluuioſa & ſerena fuerit, hoc eſt calida & humida & purum aërem habens, hoc enim eſt quod dicit εὔδιον. Altera expoſitio autoris anonymi, id eſt, ſine nomine, quales multę apud Græcos inueniuntur, quæ εὔδιον, id eſt, tranquillum interpretatur, ita ſe habet: ὑποτίθεται ἐνταῦθα τὸν χειμῶνα θερμὸν καὶ ὑγρὸν καὶ εὔδιον, τουτέστι χωρὶς ἀνωμαλίας πνευμάτων. id eſt, Hic ſupponit hyemem calidam & humidam, & εὔδιον, hoc eſt, abſq; inæqualitate uentorum. Ex quibus duabus expoſitionibus quimus colligere, & uerbum εὔδιον duplex habere ſignificatum, utrunq; ſententiæ aphoriſmi accõmodatum, ſecundum duas græcorum autorum, quas allegauimus, expoſitiones: & idem uerbum non eſſe ſuppoſititium, atq; ideo, ut autor epiſtolæ opinatur, abradendum, neque loco eius εὐδῖον penultima circumflexa, id eſt, humidum, ut idem autor epiſtolæ cenſet, reponendum. Si uero ei duorum expoſitorũ græcorũ teſtimonia nõ ſufficiũt, adiungam tertiã Galeni expoſitionem, qui in ſua commentatione non εὐδῖον penultima circũflexa, ſed εὔδιον accentu acuto in prima ſyllaba ſcribit: Vbi cauſam affert, ob quam mulieres Vere frigido & ſicco, quod hyems calida & humida anteceſſit, abortu periclitantur: nam ſi εὐδῖος penultima circũflexa, id eſt, humida in aphoriſmo legatur, nugamentũ erit manifeſtũ. Quãdo enim hyems eſt pluuioſa, proculdubio & humida: Sed de hoc etiã poſtea latius diſſeremus, quũ cauſam ob quã mulieres abortiũt explanabimus. Si quis uero εὔδιον χειμῶνα hyemem tepidã interpreteť, ueluti Theodorus, & Laurentianus imitatus Theodorũ, illud incommodum incidet, quod difficile erit ei apud aliquẽ idoneũ autorem in Græcorũ lingua reperire talis ſignificatus exemplum. Quod tamen dictum nolim mihi arrogantiæ adſcribi, quaſi uideri uelim plures in eadem lingua ſcriptores lectitaſſe, q̃

C Theodorum hominem in Græcia natū: Qui etiam libros de arte grammatica, ad
quam pertinet uocabulorum ſignificatus exponere, accuratiſſimos ędidit: uerum
alia me ratio fortior commouit ad traductionem Theodori in eo uerbo repudian
dam, & minus etiam quàm cæteras poſſe tolerari, contrà quàm ſentit autor epiſto
læ, iudicandum. Quoniam mihi non potuit in captum mentis peruenire Hippo=
cratem in duobus locis de quatuor anni temporibus uel propriam naturam ſer=
uantibus, uel in contrariam lapſis differentem eodem uerbo εὔδιος æquiuoce uti,
Quare ſi in duodecimo aphoriſmo et Galeni commentatione ſignificat tepidum,
etiam in libro de Aëre & aqua, quem Galenus citat in cōmentatione octaui apho
riſmi eiuſdem particulæ tertię, idem habebit ſignificatum: alioquin librum de Aë=
re & aqua Galenus non citauiſſet in commentatione eius octaui, quem diximus,
aphoriſmi. Vel ſaltem autor ille facundiſſimus nullius minus quàm ſermonum
auarus admonuiſſet, aliter Hippocratem uerbo εὔδιος in libro de Aëre & aqua,
aliter in duodecimo aphoriſmo tertiæ particulę uſum fuiſſe. Aphoriſmus quidem
octauus tertiæ particulæ aphoriſmorum ſecundum translationem Theodori ita
ſe habet: In temporibus naturæ legitimis, quumq; tempeſtiua tēpeſtiue reddun=
tur, morbi conſtantes ſynceri & faciles ſubeunt: at uero iniquis, inconſtantes & iu
dicatu difficiles *exiſtunt. In cuius aphoriſmi expoſitione*, ut antea dixi, uerba Hip
pocratis Galenus *adducit* ex *libro* de Aëre & aqua, in quo proprias atque legiti=
mas *cuiuslibet* anni partes, quas tempeſtiuas nominat, idem Hippocrates doce=
re proponit. Et quum de hyeme temperata & mediocritatem ſibi propriam ſer=
uante loquitur, uult eam eſſe: μήτε λίαν εὔδιον, μήτε ὑπερβάλλοντα τὸν καιρὸν τῷ ψύ-
χειν, id eſt, ut ego tranſtuli, neque ualde ſerenam, neque frigore excedentem: Vt
D autem habet antiqua translatio: non multum calida, neque multū frigida: Vt uero
alia Laurentiani Theodorum ſecuti: neq; nimium tepens, neq; ſupra modum inal
gens. Vtraq; tamen translatio peccat, eſtq; & Hippocratis atq; Galeni dogmati=
bus diſſona: Quibus ambobus autoribus placet uer quidem eſſe tepidū & in hu
miditate ac ſiccitate temperatū, æſtatem uero calidam & ſiccam, autumnū frigidū
& ſiccū, hyemem uero frigidā & humidā. Ambæ uero translationes, quas pecca=
re diximus, altera hyemem calidā facit, altera tepidam. Quod enim tempus nō eſt
impenſe calidū ſicut æſtas, eſt tamen calidum: ſicuti quod non eſt impenſe tepidū,
ueluti uer, eſt tamen tepidū: Neq; enim qui dicit hyemem eſſe non ualde calidam
uel tepidam, *idcirco* frigidam eſſe aſſerit: ſed calidam quidem aut tepidā, parum=
per tamen. Et ita ſecundum Theodori, quem Laurentianus imitatur, translatio=
nem, hyems cum uere aliquam habebit in tepore communionem, quod eſt maxi
me abſurdum, atq; ab Hippocratis Galeniq; placitis alienū. Quare ſi in commen=
tatione octaui aphoriſmi non poteſt ſignificare tepidum, ergo neque in duodeci=
mi, poteſt autem ſerenum uel tranquillum utrobique, ut in noſtra translatione le=
gitur, recte ſignificare, ut latius in ſequentibus declarabimus. Equidem non ſo=
leo libenter uiuorum aut illorum, qui ætate noſtra uiguerunt, ſicuti nonnulli liui=
duli faciunt, famæ detrahere, ſed meæ me exiſtimationis defenſio cogit etiam no=
lentem Theodori manes offendere, ut autoris epiſtolæ iudicium improbem, qui
Theodori translationē mea ſcripſit eſſe tolerabiliorem, & non animaduertit ſe ui
tium ęquiuocationis in eodem ferè loco, aphoriſmo ſcilicet octauo & duodecimo
eiuſdē libri Hippocrati atq; Galeno tribuere: quod tamē uitiū etiam barbarus au
tor Auerrois in doctrinis cenſet fugiendū. Quia tamen autor epiſtolæ ſui iudicij
aliquam affert rationē, noſtræ partes erunt, hanc non eſſe tam ualidam quin facile
poſſit

A poſſit infringi, demonſtrare. Putauit enim ſi hyems ſit tepida, ut habet tranſlatio
Theodori, nullum ſequi inconueniens, neque ullam pugnantiam in uerbis duo-
decimi Hippocratis aphoriſmi: quoniam eadem hyems poteſt eſſe & tepida & au-
ſtrina & pluuioſa ſimul: ſi uero tranquilla, quomodo auſtrina: ſi ſerena, quomodo
pluuioſa. Huic dubitationi quæ uim habet argumentationis contra noſtrã tranſ-
lationem, uidetur autor epiſtolæ dediſſe manus: & quum neſciret ſoluere caſtigan
dum eſſe aphoriſmum, ne repugnantia ſcriberet, iudicauit. Nos uero ſcripturam
aphoriſmi, quæ in mille exemplaribus, ſi tot haberi poſſent, inueniretur, pro uera
retinentes, primam dubitationẽ facile ſoluimus, ita dicentes: Hyemem uel auſtro
flante aliquando eſſe tranquillam, modò leniter flet, & non, ſicuti quandoque bo-
reas, uiolenter. Dixi quandoq;, quoniam & ipſe quantũuis creber (ut inquit poë-
ta) procellis, non ſemper priuat aërem nos ambientem tranquillitate, ſed ſolũ quũ
ſæuius incubuerit. Hanc ſolutionem eſſe ueram uolentibus animaduertere quoti
die indicat experientia: Nam uentorum flantium diſcrimina ſæpiſſime non niſi in
alto aëre ſuſpicientibus nobis deprehenduntur, ab aliqua ſcilicet lamina ærea, ſiue
aliquo alio ſigno turribus affixo (uulgus penicillum nominat) quæ diſcrimina ter-
ram deſpectantibus non apparent. Mirarer equidem autorem epiſtolæ acuto ui-
rum ingenio in re tam facilem habente animaduerſionem, adeò hæſitaſſe, ut ex uni
co tantum exemplari, quod potuit librariorum culpa in uno uerbo eſſe defectum,
tot alijs codicibus idem uerbum ſcriptum habentibus fidem putauerit abrogan-
dam. Mirarer inquam, niſi uiderem Marſilium cognomento de ſancta Sophia, qui
& ſua ætate fuit fama celeberrimus, & noſtra quoq; maximam habet autoritatem,
in ſua libri tertij aphoriſmorum expoſitione, ob ſimilem, quę etiam torſit autorem
B epiſtolæ, dubitationem, uarias excogitaſſe expoſitiones, quibus ueritatem in uer-
bis Hippocratis aſſeueraret, & nullam eſſe in duodecimo eius aphoriſmo contra-
dictionem oſtenderet. Prima expoſitio talis eſt in notabili Marſilij commentatio-
nis, numero octauo: Notandum octauo quod hyems poteſt appellari tranquilla
& auſtrina, quia quieta à flatu uentorum. Quæ expoſitio ueritatem continet hoc
modo, ut hyemem non dicamus abſolute tranquillam, auſtris (ut dictum eſt) flan-
tibus, ſed comparatiue, reſpectu hyemis borealis flatum habentis auſteriorem.
Hæc prima expoſitio ſupponit non poſſe eſſe tranquillitatem borealem, quem-
admodum & auſtralem: Quam ſuppoſitionem eſſe falſam paulò poſt ex Galeni
Hippocratem commentantis autoritate demonſtrabimus. Secũda expoſitio Mar
ſilij eſt hæc: Aut dicamus, trãquilla & auſtrina quia aſſimilata auſtro in calore & hu
miditate, nõ quidem quia flet auſter in ipſa: Erit autem calida & humida, aut pro-
pter uapores à locis calidis & humidis eleuatos, aut propter cœleſtem influentiã.
Hæc ſecunda expoſitio negat hyemem auſtrinam eſſe auſtrinam, & propter au-
ſtri flatum calidam & humidam, ſed propter aliam cauſam: Cui expoſitioni Gale-
nus in ſuis in Hippocratem cõmentationibus eſt ubiq; contrarius, ut magis in ſe-
quentibus apparebit. Tertia expoſitio ita ſe habet: Aut ulterius appellatur tran-
quilla, non quia quietum habens aërem, ſed quia in ſuis qualitatibus alteratiuis mi
tis eſt, non frigoris intenſi, ut hyems propriam ſeruans temperaturam. Hæc tertia
expoſitio idem peccat quod ſecũda: uult enim hyemem tranquillam non eſſe tran
quillam, ac propterea hyemi propriam ſeruanti temperiem, dat intenſam frigidita
tem, quam maxime tollit uentorum ac præcipue boreæ carentia, quæ tranquillitas
appellatur, quare oportet aërem eſſe quietum. Cuius contrarium uult expoſitio, ſi
hyems debeat eſſe à ſua natura in extraneam cõuerſa, ex frigiditate ſcilicet intenſa

C in caliditatem. Qualis conuerſio intelligitur in aphoriſmo tertiæ particulæ duode-
cimo. Iam legentes æſtiment quot nodos habeat unica, ut ita dixerim, dubitatiun
cula, quos tanti in medicina & philoſophia uiri conati ſunt enodare, & tamen, pa-
ce eorum dixerim, non potuerunt id quod uolebant attingere, uerba ſcilicet Hip-
pocratis, quum ſibi inuicem diſſona uidebantur, conſona facere: Quod nos nunc
agere aggrediemur, quemadmodum paulò ante nos acturos ex Galeni Hippo-
cratẽ exponentis autoritate polliciti fuimus. Hic Hippocratis uere fidus interpres

Galenus in Epidemias Hippocratis.

exponens uerba illa Hippocratis in tertio libro Epidemiarum: Annus erat auſtri-
nus, & uentorum carentia ſiue tranquillitas uſque in finem. In hunc modum ſcri-
bit græce ille quidem, ſed ut nos latine interpretamur, uerbum ferè ex uerbo ma-
ioris fidei gratia reddentes, ita: Similis huic conſtitutioni eſt & illa quæ in principio
ſecundi libri Epidemiarum ſecundũ hunc ordinem dicitur: Carbones in Cranone
æſtiui, Pluebat in æſtibus, aqua cum impetu ingruente cõtinue, Fiebãt magis au-
ſtro flante. Differunt autem hæ cõſtitutiones adinuicem, quoniam in hoc loco per
totum annum talem eſſe dicit aëris nos ambientis temperaturam: in ſecundo au-
tem ſolum per æſtatem. Et quoniã nunc addidit, tranquillitas uſq; in finem, quod
inibi nõ adiunxerat: quiſpiam uero poſſet ratiocinari ex illa ſuperadditione in illo
libro facta, fiebãt magis auſtro, *tale aliquid oſtendi: Etenim hoc ipſo in loco* auſtri-
num ſimul *atque tranquillum dixit totum* fuiſſe annum, tanquam poſſibile ſit tran
quillum *etiam ſimul* ac borealem eſſe, ac dici, totum annum ita nobis inaudienti-
bus: nam paulò poſt hoc ipſum determinabitur. Meminerimus autem quod mul-
tas uidimus in aëre nos ambiente temperaturas, quietemq; ac uentorũ carentiam
ſiue tranquillitatem habentes, non tamen inuicem ſimiles, ſed quandam ſanè mol-
lem atque humidam, quandam uero ſiccam & aliquid frigoris continentem, hæc
D igitur exquiſite ſerena exiſtit: Mollis autem eſt caliginoſaq; ac turbulenta conſtitu

Conſtitutio auſtralis à boreali diuerſa.

tio & auſtralis, quandoque uero & plena nubibus. Contraria autem borealis, li-
cet maxime nullus uideatur in aëre motus, ſed exquiſite id quod νήμενον, id eſt, uen
torum carentia à Græcis dicitur: nam res ſe eodem modo uidetur in aëre habere,
quo etiã in mari: Sicuti igitur ſemper in illo fluctus eſt in profundo, uel maior uel
minor, uerum aliquando manifeſte propter paruitatem nõ apparet, præterquam
ſi in anguſtis locis contineatur, ueluti in Calcide Eubœæ & Meſana Siciliæ uide-
tur: eadem pariter ratione in aëre nos ambiente omnimoda quidem immobilitas
& ſtatio nunquam uidetur eſſe, uerum quandoq; latet propter paruitatem: & nu-
bes uidemus in huiuſcemodi tranquillitatibus, quæ ſæpius ſtare creduntur, reue-
ra autem mouentur. Videntur itaque paulò poſt in altera nos aëris ambientis par
te conſiſtere, quod ipſis non accideret, ſi nullatenus mouerentur. Talem igitur ali
quam & nunc oportet arbitrari factam eſſe in toto anno conſtitutionẽ, tantum ab
ea quæ dicta eſt in Cranone, differentem, quanto diuturniorem. Cõmunis tamen
in ambabus paſſio eſt putrefactio, cõmunem etiam habens cauſam, humiditatem
ſcilicet cum tranquillitate. Videtur autem ex materia quidem humida omnis pu-
trefactio fieri, à cauſa uero effectiua extranea & præter naturam caliditate, augeri
autem ab immobilitate. Quod igitur nihil ex his quæ exquiſite ſunt ſicca, putre-
fit, omnes manifeſte uidemus. Neque enim lapis, neque teſta, neque aurum, neq;
argentum, neque æs, neque aliud tale quicquam uidetur putrefieri. Quod uero
& ea quæ natura ſua ſunt putredini obnoxia perdurant longo tempore in frigidis
temperaturis, neq; hoc aliquem latet: ſed hoc amplius quando talibus uentis uen-
tilantur, unde homines continue ueſtes concutiunt: Et tunc pręcipue, quando aër
ambiens

A ambiens calidus fuerit & humidus: tanquam immobilitas ipſas putrefaciat. Sic &
motus arteriarum in animalibus, præter alia optima quæ facit, etiam hanc exhibet *Motus arteria-*
utilitatem. Ipſe autẽ & Hippocrates inquit in aphoriſmis, ſicuti ſuperius dictũ eſt, *rum uſus.*
in abũdantia pluuiarũ fieri putredines. Quod igitur neceſſarium ſit in corporibus
humiditates putrefieri, ex his liquet. Ex his Galeni uerbis multę dubitationes ſol-
uuntur, quæ claros Hippocratis aphoriſmorũ interpretes, & ipſum præcipue au-
torem epiſtolæ, qui ſe interpretum iudicem fecit, perturbarunt. Prima quidẽ quo-
modo idem anni tempus, & totus annus poſſit auſtrinus uel etiam borealis, & ni-
hilominus tranquillus appellari. Secunda dubitatio, quomodo ad morborũ gene
rationem, de qua præcipue in libro tertio aphoriſmorũ ab Hippocrate tractatur,
tranquillitas aëris humiditati præter naturã temporis adiuncta adiuuat, eoſdemq́
morbos adauget. Ex eadem etiam Galeni in librum tertium Epidemiarum expoſi
tione à nobis in medium adducta cum altera in aphoriſmũ tertiæ particulæ apho-
riſmorum, colligi poteſt ſolutio argumenti, quod autor epiſtolæ tanquam Galeni
autoritate ſubnixum fortiſſimum atq; inſolubile eſſe exiſtimauit, quo ſe omnes in-
terpretes elidere poſſe ſperauit. Eſt autẽ tale: Quod uero nec tepidam legendũ pu
tem, facit Galeni autoritas, qui ab initio cõmentarij eius aphoriſmi uidelicet duo-
decimi ſtatim ait: E cõtrario ſe habet hęc temperatura duobus in priori aphoriſmo
dictis temporibus: Qualis enim prius in illo erat hyems, tale nunc uer: qualeq́ uer
in illo, talis nunc hyems. Ver autem priore aphoriſmo non magis tepidum quàm
ſerenum aut tranquillum dicebatur, ſed auſtrale tantũmodo & pluuioſum. Ergo
hyems in hoc aphoriſmo auſtrina tantum & pluuioſa intelligenda eſt. Idem quoq;
colligitur in expoſitione aphoriſmi decimitertij, ubi loquens de eiſdem cõſtitutio-
B nibus, quæ ſcilicet undecimo & duodecimo aphoriſmo ſupponuntur, nihil addit
huic hyemi ultra pluuialẽ & auſtralem. Ait enim poſt duas præſcriptas cõſtitutio-
nes, unam quidẽ in qua hyemem borealem & ſiccã eſſe uult, uer pluuioſum & au
ſtrale: aliam in qua contrariũ, pluuialem & auſtralẽ hyemem, uer ſiccũ & boreale,
& reliqua quæ ſequũtur. Hæc omnia autor epiſtolæ ad literam. Vellem autem ut
ipſe uerba Galeni latine fidelius retuliſſet, neque ſenſum autoris ſua breuitate tur
baſſet, uel etiam pronomine demonſtratiuo Hæc ſupperaddito, cõfudiſſet, quum
inquit, hæc tẽperatura è contratrio ſe habet duobus in priori aphoriſmo dictis tem
poribus. Non temere enim quiſpiam dubitauerit quænam temperatura demon-
ſtretur, an illa quæ duobus tẽporibus hyemi ſcilicet ac ueri ineſſe dicitur in unde-
cimo aphoriſmo antecedẽte, an de altera quæ obuerſim eiſdẽ temporibus in duo-
decimo aphoriſmo ſubſequenti traditur. Galenus quidem primam intelligit in un
decimo aphoriſmo deſcriptam: Autor epiſtolæ per uerbum Hæc, innuit ſecũdam
in duodecimo aphoriſmo narratam. Rurſus dicit hanc temperaturã è contrario ſe
habere: ad quæ autẽ ſe è cõtrario habeat, minime explicat. Vnde duplex eſt error,
alter ſuperfluæ unius pronominis adiectionis, alter pluriũ uerborũ, ſi uera lectio
græca inſpiciatur, omiſſionis. Sed nos nõ id quod dicit, ſed quod uult dicere autor
epiſtolæ intelligamus: Cuius argumentũ tale eſt, ut ad pauciora uerba, in quibus
nõ eſt error, cõijciamus: Qualis erat in priore aphoriſmo, id eſt, undecimo hyems,
tale nunc ſcilicet in xij. uer eſt, qualeq́ uer in illo, talis nũc hyems: Ver autẽ priore
aphoriſmo non magis tepidũ quàm ſerenũ aut tranquillum dicebatur, ſed auſtrale
tantummodo & pluuioſum: Ergo & hyems in hoc aphoriſmo auſtrina tantum &
pluuioſa intelligenda eſt. Sic quidẽ autor epiſtolæ arguit: ſed uelim ipſum ad me-
moriam reuocare non temporum nomina ſeu denominationes, ſed eorum tempe
raturas, calidas, frigidas, humidas tranquillitati uel flatibus uentorum aſſociatas,

C eſſe morborũ cauſas, teſte Galeno in commentatione quarti aphoriſmi, tertiæ particulæ aphoriſmorũ. Hyems igitur auſtralis & pluuioſa atq; ſerena uel tranquilla, non quia hyems, neq; quia auſtralis, neq; quia pluuioſa, neq; quia tranquilla, ſed quia calidam & humidam habet temperaturam, quam tranquillitas & uehementiorum flatuum carentia fouet, generat morbos, ueluti abortus mulierũ ad uer parientium: cuius cauſam præcipuam Galenus aſſignat in cõmentatione duodecimi aphoriſmi, hyemis uer antecedentis tranquillitatẽ. Quæ ſi infeſta uentis uehementioribus præceſſiſſet, tenuia corporũ muliebriũ foramina (Græci & Latini recentiores poros appellant) uentorum frigiditate conſtricta atq; oppilata, non admitterent frigidi ueris ſubſequentis algorem: atque ita infans aſſuetus in utero materno calefcere, nõ læderetur, neq; fieret abortus. Et ne uideamur falſò abuti Galeni teſtimonio, ueba huius autoris in dicta cõmentatione ſubijciemus, & quidem Græca, ne ſi mea latina ſubiecero, ſibi autor epiſtolæ ſuſpicetur imponi: αἱ μὲν οὖν γυναῖκες αἷς ὁ τόκος ἦν πρὸς τὸ ἔαρ, ἐπὶ ταῖς τυχούσαις προφάσεσιν ἐκτιτρώσκουσιν. ὑγρὰ γὰρ τὰ σώματα καὶ μαλακὰ καὶ ἀραιὰ γεγονότα ἐπὶ τὸν εὔδιον χειμῶνα, ῥαδίως εἰς τὸ βάθος αὐτῶν διαδίδωσι τὴν ἐκ τοῦ περιέχοντος ψύξιν. ὥσθ' ὅσα τῶν παιδίων ἤδη πολυχρόνιον ἔχειν ἀέρος ἀλέας, ταῦτα πληττόμενα σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ κρύους εἰκότως ἁλίσκεται. τὰ μὲν ἤδη νεκρά, τὰ δ' ἀποθνήσκοντα κατ' αὐτὸν τὸν τόκον. id eſt, ſi latine uerbum ex uerbo transferentes loqui uolumus: Mulieres igitur quibus eſt partus ad uer, ex quacũq; occaſione abortiunt: Nam corpora humida & mollia ac rara in hyeme tranquilla ſeu ſerena facta, facile ad eorum profundum, aëris ambientis frigiditatem admittũt, adeò quod infantes aſſueti longo tempore aëre calido frui, uehementi algore percuſſi, nõ ſine ratione iam mortui aliqui eorum ueniunt in lucem, nonnulli uero in ipſo partu moriũtur.

Mulieres Vere cur plurimũ abortiũt.

D & reliq. In his uerbis Galenus uolens cauſam aſſignare, ob quam mulieres ad uer parientes abortiũt, muliebrium corporum cauſatur humiditatem ac raritatẽ, quæ in eis facta eſt, hyeme uer antecedente ad caliditatẽ atq; humiditatẽ præter ſuæ naturæ modum conuerſa. Verum ut ex uerbis Galeni licet elicere, raritas potius q̃ humiditas atq; mollities in cauſa eſt, ut frigiditas uerni temporis ſuccedẽtis poros ſubintret corporis muliebris, & penetret uſq; ad infantẽ aſſuetũ prius in utero materno placidiore ac ſibi conuenientiore perfrui caliditate: Vnde nil mirum ſi ſubſequatur abortus. Humiditas autem atq; mollities non ita aperit poros, quin potius conſtipat & obſtruit: alioquin fœminæ maſculis humidiores ac molliores, haberent poros ſua natura latiores. Cuius contrarium docet experientia: ſunt enim frigorum multo quàm uiri tolerantiores, quemadmodum mulieres pannorum lotrices oſtendunt: & grauioris autoritatis medicorum, Galeni præſertim, teſtatur autoritas, qui muliebria corpora ſtatuunt ſecũdum poros eſſe ſtrictiora. Recte ergo à Galeno dicitur, eadẽ corpora ex hyemis tranquillitate uel ſerenitate facta eſſe laxiora ac rariora: recte etiam à nobis ſuperius eſt dictũ, quum de traductione Theodori diſputabamus, uerbum εὔδιον in libro Hippocratis de aëre & aqua, non tepidum ſed potius tranquillum ſiue ſerenũ ſignificare. Quoniam ſi tepidum ſignificaret, oporteret hyemem propriam naturam ſeruantem, habere aliquam uel modicam tepiditatẽ: quod autem uel modicus tepor ſit ab hyemis legitima natura alienus, declarat Galenus in ſua expoſitione libri ſecundi Hippocratis Epidemiarũ, ubi Hippocrates ſcribit, in quadã hyeme paruos fuiſſe factos uẽtos boreales. Quẽ locum Galenus exponens in hunc modũ ſcribit: Paruos, inquit Hippocrates, factos fuiſſe hyeme uentos. Si uero hyems ſecundum propriam naturam tranſacta fuiſſet, magni omnino facti eſſent: & hoc ſecundum duplicem modum, ſecundum quem etiam uidentur parui eſſe facti, & ſecundum propriam ipſorum magnitudinem,

Mulierum corpora frigorum tolerantiora.

A dinem,& ſecundum temporis longitudinem. Etenim paucis diebus facti fuere bo
reales & minime ualidi, quum tamen hyems aſſueta ſit magnũ habere boream &
longo tempore perdurantem. Ex hac Galeni expoſitione duo quimus colligere,
quæ probare propoſueramus: Borea flante in hyeme naturali magno & tempore
longo, omnem ab ea excludi teporem, aliquam tamen fieri poſſe tranquillitatem.
Nam ſi in ea nulla trãquillitas interueniret, quando ſe habet ſecũdum naturã, tunc
oporteret non longum tantum, ſed etiam cõtinuo tempore flare. Ex eadem etiam
Galeni expoſitione ſolui poteſt prima, quæ anxit autorem epiſtolę, dubitatio: quo
modo hyems poſſit eſſe tranquilla, quum ſit auſtrina. Ad hanc enim facile poſſu-
mus reſpõdere, auſtrinã idcirco dici hyemem, quia in ea auſter lenis & longo tem
pore perflat: tranquillam autẽ, quia borea uento caret, qui tamẽ ſolet hyemi ineſſe
ſuam ſeruanti temperaturã. Et hæc eſt ſecunda dubitationis ſolutio præter primã,
quæ fuit à nobis ſuperius aſſignata. Vtraq; enim bona eſt, & altera non repugnat
alteri, ſed ſe mutuo confirmant. Eſt autem rationi conſonũ, hyemem, de qua Hip-
pocrates in aphoriſmo duodecimo loquitur, carere borea ualidiore & longo tem
pore perdurante, atq; ideo eſſe tranquillam: quoniã, ut ſuprà tetigimus, ſupponi-
tur hyemem talem non eſſe ſecũdum naturam, ſed à ſua propria temperatura, à fri
gida ſcilicet, ad aliam calidam commutatam. Sed ut nihil inſolutum relinquatur, al
teri obiectioni, quæ fieri rationabiliter poſſet, reſpõdeamus: Cur enim diceret ali-
quis, ad hanc hyemis naturalis euerſionem faciendam, addere oportet tranquillita
tem ſeu ſerenitatem, quũ ſolus auſter ſufficiat, qui ſuapte natura calefacit, & quan-
to uehementius flauerit, tanto maiorem poteſt agere caliditatem. Huic obiectioni
reſpondetur quantum ad primam eius partem, duas cauſas ſimul coëuntes magis
B eſſe efficaces, quàm unam tantummodo: Quantum ad ſecũdam, negamus flatum
auſtri uehementiorem, calorem maiorem efficere. Illud inſuper adiungimus, non
omnem auſtrum eſſe calidum, ſed qui remiſſius ſpirat: nam qui flat uehementius,
boreæ naturam induit, hoc ipſum Galeno teſtante in cõmentatione libri tertij Epi
demiarũ, his uerbis: Nonnulli opinãtur auſtrum ſemper eſſe humidum: res autem
non ita ſe habet, apparet enim quãdoq; ſiccus, quem & uulgus Leuconotũ, id eſt,
album auſtrum appellat, de quo etiam poëta meminit: Verum ego & zephyri &
albeſcentis auſtri. Clarum etenim auſtrũ, quem ſine pluuijs eſſe nouimus, talem
nominauit. Sed & in primo Epidemiarum libro in prima conſtitutione inquit: Du
ctu autem primo ad auſtralia facto, & cum ſiccitatibus, hic quidem auſter nonnun
quam etiam uehementior fit: itaq; ſemper habet manifeſtam motionem. Mollis ue
ro alter auſter exiſtit, qui inſenſibilem quidẽ motũ habet in aëre nos ambiente, &
in nubibus: & ſemper hic calidus eſt. Leuconotus autem nonnunquã frigidus ap
paret. Ex his etiã Galeni uerbis primæ dubitationis ſolutio confirmatur, quæ dubi
tatio in aphoriſmo oriebatur, quomodo flante auſtro poſſit eſſe tranquillitas: Nam
leniter flans in aëre non percipitur, ſicuti neq; in maris uaſtitate fluctus, ſed, ut di-
ctum eſt ante, in euripis tantũmodo. Quum uero auſter ſpirat uehementior, mani
feſtam habet motionem. Hoc ipſum quoq; de Leuconoto & auſtro Oribaſius ex
Galeni teſtatur autoritate in hunc modum ſcribens: Ipſe quidem auſter ab humili
polo flat: inter hunc aũt & ortũ hyemalem, ille qui nominatur Euronotus, quem-
admodum inter hunc & polum & occaſum hyemalem libonotus: humidi & calidi
omnes iſti, atq; propterea caput implent. Non tamen ſemper auſter eſt humidus,
nonnunquam enim fit ſiccus, quem uulgus Leuconotum nominat: Hic igitur au-
ſter aliquando uehementius ſpirat: manifeſtam uero ſemper habet motionem, Al
ter uero mollis eſt auſter, qui inſenſibilẽ in aëre ambiente & in nubibus habet mo

C tionem: Hic igitur ſemper eſt calidus, ſed Leuconotus quãdoq; frigidus apparet manifeſte. Non obſtantibus tamen tot Græcorũ nobiliſſimorũ Hippocratis expoſitorum autoritatibus, atq; Galeni præcipue in duodecimi tertiæ particulæ aphoriſmi expoſitione, quæ omnibus alijs præponderat, & ſcripturam probat aphoriſmi, quam nos etiã in noſtra translatione ſumus ſecuti, autor epiſtolæ in cõtrarium adducit Celſi autoritatem, quem bonum uocat Hippocratis interpretem, quaſi ſit etiam Galeno medicorum principe melior. Ita enim in ſua epiſtola ſcribit: Celſus quoq; bonus Hippocratis interpres libro ſecundo, capite ſecundo, ſic ad uerbum hunc aphoriſmum uidelicet duodecimũ interpretatur: Si auſtri pluuiæq; hyemem occuparint, uer autem frigidũ & ſiccũ eſt, grauidæ quidem fœminæ quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ uero quæ gignunt, imbecillos uixq; uitales ædunt: cæteros lippitudo arida, & ſi ſeniores ſunt, grauedines atque deſtillationes male habent. Fides demum græci codicis non parum me confirmat, qui ab exemplari Demetrij Chalcondilis uiri doctiſſimi & integerrimi, in quo ſic ſcribitᷣ: *ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γένηται*, & reliq. Vbi patet duo tantum nec plura epitheta, ſcilicet auſtralis & pluuioſæ hyemi apponi. Hæc ille. De fide unius exemplaris etiam antea diximus, non fuiſſe eam, propter argumentum tam facilem habens ſolutionem, tot alijs codicibus fidelioribus numero penè infinitis, ſi omnes haberi poſſent, anteferendam. Celſi autem autoritas eſt quidem quammaxima apud eruditos, neq; à me omnino refutanda, niſi cogerer pro ueritate tuenda & meæ bonæ exiſtimationis fama propugnanda, autori alioqui de lingua latina benemerito, in his præſertim quæ ad medicinã pertinent, fidem abrogare. Nam ſi ſtylũ ſpectes & romani ſermonis nitorem atq; elegantiam, cui Celſus non ſapit, meritò uideretur
D deſipere: Sed ubi de rebus agitur, quas medicina tractat, cautius eſt de homine iudicãdum, cauendumq; ne cantilena rhetorica deliniti, ueluti ſirenum cantibus, in multos errores tanquam in ſcopulos præcipitemur. Poſſem ego, ſi uellem, quamplures Hippocratis aphoriſmos non ſatis fideliter à Celſo in linguam latinam traductos in medium adducere, ſed ero contentus paucis, ne ſim prolixus: unum in primis afferam Hippocratis aphoriſmũ quartæ particulæ, qui ad ſequentem cum Patauinis habendam pertinet diſputationem: eſt autem ſecundum ordinem codicis græci uigeſimus numero, qui iuxta Theodori translationem (nolo enim citare meam, ne uidear in mea cauſa, quod leges prohibẽt, idem eſſe actor & teſtis) in hunc modum ſcribitur: Deiectiones nigrę modo ſanguinis atri, ſponte uenientes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimæ ſunt: & quo plures ſunt praui colores, eo peius: ſed ſi ex medicamento tales egeruntur, melius eſt, & quo plures non praui colores ſunt, eo melius. A Celſo uero è græca lingua ita in latinam redditus libro ſecundo, capite ſeptimo, circa eiuſdẽ capitis finem inuenitur: Aluus nigra ſanguini atro ſimilis, repẽtina, ſiue cum febre, ſiue etiã ſine hac, eſt pernicioſa. In qua Celſi translatione duo ſunt errata, & quidẽ nõ parui in medicina momenti. Primus error eſt, quo uera ſententia totius aphoriſmi deprauatur atque peruertitur: Secundus error eſt, quia non integer aphoriſmus, ſed decurtatus à Celſo recitatᷣ, ultima enim eius pars reticetur, quæ facit ad intellectum totius aphoriſmi. Primi erroris cauſa fuit uerbi *αὐτόματον* apud Græcos duplex ſignificatio, nam quandoq; ſignificat id quod repente fit, quandoq; illud quod non à cauſa extrinſeca, ſed intrinſeca prouenit. Primi ſignificatus exemplum habetur in illo aphoriſmo eiuſdem particulæ quartæ numero ſeptuageſimoſeptimo, qui iuxta Theodori traductionẽ ita ſe habet: Quicunq; ſponte ſanguinem mingunt, his uenulam ruptam eſſe in renibus ſignificatur. In cuius aphoriſmi expoſitione ratio à Galeno aſſignatur, quare

Celſi duo errata.

uerbum

A uerbum ἀπὸ αὐτομάτου græcũ, ſeu ſponte latinum, repente ſignificet, & nõ id quod
ſine cauſa extrinſeca fit. Sed melius eſt ipſius Galeni aphoriſmum exponentis uer
ba ſubijcere, quæ ſecundum translationem noſtram ita ſcribuntur: Quod dicitur
ſponte, idem quod ſine cauſa exteriori oſtendere poteſt, & quod ueluti repente
nullo caſu præcedente, quales apparent ueſica hulcerata: In ipſa enim uenam rum
pi ex influentis ſanguinis abundantia, quemadmodum in renibus, eſt impoſſibile:
Neq; enim per eius uenas ſanguis percolatur, ſed ſolum tantus quantus ipſi ſuf-
ficiens pro alimento contribuitur. Præterea neque uenæ quæ in ueſica, nudæ aut
inſtabiles natura ſunt, ſicuti quæ renum uentres ſubintrant, quarum ora aperiun-
tur, & quæ aliquando diſrumpuntur propter humorum multitudinem ac craſſitu
dinem, qui in ipſis continentur. Diſruptio itaq; facit ſanguinis euacuationem: ora
autem aperta non uniuerſim ſanguinem effundunt, quũ præſertim parua eſt aper
tio, ſed paulatim ac tenuiorẽ percolant, unde totam urinã ſubſanguineam efficiũt.
Fit aũt, ut dixi, et uenis ueſicæ ex exeſione laborãtibus, ſanguinis euacuatio, quam
antecedunt hulceris ſigna in ueſica, hoc eſt & loci dolor, & pus, & ipſius corporis
ueſicæ quædam ueluti fruſtula. Hac ratione igitur melius eſt uerbum ſponte pro
repente accipere, & nõ pro ſine cauſa manifeſta. Siquidem ſanguis ex renibus ſæ-
pius & ſine cauſa excernitur manifeſta, uaſe ex multitudine rupto, ſed aliquando
ob ſaltum uehementiorem, uel ex alto caſu, uel ictu. Ex his uerbis Galeni aphori-
ſmum exponentis apparet, quare ἀπὸ αὐτομάτου græcum uocabulum, ſiue latinum
ſponte, hoc in loco repente ſignificat. Si tamen uerum fateri uelimus ἀπὸ αὐτομάτου
quidem in Græcorũ lingua poteſt repente ſignificare: ſponte autem in noſtra non
habet proprie hoc ſignificatum, ſed alterum tantum, id eſt, ſine cauſa extrinſeca,
B ueluti arte aliqua ſeu opera noſtra: dicimus enim arbores ſponte naſci, id eſt, na-
turaliter & non ab homine: dicimur etiam aliquid ſponte agere, quum ex electio-
ne noſtra non ui aliqua cogente uel impellente facimus, ut habetur ex doctrina
Ariſtolis libro tertio Moralium Nicomachiorum. Quæ autem repente fiunt non
ita dicuntur ſponte eſſe facta: ſed quia ſic tranſtulit Theodorus (neq; enim potuit
commodius transferre) nos quoque illum imitati ἀπὸ αὐτομάτου repente uertimus
tam in aphoriſmo, quàm etiam in eiuſdem aphoriſmi Galeni expoſitione. Alterũ
ſecundæ eiuſdem græci uocabuli ſignificationis exemplũ habetur in ſecũdo apho
riſmo primæ particulæ aphoriſmorum, qui interprete Theodoro ita ſcribitur: In
perturbationibus uentris & uomitibus ſpontinis: Et in alio quartæ particulæ nu-
mero ſecundo eiuſdem ferè ſententiæ, qui eodem Theodoro interprete ita incipit:
In medicamentorum uſu ſi talia ducũtur ex corpore, qualia uel ſponte exeant, uti
le eſt: Et in alio etiam aphoriſmo quartæ particulæ numero uigeſimo, de quo ſu-
prà diſſeruimus. In quibus omnibus iuxta Galeni expoſitionẽ ſpontinũ uel ſpon-
te ſignificat id quod diximus à natura ſcilicet & nõ aliena opera factum. De ſigno
autem uenam in renibus ruptam ſignificãte, ſumpto ex ſanguine repente cum uri
na micto, quid ſenſerit Celſus, recte an perperam ſuper hoc Hippocratis ſenten-
tiam retulerit, non habeo dicere, quia nullam de eo animaduerti ab eodem Celſo
fieri mentionem. De ſignis autem uitium ueſicæ ſignificantibus uidetur Celſus uo
luiſſe Hippocratis ſententiam interpretari in aphoriſmo quartæ particulæ ſeptua-
geſimonono: qui ſi fideliter uerteretur, aliter uerteretur: utor autẽ dubitandi par-
ticula, ſi, quoniam etiam in translatione Theodori eundem, quem apud Celſum,
errorem offendi. Translatio Theodori ita ſe habet: Si quis ſanguinẽ mingit & gru
mos, & guttatim emittit urinam, ac dolore ad uentrem imum & pectinem & fœ-
men, uitijs ueſicæ laborat. Celſus autem eandem ſententiam ita ex Hippocrate in-

C terpretatur: Aut ſi paulatim deſtillat, uel ſi ſanguis per hanc æditur, & in eo quædam cruenta concreta ſunt, idq; ipſum cũ difficultate redditur, & circa pubem inferiores partes dolent, in eadem ueſica uitium eſt. In his ultimis uerbis utriuſq; tam Theodori, quàm etiam Celſi translationis error deprehenditur. Nõ enim tantũ in ueſica uitium eſſe ex ſignis ſupradictis ſignificatur, ſed & in omnibus inſtrumẽtis urinæ ſeruientibus: quemadmodũ ex Galeni in aphoriſmũ ſuprà allegatũ habetur expoſitione. Codex autẽ græcus Hippocratis habet, circa ueſicam, & nõ in ueſica. Plurimũ autem intereſſe Galenus in ſua expoſitione cenſet, an hoc uel illo modo ſcribatur. Illos ſiquidẽ errare dicit, qui intelligunt circa ueſicã ab Hippocrate dici, quaſi ipſam ueſicã laborare dixiſſet. Nam hi, quos memorat, caſus communes ſunt omnibus quæ urinę ſeruiũt inſtrumentis, ueſicæ, renibus, urinarijs meatibus. Melius itaq; hoc modo quæ circa ueſicam, ut inquit Galenus, accipere, nõ tanquã ſola ueſica ſignificetur, ſed & partes quæ illi adnectũtur. Adhuc autẽ magis, ut ita accipiamus, hortabitur ſequens aphoriſmus, in quo non quæ circa ueſicã ægrotare dicit, ſed ipſius ueſicæ eſſe exhulcerationem: quũ nõ idem ſit, pati aliquid ipſam ueſicam, enunciare, uel, quæ circa ueſicam: quemadmodũ in fine ſuæ commentationis Galenus determinat. Sed quid opus eſt ex alijs aphoriſmis male à Celſo traductis eiuſdem Celſi errores perquirere, quod non libenter facimus, qui multo libentius ſolemus in barbaros autores quàm latinos inuehi: Nunc uero nóſtri propoſiti præcipuũ eſt inſtitutum, non Celſi autoris latiniſſimi famæ detrahere, ſed ſolum oſtendere non recte Celſi autoritatem in materia medicinali ab epiſtolæ autore aduerſus me fuiſſe allegatam. Illum itaque nunc aphoriſmum, qui contra me citatur, in medium adducam, quem autor epiſtolæ ſcribit à Celſo bono Hippocratis interprete, libro ſecũdo, capite ſecundo, ſic ad uerbũ interpretari: Si auſtri plu-
D uiæq; hyemem occuparint, uer autem frigidum & ſiccũ eſt, grauidæ quidem fœminæ, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: Hæ uero quæ gignunt, imbecillos uixq; uitales ædunt: Cæteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, grauedines atq; deſtillationes male habent. Miror autorem epiſtolæ, qui ſolet in meis translationibus aliquos notare errores, qui tamen non ſunt mei, ſed impreſſorum potius errores, uel, ſi mei ſunt, à codice mendoſo, quem prius ſolum habui quum Hippocratis aphoriſmos latinos cum Galeni cõmmentationibus facerem, habuere occaſionem: Miror inquam Celſi errorem circa finem aphoriſmi cõtra me adducti non deprehendiſſe. Nõ putauit, ut opinor, autor epiſtolæ multum differre, utrum dicatur æger à morbo male haberi, an cito interimi: Atqui multa morborũ genera & inter cætera febres, quàm plurimos homines male habent, quæ tamen non interimunt, uel cito uel tarde, ſed ad ſalutem magis quàm ad mortem terminantur. Error uero, meo iudicio, non paruus exiſtit, & qui non parum poteſt medicum in præcognitionibus infamare, ſi morbum pernicioſum prænunciet fore ſalutarem, uel ecõtra. Cuius infamiæ periculo autor epiſtolæ ſubijcietur, uel quicunque alius maiorem Celſo fidem, quàm Galeno tribuerit: Qui in calce aphoriſmi à nobis propoſiti ex duabus ſcripturis, quarum altera habetur ſine negatione ſic, συντόμως ἀποθνήσκοντες, id eſt, ut recte tranſtulit Theodorus, cito interimentes, non recte autem Celſus, male habentes, altera cum negatione ſic, οὐ συντόμως ἀποθνήσκοντες, id eſt, non cito interimentes, primam magis Galenus approbat: Quoniam eadem habetur in libro Hippocratis de Aëre & aqua. Sed neq; ſecunda ſcriptura, cum negatione ſi legatur, non cito interimentes, Celſum uendicat ab errore: Nam negatio adiuncta modo, non perimit rem, ſed modum ipſum, ſecundum Ariſtotelem in libro de interpretatione: Cito autem & tarde eſſe quoſdã modos,

A qui ueram dialecticam tenent, qualem tenere autorem epiſtolæ noui, haudquaꝗ̃ ignorãt. Deſtillationes igitur, de quibus Hippocrates loquitur & in libro de Aëre & aqua, & in aphoriſmo, de quo nunc diſputamus, ſeniores, ſecũdum eundem Hippocratem, interimunt uel citò, uel tarde: quod multo peius eſt, quàm ſi male tantum patientes haberent, ut ex Celſi translatione nobis inſinuatur. Tandem res uenit ad ſubſidiarios: Autor enim epiſtolæ, quaſi diuinaret omnes, quas attulit ad probãdum id quod uolebat, & rationes & autoritates facile iri peſſundatũ à quouis etiam mediocriter erudito, ſicuti & à nobis eſt factitatum, ultimum habuit, quo ſe tueretur, refugiũ, Galenum ſcilicet cuius autoritatem ſciebat eſſe tantam, ut nemo eam niſi ualde proteruus auderet denegare: ſic ergo, ueluti in uno autore Galeno omni ſuæ diſputationis robore collocato, autor epiſtolæ ſcribit: Verum quid adhuc teſtimonia mendicamus, quum Galenus ipſe Hippocratis primum Epidemiarum librum enarrans, hunc aphoriſmum uti nunc recitauimus, afferat. Ita autem uerba Galeni græca autor epiſtolæ attulerat: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γένηται, id eſt, ſi uolumus latine interpretari, ſi hyems auſtrina & pluuioſa fuerit, & reliq. Sic autor epiſtolæ Galenum citat. Verum aut ego fallor, qui librum habeam mendoſum, in quo liber primus Epidemiarum à Galeno exponitur, aut autor epiſtolæ uoluit omnes ſuæ epiſtolæ lectores falſa allegatione ludificari. Atqui idem liber Galeni Hippocratis primam Epidemiam exponentis eſt apud me, eſt & alter penes medicum excellentiſſimum Ludouicũ Bonaciolum: Et in his duobus exemplaribus alia ſcriptura, ab illa quã autor epiſtolæ recitauit, in qua ſcriptura uerbum γένηται non habetur, ſed illa tantum uerba Græca leguntur, ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος, καὶ τὰ ἑξῆς, id eſt, ſi hyems auſtrina & pluuioſa, & quæ deinceps.
B In quibus poſtremis uerbis ſcilicet, & quæ deinceps, & uerbum γένηται, id eſt, fuerit, & reliqua quæ in toto aphoriſmo, ita quod καὶ εὔδιος, intelliguntur. Nos tamen boni conſulimus & malumus autorem epiſtolæ ſui codicis mendo fuiſſe deceptũ, quàm alios falſo teſtimonio uoluiſſe decipere. Mutuum enim beneficium rependimus, quando & ipſe quoque & Theodoro & mihi pariter locum reliquit ad ueniam, qui nõ culpa noſtra, ſed deprauati codicis errore, quem inciderimus, ſimus hallucinati, Sic enim in parte poſtrema ſuæ epiſtolæ ſcribit: Sed unde, inquies, moti ſunt interpretes uiri & utraqꝫ lingua eruditiſſimi & medicinæ peritiſſimi, ut uerbum ſuperadderẽt quod Hippocrates nõ dixerit: id ego eueniſſe reor, propterea quod codicem inciderint, in quo additum erat καὶ εὔδειος, nam & nos in quodam exemplari talem animaduertimus ſcripturam. Videntur tamen illi nõ εὔδειος, ſed amoto ε elemento, à ſecunda ſyllaba, εὔδιος legiſſe, quæ uox Polluci, ponti malaciam, Ariſtoteli in problematis modo ſerenum, modo tranquillum ſignificat, Qua etiam uſus eſt idem Hippocrates ſecundo Epidemiarum libro, ſic ſcribens: ἐς πέρινθον περὶ ἡλίου τροπὰς ὀλίγον τὰς θερινὰς ἤλθομεν, ἐγεγόνει δὲ ὁ χειμὼν εὔδιος νότιος. Neutram tamẽ nos, ut ſupra patuit, earum lectionum probamus, ſed uel abradendum illud uerbum putamus, ueluti ſuppoſititiũ uel legendum utrobiqꝫ ὑδῖος, penultima circumflexa, quę uox humidum ſignificat, quod ſenſui Hippocratico optime quadrat, nõ εὔδιος, cuius utrunqꝫ ſignificatum cum altero prius dictorum uerborum, ut oſtendimus, neceſſario pugnat. Hæc omnia autor epiſtolæ ad literam. Ad quæ nos uolentes ſingulatim reſpondere, primũ illud uerbum notandũ duximus, quo me ac Theodorum autor epiſtolæ ſatis debiliter excuſans, utendum cenſuit, quum ait nos incidiſſe codicem in quo ſcriptũ erat uerbũ καὶ εὔδιος ſuperuacuum. Illud enim incidere, caſum quendam uidetur ſignificare: Scimus autem ex doctrina Ariſtotelis caſum atqꝫ fortunã circa illa uerſari quæ raro eueniũt & inſolenter.

C Ego uero auſim uel magna ſponſione contendere, ſi autor epiſtolæ unum fortè li-
brum repererit, qui ſine uerbo εὔδιος in aphoriſmo ſit ſcriptus, me centum allatu-
rum, in quibus idem uerbum inueniatur. Quia tamen tot numero codicum inuen
tio eſt difficilima uel impoſſibilis, ſententiam noſtram paucorũ, quos quimus ad-
ducere, teſtimonijs aſſeuerabimus. Verbũ εὔδιος habuit Philotheus, & alter expo
ſitor græcus anonymus, in aphoriſmo Hippocratis ab ipſis expoſito, Idem uerbũ
habuit codex Hali, è græca lingua in Arabicam tranſumptus, Idem habuit codex
Theodori, Idem Laurentiani, ut eorum translationes luce clarius manifeſtãt: Ean-
dem ſcripturam habet & meus, quo primum uſus fui in transferendis Hippocra-
tis aphoriſmis, & plures alij, qui poſtea ad manus meas peruenerunt: atq; inter cæ
teros codex uetuſtiſſimus, quem antea diximus allatũ fuiſſe ad me ex urbe Vene-
ta, & plures alij, quos in eadem urbe mihi uidere contigit: Qui omnes ſimul colle-
cti tantam debent habere fidem uel etiam maiorem, quàm unicus Demetrij Chal-
condilis quantũuis uiri græce & latine doctiſſimi codex, quem Demetriũ conſtat
Theodori Gazæ fuiſſe diſcipulũ. Quare ſi codices ex poſſeſſoribus autoritatẽ ſor
tiuntur, maior, aut ſaltem æqualis Theodori codici fides eſt adhibenda. Hæc de co
dicum fide dixiſſe uolui in meam & Theodori defenſionem, ne uideamur mendo
ſis codicibus temere credidiſſe: Nam ut ſuprà diximus, ſatis debiliter fuimus ab
epiſtolæ autore excuſati, quin ſi quis eandem epiſtolam legerit, meritò poſſit am-
bigere an magis in ea accuſemur, an excuſemur: Siquidem ait nos uiros utraq; lin
gua eruditiſſimos, & medicinæ, ut inquit, peritiſſimos, mendoſum codicem inci-
diſſe, qui nobis errandi dederit occaſionem, cui ſimilem & ipſe ex ſimili ſcriptura
D codicis deprauati aliquando habuerit, ſed eam ab ſe reiectam atq; repulſam, quo-
niam uideret ex ipſa ſequi manifeſtam in uerbis aphoriſmi duodecimi tertiæ par-
ticulæ repugnantiam, quam nos alioquin doctiſſimi ac medicinæ peritiſſimi non
animaduertiſſemus. Verum hanc uerborum dicti aphoriſmi repugnantiã, quam
ſolum ſe peruidiſſe autor epiſtolæ gloriatur, ſatis ſuperq; longa diſputatione eſſe
nullam antea demonſtrauimus, ſi modò uelit id, quod lingua latina patitur, atque
Vergilij ac probatiſſimorum grammaticorum confirmat autoritas, nobis conce-
dere, uerbum ſerenum ita tranquillum à uentis, ſicuti nubibus carens, ſignifica-
re. Sed quia ſuo quodam ueluti dilemmate autor epiſtolæ arguit, quo aduerſarios
utrinq; capiat: Si auſtralis eſt hyems, quomodo tranquilla? ſi pluuioſa, quomodo
ſerena? poſtquam alteram ſuæ argumentationis partem ſuprà deſtruximus, agè
& alteram, tum experientia omniũ rerum magiſtra, tum autoritatibus medicorũ,
præcipue Hippocratis, atq; Galeni Hippocratem exponẽtis, refellamus. Sed an-
tequam ad hoc ueniamus, quædã à nobis ſunt prælibanda, quæ ad id, quod proba
re intendimus, ſunt admodũ neceſſaria. Eſt autem noſtrũ propoſitũ oſtendere, nõ
eſſe adeò à ueritate alienũ, eandem hyemem diuerſis tamen temporibus aliquãdo
eſſe pluuioſam, aliquãdo ſerenã. Quare fortaſſis Hippocrates in libro de Aëre &
aqua rationabiliter ſcripſit, hyemem ſuæ naturę legitimæ ſeruantem temperaturã,
oportere nõ eſſe ἄγαν εὔδιον, id eſt, ualde ſerenã, ſicuti neq; ualde tranquillam, ut
ſuperius, quum de traductione Theodori diſputabamus, oſtendimus. Ipſe quoq;
autor epiſtolæ uerbum εὔδιον, tum apud Ariſtotelem, tum etiam apud Hippo-
cratem in libro primo Epidemiarum, utrunq; habere ſignificatum non diffitetur:
& quod plus eſt, eandem hyemem νότιον εὔδιον, quæ duo uerba includere repu-
gnantiam in aphoriſmo duodecimo, ut in ſua argumentatione oſtenditur, iudica-
uit: Nam ut arguit: Si auſtrina, quomodo tranquilla? ſi pluuioſa, quomodo ſerena?
Verum Philothei autoris græci non cõtemnendæ autoritatis à nobis allegati ex-
poſitio

A poſitio idem uerbũ εὔδιον, id eſt, purum & à nubibus expurgatum interpretatur,
ut qui nõ tantam eſſe in uerbis aphoriſmi, quem exponebat, repugnantiã, quanta
prima fronte uideť, agnoſceret, ſi eadẽ hyems & pluuioſa & ſerena diceret. Quã
rem etiam nos uolentes demonſtrare, neceſſe habemus quædam ad memoriam
reuocare, quæ à Galeno in commentarijs libri primi Epidemiarum dicuntur: ubi
nos docet hyemem à ſua natura humida ad ſiccitatem aliquando conuerſam, ſic=
cam appellari, non quia ſit ſicca, ſed quia propriæ naturæ comparata, ſiccior appa
reat. Eſt autem operæprecium non ſolum clarioris doctrinæ gratia, ſed etiam fidei
maioris cauſa, ipſius Galeni uerba ſubijcere, uerbũ illud αὐχμὸν Hippocratis, ex=
ponentis hoc modo: Sicciorem ea quæ conuenit, conſtitutionem, αὐχμὸν, id eſt, ari
ditatem nominauit, non ualde uſitata uocabuli ſignificatione, conſueuimus enim
non ſimpliciter ſicciorem, ſed eam quæ ſummum habet ſiccitatis gradum ita nomi
nare. Impoſſibile eſt autem, & dictu incredibile hyemem adeò ſiccam fieri, ut terrã
aridam reddat, qualis eſt in æſtate: neꝗ enim in Vere talis eſt conſtitutio, cui nunc
ait factam eſſe ſimilem hyemem uniuerſam, ſiquidẽ hyems talis fiat, quale eſt Ver.
Per quæ uerba Hippocrates uult oſtendere hyemem factam eſſe ſeipſa ſicciorem,
non tamen æſtati æqualiter ſiccam: Quare & ariditatẽ, de qua paulò ante loqueba=
mur, non ſatis propriũ diximus eſſe uocabulum, atꝗ ideo nõ ſimpliciter nunc ab
eo dictum eſt accipiendum, ſed per relationem: quemadmodum & formicam ma=
gnam dicimus, uel montem paruum: Vt enim hyems nunc eſt facta, non ſimplici
ter arida, ſicuti neꝗ formica magna, ſed ut formica magna: Sic igitur & monte par
uo alius minor exiſtit, & hyems arida eſt æſtate humidior: Quemadmodum nunc
factam hyemem per comparationem talem eſſe dixit, quale eſt uer. Hæc uerba Ga
B leni noſtro accommodantes propoſito, dicimus, quum hyemem pluuioſam ean=
demꝗ ſerenam uocamus, nõ exquiſite neꝗ ſimpliciter ſerenã intelligi uolumus,
ſed ut hyemem ſerenam, quæ nunquam uel raro talem aut tantam habet ſerenita=
tem, qualem uer habet aut æſtas, quum ſibi propriam ſeruant temperaturam: quæ
in altero eſt temperata, in altero eſt calida & ſicca: Talem autem permixtã pluuijs
hyberni temporis ſerenitatem ſolet Hippocrates mixæthriam nominare. Quæ, ut
melius qualiſnam ſit intelligatur, uerba Galeni Hippocratẽ exponentis ſubijcie=
mus, quæ in hunc modum ſcripta inueniũtur in commentarijs eiuſdem in ſecũdo
Epidemiarum, ubi Hippocrates de quadam hyeme loquitur, in qua pluuiæ abun
dantes ac magnæ fuerũt: Multas dicimus aquas aliquo tempore fieri propter tem
poris longitudinẽ, etiamſi non magno cum impetu in eodem tempore eruperint:
Dicimus aũt multas aquas etiamſi in pauco tempore uiolenter deſcenderint, poſ=
ſunt autem & hæ magnæ nominari. Verum quũ aliquis deinceps adinuicem græ
ce dixerit, ὕδατα λάβρα καὶ μεγάλα, id eſt, aquas derepente ingruentes, & magnas,
quemadmodũ Hippocrates ipſe conſcripſit, per uerbũ λάβρα repentinas intellige
mus & pauco tẽpore factas: ſicuti & eas quę nõ longo tẽpore perdurarũt. Clario=
ris autẽ doctrinæ gratia nihil prohibet nos paulò longiore uti enarratione. Suppo
namus itaꝗ multã repẽte pluuiã ingruere horis tribus uel quatuor, deinde ſtatim
quieſcere, hanc pluuiã λάβρον, id eſt, repentinã nominabimus. Altera aũt paulatim
quidẽ incipiat, paulatim uero augeať, & hoc per totam diem fiat ac noctẽ: deinde
quũ ad ſummũ ſtatũ peruenerit, rurſus in multitudine minuať, et hoc paulatim per
totã illam quę ſubſequiť diem, demũ quieſcat: Talem quidẽ pluuiã nõ dicemus re
pentinã. Talis igiť hyems, qualẽ deſcribit Hippoc. pluuias aliquãdo habuit repen
tinas, aliquãdo magnas: uerũ per interualla facta intermedia aëris ambientis clari=
tate: Sit aũt & hoc pari libra, & id quod ab Hippocrate mixæthria, id eſt, mixta cũ

C pluuijs ſerenitas, nominatur. Hæc quidē Hippocrates atq; Galenus eius expoſi-
tor. Quid ergo prohibet talem etiam eſſe hyemem, de qua Hippocrates in aphori-
ſmo tertię particulæ duodecimo meminit? quam auſtrinam ac pluuioſam atq; unà
ſerenam ſupponit uer ſiccum & borealem antecedere. Nam ſicuti de tranquillita-
te dicebatur, nō mutari propter eam hyemis caliditatē, quin potius eandem ſerua-
ri uel augeri, hoc idem de ſerenitate poſſumus dicere aquarū multitudini & auſtri
nis flatibus interiecta: Ex eadem autē ſerenitate parū de hyemis humiditate cōmi
nuitur, quæ ex eadem aquarū multitudine, & auſtrinis flatibus fouetur. Quod ue
ro ad hæc autor epiſtolæ obijcit: Si quis fortè dixerit, ut alijs atque alijs diebus, imò
uno eodemq; die modo auſtri & pluuiæ ingruant, modo tranquillitas aut ſereni-
tas appareat, uideant qui ſic dicunt, quomodo conſentanea Hippocrati atq; Gale-
no loquantur: non enim eſt illis in hoc aphoriſmo ſermo de ea mutatione, quæ in
una ex quatuor anni partibus, uel in uno die, de una qualitate in aliā fit, ut de qui-
bus ſuperius primo ac quarto aphoriſmo eiuſdē libri diſſeruerit, ſed Galeno etiam
ipſo teſte in expoſitione aphoriſmi, de uarietate, quæ in tēporibus, hoc eſt una ex
quatuor anni partibus inuicem ſuccedentibus, dum uidelicet propriā non habent
qualitatem, ſed eius loco aliam: Alioquin non auſtralis & pluuioſa, ſed inconſtans
ac uaga hyems diceretur, *ut quæ minime ſibi cōſtaret*, ſed ex pluuioſa in ſerenam,
ex auſtrali *in tranquillam* laberetur. Hæc obiectio tota hominis eſt non intelligen
tis quî conueniant, quiue differant primus & duodecimus tertiæ particulæ apho-
riſmi, & quî etiam quartus ab eodem duodecimo diuerſificetur. Vtrobique enim
in primo ſcilicet & duodecimo intendit Hippocrates de uarijs alterationibus qua-
tuor anni partium inuicem ſuccedentium, ſiue ſint duæ partes, ſiue tres, ſiue qua-
D tuor, pertractare: Alterationibus dico ſecundum quas à propria temperatura ad
alienam tranſmutantur. Verum in primo aphoriſmo de eiſdem mutationibus ge-
neraliter loquitur, & nos edocet quod hæ maxime generant morbos, non ſpecifi-
cando tempora, neque morbos qui à talibus alterationibus generantur: In duo-
decimo autem & hyemem & uer, quæ ad contrariam ſuæ propriæ naturæ qualita
tem ſunt conuerſa, atq; unà morbos, quorum hæ conuerſiones ſunt cauſatiuæ, no
minatim explicat. Differūt autem omnino inuicem quartus & duodecimus apho-
riſmi: quia in quarto etiam dicitur generatim, quod in quacūq; anni parte eadē die
aliquando calor, aliquādo frigus uigeant, autumnales ægritudines ſunt expectan-
dæ. In duodecimo uero nō eſt talis hyberni tēporis in uno die ſecundū caliditatem
ac frigiditatē mutatio. Quin potius, ſicuti antea dictū eſt, ſerenitatis atq;, ut ita dixe
rim, pluuioſitatis in quibuſdā diebus uiciſſitudo, nō euariant totam hyemis tempe
raturam, quæ continuò uergit ad calliditatem ac humiditatē. Illam autē quam dixi
eſſe duorū aphoriſmorū, primi ſcilicet ac duodecimi, cum quadam diuerſitate com
munionem, eſſe Hippocrati atq; Galeno eius interpreti conſentaneam, ſi mihi au
tor epiſtolæ minime credit, legat ipſe, qui græcam tenet literaturam, Galeni pri-
mam tertiæ particulæ in primū aphoriſmum græcam commentationem. Ego ue
ro his, qui græce neſciūt, meam ſubijciam latinam translationem, quæ ita ſe habet:
Mutationes temporum, nonnulli exiſtimant dici, quibus inuicem commutantur.
Hanc nonnullorū exiſtimationem Galenus improbat, quoniam ſucceſſiones tem
porum nihilo magis pariūt morbos quàm ſoluunt: Demū ea improbata, id quod
ſibi uerius & magis Hippocratis uerbis in aphoriſmo cōſentaneum uideatur, ex-
ponit in hunc modum ſcribens: Quo modo igitur non ſat fuit ipſi dicere mutatio-
nes temporum pariūt morbos, ſed &, potiſſimum, addidit? Melius itaq; fuerit ob
hanc adiectionem, per mutationes temporum, intelligere eas, quæ fiunt ſecun-
dum

A dum illorum temperaturas, alterationes: Hæ ſiquidem ſunt quæ potiſſimum ge-
nerant morbos: quando multæ alia poſt aliam fiunt alterationes, quemadmodum
in Epidemijs ſcripſit Hippocrates, & nunc etiã paulò poſt dicet. Si uero unius tem
poris alteratio efficit morbos, non tamen potiſſimum: Tunc igitur fiunt morbi po
tiſſimum ex unius temporis alteratione, quando contigerit magnam eſſe alteratio
nem: & ob hanc cauſam ipſe inquit, & in quibuſdam temporibus magnæ mutatio
nes uel frigoris, uel caloris, uel alicuius alterius rei, ueluti humiditatis, ſiccitatis uen
torum, & defectus eorum. Ex hac Galeni cõmentatione luce clarius apparet, Hip
pocratem in primo aphoriſmo tertiæ particulæ non ſolum loqui de unica tantum
alteratione unius partis anni, ſed de pluribus ſe ſubſequẽtibus alia poſt aliam. De
quibus etiã facta eſt in Epidemijs ab eodẽ Hippocrate mentio, & de quibus pau-
lò poſt ab ipſo dicetur, in undecimo ſcilicet & duodecimo, ac ſequentibus pariter
multis aphoriſmis: In quibus, ut antea dixi, tempora quę à propria natura cõmuta
ta maxime generãt morbos, cum ſuis morbis ſpeciatim ab Hippocrate numeran-
tur, ſicuti in primo aphoriſmo generatim tantummodo tanguntur. Illa hyems pari
ter, quam pro exemplo ſuperius adduximus ex primo libro Epidemiarũ, una ex
illis eſt, quæ alterata ad maiorem humiditatem & frigiditatem, quàm hyemi tem-
peratæ cõueniat, uer ſubſequens habet frigidum, boreale, pluuioſum atq; ſubnu-
bilum, plurimùm à uerno temperamento recedens, & ideo Vere potiſſimum cœ
pere morbi, ut inibi inquit Hippocrates. Vna autem anni parte tantummodo alte
rata, alijs ſuum ſeruantibus temperamentum, ſi maxima fuerit alteratio, in eadem
quoque maxime morbi generantur: Et de tali unius partis anni tantummodo alte
ratione Hippocrates loquitur in ſecunda parte primi aphoriſmi tertiæ particulæ,
B quum inquit: Et in temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris. & alia
pro ratione eodem modo. Sed talis alteratio partis unius, ſeu temporis anni totius
non pertinet ad præſentem diſputationem: Et male ab epiſtolæ autore inconſtans
ac uaga nuncupatur, quæ ab Hippocrate, atque Galeno magna nominatur: Quia
præter alia mala quæ habet, maximam etiam gerit in malitia conſtantiam: alio-
quin niſi perſeueraret, non generaret maxime morbos. Sed de his ſatis, quoniam
puto ſufficienter demonſtratum tertiæ particulæ primum aphoriſmum non indi-
guiſſe caſtigatione: & uerbum εὔδιον in ipſo retinendum, & nullo modo, ut au-
tor epiſtolæ iudicat, abradendum, Sed multo minus loco eius εὔδιον, id eſt, hu-
midum, ueluti idem opinatur, reponendum: Hæc enim opinio duabus fortiſſimis
rationibus falſa eſſe probatur: Quia hoc uerbum δῖος quamuis in lingua Græco-
rum multa habeat ſignificata: nam ut ſcribitur in etymologico δῖον ſignificat glo-
rioſum, ut diuus Achilles, & diuus Vlyſſes: & magnum, ſicuti in mare diuum, &
diuinum uel admirabile: ſignificat etiam bonum, ſicuti apud Homerum in Odyſ-
ſea, diuus ſubulcus: nuſquam tamen ſignificat humidum, neq; autor epiſtolæ ido-
neum habet autorẽ ex quo poſſit afferre huius ſignificatus exemplum: Scio equi-
dem in quodam uocabulario uocabula græca latine interpretante hæc uerba legi:
δῖος generoſus, diuus, humidus, ſed quia nomen autoris eſt mihi ignotũ, non abſ-
que ratione fides huius uocabularij eſt mihi ſuſpecta, qui multo magis credo lexi-
cis græcis, id eſt, uocabularijs, quorũ nullum δῖον, id eſt, humidũ interpretatur, ſi-
cuti neq; εὔδιον: Quandoquidem illud aduerbium εὖ nihil aliud addere uidetur in
cõpoſitione niſi humidi bonitatem, hoc eſt, bene humidũ ſignificare. Secunda ra-
tio etiam ſuperius à nobis tacta: quia ſi hyems pluuioſa ſimul & humida ab Hip-
pocrate diceretur, uitiũ nugacitatis incideret, quod nulli minus autori, quàm ipſi
Hippocrati, quum in omni ſermone, tum ubi aphoriſticam breuitatem profitẽ, ſic

C tribuendum uel ipſo Galeno iudice: qui libro de Commate, de eodem Hippocrate ſcribit hæc uerba: Somnolentam cataphoram igitur quantū ad præſens ipſis lethargicis, inſomnē uero quæ freneticis aduenit, tentabo diſtinguere, ut poſſis inuenire dictam ab Hippocrate differentiam: non enim erat eorum, qui uane imponunt nomina, uir iſte, neq; ſtulte adiacet cataphorę hoc, ſcilicet pigra. Neque dicit, ſicuti Homerus, humidū oleum & lac album nullius determinationis gratia: Etenim omne lac eſt album & oleum humidum: ſed unumquodq; uocabulum & ſyllaba omnis rem aliquam ſignificat apud eum. Quum ergo omne pluuioſum tempus ſit humidū, & nullius diſtinctionis gratia humidū pluuioſo poſſit adiungi, uiderit autor epiſtolæ quomodo uelit pro uerbo ſerenum ſiue tranquillum in aphoriſmo humidū reponendo, Hyppocratem grauiſſimæ autoritatis medicū, ut græco utar uocabulo, φλυαρεῖν, in cuius ſcriptis, ut inquit Galenus, neq; una ſyllaba inuenitur ſuperuacua. Si uero autor epiſtolæ obijciat, nullo modo in aphoriſmo idem nugamentū poſſe euitari, quoniā omnis auſter eſt calidus & humidus, fruſtra igitur auſtrinæ hyemi addi pluuioſa, quū pluuioſum in humido potentia cōtineatur: ſiquidem nō poteſt hyems eſſe humida ſine pluuijs: Nos pridem hanc obiectionē ſoluere anticipauimus, ubi diximus, autore Galeno, aliquem auſtrū eſſe ſiccum, ſicuti & frigidum. Venio nunc ad Patauinos, è quorum gymnaſio Petrus Vernatius chirurgus & medicinæ doctor attulit ad me quaſdam circa meas aphoriſmorum Hippocratis & Galeni commentariorum translationes, neſcio an dubitationes, an potius reprehenſiones debeam nominare: Nam ſi interrogandi modū conſidero, uidentur eſſe dubitationes, quum præſertim ſub ſcholaſtici cuiuſdam nomine proponantur: ſi interrogantis irreuerentiam atque inſolentiam ſpecto, non
D qui diſcere tanquam diſcipulus, ſed maxime docere tanquam præceptor meritò cenſeri poteſt: nam diſcipulorum officium eſt ea, de quibus dubitant, modeſtius interrogare: Quare cogor ſuſpicari, ne interrogator ſit unus è numero illorū magiſtrorum, qui famam ſibi quærūt ex aliorū æmulatione, & ſunt cauillandi, quàm ueritatis inquirendæ cupidiores. Quicunque tamen ſit ſiue diſcipulus ſiue magiſter, ſiue utrique ſimul qui petunt, parati ſumus ambobus reſpondere, & diſcipulum quidem edocere, præceptorem autem admonere, non eſſe illam, quam ipſi opinantur, in meis translationibus confuſionem ac repugnantiam: modo uelint aut poſſint errores impreſſorum ab illis in quibus etiam interpretes aliquando falluntur dignoſcere. Hoc enim recto iudicio ſublato, patebit latiſſimus malignis hominibus calumniari cupientibus, campus: Neque enim fruſtra circa initia noſtræ apologiæ cōqueſtus ſum de chalcographis, qui ſua incuria bonas etiam traductiones aliquando corrumpunt atque deprauant, & dant criticis, quorum plena ſunt omnia, calumniandi occaſionē. Quod mihi in meis translationibus contigit experiri, quæ primū in Bononienſi, deinde Ferrarienſi, demum in Patauino gymnaſio calumniatores inuenerunt, quod propter famam urbis & profitentium celebritatem non parū meo nomini poſſit officere. Illud tamen me ſolatur, quod plures habeo in eadem ciuitate Patauina fautores q̄ detractores, quorū ſemper odio habui maledicentiā, quā nec imitari ſi uelim poſſim, neq; ſi poſſim uelim. Quare ad aliorum iudicia mea ſcripta reſeruaui, ut ſi à bonis quidem illis uiris & doctis mihi fauentibus probabūtur, pro ueris retineātur: Sin minus probabūtur, tanquam falſa repudientᷣ, & à meipſo, ſicuti philoſophū decet, retractentᷣ. Sed iam ad rem ipſam ueniamus, & quidnam mihi obijciant quidam Patauini, qui doctrinarū proceres haberi uolūt, diligentius examinemus. Et ut maior mihi fides adhibeatᷣ, illorū uerba ad literā recitemus, quæ in ſcedula ad me miſſa ita ſe habent: In quarta particula principium

Nihil apud Hippocratē ocioſum.

A principium aphoriſmi uigeſimiprimi, principium cõmenti eſt cõfuſum alienumq́;
tum ab alijs translationibus, tum à textu gręco, tum in ſermone includit repugnan
tiam uel confuſionẽ. Videtur uelle quod tales deiectiones quæ ſunt nigræ exquiſi
te, non ſunt bilis: ſed hoc uidetur falſum, ſcilicet quod tales deiectiones ſint exqui
ſite nigræ, ut apparet ex proceſſu cõmenti. Item non apparet ex qua materia fiant
iſtæ deiectiones, an ex cholera naturali, an ex præternaturali genita per aduſtionẽ
ex illa naturali: Item nec qualiter in principio morbi ſint indigeſtæ & in ſucceſſu, ut
in ſtatu poſſint eſſe digeſtæ, quum tales exquiſite nigrę ſint genitæ per aduſtionẽ,
ex cõſequenti non ſunt digeſtæ: Item non apparet qualiter deiectiones nigræ ef-
fuſa in terram non bulliunt. Hæc dictio, effuſa, non bene iungitur cum hac, deie-
ctiones nigræ: Item nec illud pronomẽ, eius: omnia enim deprauata uidẽt. Item
in fine cõmenti uigeſimitertij uidetur dicere, quod deiectiones nigræ ſunt magis
fuſæ, & minus cõcretæ quàm ſanguis ille: quod eſt falſum. Et breuiter iſta quatuor
commenta, ſcilicet uigeſimumprimum, & uigeſimumſecũdum, & uigeſimumter
tium, & uigeſimumquartum, quæ ad eandem materiam ſpectant, ſunt confuſa mi-
nusq́; clara, quàm in translatione antiqua, ac Laurentiani: quæ duæ ſunt cõformes
inter ſe & textui græco. Hæ ſunt Patauinæ obiectiones, quibus ſe Antonius Cola
ſcholaris ſubſcripſit: Quas equidem poſſum in homine ſcholaſtico non niſi collau
dare, eſt enim ſtudioſi diſcipuli officium, de ſingulis dubitare, & ſuarum dubitatio
num ab illis qui longiſſimũ uitæ tempus in ſtudijs contriuerunt, petere ſolutionẽ,
cum quadam modeſtia tamen, ne uideatur uoluiſſe docere potius quàm diſcere.
Quæ ſanè modeſtia quũ his deſit Patauini ſcholaſtici obiectionibus, nõ temere mi
hi eſt iniecta ſuſpicio, ne maximam earum partem præceptor, ut eſt ingenio ad li-
B tigandum prono, fabricauerit. Quanquam huiuſmodi lis, à qua abſunt conuicia,
quũ pro ueritate tuenda ſuſcipitur, autore Heſiodo nõ ſit improbanda. Ob quam
etiam ueritatis defenſionem nos hanc ſcripſimus apologiã, & tanto libentius con
tra Patauinas obiectiones, quãto ſunt de rebus maioris ad uitam momenti, in qui-
bus ſcilicet ſalus humana uertitur, quàm ſuperiores de membrana abdominis inte
riore, & de ſerenitate uel tranquillitate in aphoriſmo tertiæ particulæ, uel abraden
da, uel retinenda. Quædã tamen & in his, quæ cõtra me ſunt factæ nouiſſimæ obie
ctiones, grammaticã potius ſapiunt, quàm medicinam: & quæ magis fuerint incu-
riæ impreſſorum quàm meo errori tribuendæ. Atque ideo nunc à me breuiter &
quodam ueluti in tranſcurſu diluentur: Vbi legitur, bilis uero nigræ non ſunt, ſcri
bendum fuit nigra, & non nigræ: & pro effuſa, effuſæ, & loco, eius, earum: aliter
non concordaret adiectiuum cum ſubſtantiuo, & multis modis caput, ut in pro-
uerbio uulgari dici ſolet, Priſciano frangeretur. Erit igitur totus uerborum con-
textus caſtigatus, ſi ita legatur: De deiectionibus nunc ipſi eſt ſermo, quæ à pri-
ſcis quidem nigræ uocantur, bilis uero nigra exquiſite non ſunt: nam acre & cor-
rodens & acidum non habent, multo uero magis neque in terram effuſæ bulliũt:
uerum ſicuti quis earum deſcribens imaginem diceret manifeſte, ueluti ſanguinis
limus, & reliq. Cur autem non fuerint huiuſcemodi caſtigationes hactenus man-
datæ literis, cauſa à nobis ſuperius eſt reddita. Sed omiſſis illis quæ ſunt curæ mi-
nutioris, ueniamus ad illa, quæ magis medicorum interſunt, & in quibus clariſſi-
mi aphoriſmorum Hippocratis & Galeni commentationum expoſitores (quod
bona illorum uenia dixerimus) non parum ſunt hallucinati: Quæ tamen eorum
hallucinationes maximam habuerunt ex mala traductione Arabica occaſionem:
Qualem etiam poſteris nouiſſima Laurẽtiani eſt præbitura, quam uideo unà cum
uetere, noſtræ, ab his qui mihi obijciunt confuſionem atque obſcuritatem, cæco

C iudicio præferri. Adeò nonnulli tanquam ueſpertiliones melius in tenebris quàm
in clara luce intuentur: uel potius caligantibus oculis putant ſe uidere quæ non
ſunt uiſibilia, aut intelligere quæ non ſunt intelligibilia. Sed ne uideamur quempiã
indicta cauſa damnare, primum aliarum translationũ errores aperiamus: Quibus
in lucem patefactis, facilis erit omnium obiectionũ, quæ contra meas factæ fuere,
ſolutio. Et prima ad examen rationis adducatur translatio Laurentiani. Primus er-

Error Laurentianæ translationis.

ror eſt in aphoriſmo, qui in eadem translatione in hunc modũ ſcribitur: Deiectio-
nes nigræ, modo ſanguinis atri, & reliq. Hoc uerbum Atri, eſt ſuperuacuũ: alio-
quin uerba Galeni in ſua commentatione erunt ſuperflua: in quibus ratio aſſigna-
tur, quare idem uerbum quamuis non fuerit in aphoriſmo ab Hippocrate poſitũ,
tamen ſit neceſſariò ſubaudiendum. Quæ uerba ſecundum meam translationem
nouiſſime caſtigatam ita ſe habent: Adiecit autem ſuo ſermoni, qualis ſanguis, tale
quid oſtendens, qualis ſit ſanguis denigratus dum per inteſtina defert̃, tales ſunt
nigræ deiectiones. Nam extremæ dementiæ fuerit exiſtimare, ſanguini ſecũdum
naturam ſe habenti tales deiectiones aſſimilari: fient enim hæ & rubræ & nigræ:
Atqui impoſſibile, idem & rubrum & nigrũ eſſe ſimul. In cuius rationis redditio-
ne etiam translatio Laurentiani non parum delinquit, quum in ea rurſus ita ſcriba-
tur: Cæterũ *diſputationi adiecit*, modo *ſanguinis atri*, id oſtendens, ut qualis reddi-
tur ſanguis *nigrorem trahens*, dum per inteſtina deuoluitur, tales nigræ deiectio-
nes exiſtant. Nam ſummæ dementiæ eſt exiſtimare, ut ſanguini per naturã haben-
ti, *deiectiones* atræ ſimiles habeãtur: forent enim tum rubræ tum etiã atræ. In græ-
co autẽ Galeni codice non legitur facta adiectio, modo ſanguinis atri, ſed tantum-
modo, qualis ſanguis ſimpliciter. Neq; dicitur quod nigræ deiectiones forent tum
rubræ, tum etiam atræ, id eſt, partim rubræ partim atræ. Hoc enim non eſt impoſſi-
D bile ſecundũ partes diuerſas, ſed ut ſimul atræ ſint & rubræ ſecundum omnes par-
tes, hoc fieri non poteſt: quod impoſſibile accideret, ſi in aphoriſmo ſcriberet̃: De-
iectiones nigrę qualis eſt ſanguis, & ater uel niger nõ ſubaudiretur: Nam propter
ſimilitudinẽ quam haberent cum ſanguine, qui ſuapte natura ruber eſt, rubræ fo-
rent & ſimul nigræ, quia nigro colore infectæ, unde illis eſt nomẽ impoſitũ. Idem
autem uerbũ niger ſubaudiri oportere in aphoriſmo uigeſimoprimo, luce clarius
Galenus oſtendit in commentatione aphoriſmi uigeſimitertij, ubi ſcribit hæc uer-
ba: Oſtendit tamen in hoc aphoriſmo manifeſte, quod & in priore quum dicebat,
deiectiones nigrę qualis ſanguis, ſubaudire oporteat, niger, ut tale ſit plenum, De-
iectiones nigræ, uel qualis ſanguis niger. Vellẽ ut Laurentianus uiueret, ut homi-
nem interrogarẽ, quomodo hæc quæ in duabus cõmentationibus de tali ſubaudi-
tione à Galeno ſcribũtur, cum aphoriſmo uigeſimoprimo cõueniant, in quo ſcribi-
tur, qualis ſanguis niger: Nam ſi actu in eo uerbum Niger continetur, fruſtra rur-
ſus ſubaudiretur. Verum hic error fortaſſis nihili faciẽdus eſſet, niſi principẽ me-
dicorum uaniloquũ faceret atq; mendacem. Quia autem hic idem error in prima
meæ translationis impreſſione incaſtigata inueniebat̃, teſtes habeo meos quam-
plures diſcipulos, mandaſſe me eis, quũ uigeſimumprimũ quartæ particulæ apho-
riſmum exponerem, ut illud uerbum Niger in eodem aphoriſmo delerẽt: ſicuti &
multos alios in eiſdem aphoriſmis, incuria impreſſorũ admiſſos, corrigi atq; emen-
dari uiua uoce præcepi. Quod præceptũ, uel potius admonitio, ut eſſet nõ ſolum
his qui me audiuerũt, uerum & alijs mearum translationum lectoribus cõmunis,
earum fieri nouam impreſſionem ſumma cum diligentia curaui. Sed præter hunc,
qui in translatione Laurentiani ſuperfluæ unius uerbi adiectionis inuenitur erro-
rem, eſt alter multo maioris momenti, qui in prima ſtatim Galeni cõmentatione à

A Laurentiano committitur, uerum uerborum ſenſum peruertente. Nam quum Ga
lenus intendat oſtendere, quænam ſit inter deiectiones melancholicas, quas anti=
qui nigra ſimpliciter nominabant, alui excrementa tali colore affecta intelligen=
tes, quænam ſit, inquam, inter huiuſcemodi deiectiones, & alias quæ ſunt nigra bi
lis exquiſita, differentia, ne quempiam nominis ſimilitudo decipiat, ideo uerbis in
græca lingua utitur, quæ nos in latinam ita uertimus: De deiectionibus nunc ipſi
ſermo eſt, quæ à priſcis quidem nigra uocantur, bilis uero nigra exquiſita nō ſunt.
Laurentianus autē poſtrema uerba ad alium tranſtulit ſenſum, longe à Galeni in=
tentione diuerſum, in hunc modū ſcribens: Bilis uero exquiſite non eſt. Quaſi Ga
lenus uelit nobis qualis ſit color bilis, id eſt, choleræ, ut cōmunius dicit̃, inſinuare,
quod uidelicet nō ſit exquiſite niger. Sed nihil hoc ad propoſitū, ut uerba ſequētia
indicant, quæ ſecundū translationem etiam Laurentiani in hunc modum ſcribun
tur: Nō enim acris aut acida eſt, neq; erodit, neq; in humum effuſa feruеſcit, ſed ut
quiſpiam aſſimilans planius dicat, tanquam ſanguinis cœnum habetur, & reliq. In
quibus uerbis non redditur ratio, quare bilis non ſit exquiſite nigra, ſed potius ex
ipſis ſignificatur magnā eſſe inter deiectiones melancholicas, quæ ſunt ueluti fex
ſanguinis, & nigræ bilis ex aluo fluentis excrementa, differentiam. Hæc ſiquidem
acre, & corrodens, atq; acidum in ſe habent, quæ nigræ deiectiones feci ſanguinis
aſſimilatæ non habent. Quam differentiam Galenus in pluribus locis ſuorum tra
ctatuū, ſed precipue in eo qui De atra bile inſcribitur, & lib. tertio de locis affectis,
qui De interioribus apud Latinos pretitulat̃, latiſſime explicat. Verū ego breuita
tis cauſa cōtentus ero, illa tantū quæ libro tertio de locis affectis à Galeno ſcribun
tur, in medium adducere, quæ ita ſe habent: Similiter autem & melancholicus hu=
B mor manifeſtas habet in ſui ſubſtātia differentias: hic quidem ueluti fex ſanguinis *Melancholiæ*
apparēs manifeſte, ſufficiēter craſſus, ueluti fex uini: alter uero iſto multo tenuior *ſpecies.*
ſecundum ſubſtantiam, uerum qui acidus, illis qui eum euomunt & odorant, ſen=
tiatur, hic idem & terrā abradit, eam attollens atq; fermentans, & ueſicas excitans,
quales feruentibus iuſculis inſiſtunt. Ille uero, quem dixi craſſæ feci aſſimilari, ſu=
pra terram fuſus nullam efficit fermentationem, niſi ex febre aliquādo incendente
uehementer fuerit aſſatus: Minime etiam acidam participiat qualitatem, quo tem=
pore ſolemus ipſum melancholicū humorē uel melancholicū ſanguinem appella=
re. Nondū enim talem humorē nigram bilem licet nominare. In multis autem ta=
lis gignit̃ humor, uel propter eam, quam contraxerunt ab initio temperaturā, uel
ex eſu ciborū, qui in talem humorem, dum coquuntur, in uenis mutari conſueue=
runt. Hæc quidē Galenus libro ſuperius allegato. Quare ſi uolebat Laurentianus
Galeni ſentētiæ cōſona ſcribere, oportuit ipſum in ſua translatione in hunc modū
loqui: Deiectiones hoc in loco in tractatū uocat, quæ inquam à medicis nigræ uo=
cantur, at uero bilis exquiſita ratione nigra nō ſunt. Quum uero uerbo ſingularis
numeri uſus fuerit, dicendo non eſt, illam quam dixi, fecit ambiguitatem, qua uiſus
eſt bilis colorem extra omne propoſitū uoluiſſe inſinuare. Eſt & alter error in uer
bis ſtatim ſupraſcriptis translationis Laurentiani, nō tamen multifaciēdus, ſi alijs
maioribus cōparetur: Vbi enim ait, quæ à medicis nigræ uocantur, melius fuerat
dicere, quæ à medicis nigra uocantur: Licet fortaſſis ab illis, qui antiquorum græ=
corum conſuetudinem in loquendo ignorant, falſa grammatica reputabitur. Nam
(ſicuti apparet in hac cōmentatione Galeni, & ex libro qui De nigra bile inſcribi=
tur) Graij ueteres, deiectiones nigras uno uocabulo neutri generis, & numeri plu
ralis nigra nominabant. Sed hunc errorem quia nō eſt magni in medicina momen
ti, licet multoties in Laurentiani translationibus committatur, omittamus, atq; ad

C alios ueniamus,qui in antiqua translatione deprehenduntur, qui ſunt multo ma=
gis ponderãdi: tum quia maius eſt in eorum mendacijs uitæ humanæ periculum,
tum quia coëgerunt latinos aphoriſmorum expoſitores, & præ cæteris Vgonem
Senenſem,qui etiam Galeni commentationes cõmentandi curam ſuſcepit,fruſtra
laborare,dum ſtuduerũt falſa interpretamẽta aliquo ueritatis colore uelare.Qua=
le illud eſt de quo etiam antè memini in examine translationis Laurentiani,in qua
male ea uerba ſcribi contendebã,Forent enim tum rubrę,tum etiam artrę:uerum
hic ſcilicet in uetere translatione grauius erratur: quoniã Galenus ipſe ſeipſum in
in ſua cõmentatione,ſi bona ſit traductio antiqua,redargueret,in qua traductione
hæc uerba ſcribuntur:Qui enim hanc egeſtionẽ arbitrati ſunt eſſe nigram, & non
alia de cauſa nigreſcere,niſi quia in inteſtinis diu ſit immorata, male autumauerũt:
Impoſſibile enim eſt modo egeſtionem eſſe nigram, modo rubrã. Nulli enim alij
fuerunt,qui dicerent egeſtiones ſanguinolentas denigrari, dum per inteſtina defe
runtur,præter Galenũ, ut ex mea atq; etiam Laurentiani translatione liquere po=
teſt:Sed quænam fuerit in eodẽ loco Galeni ſententia, ſatis ſuperq; ſuprà declara=
uimus. Vgo autem,ut dixi,falſam traductionem,& quę Galenũ magis quàm alios
accuſat, ita in ſua expoſitione tuetur: Dicit primo,quod Hippocrates dixit qualis
ſanguis,ad declarandum quod *iſtæ egeſtiones ſunt* quaſi ſanguis nigreſcens,atten
dens quod *illi,qui dicunt* hunc ſanguinem fieri nigrum propter moram in inteſti=
nis,male cogitant: Nam quia ſanguis pauco tempore in inteſtino moratur,ideo in
tam pauco tempore non denigratur ex rubedine uera ſanguinis permutatus:quia
in phlebotomia nõ tam cito mutatur:Et hoc uoluit dicere,quum dixit,Impoſſibile
enim eſt egeſtionẽ modo eſſe nigram,& modo,id eſt,ſtatim, eſſe rubeam,quia iſta
egeſtio non ſic permutaẽ in notabili tẽpore, quanto magis in paruo,quo eſt in in=
D teſtinis. Iam legentes æſtiment ad quam neceſſitatẽ rediguntur illi qui uolunt pro
ueris falſa defendere: cogũtur enim uerbis latinis aliam dare ſignificantiam,quàm
lingua latina patiatur,nuſquã enim uerbũ iſtud,modò,ſtatim ſignificat.Coguntur
etiam illa cõminiſci,quę autor ipſe,ſicuti hoc in loco Galenus,nunq; ſomniauit ne
dicam excogitauit, & quæ ſunt ab eius dogmatibus longe aliena. Quid enim ue=
tat ſanguinẽ,ubi extra propria cõceptacula exierit,uenas ſcilicet atq; arterias,ſicu=
ti breui tempore denſatur atq; cõcreſcit,& ita cõcretus thrombus à Græcis nomi=
natur,ita ubi ad alienum locum,ſcilicet ad inteſtina defluxerit, à ſua rubedine non
multo poſt in nigredinẽ tranſmutari:Sed neq; Galenus hanc ſubitam coloris per=
mutationem eſſe impoſſibilem ſtuduit probare,ſed hoc tantum, fieri non poſſe ut
idem ſanguis uel alius humor ſimul eſſet ſecundũ totũ & ruber & niger, ut ſupra
etiam à nobis fuit declaratũ.Tales autem tam ſecundũ colorem,quàm etiam ſecun
dum ſubſtantiã in ſanguine poſſe cõtingere mutationes,oſtendit Galenus in libro
qui inſcribiẽ De bile nigra, his uerbis:Exuperat igitur magna ex parte in hoc hu=
more,uidelicet ſanguine(de eo enim inibi loquiẽ)ruber color,& optimus ſanguis
eundem colorem habet exquiſitum:Apparet autem aliquando flauior ac nigrior,
ſicuti & ſecũdum ſubſtantiam craſſior atq; tenuior. Inuenitur autem nonnunq; &
ſanguis,qui uena mittitur ſecta,tenuem in ſe habens humiditatẽ,quæ,ubi ſanguis
denſatur atq; concreſcit,ſecernitur & locũ occupat ſuperiorẽ: Siquidem rationa=
bile eſt,ut ex potu pars aliqua ſimul cum ſanguine,qui in hepate eſt genitus,defe=
ratur,& mox excretionẽ ſuſcipiat, non modo per urinas,ſed etiam per ſudores,ac
præterea per eam quæ occulta atq; inſenſibilis, tranſpirationẽ. Nonnũquam uero
uidetur & pituitoſus humor in ſanguine contineri, quemadmodum & totus ali=
quando ſanguis craſſior ac nigrior apparet,ut uideaẽ plerũq; nigræ pici aſſimilari.

Qui

A Qui igitur ex uenis atq; arterijs effunditur ſanguis, qualiſcunq; fuerit, unicam ſan
guinis obtinet appellationem, quũ nulla ex differentijs eius antedictis proprium
nomẽ ſortiatur. Et totus ſtatim ſanguis denſatur atq; cõcreſcit, etiamſi in carnoſam
partem uſq; ad profundũ diuiſus effundatur: Et humor niger alter plerunq; excer
ni uidetur, uel per uomitum, uel per deiectionẽ, non tamen denſari, ſeu cõcretio=
nem ſuſcipere, quãuis longo tempore aëri extrinſeco adhæſerit: Et hic ipſe humor
aliquando à uomentibus ſentitur acidus ſimul & acerbus, aliquando uero nullam
præ ſe fert manifeſtam qualitatẽ: Neq; igitur eam quam ſanguis habet, dulcedinẽ,
neq; ſicuti flaua bilis, amaritudinem, neq; ſalſedinem, quemadmodũ aliquãdo ſan=
guis ac pituita. Patet autem morboſum eſſe ſanguinem ſalſum ac pituitam. Verũ
maiori ex parte ſanguis quidem dulcis apparet, pituita uero æqualis, ueluti aqua:
Vbi autẽ à naturali qualitate receſſerit, non ſalſa tantum, ſed etiam acida fit: Partici
pat autem nonnunq; & dulcem qualitatẽ. Verũ huiuſcemodi humorẽ, qualiſcun=
que fuerit, pituitam appellant, modo ſit albus, & ſeruet cõmune omnium humo=
rum indiciũ, quod eſt non cõcreſcere. Liquet autẽ quod nihil differt quencũq; hu
morem ſalſuginis, uel ſalſedinis participem dicere, utrunq; enim nomen idem ha=
bet ſignificatũ. Pręter hos autem eſt & alius humor, qui ſemper amarus ab illis qui
eum euomũt, ſentitur: Non ſemper autem flauus apparet, ſed quandoq; pallidus:
Semper uero qui flauus eſt, craſſior eſt pallido: Vnde ex hoc fit coniectura cõue=
niens, ab his qui de tali humore rectum faciunt iudiciũ, quod ex tenuis & aquoſæ
ſecundum ſubſtantiam humiditatis commiſtione, flaua bilis pallidum colorem re=
præſentet. Vocant autem huiuſcemodi humiditatem nonnulli aquoſam, nonnulli
ſeroſam, quæ ex eodem genere eſt ex quo ſudor & urina. Sicuti uero flaua bilis te=
B nui commiſta humiditati fit ſecundum colorem pallidior, & ſecundũ ſubſtantiam
humidior: ſic ubi plurimum humiditas ipſa reſoluitur, crudorum ouorum uitellis
aſſimilatur, atq; ideo uitellina uocatur. Hæc igitur bilis ſiue pallida, ſiue flaua, ſiue *Bilis ruffæ*
uitellis ſimilis appareat, ſuam in uaſis habet generationẽ. In uentriculo autem alte= *ſpecies.*
ra bilis generatur, quæ à colore porri praſoides à Græcis nominatᷓ, ſic enim ipſam
denominant, quemadmodum & æruginoſam ab æris erugine. Eſt uero & quæ=
dam bilis iſatodes ab eiſdem Græcis nũcupata, à colore iſatidis herbæ glaucæ, Lati
ni glaſtum, uulgus guadum appellat. His omnibus cõmune eſt permanere. Ita ue
ro & rubram bilem quidã nominarunt, quæ prope accedit ad ſubſtantiã ſanguinis
tenuioris: uerum quia non eſt obnoxia cõcretioni, propterea ipſam bilem malunt
nũcupare. Hæc igitur longius fortaſſis dicta ſunt, q̃ præſens tractatus exigebat: di
cta ſunt inquam hortãte ad hoc & ſermonis cõmunione, & doctrinæ utilitate. Sed
redeamus ad inſtitutũ de nigra bile ſermonẽ. Quia igitur hæc non cõcreſcit, idcir=
co à ſanguine nigro diſtinguitᷓ, non tamen ab his quæ proprie nigra nominantur.
Hæc ſiquidem talia ſæpius deijciuntur atq; euomũtur multũ à nigra bile differen=
tia, non potentia ſolum, uerũ etiam qualitatibus manifeſtis: Neq; enim hæc acerbũ
aut acidũ ſaporem manifeſte participãt, quũ tamen nigra bilis talem ſe guſtui atq;
odoratui repræſentet non eorũ tantũmodo qui illam euomunt, ſed etiam alijs: Sed
neq; terram fermentant, ſicuti iſta: quæ etſi acerrimũ in hoc imitetur acetũ, ſuarum
tamen partiũ craſſitie illi eſt cõtraria maxime: Et ob hanc cauſam quandoq; ad par
tes corporis pura atq; impermixta adhæreſcit, omnino ipſas exhulcerat corroden
do. Acetũ etenim quod tenui conſtat ſubſtantia permeat, at bilis nigræ craſſitudo,
quæ ei ſtabilem exhibet ſedem, cauſa eſt corroſionis. Sicut autem ex dictis indicijs
nigra bilis ab his quę nigra uocantur, ſiue quiſpiã uelit humores ſiue deiectiones,
ſiue edulia nominare, manifeſte diſtinguitur: ſic & ob id, quod neq; muſcæ neq; ali

C quod aliud animal eam uult deguſtare,ueluti neq; ſaturatã ſalſuginem : neq; enim & in hac animal uiuit,quemadmodũ mare mortuum teſtificatur. Et propterea guſtus eiuſdem nigræ bilis pernicioſus apparet, ut qui ex nigro humore ſuperaſſato contingat. Multo uero magis quàm hæc,altera, quæ ex flaua bile ſuperaſſata ortũ habet, nigra bilis pernicioſior eſt exiſtimanda, quanto ſcilicet humor humore,flaua uidelicet bilis altero, qui eſt ueluti ſanguinis ſedimentum, quem eodem modo quo fex & amurca habere generationẽ dixerunt hi qui in operibus artis ſunt exercitati. Verum quemadmodum in pluribus alijs rebus, quæ idem nomen habent, ſed naturas contrarias, communio appellationis nonnullos decepit,ita & in dictis duobus humoribus quidam aberrantes putarunt ad bonum plerunq; nigram bilem deijci & euomi. Ego uero quũ adhuc iuuenis à meo præceptore Pelope utriuſq; humoris ſigna didiciſſem, & per meipſum mea uita tota uſq; ad hoc tempus obſeruaſſem, nigræ quidem bilis humorẽ uidi ſemper ad perniciem excerni : eorum uero quæ nigra uocantur non pauca ad bonum euacuari. Sufficit itaque hæc tantum nouiſſe quantum ad artis opera pertinet,præcipue ſi quis unà cum diſtinctione temporum, in quibus fit ſecretio, etiam didicerit rationẽ, quam ego in ſequentibus enarrabo. *Verum illi qui nondũ longa experientia cognouerit* id quod in utraq; *fit euacuatione, forte ut par eſt,*ſubibit admiratio:aut nolet credere quod peſſimo *humore euacuato* corpus humanum lædatur:Econtra rationabilius uideretur,his quæ lædunt euacuatis,talem euacuationẽ eſſe ſaluberrimã,ſecundũ eandem igitur rationem & nigrorũ euacuationẽ. Verũ qui ex longa experientia fuerit perſuaſus,ſicuti à me factũ paulò ante dixi,facile inueniet illius,quod dixi, quænam ſit cauſa:& tunc præſertim quando uoluerit ea,quæ nigram bilem generant, inuenire,cuius inuentionis principiũ iam à me dictũ fuit. Melius eſt autem & totũ

Pelops Leoniceni præceptor

D ſermonẽ abſoluere:Eius enim,qui ex uentriculo atq; inteſtinis ad hepar transfertur,humoris pars una quidẽ tenuior exiſtit, altera uero craſſior : quemadmodũ & ipſorum eduliorũ ſubſtantiæ diuerſificantur. Quũ uero non lateat nos,illam,quæ corpus gubernat,naturã omnia agere ad ſalutẽ animalis, & uideamus meatus excretorios inutiliorũ alimenti ac potionis partiũ,nihil mirum uideri debet,ſi eadem natura etiam ſedimenti ſanguinis euacuationẽ fabricauerit. Qualis uero hæc ſit,& per quas fiat partes,poſtea cõſiderabimus:Nunc autẽ prius illa,quæ per experientiam cognouimus,principiũ facientes eius,quæ per rationẽ facienda erit, cõſiderationis,quæcũq; longo tempore examinantes nobis perſuaſimus inueniſſe,iſta dicemus. Videtur à nobis is qui ex uenis mittitur ſanguis, craſſior ac nigrior in eorum corporum,quæ ſunt calida & ſicca,temperaturis:ſicuti & ubi ſunt cauſæ anni tempora,& regiones,& conſtitutiones,exercitiaq;:& uictus in cibis craſſis & aridis,qualis eſt lens & cocleæ,& carnes taurinæ ac hircinæ,& maxime ſale condîtæ. Ex eadem materia eſt & uinum craſſum & auſterũ. Eodem autẽ modo quæcunq; ægritudines fiunt ſecundũ calidam ac ſiccam temperaturam,quales ſunt febres ardentes(Græci cauſones uocant)craſſum ac nigrum ſanguinem efficientes. Talem uero ſanguinẽ reddidit hæc longa, quę in longa æſtate facta eſt,peſtilentia. In qua non pauci qui ſaluati ſunt, per aluum inferiorem deiecere ea, quę nigra uocantur ut plurimũ in nona die uel ſeptima uel undecima. Quorũ & ipſorum plurimæ apparuerunt differentiæ : quum nõnulla ad nigræ bilis naturã proxime accederent: nõnulla uero neq; in deiectionibus mordacia ſentirentur, neq; male olerent:plurima uero eorũ media inter hæc eſſent cõſtituta. Quicũq; uero ægroti per aluum inferiorem talem nõ habuere excretionẽ,his in corpore puſtulis, quas Græci exanthemata uocãt,quædã ſimilia apparuerũt : Nonnunq; uero quædã ueluti ſquama

A illis exiccatis atqꝫ diſcuſſis decidebat, ſed paulatim & in pluribus diebus poſt excretionem. Quicūqꝫ uero exquiſitā nigram bilem deiecerūt, mortui ſunt omnes. Hæc enim indiciū eſt ſanguinis ſuperaſſati. Apparent aūt & abſqꝫ febre multis puſtulæ aliæ, quas Græci exanthemata nomināt, in cute: expellente natura ad exteriora humorem melancholicū ſuperabūdantem, craſſiorē ſiccioremqꝫ factū. Ex quo genere eſt & ille morbus, qui Elephas nominatur. Vbi uero tale aliquid cum febre acciderit, alter, qui Carbo nūcupatur, generatur, humore melancholico ad cutem decumbente: Si uero citra febrē decubuerit, quando cum ſanguine cōmixtus fuerit, natura aptus eſt gignere elephantē: Vbi uero ſolus, ab initio quidē nigrum tumorem efficit, in tēpore autē ad illum, qui cancer appellatur, terminatur. Quum uero acrior atque malignior hic humor extiterit, cute corroſa: ubi uero mitior, illum qui abſqꝫ hulcere cancer abſconditus appellatur, efficiet. Nam extra omnem cōtrouerſiam huiuſcemodi affectus, & præcipue cancer à melancholico humore generatˀ, quū manifeſte in eo appareant uenæ craſſum ac nigrū humorem cōtinentes ad locum patientē peruenire. Semper enim natura tentat ſanguinē expurgare, quodcunqꝫ ex eo noxiū eſt ac prauū, à principalibus corporis partibus expellendo, aliquando ad aluū & inteſtina, aliquando uero ad exteriorem ſuperficiem. Sed quæcunqꝫ talia tenui cōſtant ſubſtantia cutem pertranſeūt, aliquādo per occultam ſenſui tranſpirationē: aliquando ſenſibiliter ueluti ſudores: At quæcūqꝫ ſunt craſſiora, non poſſunt cutis denſitatē permeare: quare intercepta, ſiquidē calida fuerint, carbones efficiunt: quæ uero non ſunt talia, cancros. Vbi uero niger humor mitiores habet qualitates & ſanguini commiſcetur, ſubrubros elephantas operatˀ, qui proceſſu tēporis fiunt nigriores. Sæpius autē natura aperiens ora uenarū quæ in ſede
B ſunt, talem excernit humorē ſanguini cōmixtum: unde & nomen huic caſui impoſuerūt hæmorrhoida. Et diſcere oportet, qualis ſit is, qui ex ea excernitur ſanguis: nūquid talis qualem habēt hi qui gymnaſtici & athletæ nominātur: & ex uulgaribus hominibus illi, qui integra ſanitate fruūtur, & bonis humoribus cōſtant: an uero nigrior exiſtat & craſſior. Et quidē natura cōſueuit talem ſanguinem ſæpius ad eas quæ ſunt in cruribus, uenas reponere: à quo diſtentæ ac dilatatæ fiunt uaricoſæ: Et proceſſu tēporis cutis, quæ has integit uenas, nigrorē cōtrahit. Illæ uero uenæ ad quas multitudo ſanguinis influit, abſqꝫ hoc quod melācholicus exiſtat, quia natura ſunt debiliores, ex tali influxu dilatantˀ: nullo alio tali cōtingente quale accidit ubi melancholicus uarices operatur: In quibus periculū imminet, ſi quis uenas patientes diſſecuerit, corripi à morbo qui melancholia nominatur. Etenim ſæpius hoc uiſum eſt fieri, nō ſolū in uaricibus, ſed etiam in hæmorrhoidibus à tali humore generatis, & reliq. Hanc longā ſatis uerborū Galeni ſeriem ex lib. eius De cholera nigra apud Latinos inſcripto à nobis traductam, libuit adducere: quoniā antiquæ traductioni, quæ in fine libri Petro Paduanenſi uel Aponenſi adſcribitur, nō ſatis fidebā, quū in ea craſſiſſimū errorē interpretis deprehendiſſem. Quē quidem interpretem uidetur uocabulorū grecorum ſimilitudo decepiſſe: Iſotis enim apud Græcos æqualitatē ſignificat: Iſatis uero eſt nomen herbæ, quam Latini glaſtū nominant, uulgus guadum, in uſu tinctorū frequentiſſimæ: ut mirandū ſit eam Petro Aponenſi non minori medico, q̃ etiam philoſopho fuiſſe ignotam, qui præſertim græcam literaturā in ſuis ſcriptis profitetur, & multa opera græca ex græca lingua in latinū ſermonem uertiſſe gloriatˀ. Ad quem etiam Aponenſem gloſſemata, quæ in margine Dioſcoridis ſecundū antiquam translationē ſcripta inueniuntˀ, referuntur autorem. Verba Galeni in libro De cholera nigra ſcripta ſunt hæc: ὠνόμασται δὲ καὶ ἰσατώδης τις χολὴ παρὰ τὴν τῆς ἰσάτιδος χροιὰν τῆς γλαυκῆς. Quæ Aponenſis ita tradu-

C xit:Nominatur uero æqualiter quædam ab æqualitate coloris glauci. Nos uero ita
uertimus: Eſt autẽ & quædã bilis Iſatodes ab eiſdem Græcis nũcupata, à colore iſa
tidis herbæ glaucæ. Iam *hic in traductione* Aponenſis error, quẽ dixi, liquidò ap=
paret, qui ex nominũ propinquitate habuit originẽ. In hac aũt tota noſtra uerborũ
Galeni translatione multa legũtur, quæ in pluribus alijs eius libris ab eodem auto
re ſcriptitanẽ: & his præſertim quæ in lib. tertio De membris paſſis, ſiue ut Latini
De interioribus inſcribũt, tradita habenẽ, mire conueniunt: Et quod ad rem maxi
me pertinet, plurimũ faciunt ad eas dubitationes ſoluendas, quas mearũ translatio
num calumniatores neſciẽtes ſoluere, me in illis cõfuſionis atq; obſcuritatis inſimu
larunt. Quorũ calumniantiũ accuſatio ut appareat eſſe falſa, & ab animo ad detra=
hendũ magis ſpectante q̃ ueritatẽ perquirendã, profecta, reliquos ambarũ tranſ=
lationũ, quas meis detractores præferũt, errores paucis quoad fieri poterit percur
remus. Alius eſt in uetere translatione error nõ minimus, ſed qui poſſit medicos
illam ſequentes in prędicẽda uel ægri ſalute uel morte, nõ modice fallere. Eſt autẽ
hic error in Galeni cõmentatione in xxi. aphoriſmũ, ſecundũ ordinẽ quem in græ
co codice habemus, ubi hæc uerba ſcribunẽ: Nos aũt in quadã peſtilẽtia uidimus
multos hanc egeſtionẽ habuiſſe, & nõ tamen plures obijſſe q̃ euaſiſſe. Sed tamẽ ſi
hæ nõ apparuerint ab *initio morbi, neq; in augmento ſui euaſerũt infirmi.* Quę au
tem in ſalubribus *morbis ab initijs* uel augmentis, & cauſa diſſolutorũ à corpori=
bus fuerũt, colorem rubicundũ uel citrinũ & non alium habuerũt. Quæ uerba ue=
teris translationis inuicem pugnant, atq; etiam ab his quæ in ſequenti aphoriſmo
ab Hippocrate & à Galeno in ſua cõmentatione traduntur, longe diſſentiũt. Quo
modo enim inuicẽ duo iſta cõſentiunt, humores noxios non niſi in ſtatu, facta iam
D coctione, iuuare euacuatos, & eſſe indicium ſanitatis ſubſecuturæ: eoſdemq; circa
principia nondũ apparente coctione in morbis ſalubribus deijci? Neq; enim dici
poteſt de ſolis nigris uerũ eſſe, quod circa principia uel in augmento deiecta, ſint
exitialia: citrino autẽ uel rubicũdo colore infecta excrementa in eiſdem tẽporibus
euacuata, ſint ſalutaria & ſignum futurę ſanitatis, quia ſolam ſignificent hepatis cali
ditatem: quemadmodũ Vgo Senenſis in ſua expoſitione uidetur uoluiſſe ueteris
translationis defendere falſitatem: Sed quando in ſtatu iſta egrediũtur, ſignificant
putrefactionẽ & nimiam incenſionẽ: Sed quia eſt cum uictoria uirtutis, liberantur.
Sed iſtæ à principio apparentes ſunt mortales & malæ, quũ ſignificent magnã he=
patis paſſionẽ. Quũ autem apparent poſt ſtatum, aliquãdo ſunt bonæ, quia ſignifi
cant naturã poſſe humoribus præualere, & eos poſſe à corpore pellere. Hæc qui=
dem Vgo, ut dixi, ſtudens quacũq; uia potuit malam tueri traductionẽ. Verum ſi
uerba ſuprà notata ueteris translationis debeant ſortiri ueritatẽ, nihil aliud ſignifi=
cabunt niſi colliquamenta flauæ bilis aut rubræ tempore illo peſtilenti, de quo Ga
lenus in ſua cõmentatione meminit, apparuiſſe, quæ tamẽ mortẽ potius q̃ ſalutem
portendebãt: & ideo nõ in ſalutaribus, ſed mortalibus potius morbis apparuerũt.
Talia ſiquidẽ humorũ dictorũ colliquamenta cauſam habuerũt, uehemens febriũ
peſtilentium incendiũ, quemadmodũ Galenus libro De bile nigra nobis inſinua
uit, ubi de eadẽ peſtilentia, de qua etiã in cõmentatione aphoriſmi, fecit mentionẽ.
Tale quid etiã de talibus colliquamẽtis exitialibus nobis ſignificauit libro octauo
De decẽ tractatibus, qui Memiri apud barbaros atq; Latinos inſcribitur. In quo lo
co & febres peſtilentes nominat in hunc modũ ſcribens: Calida igitur intẽperie in
uiſcere ſcilicet hepate exiſtente, fiunt colliquationes, primũ quidem humorũ, dein
de carnis ipſius hepatis: & per aluum deijcitur bilis admodũ fœtida, craſſa & colo
rę ſaturata, qualis in febribus peſtilentibus apparet. Tales ergo colliquationes, ut

ex mea

A ex mea & Laurentiani translatione unuſquiſq; facile poteſt intelligere, non ſunt ſa
lubriũ morborũ indicia, ut habet antiqua translatio, ſed potius exitialiũ. Mea tamẽ
trãslatio clarior eſt, q̃ altera Laurẽtiani, in qua deficit una dictio monoſyllaba, tũc,
ex qua monſtratur tempus in quo tales deiectiones ruffæ ac flauæ apparuerũt. Et
ne uidear aliquẽ indicta cauſa damnare, utranq; translationẽ, meam ſcilicet & al=
teram Laurentiani, hoc in loco ſubijcere nõ grauabor. Mea quidẽ ita ſe habet: Plu
rimas uero huiuſcemodi deiectiones in peſtilenti hoc morbo longo cõſpeximus,
quæ nõ magis in his, qui exitio proximi erant, q̃ in alijs ſaluandis, apparebant: Nõ
tamen uel in principio uel incremento cõſpiciebantur: tunc enim ſcilicet uel in in=
cremento uel in principio quæ euacuabanť erant & flaua & ruffa colore colliqua=
menta: Quæ uero mox apparebant, & reliq. Translatio uero Laurentiani eandem
ferè habet ſentẽtiam, niſi quod deficit, ut dixi, in ea aduerbiũ tẽporis, tunc: ita enim
ſcribitur: At uero multas eiuſmodi deiectiones per morbũ hunc peſtilentem diuti
num uidimus, prodeuntes nihilo magis in his quibus moriendum eſſet, q̃ quibus
conualeſcendũ: nõ tamẽ incipientibus morbis aut creſcẽtibus extiterũt. Sed liqua=
menta diſcuſſa ſunt tum flaua, tum ruffa. Mox tempore procedente deiectiones
ibant atræ ueluti ſanguinis cœnũ. & quæ ſequũtur. Alius error eſt in uetere tranſ=
latione, quia ſecundum eam in uerbo, ſponte, ſolutio conſiſtit dubitationis, quam
cõtra Hippocratẽ Galenus in ſua cõmentatione tetigit, quæ fuit hæc: Cur Hippo
crates cõſuetus in pluribus ſuis tractatibus cauſam aſſignare, ob quã ſigna critica,
id eſt iudicatoria circa principia apparentia nõ ſunt laudabilia, hoc tamẽ in loco hu
iuſcemodi cauſam ſilentio prætermiſerit. Quã quidẽ dubitationẽ idem Galen. hoc
modo ſoluit: Nõ fuiſſe hanc cauſam omnino ab Hippocrate pretermiſſam, quia in
B uerbo, ueniẽtia, quod morã tẽporis ſignificat, dedit nobis intelligi quod tales deie=
ctiones etiam in principio & augmento morbi apparuerũt, anteq; aliqua coctio fa
cta eſſet: & ideo fuerũt, ut inquit Hippocrates, peſſimæ. Illud autẽ uerbũ, ſponte,
in aphoriſmo nõ ſignificat aliquã temporis diuturnitatẽ, ut uult antiqua translatio,
ſed illud tantũ nobis inſinuat, quod tales deiectiones nigrę nõ ab arte, ſeu à medici
na purgãte factę ſint, ſed à cauſa corpori intrinſeca, à natura per modũ ſymptoma=
tis ante humorũ coctionẽ operante. Peccat aũt & antiqua translatio in hoc, quoniã
reticet cauſam ob quam deiectiones uerſicolores cum pharmaco factæ, ſint minus
malæ q̃ quæ ſponte fiunt. Quã cauſam tamẽ Galenus aſſignat in ſua cõmentatio=
ne, inquiẽs, ideo in talibus deiectionibus uarios uideri colores, quoniã cauſam ha=
buerũt pharmacũ talem habẽs facultatẽ plures natura differẽtes humores euacuan
di. Quia uero noſtrarũ translationũ calũniatores, obſcuritatẽ ac cõfuſionem in eis
non parũ reprehenderũt, hæc duo uitia longe eſſe maiora in uetere translatione &
noua Laurentiani conabimur demonſtrare. Tacebimus tamen nominis fellis ni=
gri ambiguitatẽ, quæ in duobus aphoriſmis ſe deinceps ſequẽtibus xxij. uidelicet,
& xxiij. ſecundũ ordinẽ antiquæ translationis inueniť: quia nolumus cũ barbaris
de proprijs nominũ ſignificatis litigare: loquantur ut uelint, modo à uera autoris
ſententia nõ plurimũ deuient. Si per fel nigrũ intelligũt bilem nigrã, quę ex humo
re melãcholico uel flaua bile per aſſationẽ generať, quãuis ſit minus propria locu=
tio, nõ aduerſabimur. Vnũ illud tacere nolumus, Vgonẽ Senenſem partim bene,
partim male in ſua expoſitione notauiſſe, quod hoc nomẽ, fel nigrũ, dicitur tantum
de melancholia aduſta genita per aduſtionẽ cholerę rubeæ, aut melancholiæ groſ=
ſæ. Hucuſq; bene, modò per melancholiam groſſam intelligat humorẽ melancho
licum. Sed quod poſtea addit: Aut melancholiæ ſubtilis, error eſt: Nam fel nigrum
ſiue bilis nigra nõ fit per aduſtionem melancholiæ ſubtilis; Imò fel nigrum & me=

C lancholia ſubtilis idem ſunt, ſecundum diuiſionem humoris melancholici factam
à Galeno libro tertio De membris affectis, ubi aſſignat illas quas habet idem hu-
mor melancholicus à nigra bile differentias manifeſtas, quod ſcilicet hic quidẽ ue-
luti fex ſanguinis apparet manifeſte ſufficienter craſſus, ueluti fex uini: Alter uero
iſto multo tenuior ſecundũ ſubſtantiam: uerum qui acidus illis, qui eum euomunt
& odorant, ſentiatur, qui idem & terrã abradit, & reliq. Quem etiam locum ſupe-
rius citauimus, ubi quo modo deiectiones nigræ, de quibus Hippocrates in apho
riſmo uigeſimoprimo, uel uigeſimoſecũdo, ſecundũ diuerſos translationum ordi-
nes loquitur, à bile nigra differant, declarauimus. Quam etiam differentiam notat
idem Galenus expreſſius ac manifeſtius libro allegato De membris paſſis, humo
rem melancholicũ diuidens in bilem nigram & eiuſdem nominis humorẽ melan-
cholicum. Quod autẽ ſpecies generis nomen aliquãdo ſortiatur, teſtatur Boëtius
ſuper Topicis Ciceronis, & ex pluribus patet philoſophorũ autoritatibus. Prima
eſt Ariſtotelis in primo lib. poſteriorũ Reſolutoriorũ, ubi diuidit poſitionẽ in ſup-
poſitionẽ, & eodem nomine dictam poſitionẽ, ueluti declarat Themiſtius Ariſto-
telis paraphraſtes. Et in libro Prędicamentorũ, ubi ſecundũ expoſitionem Siriani,
diſpoſitio diuiditur in habitũ & diſpoſitionẽ. Et in quinto libro Nicomachiorum
Moralium, ubi ſecundũ *Euſtratium*, & *Michaëlem* Epheſiũ eiuſdem libri expoſi-
tores, *iuſtitia diuidit̃ in iuſtitiã* generalem omnes uirtutes cõplectentem, & iuſti-
tiam *ſpecialem*, quę alijs uirtutibus ex aduerſo diſtinguitur. Ita quod nomen iuſti-
tiæ tanq̃ genus quoddã prædicatur de fortitudine, & de temperantia, & liberalita
te, ac reliquis uirtutibus, & de iuſtitia ſpeciali. Si uero quærat̃, an hoc nomen iuſti-
tia ſit æquiuocũ uel uniuocum, reſpondet uterq; expoſitor, idem nomen & uniuo
D cum & æquiuocũ dici poſſe. Quatenus enim omnis ſpecies, generis, ſub quo conti
netur, rationẽ participat, eatenus uniuocũ dici poteſt. Vt autẽ eodem nomine iuſti
tiæ, aliud quatenus genus, aliud quatenus ſpecies ſignificatur, æquiuocũ nomẽ eſt.
Idem de humore melãcholico poſſumus dicere. Quare recte Galen. inquit in lib.
De bile nigra, diſtinguendã eſſe humoris melãcholici æquiuocationẽ: Ex qua plu
res ait medicos uetuſtiores fuiſſe deceptos, putãtes cuiuslibet humoris melancho
lici, tam eius qui bilis nigra nominatur, q̃ illius qui proprio nomine humor melan
cholicus nũcupatur, euacuationẽ poſſe eſſe ſalutarem. Cui rei ſe inueniſſe contra-
rium idem Galenus longa experientia teſtificatur. Nunq̃ enim bilem nigram uel
per uomitũ, uel per aluum inferiorem euacuatam, bonum exitum habuiſſe, audet
aſſeuerare. In qua tamen aſſeueratione uidetur eſſe quædã inter ipſum Galenũ &
Hippocratẽ in aphoriſmo, de quo ſermo habet̃, diſcordia. In eo ſiquidẽ Hippocra
tes ſentit nigrã bilem ſolũ in morbis incipientibus exeuntẽ ante coctionẽ eſſe per-
nicioſam: in ſtatu tamen poſt coctionẽ aliquando fieri ſalutarẽ. Poſſunt tamen ma-
gnæ uterq; medicus autoritatis in unam reuocari concordiã, ſi dixerimus, Galenũ
de bile exquiſite nigra, Hippocratem autẽ de bile quidem nigra, nõ tamen exqui-
ſita intellexiſſe: Vel, quia in hac re ueritas ratione nõ poteſt indagari, ſed ſola ex-
periẽtia cognoſci, fieri potuit ut aliud Galeno, aliud Hippocrati in medicinę ope-
ribus cõtigerit experiri. Eſt aũt bilis exquiſite nigra, quæ omnibus differẽtijs, qui-
bus à deiectionibus nigris ſiue ab humore melãcholico differat, ſpecificat̃. Eſt ue-
ro prima differentia à ſubſtantia ſumpta: ſecũda à facultate: tertia à colore. Si enim
craſſus fuerit, adeò q̊d fecem ſua craſſitudine imitet̃, tũc humor melancholicus ap
pellat̃: Si uero aquoſus & humidior, tũc bilis nigra uocat̃. Differentia aũt à colore
talis eſt: Si niger humor extiterit cũ ſplendore quodã, tunc bilis nigra appellat̃: Si
uero niger abſq; ſplendore aliquo, melancholicus humor huiuſcemodi nuncupa
tur.

A tur. Differentia uero à facultate hæc eſt: Si humor acidus fuerit, & ad terram fuſus
ipſam fermentauerit, nigra bilis appellatur: Si uero nihil horũ fecerit, melancholi=
cus humor exiſtit, & minime nigra bilis. Nigra ſiquidem bilis duas habet qualita=
tes, quia acida eſt & acuta, & acore quidem terrã incidit & ebullit, acutie uero fer=
mentat: Quæ omnes differentiæ inter humorẽ melancholicũ & nigram bilem col
ligi poſſunt, partim ex libro Galeni, qui inſcribitur De bile nigra, partim ex altero
De membris paſſis inſcripto, atq; etiam ex cõmentatione Galeni quartæ particulę
numero uigeſimotertio ſecundũ ordinẽ antiquæ translationis. Quæ quidẽ cõmen
tatio in translatione antiqua & noua Laurentiani inſigniter peccat: Quia in amba
bus cõtraria ſententia continetur ei, quæ in libris duobus ſuprà allegatis, altero de
cholera nigra inſcripto, & altera cõmentatione Galeni numero uigeſimatertia, ſe=
cundum græcam Galeni ſcripturã habetur. In quibus locis ſolum ſanguinem in
thrombos denſari, ſiue ut recentiores loquunt̃, coagulari ipſe Galenus teſtatur: Ni
gram autem, id eſt, humorem melancholicũ eſſe huius coagulationis, ſicuti et alios
humani corporis humores, expertem. Quod luce clarius apparet ex uerbis eiuſ=
dem libri De cholera nigra, quæ nos è græca lingua in latinã traduximus hoc mo=
do: Sed redeamus ad inſtitutũ de nigra bile ſermonẽ: Quia igitur hic non cõcreſcit
ſeu nõ coagulat̃, idcirco à ſanguine nigro diſtinguitur: nõ tamen ab his, quæ pro=
prie nigra nominant̃. Vbi Galenus per uerbũ Nigra intelligit humorẽ melancho
licum: ſicuti & in cõmentatione ſuprà memorata numero uigeſimoprimo, ſecun=
dum ordinẽ græci codicis. Qui humor melancholicus in hoc cum bile nigra cõue
nit, quoniam nõ coagulat̃, ſicuti neq; illa. Et hoc eſt quod Galenus inquit, nigram
bilem à ſanguine nigro differre in eo, quod iſte coagulat̃, ipſa uero nequaq̃: qua=
B lem nõ habet ab humore melancholico differentiã. Hoc idem liquet ex alia tradu=
ctione noſtra dictæ cõmentationis Galeni quartæ particulæ numero uigeſimoſe=
cundo, de cuius ueritate ultimo loco diſputabimus. Interim ut rectus ſeruet̃ ordo
aphoriſmorũ, errores quos habẽt ambæ translationes in uigeſimiſecundi aphori=
ſmi cõmentatione, in lucẽ patefaciemus. Antiqua translatio huius cõmentationis
ſtatim circa initia ita ſcribit̃: Ex ſuperiori aphoriſmo monſtratur quantũ humores
choleræ nigræ uicini, differant à cholera quam hic nigram uocat. In quibus uerbis
quiſpiam non temere dubitauerit, qui ſint illi humores choleræ nigræ uicini diffe=
rentes à cholera, quam hic nigrã uocat. Deiectiones enim nigræ, quas in ſuperio=
ri aphoriſmo numero uigeſimoprimo à cholera nigra ſeparauimus, magno inter=
uallo diſtant ab ea quæ cholera nigra uocat̃: quemadmodũ ſuprà per plures diffe=
rentias, quibus unus humor diſtat ab altero, demonſtrauimus. Nec multo clarior
eſt uetere, noua Laurentiani translatio, quæ per hæc uerba proponitur: Diductus
ſecretusq; eſt à nobis prima ſententia atrabilarius ſuccus ab atra bile, de qua nunc
Hippocrates. Nam ſi ſpectemus nomina, atrabilarius ſuccus & atra bilis nõ admo
dum differũt. Noſtra aũt translatio humorẽ ſpeciatim nominat, quem Galenus in
præcedẽti aphoriſmo à bile nigra diſtinxit his uerbis: Facta eſt à nobis hæc in an=
tecedenti aphoriſmo inter humorem melancholicũ & bilem nigram diſtinctio. Ex
quibus uerbis elicitur, ea quæ nigra ab antiquis uocabantur, nomine neutri gene
ris & numeri pluralis, nihil aliud ſignificare ſecundũ ipſos, q̃ humorẽ melancholi=
cum, qui reuera à nigra bile ſuapte natura plurimũ diſtat. Et de humore quidẽ me=
lancholico, uigeſimoprimo aphoriſmo Hippocrates primaria agit intentione, ſicu
ti in xxij. de nigra bile principaliter tractat: De qua tamen etiam in prima loqui=
tur, ſed ſecundaria intentione, ut oſtendatur quî cõueniant, quîue differant ambo
humores inter ſe: Cõueniunt enim in hoc, q̃d ambo circa initia morbi in deiectio=

C nibus apparentes, peſſimi ſunt. Differunt aūt pluribus differentijs, quas Galenus
& in cōmentatione aphoriſmi uigeſimiprimi, & in multis alijs locis enumerat. Vn-
de alius error colligitur translationis Laurentiani circa initia uigeſimætertiæ com
mentationis, in qua ita ſcribitur: Tractatus per ſententiam talis eſt: ſeu bilis nigra,
de qua prælata docuit ſententia, ſeu nigræ deiectiones ſanguini ſubſimiles atro, de
quibus præſens agit. Falſum enim eſt, quod in præſenti aphoriſmo, cuius eſt hæc
cōmentatio, numero uigeſimotertio agatur de deiectionibus nigris, ſicuti in præce
denti numero uigeſimoſecūdo, de nigra bile. Nam quemadmodū in uigeſimoſe-
cundo aphoriſmo de nigra bile principaliter Hippocrates tractat, ita in uigeſimo-
primo de deiectionibus nigris primaria agit intentione, ut etiam ſuprà declaraui-
mus. Quare nos græci codicis fidem ſecuti, eandem cōmentationem ita uertimus:
Siue atra bilis, de qua antecedens aphoriſmus, ſeu nigra, de quibus prior. Per ni-
gra autem intelligimus, more antiquorū, deiectiones nigras. Per antecedentē au-
tem aphoriſmū innuimus uigeſimūſecundū, in quo proculdubio agitur de bile ni
gra; & per priorē illo uigeſimumprimū, in quo agitur de nigris, id eſt, de deiectio-
nibus nigris. Mirū aūt uideri poteſt, quomodo in traductione Laurentiani, apho-
riſmus aliter proponatur, ꝙ *in ſua cōmentatione* declarat̄: Quia in aphoriſmo hoc
ſolum *ſignificat̄*, quod quicūqꝫ atram bilem ſanguini atro ſimilē emiſerint, ex mor
bis acutis, aut diuturnis, aut uulneribus, aut aliquo quouis morbo extenuati, po-
ſtridie moriūtur: In cōmentatione autem nō ſolum qui ex talibus cauſis extenuati
atram bilem ſanguini atro ſimilem emiſerint, poſtridie mori dicuntur, ſed etiam hi
qui humorē melancholicū, de quo uere dicitur, quod ſit ſanguini atro ſimilis: ſicu-
ti falſò hæc ſimilitudo omnimoda nigræ bili tribuitur, eſt enim quadantenus colo
re diſſimilis, ſicut in fine cōmentationis ſuæ Galenus oſtendit, ut paulò poſt magis
D declarabimus. Qualiter in Laurentiani traductione aphoriſmus proponat̄, ſtatim
antea notauimus. In cōmentatione aūt idem Laurentianus à ſeipſo diſcordat, quū
ita ſcribat: Seu bilis nigra, de qua prælata docuit ſentētia, ſeu nigræ deiectiones ſan
guini atro ſubſimiles. Eſt aūt duplex error Laurentiani: Primus quia atram bilem
ſanguini atro ſimilē facit, quod falſum eſſe diximus: Secūdus error, quia in aphori-
ſmo de atra bile tantūmodo mentionē facit, quā extenuati emittentes poſtridie mo
riunt̄. In cōmentatione autē tam deiectiones nigras, id eſt, melancholicas, emiſſas,
ꝙ etiam atram bilem, ſignū eſſe mortis poſtridianæ uoluit oſtendere. Præterea ſup
poſita aphoriſmi ita à Laurentiano traducti ueritate uel fidelitate, tota ferè Galeni
cōmentatio in Hippocratis aphoriſmū deſtruitur, ſecundū quancūqꝫ traductionē.
Nos uero incōueniens quod ſequitur, ſi ſit bona traductio, ex eiuſdē Laurentiani
cōmentatione demonſtrabimus. Falſum enim erit quod per hanc ſententiā, id eſt,
uigeſimūtertium aphoriſmum, Hippocrates perſpicue nobis indicauerit, quod ſu
periore aphoriſmo ſcilicet uigeſimoprimo, in quo deiectiões nigras ſanguini ſimi
les nominat, ſubaudire oporteat, nigro: Nam per deiectiones nigras in illo aphori
ſmo priore nō intellexit atram bilem ſanguini atro ſimilē: quū nō ſit hæc atra bilis
atro ſanguini omnino ſimilis, ut etiā ſuprà tetigimus: ſed, ut circa finem cōmenta-
tionis Galeni in aphoriſmū xxiij. ſuo loco declarabit̄, deiectiones nigræ ſunt illæ
quæ proprie talem habent colorē, qualē ſanguis denigratus: Et ideo proprie nigra
ab antiquis uocabant̄, ut libro de cholera nigra Galenus teſtatur. Falſa itidem erit
altera pars cōmentationis in traductione Luarentiani, in qua dicitur, quod in hoc
aphoriſmo xxiij. Hippocrates indicauerit recte fuiſſe à Galeno atrabilariū ſuccū
ab atra bile diſtinctū. Quomodo enim iſta diſtinctio fiat inter atrabilariū ſuccū, id
eſt, humorem melancholicum & atram bilem, ex iſto aphoriſmo ita à Laurentiano
traducto

A traducto nõ apparet. Quod autem per atrabilariũ ſuccum in traductione Lauren
tiani neceſſariũ ſit intelligere humorem melancholicũ, uerborum græcorũ conte
xtus, quorũ fidem in noſtra traductione ſecuti ſumus, teſtificatur. In qua noſtra tra
ductione omnia, quæ dicũtur in uigeſimatertia Galeni commentatione, clariſſima
ſunt, & nullam habent ambiguitatẽ. Nam quũ aphoriſmus à nobis traductus per
diſiunctionẽ legatur hoc modo: Quibuſcunq; ex morbis acutis, aut diuturnis, uel
ex uulneribus, ſiue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſiue uti ſanguis niger
deſubter exierit, poſtridie moriũtur: id eſt, ſiue bilis nigra, ſiue deiectio nigra, quæ
eſt talis, qualis eſt ſanguis niger: de hac enim diſiunctione intelligimus & reliqua
quæ ſequũtur. Nemini dubium eſſe poteſt, ex hoc ſermone ita cum diſiunctione
prolato perſpicue indicari id quod Galenus in cõmentatione uigeſimiprimi apho
riſmi nobis inſinuauit, aliud eſſe bilem nigram, aliud deiectiones nigras, quæ ſan-
guinem nigrũ colore imitãtur. Diſiunctiua enim particula, ſiue, duabus rebus in-
uicem differentibus ſolet interponi, ut quũ dicimus, hoc ſiue illud. Nemini autem
mirum uideri debet, ſi in libro, in quo Hippocrates aphoriſticam breuitatẽ profite
tur, breuis eſſe conſueuit, & hoc in loco per hæc uerba, uti ſanguis niger, intelligi
uoluit deiectiones nigro ſanguini ſimiles: Sicut etiam propter eandem aphoriſticã
breuitatem ſermonẽ protulit decurtatũ in uigeſimoprimo aphoriſmo, quum dixit:
Deiectiones nigræ qualis eſt ſanguis. Quo in loco etiam ſubaudire oportet niger.
Huius autem aphoriſticæ doctrinæ obſcuritatem, quæ ex breuitate habet occaſio
nem, Galenus expoſitor locupletiſſimus ſatis ſuperq; ſuis commentationibus illu
ſtrauit, quas mali interpretes male transferentes pariter obſcurarũt. Quod obſcu
ritatis uitium ubiq; fere habet translatio Laurentiani, ſed præcipue in hac cõmen- *Obſcuritas translationis Laurentiani.*
B tatione trigeſimatertia, in qua conatur aſſignare rationẽ ob quam quicunq; ex cau
ſis in aphoriſmo tactis extenuati, atram bilem ſanguini atro ſimilem emiſerint, po-
ſtridie moriũtur. Sic enim in ſua translatione idem Laurentianus ratiocinat̃: In his
enim natura debilis eſt, ita ut concoquere aut ſecernere aut excernere tam prauos
ſuccos non queat: Igitur ob uehementiam morbi, materia, quæ nõ quit condi, deij
citur: qua de re difficiliorem abolitionem poſtero die nequaquã tolerabit, quem-
admodum in cæteris morbis ob uiriũ debilitatem. Dicat Apollo, uel illi qui alteri
in medicina Apollines haberi uolunt, & ſe bonarum ac malarũ translationũ iudi-
ces faciũt, quænam ſit illa difficilior abolitio, quam illi, qui ſunt ſupra modum exte
nuati ex cauſis in aphoriſmo dictis, poſtero die nequaq; tolerabunt, quemadmodũ
in cæteris morbis ob uiriũ debilitatem. Licet autẽ antiqua translatio in aſſignanda
cauſa poſtridianæ mortis in talibus extenuatis quales ſupponit aphoriſmus, nõ ha
beat tantam quantam Laurentiani traductio obſcuritatem, tamẽ neq; ipſa uerum
Galeni explicat ſenſum, qui, ut ex noſtra translatione conijci poteſt, facilis eſt, &
paucis quit expediri: quod uidelicet idcirco mors differri non poteſt in taliter ex-
tenuatis, quoniã uires habent imbecilles, & nõ poſſunt propter eandem uiriũ im-
becillitatẽ, ſicuti in alijs morbis, in longũ tempus uitam protrahere. Sed ueniamus
ad alium ambabus etiam translationibus cõmunem errorẽ, & quidẽ permaximũ.
Si enim utraq; translatio antiqua ſcilicet & noua Laurentiani uera ſit atq; fidelis,
Galenus in uarijs locis ſibijpſi repugnabit. Nam in libro De cholera nigra inſcri-
pto, ut etiã ſuprà memorauimus, ſolũ ſanguinẽ inter humores in thrombos, id eſt,
grummos denſari, ſiue ut medici recentiores loquunt̃, coagulari, teſtatur: nigra au
tem, id eſt, deiectiones nigras, ſiue humorem melancholicum, minime. Sicuti neq;
alium quempiã humorẽ, etiamſi à naturali habitu receſſerit. In cõmentatione autẽ
uigeſimatertia ſecundũ translationem Laurentiani, duorũ humorũ natura peruer

C titur: quia in hoc differre ſanguis à nigris deiectionibus, quibus aliâs ſimilis eſt, aſſeritur: quoniã hæ concretæ ſunt, ille ſcilicet ſanguis fuſior ac laxior. Hæc enim ſunt eiuſdẽ translationis uerba: Sanguis enim perinde quaſi deiectiones atræ perſpicitur, diſſidens ea ratione, quod fuſior & laxior ſit, haudquaq; cõcretus, quemadmodum illæ uiſuntur. Translatio autem antiqua in eodem hæſitat luto, & tanto magis errat, quanto error in eadem translatione duplicatur. Non ſolũ enim in ipſa egeſtio nigra ponitur coagulata, ſanguis autẽ nõ coagulatus, qui fuit error in Laurentiani traductione præcipuus, ſed etiam egeſtio nigra à cholera nigra dicitur diuerſificari, quia egeſtio nigra eſt coagulata, cholera autem nigra non eſt coagulata. In noſtra autem translatione utraq;, ſcilicet & egeſtio nigra & cholera nigra, ſcribitur à ſanguine nigro ea ratione diſtare, quia neutra earũ coagulatur, ſanguis uero coagulatur. Quam etiam differentiam inter utrunque humorem Galenus aſſignat in libro De cholera nigra, per uerba illa quæ etiam ſuperius citauimus. Sunt autem hæc: Sed redeamus ad inſtitutum de nigra bile ſermonem. Quia igitur hæc non coagulatur, idcirco à ſanguine nigro diſtinguitur, non tamen ab ijs, quæ proprie nigra nominantur, id eſt, à deiectionibus nigris, quas antiqui proprio uocabulo nigra uocabant, ut quemadmodum natura, ita etiam appellatione à cholera nigra diſtinguerentur: *Quæ etſi nigrum* colorem habeat, nõ tamen ita proprium ſicuti *deiectiones* nigræ, quæ nigrũ colorem ſine aliquo fulgore præ ſe ferunt. Cholera autem nigra ita nigra eſt, ut tamen ſplendeſcat, quemadmodum Galenus in uigeſimitertij aphoriſmi commentatione teſtatur, quæ ſecundum traductionem noſtram talis habetur: Oſtendit autem quod nos bene bilem nigram à nigris ſeparauimus: hæc enim ſanguini denigrato ſimilia uidentur, differentia in eo quod fuſa ſunt & non concreta, ut ille ſcilicet ſanguis denigratus: Nigra autem bilis, & in eo
D quod fuſa eſt & abſq; concretione, & quia fulgentẽ habet nigredinem, & pręterea mordax eſt ſicuti acetũ, & terrã abradit atq; fermentat, quorum nihil nigris adeſt. In quibus uerbis nihil aliud intendit Galenus oſtendere, niſi recte à ſe in cõmentatione uigeſimiprimi aphoriſmi aſſignatã fuiſſe inter deiectiones nigras & nigrã bilem differentiã, eaſdem proprietates repetendo, quas in illa priore cõmentatione cõmemorauit, quæ nigræ bili inſunt, non autem deiectionibus nigris: ac præterea hoc in loco aliam inſuper proprietatem nominando, ſplendentem uidelicet nigredinem. Quam inibi tacuit, in hac etiam cõmentatione tetigit inter deiectiones nigras & ſanguinem nigrũ in cõcreſcendo & nõ cõcreſcendo diuerſitatẽ, qua etiam nigra bilis ab eodem ſanguine diuerſificatur. Aliam præterea addidit bili nigri peculiarem, quæ ſcilicet deiectionibus nigris nõ ineſt, nam fulgenti nigrore carent, quo differt bilis nigra à ſanguine nigro: Ipſæ autem non differunt, quia purum habent ſine fulgore colorem. Vnde & ex hoc alia differentia inter bilem nigrã & deiectiones nigras notificatur, quæ in uigeſimaprima cõmentatione tacetur. Quæcunq; enim duo uni tertio cõparata diuerſimode ab eodem tertio differunt, eadem etiam inter ſe diuerſificantur. Hunc ueteris translationis errorem, plurium humorum naturam peruertentem, & principem medicorum ad contradictionem perducentem, ſecutus eſt Iacobus de Partibus nouiſſimus expoſitor Auicẽnæ in expoſitione Fen primæ primi, doctrina quarta, capite de humoribus. Secuti ſunt & alij, & inter cæteros Vgo Senenſis, aphoriſmorum Hippocratis & commentationum Galeni in eoſdem expoſitor. Quorum errores, qui ex mala traductione, quę in uſu eſt, habuere occaſionem, ſi perſequi uelim, nullus huic operi terminus futurus ſit. Sed quanto plures magnæ autoritatis in medicina uiri in hac parte ſunt hallucinati, tanto maiori laude dignus eſt uir ſingulari ingenio ac doctrina præditus

Laurentius

A Laurentius cognomine Saxoferratus, qui falſitatem duarum translationũ, & no-
ſtræ ueritatem ſolus inſpexit, eandemq́ traductionem noſtram contra eius detra-
ctores in Patauino gymnaſio acriter propugnauit. Quare poteram ſi uoluiſſem,
quantum ad morſus Patauinos attinet, mearum translationum eſſe ſecurus: quos
uir ille erudit iſſimus primũ in gymnaſio Patauino obtinens locum multo ante re-
pulerat. Verum præter mearum translationũ defenſionem, fuit etiam aliud in tam
longa diſputatione propoſitũ iſtud, uidelicet quãtis in tenebris noſtrę ætatis medi
cina uerſetur, demonſtrare: quũ duorũ eiuſdem artis antiſtitũ Hippocratis ſcilicet
atq; Galeni libri, quos illi in ſua lingua clariſſimos atq; accuratiſſimos ædiderũt, in
noſtra obſcuriſſimi ac multis ſcatentes erroribus habeantur: Ex quo fit, ut à noſtri
temporis medicis raro legantur, uel ſi leguntur, non intelligantur, quemadmodũ
ſuperiori diſputatione patefecimus: Cui nihil aliud deeſſe uidetur ad totius operis
complemẽtum, niſi ut uerba ipſa ſubijciamus, quibus ſiue ſcholaris, ſiue magiſter,
trãslationes noſtras labefactare tentarũt, & illis quãbreuiſſime fieri poterit reſpon
deamus, ut etiam indoctis ſatisfaciamus: docti enim ex his quæ antea diſſeruimus,
quàm leues ſint & nihili faciendæ eorum obiectiones, facilime poſſunt percipere.
Primum quod ſcholaſticus uel magiſter obijcit, eſt hoc: In quarta particula princi *Obiectiones*
pium aphoriſmi uigeſimiprimi ſcilicet, principium commenti eſt confuſum, alie- *Patauinæ.*
numq́ tum ab alijs translationibus, tum à textu græco, tum in ſermone includit
repugnantiam uel confuſionem: Videtur uelle quod deiectiones, quæ ſunt nigræ
exquiſite, non ſunt bilis. Qui ſic arguit uel potius cauillatur, uitia aliarum transla-
tionum noſtris adſcribit, ut ex præterita diſputatione patuit: & uidetur nõ intelle-
xiſſe, quomodo Galenus in commentatione aphoriſmi, & in libro tertio De mem
B bris affectis, atque etiam in libro De cholera nigra inſcripto, ac pluribus alijs in lo
cis, deiectiones nigras, quas antiqui nigra uocabant, per ea humorem melancholi
cum intelligentes, à bile nigra diſtinxerit. Quare concedimus, autore Galeno, de-
iectiones nigras non eſſe bilem ſimpliciter, uel bilem nigram exquiſite: quod ar-
guens uidetur falſum exiſtimare: quem puto in eodem fuiſſe errore, in quo Lau-
rentianus, cuius translationem tanquam minus Galeni ſententiæ conſonam an-
tea refutauimus. Alia obiectio Patauina: Item nõ apparet ex qua materia fiant iſtæ
deiectiones, an ex cholera naturali, an ex præternaturali genita per aduſtionẽ ex
illa naturali. In hoc quoque argumento uel cauillo uidetur cauillator non intellige
re quid ſit deiectio nigra, imò uidetur eam cum nigra bili confundere: Qui tamen
duo humores plurimis differentijs inuicem ſeparãtur, uti in ſuperiore diſputatio-
ne monſtrauimus. Ex cholera enim naturali uel præternaturali generatur ſecun-
dum Galenum bilis nigra, ſiue atra bilis quæ eadem eſt: Deiectio autem nigra, id
eſt, humor melancholicus alias habet cauſas uel efficientes, uel materiales, quàm
atra bilis: quas cauſas tam atram bilem, quàm etiam humorem melancholicum ge
nerantes ſi uult arguens cognoſcere, legat Galenum libro tertio De membris affe
ctis, & librum De cholera nigra: quos duos præcipue libros in antehabita diſputa
tione citauimus. Verum fortè ſcholaſticus hoc ſolum diſcere cupit, quomodo ex
commentatione Galeni in uigeſimumprimum aphoriſmum particulæ quartæ ſe-
cundum translationem noſtram ſciri poſſit, unde habeant originem deiectiones ni
græ, de quibus in prædicto aphoriſmo Hippocrates facit mentionem. Cuius ſcho
laſtici deſiderio uolentes ſatisfacere, admonemus hominẽ, totum iſtud haberi cir-
ca initia ſtatim commentationis Galeni ſecundum traductionem noſtram, ſi recte
legatur, hoc eſt, ſine erroribus impreſſorũ, hoc modo: De deiectionibus nunc ipſi
eſt ſermo, quæ à priſcis quidẽ nigra uocantur, bilis uero nigra exquiſite non ſunt.

C Nam acre, & corrodens, & acidum non habent: Multo uero magis neq; in terram
effuſæ fermentant ipſam, uerũ ſicuti quis earum deſcribens imaginẽ, diceret mani
feſte ueluti ſanguinis limus, qualis uinis craſſioribus iam conſiſtentibus ſolet ſubſi
dere, quẽ fecem nominant. Quæ ſi diutius moret̃ in corpore, & neq; per aliquem
ſenſibilem effluxũ neq; occultũ excernatur, uerum tranſmutetur atq; putreſcat, fit
bilis nigra exquiſite: Antequã uero hæc generetur, ſplen trahit eam quæ eſt ueluti
ſanguinis fex, hepar expurgans: quemadmodũ in cõmentarijs De potentijs natu
ralibus eſt demonſtratũ. Et quidem abutitur hoc melancholico humore ad ſui nu
tritionem ſplen: & quantã ipſe fecerit ſuperfluitatẽ, hanc rurſus totam expellit ad
uentrem, unà cum alijs ſuperfluitatibus excernendã. Si quando igitur neq; ſplen
bene expurgauerit, & ille, qui in hepate cõtinetur, ſanguis, multũ huius limoſæ ſu
perfluitatis habuerit, accreſcet debilitas uiſceri, ita quod non cõtinebit in ſeipſo ſu
perfluitates: & tunc illæ, quæ nigræ uocãtur, fient deiectiones, de quibus nunc ſer
mo habetur ab ipſo. Ex hac Galeni cõmentatione ſecũdum translationẽ noſtram
uerbũ ferè ex uerbo ex græco codice in latinum ſermonẽ conuerſa, facile appare-
re potuit, tam diſcipulo, quàm etiã eius magiſtro, ex qua materia fiant deiectiones
nigræ, de quibus Hippocrates loquitur in aphoriſmo quartę particulæ uigeſimo-
primo: quarũ deiectionũ materia eſt humor melancholicus, quem antiqui medici
nigra, uel humorẽ nigrum uocabãt, ut autor eſt Galenus libro De cholera nigra,
& ſecũdo uolumine De pontentijs naturalibus. Quum enim ſecundum legem na
turæ cõſuetus ſit ſplen ſanguinem in hepate genitũ ab humore melancholico ex-
purgare, ſi fortè cõtigerit hoc nõ poſſe fieri propter ſplenis debilitatẽ, tunc hepar
D eiuſdem humoris in ipſo retenti multitudine grauatũ, atq; ideo debilitatum, nõ ui
potentiæ naturalis ſuperflua expellentis, ſed potius ſymptomatis, per aluũ deijcit
inferiorem: quæ deiectio nigra nominatur, differens ab atra bile in hoc, quia atra
bilis ex humore melancholico, putreſcente fit: deiectio autem nigra anteq; putre-
ſcat. Eſt autem peſſima talis deiectio nigra, ut inquit Hippocrates, quia fit propter *Deiectio nigra cur peßima.*
duorũ uiſcerum debilitatem, ſplenis quidem nõ potentis trahere humorẽ melan-
cholicũ ab hepate, hepatis autẽ tali humore in ſe retento grauati, atq; ideo ui ſym-
ptomatis, uti diximus, coacti ad inferiora tranſmittere. Nõ ſolum autẽ ex humore
melancholico putrefacto uel cõbuſto atra bilis generat̃, ſed etiam ex cholera præ-
ternaturali, quæ à Galeno libro ſecũdo De potentijs naturalibus uitellina nomina
tur: quæ multo peior eſt altera genita ex humore melancholico. Sed de illa gene-
ratione non multũ Galenus loquit̃ in cõmentatione aphoriſmi uigeſimiprimi, cui
fuit principale propoſitũ oſtendere inter deiectiones nigras, id eſt, humorem me-
lancholicum, & atram bilem ſiue bilem exquiſite nigram, differentiã, quemadmo-
dum ex uigeſimaſecũda cõmentatione liquere poteſt. Tertia obiectio. Item nec ap
paret qualiter in principio morbi ſint indigeſtæ, & in ſucceſſu, ut in ſtatu poſſint
eſſe digeſtæ: Quum tales exquiſite nigræ ſint genitæ per aduſtionẽ: ex cõſequenti
non ſunt digeſtæ. Hæc etiã obiectio ſupponit, deiectiones nigras, & atram bilem
ex eadem materia generari per aduſtionem: quod tamen eſt à Galeno diſſonũ, in
multis librorũ ſuorũ deiectiones nigras ab atra bile diſtinguente. Hoc etiam argu
mentum nõ minus cõtra aphoriſmũ uigeſimumſecundũ Hippocratis facit, quàm
contra nos: Siquidẽ in eo aphoriſmo ita ſcribitur ſecundũ translationẽ Theodori,
quam imitatus eſt Laurentianus: In quocunq; morbo incipiente, ſi atra bilis uel ſu
prà uel infrà exierit, lœtale eſt. Per quæ uerba aphoriſmi ſignificatur etiam atram
bilem genitã ex cholera per aduſtionem poſſe ſuſcipere coctionẽ: quandoquidem
incipiente morbo materia exiſtẽte cruda, exitus eius uel ſuprà uel infrà lœtalis eſt:

In ſtatu

A In ſtatu uero quando iam cocta eſt, non eſt letalis. Quarta obiectio. Item non apparet qualiter deiectiones nigræ effuſæ in terram nō bulliant. Hæc dictio, effuſa, non bene iungitur cum hac, deiectiones nigræ. Hunc in grāmatica errorem, quo effuſa, pro effuſæ ſcribitur, & eius, pro earum, debuit arguens chalcographis imputare, niſi uideri uolebat aucupari muſcas. Vltima obiectio ita ſe habet. Item in fine cōmenti uigeſimitertij uidetur dicere, quod deiectiones nigræ ſunt magis fuſæ & minus concretæ, quàm ſanguis ille: quod eſt falſum. Circa finem commentationis uigeſimætertiæ ſecūdum translationem noſtram nihil horum dicitur, quæ arguens nobis opponit: imò de hoc poſſumus gloriari, quod omnes aliæ translationes, excepta noſtra, contrarium Galeni dogmati ſenſum retulerūt: Qui uult in libro De cholera nigra nullum alium humorē præter ſanguinē coagulari: Quam etiam ſententiam Galenus hoc in loco ſcilicet in commentatione uigeſimatertia repetijt. Nos uero ſatis ſuperq; de hac materia, aliarum translationum falſitatem refellendo, & noſtrarū ueritatem aſſeuerando, diſſeruimus: Quare tandem huic operi, quod longius excreuit quàm ſperabamus, finem faciemus.

APOLOGIAE FINIS.

AD LECTOREM.

Qui præceptoris legiſti plurima dudum,
Nunc lege diſcipuli, candide lector, opus:
B *Tale quidem ut meritò poßis cenſere magiſtri,*
Quamuis diſcipulo contribuatur honor.

ROMANVS MEDICVS LVDOVICO BONACIOLO S.

FVIT moris antiqui, homines eruditos ſuarum opera uigiliarum regibus, aut uiris potentibus dedicare, putantes non minus ſibi fore glorioſum quàm illis, quorum nominis immortalitati conſecrarentur, ſi ea magnorum uirorum iudicio probarentur, atq; in eorū clientelam reciperentur: quoniam ut ait Flaccus:

Principibus placuiſſe uiris non infima laus eſt.

Equidem hanc priſcæ ætatis conſuetudinem non poſſum niſi uehementer collaudare, in qua terrarum domini nō minus doctrinas appetebant quàm regna. Extat adhuc epiſtola Alexandri ad Ariſtotelem, in qua de præceptore conquerit̄, quoniam libros Auſcultatorios in uulgus ædidiſſet, atq; ita diſciplinā philoſophię, qua ab eo fuerat eruditus, omnibus communem feciſſet. Se uero rex ſapiens in eadem epiſtola ſcribit, maluiſſe alijs præſtare doctrina quàm opibus. Noſtris uero temporibus in quibus ſtudia literarū à priuatis hominibus magis excolunt̄, & à pauciſſimis ſciendi gratia, à quāplurimis uero propter uitæ ſubſidia affectant̄, illos cōmendo magis, qui ſuas lucubrationes nō ditioribus, ſed doctioribus inſcribunt: Nam, ut inquit Ariſtoteles, unuſquiſq; iudicat ea quæ cognoſcit, eorumq; bonus eſt iudex. Hac ratione ductus, & ſummi philoſophi autoritate, te Ludouice doctiſſime,

C potiſſimum elegi, quem noſtrarũ, mei ſcilicet Romani medici, ac cuiuſdam ſophi-
ſtæ Patauini, de tribus doctrinis ordinatis diſputationum, iudicem facerem: quum
non poſſit aduerſarius forum Ferrarienſe declinare: Iuſtiſſima enim res eſt, ut ubi
quiſq; deliquerit, aut aliquid boni peregerit, ibidem preciũ quod meruit, aſſequa-
tur. Ipſe autem ſophiſta fatetur ſe quæſtionem ſuam de doctrinis in uniuerſali Fer
rariæ cõpoſuiſſe. Tu uero Ludouice plus ne laudis, an uituperij patriæ tuæ, in qua
ſemper uiri omnium doctrinarum ſcientia præſtantes, & non ſophiſtæ garruli ſub
principibus Eſtenſibus uiguerunt, ex eius quæſtionis acceſſerit cõpoſitione, pro
tuo iudicio grauiſſimo ac maximo, ſi tantũ tibi ocij ſupererit, ut eam & noſtrã con-
futationem legere poſſis, optime iudicabis.

LVDOVICVS BONACIOLVS IN SEQVEN- tem medici Romani Librum, præfatio ad lectorem.

QVEM mihi nuper medicus Romanus nominatim dicauit, niſi me fal-
lit amor dicaturæ, liber totus eſt aureus, & auri menſura penſandus.
In eo ſiquidem ſophiſtarũ temeritas atq; arrogãtia retunditur. Quam-
plures Monachi male Galenũ exponentis, errores, quibus unus è nu
mero ſophiſtarum patrocinatur, tum rationibus, tum etiam ipſius Galeni autorita
tibus, refelluntur. Vera Galeni ſententia De tribus docendi ordinibus contra eun
dem ſophiſtam propugnatur. Ioannis Alexandrini falſas atq; adulterinas Hippo-
cratis Epidemias enarrantis, fides atq; autoritas eleuatur. Multa obiter Hippocra
D tis, Galeni, atq; Ariſtotelis loca à ſophiſta garrulo non intellecta, atq; ideo perpe-
ram allegata declarant. Quare res ipſas Lector benigne diligentius perpende, ne
que proprium autoris nomen fruſtra perquire. Sat tibi fuerit ex titulo operis didi
ciſſe medicum Romanum Nicolai Leoniceni, uiri tum aliorum, tum ipſius aduer
ſarij iudicio docti, fuiſſe diſcipulum: unde fit ueriſimile, eorũ quæ à diſcipulo ſcri-
buntur maximam partem ex præceptoris officina prodijſſe.

MEDICI ROMANI NICOLAI LEONICENI DISCIPVLI ANTISOPHISTA.

BARBAROS Græcis atq; Romanis ſemper fuiſſe inimicos, te-
ſtantur ſcriptores qui res geſtas populi Romani, atque Athe
nienſium literarũ monumentis prodiderũt. Hinc ueluti quo-
dam odiorum contagio fit, ut qui barbaros ſectantur autores,
alios, qui recta ſtudia tam græca quàm latina barbaris præfe-
runt, inimiciter perſequãtur. Huius odij atq; inimicitiæ teſtis
eſt optimus Hermolaus in ea epiſtola in qua diſputat de gene
re dicendi philoſophorum cum Pico Mirandula, qui philoſophos barbaros cõtra
eloquẽtes ſummis uiribus eloquentię defendit. Introducit enim Hermolaus quen
dam Simium Patauinũ palàm dictantẽ, ſe ac ſuos cõſectaneos ſemper his qui ele-
gantiores literas profitentur, fuiſſe infenſiſſmos, & nullum unquã cum illis com-
mercium habituros: Quocirca eiuſdem Pici tanquam uilis grãmatici renuit patro
cinium.

A cinium. Hoc enim genus hominũ dum ſe ac ſuam barbariem uolunt extollere, cæ
teros qui diſertius quàm ipſi loquũtur, nolunt habere in numero philoſophorũ,
uel medicorũ, ſed ad gregem reijciunt grammatiſtarum: non aduertentes ſe Plato
nem, atq; Ariſtotelem, & omnes antiquos philoſophos, qui eloquentiam cum ſa
pientia cõiunxerunt, atq; ipſum in primis Theophraſtum, qui à diuinitate loquen
di nomen accepit, in eadem ſentina collocare. Neq; hanc apud eos nominis igno=
miniam Galenus effugeret, ſi modo eum in ſua lingua de medicina ſcribentem le
gerent, ac poſſent intelligere: Aut ſaltem ſcirent, quale ſit de hoc medico Athenęi
iudicium, qui in quodam conuiuio ad quod multi uiri docti cõuenerant, ait inter
cæteros adfuiſſe Galenũ Pergamenum medicum, qui neminem habuerat uſq; ad *Athenæi de Ga leno iudicium.*
ſuæ ætatis tempora philoſophandi ſcientia, uel dicendi facultate ſuperiorem. Ta=
le quidem fuit Athenæi De Galeno iudiciũ, multũ à ſophiſtarum, qui noſtro æuo
in precio ſunt, mala exiſtimatione, diuerſum: qui putant nõ ſolum eloquentiã, ſed
etiam ueram grammaticam, & omnem recte loquendi rationem philoſophiæ eſſe
contrariam. Sed quod Pico Mirandulæ uiro incõparabili accidit, idem mihi ab al=
tero Simio ex eodem ſtudio Patauino cõtigit, ſi modò non idem eſt Simius, qui &
me nunc doctrinaliſtam nominat, & dudum Picũ Mirandulam grammatiſtam ap
pellauit: nomine Simij propter paruitatem corporis ab Hermolao, uiro nõ minus
faceto q; docto, inſignitus. Sed quiſquis is fuerit, ſiue idem, ſiue alius, qui me tam
ignominioſa appellatione ſtuduit infamare, æquo animo feret, ſi à medico Roma
no, pœna talionis punietur: Hæc enim eſt ſtudiorum lex, ut qui maledixerit, ma=
le audiat. Præterea Romanum eſt, non more puerorum de illata iniuria flebiliter
conqueri, ſed iniuriantem acriter uindicare, & colapho percutientem, uulnere re=
B percutere. Volo tamen deinceps omiſſa Simij nuncupatione, qua in omnes tales
latinitatis hoſtes philoſophaſtros uti libuit Hermolao, illum quem innuo medicũ,
ſophiſtam honeſtiori uocabulo nominare, quando & ipſe me ſatis honorifico me=
dici Romani nomine decorauit. Et ſanè hominem uel mihi contradicentem ama=
rem, niſi ipſe dum nimium dicaculus atq; mordaculus haberi uult, ſe ad dicteria &
morſus ſcurriles tam crebrò cõuerteret. Quanto melius pro graui philoſopho, ac
medico, qualis nunc uult haberi, ſophiſta egiſſet, ſi totam ſuam de tribus doctrinis
ordinatis quæſtionem, nõ cõtumelijs, atq; cõuicijs, ſed rationibus atq; argumen=
tis tantũmodo tractauiſſet: Verum homo cõtentioſus aſſuetus in coronis non ad
inquirendã ueritatem, ſed ad captandã gloriam popularem, uociferando potius q;
diſputãdo rixari, nõ potuit ab ingenio, & cõſueta ſibi maledicentia recedere. Illud
præterea erat ſtudio, quod nunc ſui quæſtus gratia profitet̃, medicinæ ſcilicet quæ
magis in opere, quàm in contemplatione uerſatur, conuenientius ſe, ac medicum
Romanum in quæſtionibus phyſicis, ſeu medicinalibus potius quàm dialecticis,
atq; ſophiſticis exercere. Nam (ſi uerũ fateri uelimus) quæſtio de tribus doctrinis
ordinatis, eo modo quo à ſophiſta tractat̃, tota eſt dialectica, imò magna eius pars,
ut ita dixerim, grammaticalis, ut in proceſſu noſtræ diſputationis apparebit. Sed
propriũ eſt ſophiſtarũ, ut multis in locis Galenus teſtatur, quos breuitati ſtudens,
nolo barbara iactatione numerare: Eſt inquam ſophiſtis familiare, gaudere ſermo=
num ac rerum ipſarum obſcuritate, in quibus quid ſit uerius non poſſumus ueluti
in medicina experiri: Ideo coguntur homines alij alia ſentire. Rem autem per ſe ſa
tis inuolutam atq; perplexã conatus eſt medicus ſophiſta magis inuoluere, & no=
dis implicare, quos neque ipſe ſcit ſoluere, ſed ad alia in alijs quæſtionibus dicen=
da differt ſolutionem, fallens expectatione lectorem: uel ab uno notabili tranſmit=
tit ad aliud: quæ notabilia tot numero ſunt, ut crebra chartarum reuolutione lector
defatigatus deſiſtat antè, quàm ultimam ſophiſtæ concluſionẽ poſſit attingere. De=

C niq; quicquid ſophiſta dicit, nil rationibus, pauciſſima aũt autoritatibus, iisdẽq; ma-
le intellectis, aſſeuerat, adeò ut niſi medicus ſophiſta exigat, ſibi omnes eſſe diſci-
pulos, & tanq; alteri Pythagoræ dicenti credi, multa quidẽ dixiſſe, pauciſſima au-
tem probaſſe, poſſit ab omnibus doctis iudicari. Ego uero hanc ſophiſtæ loquaci-
tatem ſtatui potius faſtidiendo calcare, quàm curioſa diſputatione refellere. Non
deerũt alij mei amantiſſimi iuuenes, quos nõ pudet fateri ſe Romani medici fuiſ-
ſe diſcipulos, qui captioſis ſophiſtæ argumentis pro præceptore reſpondebunt, &
in quibus ille cõſequentijs pueriliter exultat, ſophiſtam infantiliter errare demon-
ſtrabunt. Veluti quũ ait, cõſequentiam bonã ualere in omni materia, ideo non ſe-
qui, Tres ſunt omnes doctrinæ quæ ordine habẽtur, igitur omnes ordines doctri-
narum ſunt tres. Sicuti nõ ſequit̃, Omnes ſerui qui habentur cum pileo ſunt tres,
igitur omnes pilei ſeruorũ qui habentur ſunt tres: quum illorũ ſeruorũ pileum ha-
bentium quilibet plures habere poſſit. O rudem ſophiſtæ ſubtilitatem, qui nõ ad-
uertit, ſi ſupponat̃ quemlibet ſeruũ ex tribus, unum tantũ habère pileũ, ut ſuppo-
nitur in illa propoſitione Galeni: Tres ſunt omnes doctrinæ quæ ordine habẽtur,
unicuiq; trium doctrinarũ *unicum tantũ ineſſe ordinem*. Quæ ſuppoſitio patet ex
modo loquendi *autoris: neq; enim dixit, quæ ordinibus* habentur, numero plura-
li plures *ordines ſignificante*, ſed ſingulari ſingulum cuiq; ordinem tribuente. Si
inquam utrobiq; uerus uerborũ ſenſus accipiatur, utraq; conſequentia bona erit,
& qua colligitur numerus pileorũ in ſeruis eſſe ternarius, & pariter etiã in ordini-
bus doctrinarũ. Quotus autẽ ſit numerus doctrinarũ, nolumus hoc loco decerne-
re. Tres autem eſſe tantummodo docendi ordines conſtanter aſſerimus. Quos ta-
men ſophiſta uſq; ad ſenariũ numerum in ſuo octauo Notabili adauxit. Cui miror
D ordinem literarũ, & alterum ſyllabarũ etiam non fuiſſe additum, ut pluribus ordi-
nibus ſuas doctrinas ſophiſta cumularet. Tantam enim fidem in multis, quantam
in paucis ſuum octauum Notabile habere poteſt: quãdoquidem plurima ab ipſo
ſine probatione dicũtur, qui uult ſibi tanquã alteri Pythagoræ dicenti credi, ut an-
tea quoq; inſinuaui. Fortè ſophiſta reſpondebit, Tot ordinũ doctrinarũ ſufficientẽ
haberi probationẽ ex Ariſtotelis autoritate, ſtatim ante octauum Notabile ab eo-
dem ſophiſta allegata: Ex qua patêre ait, in quibus reperiũtur ordines in omnibus
illis ſcilicet in quibus reperit̃ prioritas, et poſterioritas, & antecedẽtia, & cõſequen-
tia: & breuiter, in quibus eſt dependentia ſecundũ prius & poſterius, ſecundũ mo-
dos prioritatis narratos ab Ariſtotele. Hæc ſophiſta ad literã: quę poſſum cum ſuo
Pluſquã Cõmentatore, à quo accepit hanc ordinũ annotationẽ, ita refellere: Vbi-
cunq; inuenit̃ prius & poſterius, ibi inuenitur ordo: ergo prioritas ordinis nõ eſt
modus diſtinctus cõtra alios. Hoc autẽ eſt contra Ariſtotelem in Poſtpredicamen-
tis, & quinto lib. De prima philoſophia, in quibus ambobus libris ponit modũ di-
ſtinctum prioris & poſterioris ſecundũ ordinem ab alijs, quæ ſunt aliter priora ac
poſteriora quàm ſecundũ ordinem. Aut igitur in ſua diuiſione modorũ prioris ac
poſterioris errauit Ariſtoteles, in qua unus modus cõuenit cũ omnibus alijs: Aut
ſi nefas principi philoſophorũ aliquid erroris tribuere, unus tantũ modus eſt eo-
rum, quę uere dicũtur priora ac poſteriora ſecundũ ordinẽ: reliqui & ab hoc, & à
ſe inuicẽ ſecundũ proprias naturas ab Ariſtotele aſſignatas, diſtinguũtur. Quare
Simplicius in expoſitione Poſtprædicamentorũ Ariſtotelis conatus oſtendere, di-
uiſionem illam modorũ prioritatis ac poſterioritatis in eo lib. ab Ariſtotele traditã,
eſſe rerum potius q̃ rationũ inuicem differentiũ, quum uideret duo exempla prio-
ritatis, ac poſterioritatis ſecundũ ordinem, alterũ ab elemẽtis ac theorematibus in
Geometria, alterũ à literis & ſyllabis in Grãmatica acceptũ, poſſe etiã alijs modis
prioritatis & poſterioritatis, quos Ariſtoteles inibi ſcribit, conuenire: Tertiũ tantũ

in Rhetorica

A in Rhetorica exemplũ, in quo dicitur prooemiũ eſſe prius narratione, proprium
eſſe eorũ quæ dicũtur eſſe priora ac poſteriora ſecundũ ordinẽ, iudicauit: Quoniã,
ut inquit, quæ alijs exemplis proponũtur, poſteriora pendent à prioribus, tanquã
ex cauſis: Prooemiũ autem non eſt cauſa narrationis, ſed tantum ordine præcedit.
Ioannes autẽ Grãmaticus poſt diligens examen iſtiuſmodi tertij quo aliqua dicun
tur priora, ac poſteriora ſecũdum ordinem, duo tantũ exempla philoſophi, primũ
in Geometria, ſecundũ in Rhetorica cõprobauit, tertium in Grãmatica, quoniam
literæ ſyllabis ſunt natura priores, & ſyllabæ peremptis literis perimuntur, non au
tem contrà, atq; ideo uiſum eſt ei ſecundo modo magis accõmodari, & tertium re-
pudiauit. Sed tamen Pluſquam Cõmentator ex hoc tertio modo præcipue proba
re nititur ordinem ſuæ doctrinæ reſolutiuæ, quæ à natura prioribus ad poſteriora
procedit, & hoc quia uidit in alijs modis prioritatis, ac poſterioritatis nullam fieri
ab Ariſtotele de ordine mentionem. Simplicius quoq; exponens locũ illum Ari-
ſtotelis libro quinto De phyſica auſcultatione, in quo agit de his quæ deinceps, &
conſequentia dicuntur, in quibus inuenitur prius & poſterius: quot modis iſtud
contingat manifeſtat, aut ſecundũ ſitum uidelicet, ut ſi plures lineas ſcripſerimus,
aut plures domos, uel urbes, unam poſt alias accipiamus: aut ſecundũ tempus, ue
luti primus dies menſis antecedit ſecundũ, ſecundus tertiũ, & ſic de reliquis: Et ſe-
cundum naturam, ut in numeris unitas prior eſt duitate: & ſecundũ ordinem, quo
prooemiũ eſt ante narrationem. Auerrois etiam in commentatione eiuſdem loci,
quam nõ opus eſt ſophiſtæ numerare, cui etſi fortè alias mathematicæ partes detra
xeris, ex quarũ ignorãtia nõ poteſt meritò, teſte Boëtio, ſe philoſophũ profiteri, in
hac tamen numerãdi, cõmentandiq; facultate neminẽ habet parem, nedum ſupe-
B riorem. In dicta inquam cõmentatione Auerrois idem quod Simplicius teſtatᷣ, ali-
qua eſſe priora & poſteriora ſecũdum naturã, in quibus poteſt eſſe eſſentialis de-
pendẽtia poſterioris à priori, ſicuti duitatis ab unitate: aliqua ad placitũ, ſicuti ſe ha
bet narratio ad prooemiũ: ſecũda linea in abaco deſignata ad primam: urbs poſte-
riori loco ſita ad priorẽ, ut ſuis exemplis Simplicius manifeſtat. Verba Cõmenta-
toris Ariſtotelem exponentis, hæc ſunt: Et dicitᷣ ſequi tam rem, quæ eſt poſt aliam,
quæ eſt quaſi principiũ, aut in ſitu, ut quũ dicimus, domũ ſequi aliquam domũ. aut
in forma ſpecifica, uerbi gratia, quod animal ambulans ſequitᷣ hominẽ, & intendit
per aliam intentionẽ ſequens. ſecundũ naturã, uerbi gratia, quod dualitas ſequitur
unitatem, & trinitas ſequitᷣ dualitatem, & quũ dicimus, quod in ſermonibus narra
tio ſequitur prooemiũ, & exiſtimatᷣ quod ſub hoc collocatur ſequẽs ſecundũ placi
tum. Audiat ſophiſta quẽ toties citat Auerroim affirmantẽ ſub exemplo prooemij
antecedentis narrationẽ cõtineri omnia illa, quæ nõ habent eſſentialem dependen
tiam, ſed ad placitum ordinantis ſunt priora & poſteriora ſecũdum ordinem: Qui
modus eſt tertius apud Ariſtotelem, à quo modo accipit Pluſq; Cõmentator ordi
nem doctrinæ reſolutiuæ & compoſitiuæ, & tamen ille nõ eſt ordo, neq; cauſæ ad
effectũ, neq; effectus ad cauſam: Neq; enim prooemium eſt cauſa narrationis, neq;
narratio prooemij effectus. Audiat etiã Themiſtiũ, raro aſſuetus bonos audire au
tores, idem cum Simplicio, Ioanne grãmatico, atq; Auerroi in Paraphraſi eiuſdem
loci aſſeuerantẽ his uerbis: Secundũ eſt ab eo quod eſt primũ: Primũ uero aut poſi
tione ſituq;, ut in lineis & domibus cernitᷣ: aut natura, ut in unitate & duitate per-
ſpicitur: eſt enim unitati deinceps duitas & duitati ternio, quia alius numerus non
intercedit: dicitur primũ & ab ordine, ut exordium ante narrationem. Sed uideo
me nihil græcorũ expoſitorũ proficere autoritatibus, quoniam ſophiſta omnium
Græcorum fidem habet ſuſpectam, & uix ipſi credit Ariſtoteli, tum quia lingua
græca ſcripſit, tum quia inter philoſophos eloquentes fuit eloquentiſſimus, cum

C quibus ſophiſta barbarus nullũ uult habere cõmercium. Citabo tamen ei rurſus Ariſtotelem & alio in loco, in quo exactiorẽ tradit diſciplinã, libro ſcilicet quinto De prima philoſophia, ubi enumerat omnes modos ſecũdum quos dicitur prius & poſterius, & plures etiã quàm in Poſtprædicamentis, & ſpecialem de priore ac poſteriore ſecundũ ordinem facit mentionẽ, ita ſcribens: Alia dicũtur ſecundum ordinem, ſupple tu priora ac poſteriora, ea quæ ad aliquod unum determinatũ diſtant ſecundũ rationem, ut Paraſtata, & Tricoſtata, & Paranete, Netes. Hic uideo medicũ ſophiſtã hæſitare, & ingenue fateri, ſe hæc uocabula græca ignorare: neq; in Logicula Pauli, neq; in quadratura unquam à ſe lecta forte in alia ſciẽtia, ueluti in Muſica uſitata. Si uero quiſpiã eum interroget quid ſit terminus Categorematicus, quid Syncategorematicus, quantũuis ſint græca nomina, ſtatim ad hæc Sophiſta Pauliſta arriget aures, & ſine ulla præmeditatione reſpondebit. & cur nõ promptiſſime hoc agat? qui pariter ſciat quid ſit terminus primæ intentionis, quid ſecundæ: Et cur in huius definitione Paulus addiderit, dato quod eſſet, circa quorũ triũ uerborũ intellectũ, non parum ætatis noſtrę ſophiſtarũ ingenia laborarũt. Primus ſophiſta noſter quũ logiculam Patauij profiteretẽ, huius doctrinæ arcana reſerauit uel (ut eius utar uocabulis) medullam eſt ſpeculatus, ſeu nõ lambit, ſed maſticauit. Neq; enim eſt adeò ab elegantia ſermonis auerſus, quin metaphoris (licet ridiculis) frequẽter utatur: Et nõ minus ridiculoſe ſolũ ſe iactet noſſe inter Pleonaſmũ & Periſſologiã quid interſit, quã differentiã nõ uult etiam amicos docere. Sed de his poſtea. Nũc ad Logiculã Pauli reuertamur, cuius ſubtilitatibus ſophiſta cõtentus, muſicã à ſe omnino reijciet, tanq̃ à philoſophia et medicina penitus alienã. In quodam tamen ſuæ quæſtionis loco ex Galeni autoritate teſtatus, oportere medicũ in

D liberalibus artibus eſſe exercitatũ, quare neq; muſicæ expertem. Siquidẽ in homine pulſus arteriarũ, eodem Galeno autore, muſicas habẽt proportiones, & aliqui ſunt cõcinni, aliqui incõcinni: uel, ut me ſophiſta intelligat, aliqui ſunt boni ponderis, aliqui mali ponderis. Oportet enim cum homine barbaro diſputantẽ eſſe bilinguem, imò uero trilinguem, nõ ſolum uerba gręca, quæ apud bonos autores reperiuntur aliquãdo pronũciando, ſed ſæpius latina, ſæpiſſime autem barbara. Balbi enim balbos intelligũt. Quare nolo ſophiſtã muſico exemplo, quod græce in latina translatione ſcribitur, diutius uexare, ſed ad barbaram translationem, quam ex Auerrois expoſitione melius intelliget, ne me hominẽ bilinguẽ, ut ſępe facit, accuſet, ipſum remittam. Translatio ita ſe habet: Dicunt autẽ ſecundũ ordinem illa quę adunantur in ſe ſecundũ relationem ad aliquid unum, & diuidũtur ſecundũ definitionem: Sicuti dicimus, quod ſtans ſecũdus eſt in propinquitate ante tertiũ. Quæ uerba Arabicæ translationis exponens Auerrois, ſcribit in hunc modũ: Et dicitur aut ſecundũ ordinẽ, id eſt quod illa quæ exiſtũt ſimul nõ poſſunt imaginari priora, ac poſteriora, niſi reſpectu alicuius poſiti in eis tanq̃ unũ et principiũ, ſcilicet cõſiderando ſuũ ordinẽ de illo, & ſuum ordinẽ adinuicẽ. Dicimus enim quod in acie hominũ ſecundus eſt ante tertiũ, in reſpectu primi qui eſt in capite. Et ſimiliter, quod tale neuma eſt ante tale, reſpectu alicuius primi in neumatibus. Hęc Auerrois, qui & ipſe in muſico exẽplo ſatis obſcure loquiť. Sed nolumus, ut antea promiſimus, in muſica ſophiſtam fatigare: qui ad eam (ſicuti aſinus ad lyram) auriculas tantũ mouet. Illud tamẽ de altero exẽplo Auerrois eum puto percipere, q̊d in acie militũ aliquis eſt primus, aliquis ſecũdus, aliq̃s tertius ſecundũ ordinẽ. In quo ordine nulla eſt dependẽtia poſterioris à priore: Qui eñ ſecũdus eſt, potuit eſſe primus, & qui tertius ſecũdus, uel ita caſu ferente, uel ita duce exercitus ad placitũ (ut uerbo utar Auerrois) aciem inſtruẽte. Quę res etiã magis patet in ordine columnarũ porticus ſuſtentantium, in quo nulla eſt neceſſaria dependentia poſterioris ad prius, uel an-

Medicũ nullius artis debere eſſe expertem.

tecedentia

A tecedentia prioris ad prius. Quare non temere Vgo Senenſis non minor philoſo-
phus quàm medicus, ordinis definitionẽ à Monacho traditã, quam ſophiſta ſequi
tur, improbauit his uerbis: Quia ergo aliquid dicitur prius ſecũdum ſitum uel ſe-
cundum quendam ordinem, à quo tamen nõ dependet poſterius, ideo nõ omnis
ordo eſt dependẽtia debita: Cuius tamẽ oppoſitũ uidetur dicere Monachus com-
mento primo, & Conciliator differentia octaua, & plures ſequentes. In quorũ nu
mero eſt ſophiſta noſter, qui tamen hanc definitionẽ ſuam uideri uoluit, & nõ Mo
nachi: atq; ideo obligatur tanquam propriam defendere, uel ſi non uult furti eſſe
reus, ſaltem tenetur duos magnos autores propugnare: alterũ iure patrocinij er-
ga illum, quẽ in ſuam clientelam recepit: alterũ officio debito patriæ, quia ſuus ci-
uis eſt. Huic autẽ tanto facilius eſt ſatisfacere, quãto Cõciliator in ſua ordinis defi-
tione non citat Ariſtotelem, ſicuti Pluſquã Cõmentator eo ipſo in loco, ſcilicet ter-
tio modo prioritatis & poſterioritatis. In quo maxime Græci Ariſtotelis expoſito
res, & Auerrois ad Græcorũ imitationẽ, nullam uolunt eſſe dependentiam natu-
ralem, ſeu quouis modo neceſſariam. Cõciliator tamẽ hoc habet incõmodi, quod
non poteſt eum ſophiſta niſi cõtra ſeipſum defendere, qui uult in omnibus modis
prioris ac poſterioris ab Ariſtotele dictis, eſſe talem dependentiam. Cuius opinio
nis falſitatẽ tam manifeſtã Vgo iudicauit, ut neq; exemplis, neq; autoritatibus, neq;
ullis rationibus, ſicuti nos fecimus, cenſuerit deſtruendã. Hunc tamẽ tantæ doctri
næ uirum, quia alio in loco noſtræ fauet opinioni, ambas & Cõciliatoris, & Pluſq̃
Cõmentatoris opiniones tanq̃ à Galeni dogmatibus alienas refutãdo, & ſua etiã
ſcripta priora in quibus illas approbauerat, ut philoſophũ decuit, retractãdo, cani
cõparat qui ſecutus umbram perdidit carnem. Verius ipſe nõ cani animali dome-
B ſtico, & homini amico, ſed coruo aui ferali & inhoſpitali cõferendus, qui quum ca
ſeum geſtaret ore, prouocatus à uulpe ut ſecũ certaret de uoce, crocitare incipiẽs,
amiſit eſcam. Nonne mirum in modũ hæc in ſophiſtam fabella quadrat? qui dum
ſtuduit ſuis diſcipulis placere, contra medicũ Romanũ de tribus doctrinis ordina-
tis diſputando, tantũ illis ſua garrulitate diſplicuit, ut magnam eorũ fugauerit par.
tem, & iam dicere nequeat ad illos qui inopia melioris doctoris reſtiterũt, Audite
omnes, quum nõ expleant numerũ, cui hic terminus ſincategorematicus cõuenit.
Iam enim uolo cũ ſophiſta redire in gratiã, uerba græca ipſi nõ ignota proferendo,
quẽ ſcio me prius grauiter offendiſſe, Protoſtatẽ, & Tricocaſtem, Netem, & Para-
netem, nomina eius auribus inſueta pronũciando. Sed forte in re ſeria nimium io-
cando tẽpus cõterimus. Etſi igitur hanc totã diſputationẽ cum homine ludicro lu
dere, potius q̃ curioſe agere ab initio ſtatueram, quia tamẽ medicũ ſophiſtã etſi in
pluribus deliret, in quibuſdã tamen aliquid ſani in tam longa quæſtione eum ſcri-
bere eſt ſuſpicandũ, ut qui habuit cum Lodouico Charenſi Patauino, cognomine
Toſetto, uiro docto, diuturnã familiaritatẽ, à quo plurima bona diſcere potuit, ui-
dere oportet ſi quid aliquãdo ſapiat ex alieno capite potius quàm ſuo, uel more fu
rentum, qui quandoq; uera prædicũt. Nam & ipſe ſophiſta, qui tot ordines doctri-
narum ſuo octauo Notabili fruſtra numerauit, & ſuperuacuos, unum tamen in-
ter tot alios nõ temere notauit, qui eſt ordo explanationis partium definitionis ad
ipſas partes, quem Pluſq̃ Cõmentator negat eſſe doctrinę ordinẽ: ſed male negat,
ut mox ſumus oſtenſuri. Et ſanè in hoc ſophiſtæ debemus, qui nobis dedit nõ par-
uum eiuſdẽ Pluſq̃ Cõmentatoris errorẽ in ſua expoſitione redarguẽdi occaſionẽ,
qui propter nominis autoritatẽ multos potuit decipere. Quẽ etiam errorẽ puto ſo
phiſtam, licet in ſuo octauo Notabili aliter ſentiat, aliâs fuiſſe ſecutũ. Cauſam erran
di prębuit Pluſq̃ Cõmentatoris malus intellectus illorũ uerborũ, quę poſt aſſigna

C tam medicinæ definitionem apud Galenum in hunc modum ſcripta inueniũtur:
Et eſt ſecundum primam quidem rationem ſcientia ſanarũ cauſarum medicinalis:
Poſt illas autem etiam & aliarũ: ſecundo quidem & ægrarũ, tertio uero neutrarum.
Et poſt hæc corporũ primum, & hic ſanorũ, deinde ægrorum, deinde neutrorum.
Et de ſignis uero ſecundũ rationem eandẽ. In actionibus uero prius quidẽ corpo-
rum cognitio ex ſignis manifeſta eſt: poſt hec uero & cauſarũ inuentio. Hæc Gale
nus noſter, qui in propoſita definitione medicinę, quę fuit: Medicina eſt ſcientia ſa
norum, ęgrorũ, & neutrorũ: certus quidẽ fuit, quod facturus doctrinã definitiuam
in qua ſequi debebat ordinẽ partiũ definitionis (hinc enim eidem doctrinæ nomẽ)
de ſanis primũ deberet tractare, deinde de ægris, poſtremo de neutris: Sed quia ſa
num, ægrũ, & neutrũ dicitur & de corpore, & de ſigno, & de cauſa, nõ paucam ha
buit dubitandi occaſionẽ, an à corporibus ſanis, ægris, & neutris, quæ ex ſignis di-
gnoſcunt̃, an potius à cauſis itidem ſanis, ægris, & neutris initium ſuæ doctrinæ fa
ceret. Cauſa dubitationis nõ fuit modica, quoniã ſciebat antiquam definitionẽ ab
Medicinæ definitio ſecundum Herophilum. Herophilo traditam eſſe talem: Medicina eſt ſcientia cauſarũ ſalubriũ, ægrarũ, &
neutrarũ, ut apertiſſime idem Galenus oſtẽdit circa initia libri De ſectis, ubi ſcribit
hæc uerba: Intentio quidẽ artis medicinalis eſt ſanitas: Finis uero, eius adeptio. Ex
quibus uero quiſpiam uel eam, quæ non adeſt efficeret ſanitatẽ, uel quæ adeſt con
ſeruaret, neceſſe medicos nõ ignorare. Vocantur autem illa quæ efficiunt ſanitatẽ
quæ nõ adeſt, remedia & auxilia: quæ uero præſentẽ cõſeruant, ſalubria diætema-
ra. Ob hoc igitur & ipſam medicinã antiqua ratio, id eſt, definitio dicit eſſe ſcientiã
ſalubriũ, ægrorũ, & neutrorum: Salubria nominans quæ præſentem ſanitatẽ con-
D ſeruant, & quæ corruptam reſtituũt: Aegra uero iſtis contraria: utraq; enim cogni
tio eſt medico neceſſaria: ut iſta caueat, & eligat illa. Quibus Galeni uerbis conſo
nant illa, quæ in hoc loco, de cuius expoſitione diſputamus, ab eodem Galeno ſcri
buntur hoc modo: Et eſt ſecundum rationem primam, definitiuã ſcilicet, ſcientia ſa
narum cauſarũ medicinalis: uel ut habet translatio Nicolai Leoniceni, & ſecũdum
primã quidem rationẽ atq; præcipuam, cauſarũ ſalubriũ eſt medicina ſcientia: poſt
has autem & aliarũ, & reliq. In Introductorio etiam medicinę, qui liber ad Galenũ
refertur autorem, ſola definitio Hippocratis & Herophili, quoniã in unam & ean-
dem ſentẽtiam uidentur conuenire, cæteris medicinæ definitionibus improbatis,
cõprobantur. Hippocrates enim medicinalem ſcientiam definit, quod eſt appoſi-
tio, & detractio. Hoc idem inſinuat Herophilus, inquiens medicinã eſſe ſcientiam
cauſarũ ſanarum, ægrarũ, & neutrarũ. Et Galenus hoc loco Artis paruæ, de quo
nunc diſſerimus, ad Hippocratis & Herophili imitationẽ, ſcribens ſcientiã medici
nalem ſecundũ primam rationẽ eſſe cauſarũ ſanarum primũ, deinde ægrarũ, dein
de neutrarũ. Cauſas aũt ſanas apponit medicus corpori humano, ægras uero ſub-
Ratio uarijs modis dicitur. trahit & neutras. Rationẽ aũt multis modis dici, & pro ratione accipi quæ in defini
tionibus, uel deſcriptionibus reddit̃, oſtendit Boëtius in prædicamẽtis, declarans
æquiuocorũ definitionẽ ab Ariſtotele ibidem traditã: Aequiuoca dicũtur, quorũ
Aequiuoca. nomẽ eſt idem, Subſtantiæ uero ratio diuerſa. Ratio, inquit Boëtius, multis modis
dicitur: Eſt enim ratio animæ, & eſt ratio cõputandi, eſt ratio naturæ: ipſa nimirum
ſimilitudo naſcentiũ eſt ratio quæ in definitionibus & deſcriptionibus reddit̃. Sed
quid opus eſt Boëtiũ philoſophũ Romanũ lingua patria, id eſt, latina loquentẽ, ſo
phiſtæ, qui latinitatẽ odio habet, allegare? Hoc enim eſt unguentũ ſupra lentem (ut
in prouerbio gręco, quo etiã utitur Ariſtoteles) ponere: uel ꝗd in uulgari ſophiſta
melius intelligat, hoc eſt ſuibus ſpargere margaritas. Citabimus ei trãslationẽ bar-
baram, quã Auerrois barbarus autor exponit, cui magis ſophiſta credit, circa initia
libri

A libri ſeptimi De prima philoſophia, ubi ita ſcribitur: Subſtantia eſt prima omniũ
rerum definitione & cognitione, & tempore. In græca autem translatione pro uer
bo definitione ponitur ratione: Subſtantia omniũ primum ratione, notitia, & tem
pore: Auerrois autem exponens, definitionẽ pro ratione poſuit. Mille alios locos
apud Ariſtotelem & Auerroim commentantem ad huius ſignificationis cõfirma=
tionem poſſem adducere, ſi more illorum, qui ſunt in Auerroica ſecta iactabundi,
in qua iactatione præcipuus eſt ſophiſta noſter, uellem omnes textus, atq; cõmen
ta Auerrois enumerare. Propter hanc igitur primam & antiquã ſeu rationem ſeu
definitionem medicinæ mauis appellare, ab hominibus Hippocraticæ diſciplinæ
ſectatoribus, atq; ab ipſo Galeno non omnino improbatam, debuiſſet ipſe ut qui=
ſpiam forte iudicauerit, ſuam doctrinam definitiuam à cauſis ſanis, ægris & neu=
tris, quæ prima in definitione ponuntur, incipere, & non à corporibus itidem ſa=
nis, ægris, & neutris: Quare rationem reddendã putauit, cur hunc ordinem in do
cendo ſecutus ſit, & non alium, ita ſcribẽs: In actionibus uero prius quidem cogni
tio corporum ex ſignis manifeſta eſt. Quaſi dicat: & ſi ratio definitiua exigebat, ut
à cauſis inciperem, quia tamẽ in operibus ſcientiæ medicinalis cognitio corporũ,
quæ ex ſignis habetur, antecedit: prima enim atq; præcipua indicatio uel cõſerua=
tiua, uel curatiua, uel pręſeruatiua eſt ex diſpoſitione corporis humani, uel ſani, uel
ægri, uel neutri: Alioquin ingnorato ſubiecto circa quod medicus debet operari,
finem ſuarũ actionũ nõ aſſequeretur. Idcirco in docenda arte operatiua cuius finis
eſt opus, ordinem operi debitũ ſeruare uoluit, à corporibus inchoando, deinceps
tractando de ſignis, quorũ cognitio corporũ cognitioni ita eſt annexa, ut altera ab
altera ſeparari nõ poſſit: Quædam enim eorũ complent definitionem corporum,
B quatenus talia ſunt, uel ſana ſcilicet uel ægra, uel neutra: Veluti illa, quæ ſubſtan=
tialiter inhærentia dicũtur, quædam effectus ſunt ipſorũ corporũ, ſicuti operatio=
nes. Si qua uero aliqua alia ſigna ſunt accidentalia, quæ ſymptomata, ſeu caſus, uel
accidentia nominantur: & horũ cognitio pariter poſterior eſt cognitione corporũ
ſi non tẽpore, ſaltem natura. Vel dicere poſſumus, id quod etiã Iacobus Forliuien
ſis in ſua expoſitione notauit, notitia confuſa corpora ſignis eſſe notiora, ideo ordi
ne doctrinæ debere præcedere. In hoc enim mihi uidetur Iacobus bene ſentire: in
eo autem male, quod triplicem ordinem ponit, ordinem operationis, & ordinem
doctrinæ, de quo Galenus intendit in libro Artis paruæ. Et tamẽ putat Galenum
nullam de hoc ordine quem maxime intendebat, feciſſe mentionẽ. Qui ſanè fuiſ=
ſet error Galeni maximus, hoc ordine poſthabito, de quo erat principalis intentio
in libro De doctrina definitiua, quæ ab eodem ordine denominat̃, de alijs duobus,
qui nihil ad præſentẽ tractationem pertinerẽt, loqui ſuperuacuò. Melius eſt ergo,
ob hoc inconueniens euitandũ, dicere, id quod ex noſtra expoſitione monſtratur,
duplicem eſſe docendi ordinẽ: Alterũ incipientem à cauſis, ſecundũ definitionem
Herophili, alterũ à corporibus propter cauſam ſuperius aſſignatam, qui tamen &
ipſe nõ diſcedit ab ordine doctrinæ definitiuæ: Quoniã, ut inquit Galenus, omniũ
eſt medicina ſcientia tam corporũ ſcilicet atq; ſignorũ, quàm etiam cauſarum. Talis
autem uerborũ Galeni intellectus, qualem noſtra expoſitio ſignificat, multas eui=
tat obiectiones: quæ contra expoſitionem Pluſquam Cõmentatoris fieri poſſunt.
Nam quum omnes artes, quæ uia quadam ordinata procedunt, ex finis notione
ſuam habeant conſtitutionem: finis autẽ artis medicinalis ſit ſanitas, quorũ utrunq;
non uno in loco, ſed pluribus Galenus manifeſtat, ſed præcipue in libro De con=
ſtitutione artis medicinalis: Sanitas eſt quam principaliter intendit medicus, & nõ
cauſæ immediate efficientes ſanitatem: Imò & hæ, ſicuti omnia alia, quæ ad ſani=

C tatem faciendam requirũtur propter eundem finem expetuntur. Quare ſi per ra-
tionem primam Galenus primã intentionẽ intelligebat, & nõ primam, id eſt, an-
tiquam Herophili definitionem, oportuit eum dicere, medicinã ſecundũ primam
rationem eſſe ſanitatis ſcientiam, uel corporũ ſanorum, & non cauſarum, quę ſunt
ultimæ ſecundũ intentionem, ſicuti ſunt primę ſecundũ operationem: cõtrà autem
finis eſt primus ſecundum intentionem, ultimus autem ſecundũ operationem. Ni
hil autem differebat dicere medicinã eſſe ſanitatis ſcientiam, uel corporũ ſanorũ,
Medicus enim nõ intendit facere ſanitatem abſtractam, ſed facere corpus ſanum,
uel conſeruare. Fit autem hoc in loco cõparatio præcipue cauſarum ſanarũ, ægra-
rum, & neutrarum: ad corpora itidem ſana, ægra, & neutra: utra eorũ ordine do-
ctrinæ præcedant. Et ideo Galenus quum ſciret cauſas in doctrina definitiua pri-
mum obtinere locum, ſecũdum Herophili definitionẽ, huic ſententiæ uolens ad-
uerſari, ut dictio Vero aduerſatiua oſtendit, ſubiũxit: In actionibus uero primum
quidem cognitio corporũ ex ſignis manifeſta eſt. Placere autem ſibi medicinalem
ſcientiam principalius eſſe de corporibus, quàm de cauſis, oſtendit ſtatim poſt aſſi
gnatam definitionem medicinæ, declarans quot modis dicatur ſanum, & ægrum,
ac neutrum: Primũ *enim de corpore, deinde de cauſis*, poſtremo de ſignis unum-
quodq; *illorum dici* demonſtrat. Poſtmodũ quum alteram, quæ magis placet He-
rophilo, ſubieciſſet, medicinam eſſe ſcientiam cauſarũ, obiter quoq; docendũ exi-
ſtimauit, quod primum eſſet cauſarum ſanarum, deinde ægrarum, deinde neutra-
rum. Qui ordo etiam in corporibus ſanis, ægris, & neutris, & ſignis eodem modo
ſeruandus eſſet. Hunc autem ordinem cauſarum non ex intenſione uel affectione
D accipi, ut uult Pluſquam Cõmentator, & alij Pluſq; Cõmentatorem ſequentes, ſed
potius ex tempore & dignitate cauſarũ declarat Galenus ſtatim in principio libri
tertij, ſcribens in hunc modum: Quoniã uero & harum cauſarũ ſcilicet, ſunt quæ-
dam ſalubres, quædam ægræ, quædam neutrę, primum de ſanis cauſis ſermo erit.
Quoniam uero & harum ipſarum hæ quidem ſeruãtes, hæ efficientes ſunt, & tem-
pore & dignitate priores ſeruãtes facientibus, à ſeruantibus incipiendũ. Quæ uer
ba exponẽs Pluſq; Cõmentator cõmento primo eiuſdem libri, ſic ait: Sunt autem
cauſæ ſeruantes ſanitatem priores efficientibus eam, tempore & dignitate, quũ ſer
uantes ſanitatẽ pertinentes ad ſanitatem, efficientes autem eam ſint pertinentes ad
ægritudinem: ſanitatem priorem eſſe ægritudine tempore dubium non eſt, quum
ſanitas ſit diſpoſitio quæ ſuperuenit ad naturã. De dignitate autẽ eius ſuper ægri-
tudinem nihil ambigitur, quum hæc perficiens illa officiens uitæ ſit corporis quali
tas. Adapta hæc eadem uerba Pluſquã Cõmentatoris corporibus ſanis, ægris, &
neutris, & intelliges quare prius tractandũ ſit de corporibus ſanis quàm de ęgris,
uel de neutris, & rationẽ prioris ac poſterioris tractatus non adeò ex medici inten
tione uel affectione, quantum ex tempore & dignitate, pendere. Quam rationem
Galenus breuitati ſtudens libro primo tacuit, & ad tertiũ in tractatione de cauſis
tangendam reſeruauit. In primo ſat habuit aſſignare cauſam cur de corporibus pri
mum, deinde de ſignis, deinde de cauſis in ſuis libris eſſet tractaturus. Quæ omnia
inibi uidentur ad ordinem doctrinæ definitiuæ pertinere. Licet hoc nolit Pluſquã
Cõmentator, qui Cõmento decimo libri ſecundi quærit, Cur quum Galenus in-
nuat duplicem uiam in medicina, quarũ una eſt ex cauſis ad corpora, & ad ſigna,
reliqua uero à ſignis ad corpora & cauſas, non procedat infra in declaratione par-
tium definitionis aliqua illarũ uiarum: ſed incipit à corporibus, deinde tranſit ad ſi-
gna, ultimo ad cauſas. Reſpondet autem quod nulla duarũ uiarũ quæ hic innuun-
tur, eſt uia docendi medicinã. Nam uia intentionis quæ à cauſis ſanis incipit, nõ eſt
uia

A uia docendi medicinam. Nam medicus non debet conſeruare, uel curare, priuſq̃
doceat rem cõſeruandam, uel curandã. Nam conſeruatio, uel curatio, quæ à cauſis
cõſeruantibus & efficientibus ſanitatem cõpletur, pendet ab illa, & diuerſificatur
ſecundum diuerſitatẽ illius. Practica uero cuius eſt docere de his cauſis ſanis, licet
tractatus de materijs earum ſit theoricus, nunquam præordinatur theoricæ, cuius
eſt tractare de re cõſeruanda, uel curanda. Nos uero & quæſtionem & reſponſio-
nem Pluſquam Cõmentatoris interimentes, dicimus, nõ eſſe Galenum, qui uiam
innuat in doctrina definitiua à cauſis ad corpora & ſigna, ſed Herophilum qui de-
finit medicinam eſſe ſcientiam cauſarum ſanarum, ægrarum, & neutrarum, ut an-
tea probauimus ex Galeni autoritate, libro De hæreſibus, & ex libro, qui inſcribi
tur Introductorium medicinæ. Neq̃ etiam Galenus innuit ſecundũ uiam à ſignis
ad corpora, & ad cauſas, ſed à corporibus quorũ cognitio habetur ex ſignis ad cau
ſas, & hanc proſequitur. Cur autem ſigna corporibus annexuerit, ſatis ſuprà de-
clarauimus, ne ſæpius eadem repetamus. Via igitur quæ à corporibus inchoat ac
ſignis, deinde agit de cauſis, eſt uia docendi medicinã in doctrina definitiua, ſeu or
dine doctrinæ definitiuæ. Et ratio per quam probat Pluſquam Cõmentator, quod
uia quæ à cauſis ſanis incipit, non eſt uia docendi medicinam, pro Galeno facit, qui
uult à corporibus eſſe inchoandũ, quoniam hac uia procedemus in opere. Ad id
autem quod Pluſq̃ Cõmentator obijcit, hanc etiam uiam non eſſe docendi uiam,
quia operatio ſit circa ſingularia. Oportet autem quod ea quæ in ſcientia docentur
in uniuerſali inueniri in homine, cognoſcãtur in hoc homine ſingulari, qui modo
ſenſui ſubiacet, ut per hanc cognitionem dirigantur in opere circa ipſum. Fiet au-
tem illa cognita nobis non aliter quàm per ea quæ primo nobis de illo ſingulari ſe
B ſenſui oſtendunt: Hæc autẽ ſunt ſigna & accidentia illis rebus, quarum quæritur
in eo cognitio. Sed ſciẽtia primo habet ſupponere eſſentiã rei circa quam quærit,
deinde inquirere quæ ſibi accidunt, ut ex his diſcernat paſſiones, quas de ſubiecto
quærit. Demũ uero quum ſcientia fuerit ex operatiuis inquiretur de amotione, &
cõſeruatione paſſionũ de ſubiecto. Adhuc autẽ medicina nõ eſt de cauſis & ſignis
niſi propter corpora: Sicuti enim diximus, ipſa dicunt̃ ſana & ægra cũ quadam re-
latione ad corpus: ſed quod dicitur cum quadã relatione ad aliquid, non poteſt co
gnoſci, niſi cognoſcat̃ ad quod refertur. Ideoq̃ oportet quod ſcientia medicinæ ſe-
cundũ quod eſt ſcientia doctrinalis, incipiat à corporibus tantũ. Hęc omnia Pluſq̃
Cõmentator ad literam: qui quatenus putat ſecũdum rectum doctrinę definitiuæ
ordinem incipiendum eſſe à corporibus ſanis, & non à cauſis: Sanis rectè, & cum
Galeno ſentit, qui in eo cum Herophilo conuenit, quod medicina ſit ſcientia ſano-
rum, ægrorum, & neutrorum. Differt autem ab eo, quoniam Herophilus uolebat
principalius eſſe cauſarũ quàm corporum: Galenus cõtrà, corporum prius quàm
cauſarum: Quoniam medicina ſit ſcientia operatiua: in opere autẽ cognitio corpo
rum antecedit: Ideo ſecundum Galenum ordine ab opere accepto, incipiendum
eſt à corporibus. Decipitur autem Pluſquam Cõmentator, exiſtimans ſecundum
eundem Galenũ ordine ab opere accepto incipiendum eſſe à ſignis: & ideo negat
uiam qua procedimus in opere, poſſe eſſe uiam doctrinæ. Cauſam deceptionis ha
buit ex uerbis illis Galeni: In actionibus uero prius quidem corporũ cognitio ex
ſignis manifeſta eſt. Credidit enim quod illa dictio, ex, ſignificet ordinẽ proceden
di, quod ſcilicet prius agendum ſit de ſignis, poſtea de corporibus, deinde de cau-
ſis. Nos uero ſuperius rationem aſſignauimus, quare ordine doctrinæ à corpori-
bus, tanq̃ nobis cognitione confuſa notioribus, uoluerit Galenus inchoare. Quia
uero facta eſt mentio de ſignis corporum, quæ ſunt uel ſubſtantialiter inhærentia,

C uel neceſſariò cõſequentia, quæ ſunt effectus & caſus, quæ & accidentia uocamus
proprie, ut Galenus inquit, circa initia ſecũdi libri. Libet hoc loco declarare quoſ-
dam errores Pluſq; Cõmentatoris male uerba Galeni Cõmento ſecundo eiuſdem
libri interpretantis. Neq; enim meum fuit ab initio propoſitum adeò cum medico
ſophiſta certare, quem ſicuti paruus labor ſit uincere, ita exiguam laudem ex ea ui
ctoria poſſem reportare, quàm cum illo, quem idem ſophiſta aduerſus me propu-
gnare ſtuduit autore, ut amplam habeat ſophiſta materiam, ita in rebus medicinali
bus, ſicuti in ſophiſticis, in quibus libentius uerſatur, ſuum ingeniũ exercendi. Ex-
ponens Pluſquam Cõmentator uerba illa Galeni, & ab his quæ hæc ſcilicet, ſub-
ſtantialiter inhærentia, conſequuntur effectibus, & caſibus, quæ & accidentia uo-
camus proprie, per effectus uult intelligi operationes, & recte quidem, nam & in
græco codice energion, id eſt, operationibus legiť. Reliquũ uero ſuæ expoſitio-
nis ridiculum eſt, & à uero Galeni ſenſu deerrans: qui tamẽ error habuit originẽ
partim ex mala translatione, partim ex pauca aliorum librorum Galeni lectione,
ut mox oſtendemus, Galenus ſiquidẽ ex Galeno eſt intelligẽdus. Cætera omnia
ſunt nugæ, & falſæ latinorũ *expoſitorum*, qui Arabes *in* pleriſq; ſunt imitati, ima-
ginationes. *Reſiduum expoſitionis Pluſquam* Cõmentatoris eſt iſtud: Sunt quo-
que & *caſus ab illis* definientibus coaccidẽdo cadentes, quę proprie uocamus eo-
rum *accidentia*. Illa uero quæ proprie uocantur accidentia non accidunt definien
tibus, ſed corporibus ſemper ſanis, quorum ſigna ſcribit hoc loco Galenus. Neq;
accidentia dicuntur à cadendo, ſed nolumus de Grammatica barbara cum Pluſ-
quam Cõmentatore litigare, ne me barbarus ſophiſta accuſet, tanquam argumen
ta grãmaticalia in quæſtione medicinali fruſtra introducentem: quãuis ipſe Pluſq;
D Commentator in ſua expoſitione, huiuſcemodi rationibus ex regulis grammaticę
acceptis, crebrius utatur: Veluti hoc in loco exponens illa uerba, quæ proprie uo
camus accidentia, ait: Et uidetur quod relatiuũ, Quæ, non ſolum referat caſus, ſed
caſus & effectus: ſi enim referri uellet caſus tantum, dixiſſet, Quos, propter quod
ambo uocauit accidentia eorum. Ego uero puto, Quæ, referre caſus tantũ, & non
operationes: quãuis clarior fuiſſet oratio ſi translator ſcripſiſſet, quos, & non quæ:
Nam in græco codice legitur ſymptomata, quod nomẽ eſt neutri generis, loco cu-
ius interpres poſuit caſus: Et ideo in lingua noſtra dicere debuit, Quos, ne dicen-
do, Quæ, in neutro genere ſuſpicari faceret, ut credidit Pluſquã Cõmentator, poſ-
ſe utrunq; referri, & ſymptomata ſiue caſus, & operationes. Nam quod Galenus
alterum tantum, & nõ ambo uelit referri, declarat libro primo Artis curatiuæ, ubi
ita ſcribit: Sicuti autem antea dicebatur, corporis cõſtitutio ad operationem cauſæ
habet rationẽ: Quæ aũt ex neceſſitate cõſequuntur ad cõſtitutiones per quas ope
ramur, ſanis quidẽ nobis exiſtentibus accidentia, ægrotãtibus uero ſymptomata,
id eſt, caſus, appellantur. Et quatuor ſunt hæc genera omniũ quæ corpori inſunt,
ſiue ſecundũ naturam, ſiue præter naturã nos ſimus affecti, operationes corporũ,
conſtitutiones, antecedentia, & conſequentia. Ex his paucis Galeni uerbis multa
poſſumus intelligere, de quibus Pluſquam Cõmentator in ſua expoſitione dubi-
tauit, & non animaduertens uerum Galeni ſenſum, male eius uerba exponendo
deprauauit. Neq; enim uerba illa quæ & accidẽtia uocamus, proprie talem habent
intellectum, qualem eis tribuit Pluſquam Commentator. Quaſi uoluerit Galenus
dicere, ſignorũ quædam eſſe ſubſtantialia, quędã accidentalia. Imò ſi illud relatiuũ,
Quæ, referret tam operationes quàm caſus, ut uult Pluſquã Cõmentator, non ſo-
lum Galenus rationi, ſed etiam ſibi contradiceret, qui libro allegato primo ſcilicet
Artis curatiuæ, ſymptomata ab accidentibus diſtinguit, ac ſeparat ea ratione, qua
accidentia

A accidentia inſunt corporibus ſanis: ſymptomata uero ſiue caſus, ægrotãtibus. Ter-
tio uero libro De differentijs ſymptomatũ idem Galenus ait, paſſionem à ſympto-
mate differre in hoc, quia paſſio aliquando eſt ſecũdum naturam, ſymptomata au-
tem ſemper cõtra naturam. Quare quũ hoc loco, ſecundo ſcilicet Artis paruæ, ubi
de ſignis corporũ optime ſanorũ uerba faciebat, quibus omnia inſunt ſecundũ na-
turam, quum dixiſſet eorũ cognitiones fieri ab operationibus & ſymptomatibus,
quaſi corrigens ſeipſum, qui minus proprie locutus eſſet, ſtatim ſubiecit: Quæ ſci-
licet ſymptomata proprie uocamus accidẽtia, quum de corporibus perfecte ſanis
ſermo habeatur, quibus proprie accidentia competunt, & non ſymptomata, quæ
ſunt ægrorũ propria. Operationes uero in eiſdem corporibus ſanis, neq; proprie
accidentia nominantur: imò magis attinent ad illa, quæ inſunt eis ſecundũ ſubſtan-
tiæ rationẽ: quoniã corpus perfecte ſanũ aliquando definientes, dicimus eſſe illud
quod habet operationes perfecte ſanas, ſicuti & ægrũ quod habet operationes læ-
ſas. Quocirca Pluſquam Commentator lib. tertio, Cõmento trigeſimotertio, in-
quiens, ex Galeni autoritate tertia particula De morbis, quod definitio ægritudi-
nis eſt cõpoſitio, uel diſpoſitio pręter naturã principaliter lędens operationes, fate-
ri cogiť etiam definitionẽ ſanitatis eſſe cõpoſitionem, uel diſpoſitionẽ ſanas æden-
tem operationes: & ſi altera eſt uera definitio, hanc quoq; eſſe ueram definitionẽ.
Hoc aũt ideo addidi, quia ipſemet Pluſq; Cõmentator ueluti animaduertens ſua-
rum expoſitionũ cõtrarietatem, qui ait operationes corporũ ſanorũ proprie acci-
dentia nominari, quæ tamen faciũt ad definitionẽ ſanitatis, & cõſequenter corpo-
ris ſani, uidetur innuere lib. ſecundo, Cõmento ſecũdo, quod talis definitio ſanita-
tis, uel corporum ſanorũ quam complent operationes, eſſe accidentalem potius q̃
B ſubſtantialem. Atqui Galenus lib. tertio ſuprà allegato, & pariter Pluſquã Com-
mentator cõcorditer aſſerunt, hanc quoq; eſſe ſubſtantialem: Galenus quidem ma-
nifeſte ſecundũ translationem Nicolai Leoniceni, qui corrigit alias translationes,
tanquã Galeni dogmatibus, uel recte loquendi rationi repugnãtes, ut in eius pręe-
fatione ad librũ Artis medicinalis uidere licet. Translatio quam dixi, ita ſe habet:
Facta uero ægritudo remouebiť, diſpoſitione ſoluta quæ principaliter lædit ope-
rationes, quam & ipſam dicimus eſſe ſubſtantiã ægritudinis. Auicenna quoq; pri-
mo Canonis idem nobis inſinuat, ita definiens ægritudinem: Aegritudo eſt diſpo-
ſitio ex qua prouenit nocumentũ in operatione prouentu primo. Quare & defini-
tio ſanitatis oppoſita, quam ſuprà diximus, uera erit & ſubſtantialis definitio. Pluſ-
quam Cõmentator etiam nõ ſolum libro tertio, atq; Cõmento ſecundo hoc ipſum
uidetur aſſeuerare, adducens uerba Galeni, ex libro Galeni De accidente ac mor-
bo, ita definientis ſanitatẽ: Sanitas eſt cõpoſitio ſecundũ naturam perficiens actio-
nes. Ex qua uult haberi, quod pariter corpus ſanum ita ſit definiendũ, quod ſit tem-
peratum in cõſimilibus & organicis temperamento perficiente operationes. Sed
nõ cõtentus autoritate, iſtud idem conatur ratione cõfirmare, ita ſcribens: Adhuc
autẽ temperamentũ relatiue dicetur ad aliquid, & non eſt niſi in relatione: ad opus
igitur opus debet cadere in definitione temperati: ſicuti unum relatiuorum in defi-
nitione alterius. Hanc tamẽ rationem uolens infringere, ut ſuam ſeruet expoſitio-
nem, qua uult uerba Galeni, quæ & accidentia uocamus proprie, etiam operatio-
nibus adaptari: & eſſe ſigna accidentalia, & non ſubſtantialia, & cõſequenter defi-
nitionem corporis temperati ex operationibus aſſignatam nõ eſſe ſubſtantialem,
ſed accidentalem: Vt inquam propriam infringat rationem Pluſquam Commen-
tator, ſubiũgit hæc uerba: Niſi eſſet quod opus nullo modo eſt de eſſe ſanitatis, uel
ſani; non enim eſt de conditione ſani, quod ſemper & continuò quando eſt ſanum

Accidentia ſanis, ſymptomata ægris propria.

Sanitas.

C ſit operans,ſed aptum operari.Stomachũ(ut inquit)contingit eſſe ſanum quando
non digerit:& inteſtina quando non expellunt:& oculum quando non uidet. Eſt
enim ſanitas habitus quo membrum agere poteſt: Opus ergo non eſt de eſſentia
ſani corporis in quantũ ſanum,neq; de eſſentia ſanitatis. Vnde Ariſtoteles quum
definit ſanitatẽ non dixit,niſi quod eſt temperamentũ calidorũ,humidorũ & frigi=
dorum.Sicq; ſi dicatur, quod ſanitas eſt compoſitio ſecundũ naturã faciens actio=
nes,oportet intelligere apta nata facere.Ex his poſtremis uerbis uidetᷣ mihi Pluſq̃
Commentator ſoluere argumentũ,quo probat definitionẽ ſanitatis per operatio=
nes aſſignatam non eſſe ſubſtantialem. Siquidem & Galenus ipſe circa initia libri
primi de differentijs morborũ, qui inſcribitur de Accidenti & morbo apud Lati=
nos,huic eidem obiectioni,quæ fieri poſſet cõtra definitionem inibi à ſe traditam,
quæ dicit ſanitatẽ eſſe diſpoſitionem per quã inculpabiliter operamur ea quę ſunt
in uita neceſſaria, quia nõ ſemper operamur, reſpondet, quod eſſe ſanum non eſt
operari,ſed poſſe operari.Neq; aliter Ariſtotelis expoſitores definitionem animæ
libro ſecundo à Philoſopho datam,quæ talis eſt:Anima eſt actus primus corporis
phyſici,organici: probant eſſe bonam & ſubſtantialem, licet nõ ſemper ſit in actu
ſecundo. Vnde *Themiſtius redarguit illos qui nite*bantur probare animã non eſſe
actum,quo*niam ſi eſſet a*ctus,animalia nunquã dormirent,neſcientes diſtinguere
inter a*ctum* primũ & ſecundũ.Verba Themiſtij ſunt hæc in paraphraſi libri ſecun
di cap.quarto:Forma dupliciter ſolet intelligi:nam aut ita ut ſcientiæ agitatio,com
mentatioq;,ſcientia habitus eſt,agitatio & cõſideratio actus.Eadem diſtributio in
anima inueniri poteſt: ſomnus uti habitus animæ eſt,uigilia uti actus. Neque hoc
dico, ut ex eo accipi uelim uniuerſam animæ uim, functionesq; eius omnes in ſo=
D mno feriari,aut ceſſare,atq; ita habitũ ſolũ relinqui, quũ ſaltem apertũ ſit,quũ quis
dormit,uim illam altricẽ nõ eſſe cõſopitam.Illud dico,ut intelligamus multas ani=
mæ uires,quæ dormientibus nobis tanq; oſcitent, ocienturq;,nihil agant aut exer
ceant,qualis eſt ſenſibilis,& ea quę delegata inceſſui eſt,Erit igitur anima corporis
uiui partim prima partim ſecunda perfectio . Sanè in homine prior ſcientia conſi=
deratione meditationeq; eſt, quia recipit ſcientiam Socrates anteq; meditetur aut
conſideret.Quamobrem mirari non ſatis poſſum eorũ prudentiã,qui dicunt peri
culum eſſe animãtibus ne dormiant,ſi anima actus ſit:quaſi hallucinentur,nec in=
telligant quæ ab Ariſtotele hoc loco perſpicue & dilucide dicantur. Ex eo inquit
quod anima ineſt nobis,uigilia ſomnusq; accidit.Illud quæſtiõe dignius eſt,quod
definitio hæc uim nutricem non uidetur agnoſcere, ſi primũ actũ perfectionemq;
animam dicas, ſed ſoluitur habitus ab actu & miniſterio,in ui nutriente non ſolui=
tur:nam ibi habitũ eſſe neceſſe eſt ubi ſit actus , idq; in Phyſicis, quæ natura duce,
nulla ratione extrinſecus adhibita,nulla doctrina,proueniunt.Non ſic econtrario
ubi ſit habitus,ibi quoq; ſit actus.Quo fit,ut qui animam prima perfectione deſcri
bit,omnes animæ poteſtates uideatur eſſe amplexus.Ita in ſomno cęteris uiribus,
ſolus permanet & relinquitᷣ habitus: At eius qua alimur cũ habitu agitatio quoq;
& exercitium iungitur . Hæc uerba Themiſtij dupliciter deſtruunt obiectionem
Pluſquã Cõmentatoris:Et quia probant definitiões in quibus aſſumitur actus ue
ras eſſe,non ſolum pro actu ſecundo,ſed etiam pro primo , qui dicitur habitus uel
potentia: Et quia declarant in anima nutritiua habitũ ab actu etiam ſecundo non
diſtingui,quoniam ſit in cõtinuo exercitio . Sed quoniam uerba Themiſtij nimiũ
aſſurgentia fortè Sophiſta non intelligit, adducã alias ſub alijs uerbis , quæ aures
Sophiſtæ non reſpuunt,idem quod Themiſtius de anima nutritiua, aſſerentes au
toritates.Ariſtoteles libro De morte & uita:Anima nutritiua ſemper eſt operãs,

A & ideo eius ceſſatio ab actione mors eſt. Auerrois libro Deſtructionis deſtructio
num: Nullus eſt auſus negare quod in animaliũ corporibus ſunt naturales uirtu=
tes cõuertentes cibaria ad ſimilem ſubſtantiã nutrito, et ex regimine uocat̃ animal
uiuum, & ceſſante iſta uirtute, de eo dicitur mortuum, ut notum eſt ſenſui. Tritum
eſt illud dictũ, nos tandiu uiuere quandiu nutrimur. Si uero Sophiſta pro Pluſqꝫ
Cõmentatore reſpõdeat: Et ſi ſtomachus & inteſtina ſemper agant aliquod opus
uirtutis nutritiuæ, non tamen hæc ſemper expellunt: ille digerit, hoc nõ ſatisfacit.
Sufficit enim quod membrũ naturale ſecundũ aliquam potentiã uirtutis nutritiuę
ſemper operet̃. Præterea quãdo uirtus digeſtiua ceſſat in ſtomacho, tunc in hepa=
te operatur. Et rurſus quũ in hoc deſiſtit ab opere, in membris aliȷs ſuum munus
exequitur illorũ ſeruiens nutritioni, adeò quod hęc uis digeſtiua nullo tempore in
corpore animalis ociat̃, ut bene Galenus noſter declarat lib. ſecũdo De uirtutibus
naturalibus. Et hoc etiam uoluit Themiſtius inſinuare in dicta paraphraſi inquiẽs,
nullam uim altricẽ in ſomno eſſe cõſopitam. Idcirco Alexãder in problemate quo
quærit: Quare uirtutes naturales ſunt innatæ mẽbris, animales aũt aliũde influen=
tes. Reſpondet, quia hæ in ſomno feriantur, illæ nunqꝫ deſiſtunt ab opere. Laudat
autem Pluſquã Cõmentator definitionẽ ſanitatis, quam dicit eſſe Ariſtotelis, quæ
talis eſt: Sanitas eſt temperamentũ calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Verũ ex hac ipſa
definitione incidit in id, quod maxime cupit euitare, nolens opus ſanũ eſſe de eſ=
ſentia ſani corporis in quantũ ſanũ, nec de eſſentia ſanitatis. Sanitas enim ſi eſt tem
peries calidi & frigidi, nihil aliud eſt niſi calor & frigus temperati. Omne autẽ tem
peratum per relationẽ ad aliquod aliud dicitur temperatũ: ſanitas ergo relatiue ſe
habebit, ſed nõ niſi ad operationes, igitur in definitione ſanitatis eſſentialis eſt ope
B ratio, ſicuti unum relatiuũ eſt in definitione eſſentiali alterius. Quod autem de ſani
tate probatur, etiam de corpore ſano probari eſt intelligendũ: & uiciſſim quod de
corpore ſano, pariter de ſanitate. Galenus ſiquidem in primo De differentiȷs mor
borum ex definitione corporis ſani, cõcludit definitionem ſanitatis. Eſt autem defi
nitio corporis ſani ibi tradita, hominẽ tunc eſſe ſanum, quando exercet, uel poteſt
exercere inculpabiliter operationes neceſſarias ad uitam. Licet tranſlatio arabica
aliter habeat. Dico igitur, unuſquiſqꝫ dicit ſe eſſe ſanum, dum ſolitas præter ullum
impedimentũ faciat actiones. Cuius tranſlationis errorẽ ſecutus Pluſquã Cõmen
tator libro primo Commentationis duodecimo capite, de ægro ſimpliciter ſcribe=
re non dubitauit, rem à Galeni ſententia penitus alienã, nõ poſſe naſci quempiam
ægrum ut nunc, id eſt, habentẽ operationes ſenſibiliter læſas, propter quarum læ
ſionem nõ poteſt quiſpiã agere ea, quæ ſunt in uita humana neceſſaria: hæc enim
eſt uera definitio corporis ægri nunc à Galeno in pluribus locis aſſignata, quæ nõ
expedit in mediũ afferre, ne in re ſatis manifeſta multis allegationibus cõproban=
da diſpendiũ tẽporis faciamus. Quod ſi à medico Sophiſta Pluſqꝫ Cõmentatoris
patrono, quæratur de corpore nato leproſo, uel cæco, uel claudo, ſeu quouis mo=
do deformato, an ſit æger nunc, an ſanus nunc: Si uult ſui doctoris placitis inhære
re, cogetur reſpondere, eſſe ſanum nunc, uel ſanum ut nunc, ut more aliorũ loqua
mur. Eſt enim tale corpus uel ægrum ſimpliciter, uel neutrum ſecũdi ſignificati, ut
uult Pluſquam Cõmentator: Aegrum autem ſimpliciter & neutrũ ſimpliciter ſe=
cundum eundem Pluſquam Cõmentatorem eſt ſanum ut nunc. Hanc autem eſſe
Pluſquam Cõmentatoris opinionem, patet ex his quæ ab ipſo ſcribũtur libro pri=
mo, & Cõmento decimoſexto, ſuprà allegatis in hunc modũ: Quoniam uero nos
iudicamus ægritudinẽ ut nunc, ægritudinem præter naturam: nam ægritudo quæ
eſt à generatione ſiue natura, in plus eſt q̃ ut nunc, quum inſit ut habitus ſemper

C comitans:ſequitur ex hoc quod nullum corpus poſſit eſſe ægrum ut nunc,à gene
ratione,ſiue natura:corpus aũt *cæci*,aut claudi orti,uel eius cõſimile non diceretur
ægrum ut nunc, ſed potius neutrũ ſimpliciter in ſecũdo ſignificato, reliqua haben
do ſana:Imò habendo multum diſtemperata,uel multũ inæqualia non ſolum ocu=
lum uel pedem,*ſed etiam* omnia membra, aut pleraq;, aut maxime dominantia,di
cetur ſemper ægrũ,ut in ſequentibus patebit,& nullo modo ægrum ut nunc.Nec
equidem dicitur habere ſenſibilem læſionẽ in operationibus ille qui natus eſt cæ=
cus,aut claudus,aut in quibuſcunq; alijs membris deficiens,quũ operationes illo=
rum membrorũ non habuerit aliter à natura, quãdo ſcilicet cõparatur ſibijpſi, ſed
quando comparatur optime ſano . Videat ergo medicus Sophiſta quid oporteat
ipſum concedere,ſi non uult à ſuo autore deficere:hoc ſcilicet,quod & ſenſus ipſe
redarguit,& omniũ hominũ opinio refutat:hominem ab ortu naturæ cæcum, aut
claudum eſſe ſanum ut nunc,& non habere operationes ſenſibiliter læſas. Cui er=
rori,& quidem maximo,occaſionem tribuit,ut antea dixi,mala translatio libri De
accidenti & morbo . Ex ea enim accipit Pluſquam Cõmentator ſuæ poſitionis ar=
gumentũ: Poſitionem autem hoc loco capio in eo ſignificato, in quo Ariſtoteles
capit in Topicis, quum eam *definit, eſſe alicuius nomine celebris uiri* in philoſo=
phia opinionem à *communi aliorum ſapientum ſententia* abhorrentem . Et in pri
mo libro *Moraliũ,ubi ait,*quod nemo diceret niſi poſitionẽ cuſtodiens.De hoc po
ſitionis *ſignifica*to Sophiſtam cenſui admonendũ,ut ſciat ſe poſitionem tueri,ſi uo
luerit hanc Pluſquam Cõmentatoris opinionẽ defendere, quæ falſæ innititur defi
nitioni ſanitatis,uel corporis ſani,quæ habetur in libro dicto De accidenti & mor=
bo per hæc uerba:Dico ergo quod unuſquiſq; dicit ſe eſſe ſanũ dum ſolitas præter
D ullum impedimentum faciat actiones.Ex hac enim definitione,ut dixi,ſuam pro=
bat Pluſquã Cõmentator poſitionem,Cõmento paulò ante dicto,inquiens, illum
qui natus eſt cæcus aut claudus non habere operationes ſenſibiliter læſas , quum
eas nõ habuerit aliter à natura. At ſi ueram ſequamur Galeni in eodem loco defini
tionem,cæcus & claudus à natiuitate erit æger ut nunc,& non ſanus,quia non po
terit agere ea quæ ſunt ad uitam humanã tuendam neceſſaria.Natus etiam lepro=
ſus continuò ægrotat,& eſt æger ut nunc,& ideo habet operationes ſenſibiliter læ
ſas:quod nõ ſolum ex uera Galeni *definitione* probatur,ſed etiam ex uerbis Pluſ=
quam Cõmen*tatoris* exponẽ*tis* uerba Galeni, in quibus diſtinguit corpora ægra
ut nunc, à corporibus ſanis per ſenſibiles læſiones operationum . In eo autem lo=
co ,*ſcilicet* libro ſecũdo, Cõmento ſeptimo, ait Pluſquam Commentator Galenũ
uelle per operationes conuerſationes humanas,quales ſunt militare & uenari, &
ſecundum quæcunq; artium. Tales autem homines cum lepra natos,leges huma
næ ab aliorum hominum conuerſationibus arcent:Quare neq; ſimul uenari,neq;
militare, neq; alias artes unà cum alijs exercere,neq; etiam per ſeipſos à tam graui
morbo peſſime habiti,poſſunt . Quia tamẽ medicus Sophiſta in ſua quæſtione fin
git ſæpius amicitiam erga me more canis,qui blanditur lepori intempeſtiua bene=
uolentia,& dicit uelle docere me fortius, quàm ex doctrinale, ex Galeni uidelicet
autoritate,contra Pluſquã Cõmentatorem argumentari: Volo ego uiciſſim ipſum
pari munere remunerare ex eodem Galeno, docens quomodo poſſit pro Pluſq;
Cõmentatore reſpondere ad id quod obiecimus, eum ductũ falſæ errore transla=
tionis in alterũ errorem incidiſſe, ut diceret,neminem poſſe naſci ægrum ut nunc,
quia qualiſcunq; natus,ſiue claudus,ſiue cæcus,ſiue leproſus ſolitas poteſt exerce
re operationes:qui autem hoc poteſt,nondũ ægrotus eſt,ſed uel neuter,uel ſanus
ut nunc:hoc ipſum Galeno teſtante, lib. ſecũdo,textu Cõmenti nonageſimiſexti,

A ubi ita ſcribit: Torſio uero in uentre, aut ſecundum ſtomachum, aut ſecundum ali
quod inteſtinorum, aut in egeſtionibus, aut in his quæ euomuntur, aut mingũtur,
aut aliquis mediocris dolor, de genere eſt eorũ quæ præter naturam, nondũ uero
ægrotare ita habentes, dicuntur: Quemadmodũ neq; grauati caput, aut dolentes,
aut uigilantes, quando nondum propter hæc ad cõſuetas operationes impediun-
tur: & terminus ægritudinis eſt iſte in talibus diſcretiuus. Ex his Galeni uerbis col
ligitur hominẽ eſſe ſanũ, qui ad cõſuetas operationes non impeditur: & eſſe ægro
tum illum, qui ad cõſuetas operationes impeditur. Quæ uerba non diſcrepant ab
illis quæ dicũt, quemlibet eſſe ſanum dum ſolitas præter ullum impedimentũ facit
actiones: Et illum ægrotum, qui ſolitas impeditus non facit: quem nos dicebamus
eſſe arabicæ translationis errorem, quem ſecutus Pluſquam Cõmentator in mul-
to maiores errores incidiſſet. Vereor tamen ne iſta reſponſio non ſit ſophiſtæ ſuffi
ciens ad ſuum Pluſq; Cõmentatorem protegendũ. Poteſt enim quiſpiam rurſus
obijcere, aliter Galenũ de ſano & ægro lib. primo De accidenti loqui, aliter in hoc
loco libri ſecũdi Artis paruæ, ubi docet ſigna futuræ ægritudinis, ibi enim de ſani-
tate & ægritudine indifferẽter agit, tam de illis quæ cõgenitæ ſunt, quàm de alijs,
quæ poſt natiuitatẽ adueniũt. Quare ægritudo cõgenita non habet neutralitatem
antecedentẽ, neq; futura eſt ut ea de qua hic loquitur, ſed ſemper adeſt, & cõtinuò
corpus ægrotũ denominat, ſicuti lepra & cæcitas ab ortu naturæ cõtractæ. Quare
nõ eſt mirũ ſi definitiones uariãt, & illa, quã Galenus ponit lib. primo De differen
tijs morborũ, qui De accidenti apud nos inſcribiť, & altera quam lib. ſecũdo Artis
paruæ, quale ſit corpus ægrotũ notificantes. Ego tamen quo potui munere Sophi
ſtam remuneraui, cui ſi mea reſponſio propter obiectionẽ ſubiectã uideť inualida,
B ſtudeat ipſe pro ſui ingenij acumine ipſam alijs rationibus corroborare. Quod &
ego in argumẽtis, quæ me Sophiſta docuit, mala tamẽ mẽte & malo animo, qui po
ſtea eadẽ ſtuduit infirmare, facturus ſum. Nam nõnulla ex eis quæ uoluit ſoluere,
& nõ potuit, ego eſſe inſolubilia ſuo loco ſum demõſtraturus, ut tandẽ eum pœni
teat ſe ſuo mucrone iugulaſſe. Sed redeo ad Pluſq; Cõmentatorem, quẽ probare
intendebam ob malum intellectũ illorũ uerborũ Galeni, quæ accidentia uocamus
proprie, in plures alios errores incidiſſe. Nam in quo libro ſe Galeni expoſitorem
profiteť, à uera huius autoris ſententia nõ parũ aberrat: Vt quum ait, Accidens in
medicina cõmuniter dici quicquid comitatur ſanitatẽ & ægritudinẽ, quod in effe-
ctus & caſus hic generaliter diuiditur. Proprie autẽ hic dicimus accidens quicquid
præter naturam accidit corpori: hoc autẽ diſtinguitur in cauſam & morbũ, & co-
mitans morbũ. Magis autẽ proprie dicimus accidẽs, quod cõſequitur morbũ, ſicu
ti umbra corpus: Hoc aut eſt operatio læſa, quæ dicitur effectus ægritudinis, ſicuti
operatio perfecta ſanitatis: aut eſt exiens à corpore mutatũ, uel qualitas corporis
immutata, quæ dicũtur caſus, quaſi cadentes ab ægritudine mediante læſione ope
rationis, ſicuti ſecundũ naturam ſe habentia cadũt à ſanitate mediante perfectione
operationũ. Hæc omnia ad literam Pluſq; Cõmentator libro ſecundo, textu Com
menti ſecũdi: Quæ tamen, ut dixi, à ſenſu Galeni hoc in loco ſunt longe aliena: ne-
que enim intentio fuit huius autoris quum dixit, cognitiones ſignorum corporũ
perfecte ſanorum fieri ab inhærentibus ſecundum ſubſtantiæ rationem, & ab his
qui ex neceſſitate hæc conſequuntur effectibus, & caſibus, quæ accidentia uoca-
mus, proprie diuidere quicquid de neceſſitate comitatur ſanitatem & ægritudinẽ,
cõmuniter accidens nominatũ in operationes & caſus: ſed quicquid ſequitur opti
mam ſanitatẽ, uel ei ſubſtantialiter inhęrentia in duo partiri, ſcilicet in operationes
inculpabiliter ſanas, et in ea, quę nõ ſymptomata ſiue caſus, ſed proprie accidentia

C nominanẽ. Nam, ut inquit Galenus libro primo Artis curatiuæ, quem etiam ante citaui, ea quæ ex neceſſitate cõſequuntur ad corporũ conſtitutiones, per quas operamur, ſanis quidẽ nobis exiſtentibus accidentia, ęgrotantibus uero ſymptomata, id eſt, caſus appellanẽ: Ita quod in corporibus ſanis differũt ſanè operationes ab accidentibus: in ægrotãtibus uero operationes læſæ & ipſæ inter ſymptomata numerantur. Quare Galen. in ſex libris, quibus titulus eſt De accidenti & morbo, melius autẽ inſcriberenẽ de ſymptomatibus ſeu caſibus, & morbis, omnia quæ præter naturã exiſtentia in corpore humano cõſiderantur, reduxit ad tripartitam diuiſionem cauſarũ, morborũ et ſymptomatũ, ſiue caſuũ: quare falſa eſt expoſitio Pluſquam Cõmentatoris, Iacobi, & aliorũ qui eandem barbariem ſequuntur, dicentes ideo caſus appellari, quia ab operationibus cadũt. Siquidẽ in corporibus ægris caſus proprie dicũtur, & ipſæmet operationes læſæ ſunt caſus, quæ non cadunt à ſeipſis. In corporibus autẽ ſanis apud Galenũ rerum ſecundũ naturã, quæ principaliter à medico conſiderantur, diuiſio eſt quadripartita, in cauſas ſanas, in conſtitutiones corporũ ſanas, operationes ſanas, & his accidentia: ideo autẽ operationes diſtinguũtur ab accidentibus, ſicuti etiam antea tetigi, quia accidentia non faciũt ad definitionẽ ſanitatis, *ſicuti neq; mediocritas* qualitatũ tactiliũ, *ueluti mollitiei & duritiei*, neq; *bonitas coloris, & alia ſimilia*. Vel ſi adhibentur ad definitionẽ, eſt definitio *accidentalis*. Secus eſt de operationibus perfectis, quæ à ſanitate proueniũt. Nam quũ ſanitas, ſiue bona cõſtitutio corporis expetatur propter bonas operationes, finis autẽ ſit cauſa cauſarum: uidetur quod definitio ſanitatis aſſumpta ab operationibus ſit maxime eſſentialis & nõ accidentalis, ut uideẽ uelle probare Pluſq; Cõmentator, Cõmento ſecũdo, ſecundi libri. Ait autẽ Pluſq; Cõmentator in eo=
D dem Cõmento, uolens declarare quomodo ſe habeat ſignũ ad accidens in medicina, ait inquam, quod nõ omne ſignũ eſt accidens, quia uno modo nõ ſanũ ſubſtantiale, neq; ægrum ſubſtantiale, quę quidẽ ingrediũtur in definitionem rei, quorum ſunt ſignum, licet dici poſſint accidentia primo modo quo ad logicum: alio modo non, quum medicus proprie uocet accidens morbum, cauſam, & comitans morbum. Hæc Pluſq; Cõmentator: qui ſi uelit ſeruare proprietatẽ uocandi res præter naturam, & ſecundũ naturam, quam innuit hoc in loco Galenus, quum dicit: Quæ proprie accidentia nominantur: Et quam manifeſte declarat libro primo Artis curatiuæ, rem præter naturam, quæ diuiditur in morbum, cauſam, & comitans morbum: non uocabit accidens, ſed ſymptoma, ſiue caſum: & rem ſecũdum naturam, quæ comitatur ſanitatem, uocabit accidens. Cuius appellationis contrariũ ex Galeni ſententia aſſerit Pluſquam Commẽtator. Nam quum medicũ dicit ita uocare per antonomaſiam, debemus intelligere Galenum, cui etiam Auicenna ceſſit medicinæ principatũ: Licet noſtræ ætatis medici, neſcio quo iudicij errore perducti, illum Auicennę tribuerint. Hæc autẽ de caſu & accidente, & operationibus diſputatio contra Pluſquã Cõmentatorem, etſi uideatur eſſe de nominibus, ut fortè Sophiſta obijciet, tamen in ea de re ipſa cõtentio eſt, an definitio ſanitatis & ægritudinis quam complent operationes, ſit eſſentialis, uel accidentalis: An ſignum ſumptum ex operationibus ſit ex his quæ accidentaliter inhærent, an alio modo eſſentiali, ſcilicet medio inter eſſentialẽ & accidentalẽ. Nam ſi relatiuũ, quæ, in illis Galeni uerbis, quæ accidentia uocamus, proprie referat operatiões ſimul cũ caſibus, ut uult expoſitio Pluſquam Cõmentatoris, licet hoc non ſit ex lege grãmaticæ neceſſarium, definitio ex operationibus aſſignata erit accidentalis, cuius oppoſitũ ex Galeni ſententia nos conati fuimus demonſtrare. Quia tamen Sophiſta non ſemel ſed ſæpius in ſua quæſtione ea uſus eſt in me liberalitate, ut uoluerit etiam docere

A rationes,quibus poſſem Pluſquam Cõmentatoris opinionem redarguere. Volo
cum ipſo ſimili munificẽtia certare, & uiciſſim aperire uiã, qua ualeat etiam in hac
expoſitione Pluſquam Cõmentatorem propugnare.Ita dicendo: Illa nõ eſt defini
tio bona & perfecta cui oportet aliquid addi,ſi debeat ſortiri ueritatẽ: Sed talis eſt
definitio ægritudinis, quæ ex operationibus accipitur, ut illa primo Canonis Aui
cennæ:Aegritudo eſt diſpoſitio,ex qua prouenit nocumentum in operationibus
prouentu primo. Huic enim oportet adiungi ſecundum Iacobum Forliuienſem,
& alios Auicennæ expoſitores,niſi pendeat à cauſa primitiua in eſſe & cõſeruari.
Quod autem de ægritudinis definitione obijcitur,poteſt etiam de definitione ſani
tatis opponi,ut diligentius conſideranti patet.Poteſt enim ſtomachus facere opus
ſanum, ſcilicet bonam cibi coctionẽ, cauſa extrinſeca ei appoſita calorẽ naturalem
adiuuante,uel cerato ſtomachico,uel aliquo alio adiutorio,& tamen nõ erit ſanus:
Sicut uinctus cõpedibus non poteſt ambulare,quãuis nõ ſit æger. Verũ hæc obie
ctio nõ magis damnat Auicennã, qui imperfectã tradidit ægritudinis definitionẽ,
quàm etiam Galenũ multis in locis,& præcipue libro tertio Artis paruæ,quem etiã ſu
prà allegauimus,nõ aliter ægritudinẽ definientem: eſt enim & ſecundũ eum inibi
ægritudo,diſpoſitio quæ principaliter lædit operationes. Sed pro Galeno poſſu-
mus,& Auicẽna eius interprete,faciliter reſpondere,fruſtra tali ęgritudinis defini
tioni ad ſuplementũ adiũgi à Iacobo & alijs uerba illa,niſi pẽdeat à cauſa primitiua,
hęc enim in uocabulo,diſpoſitio,includunt.Nam ſi malum aliquod à cauſa primiti
ua pẽderet,& haberet eſſe in fieri,nõ in facto eſſe,tũc nõ eſſet diſpoſitio,ſed paſſio,
qualis eſt hominis,qui in uinculis detinet̃,q ſtatim amotis uinculis poteſt & ambu
lare, & alia opera ſani hominis exercere. Et ideo non debet ægritudo uocari,quia
B neq; diſpoſitio eſt. Hanc aũt differentiã inter diſpoſitionẽ & paſſionẽ, quarũ altera
ſit,altera facta eſt,pluribus in locis Galenus inſinuat, ſed præcipue lib. primo Ar-
tis curatiuę,& tertio De accidẽti & morbo,& in libro De cauſis contentiuis,id eſt,
cõiunctis,in quo probat nõ eſſe cauſas cõiunctas ægritudinũ,quia ſunt diſpoſitio-
nes,ſeu res permanentes,cum ablatione cauſarũ non auferũtur.Cauſæ autẽ cõiun
ctæ ita definiuntur, quod illis poſitis,ponitur ægritudo,& illis remotis,remouetur
ægritudo:quare recte Galenus & ſuo dogmati conſentanee libro tertio Artis par
uæ,ubi docet curare febrem putridã, ſcripſit hæc uerba: Secundũ eundem modũ
in tribus alijs dyſcraſijs hoc cõmune habentes præceptũ,cauſam efficientẽ unam-
quanq; earũ abſcindere,deinde uenire ad illam,quę facta eſt ab ipſa,ægritudinem:
Si uero febris putrida haberet cauſam coniunctam,ea abſciſſa, abſcinderetur ægri
tudo,& non eſſet neceſſarium ad iam factæ ægritudinis uenire curationem. Hoc
eſſe Galeni dogma, quod uidelicet febris putrida,& aliæ ægritudines nõ habeant
cauſam coniunctam, ſed ipſæmet ſunt cauſæ coniunctæ læſarum operationũ, ſi ſci
uiſſet Pluſquã Commentator, nõ adeò laboraſſet Cõmento quadrageſimoprimo
eiuſdem libri tertij, ubi ſcribũtur uerba ſupradicta,in declarando quomodo abla-
tio cauſæ efficientis aliquando per accidens eſt cura partis factæ in febre putrida,
eo quod corpus per ſeipſum impedimento ſubtracto, redit ad naturã ſuam, ſicuti
aqua calida quum remotus fuerit ab ea ignis calefaciens,refrigeſcit paulatim. Ali-
quando autẽ nõ ſufficit,maxime quando manſiua facta fuerit.Hæc Pluſquàm Cõmen
tator ad literam.Putat autem Galenus poſt abſciſſionẽ cauſæ efficientis febrem pu
tridam,remanere calorẽ febrilẽ accẽſum in humoribus cordis,& toti corpori com
municatũ:atq; ideo ſecurius eſſe eum quàm primũ per infrigidantia extinguere.Tale
enim præceptũ pariter Galenus tradit libro xi. Artis curatiuæ, ubi docet eũdem
ſeruari ordinem in curanda febre putrida, quem etiam in Arte parua,in hunc mo

C dum inibi ſcribens: Tentandum uero in hoc tempore uirtutem roborare, ut digerat humores, uincens putredinem: quod autem febris iam factum eſt, infrigidandum. Vltima uero auxiliorũ ordine intentio, quæ ab hac nimirum ſecũdum alium modum exiſtens, prima ex ea denique incepit, & auxiliorũ inuentiua methodus. Ecce quomodo hoc loco Galenus ait, quod ultima intentio in ordine auxiliorum eſt, remouere febrem per infrigidantia poſt remotionem putredinis ſcilicet cauſæ febris, factam ex calore naturali alterãte, & digerente humores putridos: Et quod quamuis prima intentio medici fuerit remouere febrem per infrigidantia, tamẽ in opere eſt ultimũ quod ab eo fit regulariter operãdo. Si autem putredo eſſet cauſa cõiuncta febris putridæ (ut uidetur ſentire Auicenna aliter ſcilicet quàm Galenus, cuius tamẽ ſe fatetur interpretem, tunc ultima operatio medici ſcilicet infrigidatio eſſet ſuperuacua: Nam ut ex definitione cauſæ coniunctæ manifeſtũ eſt, quã etiam Commento trigeſimotertio libri tertij ex Ioannitij autoritate cõprobat Pluſquam Commentator, ſola remotio cauſæ cõiunctæ ſufficit ad remotionem ægritudinis. Galeno autem placere putredinem cauſam antecedentẽ potius quàm cõiunctam febris putridæ nominari, *diſcere licet ex eodem loco libri undecimi* Artis curatiuæ, quem ſuprà *citauimus, in quo ſcribit ordinem* febris putridę curationis: ſed & ex lib. *tertio Artis* paruæ, textu Cõmenti trigeſimitertij, in quo ſimilem febris putridæ *docet* curationem, ſanando quidem illam eius partem, quę facta eſt, futuram uero prohibendo fieri. Prohibetur autem (ut ait) ne fiat, ſi diſpoſitio à qua fieri nata eſt, auferatur. Huiuſmodi autem diſpoſitio, ut Galenus inquit, cauſa antecedens nominatur, quæ proculdubio non eſt alia quàm putredo, ut ſuprà probauimus ex libro undecimo Artis curatiuæ. Ignarus autem Pluſquam Commentator eius Ga-
D leni dogmatis, de quo paulò ante diſſerui, de medio tollentis cauſas coniunctas, in grandem incidit in huius loci Commento trigeſimoquarto dubitationem, quam neſciuit explicare. Verba hominis non parũ dubitantis, & in ſolutione dubitationis nõ minus hæſitãtis, hæc ſunt: Sed dubitabit aliquis, quod talem cauſam abſcindendam uocat cauſam præcedentem, quam alio nomine dicimus antecedentem: Cauſa enim antecedens niſi fiat cõiuncta, nunquam facit ægritudinem quæ adhuc inchoauerit, ſed ſub neutralitate corpus reddit. Quare uidetᷣ quod intellexerit de futura fieri ſecũdum primum modum tantum: Primus autem modus ægritudinis futuræ fieri ſecundum Pluſquam Cõmentatorem eſt, quum nihil ægritudinis inchoauit. Hanc autem primam expoſitionem improbat Pluſquam Cõmentator, & probat alteram, quod ſcilicet Galenus intellexerit de ægritudine futura fieri, quæ eſt pars fientis, & eſt ſecundus modus ægritudinis futuræ fieri, ita ſubſcribens: Sed hoc diſſonaret ei quod immediate præceſſit: quũ enim dixiſſet: Eius uero quæ adhuc fit, quod quidem factum eſt ſanum fieri, futurũ uero prohibere fieri, oportet. ſubiunxit continuò, prohibetur: ergo quaſi reſpondere uiſus ei, quod de fiente futurum eſt, & factum eſt. Hic autem ſecundus intellectus uerus eſt, & Galeni ſententiæ cõueniens, qui ubique uult partem febris putridæ futuram prohiberi fieri per remotionẽ cauſæ quæ eſt putredo: factam uero mox remanentem poſt remotionem cauſæ per alia remedia: Et hanc quidem partis iam factæ ſanationẽ paulò ante dixerat pertinere ad artem curatiuam: partis uero futuræ prohibitionem, ad artem præſeruatiuam. Potuit ergo Pluſquam Commentator in tacta dubitatione, quæ fuit: Cur talem cauſam abſcindendam uocet præcedentem, uel antecedentem, quum cauſa antecedens niſi fiat coniuncta nunquam faciat ægritudines: Potuit inquam paucis ſe expedire, & dicere, nõ placere Galeno putredinem, quæ eſt cauſa antecedens febris putridæ, & eſt illa diſpoſitio in qua ait natam eſſe fieri, &

ideo

A ideo eſſe ſoluendam, ut fieri prohibeatur. Non placere dico cõiunctam nominari,
quia non cõpetit ei definitio cauſæ cõiunctæ. Etſi enim poſita putredine ponatur
ægritudo, ea tamen remota, non remouetur illa, ſcilicet quæ iam facta eſt, ut ſuprà
monſtrauimus. Sed quia latuit Pluſquam Cõmentatorem iſta de cauſis coniunctis
opinio, in qua Galenus aduerſatur Stoicis, qui primi tales cauſas introduxerũt, ut
idem Galenus libro ſuo, qui de cauſis cõtentiuis, id eſt, cõiunctis inſcribitur, teſtan
dum duxit, ideo nõ potuit dubitationẽ à ſe propoſitam recte explicare, atq; diſſol=
uere, ſed magis quàm antea reliquit implicitam, atq; inſolutã. Nam poſtremo loco
non cõtentus prima, neq; ſecunda ſolutione, ſeorſum ſcribit hæc uerba: Niſi eſſet,
quod uerum eſt de utraq;, ſicuti diximus, nec diſtat in alio, niſi quod dyſcraſia futu
ra fieri, ſecundũ primum modum nõ habet cauſam cõiunctam, quia illa cauſa po=
nit ægritudinem, & corpus efficit ut nunc ægrum, ſed habet antecedentem tantũ,
quæ reddit corpus neutrũ ut nunc. Dyſcraſia uero fiens habet aliquod anteceden
tis iam poſitum ſub cõiuncta, à parte cuius cõiunctæ dicitur fiens, cuius aliquid eſt
factum, aliquid futurum fieri: Et nihilominus adhuc remanet futura fieri ſecũdum
primum modum, quandiu aliquid cauſæ antecedentis eſt non ſub coniuncta: ſed
quando tota cauſa antecedens eſt ſub cõiuncta, tunc dyſcraſia dicitur futura fieri,
iuxta ſecundũ modum, quo dicitur fiens. Et quoniam maxime uidebatur intende
re de futura fieri, quæ eſt pars fientis, eo quod de cauſis ſalubribus eius dyſcraſiæ,
quæ abſolute dicitur futura, circa finem libri locuturus eſt: Ideo dicimus quod per
cauſam præcedentẽ intelligimus etiam cõiunctam: Ipſa enim etiã præcedit ægritu
dinem, ſi nõ tempore (ſicuti ea quæ proprie dicitur antecedens, eo quod poſita po
nit ægritudinem) ſaltem natura. Hæc Pluſquam Cõmentator, ultimã ponens ſuæ
B dubitationis ſolutionẽ, ſi ſolutio dici debet, plurimam & ipſa habens ambiguitatẽ,
dum conatur Galeni uerba futuræ ægritudini ſecundũ duplex ſignificatũ adapta=
re. Reuera autem uni tantũ conuenit modo, quo dicitur ægritudo futura, quæ eſt
pars fientis, cuius pars aliqua iam facta eſt. Quod & ipſe Pluſq̃ Cõmentator uide=
tur innuere per illa uerba, in quibus damnat primũ intellectũ de ægritudine futu=
ra ſecundũ primũ modũ, quando ait: Sed hoc diſſonaret, & reliq. Hoc ipſum etiã in
uerbis poſtremis inſinuat, quũ de Galeno inquit: quod maxime uidebatur inten=
dere de futura ægritudine, quæ eſt pars fientis, eo quod de cauſis ſalubribus eius
dyſcraſiæ, quæ abſolute dicit̃ futura fieri, circa finem libri tractaturus erat. Ex qui=
bus omnibus uerbis Pluſq̃ Cõmentatoris colligere poſſumus, Galenũ neq; ſibi=
ipſi diſſonãtia uoluiſſe ſcribere: Neq; eum in ea doctrina, definitiua ſcilicet, in qua
præcipue breuitatẽ affectauit, eũdem ſermonẽ de eiſdem ſalubribus cauſis fruſtra
uoluiſſe repetere. Atq; ideo de uno tantũ modo ægritudinis futuræ fieri, hoc in lo
co, de cuius intellectu diſputamus, fuiſſe locutũ: quum præſertim nõ ſit neceſſariũ
alium introducere, ut de cauſa coniuncta unà cum antecedente faceret mentionẽ,
quam nuſq̃ in aliјs libris ſuis nominauit, & ſicubi nominat, per cauſam cõiunctam
ægritudinẽ intelligit, quæ eſt cauſa cõiuncta operationis læſæ, quæ operatio habet
eſſe in fieri: Et ideo ſicuti poſita ęgritudine ponit̃ operatio lęſa, ita ea remota. Qua=
re ægritudo cauſa cõiuncta operationis læſæ uocat̃. Nam ſicuti antea diximus, q̃d
crebro ſophiſtæ repetere eſt neceſſariũ, qui licet magnus Galeni ſectator uideri ue
lit, hoc tamẽ Galeno placitũ omnino ignorat, quia in Galeni libris nuſq̃ legit, uel
ſi legit, nõ intellexit: Rerum permanentium non eſt cauſa coniuncta, ſed quarum
eſſe eſt in fieri. Et ideo Galenus pulſus habere cauſas cõtentiuas, id eſt, cõiunctas,
non ueretur dicere: Quoniam quum ſint motus quidam cordis, & arteriarũ, non
habent eſſe permanens, ſed ſucceſſiuum, inſtar aquæ fluentis, ut inquit Galenus

C libro De cauſis cõtentiuis ſuperius allegato: ubi reddit cauſam ob quam in ſuis li-
bris De pulſibus, cauſas quaſdam eorum dixerit eſſe, quas nõ male quiſpiam cau-
ſas cõtentiuas generationis Pulſuum nominauerit. Quare ſi Pluſquam Commen
tator uolebat uerborũ Galeni conuenientem facere expoſitionem, & ab huius au
toris placitis minime diſcrepantẽ, dicere oportuit: Dyſcraſiam futuram fieri ſecun
dum primum modum: quatenus eſt motus quidam à ſanitate ad ægritudinem, ha
bere cauſam coniunctam: & ſi illa non ponat ægritudinem, & corpus nondum ſit
ægrum ut nunc: Imò eo tẽpore quo ægritudo poſita eſt, & corpus iam eſt corpus
ægrum ut nunc. Vt ſic non habet cauſam coniunctam: quia ægritudo eſt res per-
manens. Tranſitus autem à ſanitate ad ægritudinẽ eſt res ſucceſſiua. Et ob eandem
rationem ęgritudo fiens, cuius aliquid iam factum eſt aliquod futurũ fieri, eius par
tis quæ facta eſt non habet cauſas cõiunctas, neq; quatenus facta eſt, ſed quatenus
habet eſſe in fieri, non eſt ægritudo, ſed paſſio. Vt uero iam aliqua diſpoſitio facta
eſt, quæ lædit operationes, hæc eſt uere ægritudo, adeò ut poſſimus ſecundũ Ga-
leni doctrinam indubitãter dicere, febrem putridam, ut eſt fiens, & de genere paſ-
ſionis, quæ habet eſſe *in fieri, iſtius fieri habere cauſam coniunctam*, quæ dum effi
cit, illud *fieri, ſiue illa* paſſio perſeuerat: Et ea ceſſante efficere, etiam paſſio ceſſat.
Quod cõmuniter per alia uerba dicitur, cauſa & effectus in fieri mutuò ſe ponunt,
& mutuò ſe perimũt: Vt domificans, domificationẽ, & domifactio domificantem,
ut habetur ex doctrina Ariſtotelis ſecũdo libro De phyſica auſcultatione. Febrem
autem fientem, ſiue dyſcraſiam eſſe de genere paſſionis, teſtatur & ipſe Pluſquam
Commentator Commẽto trigeſimoprimo libri tertij his uerbis: Dyſcraſia autem
fiens eſt, cuius efficiens adhuc actum efficit, in actu exiſtens, propter quod hæc dy
D ſcraſia proprie paſſio nominatur, ſicut innuit Galenus in principio tertiæ particu-
læ de morbis & accidẽtibus. Dum enim aliquid mouetur, patitur, & motus paſſio
nominatur. Quũ autem ſubiectũ iam cõuerſum fuerit, & ceſſauerit inducens, ſeu
mouens, non dicit̃ patiens, ſed quale: Et diſpoſitio eius non motus, ſed qualitas. Et
huiuſmodi dyſcraſiæ quædã pars eſt facta, quædã futura fieri, eò quod ſicuti pro-
batũ eſt in phyſicis, ſemper eius quod fit, aliquid factũ eſt. Hæc omnia recte Pluſq;
Cõmentator de dyſcraſia fiente, quod ſit paſſio quatenus habet eſſe in fieri. Sed ne
ſophiſta unà cum ſuo Pluſquã Cõmentatore decipiat̃, illum uelim meminiſſe, hu-
iuſmodi dyſcraſiam quæ habet eſſe in motu, non eſſe febrẽ ſimpliciter, ſed febrem
fientem: neq; ægritudinẽ, ſed ęgritudinẽ fientem: Neq; enim ſequitur, eſt ęgritudo
fiens, ergo eſt ægritudo: Quoniã, ut ſæpe diximus, omnis ægritudo eſt res perma
nens, quia diſpoſitio, ſecundum Galenum. Illud quoq; nolo ſophiſtam latêre, non
quodcũq; factũ de ægritudine fiente eſſe ægritudinem, ut uidentur innuere uerba
Pluſquã Cõmentatoris dicentis, probatũ eſſe in phyſicis eius quod fit ſemper ali-
quid eſſe factũ. Poteſt enim tam minimũ eſſe factũ, ut non ſit ſufficiens lædere ſen-
ſibiliter operationes: Et tunc erit neutralitas, non pars ægritudinis fientis diſtincta
à futura fieri, quæ & ipſa eſt altera pars fientis. Puto enim ſophiſtam non ignorare,
uel ſuo Pluſquam Commentatore docente in duobus Cõmentis & trigeſimopri-
mo, & trigeſimotertio, duos eſſe ęgritudinis futurę fieri modos: Vnius cuius nulla
pars adhuc inchoauit alterius, quæ eſt pars fientis. Hęc enim ſunt eius uerba Com
mento trigeſimoquarto. In Cõmento autem trigeſimiprimi, dyſcraſiam futuram
fieri, ita deſcribit: Dyſcraſia futura fieri, eſt illa cuius efficiens corporale paratũ eſt
ut efficiat, ſed nondum inchoauit, inchoatione ualde apparente. Eſt ergo in cauſa
ſua, ut in ſemine cõcepto futurus homo: ſicuti contingit in his, qui habent cauſam
antecedentem ſuæ ægritudinis. Hic autem eſt primus modus ægritudinis futuræ
fieri

A fieri de quo loquit̃ Cõmento trigeſimoquarto. Sed hęc quidẽ ſophiſta potuit à ſuo
Pluſquam Cõmentatore diſcere. Nũc uero aliud à me medico Romano diſcat, de
quo memini ipſum in collegio medicorũ Ferrarienſiũ, cum quodã meo diſcipulo
magnam habuiſſe contentionem. Hic enim affirmabat, iuxta Galeni doctrinã eſſe
aliquam febrem fientem, cuius nulla pars facta eſſet. Et afferebat eiuſdem Galeni
ex lib. octauo Artis curatiuæ autoritatẽ, ſophiſta pernegabat. Et ſi qua talis eſſet di
ſpoſitio febrilis, cuius nulla pars adhuc facta eſſet, ſed in fieri tantum haberet eſſe,
non febrẽ fientem, ſed neutralitatẽ à Galeno nominari contendebat. Solam enim
febrẽ, cuius aliqua pars ad actum perducta foret, reliqua futura eſſet, febrem fien=
tem ab eodem autore nuncupari ſophiſta uolebat. Ad quod probandũ citabat Ga
lenum libro tertio Artis paruæ textu Cõmenti trigeſimitertij, docentem talem fe=
brem fientem curare his uerbis: Eius uero quæ adhuc fit, quod iam factũ eſt ſana=
re, quod quidem futurum eſt, prohibere fieri. Non aduertebat autem ſophiſta ru=
dis neq; Galenũ, neq; ſuum Pluſquam Commentatorem intelligẽs, eandem dyſ=
craſiam, quam Galenus uocat libro tertio Artis paruæ dyſcraſiã futuram fieri: Cu=
ius cauſæ ſalubres in præſeruante tantũ parte artis continent̃, ab eodem Galeno li
bro octauo Artis curatiuæ febrem fientem appellari. Cuius uerba ſubiungam ſe=
cundum græcam tranſlationem, ut magis error ſophiſtæ appareat, qui de Galeni
placitis tanquam cæcus de coloribus diſputat. Verba Galeni libro octauo allega=
to ſunt hæc: Si igitur febres iam factæ ſunt, cauſa uero quæ eas effecit, receſſerit, ſo
la hæc utique foret curationis intentio, refrigeratio: quare quærendæ ſunt à nobis
materiæ, quæ frigiditatem habent æqualem ſuperabũdanti caliditati. Quum uero
febres adhuc fiunt, cauſam illas efficientẽ abſcindere oportet. Si uero aliquid qui=
B dem earũ factũ eſt, aliquid uero adhuc fit, utraq; intentio eſt neceſſaria: prius qui=
dem illam, quæ eas accẽdit, cauſam auferre: mox id quod iam accendi anticipauit,
extinguere. Quam febrem hic Galenus dicit ſanari refrigeratione, eſt illa quam fa
ctam uocat libro tertio Artis paruæ: Et quam adhuc fieri ait, & curari per ablatio=
nem cauſæ, eſt tertia & ultima dyſcraſia, quam Galenus nominat futuram, & ait in
præſeruante Artis paruæ cõtineri. Tertia uero in hoc loco dyſcraſia, quæ duas exi
git intentiones, alteram cauſæ efficientis, alteram eius quod iam factũ eſt, eſt ſecun
da apud Galenũ in Arte parua, quam dicit ad præſeruantem & curantem artis par
tem pertinere. Modus autem loquendi uarius, & ordo diuerſus in partiũ diuiſio=
ne, decepit ſophiſtam rudem. Atqui potuit etiam in hoc à ſuo Pluſquam Cõmen=
tatore erudiri, hæc duo Galeni loca, quamuis oratione diſſimili, ſententiam tamen
habere ſimilem oſtendente: ſic enim ſcribit textu Cõmenti libri tertij, trigeſimiter
tij, loca prædicta duorum librorũ, ſcilicet octaui ſecundum Arabicam tranſlatio=
nem, tertij ſecundum græcam inuicem conferendo, & in unam cõcordiam reuo=
cando. Quod & ego facere ſtudui, nihil à Pluſquam Cõmentatore diſſentiens, niſi
quod ipſe in libro octauo Artis curatiuæ arabicam retulit tranſlationem, ego græ
cam, quæ mihi fidelior uidebatur, citaui. Cui ſi ſophiſta nõ adhibet fidem, & à me
ſibi ueretur imponi, bilingues conſulat, quos homo elinguis, & barbarus ſolet ali=
quando deridere, ipſe ſupra omnes homines deridendus, qui audet de græcis au=
toribus quicquam pronũciare, quorum ſenſus ita poteſt percipere, ſicuti olim Scy
thæ Athenienſium, aut nunc Turcæ Romanorum patria lingua loquentium. Au
diat tamẽ ſuum Pluſquã Cõmentatorem, quem forte melius intelliget, textu Com
menti trigeſimitertij ſuprà allegati, ita ſcribentem de cõcordia duorũ locorum, in
quibus Galenus agit de febre facta, fiente & futura, his uerbis: Huius autẽ loci ſi=
mile dicebat in principio octauæ particulæ Therapeuticæ, ubi ait: Si febris cauſa

C eius recedente firma permanſerit, una intentio erit in ea curanda, id eſt ſolummodo refrigerare. Hæc enim erat dyſcraſia quam hic factã uocat. Si autẽ febris nondum firma extiterit, ſed firmari iam paulatim & latenter incipiat, intentio noſtra erit, eius cauſam tantum auferre. Hæc enim erat dyſcraſia, quam hic uocat futurã fieri. Si autẽ febris partim ſit firma, & partim iam firmari incipiat, cõuenit ut prius cauſam nondum firmæ partis abijcias: deinde quod firmum eſt, refrigerando depellas. Hæc enim erat dyſcraſia, quam hic uocat fientẽ. Ex hoc ergo manifeſte innuitur, quod dyſcraſia facta nõ habet cauſam: dyſcraſia uero futura fieri habet antecedentem tantum: dyſcraſia uero fiens habet coniunctã. Hæc Pluſquam Commentator, qui recte & ſecundum ſentẽtiam autoris duorum locorum concordiã manifeſtauit: ſed in cauſis ſecundæ dyſcraſiæ & tertiæ à Galeno diſcrepat. Secunda enim quatenus habet eſſe in fieri, & ſua cauſa remota remouetur, ſicuti poſita ponitur, recte dicitur habere cauſam coniunctam ſui eſſe. Tertia uero ex ea parte qua facta eſt, nõ habet cauſam efficientem, ſed tantũmodo cõſeruantem: ex ea uero parte qua futura fieri, antecedentem. Sic enim eam Galenus (ut ſuprà diximus) nominat: & recte *nominat, quia ægritudinem futuram* non ſolum natura antecedit, ſed etiam *tempore: Cuius* ſignum eſt, quod ea cauſa remota, ægritudo futura *prohibetur fieri,* ut ait Galenus. Quãdo tamen non prohibetur fieri per remotionem *cauſæ,* ſed ad actum perducitur imperfectum, qui in trãſitu quodam & fluxu conſiſtit, hac ratione dicitur paſſio, & non ægritudo: Et ſic habet cauſam coniunctam. Eadem igitur cauſa febris putridæ, putredo ſcilicet, poteſt & conſeruans & antecedens & coniuncta, relata tamen ad diuerſa, nominari. Quia uero Galenus huiuſmodi fluxum & tranſitum non uult uocare ægritudinem, quum non ſit diſ-

D poſitio, ſed paſſio, ideo cauſas cõiunctas ita febribus ſicuti alijs ęgritudinibus abnegauit. Et hæc mihi uidetur uera ſolutio difficultatis tactæ à Pluſquam Commentatore. Quia uero meum fuit ab initio propoſitũ, nullo modo uelle cedere Sophiſtæ liberalitate, qui me ſpecie amicitiæ ſæpius docere uoluit contra ſuum Pluſquã Cõmentatorem argumentari, uolo ei uiciſſim beneficium rependere, oſtendẽdo locum, ubi Galenus cauſam coniunctam inter alias quas Medici primitiuas & antecedentes appellant, enumerat. Hæc ſunt eiuſdem autoris uerba libro qui inſcri-

Cauſarum diuiſio.

bitur Introductoriũ medicinæ, qui ad Galenum refertur autorẽ: Cauſarum aliæ procatarticæ, aliæ uero coniunctæ, aliæ uero operatiuæ, aliæ uero concauſæ, aliæ antecedentes. Procatarticæ quidem ſunt, quæcunq; præincipiunt, & facientes recedunt, ut infrigidatiua, labor, æſtuatio, indigeſtio. Coniuncta uero cauſa eſt, qua præſente adeſt ægritudo, & ablata ſoluit, ut aculeus & ſagitta. Hæc definitio cauſæ cõiunctæ cum illa conuenit, quam etiam Pluſquã Cõmentator tertio libro Artis paruæ cõmento trigeſimotertio ex Ioannitij comprobat autoritate. In cõmento etiam Galeni in aphoriſmũ uigeſimumſecundũ ſecundę particulæ aphoriſmorum leguntur hæc uerba ſecundum ueterem translationem: Diſputatio tantũ noſtra erit in morbis ſequentibus ſuas cauſas, quos ceſſare mõſtrauimus, quum cauſa ipſorum per ſuum ceſſauerit contrarium. Illos ergo morbos quicũq; ceſſant ſua cauſa ceſſante, negare non poſſumus habere cauſam coniunctam, ut patet ex definitione cauſæ cõiunctæ. Si qua uia eſt Pluſquã Commentatorẽ defendẽdi, ne falſò uideatur cauſam cõiunctam Galeni dogmati inſeruiſſe, hæc una eſt, quam ego nunc Sophiſtæ monſtraui, quam tamen etiã ex ſuo Iacobo Forliuienſi, cui non minorem Sophiſta adhibet fidem ꝙ Pluſquam Commentatori, potuit ipſe Sophiſta peruidere, ita in aphoriſmi paulò antea allegati expoſitione ſcribente: Secundo nota, repletionẽ poſſe cauſare ęgritudinẽ multipliciter, ut ſcilicet primitiua cauſa,

antecedẽs

A antecedens,& coniuncta:Exmplum primi, ut repletio ciborum:exemplũ ſecũdi,
ut repletio humorum non putridorum reſpectu febris:exemplum tertij,ut reple-
tio putridorũ.Hæc Iacobus. Ego uero nolo Sophiſtam cum ſuis autoribus barba
ris decipi.Non equidem temere & ſuprà,quum de Introductorio medicinæ face-
rem mentionẽ, illa uerba ſubiunxi,& nunc etiam eadem repetij,qui ad Galenum
refertur autorem. Hic enim liber nothus eſt, & non legitimus Galeni liber, qua-
les ſunt plures alij, qui à medicis barbaris, in quorũ numero eſt Sophiſta primus,
quotidie pro ueris Galeni libris allegantur.Quam rem poſſem multis probare ar
gumẽtis,ſed unũ breuitatis cauſa ſufficiet ad eam aſſeuerandã efficaciſſimũ exem-
plum,uidelicet quo ille autor quiſquis fuerit,ſtuduit cauſam coniunctã notificare,
quod nulli grauioris autoritatis medico,nedum Galeno medicorum principi con
gruit,quũ ſit in propatulo falſum,quod in eodem exemplo profertur. Quis enim
neſciat,euulſa ſagitta infixum uulnus adhuc remanere:hoc eſt morbum commu-
nem, qui in ſimilaribus membris & diſſimilaribus ſolutio cõtinuitatis nominatur.
Nollem autem hoc in loco medicũ Sophiſtã mihi errori tribuere, quod in utriſq;
tam diſſimilaribus quàm ſimilaribus membris morbũ cõmunem cõmuni appella
tione ſolutionem cõtinuitatis eſſe dixerim. Sic enim libuit nõ paruum Pluſquam
Cõmentatoris errorem euitare, qui libro ſecũdo Artis Paruæ, Commento tertio,
eundem morbũ in ſimilaribus quidem ſolutionẽ cõtinuitatis,in organicis uero ſo
lutionẽ contiguitatis appellat:& nõ animaduertit ſe hac diuerſa appellatione mor
bum communem de medio tollere, Auerroi magis ꝙ Galeno conſentiens:Quo-
rum alter Auerrois ſcilicet libro tertio Colliget, cõtra opinionem medicorũ pro-
bare nititur, talem morbum communem, qui per ſe adueniat, tam ſimilaribus, ꝙ
B diſſimilaribus nõ poſſe aſſignari:Alter uero medicorum princeps libro primo de
differentijs morborum, huiuſcemodi morbũ,qui non magis ſit ſimilaribus,quàm
diſſimilaribus proprius,& ideo utriſq; cõmunis nominetur,Methodo,inquit, di-
uiſionis oſtendi.Sed de hoc errore Pluſquam Cõmentatoris,qui non ſolum Gale
no,ſed etiã ſibijpſi contradicit,forſan alio loco,ſi qua occaſio ſe obtulerit,agemus.
Nunc ad propoſitũ noſtrũ,& ad id quod magis urget, reuertamur, ut Galenũ no
ſtrum à contradictione defendamus. Nam nimiũ fortè Sophiſta ſuperbiret,ſi poſ-
ſet,uel me docente, probare Galenum in uarijs libris ſibijpſi repugnare:In altero
quidẽ qui de cauſis cõtentiuis inſcribit,ullas eſſe morborũ cauſas cõiunctas perne
gantem: In expoſitione aũt aphoriſmi ſuprà adducti eaſdẽ in morbis,qui ex reple
tione fiunt,introducentẽ per illa uerba etiã antea à nobis recitata,Diſputatio tantũ
noſtra erit.& reliqua quæ in ueteri translatione ſcribũtur.Nolui enim citare nouã
Nicolai Leoniceni præceptoris mei,quamuis ſit clarior atq; fidelior,quia eam So-
phiſta nõ bene maſticaret,ſed lamberet.Libẽter enim utor metaphoris,quibus in
ſua quæſtione Sophiſta utendũ cenſuit, ne me putet in omnibus eius doctrinã, &
dicendi ſtylum aſpernari. Sciat autem Sophiſta,qui fortè etiam ueterem Cõmenti
dicti translationẽ propter eius aſperitatem nõ potuit manducare,in ſua expoſitio-
ne Galenum de his morbis fientibus loqui, de quibus etiam libro octauo Artis cu
ratiuæ facit mentionẽ, qui nõ habent unam partem factam, alteram futuram fieri,
ſed quorũ eſſe tantum cõſiſtit in fieri: ſicuti febris quum nondũ firma extiterit,ſed
iam firmari paulatim & latenter incipit. De qua etiam Pluſquam Commentator li
bro tertio Artis paruæ Cõmento trigeſimotertio. Talem autẽ febrem,ſiue quem-
uis morbum ita fientem, nõ eſſe uerum morbũ ſecundũ Galenũ, ſi mihi non uult
Sophiſta credere,ſaltem Gentili uni ex ſuis autoribus,quorũ ſæpe citat teſtimonia
credat,cui idcirco nõ poteſt abnegare fidem. Gentilis enim in expoſitione quarti

C Canonis Auicennæ, capite primo, exponens uerba illa definitionis febris ab Aui
cenna traditæ, Nõ ſicuti caliditas iræ & laboris, quum nõ ultimantur, ita ut retinea
tur, ſcribit hæc uerba: In ſumma tamen uerus & proprius morbus eſt, qui eſt quali
tas retenta in corpore, nõ ſtans in dependentia à cauſa primitiua. Imò Galenus in
tantum proceſſit, quod uerum morbũ uocat ſolum morbũ factũ, qui à nulla cauſa
pendet in fieri. Febris ergo fiens quæ habet cauſam actu efficientem, quam poſſu
mus cauſam cõiunctam nominare, nõ eſt uerus morbus, ſed paſſio in motu conſi
ſtens. Et ita ſtat Galeni ſententia ægrarũ diſpoſitionũ, quæ ſunt ueri morbi, qualis
eſt febris putrida, non dari cauſam cõiunctam. Quare errauit Pluſq; Cõmentator
tertio Canonis, Cõmento trigeſimoquarto, ubi ait Galenũ per cauſam anteceden
tem intelligere cauſam cõiunctam. Poſſem equidem & plures alios Pluſquã Com
mentatoris Galeni libros De arte medicinali male interpretãtis, in lucem errores
patefacere: Sed nolim uideri Nicolai Leoniceni præceptoris mei, de eiſdem erro-
ribus pridem inchoatũ, ſed nondũ cõpletum, præripere uelle tractatũ. Hos ſatis
habui in præſentiarũ notare, ut admonerem Sophiſtã, quantus ei labor debeat ac-
creſcere, ſi in ſuſcepto *Monachi patrocinio uoluerit perſeuerare*. In hac ſanè mate
ria, longe uires *Sophiſtæ* excedente, non puto Sophiſtam poſſe ſufficere, niſi huic
oneri *Lodouicus* Charẽſis homo doctus, & Monachi doctrinæ perſtudioſus, hu-
meros *ſuos*, Sophiſtam miſeratus, ſuppoſuerit: Quem ſi fortè Sophiſta antequam
*ſcri*beret cõſuluiſſet, non tot falſa, neq; tam puerilia deliramenta in ſua quæſtione
ſcripſiſſet. Sed omiſſo Toſſeto amico noſtro ad Sophiſtam redeamus, cuius eſt tan
ta impudentia, ut quum neſciat aliter mea cõtra Pluſquam Cõmentatorem argu-
menta refellere, ita ut à me primũ ſcripta, ac poſthac mille ferè impreſſa uolumini-
bus leguntur, ipſe nõ uereatur corrũpere lectionẽ, & aliter illa pro ſuo arbitrio for
D mare, ut lectori perſuadeat, me nõ de rebus ſed de uerbis potius cum Pluſq; Com
mentatore contendere. Ego hunc autorẽ taxo in ſua expoſitione uolentem, Gale
num ita doctrinas ordinarias per figuram Pleonaſmũ dicere, ſicuti ſpondyles dor-
ſi, quoniam nõ decuit tantæ eruditionis autorem ea figura in medicina uti, quæ ſo
lis poëtis eſt licita. Quare ſicubi fortè Galenus ſpondylos dorſi in ſuis libris nomi-
nat, non eſſe figuratã locutionẽ, ut Pluſq; Cõmentator opinatur, neq; fruſtra adijci
dorſi, ſed diſcretionis cauſa ab alijs, uel colli uel lumborũ ſpondylis contra expoſi
tionem Pluſq; Cõmentatoris, aſſerui. Pręmonui tamẽ, me quum ſpondylos dico,
illa oſſa ſpinæ intelligere, quæ corrupto uocabulo Pluſq; Cõmentator ſpondyles
appellat. Libuit autẽ uti hac declaratione potius q; reprehenſione Pluſquã Com-
mentatoris, ut medicos, qualis eſt Sophiſta, barbaros qui uel latina, uel græca uo-
cabula ignorant, eo labore leuarem, de quo ſolent ſæpius & ipſi conqueri, inuſi-
tatum atq; ignotum ſibi nomen in Cornucopia inquirendi. Sed pro beneficio acce
pto, Sophiſta ingratus & conuiciandi auidus, mihi calumniam ac contumeliam re
pendit, & meam uerbi declarationẽ in malam accipit partem, de muſca faciens (ut
in prouerbio dicitur) Elephantem. Nam per cauillũ ita me argumentantem intro-
ducit: Monachus utitur uocabulo corrupto, non enim dicendũ eſt, ſpondyles, ſed
ſpondyli, ergo errat. Et ex huius argumenti, atq; aliorũ, quæ ipſe pro ſua maligni-
tate cõfingit, occaſione, me tanq; grãmaticalibus fundamentis innitentem, doctri
naliſtam uocat. Tanta eſt malignis hominibus calũniandi licentia. Sophiſta autem
quamuis paruulus homo, tamen tantus quantus eſt, totus malicia eſt, totus maledi
centia. Et nihilominus quod ſuum eſt uitiũ præcipuũ, mihi nõ ueretur impingere,
quum me nõ tractatus, ſed inuectiuas ſcribentem, inſimulat. Non ſolum autem in
ſpondylis ſiue ſpondylibus (ut Sophiſtæ barbaro barbariſmo ſatisfaciam) me So-

phiſta

A phiſta mendaciter increpat. Sed plura etiam alia ſtatim ab initio ſuæ pro Monacho
defenſionis ſuſceptæ de me medico Romano, quē etiam alio nomine, ignominiæ
cauſa, bilinguem appellat, petulanter mētitur. Nam in tertia parte ſuæ quæſtionis,
in qua ſe adducturū promittit argumenta noſtra contra illa quę à ſe ſecundum opi
nionem Pluſquam Cōmentatoris ſunt determinata, ſcribit in hunc modum: Con
tra primam cōcluſionem arguitur, & probatur argumento illius bilinguis uel mi-
xti Romani, quod doctrina ſit ordo, & non uiæ, uel modi docendi, ſic: Galenus in
prima propoſitione Artis paruæ dixit, omnes doctrinæ, quæ ordine habent̄, ſunt
tres: in hac propoſitiōe Galeni poſt illam particulā, Omnes doctrinę, poſuit hanc,
quæ ordine habentur, & non niſi ut per primam particulam intelligantur tres or-
dines: igitur per doctrinā ordinem, & per doctrinas ordines ſunt intelligendi. Hic
poſſem Sophiſtæ barbari notare barbariſmum, qui caſum accuſatiuum pro nomi
natiuo poſuit: debuit enim dicere, Ergo per doctrinā ordo, per doctrinas ordines
ſunt intelligendi. Sed quid agerem? darem rurſus Sophiſtæ de me obloquendi oc
caſionem, qui neſciam aliter, quàm ex fundamentis grāmaticalibus argumentari.
Et ſi uelim toties quoties frangit Priſciano caput, Sophiſtam reprehendere, uereor
ne illud mihi à Sophiſta accidat, quod cuidam patritio Romano à ſeruo Alemano
contigit: Qui ita aliquando dominū *interrogabat*, *Vbi* eſt clauem: Et quum repre
henderetur, quod minus latine loqueretur, qui clauem pro clauis diceret, quaſi ſe
corrigens, aliâs petebat à domino, da mihi clauis: Et quum rurſus malæ locutionis
redargueretur, quia non dixiſſet, da mihi clauem: tandem crebra caſtigatione in-
dignatus ſeruus, ita de hero cōqueſtus eſt: Modo clauis, modo clauem, nunquam
uidi homo talem. Ne igitur Sophiſta habeat eandem de me conquerendi cauſam,
B do illi, ut ſpretis artis grammaticæ regulis, tot ſolœciſmos quot uerba pronunciet.
Quandoquidē hæc meta ad quam diſputādo perduci, philoſophi ueteres ignomi-
nioſum putabant, apud Sophiſtas noſtræ ætatis deſijt eſſe meta: Et inter eos ille do
ctior habetur, qui minus latine uel qui ſcribit, uel loquit̄. Nō tamen Sophiſtæ per-
miſerim, ut tales nō modo ſermones, ſed etiā ſenſus barbaricos Galeno tribuat, &
mihi medico Romano, Galeni ſectatori, quod facit Sophiſta in uerbis ſuprà reci-
tatis. Nuſquam enim ego talia uerba, aut talem habentia ſententiā protuli: ſed quū
uellem expoſitionem Pluſquā Cōmentatoris improbare, & aliorū, qui per doctri
nas ordinarias apud Galenum intelligūt illas, ex quibus extrahitur quæſitum, uel
per quas res eſſe certificatur, dixi propoſitionē illam Galeni, Tres ſunt omnes do-
ctrinæ quæ ordini inhærent, ordines potius quàm modos nobis inſinuare: Deni-
que (ut in proceſſu noſtrę diſputationis apparet) tantūdem ſignificare eandē pro-
poſitionem, ac ſi diceretur: Tres ſunt omnes docendi ordines, & non plures, neq;
pauciores. Ad quod probandū etiam illud adiūximus, quod ſi Galenus talem ha-
buiſſet in eadem propoſitione intellectū, qualem ei tribuit Pluſquam Commenta
tor, tunc ad doctrinas, quas innuebat, nō illa uerba addidiſſet, Ordinem habentes,
ſed potius hæc, Scire facientes, uel extrahentes quæſitū, uel certificantes rem eſſe.
Hæc enim omnia uerba eundem ſenſum habent, neq; uariant intellectum propo
ſitionis Galeni: Ex ea uero intellecta ut nos intelligimus, nō ſequitur id quod So-
phiſta reſpondet, ſi doctrinæ habētur ordine, uel inhærēt ordini, quod diſtinguan
tur à tali ordine, qui ordo ſeipſo haberi nō poteſt. Vnde enim ô Sophiſta ſequitur,
Tres ſunt omnes docēdi ordines, ergo ordo habetur ordine, uel ordo inhæret or-
dini? An tibi memoria excidit in publica diſputatione Ferrariæ habita, quum Ni-
colas Priſcianus adhuc adoleſcens, ſed ſuprà ætatem doctiſſimus, & in diſſerendo
acutiſſimus, hanc opinionem noſtrā de tribus docendi ordinibus inter plures con

C cluſiones tam medicinales, quàm etiam philoſophicas, te præſente tueretur, & nõ
haberes alia argumenta præter hæc quæ contra uerba tantummodo, & non con-
tra ſenſum propoſitionis Galeni fruſtra iactarentur, te ab omnibus fuiſſe deriſum:
Hoc puto te probe meminiſſe, atque ideo quum Nicolas Priſcianus frater maior
natu Nicolai, ingenio acerrimo iuuenis, ac doctrina ſingulari, rurſus Venetijs ſi-
milem concluſionem, quæ noſtræ fauet opinioni, publice diſputandam unà cum
pluribus alijs propoſuiſſet, noluiſſe intereſſe, ne alteram tibi ex ſecundo congreſ-
ſu quæreres ignominiam. Multo enim tutius exiſtimas, te priuatim tuis iactare di
ſcipulis, qui inopia melioris præceptoris te cogũtur audire, quàm in cœtu doctiſſi
morum hominũ, qui ſolent publicis diſputationibus eſſe præſentes, tuam, quantu
lacunq; ſit, exiſtimationẽ periculo exponere. Ad confirmationẽ autem illius intel
lectus, quem nos propoſitioni Galeni tribuimus, reſpondet Sophiſta, quod ideo
Galenus dixit, quæ ordine habentur, & non dixit, quæ faciunt ſcire: quia inten-
tio eius erat nominare ac determinare de ordinarijs, & ex eis eligere illam quæ ſi-
bi uideretur ad propoſitum ſuum, ſcilicet definitiuam, & excludere inordinarias,
aut aphoriſticam. Hæc Sophiſtæ reſponſio non infringit noſtram cõfirmationem,
qui dicimus, ideo Galenũ a*diunxiſſe, ordinem* habentes, ut oſtenderet plures eſſe
docendi ordines, ad *minimum tres, & quem ex eis* in præſenti opere ſeruaturus
eſſet, ſcili*cet definitiuum*. Quia uero doctrina definitiua non eſt proprie doctrina
ſecundum opinionem Pluſquam Commentatoris, ſed ordinatio quædam capitu-
lorum, Sophiſta rudis non animaduertit ſe in ſua reſponſione noſtræ fauere expo
ſitioni, qui dicimus, ideo Galenum uoluiſſe ab hac propoſitione, Tres ſunt omnes
doctrinæ ordines habentes, ſuum librũ De arte medicinali exordiri, ut oſtenderet,
D quo docendi ordine in eo uſurus eſſet, & nõ qua doctrina ordinaria: quũ doctrina
definitiua quam elegit Monachus, non ſit doctrina ordinaria ſecundũ ipſum, quia
ex ea non extrahitur quæſitum, ſiue quia non uidetur ex ea aliquod ignotũ per no
tum declarari, ſicuti ex concluſione (ut inquit idem Monachus) aſſignans rationẽ,
ob quam Ariſtoteles nullam de hac doctrina definitiua, de qua Galenus loquitur,
fecerit mentionem. Non ſatis fidens autem Sophiſta huic tam debili atq; inani re-
ſponſioni, quæ magis facit contra Monachum, quàm pro Monacho, aliam ſubij-
cit non minus friuolam, & pariter damnantem eum quem defendere nititur Pluſ-
quam Cõmentatorẽ. eſt autem talis: Præterea ſi ſcire accipitur proprie (ut definitur
primo Poſteriorũ) quod eſt cognoſcere rem per cauſam, & quoniam illius eſt cau
ſa, & non contingit aliter ſe habere: falſa erit illa, Omnes doctrinæ quæ faciunt ſci-
re ſunt tres: imò eſt unica doctrina reſolutiua, quæ faciat ſcire tale, quũ ſit ipſa de-
monſtratio propter quid, quo ad eius partẽ principalem: Nam cõpoſitiua quæ eſt
demonſtratio Quia, quo ad eius partem principalem non facit illud ſcire, ſimiliter
nec doctrina definitiua. Si uero ſcire accipiť ample ac improprie, quod eſt firmiter
credere, quum hoc quod ita ſit ex parte rei, falſum eſt quod omnes doctrinæ quæ
faciunt tale ſcire, ſunt tres, imò erunt plures: illa enim quæ eſt per circũſtantias, po
teſt generare tale ſcire, quæ tamen nõ eſt aliqua illarũ trium. Iuriſtæ enim circum-
ſtantijs accidentalibus ſæpe credunt de aliquo, quod ſit fur, & ita eſt, quod eſt fur,
ideo ſciunt ipſum furem, ſcire ſumpto improprie. Patet igitur ex quo Galenus lo-
quitur de doctrina cõpleta & perfecta ex omnibus eius partibus, qualis eſt ea quæ
dicta eſt in quarta concluſione in quarto modo, decimiquarti Notabilis, & talis hã
bet ordinem conditionatum, ut dictum eſt in tertia concluſione. Propter hoc dixit
Galenus, Quæ ordine habentur, & non, quæ faciunt ſcire. In hac ſecunda reſpon-
ſione, ſicuti & ferè in omnibus alijs, nihil aliud Sophiſta ſtudet, niſi imprudẽtes &

notabilium

A notabilium & concluſionũ ſuarum numero in ſui admirationem cõuertere. Prudentium uero, quibus non tantum ſupereſt ocij ut uelint, aut poſſint per tot anfractus et diuerticula uiarum fugientem Sophiſtam perſequi, longis ambagibus, atq; ænigmatibus reprehenſionem conatur euitare: imitatus piſcem è genere ſepiarũ, qui imminente periculo ne, à piſcatoribus capiatur, atramento aquam infuſcat, atque ita tectus elabitur. Non tamen Sophiſta retia noſtra, quandoquidẽ Pluſquam Cõmentatori patronũ ſe facit, euadet. Neq; enim nos contra illa quæ ſunt à Sophiſta determinata, niſi quatenus idem ſentit quod Pluſq; Cõmentator, quicquã pridem fuimus argumentati. Ipſum ergo Sophiſtam hoc pacto interrogabimus: An ſecundum Monachũ differat, dicere aliquam doctrinam eſſe ordinariam, & probantem aliquid ignotum per notius: Si differre dixerit, & non eſſe idem ordinariũ & probans ignotum per notius, tunc ſuum damnabit Pluſquam Commentatorem, qui hac potiſſimũ ratione probare nititur, ideo Ariſtotelem de hac doctrina definitiua, de qua Galenus loquitur in Arte parua, nullã in ſuis libris feciſſe mentionem, quia in ea non probatur aliquod ignotum per notius: & ſtatim ſubiungit, quod ſubtiliter inſpiciendo poteſt dici, quod utimur ea ad memorandum, non ad docendum, uel diſcendum. Ex quo rationabiliter nec ſibi uiſum eſt eſſe genus doctrinę. Nonne in hiſce uerbis Monachus apertiſſime inſinuat, rationabiliter, & ſibi & Ariſtoteli uiſum eſſe doctrinã definitiuam nõ eſſe doctrinã ordinariam, imò ſimpliciter nõ eſſe doctrinã, quia per eam nõ extrahitur quæſitũ, ſiue non certificatur res eſſe, uel non probatur aliquod ignotũ per notius? Si ergo Sophiſta ſuum uult ſequi Pluſq; Cõmentatorem, fateri oportet duas tantũ eſſe doctrinas ordinarias probãtes ignotũ per notius, ſiue ſcire faciẽtes. Qui enim probat aliquod igno-
B tum per notius, ille facit ſcire, uel ſimpliciter, ſi ex prioribus et naturę notioribus aliquid demonſtrat, uel ſecundũ quid, ſi ex notioribus nobis, ad ea quæ ſunt naturæ notiora, & nobis minus nota, probãda proceſſerit. Atq; ita argumentũ quo cõtra nos Sophiſta utitur, in ſuũ Pluſquã Cõmentatorem retorquet̃. Et ex huius autoris uerbis ſimul cõtra Sophiſtã oſtendit̃, quod nihil differt, ſiue dicamus doctrinas aliquas eſſe ordinarias quotcũq; numero ſunt, ſiue faciẽtes ſcire. Vnde uolumus eſſe cõcluſum: Quod ſi Galenus talem in ſua propoſitione, Tres ſunt omnes doctrinę quæ ordine habent̃, habuiſſet intellectũ, qualem illi tribuit Pluſq; Cõmentator, clarius & ſuæ eruditioni cõuenientius ita ſcripſiſſet: Tres ſunt omnes doctrinæ ſcire facientes: & quæcunq; incõuenientia ad hæc uerba ſequũtur, eadem pariter ſequi ad opinionem & modũ loquendi Pluſq; Cõmentatoris. Siquidẽ apud hunc autorem, ordinariũ extrahens quæſitũ, certificãs rem eſſe, probans ignotũ per notius, omnes hi loquẽdi modi idem ſignificãt, quod apud Ariſtotelẽ methodi, ſiue doctrinę faciẽtes ſcire. Poſtmodũ Sophiſta ſecũdo principaliter arguit, & dicit eſſe argumentũ, quo quidam opinantur manifeſte Modernos erraſſe, & probatur, doctrinam eſſe ordinem docendi per dicta Galeni in libro De conſtitutione artis medicinalis, qui docẽs in eo libro qualiter medicinã doceri quis poſſit reſolutorie, primo proponit corpus humanũ tanquam finis cognitus: Secundo reſoluit ipſum in partes, uel membra organica, ac de eis determinat narrãdo earũ naturas, quæ & quales & quot ſunt eorũ naturæ, ac paſſiones eorũ, ſanitatesq;, & operatiões: Quarto reſoluit mẽbra ſimplicia in quatuor elemẽta, declarãdo quæ, & qualia, & quot ſint, & eorũ alterationes, & qualiter ex illis ſequant̃ corporũ noſtrorũ alterationes, ac paſſiones ſanitatis: Hic igit̃ ponit̃ ordo doctrinæ & non ordo uiæ uel modi, id eſt, ponit̃ ordo docendi & nõ ordo demonſtrãdi, Quia, uel propter quid. Nam hic ponitur talis ordo, quod primo proponũtur magis cõpoſita, id eſt corpus humanũ,

C deinde minus cõpoſita, deinde adhuc minus compoſita cõtinue, reſoluenda ipſa,
& de ipſis determinãdo, donec ueniamus ad elementa ſimpliciſſima, quæ ſunt ulti
ma à medico cognita. In tali enim proceſſu apparet ordo doctrinæ reſolutiuæ, quũ
prius determinetur de magis cõpoſitis uſq; ad ultima, & nõ ponitur ordo demon-
ſtrandi. Et hic exercemus artem reſolutoriã per Galenum ibi: igitur doctrina reſo
lutiua eſt ordo reſolutionis: & ſic doctrina reſolutiua, quã hic Galenus facit, eſt or
do reſolutionis, & non ordo demonſtrandi, ut dixerunt Monachus & Hali. Hæc
ac plura alia Sophiſta, plena calumniarum, plena ignorantiæ, ac garrulitatis: quæ
omnia me piget recitare. Quoniã etiam ſi uere atq; ſciẽter de noſtræ opinionis fun
damentis ab ipſo forent relata, illa tamen quæ contrà obijcit, noſtram de tribus do-
cendi ordinibus aduerſus Monachum atq; Halin diſputationem nihil infringunt.
Quum enim dicimus, Galenum per tres doctrinas, reſolutiuam ſcilicet, compoſiti
uam, ac definitiuã, ordinem habentes, intelligere potius ordines illos quos ſeruat
in docendo, quum facit earum doctrinarum ſingulos, quàm modos: quoniam mo
di quidem doctrinarum ſunt plures quàm tres, ad minimum quatuor: ordines ue
ro numerum ternarium nõ excedunt: Non tamen propterea negamus etiam mo-
dos demonſtrandi in eiſdem *doctrinis* cõprehendi, quin *ſæpius idem* in noſtra di-
ſputatione repe*timus*, *doctrinam* reſolu*tiuam* quatenus doctrina eſt, à uarijs mo-
dis, quibus *in docẽdo* utitur, ſiue ſit demonſtratio Quia, ſiue propter quid, doctri
næ *nomen* nanciſci: Quatenus aũt reſolutiua eſt, ab ordine reſolutionis quem ſe-
quitur, ita denominari. Reſolutio autem, cuius ordinem doctrina reſolutiua ſequi
tur, ſecũdum nos non eſt illa quam Sophiſta uel pro ſuo fingit arbitrio, ut habeat
maiorem nos redarguendi facilitatem, uel pro inſcitia, quia credit doctrinam à Ga
D leno traditam in libro De cõſtitutione artis medicinalis à tali reſolutione corporis
humani in partes organicas, & organicarũ in ſimplices, & ſimplicium in quatuor
elementa, reſolutiuam nominari: Et non aduertit, nõ ſolum eam medicinę partem
quam ex anatome acquirimus, ſed & alias ſe ordine quodam conſequentes, ſicuti
therapeuticam, diagnoſticam, prognoſticam, ſalubrem ſeu conſeruatiuam ſanita-
tis, præſeruatiuam ac reſumptiuam propter ſanitatem, uel perditam recuperãdam
uel præſentem conſeruandam, quæ fuit notio finis, in eodem libro inueſtigari atq;
doceri. Hæc autem eſt uera reſolutio ſeu methodus reſolutionis ſecundum Gale-
num, quũ proponitur finis, deinde inquiruntur illa per quæ eundem finem poſſi-
mus attingere, nunquam ceſſante inquiſitione, donec ad aliquid ultimum perue-
niamus, quod ſit actionis principium. Hac methodo reſolutionis uſus eſt Ariſtote
les ad inueniendas omnes logicæ partes ordine ſuo, ſcilicet reſolutiuo, quas dein-
de docuit ordine compoſitiuo: Vt pulchre declarat Simplicius in expoſitione libri
Prædicamentorum. Videat ergo Sophiſta quid ad ſuam & Pluſq; Cõmentatoris
poſitionem cõſequitur: Si doctrina reſolutiua eſt demonſtratio propter quid, tunc
doctrina reſolutiua fuiſſet inuenta ex doctrina reſolutiua: & ſic eſſet progreſſus in
infinitũ. Sed quia Sophiſta barbarus, paruam adhibet fidem gręcis Ariſtotelis ex-
poſitoribus, eiuſdem reſolutionis exemplum, quæ à fine propoſito ſumit initium,
quærat apud Ariſtotelem & Auerroim eius Cõmentatorem libro ſeptimo de pri
ma philoſophia, textu Cõmenti uigeſimitertij, ubi Cõmentator ſcribit hæc uerba:
Et quũ infirmus eſt modo ſanus, neceſſe eſt fluxus naturæ fuerit: & ſi fluxus natu-
ræ fuerit, neceſſe calorẽ fuiſſe: & ſi calor eſt, neceſſe eſt laxatiuũ potaſſe. Et hoc in-
tendebat, quũ dixit: Et ſi hoc eſt, iam fuit calor. Deinde dicit: Et ſecundũ hunc mo-
dum dicemus unum poſt aliud ſecundũ diſſolutionẽ. Et quãuis ſciam hunc locum
apud Ariſtotelẽ in tranſlatione arabica nõ ſatis fideliter haberi interpretatũ, & ob

eandem

A eandē cauſam male à Cōmentatore in pluribus uerbis ſuæ expoſitionis declararit: ſatis tamen mihi eſt ex uerbis huius autoris, cui Sophiſta fidem non audet denegare, probare Sophiſtæ talem uiam ſeu methodum, in qua propoſito fine unum poſt aliud quæritur, per quod eundem finem poſſimus attingere, fieri ſecundū reſolutionem, ſeu diſſolutionē, ut loquitur Cōmentator, & non ſecundū demonſtrationem propter quid. Sed quid opus eſt ubi de Galeni opinione diſputatur, alijs magis, quàm ex ipſo Galeno ſumptis arguere autoritatibus: ſicuti enim Ariſtoteles ex Ariſtotele eſt intelligendus (ut pleriꝗ Peripateticæ ſectæ familiares philoſophi ſentiunt) ita ex Galeno ipſo Galenus. Clarum eſt autem apud hunc autorē (ut in prima ſtatim ſui De arte medicinali tractatus enunciatione manifeſtat) doctrinā reſolutiuam præire doctrinæ compoſitiuæ: hæc enim, ut inquit, fit ex compoſitione ſecundum reſolutionem inuentorum. Rurſus ergo Sophiſta animaduertat ad quod incōueniens, quo nihil poſſit abſurdius excogitari, cum ſuo Pluſꝗ Cōmentatore perducit, ſi doctrina reſolutiua eſt demonſtratio propter quid, doctrina autem cōpoſitiua eſt demōſtratio Quia, tunc erit neceſſariū, ut ſemper incipiamus à demonſtratione propter quid, anteꝗ faciamus demonſtrationē Quia. Hoc aūt eſt contrarium ei quod fit in ſcientijs: nam ſi principia dubia ſunt & incerta, atꝗ ideo demonſtrabilia, demonſtratio Quia antecedit demonſtrationē propter quid. Quē ordinē uidemus ſeruaſſe Ariſtotelē circa initia primi libri De phyſica auſcultatione: ut in ſua Paraphraſi Themiſtius oſtēdit, qui primū dubitat, quomodo fieri poſſit, ut quicꝗ de principijs demonſtret: Nam ſi demonſtratio ex prioribus exiſtit, priora inueſtigantes principiorū, principia inuenire uelle uidebimur. Soluit autē Themiſtius hanc dubitationē hoc modo: Id quod prius eſt dupliciter ſolet referri,

B & ad nos, & ad naturā: Nobis ea priora uidentͬ eſſe, quę notiora ſunt nobis, quæꝗ facilius poſſumus deprehendere, quemadmodum nomina & ſyllaba manifeſtiora ꝗ literæ ſunt: Natura autē priora ſunt illa, quæ ex ſua ſubſtantia ſimpliciora quoꝗ habentur, quemadmodū literæ ſimpliciores ſunt quàm ſyllabę: Cōtrarius uero eſt utrinꝗ proceſſus: Nos ex cōpoſitis ad ſimplicia, utpote naturę priora reſoluimus: Natura cōtrà ex ſimplicibus cōpoſita fabricatur. Quum igitur cōpoſitorum rationem exquirimus, ea ex naturæ prioribus indicare oportebit: Quū uero de principijs agimus, ex his quæ priora ſunt nobis: & eſt illa quidē propria demonſtratio: hæc uero quanꝗ nō propria, tamen ſufficiens ad demonſtrāda ea quæ uolumus. Si uero Sophiſta barbarus nō uult Themiſtio propter elegantiā orationis præſtare fidem, credat Auerroi eandē ſententiā ſermone barbaro, quē melius intelliget, textu Cōmenti ſecūdi, in eodem lib. Phyſicæ auſcultationis, declarāti. Quia tamen Sophiſta nō adeò philoſophus quantū etiā medicus uideri cupit, poſt multa notanda, quæ uſꝗ ad quinariū numerum extendit uere notanda, id eſt nota digna: licet ipſe in alio accipiat hoc uerbū ſignificato, ſcilicet à diſcipulis in memorię theſauris, tanquam præcioſa recondenda, quæ tamen ego nō tanti facio, ut uelim ſingula refellendo tempus cōterere. Poſt inquam multa notanda, plura etiā ſua dicta Sophiſta ponit, quæ ait eſſe ad mentē Galeni, quæ etiā breuitati ſtudēs, nolo recitare, uel cōfutare: neꝗ enim tātæ eſt Sophiſta autoritatis, ut debeamus ex ſuis notabilibus quicꝗ aſſerenti credere: Solum ubi male Galenū citat, ad ſuarū nugarū, quas dicta uocat, corroborationē, ibi conabimur Sophiſtā garrientē, & fruſtra ſe Galeni autoritate munientē, demonſtrare. Vnū dictū, uel potius nugamentū Sophiſtæ eſt, quod doctrina, uel cognitio reſolutiua fit per demonſtrationē, propter quid: Et dicit hoc probari per multas Galeni autoritates: ſed per unam præcipue in libro De cōſtitutione artis medicinalis cap. tertio, ubi ita ſcribit: Sicuti igitur qui iam factam

C domum ſcire uolunt qualis ſit, ex eius reſolutione & diſſolutione ueniunt ad eius
notitiam: ſecundũ eundem modũ & nos ex anatomia cognoſcimus corpus homi
nis. Super hac autoritate, inquit Sophiſta, fundo talem rationẽ: Ex reſolutione &
diſſolutione domus, ego uenio in cognitionẽ eius qualis ſit. Ponatur quod talis co
gnitio ſit A, tunc ſic A eſt cognitio reſolutoria, habita ex reſolutione et diſſolutio-
ne intellectuali ipſius domus, ſed ipſa nõ fit ex his, ſcilicet ex reſolutione & diſſolu
tione, niſi quia per reſolutionẽ & diſſolutionẽ inueniunt̃ media, ut partes domus,
uel hominis, quibus generat̃ A cognitio de domo, uel de homine. Sed omnia me
dia collocãtur in aliquo antecedente alicuius uiæ, uel modi, uel diſcurſus: igitur à
talibus medijs, uel propoſitionibus, in quibus collocant̃, diſcurro ſupra reſolutũ,
ut à partibus ad totum, ſcilicet domũ, uel hominẽ: igitur facio demonſtrationem
propter quid, quũ ſit à prioribus & propinquis, & cætera. Igitur cognitio reſolu-
toria & doctrina reſolutiua ſumpta, fit per demonſtrationem propter quid, in qua
collocantur media inuenta per reſolutionẽ, à quibus ſupra reſolutũ me cõuerto.
Hæc omnia Sophiſta ad literã: & *mox ſubiungit*, quod ex tali argumentatione ſic
intellecta ſequunt̃ *illa ſeptem dicta, quæ ſuprà primo* poſuerat ad mentẽ Galeni,
ut ipſe inquit. *Hęc ſophiſta* loquax, qui multa uerba ſcribit, ut quãto magis nuga-
tur, *tanto plus* lectores imperitos in ſui admirationẽ cõuertat, qui putat ſcribentiũ
obſcuritatẽ eſſe ſapientiam: nam hoc quoꝗ in loco Sophiſta more ſuo, ne ſua inſci
tia deprehẽdatur, argumenta quædam Cimmerijs tenebris inuoluta proponit. Et
ut ea magis obſcuret, terminis utitur nihil ſignificantibus, A ſcilicet & B. ut qui de
Grammatica ſaltem didicerit alphabetũ. Non tamen latebit illos, qui ſciunt, quid
ſit demonſtratio propter quid, qua uult Galenum Sophiſta uti in libro De conſti
D tutione Artis medicinalis, ut probet opinionem Monachi de doctrina reſolutiua
ſententiæ Galeni in eodem libro eſſe congruentem: ſed quàm bene probet, uidea
mus. Vis totius argumentationis (ut multa uerba Sophiſtæ in pauca conijciam)
cõſiſtit in hoc: A partibus domus uel hominis, quæ ſunt inuentæ per reſolutionẽ,
diſcurro ſupra reſolutũ, totam ſcilicet domum, uel hominẽ: & ex eis tanquam cau-
ſis prioribus atꝗ propinquis facio demonſtrationem propter quid: igitur doctri-
na reſolutiua, uel cognitio reſolutoria fit per demonſtrationem propter quid. Pri-
mum hoc argumentum nihil contra nos, qui non negamus, ut ſæpe diximus, do-
ctrinam reſolutiuam, docendo artem medicinalem, uti tam demonſtratione pro-
pter quid, ꝙ demonſtratione Quia: Et in demonſtrandi modis nõ differre à dua-
bus alijs doctrinis, cõpoſitiua ſcilicet & definitiua: ſed ordine tantũ, quem ſeruat re
ſolutiuũ, ſcilicet eſſe diuerſam. Si uero Sophiſta putat in doctrina reſolutiua unum
tantum eſſe uſum demonſtrationis propter quid, magno eſt in errore. Prima enim
demonſtratio quam Galenus facit poſt diſſolutionẽ hominis in partes proximio-
res & remotiores, eſt demonſtratio Quia: qua probat, autorẽ Hippocratẽ talis de-
monſtrationis ſecutus, hominẽ nõ eſſe corpus ſimplex, ſed ex quatuor elementis
cõſtare, alioquin non doleret. Sophiſta igitur qui ubiꝗ ſe iactat ſcribere concluſio
nes ad Galeni mentem (ſic enim ipſe loquitur in omni expoſitione uerborum Ga
leni) Galenum lacerat, & ei ſenſus quos autor ille nunquam excogitauit, adſcri-
bit. Quoties Sophiſta in ſua quęſtione adducit uerba illa Galeni in procœmio libri
Galeni De cõſtitutione artis medicinalis: Promitto tibi ô Pamphile methodum in
demonſtrationibus oſtendere: Quæ tamẽ uerba Sophiſta mala recitat fide, & ad
ſententiã lõge diuerſam ab ea, quã Galenus in eo procœmio habuit, extorquet. Ga
lenus ſiquidẽ in eodẽ procœmio uolens Patrophili deſiderio ſatisfacere, qui omnia
uolebat cum demonſtratione & methodo diſcere, pollicet̃ ſe ei oſtenſurum, quod

una

A una & eadem methodus, ſicuti alias artes uniuerſas, ita & medicatiuam conſtituit.
Quod autem hoc ſit Galeno propoſitum in libro De conſtitutione artis medicina-
lis, docere ſcilicet amicum ſuum non demonſtrandi uiam ex prioribus ſecundum
naturam, & propinquioribus, ut ſophiſta putat, patêre poteſt non ſolum ex his,
quæ in proœmio libri De conſtitutione artis medicinalis à Galeno ſcribuntur, ſed
etiam ex alijs, quæ circa finem operis ab ipſo ſubnectuntur, quodnam fuerit ſuum
in eodem opere inſtitutum, luce clarius oſtendentia. Sunt autem hæc: Non opor-
tet unumquodque tranſire ſermone propoſito, quem ſuppoſuimus, iam comple-
to. Hoc in loco fatetur Galenus ſuum compleuiſſe propoſitum, & quodnam illud
fuerit, ſtatim ſubiungit, ita ſcribens: Præiacet enim non de omnibus partibus me-
dicatiuæ ſecundũ exampliationẽ pertranſire, ſed oſtendere qualiter ex finis notio-
ne, ſicuti aliarum artium, ita & huius cõſtitutio fiat. Liquet ergo Sophiſtam ubiq;
ex malo intellectu uerborũ Galeni, leuia & inania argumenta fabricare. Clarum
eſt etiam hunc hominem, qui magnus philoſophus, & in demonſtrandi ſcientia
præcipuus haberi uult, etiam in hac parte pueriliter aberrare, ut qui logiculã tan-
tum Pauli didicerit, Ariſtotelicæ autem diſciplinæ ſit penitus expers: putat enim
ex partibus domus, aut hominis aliquid poſſe de totis demonſtratione conclude-
re, & quidẽ potiſſima, ſeu propter quid. Si uero Ariſtotelem libro ſeptimo De pri
ma philoſophia legiſſet, aut intellexiſſet (ſæpius enim hunc autorem in eodem li-
bro, non tamen à ſe intellectũ, in ſua quæſtione citat) in hunc errorẽ prolapſus non
fuiſſet, ut putaret partes domus uel hominis eſſe natura totis ipſis priores. Nam
ſummum philoſophum Ariſtotelem ſenſiſſe contrarium, patet ex his, quæ ab eo li
bro paulò ante allegato ſcribuntur, in hunc modum ſecũdum translationem græ-
B cam, quæ fidelior eſt, atq; ideo clarior arabica: Quoniã autem definitio ratio eſt, &
omnis ratio partes habet, ut autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei ſimi
liter ſe habet: dubitatur iam, an oporteat rationem partiũ eſſe in totius ratione, an
non: in quibuſdam enim uidetur eſſe, in quibuſdam non. Nam circuli ratio nõ ha-
bet eam, quæ inciſionum: quæ autem ſyllabæ, habet eam, quæ elementorum, & ta
men diuiditur in inciſiones, ut ſyllaba in elementa. Amplius autem ſi priores ſunt
partes toto, & recti acutus eſt pars, & digitus hominis, prior erit acutus recto & di
gitus homine. Videntur autem illa eſſe priora ſecũdum rationem, nanq; dicuntur
ex illis & ineſſe ſine inuicem priora. Hæc Ariſtoteles ad literam libro allegato te-
xtu Commenti trigeſimitertij. Quem locum Sophiſta facile inueniet, quia tantum
de Arithmetica didicit, quantum ei ſufficit ad numeranda Commenta Auerrois:
ſed nõ æque facile intelliget, quia Geometriæ eſt prorſus ignarus, ex qua diſcipli-
na frequenter Ariſtoteles affert, ut hoc in loco uidemus, exempla. Sed quoniã ſo-
phiſta in ſua quæſtione fingit, ſe uelle me amicitiæ cauſa non pauca docere, uolo ei
nunc uicem tribuere, & etiã cum fœnore pro nugis ab ipſo acceptis, uberiorẽ ac
ſolidiorẽ illi doctrinã rependere. In uerbis ſuprà adductis Ariſtoteles duas propo
nit dubitationes. Prima talis eſt: Quum definitio oratio quædã ſit, omnis autẽ ora-
tio habeat partes, ſicuti autem tota oratio & definitio ad totum definitũ, ita & par-
tes definitionis ad partes definiti, dubitatur nunquid partes definitionis partiũ, id
eſt, partes ipſæ, etenim definitio partis ipſa pars eſt, inſint in definitione totius: ut
ſiquis, uerbi gratia, dicat, definitionẽ hominis eſſe animal rationale habens manus
& caput, aut non inſint. Cauſam aũt huius dubitationis apponit inquiens, quoniã
in aliquibus uidentur ineſſe, & in aliquibus non: ſiquidẽ in circuli definitione non
ineſt definitio ſectionũ circuli, id eſt, ſectiones ipſæ: neq; enim dicimus, quod cir-
culus eſt figura plana ab una linea contenta, à cuius centro omnes lineæ ductæ ad

C circunferentiam ſunt æquales, habens duas ſectiones. Et tamen in definitione ſylla
bæ ineſt definitio literarum: Dicimus enim ſyllabam eſſe collectionem conſonan-
tis cum uocali. Quare partes ſyllabæ inſunt in definitione ſyllabæ. Cur ergo non
idem in circulo ſit, quum æque circulus in ſectiones diuidatur, ſicuti ſyllaba in lite
ras? Huius primę dubitationis ſolutionem ſophiſta quærat apud Ariſtotelem, uel
Auerroim eius expoſitorem: Neque enim minus digna eſt, ut in ea ſui ingenij acu
men ſophiſta exerceat, quàm olim quũ logiculã Pauli doceret, in dato quod eſſet,
fatigauerit in aſſignanda ratione, ob quam autor ille hanc quoq; particulã ſuæ ter-
minorũ ſecundæ intentionis definitioni adiungendam iudicauerit. Nos ad ſecun-
dam dubitationem properamus, atq; eius ſolutionem, quæ magis pertinet ad pro-
poſitum noſtrum, quo probare intendimus cõtra ſophiſtam, ex partibus domus,
aut hominis, tanquam ex prioribus & notioribus ſecũdum naturam, nullam fieri
de ipſis totis demonſtrationem propter quid. Secũda ergo dubitatio apud Ariſto
telem (ut uerba etiã ipſius ſuperius adducta indicant) talis eſt: Nũquid partes prio
res ſint toto, uel non. Partes dico materiales integrantes aliquod totũ: de his enim
noſtra eſt diſputatio. *Dicat enim aliquis, ut fortè ſophiſta, qui* ex his facit demon-
ſtrationẽ pro*pter quid*, eas eſſe priores totis, tunc id ſequeẽ abſurdũ, quod ex tali
dicto *infert Ariſtoteles*: Si enim, inquit, partes ſunt priores toto, eſt autem angu-
lus acutus pars recti, & digitus hominis, tunc angulus acutus erit prior recto, et di
gitus homine. hoc autem eſt falſum. Quæ enim ponuntur in definitione alicuius,
priora ſunt ipſo definito: in definitione autem partiũ ponuntur tota, ergo tota ſunt
priora partibus, & non contrà, ut ſophiſta innuit. Quod autẽ tota ponantur in de-
finitione partium, ſi fortè ſophiſta neſcit, diſcat à Geometris, uel potius ab Ariſto-
D tele, qui Geometras citat, qui angulum acutum ita definiunt: Angulus acutus eſt,
qui recto minor eſt. Sic ſi philoſophus aut medicus digitum definiret, diceret: Di-
gitus eſt talis pars hominis. Alia ratione probat Ariſtoteles, quod tota ſunt priora
partibus. Illa enim quæ ita ſe habent, quod uno perempto perimitur alterum: non
autem contrà: illud, quo perempto perimitur alterum, hoc autem abolito, ipſum
nõ aboletur, prius eſt alio quod unà ſecum perimit, quia ergo perempto homine,
perimitur digitus: perempto autem digito non perimitur homo, ideo dicimus ho-
minem digito eſſe priorem. Primam rationem probantem partes nõ eſſe priores
toto, nobis inſinuat Ariſtoteles per illa uerba: Amplius autem ſi priores ſunt par-
tes toto, & reliqua. Secundam per illa alia: Et ineſſe ſine inuicem priora. Quam ra
tionem tangit etiam Ariſtoteles libro quinto De prima philoſophia, ubi oſtendit
unitatem eſſe priorem dualitate, quia unitas poteſt eſſe ſine dualitate: dualitas au-
tem nõ poteſt eſſe ſine unitate. Et hoc eſt quod ait, ineſſe ſine inuicem, hoc eſt, al-
terum ſine altero oſtendere, prioritatẽ unius reſpectu alterius. Illud enim eſt prius
quod poteſt eſſe ſine alio. Totum etiam prius eſt, quia perfectius, & ideo prius ſe-
cundũ naturã. Nec obſtat, quod partes materiales ſint priores generatione, quod
etiam teſtatur Ariſtoteles libro ſecundo de partibus animaliũ, ubi ſecundũ transla
tionem Theodori ſcribit in hunc modum: Sed quum cõtrà in generatione atque
eſſentia agatur, quæ enim poſteriora ſunt generatione, hæc natura priora ſunt, &
quod primum eſt natura, id eſt ultimum generatione: Nõ enim ædes laterum aut
lapidum gratia ſunt, ſed hæc gratia ædium petuntur. Hactenus quidem Græcorũ
autorũ atq; interpretum teſtimonijs, quorũ fidem ſophiſta habet ſuſpectam, con-
tra hominem egimus. Verum homo barbarus nũquam acquieſcet, niſi Auerroim
autorem barbarum aliquo textu Commenti numero appoſito idem cum Ariſto-
le ſentiẽtem allegauero. Nam noſtri temporis philoſophia ad hoc perducta eſt, ut
ſine

A ſine autoritate Auerrois nihil probetur. In hac tamẽ dubitatione eam adducere ſu
peruacuum uidetur, quum neminem lateat hoc eſſe præcipuũ Auerrois dogma,
partes materiales non cõplere eſſentiam definiti, ſed formales tantũmodo: Et ideo
has eſſe natura priores definito, illas uero poſteriores. Sicuti ergo ex his quæ ſunt
natura poſteriora nõ fit uera definitio, ita neq; uera demõſtratio, ut ait Ariſtoteles
libro ſexto Topicorũ. Et hoc eſt quod contra Sophiſtam probare intendebamus,
non recte arguentẽ ex partibus, in quas uel domus uel hominis ſit facta reſolutio,
fieri demonſtrationem propter quid, ut ex hoc cõfirmaret opinionem Monachi,
uolentis doctrinam reſolutiuam, de qua Galenus loquitur, eſſe demonſtrationem
propter quid. Fortè hæc Sophiſta legens, contrahet frontem, quoniam ægre feret
ſe trahi à ſophiſmatibus & conſequentijs Strodi ad ueram logicam, & ueram Ari-
ſtotelis philoſophiam. Mallet enim Sophiſta de tribus ſeruis geſtãtibus pileos, &
de conſequentijs bonis, de materia atq; de forma, q̃ de definitionibus & demon-
ſtrationibus, quarũ præcepta tradit Ariſtoteles, diſputare. Aliquando tamen So-
phiſta fingit ſe neq; in his, neq; illis diſputationibus uelle immorari, quoniam nol-
let ſe à medicina (ut eius utar uerbo) abalienare. Fingere autem in hoc Sophiſtam
diximus, quia in eius quæſtione de *tribus* doctrinis ordinatis, nullam uidi conclu-
ſionem uere medicinalem: Imò ubi occaſio dabatur de rebus non parui ad uitã hu
manam momenti, diſſerendi, ea prætermiſſa, ad uerba & garrulitatem ſe Sophiſta
conuertit. Ego autem qui ſyncero animo, & nõ ſimulato tales abhorreo de nugis
contentiones, quæ nullam afferũt ad finem artis medicinalis aſſequendum utilita-
tem, conatus ſum quoad potui, & deinceps magis enitar ab his retrahere pedem,
& ad illa transferre ſermonem, quæ aliquam bonam frugem legentibus præbere
B poſſint, & diſpendium temporis euitare. Quæſtionẽ de ſpondylis, quæ potuit eſſe
medicinalis, Sophiſta fecit grãmaticalem: & nihil mentiri ueritus, in me hanc cul-
pam reiecit. Sed hanc impudentem Sophiſtæ calumniam ſuprà confutauimus, &
nunc magis confutabimus, ipſam medicinaliter pertractantes: & ubi Sophiſta pu
tat eſſe difficultatẽ, nullam eſſe difficultatẽ oſtendentes: ubi magna dubitandi da-
tur occaſio, eas dubitationes quas Sophiſta non animaduertit, ſoluentes, & quod
ab initio nos facturos polliciti ſumus, multiplicem illi doctrinã pro ſuis nugamen
tis referentes. Cõtrouerſia eſt inter me ac Monachũ, de ſpondylis dorſi: nõ utrum *De ſpondylis*
ſpondyles, uel ſpondylos dicere debeamus: nam barbaris autoribus libertatẽ con *controuerſia.*
cedimus, modò in rebus ipſis non decipiantur, loquendi ut uelint: ſed quot ſint
numero ſpondyli, & in quot partes diuidantur. Præcipue autẽ de hoc fuit noſtra
contentio, quum legimus ſpondylos dorſi apud Galenũ, an illud uerbum, dorſi,
figurate adijciatur, an diſcretionis gratia: quum totius ſpinæ ſpondyli ſint numero
uigintiquatuor, ſeptem colli, duodecim dorſi, quinq; lumborũ. Nos talem figura-
tam locutionem in Galeno non admittimus. Licet fortè Hippocrates ea aliquãdo
utatur, cui propter antiquitatem etiam ſolœciſmus à Galeno conceditur: Vt in illo
aphoriſmo ſeptimę particulæ aphoriſmorum, Alyces, oſcitationes: quod orationis
uitium licet in antiqua translatione aphoriſmorũ & Cõmentationum Galeni non
appareat, ſecundum tamen interpretationem nouiſſimã Nicolai Leoniceni præce
ptoris mei, quem quidẽ interpretem & ipſe Sophiſta in ſua quæſtione probat, ma
nifeſte deprehenditur, ipſo Galeno in ſua expoſitione teſtante, fuiſſe nõnullos qui
antiquam ſcripturam in hoc aphoriſmo cõmutarunt, legendo alycem & oſcitatio-
nem, & rigorem, nõ caſu nominatiuo, ut in uetuſtis codicibus legebatur, uitandæ
figuræ gratia, quæ ſolœcophanes nominatur. Hippocratem etiam uſum fuiſſe ſer
monibus tropicis, & lingua apud alios medicos inuſitata, teſtatur Galenus in ex-

C poſitione libri De articulis eiuſdem autoris: adeò ut idem Galenus polliceatur ſe
æditurum librum de modo loquẽdi Hippocratis, tanquam ab aliorũ medicorum
elocutione diuerſo. Vtrum autẽ Hippocrates incaſſum apponat aliquando nomi
na, nullius diſcretionis gratia, & dicat, ſicuti Homerus apud Græcos, oleum humi
dum, lac album: quum omne lac ſit album, & oleum humidum: Et apud Latinos
Virgilius, ſydera cœli, quum tamen ſydera nõ ſint, niſi in cœlo: quiſpiam nõ teme
re dubitauerit: Quoniã Galenus in libro De comate talia appoſita ſuperuacua, &
ſolis poëtis, non autem oratoribus, ac multo minus philoſophis, medicisꝗ cõceſ-
ſa, Hippocrati omnino adimit: & uult in libris huius autoris omne uocabulum, &
omnem ſyllabã aliquid ſignificare, hoc eſt, non eſſe ſuperfluam dictionem, ſed ali-
cuius ſignificantiæ gratia apponi. In quibuſdam autem aphoriſmorũ expoſitioni-
bus idem Galenus (ſi quis eius uerba rudius intelligat) uidetur ſentire cõtrarium:
Quo rudiore intellectu Sophiſta ductus, multas nugationes medicis in ſua quæ-
ſtione non ueretur tribuere, tum ex Hippocratis, tum etiam Galeni, tum etiã Ioan
nis Alexandrini Hippocratem exponentium autoritatibus. Hæc ſunt Sophiſtæ
uerba, Monachum nõ eſſe reprehendendum arguentis, etiam ſi aſſeruiſſet hunc
ſermonẽ ſpondylem *dorſi recte ab Hippocrate, atꝗ alijs* grauioris autoritatis me-
dicis uſurpari: *quoniam*, ut inquit, non inconuenit duas dictiones inuicem iungi,
quarũ *una nihil* importat, quod nõ ſit incluſum in alia: ut in quarta particula apho
riſmorum, Commento quadrageſimooctauo, ubi dicit Hippocratem in libro De
iuncturis, uel articulis uertebræ ſpinæ, non quod uertebræ ſint in aliqua alia parte
corporis, ſed quia uertebris hoc eſt proprium, ut ſint in ſpina: Vel ſecundum anti
quam & fidelem interpretationẽ Hippocratis, ibi dixit ſpondyles dorſi, ubi mon-
D ſtrat ſpondyles nuſquã eſſe niſi in dorſo. Similiter hic in febribus deficientibus, in
quibus inferiora ardent, poſuit, Li, nõ deficientibus, ad denotandũ quod ſolum eis
non deficientibus hoc ineſt, ut interiora ardeant. Demũ Sophiſta ſubiũgit: Vnde,
ſiue libri dicant Vertebræ, ſiue ſpondyles, ſiue dicant dorſi, ſiue ſpinæ, ſemper ha-
beo intentum, duas ſcilicet dictiones inuicem iungi, quarum una nihil dicit quod
nõ ſit incluſum in altera. Non ſatis Sophiſtæ fuerat ſemel in principio ſui ſermonis
erraſſe, niſi eundem errorẽ etiam in cõcluſione repeteret, ut magis ac magis ſuam
inſcitiã manifeſtaret, qua omnes medicos nugaces facit, ſi nõ ſit indecens eis duas
dictiones inuicem iungere, quarum una nihil dicit quod nõ ſit incluſum in altera:
Licebit ergo eis dicere, hominem animal: Quod dictum nugatio ab Ariſtotele, in
libro primo Elenchorum, & ſexto Topicorũ, & ſeptimo De prima philoſophia iu
dicatur: In homine enim actu includitur animal. Vnde nonnulli logici maiorẽ nu
gationem fieri putant, quando ſpecies præponitur generi, ꝙ quando genus præ-
ponitur ſpeciei: quæ maior nugatio in medicis admittĩ à Sophiſta, nõ exiſtiman-
te fortaſſis, ſe illos, ſi ſui ſimiles in nugando faceret, infamare. Poſſem ego hoc ma-
ximum non ſolum in Dialectica, ſed uniuerſa philoſophia, & præcipue medicina
nugationis uitiũ pluribus rationibus ex Ariſtotele ſumptis in libris paulò antea
allegatis, improbare, niſi fugerẽ prolixitatis faſtidiũ: & illud etiam cauerem, ne ui-
derer materiam medicinalem, qualis eſt iſta de ſpondylis, contra promiſſum aliter
ꝙ medicinaliter pertractare. Redeo igitur ad aphoriſmos Hippocratis & Galeni
Cõmentationes, ex quibus non ſanè intellectis Sophiſta ſuum Pluſꝙ Cõmentato
rem debiliter defendit. Neꝗ enim in quadrageſimooctauo aphoriſmo quartæ par
ticulæ Galenus conſtanter aſſerit, quod in febribus nõ deficientibus ſolis tales ca-
ſus appareant, ut ſcilicet exteriora frigeant, interiora ardeant: quinpotius ſtatim in
principio ſuæ Cõmentationis dicit, diligentius cõſiderandũ fore, an etiam in defi

cientibus

A cientibus iſtud poſſit cõtingere. Si enim foret poſſibile, nõ fruſtra in aphoriſmo di
ceretur, in nõ deficientibus febribus, ſed diſtinguẽdi gratia ab alijs febribus inter-
mittẽtibus, in quibus caſus dicti nõ eſſent mortales. Quia uero Galenus fatetur ſe
nunq̃ uidiſſe eos, niſi in febribus nullam intermiſſionẽ habẽtibus, ideo cum dubi
tatione tandem pronunciat, uideri illa uerba, in nõ deficientibus, nõ diſtinctionis
gratia in aphoriſmo appoſita, ſed ſimplicẽ factam eſſe appoſitionẽ, ſimilem illi, quæ
habetur in libro De iuncturis ubi ſcribit: Spondyli autem ſecundum ſpinam, non
tanquam alibi ſint ſpondyli, quàm in ſpina. Sed ſicuti ita dixiſſet: Spondyli, ſeu uer
tebræ (ſi latine loqui uolumus) quibus ineſt ut ſint in ſpina. Hæc autem expoſitio
Galeni in hoc loco non uult Hippocratem adieciſſe ſpondylis uerbum, ſpinæ, uel
dorſi, alicuius utilitatis gratia ad rem, noſtrumq̃ intellectũ attinentis, ut Sophiſta
interpretatur: qui niſi nugari uolebat, nugationẽ defendendo dicere debuit, quæ
utilitas nobis accreſcat, & in quo intellectus noſter magis illuminet̃, ſi quis dixerit
ſpondylos ſpinæ, & nõ ſpondylos tantũ. Sanè intellectus bene diſpoſitus, qualis
eſt in philoſopho, & nõ in Sophiſta, æque intelligit quid ſignificet ſpondylus, ſicu
ti quid ſignificet ſpondylus ſpinę. Recte aũt Ariſtoteles ait, lib. quinto Topicorũ,
illa eſſe ſimpliciter notiora, non quæ uulgò notiora ſunt, ſed hominibus ſanam ha-
bentibus mentẽ: Sicuti & quod eſt ſalubre ſimpliciter, nõ ex corporibus male affe
ctis, ſed integra ſanitate fruentibus, iudicatur. Si ergo Sophiſtæ deliro uidetur no
tiorem eſſe ſpondylum ſpinæ, quàm ſpondylum, ſapienti nõ uidetur. Audi homi-
nis imperitiam: putat eſſe Pleonaſmũ, ſeu ſermonem ſuperuacuũ, ſi quis dixerit,
uideo oculis, & ore loquor: quũ tamen defendi poſſit in his ſermonibus nullũ eſſe
uitium, quia & acie mentis uidere dicimus, nõ ſolum oculis: & amantes nutibus lo
B qui, non ſolum lingua. Illa autẽ quæ ſunt apertiſſima nugamenta, nititur excuſare.
Sed hæc Sophiſtæ deliramenta nõ audeo multũ refellere, ne ipſe magis uidear de-
lirare. Ad Galenum noſtrum reuertamur, cuius neq̃ uerba neq̃ ſenſum Sophiſta
fideliter recitat. Hic ſanè autor, Galenũ dico, ſermonũ Hippocratis fidelis expoſi-
tor in loco ipſo, in quo Galenus talia uerba ſcribit, in libro uidelicet De articulis,
duplicem affert eorundem uerborũ expoſitionẽ: Primam, quam etiam in aphori-
ſmo ſuprà memorato attulit, quæ (ut uerũ fatear) nõ omnino Hippocratem à uitio
ſermonis liberat: & ideo fuit, ut dixi, cum quadam dubitatione à Galeno prolata, li
cet poſſit propter autoris antiquitatẽ ſicuti Solœcophanes tolerari. Alteram quæ
ſermonem Hippocratis omnis uitij expertem facit, quam ubiq̃ ferè Galenus ap-
probat, & primæ, ut mox docebimus, anteponit. Expoſitio quã dixi Galeni in lo-
co proprio libri De iuncturis, & duplex, ita ſe habet: Spondylos ſpinæ, non tanq̃
etiam in aliqua alia parte corporis ſpondyli ſint, adiecit ſpinæ: ſiquidem omnium
ſpondylorũ compoſitura ſpina nominatur: Verum ac ſi ita dixiſſet: Spondyli, qui-
bus & illud ineſt, quod in ſpina ſunt. Hæc eſt prima expoſitio ſcripta etiam in com
mentatione aphoriſmi, ut dixi. Deinde ſubiungit ſecundã potiorem per hæc uer-
ba: Quidam tamen ex his medicis recentioribus nolunt totam ſpondylorum com
poſituram nominare ſpinam, ſed ſolum illorũ, qui ad thoracem pertinent, & lum-
bos, ſecũdum quos medicos nunc uidetur Hippocrates non de his ſpondylis qui
ſunt in collo loqui, ſed de his tantũ, qui ad lumbos pertinent, & noton, id eſt, dor-
ſum. Hæc ſecũda expoſitio miſerũ Sophiſtam deſtruit, qui in exponendo Hippo-
cratem, dum uult plus Galeno ſapere, deſipit. Ex hac enim expoſitione manifeſta
tur, non ideo appoſitum eſſe uerbum ſpinæ poſt uerbũ ſpondyli, ut nobis notifica
retur, id quod importatur per unam dictionẽ eſſe incluſum in ſignificato alterius:
Imò ut potius indicaretur oppoſitum, aliud ſignificare dictionem ſpondyli ſimpli-

C citer prolatam, aliud cum adiectione ſpinæ: Quum enim dicimus ſpondylos, plus ſignificamus, ꝙ dicendo ſpondylos ſpinæ: per ſpondylos enim omnes ſpondylos poſſumus intelligere, qui ſunt numero uigintiquatuor, ſeptē colli, duodecim dorſi ſeu thoracis, & quinq; lumborū. Quum autem dicimus ſpondylos ſpinæ, excludimus ſpondylos colli, qui nō includūtur in ſpina, iuxta ſignificatū uerbi ſpinę apud medicos recentiores, quibus uidetur hoc in loco Hippocrates conſenſiſſe. Ex hac ſecunda Galeni expoſitione duo cōtra Sophiſtam demonſtrantur, quod quum dicimus ſpondylos ſpinæ ſecūdum Hippocratem & græcos medicos recentiores, qui fuere in eodē uerbi ſpinę ſignificato cōcordes, non illius utilitatis gratia, quam Sophiſta ſomniauit, ſed ſolū diſcretionis cauſa dicimus, ut diſtinguamus ſpondylos ſpinæ à ſpondylis colli: Et ita omne ſermonis uitiū euitatur, quod etiam docuit in alijs expoſitionibus aphoriſmorū, quas Sophiſta citat, euitare Galenus: licet Sophiſta uerba Galeni tanquam pica recitans, & non intelligens, eas adducit pro ſe, quæ tamen faciunt cōtra ipſum. Nam & Cōmentatio aphoriſmi uigeſiminoni, ſeu ſecundū aliū ordinem trigeſimi, *duplici* ratione Sophiſtæ aduerſatur: & ratione ſcilicet primæ expoſitionis *euidentius: & ratione etiam ſecūdæ*, ſi quis ſignificatū huius uerbi ſim*pliciter, ſiue* ſimplex apud Gręcos intelligat. Quod quidē multiplex eſt, ut *teſtat̃* Ammonius in expoſitione uerborū Porphyrij, quū dicit: Videtur aũt *neq; genus*, neq; ſpecies ſimpliciter dici: Verbum, ſimpliciter, inquit Ammonius, *qua*druplicter dicitur, ſignificat enim uniuerſaliter, quo ſignificato utuntur Rhetores, quum ita loquuntur, ut ſimpliciter dixerim: Aliquando ſignificat proprie, ſecūdum quod ſignificatum Ariſtoteles nominat ſimplicem generationem, id eſt propriam. Aliquādo ſignificat fruſtra, & nullius cauſa, ſicuti dicimus aliquem ſim-

D pliciter fuiſſe uerberatum, id eſt, ſine cauſa. Aliquando ſignificat uno modo, ſicuti quum dicimus, ſimplicem eſſe ueritatem, id eſt, unius modi. Hanc multiplicē huius uocabuli, ſimplex, ſignificationem, neceſſarium fuit antea docere Sophiſtam, ut ſciat ſe allegare aphoriſmū, quem non intelligit: neq; poteſt intelligere propter falſam cōmentationem quam ſequitur, & quæ illi eius erroris dedit occaſionem, quo putat licere medicos frequenter nugari, & dicere ſicuti poëtæ, Lac albū, oleū humidum, ad confirmandum naturalem lactis colorem, & propriam olei qualitatem. Talem *enim rationem innuit* antiqua translatio Cōmenti Galeni in aphoriſmum allegatū, quæ *talis* habetur: Conſueuit Hippocrates & omnes medici phlegma album uocare unam ſpeciem hydropiſis, quæ modo noſtro tempore hipoſarca uocatur: Phlegma autem dicit album, quia aliquando eſt liuidum, & ex aliorum cōmixtionibus humorū. Hæc quidē prima ratio uera eſt, & Galeno digna: oſtendit enim, cur Hippocrates dixerit phlegma albū, quia ſcilicet aliquādo mutat colorem ex aliorum humorū cōmixtione: additur ergo album diſcretionis gratia, & ſic euitatur nugatio. Hanc autem primā expoſitionē, quæ aufert uanæ locutionis ab Hippocrate uitium, & Galeno conſonat, qui libro De comate eidem Hippocrati adimit uanam & ſtultā appoſitionem nominū, Sophiſta nō admittit, ſed potius ſecundam, quæ fatua eſt, cæco iudicio ſequitur. Eſt autem talis: Et etiam omne phlegma naturaliter eſt album, dicens, ergo albū naturalem confirmauit colorē ſuum. Fatuā dixi hanc expoſitionē, quia nihil ſtultius excogitari poteſt, quàm ſi quis ſtudeat, id quod naturale eſt, alicui, etſi ſenſui ex ſe ſit manifeſtum, uana uerborū adiectione confirmare: ſicuti ignem eſſe calidum, lac album, & oleum humidū. Poſthabita ergo huius translationis falſitate, ueniamus ad ſecundam, quæ fidelior exiſtit, & duplici ratione, ut diximus, Sophiſtæ aduerſatur. Hæc ita ſe habet: Cōſueuere & alij medici quandā aquæ intercutis ſpeciem, albam pituitam nominare, quaſi uidelicet

Phlegmatis uarij colores.

A uidelicet etiam ſit pituita liuida, uel tanquã ſit quidem ſui ratione ſemper alba, ſed
propter cõmixtionem quorundam humorũ uerum mutet colorem. Poteſt autem
ſicuti in libro De articulis ſcripſit, uertebræ quæ in ſpina ſunt, nõ tanquã ſint alibi
uertebræ, uolẽs diſtinguere, ſed ſimplici utens adiectione, ita & eo loco albi feciſſe
adiectionem. Ita hac Cõmentatione Galenus duplicem facit expoſitionem, unam
quæ uult nõ eſſe fruſtra appoſitũ uerbum album pituitæ ſeu phlegmati, ſed diſtin
ctionis gratia ab alio phlegmate quod nõ eſt album ſed ſua natura liuidum, ſicuti
phlegma quod etiam uitreũ nominatur, uel alio colore quàm albo coloratũ pro-
pter admixtionem aliorum humorũ. Alia expoſitio eſt, quod ſimplex ſit facta ap-
poſitio albi, id eſt fruſtra, & nullius diſtinctionis gratia. Qualis modus loquẽdi ſe-
cundum unam expoſitionem, inuenitur etiam in libro de Articulis apud Hippo-
cratem, ubi ſcribit, ſpondyli ſpinæ: fruſtra enim & hic adiectũ uidetur ſpinæ, quũ
ſpondyli in nulla alia parte corporis ſint, quàm in ſpina. Vtra harum expoſitio ſit
eligibilior Galenus nõ determinat. Sed quis eſt tam imperitus, ac peruerſi homo
iudiciĳ, qui primam ſecundæ non præferat, quæ ſuam Hippocratis ſeruat grauita-
tem, qui nõ ſit aſſuetus dicere (ut *ſæpius* poëtæ ſolent) lac album, oleum humidũ.
Altera expoſitio hanc licentiam poëticam cõdonat Hippocrati propter antiquita-
tem, quam tamen eidem in libro De comate detraxit. Quare niſi uelimus Galenũ
ſibiĭpſi uariĳs locis repugnare, dicendum eſt potius hanc ſecundam expoſitionem
non tanquam ſuam, ſed tanquam aliorum ab ipſo Galeno in Commentationibus
aphoriſmorum ex ſuperabundanti fuiſſe recitatam. Idem quoq; iudicium de ſimili
expoſitione in Commentationibus libri De articulis ab eodem Galeno poſita fa-
ciendum, cui alterã annexuit, ut ſupra oſtendimus, potiorem. Si uero omnino So
B phiſta uelit hanc etiam ſicuti primam à Galeno probari, non animaduertet ipſum
ſibi parare laqueos. Albi enim ad phlegma ſecundũ hanc expoſitionẽ eſt ſimplex
appoſitio, id eſt, nullius utilitatis cauſa facta: opponitur enim ei, quæ fit diſcretionis
gratia: Et fortè antiqua tranſlatio, quæ dicit talem appoſitionẽ, naturalem colorẽ
phlegmatis cõfirmare, hoc idem uoluit ſignificare, ipſam uidelicet eſſe uanã & nul
lam afferre utilitatẽ. Sicuti ſi quis uaniloquus, niuem diceret albam, ut naturalẽ ni
uis colorẽ, de quo niſi ab ortu naturæ cæcus nemo dubitauerit, cõfirmaret. Hanc
mentis cæcitatẽ non in hoc loco tantũ, ſed ubiq; ferè in Sophiſta deprehendimus,
præſertim ubi uult ſenſus uerborũ Galeni, quæ tamen ſunt manifeſta, declarare.
Volens enim quandam apparentẽ in Galeni expoſitionibus cõtradictionem, de
qua etiã nos paulò ante mentionẽ fecimus, excuſare, non ſemel aut bis, ſed ter, aut
quater in eundem errorẽ præcipitat. Reſpondens enim ad Galeni autoritatẽ libro
De comate dicentis, nõ eſſe morem Hippocratis, ut poëtæ faciũt, uerba incaſſum
apponere, ait, hanc & alias ſecũdo aphoriſmorũ à ſe notatas pro Monacho facere,
quia per illas dicitur Hippocratẽ nulla dictione fruſtra uſum fuiſſe: Ideo quũ Hip
pocrates & aliĳ medici ſæpe utantur duabus dictionibus, quarũ ſignificatũ unius
cõprehenſum eſt in alia, hoc nõ fit fruſtra, ſed alicuius utilitatis gratia, ſcilicet gratia
explicationis alicuius proprietatis, quæ licet importetur per unam illarũ dictionũ,
non tamen clare, aut manifeſte, aut ratione ſequelæ unius ex alia, aut ratione cõfir
mationis, aut alterius utilitatis ad rem, noſtrumq; intellectũ attinentis. Poëtę uero,
ut Homerus hoc facit ſolũ gratia cõplementi ſermonis, ut carminis. Hæc ſunt So-
phiſtæ deliramenta totiens ab ipſo repetita: nunc uero maiore cum riſu audienda,
uel legenda, quoniã tandem fatetur eodem modo loquendi uti medicos atq; poë-
tas: utriq; enim dicunt, & phlegma album, & lac albũ, ſed propter fines diuerſos:
Medici propter aliquã utilitatẽ, poëtæ fruſtra, ueluti Homerus propter cõplemen

C tum carminis. Verum aliquis è ſchola puerorum hæc fortè audiens, aut legens, ita
Sophiſtam interrogabit: Quî tu homo nimiū nugator noſti, an Homerus etiam
alicuius utilitatis gratia dixerit, Lac album, ad confirmandum ſcilicet naturalem
colorem lactis: ſicuti medicus Phlegma album, ad confirmandum colorem natu-
ralem phlegmatis? Quum eandem figuram ſermonis utrique concedas, & medi-
co, & poëtæ. Si uana eſt apud unum, uana eſt apud alterum: Si apud medicum ali
cuius utilitatis gratia fit, etiam apud Poëtam. Ego uero, inquiet puer Sophiſtam
redarguens, à Quintiliano libri De inſtitutione oratoria uolumine ſeptimo quid
de hoc ſit ſentiendum multo antea didici, ubi de Tropis qui non ſignificandi gra-
tia, ſed ad ornandam orationem aſſumuntur, ſcribit in hunc modum: Ornat enim
epitheton, quod recte dicimus appoſitum, à nonnullis ſequens dicitur: Eo poëtæ
& frequentius & liberius utuntur, nanque illis ſatis eſt conuenire uerbo cui ap-
ponitur: itaq; & dentes albi, & humida uina, in his nō reprehendimus: Apud ora
torem, niſi aliquid efficit, redundat. Audi Sophiſta quid de epithetis, id eſt, appo-
ſitis Quintilianus ſtatuat. Illa quidem quæ non ſignificandi gratia, ſed ad ornan-
dam orationem aſſum*untur, ſicuti dentes albi, & humida uina*, in poëtis, quibus
omnia ſunt *liberiora, etiam* ſi frequētius eis utantur, nō reprehendi: In oratoribus
autem, *niſi aliquid* efficitur, tanquam ſuperflua damnari. Tunc autem aliquid ef-
ficitur (*ut* poſtea exemplis idem Quintilianus oſtendit) quum rei exaggerandæ
gratia hiſce appoſitis utūtur: ut, ô ſcelus infandum, ô libidinem deformem. A pue
ris ergo in ſchola ſedentibus Sophiſta diſcat, ea quæ non decent oratores, niſi au-
gendæ rei de qua loquuntur, gratia, multo minus decere medicos, qui hæc uel or-
namenta uel augmenta orationis non quærunt, ſed tantum ſtudent in libris ſuis in
D corruptam exprimere ueritatem: A me uero, ut antea edoctus fuit ex Commenta
tione Galeni in aphoriſmum ſeptimæ pariculæ, quem pro ſe Sophiſta citauit, quæ
tamen penitus eius opinionem deſtruebat, ita nunc etiam magis, ac magis edocea
tur ex altero loco libri de Comate, quem non eſſe contra ſe, ac Monachum fruſtra
conatur Sophiſta defendere, falſam eſſe utriuſque defenſionem demonſtrari. Si
enim Monachus & id quod ei Sophiſta tribuit, opinatur Galenū in procemio Ar
tis paruæ ordinariam doctrinæ apponere, nō gratia diſtinctionis à quibuſdam do
ctrinis, quæ nullum ſeruant ordinem, de quarum numero eſt doctrina aphoriſti-
ca: Ipſe Monachus unà cum Sophiſta non animaduertūt, ſe Galenum principem
medicorum, eidem uitio facere obnoxium, quod ipſe uel in Hippocrate autore
antiquiſſimo minime tolerādum iudicauit. In libro ſiquidem De comate idem Ga
lenus conatur oſtendere, Hippocratem, quū in Epidemijs Cataphoram pigram
dicit, non temere uerbum pigram Cataphoræ adijcere, ſed alicuius determinatio-
nis, id eſt diſtinctionis, gratia ab alia cataphora, quæ non eſt pigra. Duplex ſiqui-
dem Cataphora eſt (ut eodem in loco Galenus declarat) una ſomnolenta, quæ le
thargicis, alia inſomnis ſeu peruigil, quæ phreneticis accidit. Verum Sophiſta, qui
nomen cataphora quid ſignificett ignorat, non poteſt etiam quomodo differat ca-
taphora pigra, id eſt ſomnolenta, & non pigra, id eſt peruigil, intelligere: ideo pu-
tat tantundem importare cataphoram, & cataphoram pigram: Verbum tamen pi
gram apponi non determinationis, id eſt diſtinctionis gratia, ut ego declaraui, ſed
gratia explicationis alicuius proprietatis quæ includitur in cataphora, non tamen
clare: Quæ tamen ſit illa proprietas, neſciuit Sophiſta explicare, qui, ut ſæpe dixi,
tanquam pica uocabula græca, quæ in translatione Galeni legūtur, quæ nō intelli
git, loquitur. Sed ſi me audiet recte conſulentem, nulla alia uerba græca deinceps
præter Categorematicū, Syncategorematicum in ſuis ſcriptis ponere curabit, ne

à pueris

A à pueris alphabetum græcum diſcentibus irrideatur. Sed uideamus, an minus ri-
dicule Ioannem Alexandrinum Sophiſta alleget, in cuius expoſitione Epidemia-
rum uerba græca pauciora leguntur. Sed maior licentia nugandi conceditur me-
dicis, ueluti Sophiſta exeodem autore teſtatur: Quando & primo Epidemiarum,
Commento ſecũdo, ſpondyles nuchæ, dicitur: Et tertio Epidemiarum Commen-
to ſexto, lac album, ſpondyles ſpinæ, mel rubeum, Coryza à capite. Et ſexto Epi-
demiarum, Commento ſeptimo, ſplen ſiniſtrum, lac album, ſpondyles ſpinæ: Et
octauo Epidemiarum, Commento ſextodecimo, lac album, ſomnia in ſomnijs. Et
(ut Sophiſta ait) idem Ioannes Alexandrinus ſeptimo Epidemiarum, Commen-
to primo, aliquid fortius conceſſit, duas dictiones ſynonymas idem importantes,
ſimul iungi, ut labor & dolor. Hæc omnia Sophiſta ad literam, qui ex tam multis
unius autoris barbari autoritatibus iam putat ſe magnum de medico Romano tri
umphum reportaſſe, qui omnem ademit grauioris autoritatis medicis nugandi li-
bertatem. Ego uero Ioanni Alexandrino poſſum duplici ratione occurrere: Vna,
omnem ipſi fidem detrahendo, qui ſe illarum Epidemiarum Hippocratis expo-
ſitorem profitetur, quæ tamen nõ *ſunt* uerę Hippocratis Epidemiæ, ut ſciunt me-
dici qui latinam tenent & græcam pariter literaturam. Alia etiam uia poſſum So-
phiſtæ reſiſtere, quia non ſatis fidelem autorem, ipſe etiam infidelius recitat: neq;
enim Ioannes Alexandrinus tam male de Hippocrate ſenſit, ut indubitanter ſit au
ſus aſſerere, tam crebrò ipſum tales ſermones uſurpaſſe, quales neque oratoribus
conceduntur. Imò in omnibus ferè locis quos Sophiſta adducit, duplicem ponit
Hippocrates intellectum, quemadmodum & Galenus in ſuis expoſitionibus (ut
ſuprà oſtendimus) factitauit, meliorẽ permittens perſpicere potentibus ueritatem
B eligendum: licet Sophiſta cæcutiens ſemper capiat deteriorem. Prima quidem au
toritas ex Ioanne Alexandrino à Sophiſta adducta, nihil aliud probat, niſi autorẽ
barbarum male ſententiam Galeni de ſpondylis recitare: qui, ut ait Galenus libro
ſecundo Artis paruæ, tanti ſunt ſecundum magnitudinem, quanta & ſpinalis me-
dulla. Sed quod paucis uerbis & recto ordine græcus autor explicat, id pluribus
barbarus, atque conuerſim conatur exponere, in hunc modum ſcribens: Si enim
magni fuerint ſpondyles nuchæ, manifeſtum eſt quod & ipſa nucha magna eſt.
Contrà Galenus uult, non magnitudinem nuchæ ſequi magnitudinem ſpondy-
lium, ſed magnitudinem ſpondylium ſequi magnitudinem nuchæ. & rectius ſen-
tit: Nam ſpondyles propter nucham, nõ nucham propter ſpondylos natura fabri
cauit. Quod & ipſum ueritate cogente Alexandrinus fatetur, qui ſtatim poſt uer-
ba priora ſubiungit hæc alia: Semper enim ſecundum proportionem nuchæ, na-
tura operatur ſpondyles. Quare non ſolum Galeno, ſed etiam ſibijpſi hic autor re-
pugnat. Et minor eſt in eo error quo dixit, ſpondyles nuchæ: quod dictũ non eſt
ſimile (ut Sophiſta putat) illi alteri, de quo diſputamus, ſpondyles dorſi. Spondy-
li enim in dorſo ſunt, non autem in nucha: Imò nucha in ſpondylis cõtinetur. Hæc
ergo autoritas, quia non facit ad propoſitum, omittatur. Veniamus ad ſecundam,
in qua magis Sophiſta ſe iactat: Sed quanto maior iactantia, tanto maior eius igno
rantia deprehenditur. Ioannes Alexandrinus exponens uerba illa tertiæ particu-
læ Epidemiarum, Commento ſexto, A capite coryzantibus: non temere dubitat,
cur à capite dixerit, quaſi extra caput fiat coryza. Soluit autem dubitationem du-
pliciter, ita ſcribens: Aut dicimus, quod eſt conſequens ex neceſſitate, dixit, ſicuti
& lac album, quemadmodum & Galenus dicit: Spondyles qui ſunt iuxta ſpinam:
nõ quod in alio loco ſint ſpondyles ſed quia ex neceſſitate, dixit. Sic & mel rubeũ
dicimus: Aut hoc igitur intellige, aut quoniam aliter ſuperuenit coryza, & huiuſ-

C modi paſſiones aut à cauſa primitiua, aut cauſa antecedente. A primitiua quidem
cauſa fit Coryza, quum aër frigidior fit in hyeme, aut calidior ſicuti in æſtate: Ab
antecedente uero cauſa, ſicuti quoties multoties ipſum cerebrũ per ſe patitur aut
calidam, aut frigidam dyſcraſiã. Hæc omnia recte Alexandrinus, qui, ſicuti etiam
Galenus, uerbis autoris quem exponit, ſiue ſit Hippocrates, ſiue alter, duplicem
tribuit intellectum, & liberum lectori relinquit capiendi meliorem. Primus intel
lectus eſt, quod ideo Coryzantibus additum ſit uerbum illud, à capite, non alicu-
ius diſcretionis gratia, ſed ſolum tanquam ex neceſſitate ſequens, atq; ideo ſuper-
flue: ſicuti poëtæ ſolent dicere, lac album, mel rubeum. Quem etiam intellectum
dat aliquando Galenus uerbis illis Hippocratis in libro De iũcturis, ſpondyli ſpi-
næ, licet alterum approbet meliorem, de quo ſatis ſuperius. Secundus intellectus
eſt, qui multo uerior, ideo appoſitum fuiſſe à capite Coryzantibus, ut oſtenderet
quod duplex ſit Coryza: Vna quæ fit à capite, id eſt, à cauſa antecedente in capi-
te exiſtẽte: Altera à cauſa primitiua, ab aëre ſcilicet uel calido, uel frigido: Vt oſten
deret inquam, atque diſtingueret de qua Coryza uerba faceret, de illa ſcilicet quæ
fit à capite, ſeu cauſa *antecedente*, & *nõ altera*. *Hunc* ſecundũ intellectũ Sophiſta
neglexit, *quia non intellexit*: uel ſi intellexit, gallũ Aeſopi imitatur, qui dum rima
tur terrã, gemmas reſpuit, & quiſquilias ſequit̃. Eadẽ inſcitia, uel iudicij peruerſita
te *Sophiſta* ductus ſexta particula Epidemiarũ, Splenem ſiniſtrum dici putat, non
ſecũdum alteram expoſitionem, quæ uitium uitat uerbi ſuperflui, per ſplenem ſi-
niſtrum intelligendo ſiniſtras partes ſplenis: Sed ſecundũ alteram deteriorẽ, quæ
donat medicis poëticam libertatem dicendi, ſplenem ſiniſtrum, ſicuti illi dicunt, lac
album. Non aliter particula octaua Cõmento decimoſexto ubi ſcribitur, Quæ in
ſomno ſomnia, ex duabus expoſitionibus, quarũ altera ſeparat ſomnum à ſomnio,
D & omne excludit orationis uitiũ, quã Sophiſta poſthabet, & alterã quę nugationẽ
admittit, amplectitur. In ſeptima autem particula Commento primo eundem Ale
xandrinum Sophiſta inquit, fortius alibi concedere, duas ſcilicet dictiones ſyno-
nymas ſimul iungi, labor & dolor. Neq; ueretur autori, & ſuo & aliorum iudicio,
probatiſſimo tot nugamenta, magnus & ipſe nugator, adſcribere. Laborem ſanè
ſeu laſſitudinem Hippocrates atq; Galenus à dolore diſtinguunt, & ſpecie diuer-
ſas utriq; differentias aſſignant: ut ex duobus aphoriſmis Hippocratis in ſecunda
particula aphoriſmorũ, & Galeni Cõmentationibus patẽre poteſt. Primus aphori
ſmus eſt: Laſſitudines ſpontaneæ morbos pronunciant. Secundus: Quicunq; ali-
qua parte corporis plurimũ dolorem nõ ſentiunt, his mens ægrotat. Verbum au-
tem græcum πόνος, quo Hippocrates utitur in ſecundo aphoriſmo, duo ſignificat
apud Græcos dolorẽ ſcilicet atq; laborem: κόπος autem, id eſt labor uel laſſitudo,
unam tantum habet ſignificationem. Quare labor & dolor non poſſunt eſſe nomi
na ſynonyma, ut male Sophiſta ex Alexandrini arguit autoritate: Alioquin ſi unũ
nomen multipliciter, diceretur etiam alterũ. Quanq; uero omni laſſitudini aliquis
annectitur dolor, nõ tamen hoc eſt principale eius ſignificatũ. πόνος uero in lingua
gręcorum, in qua ſcripſit Hippocrates, æque primo ſignificat dolorem, ſicuti labo
rem: Differũt ergo hæc duo nomina non ſolum uoce, ſed etiam ſignificatione. Sed
neq; ex uerbis Alexãdrini poteſt quiſpiã recte colligere dolorẽ atq; laborem eſſe
nomina ſynonyma, ſunt autem hæc: Quoniã enim labor & dolor dolorem ſignifi
cant, ad dolorem inſpexit, & dixit, duriſſimi uero & fortiſſimi. Audiat falſus So-
phiſta recitator, non dicit Alexandrinus quod labor & dolor idem ſignificant, ſed
quod ſignificant dolorem. Et ideo Hippocrates inſpexit ad dolorem, & dixit, du-
riſſimi uero & fortiſſimi: ſi utrunque nomen idem ſignificat, ut Sophiſta uult, cur

magis

A magis autor inſpexit ad dolorem quàm ad laborem? Et ſi ad unum tantum inſpexit, cur numero plurali uſus eſt, dicens, duriſſimi & fortiſſimi? Exponat obſecro Sophiſta, niſi tanq; pica loquitur quę nõ intelligit, quiſnam ſit ſenſus horũ uerborum Alexandrini, & quomodo ex ipſis probetur, laborem atq; dolorẽ eſſe nomina ſynonyma. Hunc ſi ſcierit explicare, eum nõ amplius Sophiſtam, ſed præſtantẽ medicum, & dignum Hippocratica diſciplina iudicabo. Si uero mihi Sophiſta inuidet hoc Alexandrinæ doctrinæ ſecretum, ſaltem ſuos diſcipulos doceat, quomodo Hippocrates duas dictiones ſynonymas uel idem importantes, ſeptimo Epidemiarum cõiunxerit. De quo tamen autore teſtat̃ Galenus libro De comate, quod non fuit ex numero eorũ qui uerba in uanum apponũt: & quod unumquodq; uocabulũ & ſyllaba omnis aliquid ſignificat apud ipſum. Qui etiã Galenus conatur oſtendere eundem Hippocratem in libro de articulis nõ appoſuiſſe fruſtra, ſpondylis ſecundũ ſpinam, quoniam eo in loco loqueretur ſecundum medicos, qui initium ſpinæ faciũt poſt ſeptimũ ſpondylum colli: Et ſpinam uolunt cõſtare ex duodecim ſpondylis noti, id eſt dorſi, & quinq; lumborũ. Sed hinc tota prior diſputatio habuit originem inter me uolentem, ubi in libris medicorũ, & præcipue Galeni, legit̃ ſpondyli dorſi, illud uerbũ, dorſi, non fruſtra apponi, ſed diſtinctionis gratia à ſpõdylis alijs, qui nõ ſunt in noto, id eſt, in dorſo, uel in ſcapulis, ut habet tranſlatio libri De utilitate partiũ: & ex alia parte, Sophiſtam cõtendentem, per ſpondylos dorſi omnes ſpondylos eſſe intelligendos: & ideo adijci ſpondylis uerbũ, dorſi, nõ diſtinctionis gratia, ſed alterius utilitatis, quam nos ſatis ſuperq; in præcedentibus cõfutauimus. Antequam tamen hanc ſecundam diſputationẽ aggrediamur, illud Sophiſtam admonendum cenſuimus, hoc uerbum notum apud Græcos, &

B dorſum apud Latinos, multiplex habere ſignificatũ: aliquando enim ſignificat totam ſpinam, unde & notieos, id eſt ſpinalis medulla, græco uocabulo dici? corrupto autẽ nucha: Aliquando uero eam partem ſpinæ quæ alio nomine à Græcis metaphrenum nominatur: aliquando aliud, ut etiam Sophiſta fatetur. Qua multiplici ſignificatione conſtante, & ueritate cogente, ab ipſo tandem Sophiſta conceſſa, ſicubi uerbũ id, noton aut dorſum, apud aliquem grauioris autoritatis medicũ legitur, in eo ſignificato debemus accipere, in quo nulla autori nugatio tribuatur: quod in ſuis in Hippocratis libros Cõmentationibus ubiq; Galenus conatur facere. Contrarium Sophiſta nititur demonſtrare, uolens tueri Monachũ, qui doctrinam ordinariã ita à Galeno dici, ſicuti ſpondyles dorſi ab Hippocrate, in una ſuarum expoſitionũ oſtendit. In prima autem huius malæ expoſitionis defenſione Sophiſta ueræ, id eſt Ariſtotelicæ, logicæ imperitus, cõtra huius diſciplinæ præcepta id quod multipliciter dicit̃, ſcilicet dorſum, uoluit definire: & nõ aduertens, nomẽ æquiuocũ ſua definitione fecit uniuocũ. De qua definitione, quot præterea alia errata contineat, poſtea uidebimus. Primũ, ſi fieri poteſt, Sophiſtam bonarũ ignarũ literarũ, & tamen de uocabulis græcis, atq; latinis tanquã cæcum de coloribus diſputantem, refellamus: & tandem ſuos fateri errores compellamus. Sed ne hominem indicta cauſa accuſare uideamur, ultima eius uerba, quæ poſt definitionẽ male (ut diximus) aſſignatã, ueluti cõcluſionis loco apponũtur, in mediũ adducemus. Sunt autem hæc: Apparet enim Monachũ in re nõ decipi, neq; etiã in uocabulo. Quod enim dorſum accipitur, ut nunc definitũ eſt, ut ſcilicet eſt illud compoſitum cõprehendens xxiiij. ſpondyles, patet ex autoritatibus ſuprà allegatis, & ex Galeni xiij. libro De utilitate partiũ ferè in omnibus capitulis: necnon ex Auicennæ lib. primo, Fen prima, doctrina quinta, ſumma prima, cap. vi. Similiter ex autoritatibus exponẽtibus uocabula linguæ latinę, diuerſas uirorũ eloquentiũ autoritates

C adducentiũ. Similiter ex interprete libri De utilitate partium in fine, ubi exponit uocabula illius libri. Exponit enim eo loco dorſum pro tota illa parte comprehendente omnes ſpondyles. Nec eſt uerũ, ſi iſta dictio Notio, in lingua gręca ſignificat cõpoſitum ex ſpondylibus pectori correſpondentibus, quod ipſa interpretari debeat latine per hanc dictionem, dorſum, quę ut dictum eſt importat cõpoſitum ex omnibus ſpondylibus: ſed per aliam uel ſimplicẽ uel cõpoſitam. Si nõ habetur ſimplex, puta per hoc cõpoſitum ex ſpondylibus pectoris, uel thoracis, ut in decimotertio libro De utilitate partiũ, uel cõpoſitum ex ſpondylibus quæ ſunt poſt præcordia, intelligendo per præcordia ea quæ à pectore uel thorace cõtinentur. Neq; eſt uerũ quod ſpondyles diuidantur in ſeptem colli, & duodecim dorſi, & quinq; lumborũ, ex quo dorſum omnes cõtinet: ſed diuiduntur ut narratur decimotertio De utilitate partium in ſeptem colli, duodecim thoracis uel pectoris, & quinque lumborũ. Hæc eſt fœcũda Sophiſtæ doctrina, Arithmeticã, Grammaticã, medicinam cõplectens: In his enim omnibus diſciplinis ſe iactat. In Arithmetica quidem libros Fen, doctrinas, ſummas, & capita Auicennę numerãdo. In Grãmatica autoritates exponentiũ uocab*ula linguæ latinæ allegando*: *quamuis* in hac allegatione ſuam oſtendat *inſcitiã, qui* neminem nominatim citat. In medicina uero Galenum atq; Au*icennã medicinæ* principes nominando. Nos uero Sophiſtã iiſdem autoribus, *quos* contra nos adduxit, redarguemus, ut magis pereat, ſi ſuis armis peribit. *Primũ* apud Galenũ, Dorſum non accipi lib. decimotertio De utilitate partiũ, pro tota illa parte, quæ cõprehendit omnes ſpondyles, neq; ita exponi dorſum ab interprete libri De utilitate partium, oſtendamus: Nam ſi hoc Galenus diceret libro decimotertio, dictis ſuis in libro duodecimo repugnaret: ubi uult non totam illam

D partem ſolam, quæ cõprehendit uigintiquatuor ſpondyles, nominari dorſum, ſed præter hanc etiã illam, quæ cõtinet os ſacrũ, unam ex quatuor partibus dorſi effatu dignam. Diuiditur enim totũ dorſum, à Galeno ſecundũ unam ſignificationẽ huius uocabuli dorſum, in quatuor partes: In ſeptem ſpondylos colli, duodecim thoracis, & quinq; lumborũ, & os amplum ſiue ſacrum. Hæc ſunt uerba Galeni, libro duodecimo De utilitate partiũ, cap. decimotertio: Nec propter quid quatuor eſſe maximas partes totius dicebamus, immanifeſtũ eſt: In medio enim exiſtente thorace, cõtinentibus uero tum ex alterutra parte, deſurſum quidem collo, ab inferius lumbo: cõmuniter uero omnibus prædictis ſubfirmato amplo oſſe, quatuor maxime partes totius dorſi ex neceſſitate efficiunt. Cur ergo Sophiſta ex quatuor partibus dorſi, unam uel maximã partem ex eo ſubtraxit? An forte ipſe breuis ſtaturę homo, ea deficit parte? At non oportet prodigioſæ naturæ hominũ, ſed integrorũ ſcribere ſectionem, uel (ut uerbo utamur quod Sophiſta intelligat) Anatomiam. Eandem diuiſionẽ totius dorſi etiã idem Galenus facit eodem lib. De utilitate partium, cap. x. ubi cauſam aſſignat, ob quã natura dorſum ex pluribus oſſibus cõſtare uoluit, in hunc modũ ſcribens: Propter quid autẽ nõ ex duobus, uel tribus oſſibus, ſicuti in manu ulna & brachiũ, in pedibus autem coxa & tibia, ſed ex uigintiquatuor quidem in hominibus abſq; ſubiacente inſint amplo oſſe: ſecundum uero reliqua animalia ex pluribus? Ego quidem docebo & oſtendam hic artem naturæ ad tria capita uniuerſum ſermonem adducens: Vnum quidem quo maxime opus eſt ad præſentia, Oportere omnino multos & paruos fieri ſpondylos dorſi. Secundum uero, quatuor maximas eius fieri particulas, ſcilicet collum, ſcapulam, & lumbum, & uocatum ab aliquibus ſacrum os, ab aliquibus amplum. Et tertium, quoniam ſecũdum collum ſeptem quidem ſpondyli: ſecundum uero metaphrenum, quod & ſcapula dicitur, duodecim: ſecundũ lumbos autem quinq;: Et etiam quo-

Dorſi in quatuor partes diuiſio.

A nilam ſacrum os ex quatuor cōponi melius erat. Ex hac quoq; ſerie uerborum So
phiſta diſce, dorſum diuidi in plura oſſa quàm uigintiquatuor, quæ ſpondyli no=
minantur. Et de quo tantū cōtendiſti, tandem intellige quo nomine uel græce uel
latine uocetur illa pars dorſi, quæ cōſtat ex duodecim ſpondylis, quam tu dicis no
minari ab interprete libro decimotertio De utilitate partiū cōpoſitum ex ſpondyli
bus pectoris, uel thoracis, & cōpoſitum ex ſpondylibus poſt præcordia: Quæ ap=
pellationes ſibi inuicem repugnant: cōpoſitum enim ex ſpondylibus pectoris uel
thoracis eſt ſuper præcordia, & nō poſt. Si per dictionē, poſt, intelligis locum infe
riorem: ſi per poſt, intelligis retro, cur falſò citas libros De utilitate partium, præci
pue duodecimū & decimumtertiū, in quibus non ſemel, aut bis, ſed frequenter ha
betur nomen eius partis, de qua diſputamus? Quæ uidelicet eſt poſt ſeptem ſpon
dylos colli, & uſq; ad locum terminatur in quo diaphragma, ſeu phrenes (utrunq;
enim nomē Græci habent, quod Latini præcordia interpretanť) cōiungitur poſte
rius dorſo. Et ideo hæc tota pars cōſtans ex duodecim ſpondylis ſimplici nomine,
ut dixi, aliquando metaphrenon, aliquando noton nominať. Quod uerbū noton,
ubicunq; legitur in libris De utilitate partium, interpres latine ſcapulam interpre=
tatur, quemadmodū ex loco Galeni, libro duodecimo De utilitate partium ſuprà
allegato, luce clarius apparet: ubi Galenus ait, quatuor maximas eſſe dorſi parti=
culas, collum, ſcapulam, & lumbū, & os amplum. Et paulò poſt euidentius, quum
dicit: Metaphrenum, quod & ſcapula dicitur. Per quæ uerba uult nobis inſinuare
Galenus partem ſpinæ poſteriorem, ad quam cōiungitur thorax, nō ſolum meta=
phrenon, ſed etiam noton, uel (ut uertit interpres) ſcapulam nominari. Scapula au
tem & dorſum apud Latinos idem ſignificant, ſcilicet tergum. Neq; poteſt hoc So

Scapula et dorſum apud Latinos.

B phiſta negare, ſi uelit ſtare autoritatibus uocabula linguæ latinæ exponentium: à
quorū ſententia non poteſt prouocare, qui ſemel ipſos ſponte iudices fecerit in uo
cabuli dorſum ſignificatione. Dorſum, id eſt tergum, inquit Sipontinus, inter eos
expoſitores autor probatiſſimus. Item deſcribēs ſcapulas, ſcribit hæc uerba: Quip
pe ſcapulæ ſunt, quæ ueluti mollibus iugis à ceruice demittuntur. Quæ ſunt uerba
Lactantij in libro De opificio hominis, ſtatim poſt rigidū collum ac teretes ſcapu=
las deſcribentis. Quemadmodū & Galenus partes enumerās totius dorſi, primo
loco ponit collum ex ſeptem ſpondylis conſtans, ſecundo metaphrenum quod &
ſcapula dicitur duodecim ſpondylos continens: quos ob eandē metaphreni apud
Græcos, & ſcapularum apud Latinos ſignificationem, Marcellus Florentinus uir
græce & latine doctiſſimus, in quodā corollario ſuæ Diſcoridis translationis à ſca
pulis ſcapularios denominare non dubitauit: Potuit autē & dorſales dicere, ſi dor
ſum apud Latinos duo ſignificet, ſicuti & noton apud Græcos: Quod uerbū apud
Galenū aliquādo accipitur pro tota ſpina, quatuor maximas partes habente, quā
interpres libri De utilitate partiū nominat dorſum: Aliquando pro una tantū, pro
illa ſcilicet, quæ alio nomine græce dicitur metaphrenū. In cuius partis ſimplici no
mine inueniendo Sophiſta rudis miſerabiliter laborauit. Ignoſcendū tamen eſt ei,
quoniā & ille quē ſequiť atq; defendit Pluſq; Cōmentator, quid ſit metaphrenon
apud Galenū, & reliquos Græcos autores, qui ſectiones ſcripſerūt, ignorauit: Pu=
tauit enim metaphrenū idem ſignificare, quod phrenes, id eſt diaphragma: ſeu (ſi
uolumus latine loqui) pręcordia. Deceptū autem fuiſſe in hac parte Pluſquā Com
mentatorē apparet ex ea expoſitione, quam facit libro ſecūdo Artis paruæ, Com
mento trigeſimoſexto, expoſitione, inquam, illorū uerborū: Cōiungitur uero tho
rax ad poſteriorem partem: ſecundum longitudinem quidem æqualis metaphre=
no. Per quæ uerba uult nobis Galenus inſinuare tantā eſſe longitudinē thoracis

Marcellus Florentinus.

C in parte poſteriori,quantum occupant in eadem parte duodecim ſpondyli,qui ob
eandem cauſam,nõ ſolum ſpondyli metaphreni, ſed etiam thoracis, cui à parte po
ſteriore reſpondent, à Galeno libro duodecimo De utilitate partium nominãtur.
Verba autẽ Galeni dicta tam facilem habentia intellectũ, obſcuriora reddit ſua ma
la expoſitione Monachus hoc modo: Coniungitur uero,id eſt,thorax cõiungitur
ad partem poſteriorem,id eſt ſpinam ſeu dorſum, exiſtens in longitudine æqualis
metaphreno,id eſt,habens longitudinem uſq; ad phrenon: quicquid enim eſt ſub
ceruice uſq; ad phrenum,thorax eſt. Hoc poſtremum Monachi dictum uerũ qui=
dem eſt,quod quicquid eſt ſub ceruice uſq; ad diaphragma, thorax eſt: Extẽditur
enim longitudo thoracis tam in parte anteriore,quàm poſteriore,uſq; ad diaphra
gma: nõ tamen eſt eadem longitudo in utraq; parte, ſi quis uir anatomicus diligen
tius metiatur. Galenus autem de ea tantum thoracis longitudine, quæ eſt in parte
poſteriore,mentionem fecit,quæ eſt æqualis metaphreno. Expoſitio autem Mo=
nachi ambas cõplectitur. Sed quàm ſit extorta ac uiolenta hæc Monachi expoſi=
tio,ęſtiment illi,qui in primis diſciplinis ſunt eruditi. Dicat Sophiſta,diametrũ eſſe
æqualem ſecundum lon*gitudinem circũferentiæ circuli: putabit autem* ſe uere di=
cere,confiſus hac *barbara* Monachi expoſitione,quia diameter habet longitudinẽ
uſq; ad *circũferentiam*: Omnes tamen philoſophi,præſertim Geometræ,hunc im
per*itum* Sophiſtam dicent ineptire: quia ſciunt lineam rectam lineæ curuæ non
eſſe comparabilem,ideo neq; æqualem. Atq; ideo,ſicuti homo non expers bona=
rum diſciplinarũ,tales abſurdas propoſitiones non admittet, ita docti medici Mo=
nachum dicentem thoracem eſſe æqualem ſecũdum longitudinem diaphragma=
ti: uel talem ſermonem Galeno uiro in ſua lingua eloquentiſſimo tribuentem, nõ
D patientur audire. Sermonẽ autem de diametro circuli, quem expoſitio Pluſquam
Cõmentatoris acceptat,ſimilem eſſe illi quem eadem expoſitio Galeno tribuit, ne
mo inficiabitur, qui nouerit metaphreni rectitudinem & ſitum,atque figuram dia
phragmatis, partes ſpirationi deputatas orbiculariter ſubcingẽtis, atq; à membris
naturalibus ſeparantis. Nõ ſolum autem hunc errorem huius expoſitionis Sophi
ſta ſecutus errauit, ſed etiam alterum ex eodem Cõmento acceptum imitatus deli
quit,quum uoluit Dorſum apud Galenum accipi pro illa parte tantummodo quæ
comprehendit omnes ſpondylos: quem Sophiſtæ errorem etiam ſuprà improba=
uimus. Monachum autem eodem errore lapſitare liquet ex ſpinæ,id eſt,dorſi defi
nitione,quam in dicto Cõmento aſſignat his uerbis: Nihil enim aliud eſt ſpina to=
ta,quàm omnium ſpondylium ſimul unitio. Quæ ſi ſit uera definitio,os amplum,
uel ſacrum nõ erit una ex maximis partibus, quæ complent totam ſpinæ ſubſtan=
tiam. Cui definitioni tam Sophiſtæ, quàm Monachi aperte cõtradicunt uerba Ga
leni libro duodecimo De Vtilitate partium ſuprà à nobis in duobus locis recitata.
Poſſum ergo bono periculo dicere: Quum cæcus cæcũ ducit, ambo in foueam ca=
dunt. Neque poteſt in ſui & Monachi defenſionem Sophiſta uti illa diſtinctione,
quod duplices ſint ſpondyli, aliqui ueri, aliqui nothi, ſiue mendoſi, ut Sophiſta in=
telligat. Hæc enim diſtinctio non poteſt tueri Sophiſtam, qui ſemel numerũ ſpon=
dylis in ſua quæſtione præfiniuit, ubi ſecũdam aſſignat dorſi definitionem his uer
bis: Dorſum eſt corpus oſſuoſum, in medio partis poſterioris collocatum, à capite
uſq; ad caudã protenſum, in uigintiquatuor ſpondylos diuiſum. Quæ definitio ſi=
milis eſt illi, qua quiſpiã totius hominis uolens aſſignare definitionẽ materialem,
diceret hominem eſſe corpus conſtans ex capite, collo, & thorace, & lumbis: omit
tens partes inferiores, quæ ſunt ſuperiorũ fundamenta. Et quod magis arguit So
phiſtæ inſcitiam, uult alteram definitionem huic poſſe annecti, quæ tamen priori
repugnat.

A repugnat. Talis eſt Sophiſtæ dialectica, ex duabus definitionibus inuicem contra
dicentibus unam conſtituentis. Eſt autem altera definitio hæc: Dorſum eſt locus
uel capſula, uel ſemita nuchæ, uel medullæ ſpinalis, ei adæquatus. Si dorſum eſt lo
cus ſpinali medullæ adæquatus, ut ait Sophiſta, falſa erit alia definitio quæ dicit,
dorſum eſſe corpus oſſuoſum, in uigintiquatuor ſpondylos diuiſum, uſq; ad cau=
dam protenſum. Si enim caudam intelligat os ſacrum, quod eſt terminus uſq; ad
quem uigintiquatuor ſpondyli protenduntur, hoc termino poſito, dorſum nõ erit
locus adæquatus ſpinali medullæ, quæ & in tribus oſſibus componentibus os am
plum collocatur, ac præterea in aliis tribus ſequentibus, quæ ſunt cartilagineæ na
turæ uiciniora, quæ Galenus coccynga, Auicenna alhoſos nominat. Si uero per
caudam ultimum os alhoſos Sophiſta intelligit, adhuc eſt imperfecta dorſi defini=
tio. Oportuit enim ita definire: Dorſum eſt corpus oſſuoſum, in medio partis po=
ſterioris collocatum, à capite uſq; ad caudam protenſum, in uigintiquatuor ſpon=
dylos & os ſacrum diuiſum. Cur enim omnia alia oſſa dorſi nominatim expreſſit,
ſolum os ſacrũ, quod, ut ſæpe dixi, eſt una ex quatuor maximis partibus dorſi, inta
ctum prætermiſit? Quænam hæc exhæredatio? Illi etiam definitioni quam primo
loco Sophiſta ponit, repugnat tertia definitio, quæ dicit, Dorſum eſſe illud compo
ſitum comprehendens uigintiquatuor ſpondylos. Quas tamen omnes definitio=
nes quantumuis incompletas, & dorſum mutilum facientes, falſò tribuit Sophiſta
Galeno: quas etiã nititur confirmare autoritate interpretis libri De utilitate partiũ
ita uocabulum Dorſum exponentis: Dorſum eſt tota illa pars, quæ comprehen=
dit omnes ſpondylos. Vſqueadeò Sophiſta non ſemel aut bis ſuum errorem ma=
nifeſtat, nullum relinquens ſibi defenſionis ſuffugium. Hæ enim ultimæ dorſi de=
B finitiones palàm faciunt dorſum à Sophiſta definitum uigintiquatuor ſpondylos
cõprehendere, & oſſe amplo, quod ab ipſo cauda uocatur, terminari. Multo pro=
babilius poſſet ſe tueri Monachus, ſi diceret ſe per omnes ſpondylos in ſua defini
tione intellexiſſe, tam ueros quàm mendoſos: atq; ita ſe omnes illas quatuor maxi
mas dorſi ſeu ſpinæ partes, quas Galenus numerat, ſua definitione comprehen=
diſſe: quæ dicit, quod ſpina tota nihil aliud eſt, quàm omnium ſpondylium unitio,
qui ſunt numero triginta, ſi ſex oſſa poſtrema ſuprà nominata inter ſpondylos cõ=
putentur. Hæc tamen defenſio non ſatisfacit: Oportuit enim Monachũ hoc in lo=
co Galenum exponentem eo modo loqui de ſpondylis, quo Galenus loquitur in
omnibus libris ſuis, in quibus de oſſibus ſpinæ facit mentionem: quorum tantũ=
modo uigintiquatuor, ſeptem colli, duodecim metaphreni, quinq; lumborũ ſpon
dylos nominauit. Neq; etiam poteſt quiſpiã pro Monacho reſpondere, quod per
ſpinam quam definiuit, illam partem dorſi tantũmodo intelligit, quam complent
uigintiquatuor ſpondyli: Quandoquidem libro ſecundo Artis paruæ, cõmento
decimoquinto, uult tantum duobus modis accipi ſpinam: uel pro quodam gene=
re oſſis quod eſt additamentum dorſi, uel pro toto dorſo, quemadmodum hoc in
loco accipit, de quo nunc diſputamus. Poſtquã ſatis oſtendimus dorſum pro tota
ſpina acceptũ, male & à Monacho & à Sophiſta definiri: nunc contra Sophiſtam
ſeorſum demonſtremus dorſum ſæpiſſime apud autores græcos & Arabes pro
parte ſpinæ accipi, quæ ab octauo ſpondylo poſt ſeptem colli ſpondylos ſumit ini
tium. Et primum illum locum adducamus, quem gratia amicitiæ, liberaliter mecũ
Sophiſta agens, mihi primũ monſtraſſe gloriatur, ut mihi præſtaret maiorem con
tra ipſum arguendi occaſionem: Quem & ipſe fatetur, præter alias argumentatio=
nes habere difficultatem. Eſt autem, ut Sophiſta allegat, textus Galeni in libro de
Voce & anhelitu, capite quarto in principio, ſic dicentis: Si nucha abſcindatur in

C initio pectoris et fine colli,& in initio dorſi ubi ſeptimũ ſpondyle occurrit octauo, deſtruetur exufflatio totaliter. Poſt hanc allegationem Sophiſta iactabundus, hæc inania ac planè uentoſa uerba ſubiungit: Has autoritates citaui in corroborationem ſuorũ, tum quia mihi amicus eſt, tum ut ſciat alios non ex fundamentis grammaticalibus, quæ adducere eſt dedecus in Philoſophia & Medicina ſecundũ Galenum, ſed acutius, ſcilicet ex Galeni autoritatibus poſſe argumentari contra Monachum. Hæc omnia Sophiſta nõ minus iniurioſus quàm glorioſus, qui altera manu fert lapidem, altera panem oſtendit. Mihi uero licet exclamare: O inopem Sophiſtæ doctrinam, ô uanam iactantiam, qui ex una tantum Galeni autoritate, qua probatur initium dorſi aliquando ſumi non à primo ſpondylo colli, ſed ab octauo thoracis, tam pueriliter exultat. Eſt enim mos puerorum etiam in re parua triumphare. Ego autem, ut cum amico quantumuis ficto liberalius agam quàm ipſe mecum, pro una quã me docere uoluit, multas illi monſtrabo autoritates, idem quod textus ex libro de Voce ab ipſo citatus, & multo clarius oſtendentes, ad quas tam male ſciet reſpondere, quàm male ad primam à ſe allegatam Sophiſta reſpondet. Eſt enim reſponſio ita ridi*cula, ut non ex fundamentis grammaticalib*us, ſed Maticalibus, ſi ita lo*qui fas eſſet*, uideatur accepta. Quid enim ſtultius excogitari poteſt, quàm *illud* quod in Monachi defenſionem Sophiſta reſpondet, Galenum in libro *de* Voce, ubi ita ſcribit: Si nucha abſcindatur in initio pectoris & fine colli, et *in initi*o dorſi, ubi ſeptimũ ſpondyle occurrit octauo: Ideo addidiſſe uerba illa, In initio dorſi, ut declararet de quo initio pectoris loqueretur: an de initio anteriori pectoris ubi eſt furcula, an de initio poſteriori, ubi ſeptimũ ſpondyle occurrit octa-

D uo, quod initium eſt in ipſo dorſo: non quod dorſum ibi incipiat: ſicuti initium brachij Antonij eſt Antonij, & non alterius hominis. Hoc in loco rurſus libet exclamare: O tribus Antyciris caput inſanabile Sophiſtæ, putãtis aliquem eſſe adeò inſenſatum ut poſſit ambigere, an nucha abſcindatur in parte anteriore pectoris, id eſt thoracis, uel in poſteriore. Atq; ideo fuerit neceſſarium Galenum declarare in quo loco pectoris nucha abſcindatur, an anterius, an poſterius. Quænam hæc ſunt Sophiſtæ monſtra, aliquando fingentis hominẽ ſine maxima parte dorſi: aliquando nucham non in parte thoracis poſteriore tantum, ſed etiam in anteriori locari poſſe exiſtimantis? Exemplũ quoq; de brachio Antonij ridiculum eſt. Quis enim, niſi dementiſſimus, dubitauerit, an caput Antonij ſit initium brachij Antonij, uel humerus? Tandem Sophiſta ſentiens hanc primam reſponſionẽ ſuam pro Monacho eſſe ridiculam, fateri cogitur dorſum non ſimpliciter, ſed tripliciter dici apud Medicos: Primo pro tota ſpina, quæ cõprehendit totam nucham: & ſic ait accipere Monachum, & Auicennam, atq; Galenum locis allegatis. Secundo accipi pro illa parte poſteriore, quæ continet omnes ſpondyles, quæ ſunt à capite uſq; ad lumbos: & ſic uideri accipere interpretem Introductorij Galeni capite duodecimo, dicentis: Media certiſſima pars totius tergi deſuper uſq; ad glutum, eſt dorſum. Glutum autem diſtinguit metaphrenum & lumbos, quod Acruſtam uocabat Homerus. Quoties dixi Sophiſtam uerba ueterum Medicorũ quæ non intelligit, tanquam Picam recitare? Nam hoc in loco manifeſte deprehenditur falsò citari Galenum in Introductorio Medicinæ, ſiue eius interpretem, accipientẽ dorſum pro parte illa poſteriore quæ continet omnes ſpondylos uſq; ad lumbos. Neque enim hoc ſignificant illa uerba interpretis: Media certiſſima pars totius tergi deſuper uſq; ad glutum eſt dorſum. Quin potius ex eis habetur contrarium, initium dorſi non eſſe primum ſpondylum colli, ſed poſt ſeptem colli, octauum. Et ſecundum hoc ſignificatum dorſi, non omnes ſpondylos, ſed tantum decem & ſe-

Ab Horatio uſurpatum adagium.

Dorſi ſignificatum apud Medicos.

A ptem in dorſo contineri. Secundum quod ſignificatũ etiam uidetur accepiſſe Hip
pocrates ſpinam, ſeu dorſum in libro de Articulis, ubi dixit, Spondylos dorſi, ut
declararet ſe intelligere de ſpondylis thoracis atque lumborũ, qui ſunt decem &
ſeptem: & excluderet ſeptem ſuperioris colli, qui non ſunt dorſi ſecundũ opinio-
nem nõnullorum Medicorum. Et hæc eſt uera expoſitio illius loci libri de Articu
lis quam Galenus approbat, ut ſuprà oſtendimus. Errauit ergo Monachus, quum
per dorſum ubi legitur, Spondylos dorſi, intellexit totam uigintiquatuor ſpondy
lorum compoſitionem: Nam ſecundum hanc intellectionem non poteſt effugere
in uerbis Hippocratis & aliorum Medicorũ nugationem. Quod autem etiam in
libro qui inſcribitur Introductorium Galeni, dorſum capiatur in eodem ſignifica-
to, in quo in libro de Articulis, patet legentibus & intelligentibus interpretis uer-
ba, in hunc modum ſcripta: Pars uero quę eſt poſt collum, ex poſterioribus talem
habet poſitionem & nominationẽ: Tota quidem tergum dicitur. Sed quæ incipit
poſt collum ex alterutra eius parte, homoplate. Quæ uero eſt in medio earũ, meta
phrenum: cui & ſtomachus intus ſubiacet. Media uero certiſſime pars totius tergi
dorſum uocatur. Hæc omnia interpres: ad quæ uelim Sophiſta reſpondeat. Si to-
ta pars, quæ ſtatim & ſine medio ſequitur collum, uocatur tergum: media uero cer
tiſſime pars totius tergi nominatur dorſum: quomodo iuxta ſecundam acceptio-
nem dorſi, in dorſo cõtinentur omnes ſpondyli, qui ſunt à capite uſq; ad lumbos?
Spondyli enim qui à fine capitis ortum habent, ſunt in collo, & non poſt collum.
Quomodo etiam dorſum extenditur à capite uſque ad lumbos, ut uult Sophiſta,
quum extendatur uſque ad glutum, ut ſcribit interpres. Quæ ſunt hæc monſtra,
quæ in corpore humano Sophiſta fingit, qui collum ponit in tergo, & lumbos in
B natibus? Nam γλουτὸς græce, latine ſignificat nates. Cauſa omnium iſtorum erro-
rum eſt ignorantia Grammaticæ, & anatomicæ contemplationis imperitia. Qua- *Errorũ Sophiſtæ cauſæ.*
rum duarum facultatum primam omnino Sophiſta deſpicit, in ſecunda uero mul-
toties ſe temere oſtentat, quum hæc non poſſit haberi ſine prima, ut patêre poteſt
ex uerbis interpretis ſuprà recitatis, ubi ait: Pars uero poſterior quæ eſt poſt collũ,
talem habet poſitionem & nominationem. Cognitionem etiam nominum ſignifi
cantium partes corporis humani, eſſe neceſſariam ad habendam ſectionum ſcien-
tiam, ſicuti & ad quamcunque aliam ſiue contemplatiuam, ſiue factiuam, uel acti-
uam, teſtatur Ruffus in libro ſuo, cui titulum fecit de Nominatione partiũ huma-
ni corporis. Tacebo Themiſtium philoſophũ, idem cum Ruffo ſentientem: quo-
niam ſi uerba eius allegarem in paraphraſi libri poſteriorum Ariſtotelis ſtatim in
principio docentis, oportere in qualibet non ſolum doctrina diſciplinaq;, ſed etiã
arte, præcedere nominum cognitionem: Veluti in Geometria quid punctum,
quid linea: In architectura quid lapides, quid intritum, quid maceries: In ſutoria
quid culter, quid ſubula: cogeretur Sophiſta ſi uellet iſta uocabula eius auribus in
ſueta intelligere, ad Cornucopias confugere, uel quod melius apprehenderet, uo
cabularium Catholiconis. Quare ut amicum Sophiſtam hoc labore liberem, con-
tentus ero ſolis autoritatibus Medicorum. Galenus in libro de Conſtitutione ar-
tis medicinalis capite quarto, ubi partes organicas proprijs diſtinguit nominibus,
ita ſcribit: Tales autem ſunt pes, manus, digitus, oculus, lingua, pulmo, hepar, &
quæcunque aliæ eiuſmodi. Idem Galenus libro primo Anatomicarum aggreſ-
ſionũ dicit, oportere diſcipulum ſcientiæ anatomicæ ſtudioſum, libri ſui quem de
oſſibus ſcripſit, non ſolum rerum, ſed etiam nominum in promptu habere memo
riam. Hunc librũ Galeni de oſſibus ſi Sophiſta legiſſet, atq; intellexiſſet, neq; ter-
gum cum collo confunderet, neque lumbos cum natibus cõmiſceret, quos oſſe

C amplo inuicem natura ſeparauit. Neq; illas nugas ſcripſiſſet, quas ſuperioribus an-
nexuit. Nam poſt definitionē dorſi, male (ut diximus) ab eo expoſitā, cuius termi-
num facit & lumbos & glutum, ſubiungit uerba textus: Glutum autem diſtinguit
metaphrenum, & lumbos, quod Acruſtam uocabat Homerus. Et quāuis Sophi-
ſta quid ſibi uelint hæc uerba penitus ignoret, animos tamen ab ignorantia ſu-
mens, contra Grammaticos, uel potius Medicos bonarū literarū profeſſores, euo-
mit hæc uerba: Ecce qualiter & apud Græcos Medici habent uocabula diſtincta
à uocabulis Poëtarum. Quod tamen nō faciunt iſti Grammatici latini, qui nihil in
medicina credere uolunt, niſi illud inueniant uocabulis Poëtarū traditum: & hoc
tum propter conſuetudinem, ut ſecūdo Metaphyſicę textu cōmenti decimiquin-
ti: tum quod immediate ex Grāmaticis fiunt Medici abſq; logica & philoſophia,
& ſic in tota uita nihil ſciunt. Iam legentes æſtiment, quo pacto Sophiſta ex ſua in
ſcitia aliorum carpit inſcitiam. Vnde enim ex uerbis Introductorij ab eo allegatis
colligit, q̄d Medici græci habent diſtincta uocabula à uocabulis Poëtarū? Quod-
nam eſt illud uocabulum in uerbis dictis, quo Poëtæ utuntur, Medici autem non
utunt̄? Si metaphrenum *reſponderit, caueat ne à pueris qui* Homerum legerunt,
audiatur. Et à *ſummo* poëta idem uocabulū Metaphrenon quo Medici frequen-
ter *utuntur*, uſurpari non ignorant, qui etiam Iulio Polluce grammatico docente,
didicerunt aliud ſignificare apud Homerum uocabulum Achneſten, quod corru-
ptum eſt & transformatum in Acruſtam apud Latinos, aliud metaphrenū. Quo-
ties admonui Sophiſtam, ut ſi uult de nominibus græcis diſputare, ſupra terminū
categorematicum & ſyncategorematicū non aſcendat? Nunc uero rurſus ei aliud
conſilium do, ut ſi uult omnino de ſignificationibus proprijs tam uocabulorū græ
D corum quàm etiam latinorū acutius diſſerere, nō pudeat ipſum adire ſcholas pue-
rorū, hunc abſconſura pudorem corporis breuitate, ob quā non dedecebit ipſum
inter pueros etiam in ætate grandiore uerſari. Tertio accipitur dorſum, inquit So
phiſta, pro parte poſteriori continente ſpondyles pectoris, ut accipit ille arguens
Romanus. Et ſic uidetur accepiſſe interpres libri de Voce & anhelitu. Et ne uidea-
tur omnino à Muſis alienus, alioquin tamen omnis in literis elegātiæ inimicus, ad-
dit quartum modum quo Vergilius utitur. Sed de hoc cum ludi magiſtris uide-
rit, à quibus fortè didicerit. De tertio modo nunc à Medico Romano diſcat, non
uno in loco tantum, ſed pluribus apud Medicos tam græcos atq; latinos, q̄ etiam
barbaros haberi talis ſignificatus exempla, quæ ſi non omnia, ſaltem numero mul
ta non grauabor adducere in mediū, ut ſuæ uanæ ac pauperis doctrinæ Sophiſtā
pœniteat, qui pro uno Galeni loco tantopere ſit gloriatus, quem Medicū Roma-
num ad ſuam de dorſo opinionem cōmuniendā docuerit: nunc uero uberioris di-
ſciplinæ fructus magno cum fœnore, centum pro uno ſcilicet, ut lex amicitiæ uult
& fidei Chriſtianæ præceptum, ſit ab eodem recepturus. Nolo tamtn in hac remu
neratione computare locos illos, in quibus Galeni interpres in libris de Vtilitate
partium noton, ſeu metaphrenū ſcapulas interpretatur, qui libro & xij. & xiij. tam
ſunt frequentes, ut me pigeat omnes recenſere. Fortè enim Sophiſta diceret, ſe nō
de uocabulo ſcapulæ, ſed de dorſo pro Monacho certare. Quamuis nō ſatis ſuprà
hanc reſpōſionē repulerimus illorū quos Sophiſta citauit, autoritate, exponentiū
uocabula linguæ latinæ, quibus etiam interpretem libri de Vtilitate partium an-
numerauit, qui tamen & ipſe unà cum reliquis non differre dorſum à ſcapulis, ni-
ſi uoce tantum, ſua expoſitione cōfirmet. quæ talis eſt: Dorſum dicitur pars poſte-
rior corporis, quæ eſt in medio humerorū uſq; inferius. Hæc etiā definitio ſiue de-
ſcriptio dorſi ſcapulis congruit, quæ poſt collū inter humeros in parte poſteriore

A ſunt poſitæ,& uerſus inferiora tendunt. Nõ puto autem Sophiſtam ita delirare, ut uelit etiã collum in ſcapulis collocare, quod ſupereminet humeros, inter quos dorſum, uel ſcapulæ ſitum habent. Sed ueniamus ad locos illos in quibus oſtenditur, tam medicos græcos quàm barbaros non à ſpondylis colli, ſed primo thoracis, aliquando dorſi principium facere. Omitto locũ illum Galeni in libro De uoce, quia nolo Sophiſtã ſuæ inuentionis gloria defraudare. Primum citabo autorem Introductorij medicinæ, qui ita ſcribit: Media certiſſime pars totius tergi deſuper uſque ad glutum eſt dorſum. Tergum (ut ſuprà Sophiſtæ cæcutienti monſtraui) & media eius pars eſt poſt collum: Quare nolim de me tanquam fure cõqueratur, qui autoritatem primũ à ſe allegatã adduxerim. Sed mihi gratias habeat, qui ipſum quomodo eadem autoritas ſit intelligenda, docuerim. Ego uero cumulandæ remunerationis gratia, uolo etiam aliud Sophiſtã in prima autoritate libri De uoce à ſe adducta docere, quæ maiorẽ habet difficultatem, quàm illa, quam Sophiſta tentauit ſoluere: & ſatis ridiculam attulit ſolutionẽ: de hac enim autoritate dubitari poteſt, an liber in quo ſcribitur, ſit uerus Galeni liber, tum quia ſtatim in principio eiuſdem libri ſcribitur: Dixit Galenus, & cætera. Non ſolet autem Galenus de ſe, tanquã de tertia perſona loqui: Tum quoniã ſi illa ſunt Galeni uerba, quæ ex libro De uoce Sophiſta allegauit, alio in loco Galenus ipſe ſibi contradicit. Verba libri De uoce ſunt hæc: Si nucha abſcindatᷓ in initio pectoris ex fine colli, & in initio dorſi ubi ſeptimũ ſpondyle occurrit octauo, deſtruitᷓ exufflatio totaliter, et uox omnino. Contraria ſententia à Galeno ſcribitur libro quarto De accidenti & morbo, capite quinto, his uerbis: Si uocem quis amittat, fit ex paſſione medullæ ſpondyliũ colli: Nam paſſio ſpondylium nihil nocet uoci. Sed in libro De uoce determinaui quot

B paſſiones uoci contingant ex unaquaqꝫ ſpondyle. In his uerbis Galeni duplex eſt contrarietas: Vna, quia aliter ſentit in libro De uoce, amitti ſcilicet uocẽ ex paſſione, ſeu abſciſſione medullę in fine colli, & in initio thoracis: Hic aũt eandem uocis amiſſionem fieri dicit ex paſſione medullæ ſpondylium colli, ſi ex alto quis ceciderit, & mutus repente fiat. Quid tu Sophiſta facies, qui in alta cathedra te in medicina iactas, & in artis operibus neſcis quid agas, ac miſerorum animas, qui tibi credunt mittis ad tartara? Quid inquam in hoc caſu Sophiſta facies, quibus ſpondylis appones remedia? An in principio colli, an thoracis? Viden' ut quæſtionem de ſpondylis, quã tu conatus es facere grammaticalem, ego transtuli ad medicinã? In qua quæſtione ſoluenda nihil te logicula Pauli, uel conſequentiæ Strodi poterunt adiuuare, ſed bonæ literæ, quas tu inimiciter perſequeris. Altera eſt in uerbis ipſis loci allegati De accidenti & morbo cõtrarietas: quam certe ſcio nunquã Sophiſta ſoluet, niſi prius à me didicerit ſolutionem. Inquit Galenus in loco allegato, paſſio ſpondylium nihil nocet uoci. Et paulò poſt ſubiũgit: Sed in libro De uoce titulato, determinaui quot paſſiones uoci contingant ex unaquaqꝫ ſpondyli. Hanc in uno & eodem uerborum contextu Galeni contradictionem Sophiſta ſoluat: uel ſi neſcit ſoluere, caueat poſthac ſe illorũ, quos ſibi dixit eſſe amicos in rebus quas ipſe ignorat, facere præceptorem: Sed ſatis habeat ſi eum dignũ putauerint ſuum eſſe in medicina diſcipulum. Ego tamẽ Sophiſtæ quantumuis homini de bonis literis male merenti, quod ſemel promiſi, impræſentiarum perſoluam: & ſcrupos in uerbis Galeni in uarijs locis, & uno & eodem apparẽtes, enodabo. Hæ duæ quas antea notaui, non ſunt ipſius Galeni contrarietates, ſed male Galeni ſenſus interpretantium: qui tales exiſtunt, ſi recte eius uerba in libro De accidenti & morbo paulò antea allegata, transferãtur: Deſtruitur quidem uox in quibus ſpinalis medulla

C in collo patitur: Nō tamen in omnibus dorſi ſpondylis. Sed quantū in ſingulis pa-
tiatur in libro De uoce determinaui. Ex hac interpretatione uerborū Galeni duo
poteſt (ſi docilis ſit) Sophiſta diſcere, & collum à dorſo hoc in loco diſtingui, & nul
lam uerborū Galeni, uel in uno loco uel pluribus, cōtrarietatem. Senſus enim eſt,
quod ſpinali medulla, uel eius ſpondylis in collo patientibus, deſtruitur uox. Poſt
ſeptem autē ſpondylos colli, ſi alij ſpondyli qui dorſi ſunt, uel medulla in ipſis con-
tenta, patiantur: non omnes quidem, ſed in initio dorſi, ubi ſeptimum ſpondyle oc
currit octauo, idem caſus, ſcilicet amiſſio uocis, conſequitur. Et ſic in ſcriptis Gale-
ni omnia conſonant, & de initio dorſi, & de uocis amiſſione. Sic quoque habemus
duas Sophiſtam redarguentes Galeni autoritates, ſi liber Introductorij ſit Galeni
liber, ut ferè ab omnibus, & ab ipſo præſertim Sophiſta putatur. Nihil autē refert
ad præſentem diſputationem, an dorſum tale habens initiū, octauū uidelicet ſpon
dylum, pro termino habeat lumbos, uel glutum, id eſt nates, utcunq; enim ſit, col-
lo ſemel excluſo, ſi dicamus ſpondylos dorſi, nulla nugatio committitur. Tertia au
toritas Galeni eſt in Commento libri de articulis, de qua etiam ante feci mentio-
nem, noton, id eſt dorſum, à ſpina *tanquam* partē à toto diſtinguentis. Quarta au-
toritas eſt libro duodecimo *De utilitate partium*, capite decimo, ſecundum ordi-
nem libri, quem *habeo*, ubi Galenus loquitur de motu qui fit ſecundum dorſum,
qui dicitur *inclinatio* & reclinatio, in hæc uerba, ut uertit Interpres: Animali uero
debenti *uti* ſuis membris, & ambulare quidem pedibus, apprehendere uero mani
bus, *inclinari* & etiam ſupernuere ſecundum dorſum, non erat melius neq; in pe-
dibus neque in manibus unum habere os, neq; ſecundum totum dorſum. In pri-
D mo loco in græco codice pro uerbo latino, dorſo, habetur Noton: In ſecundo lo-
co, Rachis, quod uerbum græce ſignificat ſpinam diuiſam, ſecūdum Galenum, ut
ſæpius dictum eſt, in ſex maximas partes, quarū una eſt Notum, in quo fit talis mo
tus inclinationis & reclinationis, de quo motu ſecundū Noton etiam Galenus ſe-
quenti capite facit mentionē. Interpres autem, uitandæ æquiuocationis gratia, non
motum ſecundum dorſum, ſed ſecundum ſcapulam dixit, ubi ait Galenus qua-
tuor eſſe utilitates dorſi, primam quidem ueluti ſedis alicuius, ſecundam uero ue-
luti uiæ alicuius dorſalis, & tertiam cuſtodiæ uitæ, & quartam organi motus ſecun
dum ſcapulas. Hic quoque in græco codice pro ſcapulis habetur Nota, pro dorſo
rachis. Motum autem ſecundum dorſum uel ſcapulas, à motu facto ſecundū ſpon
dylos *colli*, eſſe diuerſum, uel eo patet argumēto, quoniam de ambobus Galenus
diuerſis capitibus tractat, & ſecundum diuerſos ſpondyles fiunt: Alter colli com-
munis capiti, ſecundum primum & ſequentem ſpondylum: Alter dorſi circa de-
cimum metaphreni, id eſt dorſi ipſius, ſpondylum. Quinta Galeni autoritas habe
tur libro ſeptimo De iuuamentis membrorū, capite primo, in hunc modum ſcri-
bentis ſecundū arabicā translationē, cui ſolet aliquādo Sophiſta plus fidei adhibe-
re q̄ græcæ, ueluti in Cōmentis aphoriſmorū ſuperius ab ipſo pro Monacho alle-
gatis. Translatio aūt ita ſe habet: Dicamus igitur quod pectus dicit̄ à medicis illud
ſimile clibano, quod continetur à coſtis, & continent ipſum, & circūdant ipſum ex
duobus lateribus, & ſecāt ipſum diaphragma, et furcula pectoris à parte anteriori,
& dorſum ex poſteriori. Hic autē non poſſumus per dorſum intelligere totam ſpi
nam, ſed illam partem tantū, quæ alio nomine græce uocat̄ metaphrenū: & à parte
poſteriori ſecat, id eſt terminat pectus, id eſt thoracē. Has tamē rationes meas par
tim ex græcis, partim ex latinis uoluminibus erutas, ſcio Sophiſtam nō intellectu-
rum: Nihil enim aſello cū fidibus. Verū à me hæc ita ſcribunt̄, quaſi etiā ad aliorū
Doctorum

A Doctorum manus ſint peruentura, qui de his omnibus multo ꝗ Sophiſta melius
poterunt iudicare. Sed ueniamus ad barbaros autores, qui ſunt magis quàm Græ
ci à Sophiſta probati: Apud quos non minus, imò etiam frequentius, dorſum acci
pitur non pro tota ſpina, ſed pro parte illa totius ſpinæ, quæ ab octauo ſpondylo
capit initium. Et primo loco Auicenna adducatur, quem contra me Sophiſta cita=
uit, ut ſuorum autorum iudicio condemnetur. Auicenna Fen prima primi, capite
octauo Summæ primæ doctrinæ quintæ De iuuamento colli & oſſium eius, ſcri=
bit hæc uerba: Et propterea quod ſpondyles colli & ad ſummum ſuperiores ſunt
delatæ ſuper eas, quæ quũ ſint dorſi, ſunt ſub eis, oportuit ut fuiſſent minores. Hoc
in loco Auicenna loquitur de ſpondylis colli, quos natura minores fecit alijs infe=
rioribus, qui ſunt dorſi, quoniam portantur à dorſo. Oportet autem corpus dela=
tum eſſe leuius deferente. Et quum Auicenna dicit, qui ſunt dorſi, non ideo dicit,
quaſi alibi ſint ſpondyles, quàm in dorſo: ſi dorſum hoc loco accipiat̃ pro tota ſpi=
na. Neq; appoſuit dorſi, ut magis explicaret aliquam utilitatem, talem qualem So=
phiſta ſomniat: Sed ideo dixit, Qui ſunt dorſi, ut denotaret per dorſum partem po
ſteriorem, quæ eſt in directo pectoris. Et ita exponit Iacobus De partibus nouus
expoſitor Auicennæ, à quo Sophiſta *didicit* hoc uerbum ſpondyle, eſſe & neutri
& maſculini & fœminini generis, quæ eſt grammatica barbara. A quo utilius po=
tuit diſcere, id quod pertinet ad medicinalem ſcientiam, quot modis capiatur dor=
ſum apud Auicennã, quem Sophiſta falſò in ſua quæſtione citauit, tanquam uno
tantũ modo dorſum accipientem. Quod autem apud hunc autorẽ hoc nomen dor
ſum multipliciter capiatur, colligere poſſumus ex uerbis eius in eadẽ Fen, Sum=
ma atq; doctrina, cap. decimotertio, De iuuamento dorſi. In quo capite ſtatim co=
B natur Auicẽna aſſignare cauſam, cur in duobus capitibus longo interuallo diſtin
ctis, ſcilicet cap. ſexto & decimotertio, de eadem re, ſcilicet de iuuamento dorſi, tra
ctauerit. Et hæc ſanè nõ eſt parui momẽti in doctrina Auicennæ, quæ nullibi de=
bet eſſe ſuperflua dubitatio, quã etiam Ioannes De partibus tetigit, & tentauit ſol=
uere. Verum ſolutio non ſatisfacit. Verba Ioannis primum Auicennam exponen
tis, deinde dubitãtis, poſtremo ſoluentis, hæc ſunt: In prima parte dicit, quod locu=
tus eſt prius uerba moderata, id eſt, ſufficientia ſine exceſſu de partibus dorſi, nũc
autem loquetur ſummatim de toto dorſo. Sed inſtabit aliquis, quia prius actum eſt
de toto dorſo, capite ſexto, Summæ præſentis: uidetur ergo capitulum præſens ſu
perfluum, uel ibidem inſerendum: Dic quod illic actum eſt De quatuor iuuamen
tis, quorum notitia poterat haberi non præhabita notitia partium eius. Sed hic agi
tur de figura dorſi, & adaptatione partium eius ad ipſam, & ad motum: ideo præ=
requiritur notitia partium dorſi. Mihi autem neq; expoſitio, neque ſolutio proba=
tur: nam uerba Auicennæ in hoc capite decimotertio uidentur ſignificare, quod
prius ſcilicet capite ſexto & ſequentibus, locutus fuerit de oſſibus dorſi tantũmo=
do: In hoc uero loco ſcilicet capite decimotertio, loqui uelit de toto dorſo: ac ſi dor=
ſum aliquando accipiatur pro oſſibus tantum, aliquando pro toto dorſo: Et de dor
ſo accepto pro oſſibus tractauerit capite ſexto, de toto uero dorſo, capite decimo=
tertio. Solutio uero nõ ſatisfacit, quia de figura dorſi ita poterat agere capite ſexto,
inter alia quatuor iuuamẽta dorſi, quæ ibidem explicat, ſicuti capite decimotertio:
Habere enim unam figuram alijs figuris meliorem, quæ ſit circularis: ſi dorſum ta
lem habeat figuram, eſt iuuamentũ dorſi, partim ad motum, partim ad alia, nõ me=
diocre. De iuuamento autem dorſi ad motũ, cuius tamen perfecta cognitio haberi
non poteſt ſine notitia ſpondylorum, quæ capite ſeptimo traditur, egit Auicenna
capite ſexto: quare & eodem capite ſimul agere potuit de iuuamento dorſi ad mo=

C tum, quod habetur ex figura circulari. Sed & de hac figura circulari, quam dorſo tribuit Auicenna, non parum dubitari poteſt. Hæc enim ſententia eſt omniũ ſcholarum, poëtarum, oratorum, philoſophorum, theologorum, ac medicorum iudicijs condemnata: Tacebo poëtas atq; oratores ne ſim prolixus, néue etiam ſi eos citauero, Sophiſta me accuſet tanquam doctrinaliſtã ex fundamentis grammaticalibus contra principem medicorum arguentem. Ioannes tamen de Partibus, huius Fen atq; ſummæ Auicennę copioſus expoſitor, tangens hanc eandem dubitationem, citat Naſonẽ poëtam in libro Metamorphoſeos de recta ſtatura hominis, atque eius cauſa, ita ſcribentem:

Pronaq; quum ſpectent animalia cætera terras,
Os homini ſublime dedit, cœlumq; uidere
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere uultus.

In eandem ſententiam ſcribit Lactantius in hunc modum: Quum igitur ſtatuiſſet deus ex omnibus animalibus ſolum hominẽ facere cœleſtem, cætera uniuerſa terrena: hunc ad cœli cõtemplationem rigidũ erexit, bipedemq; conſtituit, ſcilicet ut eadem ſpectaret, unde habuit originẽ. Verum & huius theologi, quia fluuius eſt Tullianæ eloquentiæ, *Sophiſta* barbarus *reſpuet autoritatẽ*. Quid ſi citauero Ariſtotelem, pau*cis uerbis*, ſed magna cum fide, libro ſecundo De partibus animaliũ, ſolum ho*minem* ex omni genere animaliũ rectum eſſe teſtantẽ. Quid ſi etiam Ga*lenum* adduxero libro tertio De utilitate partiũ, eadem ferè cum Ariſtotele, Naſo*ne*, & Lactantio ſcribentem his uerbis: Sed bipedes quidẽ ſunt & aues: rectus autem ſolus animaliũ homo. Soli enim ei ſecundũ rectitudinem tibiarũ eſt dorſum. Si uero id, palàm quod & totum reliquũ corpus, quod ad uitam eſt neceſſariũ: Ve-

D luti enim quædã carina eſt dorſum totius corporis, & cum hoc tibiæ, auibus quidem ſicuti & quadrupedibus angulũ rectum operãtur, ſolis autem hominibus ſuper una rectitudine extendũtur: talem figurationẽ tibiæ ad dorſum habẽt in quadrupedibus & uolatilibus animalibus ambulantibus, qualis eſt in hominibus ſedentibus: Et propterea inuentũ eſt nullum eorũ unquam ſtare rectum. Quid inquam Sophiſta ad hæc, tanta oppreſſus mole autoritatũ reſpondebit? An etiã his duobus autoribus, alteri philoſophorũ, alteri medicorũ principi, Auicennã, quia hic barbarus, illi græci fuerũt, uel ſaltem lingua græca ſcripſerũt, audebit anteponere? Atqui Auicenna in hac materia, de qua nũc diſputamus, primas cedit Galeno partes: Nam Fen prima primi, cap. ſecũdo, ſumma prima, doctrina quinta, ubi agit de figuris naturalibus, & nõ naturalibus capitis, bis Galenũ ſummũ medicorum nominat: & eius approbat de figura humani capitis dicta, tanq; ab Hippocratica accepta diſciplina. Iacobus uero (quem dixi) in eodem loco expoſitor Auicennæ, non ſolum cõfirmat eiuſdẽ Auicennæ, de Galeno iudiciũ, ſed hunc autorẽ maioribus inſuper cumulat laudibus, ita de eo ſcribẽs: Attẽde quod Princeps, & hic & in præcedenti parte uocat Galenũ ſummũ medicorũ, non immeritò, quia reuera fuit ueluti lucerna ueritatis ſcientiæ medicinalis, tam ſpeculatiuæ quàm practicæ: Cuius libros ſi legeris attente, ſanam, & ſecuram medicinæ doctrinã adipiſceris. Hæc Iacobus de partibus. Qui licet tantũ Galeno tribuat, conatur tamen Auicennam de humani dorſi figura Galeno cõtraria loco retro allegato ſcribentẽ, uarijs reſponſionibus ſuſtentare. Prima reſpõſio eſt hæc, quod dorſum hominis comparatione ad alia animalia, & homo totus dicit̃ rectæ figuræ, & erecti capitis. Hæc autem reſponſio non ſatisfacit, neq; Galenum, neq; Auicennam cõcordes reddit. Quæ enim inuicem in rectitudine cõparantur, utraq; debent eſſe recta: ſed alterũ altero rectius: Brutorũ uero animalium nullum unquam inuentũ eſt ſtare rectũ,

ut uerba

A ut uerba Galeni antea recitata demonſtrant: Hominem autē ſtare rectū, præter id quod ſenſus oſtendit, etiam Auicenna capite ſexto confirmat, qui in quarto Iuuamento dorſi ſcribit, iuncturas dorſi factas eſſe nō laxas, quia ſtandi potentiam debilitarent: neq; ualde ſtrictas, quoniam prohiberent inclinare. Si uero figura dorſi eſſet ſua natura circularis, ut capite tertiodecimo eiuſdē Fen ſcribit Auicēna, recte ſtandi potentia ita in homine, ſicuti brutis omnino tolleretur. Secunda reſponſio Ioannis eſt, quod dorſum hominis nō habet figurā omnino circularem, niſi ſecundum circūferentias intrinſecas foraminū ſpondylium continentium nucham. Hæc ſecunda reſponſio uerbis Auicennę in eodem capite cōtradicit, quæ ſunt hæc: Dicemus igitur quod totū dorſum eſt ſicuti res una, propriā habens figurā, aliȷs figuris meliorē, quæ eſt circularis: Hæc ergo figura de qua loquiť, nō eſt foraminū intrinſecorū ſpondyliū, ſed totius dorſi. Tertia reſponſio eſt, quod figura dorſi eſt arcualis declinās ad circularē dupliciter: primo, ſecundū ſitum ſimeniorū ſpondyliū. Hæc quoq; reſponſio idem peccat quod ſecunda, quoniā Auicenna profitetur ſe totius dorſi figurā circularem deſignare, & non ſimeniorū tantummodo: Quæ etſi ipſa habeant figurā arcualem, nō tamen faciunt dorſum totum ita figuratum. Alterum ſignū quo Ioannes nititur perſuadere figuram dorſi declinare ad figurā circularem, ita debile eſt ut ſua ſe imbecillitate proſternat. Nam partiū humani corporis figura naturalis ea eſt, quæ in corporibus integra ſanitate fruentibus cerniť: Corpora autem ſenum uel ſunt ægra, uel neutra, uel ſi ſana ſunt, ſenilem habent ſanitatem. Propter quid autē ea ætate homines magis ad partem curuentur anteriorē, q̄ ad poſteriorē, problema eſt propria indigens inquiſitione. Nos uero hanc de figura humani dorſi ideo in hoc loco dubitationē tangendā duximus, ut oſtēderemus B hoc uerbū, dorſum, apud Auicennā multipliciter dici: Et de dorſo recto, cuius iuuamenta deſcribit cap. ſexto: & de circulari, dę quo agit cap. xiȷ. cōtra Sophiſtam in ſua quæſtione uolentem dorſum apud Auicennā eſſe nomen uniuocū, atq; recte à ſe fuiſſe definitū. Quod in æquiuocis poſſe fieri negat Ariſtoteles libro ſexto Topicorū. Dorſum etiam æquiuoce dici, & de tota ſpina, & de parte eius, quæ Noton à Græcis ac metaphrenū nūcupatur, ex eodem capite decimotertio apud Auicennam demonſtratur, in quo ſe de dorſo toto uerba facturū pollicetur: In eodem enim capite loquiť de decima ſpondyle, quā fatetur, ſicuti etiam Galenus, eſſe decimam numero: non tamen ſecundum hoc eſſe mediam totius dorſi, ſed ſecūdum longitudinē. Quod & nos concedimus, nam ita eſſe Galenus aſſerit, & uiſu etiam iudice comprobatur. Sed de numero à Sophiſta quærimus, an ſit decima ſpondylis dorſi, ut dorſum ipſe uult accipi apud Auicēnam pro tota ſpina, uidelicet an ſit decima dorſi, ut dorſum Galenus aliquando capit, pro parte ſcilicet illa ſpinæ, quę ſumit initium ab octauo ſpondylo, & uſque ad phrenas, id eſt diaphragma, terminatur: Vnde & illi metaphrenum à Græcis inditum nomen. Si primum dixerit, tunc neque ſecundum numerum, neq; ſecundum longitudinem decima ſpondylis media erit totius dorſi: Si ſecundum conceſſerit, hoc eſt quod uolumus contra Sophiſtam cōuincere, dorſum accipi apud Auicennam, & pro toto dorſo, & pro parte. Sed manifeſtiora exempla afferamus, quæ cogant Sophiſtam uelit nolit, fateri dorſum apud præcipuos medicinæ autores idem quod apud Galenum ſignificare: & quod male fuit ab ipſo pernegatum, omnes ſpondylos eſſe numero uigintiquatuor, ſeptem colli, duodecim dorſi, & quinque lumborum, potuiſſe nos mille bonorum autorum teſtimonȷs, in noſtro de tribus doctrinis tractatu confirmare, ſi illum Sophiſtis medicinam ignorantibus, & non medicis doctis ſcrip-

Aliabas fidus Galeni interpres.

C ſiſſemus. Aliabas fidus Galeni interpres, ut etiam fatetur Conciliator libro nono
Theoricæ, capite quarto, de oſſium ſpinæ & dorſi aſſignatione ſcribit hæc uerba:
Et collum ex ſeptem ſpondylis compoſitũ eſt: at uero dorſum duodecim: renum
os ex quinque. Idem in eo capite ita ſcribit: At uero in dorſi ſpondylibus ſingulis
duo ſunt augumenta ab eo ſurſum aſcendentia, & duo inferius tendentia. Et pau-
lò poſt: Quinq; autem colli ſpondyles, & renum ſimiliter aliter ſunt. In ſequenti au
tem capite ſtatim in principio dicit, pectus poſitũ eſſe ſuper dorſum. Quod dictũ
falſum eſſet, ſi per dorſum intelligeret totam ſpinam, & non metaphrenum, cui in
parte poſteriore coniungitur pectus, quod metaphrenum Aliabas dorſum inter-
pretatur: & recte quidem, quoniam etiam Galenus hanc ſpinæ partem ex duode-
cim ſpondylis cõpoſitam Noton, id eſt dorſum, in ſuis libris De utilitate partium
ſolet nominare. Raſis etiã libro primo Almanſoris, capite quarto, ab octauo ſpon
dylo poſt ſeptem colli, dorſi ponit initium, ita ſcribens: A nucha uero uiginti paria
neruorum oriuntur, & unus qui neruus caret pari, quorũ ſeptem à ſpondylis colli
oriuntur, duodecim uero paria à dorſi ſpondylibus uſq; ubi dorſo opponitur pe-
ctus. Hæc poterant eſſe ſatis *ad refellendum* Sophiſtam in prima ſua reſponſione
contendentem non *eſſe uerũ*, quod ſpondyles diuidantur in ſeptem colli, & duo-
decim dorſi, *& quinq;* lumborũ: quoniã, ut inquit, omnes ſunt dorſi: Putans apud
autores *medicinæ*, hoc uerbum, dorſum, unum tantum ſignificare: Vnde ex igno
rantia uocabuli magnus error in operibus artis poſſit accidere, ut ſatis ſuperq; in
præcedentibus demonſtraui. Quia tamẽ tam apud medicos, quàm apud philoſo
phos huius ætatis maxima eſt Auerrois autoritas, ut qui nõ minor penè medicus,
quàm etiã philoſophus à pluribus iudicetur: hæc uero diſputatio de partibus hu-
D mani corporis, partim philoſophica eſt, partim medicinalis, Auerroim quoq; con
tra Sophiſtam adducemus, idem nobiſcum atq; alijs autoribus, quos ſuprà citaui-
mus, de dorſo ſentientem: niſi quod dorſum corrupto uocabulo gręco, Noton, ſæ
pius nominat nucham, & ei aſſignat decem & ſeptem ſpondylos, qui ſequũtur ſe-
ptem priores colli, quot etiã dorſo tribuit autor Introductorij medicinæ. Quod au
tem Auerrois per nucham nõ intelligit medullam ſpinalem, ut medici ferè omnes
recentiores intelligũt, ex eo probatur, quia ſi eſſent tantum decem & ſeptem ſpon
dyli nuchæ, id eſt medullæ, à qua nerui dantes toti corpori motum oriuntur, tunc
ſeptem ſpondyli colli, quos Auerrois diſtinguit à decem & ſeptem ſpondylis nu-
chæ, non haberent medullam, neque neruos ab ea ad multas partes corporis di-
ſtributos, quod eſt his quæ ex ſectionibus apparent cõtrarium. Verba Auerrois
primo libro Colliget, capite quarto, ſunt hæc: Et coniunguntur, ſupple oſſa capi-
tis (de eis enim loquitur) in capite apud foramen, quod eſt in ipſo in poſteriori par
te ſpondylis colli, & ſunt ſpondylia ſeptem, & ſunt perforata ex utroque latere, &
ſpondylia nuchæ coniunguntur cum ipſis, & ſunt decem & ſeptem. Ex hoc nume
ro etiam colligitur, Auerroim per nucham intelligere illud quod diximus. Spon-
dyli enim totius ſpinæ ſunt uigintiquatuor, à quibus ſi demas ſeptem colli, reliqui
ſunt decem & ſeptem, qui ſunt dorſi. Quod autẽ Auerrois per nucham intelligat
dorſum, ex ſeptimo capite eiuſdem libri primi euidẽtius oſtenditur: ubi loquitur
de ortu neruorum noni paris, ſcribens in hunc modum: Et par nonum exit inter
ſpondyle octauum & nonum, & illud eſt principium dorſi. Hoc idem eſſe princi-
pium nuchæ, id eſt dorſi, ſi nucha continet decẽ & ſeptẽ ſpondylos ſecundũ Auer
roim, qui huius autoris commenta tam bene numerat bonus Sophiſta arithmeti-
cus facile colliget, & ſuam (modo uelit reſipiſcere) uel ignorantiam, uel iactantiã,
agnoſcet:

A agnoſcet:Ignorantiam,qui putauerit dorſum apud medicos atq; philoſophos ſim-
pliciter accipi,atq; unum tantum habere principiũ: Iactantiam,qui tam exigua do-
ctrina ſit gloriatus, qua me docuit uno tantũ in loco librum Galeni De uoce con-
tra Monachum allegare. Ex quo loco apparet, inter ſeptimum & octauum ſpon-
dylum, dorſi eſſe principium. Nos uero iam centum ferè pro uno retulimus, præ-
ceptum Heſiodi poëtæ ſecuti, beneficium ab amico acceptum, æqua menſura aut
etiam maiore (ſi adſit facultas) remetiendo. Plura alia etiam in ſcientia medicinali
Sophiſtam docere potuiſſem, ſi modo me in meis libellis quampluribus de eadem
arte æditis, inceſſuiſſet: Sed illos Sophiſta ſuæ ſibi inſcitiæ in ea arte conſcius, tan-
quam ſcopulos euitauit, & ad materiam quæ neque phyſica eſt, neque medicina-
lis, ſed potius logica, ſponte ſe tranſtulit, ſperans in ea ex logicula Pauli, & conſe-
quentijs Strodi ſe poſſe oſtentare, & tanquam in media Baſiliſcus arena domina-
ri. In ſua tamẽ præfatione mentitus, ſe à quibuſdam diſcipulis ſuis fuiſſe rogatum,
ut de tribus doctrinis ordinarijs cõtra medicum Romanum, in Monachi & alio-
rum uirorum excellentiam, in quos ille inuehitur, defenſionem ſcriberet. Quidam
tamen ex illis diſcipulis à Sophiſta nominatus, Ioannes Baptiſta Montanus Vero
nenſis, cuius ingenium atq; doctrinam ſatis perſpectam habebam, mihi admiran-
ti, atq; ideo interroganti, quidnam boni in ea quæſtione didiciſſet, quam tam caro
precio, precibus ſcilicet, emiſſet: Reſpondit, ſe non modo nõ rogaſſe Sophiſtam,
ſed potius ab eo fuiſſe rogatum, ut eandem quæſtionem excriberet, ac lectitaret,
quia bella eſſet: Se uero, ut homini glorioſo, & ſe in ſuis nugis admiranti morẽ ge
reret, cœpiſſe ſcribere: tandem quũ in eo ſcribendi labore nihil nouũ, aut ſcitu di-
gnum, quod nõ eſſet multo antea ab alijs dictum, reperiret, plurima autem inuen
B tionis propriæ, Sophiſtæ deliramenta, duplicem pleonaſmum, duplicem hypal-
lagen eorundem uerborum Galeni, multiplicem ſecundum modos decem expo
ſitionem, quinque grammaticas, autorum græcorum à quorum fontibus omnis
ſapientia emanauit, uituperationem, quæ neque Galeno neque ipſi parcit Ariſto
teli. Tanta eſt Sophiſtæ in detrahendo priſcis autoribus arrogantia, quibus etiam
barbaros recentiores, quaſi melius illorum ſcripta, quàm illi ipſi qui ſcripſere, in-
tellexerint, ſtulto iudicio non ueretur præferre: Et pleraque alia quæ eum pigebat
narrare, ſuam Sophiſtæ quęſtionem remiſiſſe ab alijs legendam uel excribendam,
quoniam nollet ipſe tantũ diſpendiũ temporis facere, aut tot miſeras perdere char
tas. Sic iſte mihi ſcholaſticus retulit, cui non potuit Sophiſta glandes pro frugibus
uendere. Tale fuiſſe iuuenis eruditi reſponſum haudquaquã à me, ut forte Sophi-
ſta obijciet, cõfictum, teſtatur epiſtola eiuſdem ad amicum, poſt finem operis ſub-
ſcribenda. Nos uero iure gloriari poſſumus, noſtrã de tribus doctrinis ordinatis
opinionem, non modo à ſcholaſticis, ſed etiam ab eorum præceptoribus, uiris do
ctiſſimis, fuiſſe approbatam. Primus eam Marcus Antonius Turianus Veronen
ſis Hieronymi filius, uirtutis paternæ atq; doctrinæ haudquaquam degener, cum
magna ſui laude Patauij diſputando defendit, præſentibus uiris doctrinæ ſingula
ris, & fama celeberrimis Antonio Fauentino, & Petro Trapolino Patauino. Poſt-
modum Papiam accitus ad exponẽdam theoricã medicinæ, eadem opinione an-
tea inaudita, recitata tantũ ſuis diſcipulis placuit, ut alterũ ſua dogmata exponen-
tem Galenũ audire uiderẽtur. Eidem parti medicinæ theoricæ exponendæ in gy-
mnaſio Bononienſi præfectus uir excellentiſſimus Lodouicus Leonis, hãc ipſam
opinionẽ duabus alijs de eadem materia, quæ pridem fuere celebratæ, anteponen
dam iudicauit. Nouiſſime autẽ Petrus Pomponacius Mantuanus, qui in eodẽ gy

c mnaſio primum inter philoſophos obtinet locum, & propter eminentiſſimam doctrinam maiora ſtipendia quàm ullus unquam alius eius ſcientię profeſſor in Italia meruit. Primũ huius nouæ opinionis autorem, à quo me fateor multa bona accepiſſe, licet me furti Sophiſta accuſauerit, miris extulit laudibus, atq; Hali melius & Cõciliatore, ac Pluſquam Commen[illegible]tore, mentem Galeni de tribus doctrinis ordinatis declaraſſe teſtificatur: quod uiri doctiſſimi teſtimonium adhuc apparet in quibuſdã dictatis, ſeu (ut uulgò dicitur) recollectis, quæ ab eius diſcipulis circumferuntur. Taceo Nicolam, ac Nicolaum Priſcianos geminos fratres, acerrimo ingenio iuuenes, de quibus antea fecimus mentionem: qui & ipſi Ferrariæ inter multas alias & philoſophicas & medicinales concluſiones, unam quæ noſtram aſſerit opinionem, ipſo Sophiſta præſente, ac fruſtra reclamãte, in publica diſputatione pro uera retinuerunt. Poſſumus ergo tantorum uirorum iudicio contenti, ne opus in immenſum excreſcat, receptui canere: Et ſiqua ſuperſunt, ſpectantia ad logicam, uel potius ſophiſticam confutanda, iſtud negotium iuuenibus ei ſtudio uacantibus peragendum relinquere. Satis mihi fuerit, ubi occaſio ſe obtulit, demonſtraſſe Sophiſtam ueræ logicæ ac philoſophiæ Ariſtotelis eſſe penitus expertem, & ſola fretũ ſophiſtica garrulitate, auſum fuiſſe inter tot ſtrepere anſerem olores. Hoc eſt illam damnare opinionem, quam tot celebris nominis uiri ſua autoritate aſſeueraſſent. Quare Sophiſta nihil aliud contra eam blaterando fecit, niſi quod uetus prouerbium ſua temeritate confirmauit: Ex omnibus plauſtri rotis eam quæ fragilior ſit, ſuo ſtrepitu reliquis eſſe ſemper moleſtiorem.

MEDICI ROMANI, NICOLAI LEONICENI DISCIPVLI, ANTISOPHISTAE FINIS.

PETRVS PALAESTINVS GAIETANVS Io. Baptiſtæ Montano Veronenſi Salutem.

A PERVENIT nuper ad manus noſtras, Montane chariſſime, noua quæſtio de tribus doctrinis ſecundum Galenum, quam Medicus quidam Sophiſta ſomnians, ut puto, cõpoſuit. Adeò enim inſulſus eſt, adeò deſipit contra bonos uiros, ut facile conijci poſſit talem fœturã ex ſomnolento ueternoſoq; cerebro prodijſſe. Illud tamen non tantum admiratus ſum, par enim fuerat ex malo ouo malam oriri auem, ut in prouerbio Græcorum dicitur, quantum dolui te, quem ſemper bonarum literarum cultorem noueram, in eam hæreſim delapſum, ut crederes aliam Galeni mentem fuiſſe, quàm quæ pridem à doctiſſimo uiro Nicolao Leoniceno inuenta & monſtrata fuerat, poſtea à Medico Romano eius diſcipulo repetita. Vnde & duplici errore damnandus es, tum quod procul à ueritate aberraueris, tum quod ducem tuum Leonicenum, quem non tantum ducem tuum, ſed Herculem Medicinæ, quaſi monſtrorum domitorem, quidam alter doctiſſimus Medicus appellare non dubitat: quod inquã Leonicenum tuum ſpreto militari ſacramento ueluti transfuga dereliqueris. Igitur uel utriuſq; erroris cauſam redde, uel iudicis cenſuram expecta: neque enim rationis uincula effugies. Vale. Romæ, Nonis Septemb. M. D. XIX

IO. BAPTISTA MONTANVS VERONENSIS Petro Palæſtino Gaietano Salutem.

B NON eſt Palæſtine quod demireris, ſi hoc ipſum quod demiraris eo quo cætera ſoles iudicio recte perpendas: Perpenderis autem recte, ſi hinc ardorem meum quo ſemper & politiorum literarum, & indagandæ ueritatis ſtudio ab incunabulis uſque flagraui, inde fallacias, dolos, aſtum Sophiſtæ Medici ponderaueris, quæ omnia tam ſcribendo quàm diſputando comminiſcitur: tunc enim facile iudicabis, an ego in bonis libris utriuſq; linguæ enutritus iam & adultus, uereq; antiquorum Philoſophiæ & Medicinæ toto animo incumbens, repente nunc tanquã furioſus effugerim, meq; ſomnijs & portentis cuiuſdam Sophiſtæ addixerim: an Sophiſta ille potius quemadmodum ueritatis claritatem ueluti ſepia quædam importuna turbauerit, ita & nomina bonorum iuuenum in defenſionem cõmiſſæ fraudis adduxerit: neq; illum puduerit nõnullos in epiſtola ſua referre, quorũ precibus extortam ſibi quæſtionem teſtatur. Equidem de alijs neſcio, me certe inter cæteros falſò retulit, quem tamen non Montanũ nomine gentis, ſed Mariotum nomine aui uocat, haud ſanè mihi aſpernando nomine, fuit enim Mariotus Montanus auus meus uir illuſtris, bello ac pace utiliſſimus magnæq; apud Venetos autoritatis, ſummos magiſtratus honorifice adeptus, ut ſcias me nouum hoc cognomen nequaquã refutare, ſed oſtendere hominem in rebus ipſis aſſuetũ perturbare ueritatem, nõ poſſe etiam in nominibus non mentiri. Meliora igitur ominare, & palinodiã cane, ac tandem cognoſcas eum qui tot mendacia in tota quæſtione confudit, dedecere in epiſtola quam præmiſit profiteri ueritatem. Atq; animum potius conuertas ad libellum utiliſſimum quem contra Sophiſtam Medicus Romanus nuper excudit, qui talis eſt, ut in eo Nicolai Leoniceni diſcipulum facile poſſis agnoſcere. Gaudebis ſi legeris, uel potius perlegeris.

Plurima enim in medica materia, præſertim in Parua Galeni arte ſubtiliſſime declarantur: Vt iam uenenum illud Sophiſtæ expetendum fuerit, contra quod tam efficax atque utile alexipharmacum à prudentiſſimo Medico fuit excogitatum. Vale. Ferrariæ Calendis Octobris, M. D. XIX

CHARTARVM SERIES.

α a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z
A B C D E F. Omnes terniones, præter a quod
conſtat ſeptem paginis, & F quaternionem.

BASILEAE APVD AND. CRATANDRVM,
ET IO. BEBELIVM, ANNO
M. D. XXXII